ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА 1918-1923

ТОМ 5

КНИГА 2

Івано-Франківська обласна державна адміністрація
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника
Державний архів Івано-Франківської області

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА 1918–1923

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ
У 5-ти ТОМАХ 8-ми КНИГАХ

ТОМ 5

У 3-х КНИГАХ

КНИГА 2

Керівник роботи та відповідальний редактор
професор *Олександр Карпенко*

Івано-Франківськ
Місто НВ
2011

Збірник документів підготовлений та опублікований
за сприяння і фінансової підтримки
Івано-Франківської обласної державної адміністрації

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА 1918–1923

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

ТОМ 5

Книга 2

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ. 1920–1921 рр.

Укладачі:

Олександр Карпенко, Катерина Мицан

ББК 63.3(4УКР) 614
З-38

Затверджено до друку постановою
Вченої ради Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

ISBN 966-668-080-7

ISBN 978-966-428-180-2 (т. 5, кн. 2)

№ 1
ДЕКРЕТ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМОЇ МІСІЇ ДО США І КАНАДИ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ЛЬОНГІНА ЦЕГЕЛЬСЬКОГО

1 січня 1920 р.

Відпис.

ДИКТАТОР ЗАХІДНОЇ ОБЛАСТИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕПУБЛИКІ.

Д Е К Р Е Т .

В імені Західної Области Української Народної Републики устанавляю отсим окремішну Місію до Злучених Держав Північної Америки та Канади з задачею придбаня серед тамошних Українців при співділанню з місцевими орґанізаціями фондів на допомогу Західній Области Української Народної Републики (Галичині та Буковині) а зокрема фондів для підмоги жертвам польсько-української війни, фондів на національні інституції в Галичині та Буковині та фондів для веденя політики і державних справ Західної Области Української Народної Републики. Збірка і висилка грошей повинна наступити по мисли бажань американських Українців. Крім сего задачею сеї Місії буде зорґанізувати в порозумінню з місцевими орґанізаціями пересилкою ощадностий українських еміґрантів в Америці до Західної Области Української Народної Републики.

В склад сеї Місії входять:

1) п. Др. ЛЬОНГИН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ, б. посол і б. державний секретар Західної Области Української Народної Републики та член Української Національної Ради,

2) п. професор ІВАН БОБЕРСЬКИЙ, б. голова Сокола–Батька у Львові та скарбник Центральної Управи Українських Січових Стрільців,

3) дальше евентуально також п. ВАСИЛЬ СТРУК, ґенеральний секретар "Сільського Господаря" у Львові,

4) та п. СИЛЬВЕСТЕР ГЕРАСИМОВИЧ, директор "Союза Господарсько-Торговельних Спілок" у Львові.

Головою сеї Місії іменую отсим п. ДРА. ЛЬОНГИНА ЦЕГЕЛЬСЬКОГО, а заступником Голови п. професора ІВАНА БОБЕРСЬКОГО.

На покритя коштів подорожі тої Місії та коштів єї побуту в Америці на перші три місяці призначаю для п. Дра. Льонгина Цегельського і п. проф. Івана Боберського по 1600 (тисячу шістьсот) долярів а надто для Дра Льонгина Цегельського додаток на кошта поїздок в Америці квоту 600 (шістьсот) долярів, та заряджую виплату згаданих квот через Касу Посольства у Відні. Дотація других членів Делеґації буде зазначена в їх декретах.

Сей декрет виставляється в однозвучних екземплярах для згаданих членів Місії і є він заразом для них леґітимацією та повновластею.

У Відні, дня першого січня тисячу девятьсот двайцятого року (1. січня 1920 року).

ЗА ЗАХІДНУ ОБЛАСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ
НАРОДНОЇ РЕПУБЛИКИ:

М. П. **Др. Евген Петрушевич,** в. р.

Згідно з ориґіналом
Віденъ

Підпис

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 303. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 2
РОЗПОРЯДЖЕННЯ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ГАЛИЦЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ НА МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ В ПАРИЖІ І ЛОНДОНІ

17 січня 1920 р.

Нарис організації Галицької Делєгації в Парижи.

1) Делєгація Західної України (Галичини) на Мирову Конференцію в Парижи і Лондоні складається: а) з першого делєгата, б) делєгата, в) першого секретаря, г) другого секретаря, ґ) відпоручника Українського Народного Комітету в Америці. Задачею сеї Делєгації є заступати інтереси Західної України перед Мировою Конференцією, союзом народів, поодинокими делєгаціями инших держав заступлених на конференції та перед широким політичним сьвітом взагалі.

2) а) Перший делєгат є одночасно головою делєгації; він дбає про виконання інструкцій Диктатора згл. правительства та відповідає перед ними за цілість діяльности делєгації.

б) Делєгат є заступником голови і як такий виконує всі обовязки першого делєгата в разі неприсутности або перепони в урядованю першого делєгата, від якого одержує порученя і вказівки в межах інструкцій.

в) Перший секретар веде канцелярію делєгації і в сьому характері виконує порученя Президії взгл. ухвали Делєгації.

г) Другий секретар є найблизшим помічним органом Президії та виконує обовязки назначені нею.

ґ) Відпоручник У.Н.К. удержує звязь між Делєгацією й Урядом Західної України з одного та українськими національними організаціями в Америці з другого боку.

3. Делєгація є безпосередно і виключно підчинена Диктаторови згл. тому органови (правительству, комітетови),

на який Диктатор перелле часово або тревало се право; вона обовязана посилати йому як найчастійше (найменше раз у тиждень) докладні звіти про свою діяльність і про міжнародну політичну ситуацію, висказувати свої погляди про напрям нашої політики і ставити відповідні внесення, після чого одержуватиме відповідні інструкції. Перша інструкція видається одночасно з отсим розпорядком.

4. Звіти Делєгації усталюються на засіданях Делєгації, які відбуваються щонайменше раз у тиждень і з яких ведеться протокол. В разі наглячости і неможливости одержати скору інструкцію згл. її відсутности Делєгація має право заступити її своєю протоколярною ухвалою, при чому думка голови Делєгації числиться за два голоси, американський відпоручник має тільки дорадчий голос, всі инші члени — по одному рішаючому. Про такі ухвали Делєгація повідомляє безпроволочно, найкоротшою дорогою, зверхну власть. Позасим предметами ухвал Делєгації є: внесеня до Уряду загально-політичного характеру, інтерпретація інструкцій, буджет у рамах прелімінара назначеного Урядом, справи технічно організацийні і т. п. Голова Делєгації має право завісити кожду ухвалу Делєгації, повідомляючи про се зверхну власть.

5. Делєгація удержує живі зносини з усіми дипльоматичними представниками Західної України в инших краях, з окрема з посольством у Відни, та з У.Н.К. в Америці.

6. Одною з головних задач Делєгації є відповідне інформованє чужої й української преси, видаванє брошур, комунікатів і т. п.

7. Канцелярія Делєгації веде архив, у якого склад входять протоколи, декрети й інструкциї Уряду, оригінали і копії всіх нот, звітів, комунікатів, голосів преси, брошур і т. п. Довірочна кореспонденція голови переховується окремо під його власним наглядом.

8. Голова Делєгації поручає одному із членів веденя касової книги в межах преліминара і буджетових ухвал Деле-

гації. Відписи з місячних замкнень рахунків мають бути предкладані зверхній власти.

9. Висота місячних поборів (у французькій валюті) поодиноких членів Делєгації: делєгати і перший секретар по 4.000 Фр., другий секретар 3.000 Фр.; евентуальних підвисшень застерігає собі Уряд на внесенє Голови Делєгації. Кошти подорожі, репрезентаційні видатки і канцелярийні видатки покриваються з фондів Делєгації на основі предложених рахунків згл. буджету.

10. Побори американського відпоручника будуть визначені в порозуміню і при участи У.Н.К. в Ню-Йорку.

Париж, дня 17 січня 1920.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 295. Машинопис. Копія.

№ 3
ВИТЯГ ІЗ ПРОМОВИ ЖОРЖА КЛЕМАНСО У ФРАНЦУЗЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ ЗА ГАЗЕТОЮ "LE TEMPS" ВІД 25 ГРУДНЯ 1919 р.

20 січня 1920 р.

Клємансо про нове рішення в справі Сх. Галичини.
Уступ із промови, виголошеної в палаті послів, поміщеної в часописі "Temps" з 25. грудня 1919.

Пана Падеревського заступлено паном Патеком, який зробив мені честь своїми відвідинами в дні мойого від'їзду до Льондону, аби предложити не жалоби, а скарги Польщі. Він сказав: "Якщо булиб Ви всилі спричинити, аби мирова конференція щераз повернула до свойого рішення та аби ми Поляки не мали почування, що забирають нам чисто польську область, зробилиби Ви нам велику прислугу. Я не

хочу Вам говорити, що в нас будуть несупокої, що наші війська є в силі стати більшовицькими, я не хочу говорити Вам нічо подібного, але я можу Вам пояснити, що Ви скріпите довіря Поляків до антанти та що Ви сотворите в нас тільки одну силу, яка розвивається в хосен нової цивілізації, що її Ви якраз основуєте в Европі".

Я зробив йому свої пропозиції, запропонував йому, щоби він просив, аби конференція повернула до його бажання пізніще, вказуючи йому на це, що це й пізніще може статися. Мою пропозицію він приняв та сказав, що якщо я мігби осягнути цей успіх, він мігби мати важливу підставу, тим почванитися.

Я поїхав у Льондон. Пана Льойда Джорджа вважають деякі ворогом Поляків. Нема більшої неправди, як таке думати. Він приятель Поляків, але він знає, що у Східній Галичині живе багато Українців і думає, що за ними треба унятися.

Ми довго дискутували, однак в дні мойого від'їзду я осягнув це, що видається може незначне, що однак є дуже важне, аби довкруги границь Німеччини, які ми усталили, сотворити необхідні для нашого супокою відпорні сили.

Я був щасливий, коли в останньому моменті Льойд Джордж мені сказав: "Признаю вповні це, о що Ви мене просили; можете це принести перед конференцію." Я повернув перед конференцію та предложив текст, але не хотів, аби його принято, не піславши вперед до Льондону. На мою превелику радість, відповів мені Льойд Джордж присилкою нового тексту, ще лучшою як той, який я був йому предложив. Його якраз вчера принято. В ньому наступила зміна, що артикул, на основі якого повірено Галичину Польщі під титулом мандату "покищо завішено" (provisoirement suspendu) – це слово походить від Льойда Джорджа, він сам його там написав – та, що пізніще отся постанова буде знова піддана новому розслідови.

Український прапор. – 1920. – 20 січ.

№ 4
НОТА ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР ВЕРХОВНІЙ РАДІ ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З ОСУДОМ ПОЛЬСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

10 березня 1920 р.

В імени українського населення Східної Галичини маю честь подати Вам до відома що слідує:

Всупереч многократним заявам зі союзнених держав, що вони независимо від воєнних подій берегтимуть політичні і національні права українського населення, Східна Галичина є виставлена на гнет польської військової окупації. Всупереч рішенню Найвищої Ради з 25. червня, яким мала бути дана українському населенню спромога висловити свою волю відносно політичної приналежности, Найвища Рада рішенням з дня 20. падолиста знехтувала цю ухвалу про народне голосування, віддала Полякам Східну Галичину і установила статут, який являється запереченням справжної автономії. Цей статут не лише передає екзекутивну владу в краю ворожій Українцям Польщі і позволяє польському губернаторови звичайним veto не допустити до заснування українських середних і вищих шкіл, але відтягає також галицькому соймови основне право кожної автономної леґіслятивної влади, рішати самому про виборчий закон і виборчу систему. Тому, що статут відтягає галицькому соймови ці права, які мав львівський сойм вже під австрійським пануванням, він зводить галицький сойм до якоїсь комісії польського парляменту, бо цей парлямент має кожного часу право змінити виборчу систему до галицького сойму і рішати про його склад. Але й цим не вдоволилася Найвища Рада і знесла навіть основну постанову статуту відносно мандату так, що нині грозить Східній Галичині небеспека стати просто анектованою польською провінцією з тіню

автономії. Польське правительство заводить у Східній Галичині режім, який перевищає що до жорстокостей режім Прусаків у Познанщині. Продажа землі українським хліборобам заборонена. На пруський взірець сотворено кольонізаційну комісію; українських урядовців частю зовсім не принимається до служби, частю переноситься їх до польських провінцій. Українським студентам заборонений вступ на польський університет. Тисячі Українців є інтерновані серед страшних відносин. Польське правительство веде послідовно і з розмислом свою роботу над знищенням Українців, а чужі місії або цілком не знають про ці муки або не хочуть справджувати цеї жорстокої системи польського білого терору проти українського населення.

Подаючи ці факти до Вашого відома, прохаю Найвищу Раду іменем мученого українського населення положити кінець тому станови річей у Східній Галичині.

Др. **Василь Панейко.**

Український прапор. – 1920. – 10 берез.

№ 5
ЛИСТ ГОЛОВИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ У ВАРШАВІ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ЛЬВІВСЬКІЙ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

21 березня 1920 р.

Дорогий Пан Товаришу!

Про дотичні справи напишу Вам ширше на днях. Поки що скажу Вам стільки: єднання галицько-українське тільки в стадії ембріональній. Лівицкий приняв мої предложеня (передпарлямент, реконструкція уряду, контроль фінансів, вплив гал(ицького) уряду на справи заграничні і військові

Наддніпрянської України) — але їх виконанє відложене — до часу порозуміння з Мазепою.

Треба щоби преса і УНРада заявилася в справі польського закона про горожанство польське всіх мешканців Сх. Галичини. Треба також, щоби вони заняли становище в справі наміреного поділу Сх. Галичини на воєводства і іменованє Українців "воєводами". В резолюціях про варшавсько-українські переговори треба бути дуже обережним, щоби не зробити враження, що ми протягаємо просячу руку і краще тої справи взагалі не торкати. /Се Вам в дискреції. Листа заховайте.

Чи є у Вас які інформації з Відня або Парижа — бо я не дістаю нічого.

Чи лишили Ви для мене канцелярійний льокаль? Я імовірно в часі свят буду у Львові. Предложеня остати у Львові я приймаю — я вже писав Вам. Поки що з Відня чи від През. Петрушевича прийде який инший розпорядок що до моєї особи.

Здоровлю Вас сердечно — пані цілую ручки.

Ваш **Ст. Витвицький**

ЦДІАЛ, ф. 591, оп. 1, спр. 141, арк. 3–4. Рукопис. Оригінал.

№ 6
ЗАЯВА ЛЬВІВСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ПРО НЕПРАВОМІРНІ ДІЇ ПОЛЬСЬКОГО УРЯДУ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

28 березня 1920 р.

Стоячи на становищи з'єдинення всіх українських земель в одну соборну-суверенну українську Республику та покликуючися на свої попередні ухвали, з осібна, на резолюції з дня 10 листопада 1919 р. —

Делегація Української Національної Ради у Львові як повноправна представниця українського народу Східної Галичини:

І. 1) Заявляє, що всякі декларації і умови, які відносились-би до Східної Галичини і уладження правно-державного становища народів сходу Европи в дорозі міжнародних умов тільки тоді будуть обов'язувати український народ Східної Галичини, коли в переговорах возьмуть участь і дадуть свою згоду представники Української Національної Ради Зах. Области УНР, а евентуальні в той спосіб довершені умови будуть нью приняті.

2) Заявляє, що іменим соборної Української Народної Республики пересправляти може лише це українське правительство, яке буде представником волі всьої Соборної України та стоятиме непохитно на становищи неподільности всіх українських земель і нерозривного їх з'єднання в одну Соборну Суверенну Українську Республику та її державної независимости.

3) Слід за тим рішає, що Пан Петлюра і наставлені ним особи не можуть дальше вважатися репрезентантами українського народу і Української Республики, та прилучаєся в повні до акції початої віденською делегацією У.Нац.Ради в цїли утворення нового правління.

4) В кінци приймаючи ухвалення дня 16 марта с.р. каменецькою У.Нац.Радою резолюції до відома заявляє, що зі занятєм супроти них становища здержуєся, поки початі сеюж Радою переговори з радянським правліннєм не дадуть конкретних результатів в напрямі визнання Української Державности на основі неподільности і незалежности України, та об'єднання всіх етнографічних українських земель у одну соборну Суверенну Українську Республику.

II. І протестує як найрішучійше проти всіх тих актів законодатною і виконної влади польської республіки, котрі являються пересудженнєм питання про політично-державну при-

належність Східної Галичини і суть пляновим подоптанєм права самозначення українського народу та дотичних постанов Найвищої Ради Мира в Парижі.

З осібна протестує:

1) проти закону варшавського Сойму про поширення горожанськства польської держави також на територію Східної Галичини.

2) проти знесення галицького Сойму і Виділу Краєвого яко односторонного акту довершеного без відома і волі українського народу, проти утворення в місци розвязання Виділу Краєвого "Тимчасового Самоуправного Виділу" з обсягом ділання як на ЗАХІДНУ Галичину, а заразом стверджує з приводу наміреного іменовання членів згаданого "Тимчасового Самоуправного Виділу", не входячи в мерітум кривдячого українське населення складу цего Виділу – що іменовання і покликання до тогож Виділу в дорозі приказу польських властий, якого-небудь урядника Українця буде довершене без згоди і проти волі українського народу Східної Галичини та її представництва делегації Укр.Нац.Ради ЗОУНР у Львові, – в виду чого він не буде являтися представником українського населення Східної Галичини.

3) В кінци протестує проти наміренного утворення у Східній Галичині так званих "воєводств".

III. Дальше стверджує делегація Укр.Нац.Ради у Львові, що виконання польскім правліннєм у Східній Галичині зміряє до здавлення всякого культурного і економічного розвою українського населення, чого доказом відобрання українській молодіжи і професорам доступи до університету у Львові, заказ університетських курсів з рамени наукового товариства ім. Шевченка, Товариства ім. Петра Могили, Ставропігийського Інституту, непринимання українського учительства до служби, нефункціоновання значної частини українських шкіл або їх перемінювання у польські школи, ставлення перепон діяльности українських господарських кооператив, плянове кольонізовання Східної Галичини поляками з Західної Галичини і Польщі і т.д.

IV. В кінци стверджує, що польське правительство дотеперешньою своєю адміністрацією Східної Галичини виказало наглядно цілковиту неспосібність повести її в хосен населення Східної Галичини та констатує, що на родючій і богатій Східно-галицькій землі під польським правліннєм села вимирають з голоду по причині безглядної реквізиційної системи і плянової апровізаційної політики, а пошестні недуги десяткують ціле населення Східної Галичини для браку відповідного санітарного адміністраційного апарату.

Львів 18/3 1920

ЦДІАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 134, арк. 67–68. Машинопис. Копія.

№ 7
ЗВЕРНЕННЯ РЕДАКЦІЇ "УКРАЇНСЬКОГО ПРАПОРА" ДО ГАЗЕТИ "AVANTI" (РИМ) І "HUMANITE" (ПАРИЖ) ПІДТРИМАТИ БОРОТЬБУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

*Не раніше 29 березня 1920 р.**

Англійська Lab. Party звернулася з домаганєм до польської партії соціялістичної і її провідника віцепримєра Дашинського з домаганєм, щоби Польща визнала державну самостійність Східної Галичини в її етнографічних границях. На тім самім становищи стоїть непохитно Уряд східно-галицької Републики, те саме домаганнє поставила делеґація того Уряду, в якої склад входять представники Українців, Жидів і Поляків на мировій конференції в Ризі. Так само делеґація совітської Росії і України в Ризі жадають від Польщі

* Дата із примітки на "Зверненні...".

визнання державної самостійности Східної Галичини. Просимо тому заряд Вашої партії і Хвальну редакцію поперти домаганнє Lab. Party і зі своєї сторони допомогти політично і морально справі независимости українського народу Східної Галичини. Визнаннє самостійности української східно-галицької Републики причиниться до встановлення ладу на сході Европи, а український нарід Східної Галичини виратує від мук, польської неволі і повної заглади, яку несе йому Польща.

Ратуйте! Матеріяли, що до східно-галицького питання до ужитку Вашої часописи пересилаємо.

Редакція "Українського Прапору".

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Оригінал.

№ 8
З ДЕКЛАРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОГО СОЮЗУ ПРО ЙОГО УТВОРЕННЯ І ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНОЮ ВАРШАВСЬКУ ДЕКЛАРАЦІЮ ВІД 2 ГРУДНЯ 1919 р. ПРО СХІДНУ ГАЛИЧИНУ

10 квітня 1920 р.

Варшавська декларація з 2 грудня 1919 р. про Східню Галичину.

Український Національний Державний Союз стверджує, що український народ Східної Галичини і української части Буковини на підставі права самоозначення через своїх легальних заступників, зібраних в Українській Національній Раді у Львові 1 падолиста 1918 р., а потім в Станиславові 3 січня 1919 р., заявив рішуче бажання своєї самостійної дер-

жави та получення його національних областей до Придніпрянської Української Народної Республіки. З другого боку Найвища Рада Держав Антанти рішенням з 11 липня 1919 р. постановила уповноважити польське правительство упорядкувати цивільну владу в Східній Галичині, під умовою, що польське правительство заключить договір з державами Антанти на умовах територіяльної автономії та права самоозначення населення Східної Галичини.

Тому Український Національно-Державний Союз узнає Варшавську декларацію з 2 грудня 1919 р. неважною та позбавленою всякої обов'язучої сили для українського народа...

УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ РЕСПУБЛИКАНСЬКА ПАРТІЯ.
УКРАЇНСЬКА ПАРТІЯ САМОСТІЙНИКІВ-СОЦІЯЛІСТІВ (УНП).
УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ ТРУДОВА (НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА) БУКОВИНСЬКА ПАРТІЯ.
УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ ТРУДОВА (НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА) ГАЛИЦЬКА ПАРТІЯ.
УКРАЇНСЬКА ПАРТІЯ СОЦІЯЛІСТІВ-ФЕДЕРАЛІСТІВ.
ПАРТІЯ ХЛІБОРОБІВ-ДЕМОКРАТІВ.

Відень, 10 квітня 1920 року.

Український прапор. – 1920. – 21 квіт.

№ 9
ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО АТАШЕ У ВІДНІ НАЧАЛЬНІЙ КОМАНДІ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПРЕДСТАВНИКІВ У ВІДНІ

16 квітня 1920 р.

Jak to w ostatnim moim raporcie Nr. 7 doniosłem, działają w Wiedniu dwa zastępstwa Ukrainy, a to:

1) Ukrainy zachodniej (galicyjskiej).

2) Ukrainy wschodniej (naddnieprzańskiej).

W ostatnich czasach skład tych zastępstw pod względem personalnym uległ zmianie, i tak:

Attaché Bilicz z zastępstwa Ukrainy wschodniej miał wyjechać do Szwajcarji.

Dyr. kancelarji Cyprynowicz miał wyjechać z polecenia Dyr. Makarenki do Paryża celem odbycia narad z dyr. Pietruszewiczem.

Narady te dotyczyć mają stworzenia przyjaznych stosunków pomiędzy zastępstwami Ukrainy wschodniej a zachodniej w Paryżu.

Sekretarz Biliński popełnił tu 8 b.m. samobójstwo. Powodem ma być defraudacja pieniędzy, danych mu przez reemigrantów do przesłania do kraju. (Załączam wycinek gazety "Wiener Mittagspost" z 9 b.m. w tej sprawie). Na uwagę zasługuje pogłoska, że Bileński miał być tajnym agentem amerykańskiego Poselstwa w Wiedniu IV, Wohllebengasse 9.

Poseł Ukrainy wschodniej Lipiński ma obecnie bawić w Reichenburgu dla poratowania zdrowia.

Dr. Wassilko ma bawić w Bernie szwajcarskim.

Ukr. ppłk. int. Harasymowicz miał wyjechać do Czerniowiec.

Sprawy paszportowe załatwia każde zastępstwo oddzielnie, przyczem należy zauważyć, że tutejsze Przedstawicielstwa Państw Koalicyjnych uznają jedynie paszporty wydane przez Zastępstwo Ukrainy wschodniej.

W hotelu de Drance pracujące konsorcjum prasowe pod przewodnictwem Dra Walerjana Brendsana ma być w łączności z tut. biurem korespondencyjnem i nawet mają tam pracować dwaj ukraińscy urzędnicy.

Pozatem przebywa tu ukraiński socjalista, redaktor wychodzącej tu gazety "Nowa Doba" Dr. Kalinowicz i mieszka w hotelu Höller pokój 43.

Oficjalnym organem zastępstwa Ukrainy zachodniej ma być wychodzący w Wiedniu "Ukraińskij Prapor".

Główna komenda armji, tak wschodniej, jak i zachodniej Ukrainy ma się obecnie znajdować w Mohylewic na Podolu.

Dowódcą jej ma być generał Mazepa i ma on mieć pod sobą 50.000 ludzi.

Od czasu odwrotu armji zachodnio-ukraińskiej, zaprowadzono tam dyktaturę wojskową. Prezydent jest zarazem dyktatorem i jako taki naczelnym wodzem ukraińskiej armji. Z tego też powodu rozwiązano dotychczasowe ministerstwo wojny i w jego miejsce utworzono kancelarję wojskową.

Mieści się ona w hotelu Höller — Wiedeń.

Szefem jej ma być podpułk. Ukraińskiego sztabu generalnego Doleżal. Obecnie miał on w sprawie ukraińskiej brygady w Czechach wyjechać do Pragi i zastępuje go kapitan Radek.

(2)

Attaché wojskowym przy Poselstwie zachodniej Ukrainy ma być pułk, ukraińskiego sztabu generalnego Zieric I. Biberstr. 26. Ma on prowadzić sprawy wojskowe zarówno wschodniej jak i zachodniej Ukrainy. Niedawno wyjechał on w sprawach służbowych na Ukrainę i obecnie ma powracać z tamtąd statkiem "Wumbrandt". Przyjazd jego jest spodziewany w najbliższych dniach, równocześnie z przybyciem Dra Pietruszewicza z Paryża względnie Londynu do Wiednia, którego tu dla odbycia ważnych narad wezwano.

Pułkownika Zierica zastępuje obecnie kpt. Krasnopera.

Pułkownik Zieric był przed rozpadnięciem się Austrji podpułkownikiem austrjackiego sztabu generalnego, kpt. Radek aktywnym oficerem 20 pułku obrony krajowej, a kpt. Krasnopera oficerem rezerwowym 24 pułku piechoty.

Ukraińskim kurjerem pomiędzy Wiedniem a Warszawą ma być kpt. Kreszczenko (Hotel Meissl & Schadn) i ma on przywozić wszystką pocztę od Petlury do tut. zastępstw Ukrainy. Innymi kurjerami są Mradow i Chorczewicz.

Przy zastępstwie wschodniej Ukrainy ma być również przydzielony specjalny pełnomocnik Petlury i miał on odbywać narady z profesorem Szwecem.

Osobami, które często przebywają w zastępstwie wschodniej Ukrainy, mają być niejaki Skadelicz Boryslaw, Miśniczewski, Piotr Krojlow, Szokoazciewicz?? i Liopatin??.

W kołach zastępstwa zachodniej Ukrainy uważają Petlurę jako człowieka, którego się nie bierze na serjo i mówią, że ma on za sobą jedynie bardzo szczupłą garstkę ludzi, a to jedynie partję socjalnorewolucyjnych (ta sama partja, jak partja Kiereńskiego w Rosji).

W sprawie pobytu Petlury w Warszawie panuje w zastępstwie zachodniej Ukrainy przekonanie, że Polacy uważają go niejako jako internowanego i nie biorą na serjo jego wszystkich propozycji. Zachodnio-Ukraińcy są przekonani, że jakkolwiek są liczni zdrajcy ojczyzny, to mimo to nigdy nie przyjdzie do tego, ażeby Galicja wschodnia do Polski należała, bo naród ukraiński do tego nie dopuści.

Jako dowód bardzo małej ilości zwolenników Petlury podają także i ten fakt, że nie udało mu się swego czasu z całego narodu ukraińskiego nawet stutysięcznej armji wystawić.

Zdaniem pewnego członka Zastępstwa zachodniej Ukrainy, armja ukraińska ma się obecnie znajdować w rejonie Żmerynka – Biruala – Balta i nie prowadzi z bolszewikami żadnych walk. Mimo to jednak mylne ma być twierdzenie, jakoby ukraińcy bolszewickim ideom sprzyjali, gdyż naród ukraiński ma szeroko rozwinięte poczucie prywatnej własności (???).

Przepisy służbowe w Armji ukraińskiej są zupełnie te same, jakie obowiązywały w dawnej armji austrjackiej. Dyscyplina w armji ma być nawet bardzo dobrą, a tylko z powodu braku amunicji i broni nie są Ukraińcy w stanie jakąkolwiek większą akcję wojskową rozpocząć.

Do armji ukraińskiej przyjęto wiele byłych oficerów austrjackich i modus, na podstawie którego ich przyjmują jest taki, że przyjęty może być każdy oficer dawnej armji austrjackiej po odbyciu 3 miesięcznej próbnej służby i przy zobowiązaniu się, że do roku nauczy się na tyle ukraińskiego języka, ile mu do służby koniecznie potrzeba.

Przesyłka depesz z ukraińskiej armji do Wiednia ma się odbywać radiotelegraficznie. Dawniej gdy Kijów należał jeszcze do Ukraińców, wysyłano depesze z Kijowa przez Helsingfors do Wiednia drogą radiotelegraficzną, a obecnie, gdy armja ukraińska stoji w Winnicy, odchodzą depesze z tamtąd do Helsingfors, skąd je dalej wysyłają.

Naczelne dowództwo armji ukraińskiej próbowało również depeszować radio do Koszyc, jednak stacja w Koszycach nie mogła reagować. W tym celu wysłano nawet z Winnicy specjalnego kurjera do Koszyc, by się dowiedział jaki rodzaj zawołania stacja w Koszycach posiada, jednak nie dojechał on do celu i wszelki ślad za nim zaginął.

Arcyksiążę Wilhelm, który był przedtem internowany w rumuńskim klasztorze, bawić ma obecnie w Maria Zoll. Miał

on nawet napisać nowelę w ukraińskim języku p. t. "Huculi" i władając prawie zupełnie ukraińskim językiem ma mieć zamiar poświęcić się powieściopisarstwu.

Naczelne Dowództwo Wojsk Polskich
Adjutantura Generalna, Warszawa

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 25–29.

№ 10
НОТА ДЕЛЕГАЦІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З ПРОТЕСТОМ ПРОТИ ПІДГОТОВКИ ПОЛЬСЬКИМ УРЯДОМ ВІЙСЬКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ З УРЯДОМ УНР

*20 квітня 1920 р.**

Ексцеленціє!

Кілька днів тому принесло кілька визначних органів європейської преси (між иншими льондонський "Times" і парижський "Le Matin") офіціозні комунікати з Варшави про конвенцію польського правительства з українською делегацією отамана Петлюри.

В договорі є постанови, яких зміст як найживіще занепокоїв українське населення Східної Галичини і які, коли б польському правительству вдалося одержати апробату їх від головних держав союзу, не моглиб не мати як найтящих і найсумніщих наслідків не тільки для будучности 3 1/2 міліонів української людности Східної Галичини, а й для будучих взаїмовідносин між усіми сусідуючими зі Східною Галичиною державами.

---

* Дата документа.

Маємо на увазі постанови в справі "desinteressement" Східної Галичини на річ Польщі. Домагання такого "desinteressement" на річ Польщі території, подавляюча більшість населення якої не є польська і нічого більше не перегорескує як приналежности до польської держави, польське правительство ставить рівночасно до правительства отамана Петлюри і до російського совітського правительства; передтим воно ставило його в переговорах з російськими представниками Колчака і Денікіна. Узисканням такого – дарма що фіктивного – "desinteressement" всіх можливих сторін силкується польське правительство заступити місце не прислугуючого Польщі з резонів сусідського співжиття між народами Східної Европи морального права на анексію Східної Галичини – так само як це правительство силкується терором своєї окупаційної армії і своєї жандармерії вимусити від громадських урядів Східної Галичини заяви за приналежностю до Польщі – наче фіктивний сурогат консультації населення в місце плєбісциту, який мігби дати єдино тільки неприхильний польському анексіоні змови вислід.

Як правительство Петлюри, лєгітимація якого до говорення іменем України є в усякому разі недоказана, віддана нині вповні на ласку і неласку польського правительства, навіть згодиться на польське домагання "desinteressement" в справі Східної Галичини і якби на подібну заяву мусіли згодитись під натиском хвилевих обставин і поодинокі російські правительства, то добуті таким чином "права" Польщі на Східну Галичину остануться таки тільки шматком паперу, який мусить бути передертий при найблищій, яка лучиться, корисній нагоді.

Українське населення Східної Галичини, осягнувши в конституційному життю в Австрії розмірно високий степень політичної і горожанської зрілости, ніколи не погодиться з тим, аби остатися під ненависним польським ярмом і кожна нагода внутрішних чи зверхніх труднощей

Польщі буде добра для него, щоб влучити в само серце ненависну йому польську державу і констатуючи це, ми далекі від наміру кидати погрози – сповнюємо свій обовязок передбачування незалежного від нашої волі політичного розвитку. Зноваже Україна, будь вона самостійною державою чи складовою частиною будуючої східно-европейської чи російської федерації, не зможе остатись глухою на крики ратунку і української ірреденти в Галичині. В результаті будуть відносини між Польщею з одної сторони і Україною, зглядно федеративною Росією з другої, переживати епоху постійної крізи з усіми катастрофальними наслідками такого стану річей.

Обминути ці наслідки і усунути найголовніщий завязок конфліктів у тій части Европи може тільки невтралізація Східної Галичини, як автономного організму, управлюваного органами місцевої людности під протекцією і контролем союзу народів, при забезпеченню шляхом міжнароднїх договорів для Польщі і инших сусідних держав права у належних розмірах користуватися продукцією Східної Галичини.

Протестуючи проти політичних претенсій польського правительства на Східну Галичину, які знайшли свій вислів також в переговорах Польщі з отаманом Петлюрою, маю честь просити Вашу Ексцеленцію предложити Найвищій Раді Союзників наше домагання розвязки питання Східної Галичини в звязку з попередніми нашими нотами пересланими на руки п. Президента Найвищої Ради Союзників в Парижі.

Прошу приняти слова високого поважання.

Шеф Української Делєгації Східної Галичини
Др. В. Панейко.

Українське слово. – 1920. – 13 черв.

№ 11
ІЗ ДОГОВОРУ
МІЖ УРЯДОМ ПОЛЬЩІ І ДИРЕКТОРІЄЮ

21 квітня 1920 р.

...§ 2. Граница между УНР и РПП устанавливается следующая: на север от Днестра, вдоль р. Збруч, а дальше вдоль бывшей границы между Австро-Венгрией и Россией до Вышегрудки, а от Вышегрудки на север через взгорье Кременецкой, а далее по линии на восток от Здолбунова, потом вдоль восточной административной границы Ровенского уезда, далее на север вдоль административной границы бывшей губернии Минской до пересечения ее р. Припятью, а потом Припятью до ее устья.

Что касается уездов Ровенского, Дубенского и части Кременецкого, которые сейчас отходят к РПП, то позднее может последовать сжатое соглашение.

Подробное очерчивание пограничной линии должно быть проведено специальной украинско-польской комиссией, составленной из соответствующих специалистов...

...§ 5. Права национально-культурные, которые правительство УНР обеспечивает гражданам польской национальности на территории УНР, будут (не) в меньшей мере обеспечены гражданам национальности украинской в пределах РПП и наоборот...

Гражданская война на Украине. – Т. 3. – С. 48.

№ 12
ПРОТЕСТ ЗБОРІВ ЧЛЕНІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ У ВІДНІ ПРОТИ ДОГОВОРУ УНР З ПОЛЬЩЕЮ

*8 травня 1920 р.**

Договором заключеним з Членом Директорії Української Народної Республіки С. В. Петлюрою, з дати Варшава, дня 22. квітня 1920, зобовязалася Польща піти своєю армією в глибину України по Дніпро в ціли визволення України. За те признав С. В. Петлюра як східні границі Польщі: Дністер, Збруч, Кременецькі узгіря, східну границю рівенського повіту, полудневу границю минської губернії і Припять, – чим хоче відступити на річ Польщі між иншими також Східну Галичину.

Цей договір є одначе неважний із слідуючих причин:

1. Закон ухвалений Конгресом трудового народу України на засіданню дня 28. січня 1919 в Київі, поручив власть і оборону краю Директорії Української Народної Республіки, яка доповнена представником Наддністрянської України (Західної Области Української Народної Республики) – мала аж до слідуючої сесії Конгресу бути верховною владою та мала видавати в цьому часі закони необхідні для оборони Республіки, з виразним застереженням зєдинення усіх українських земель в Українській Народній Республіці.

З того основного закона слідує, що навіть ціла Директорія Української Народної Республіки не мала права взагалі заключувати яких небудь міждержавних політичних договорів, а з окрема так важного договору, як договір з 22. квітня 1920 р., котрим Польща малаби забрати: цілу Українську Галичину (Східну Галичину), Холмщину, Підляше, ціле

* Дата документа.

Поліся і західну Волинь, – значить область 162.000 кільометрів квадратових простору з 10 міліонами сорокдевять тисячами (10,049.000 населення, в тім 70–80% Українців, – а за те мала лише гарантувати Україні мілітарну допомогу для удержання простору по Дніпро т. є. 50.000 кільометрів квадратових поверхні з трома міліонами душ населення.

2. Тимбільше не міг мати такого права С. В. Петлюра, як один член Директорії Української Народної Республіки, зваживши ще на факт, що представник Східної Галичини в Директорії Др. Евген Петрушевич не тільки не дав згоди на той акт, але виразно проти відлучення цеї території протестував, а всі инші члени Директорії зложили були перед тим актом свої повновласти.

3. Що торкається Східної Галичини то стверджуємо, що український нарід, цеї землі проголосив на підставі права самовизначення на першім Зборі Української Національної Ради у Львові дня 19. жовтня 1918 на території Східної Галичини свою самостійну державу, а на зборах У. Н. Р. у Львові дня 15. падолиста 1918 уконституовав на тій области Західно-Українську Народну Республіку. Опісля Українська Національна Рада зібрана в Станіславові, ухвалою з дня 3. січня 1919 р. постановила заключити злуку між Західною Українською Народною Республікою а Придніпрянською Українською Народною Республікою і поручила свойому державному Секретаріятови, як галицькому Правительству, розпочати негайно переговори з українським Правительством у Київі для сфіналізування договору про злуку.

Наміреної злуки одначе не переведено, бо Установчі Збори Зєдинених Республік не зібралися, так як безнастанні наступи російських большевиків на Київ з одного боку, та інвазія польських військ на Східну Галичину з другого боку, не допустили до сконсолідування державних відносин на обох українських областях.

До часу, коли мали зібратися Установчі Збори обох Республік, застерегла собі Українська Національна Рада, покликаною ухвалою про злуку найвищу законодатну владу що до простору Західної Области Української Народної Республіки, отже і Східної Галичини, а виконування цивільної і військової адміністрації що до тої области застерегла галицькому Правительству (Державному Секретаріятови) як її виконуючому органови.

З того слідує, що Західна Область Української Народної Республіки задержала свою независимість і аж до загальних Установчих Зборів ніякі представники Наддніпрянської Народної Республіки не мають права розпоряджувати землями Західної Области У.Н.Р., а з осібна Східною Галичиною.

4. А що український нарід Східної Галичини виявив не лише через своїх леґальних заступників в Українській Національній Раді, але і через те, що стотисячною армією боровся майже цілий рік проти польського наступу, понад всякий сумнів свою волю, що не хоче йти під Польщу і бажає собі своєї держави на своїй области, тож ніякий уряд не має права проти так виразно заявленої волі народа відступати його національну територію Польщі.

5. Цю прояву волі узгляднила Найвища Рада Держав Антанти вирішуючи українсько-польський оружний спір за територію Східної Галичини і постановила ухвалою з 11. липня 1919 уповажнити польське Правительство лише до тимчасового упорядкування цивільної адміністрації у Східній Галичині а самому населенню застерегла право вирішення в останній інстанції справи державно-правної приналежности Східної Галичини.

6. Згаданому договорови з 22. квітня 1920 року противляться всі без виїмку українській деклярації проти прилучення Східної Галичини до Польщі, а саме:

Дня 28. жовтня 1919 р. Збір Членів Української Національної Ради у Відні разом з Правительством Західної

Области Української Народної Республіки заложили державно-правне застереження проти наміреного непокликаними чинниками відступлення Східної Галичини Польщі. Опісля той сам збір Членів Української Національної Ради і теж Галицьке Правительство внесли протест проти Варшавської декларації з 2. грудня 1919 р., а в кінці всеукраїнська політична організація "Український Національний Державний Союз", зложений переважно з українських придніпрянських політичних партій, проголосив свою декларацію з 10. квітня 1920 р., в котрій узнав Варшавську деклярацію з 2. грудня 1919 неважною та позбавленою всякої обовязуючої сили для українського народу.

7. Ціла українська суспільність Східної Галичини вже навіть по доконанню польської інвазії і мимо страшного гнету польської цивільної і військової адміністрації не переставала і не перестає всякими можливими способами протестувати проти посягання Польщі на цю українську територію.

Мимо того всего намагається С. В. Петлюра відступити Польщі корінну українську область Східної Галичини проти кровю висказаної волі українського народа цеї землі.

8. Використовуючи немічне положення члена Директорії Української Народної Республіки С. В. Петлюри, Польща потоптала безправним договором з 22. квітня 1920 р. найвищий прінціп виборений в цій світовій війні, що народи мають право самі постановляти про свою державну приналежність, знехтувала постанови Найвищої Ради Держав Антанти, яка в імя цего прінціпу застерегла населенню Східної Галичини право вирішання про свою приналежність, та цим Польща хоче кинути український нарід Східної Галичини у безнастану борбу з Поляками, що здержить всякий розвиток культури та суспільно-економічного відродження цеї території та не допустить до національно-політичного розвою українського народу цеї землі.

Річ ясна, що згаданим актом з 22. квітня 1920 р. не мають Поляки наміру підпомогти українському народови відбудувати державу, але намагаються здійснити свої імперіялістичні заборчі пляни на українській території.

Зваживши те, що український народ в Галичині в сучасний момент під польським гнетом, платить за кождий протест тюрмами і кровю, — зібрані тут у Відні члени законного представництва того народу, — Української Національної Ради, — до якої входять представники усіх політичних партій в краю а також українські посли парляментарні вибрані загальним голосуванням і українські посли бувшого галицького сойму, — вважають своїм правом і обовязком піднести проти згаданого акту з 22. квітня 1920 р. рішучий протест в імя свободи і державної будучности заступленого ними народа.

Звертаємося до держав Антанти та їхньої Найвищої Ради в Парижі; звертаємося до Ліги Народів, що має зберігти рівноправність усіх народів, та їх право самовизначення; звертаємося взагалі до всіх цивілізованих народів світа, з протестом проти того акту, та взиваємо щоби нарешті спинили імперіялістичний заборчий похід Поляків на українські землі.

Протестуємо проти насильного відривання з української національної теріторії Східної Галичини — як області найсвідомійшої, на котрій населення українське найбільше розвинене, яка була і є Піємонтом української національної ідеї і державної думки та огнищем його культурного розвою українського народу, — а у визвольній борбі народа дала йому найбільше вишколених інтелєктуальних робітників та найкращу армію.

Проти насильства, закритого безправним Варшавським договором, протестує нашими устами увесь український нарід Східної Галичини, котрий всіми своїми силами буде недопускати до здійснення імперіялістичних затій польського

державного новотвору, — що хоч ще сам не уладив державних відносин на своїй власній національній території — а вже несе розклад і знищення на землі сусідів.

Відень, дня 8. травня 1920 р.

Збір Членів Української Національної Ради.

Український прапор. - 1920. - 18 трав.

№13
ПРОТЕСТ ЛЬВІВСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ПРОТИ ВАРШАВСЬКОГО ДОГОВОРУ

18 травня 1920 р.

Делєгація Української Національної Ради у Львові оповістила слідуючий комунікат:

"В переговорах, які мали на меті зреалізування варшавської декляраціїї з 2. грудня 1919 р. правительство Української Народної Республіки згодилося тайним договором з 22. квітня 1920 р. з польською республікою в квестії границь між Українською Народною Республікою та Польщею на кордон Збруча і на відступлення польській республиці западно-українських земель: Холмщини, Підляша, частини Полісся і західних земель Волині. Делєгація Української Національної Ради стверджує, що цей акт договору заключено проти волі українського народу, який висказався вже через Українську Національну Раду в Київі, проти чисельних резолюцій загально народніх зїздів, зібрань і віч і ця думка була висказана оружною боротьбою за зєдинення всіх українських земель в одну суверенну державу. Делєгація Української Національної Ради стверджує, що цей договір, о скільки торкається областей Західної України є безправним і неважним актом, бо заключено його проти

волі західно-української людности і Української Національної Ради, як народного парляменту.

Делєгація Української Національної Ради протестує проти цього безправного акту заявляючи, що Східна Галичина є окремим предметом міжнародного права. Одночасно протестує Делєгація Української Національної Ради в імени права народів проти виключення її з державного зєдинення з Україною і проти прилучення до польської республіки Холмщини, Підляша, частини Полісся і західної области Волині. З огляду на ці факти Делєгація Української Національної Ради стверджує перед цілим світом, що цей акт не вязитиме українського народу в його стрімлінню до народно-державного зєдинення а цим самим не полагодить істнуючого від століть конфлікту між українським та польським народом".

Український прапор. – 1920. – 18 трав.

№ 14
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ЩОДО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

18 травня 1920 р.

Ексцеленціє!

Додатково до нот з дати 20 марта, 29 марта ц. р. маю честь просити від галицької української делєгації Вашу Ексцеленцію, щоб зволили предложити Найвищій Раді союзників жалоби на нові акти нарушення права народів і переслідування української людности польськими окупаційними властями в Східній Галичині.

1. Переступаючи управнення, які прислугують окупантови супроти горожан окупованої области, генеральний делєгат польського правительства, котрий виконує функції намісника Східної Галичини у Львові, оголосив розпорядок польського міністерства, яким покликується всіх мущин у віці 20 до 25 без ріжниці народности і віроісповідання до особистих воєнних чинитьб, в часі виконування яких покликані будуть підлягати польським воєнним властям. Таким чином польське правительство віддало всю українську мужеську людність польським військовим властям і під юрисдикцію польських воєнних законів.

2. Рівночасно рескріптом президії намісництва у Львові з дати 7 марта 1920 ч. 6161 наказано за посередництвом польських повітових старостів начальникам усіх східно-галицьких громад предложити польським властям по два примірники відбиток урядових печаток громадських на двох чистих блянкетах паперу.

За невиконування сього приказу спадає на начальників громад кара грошева, вязнична та усунення з занимaного становища. Контролю над виконуванням сього наказу поручено окружним органам польської жандармерії, яка їх виконує з традиційною безоглядністю супроти стероризованих безборонних українських війтів.

Добуті таким чином блянкети з печатками українських громад виповнюється за невідомостю і проти волі українських громад польськими властями текстом заяв, які висловлюють фіктивне бажання тисячей українських громад за приналежністю до Польщі і мають заступити місце консультації населення шляхом плебісциту.

3. Від хвилі, коли українська людність Східної Галичини дізналася про переговори (про desinteressement в справі Східної Галичини) ведені у Варшаві польським правительством з Петлюрою, який претендує бути володарем України і коли проти сеї польської інтриги піднявся протест цілої без виїмку української людности Галичини, польські

окупаційні власти хопились нагоди сього наскрізь мирного, теоритичного протесту, щоб до крайної міри загострити свій й без того безмірно острий і жорстокий режім проти української людности. Знов кинено до вязниць велике число українських інтелігентів. На українську пресу наложено конфіскати, заборону видавання та кари на редакторів. Заборонено які небудь навіть товариські зібрання Українців. Видалено зі служби масу українських урядників. А рівночасно, щоб зовсім задушити голос протесту і крик ратунку мученого народу заборонено телеграфічним урядам приймати жалоби до представників держав союзних на безправства польських властей, а від трьох тижнів замкнено галицьку границю не тільки для українських газет, а навіть для приватної кореспонденції між українськими родинами в краю і заграницею.

Цілю сеї жорстокої системи терору, шантажу і обману є задавити опозицію української людности проти зненавидженого польського ярма тай видобути від союзних держав признання Східної Галичини, як провінції Польщі.

Такими мірами топтає Польща, покликуючись на мандат признаний їй союзними державами, в самім центрі Европи найпримітивнійщі права самоозначення майже 4-міліонового населення. Діється се на шкоду і проти міліонів мирної людности в тім часі, коли навіть права кольорових племен Африки і Азії здобувають собі щораз більше пошани в очах цивілізованого людства.

Протестуючи як найголосніще проти насильства, доконуваного над українським народом Галичини, прошу найвищу Раду союзників видати відповідні зарядження на усунення безправних актів властей польської республіки.

Прошу приняти слова високого поважання.

Шеф Української Делєгації Східної Галичини
Др. **В. Панейко**

Український прапор. – 1920. – 18 трав.

№ 15
ТАЄМНИЙ ЗВІТ ПОЛЬСЬКОГО ПОСЛА У ШВЕЙЦАРІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПРЕДСТАВНИКІВ У ЄВРОПІ

27 травня 1920 р.

Kilka miesięcy temu, pod wpływem tutejszej Misji Ukraińskiej powstało w Genewie stowarzyszenie pod nazwą "Les amis de l'Ukraine". Na czele jego stanął znany profesor uniwersytetu genewskiego pan P. Claparede. Stowarzyszenie to postawiło wtedy za zadanie szerzenie rzeczowych wiadomości o Ukrainie z wyłączeniem wszelkiej politycznej propagandy. Rzecz prosta, iż nieszczere to ograniczenie pozostało od pierwszej chwili martwym artykułem programu.

Przed nastaniem najnowszej fazy polsko-ukraińskich stosunków, stowarzyszenie ujawniło wyraźne antypolskie dążności. Skupiały się dokoła niego różne, rozbieżne elementy, łączące się przygodnie w imię wspólnej walki z Polską. Oprócz ideologów szwajcarskich, w rodzaju wymienionego profesora Claparede, nieświadomych istoty rzeczy, a skłonnych do stawania w obronie brzmiących haseł, do zrzeszenia przystąpiła grupa Petlurowców, a pozatem nieco osób z obozów rady-kalnych, żydowskich, germanofilskich, wreszcie ukraińskich, przeciwnych dziś polityce atamana. Grono to, zresztą niewielkie nie chciało poczęści odbyć i nie odbyło razem z Rządem ukraińskim tej szybkiej ewolucyi jaka ujawniła się w nim w ostatnich czasach.

Skutkiem tego na zebraniu zwołanym niedawno do Genewy odczuć się dały nastroje niezgodne z obecnemi dążeniami Petlurowców. Posłuszni do pewnego stopnia prośbom obecnego na posiedzeniu radcy tutejszej Misji ukraińskiej,

pana Załozieckiego? Ukraińcy nie wypowiedzieli się coprawda w sposób dla Polski nieprzychylny, oklaskiwali jednak bardzo gorąco przemówienie p. E. Privat, który zawiedziony gorzko w nadziejach osobistych pokładanych na Polakach, przypuścił atak na całą kresową politykę naszą. Niebezpieczny ten człowiek, niemożliwy do pozyskania wobec swych wygórowanych finansowych wymagań, mści się dziś na Polsce przy każdej sposobności, posługując się zwłaszcza kwestjami ukraińską litewską żydowską, oraz wpływami bolszewizujących socjalistów, do których przystał.

Zebranie to, które żadnego wrażenia w szerszych kołach nie wywołało, zgromadziło wszystkie łączące się ze sprawą ukraińską żywioły wskazało Poselstwu drogi do przeprowadzenia odpowiednich dociekań i doprowadziło do następujących wyników:

Koła ukraińskie i ukrainofilskie zagranicą w bardzo słabym dotychczas stopniu ulegają nowej orjentacyi, co tłomaczy się nietylke brakiem skoordynowania i poprzednio już nabranym antypolskim rozpędem, lecz w równym stopniu istnieniem wśród przedstawicieli obecnego ukraińskiego rządu nieprzejednanych wobec Polski dążeń, które są zasilane przez wpływy niemieckie, żydowskie i rosyjskie.

Ogólnie mówiąc, trudności komunikowania się z krajem, niesprawność centralnych władz ukraińskich, a bardziej jescze chwiejność ich politycznych dążeń oraz poglądów zagranicznych ukraińskich dyplomatów, sprawiają, iż przedstawicielstwa ukraińskie zagranicą prowadzą to własną politykę, to już oglądają się czasem raczej na Paryż i tamtejszą delegacyę niż na Winnicę i ministra Andrzeja Lewickiego. Zawisłość ich od Paryża lub kraju jest dosyć

nieokreślona. Można twierdzić, że obraz jaki przestawiają siły ukraińskie rozrzucone między Dniestrem a Dnieprem, pod wodzą całego szeregu naczelników, odpowiada mniej więcej temu co dzieje się zagranicą na tak licznych ukraińskich dyplomatycznych placówkach. I tu i tam silniejsze jednostki prowadzą akcyę na własną rękę, zmieniają jej kierunek według swego uznania, tembardziej, że całych szereg zagranicznych ukraińskich placówek posiada niezależne fundusze i to nieraz znaczne. O pochodzeniu tych środków różne słychać głosy. W pewnych wypadkach zdają się one datować od czasów Dyrektorjatu i mieć swe źródło w Kijowie. W innych – istnienie zasiłków niemieckich lub rosyjskich nie jest wykluczone.

Wiadomo, że niezależnie od delegacji ukraińskiej, przebywającej w Paryżu od lutego 1919 r., dokąd pod wodzą Sidorenki wysłał ją Dyrektorjat, istnieje tam jeszcze niezależna już zupełnie delegacya galicyjska. W lutym 1919 r. na czele jej stanął Panejko, narodowy demokrata, były naczelny redaktor "Diła." Najbliższymi jego współpracownikami byli i są: Mychajło Łozynskyj również współredaktor "Diła," autor osławionych antypolskich pamfletów wydawanych w Berlinie podczas wojny; Tomaszewskyj docent uniwersytetu lwowskiego i dr. Galip z Bukowiny, który świeżo w San-Remo złożył członkom konferencyi memorjał skierowany przeciw delegacyi ukraińskiej, a zwłaszcza przeciw jej szefowi hr. Tyszkiewiczowi. Dwa te ciała działały przez pewien czas zgodnie, występując nawet pod jedną firmą na-zewnątrz, jakkolwiek delegacya galicyjska nosiła miano "autonomicznej." Wkrótce jednak zaszły między niemi nieporozumienia, które od czasu ustąpienia z delegacyi ukraińskiej Sidorenki, a wejścia na jego miejsce Tyszkiewicza "sierpień 1919"

przybrały ostry charakter. Powodem była przedewszystkiem rusofilska polityka delegacyi galicyjskiej, która pomimo wrogiej ukraińcom polityki Denikina zaufała jakimś przygodnym jego enuncyacyom, dotyczącym możliwej w łonie wielkiej Rosyi autonomii Galicyi Wschodniej. Od tego czasu stosunki między dwoma delegacyami zostały zerwane, zaś galicyjska przybrała nazwę "Komitetu Ukraińskiego" i skupiwszy w koło siebie żywioły antypolskie oraz trochę dawnych partyzantów Skoropadzkiego poczęła dążyć do federacyi z Rosyą. Oprócz wymienionych już wyżej osób łączy się z nią były sekretarz Skoropadzkiego, pan Markotun, współpracownik Burcewa w jego paryskim czasopiśmie "Cause commune."

Takimi są, oprócz b. ważnego berneńskiego, główne ośrodki działalności ukraińskiej zagranicą. Niełatwo jest wykazać od którego z nich zależą istotnie t.zw. petlurowskie przedstawicielstwa w poszczególnych stolicach.

Tutejsza misja z panem Mikołajem Lewitskym na czele (istotny szef pan Wasylko bawi dotychczas w Berlinie) zdaje być szczerze oddana Delegacyi Paryskiej i rządowi Petlury. Twierdzić to można także o radcy delegacyi panu Załozieckim, rodem z Bukowiny, a w wyższym jeszcze stopniu o szefie ukraińskiego Biura prasowego panu Dymitrze Doncewie, rodem z b. gub. taurydzkiej, poważnej politycznej sile, który na długo przed wojną zaznaczył się jako nieprzejednany wróg Rosyi i uchodzi za jednego z twórców koncepcyi "samostijnoj Ukrainy." Panowie ci zawiązali osobiste stosunki z poselstwem naszem i nietylko, że wypowiadają się w duchu naszej orjentacyi, lecz oddziałują na opinię publiczną w tym samym kierunku. Niezależnie jednak od nich grupuje się tu obok p. Stepankowskiego, rodem ze Szpikowa, b. gub. podolska, i jego

organu wydawanego w Łozannie pod tyt. "Ukraine," inna grupa ludzi wręcz odmiennych przekonań. Stepankowski, człowiek 40-letni, wychowaniec uniwersytetu kijowskiego emigrant socyal-ukraiński jeszcze z czasów przedwojennych, zjawił się w Szwajcaryi po wybuchu wojny i pracował początkowo z Tyszkiewiczem, z którym poróżnił się następnie z powodu swych niemieckich machinacyi. Wiadomo, że w 16, 17 i 18 roku był w jawnych stosunkach z tutejszem Poselstwem niemieckiem, głownie z jego radcą Szubertem i niewątpliwie brał od niego pieniądze. Nie przeszkadzało mu to bynajmniej brać je także od angielskiego poselstwa. Doskonała jego książka p.t. "Les Russes en Galicie," oparta na doniesieniach prasy rasyjskiej, przyniosła mu sporo grosza zarówno od Niemców, którzy mu za nią zapłacili, i od Rosyan którzy obdarzali go sowicie, aby z jej wydaniem zwlekał. Były tutejszy rosyjski "Charge d'affaires" p. Bibikow miał go na swoim żołdzie, po upadku caratu Stepanowski jeździł po Niemczech, następnie udał się do Petrogradu, gdzie rząd Kiereńskiego zamknął go w twierdzy Św. Piotra i Pawła. Tu, podobno, siedział w jednej celi w Trockim i zaprzyjaźnił się z nim grywając w szachy. Wolność odzyskał po upadku Kiereńskiego i przez Londyn wrócił do Berna gdzie bywa stale w angielskim poselstwie. Załączony No jego pisma ujawnia w pełni jego antypolskie dążności i zawiera nawet ciekawą aluzyę pełną sympatyi do brzeskiego pokoju. Do niedawna pozostawał w stałym kontakcie z Panejko i jego "Komitetem Ukraińskim". Obecnie z powodu jakiejś jego pieniężnych malwersacyi nastąpiło zerwanie. Człowiek ten powszechnie pogardzany używany jest jednak także powszechnie.

Najbliższym jego akolytą jest p. Siewriuk, figura niegdyś znaczna, jeden z sygnatarjuszów traktatu brzeskiego, następnie

zaś za czasów Dyrektorjatu i Wynnyczenki przedstawiciel Ukrainy dla spraw jeńców we Włoszech. Zdefraudował tam jakieś sumy i został wypędzony głównie za sprawą Tyszkiewicza. Nawet Panejko z nim zerwał. Obecnie wisi przy Stepankowskim, jeździ z jego zlecenia i pośredniczy w różnych intrygach między Berlinem a Paryżem, gdzie ma powiernika w osobie, p. Wiktora Wiktorowa-Toporowa, szefa biura prasowego rosyjskiego.

Dwie te figury mało działają nazewnątrz, chyba inspirując tu germanofilską i bolszewizującą prasę. Za to akcya ich tajemna łączy się niewątpliwie z całą europejską antypolską akcyą.

W Paryżu, główną rolę w delegacyi ukraińskiej gra dotychczas hr. Michał Tyszkiewicz. Jest to człowiek, którego Ukraińcy zawsze chętnie używać będą zagranicą, ale którego nigdy nie dopuszczą do arkanów swej polityki. Oddany sprawie, niepozbawiony pewnego powierzchownego wykształcenia, gładki, mający towarzyskie stosunki, wreszcie niezmiernie pracowity będzie on narzędziem w ręku Ukraińców, lecz roli samoistnej nigdy nie odegra. Główną jego cechą jest bezgraniczna pycha, snobizm posunięty do takiego stopnia, iż nie zadawalniając się sfałszowanym hrabiowskim patentem króla Zygmunta Augusta "Tyszkiewicze w 19 wieku otrzymali tytuł rosyjski" twierdzi on, iż ostatni z Jaggielonów wyniósł ród jego do rzędu "książęcych hrabiów", to jest do godności jaka w Polsce nigdy nie istniała. Zaśmiewano się w Lozannie i Rzymie z tyszkiewiczowskich genealogii które kazał tam drukować w gazetach. P. Beau, b. francuski ambasador w Bernie, zrobił mu reputacyę opowiadając, że "Tyszkiewicz est capable de se faire grand rabbin pourvu de devenir quelque chose de grand." Raz w Szwajcaryi wobec Polaków

wybuchnął szczerością i oświadczył, że nie jest ani Polakiem, ani Ukraińcem "lecz tylko i jedynie Tyszkiewiczem."

Z drugiej jednak strony człowiek ten nie jest pozbawiony pewnego idealizmu. Oddany szczerze sprawie niepodległości Ukrainy a przesiąknięty snobizmem i tradycyami swego rodu, chętnie by widział zbliżenie się niepodległej Ukrainy do Polski. Idei tej sprzyja gorący katolicyzm hr. Tyszkiewicza i posiadany przezeń order Św. Grzegorza.

Psychika taka pod wielu względami obca ukraińskiemu narodowi, wyjaśnia powody, dla których hr. Tyszkiewicz pozostanie zawsze niejako na powierzchni ukraińskiego życia politycznego. Słabostki jego wyzyskać można. Przypuszczać należy, że obchodząc się z nim umiejętnie, okazując mu honory, nie drażniąc przytem jego dziwnego lecz szczerego ukraińskiego patryotyzmu, dałoby go się stanowczo pozyskać dla polsko-ukraińskiej ugody, za którą o ile z kilku numerów sądzić można, przemawia też obecnie paryski jego organ "France et Ukraine."

Przeciwnik Tyszkiewicza Panejko oraz jego "Komitet Ukraiński" i akolici, scharakteryzowani zostali powyżej.

W Berlinie przedstawicielem ukraińskim jest jeden z założycieli ukraińskiej socyalnej demokracyi Porsz. Mówią o nim, że jest człowiekiem niepewnym. Byłby to zbyteczny eufemizm. Pan Porsz jest zdecydowanym germanofilem i już z tego powodu zadzierał z rządem Petlury. Odwołany już raz se stanowiska niedawno na nie powrócił. Obecność takich ludzi w dyplomacyi ukraińskiej jest powodem wypowiedzianych wyżej wątpliwości o skoordynowaniu i szczerości ukraińskiej dyplomacyi zagranicą. W Berlinie też przebywa wciąż pan

Wasylko, którego powrót do Berna ma wkrótce nastąpić. Przeszłość p. Wasylki jest dość znaną, aby na obecną jego nową ewolucyę zapatrywać się krytycznie. Wszelako ci, co go bliżej znają, twierdzą, że ten niezwykle sprytny i mocny w Galicyi czlowiek łaknie nietylko pieniędzy, lecz i honorów. Oswoił się z atmosferą wiedeńską i rosyjską szczerze go razi. Marzy o ekselencyi. Niewiadomo co przywiezie z Berlina, ale p. Lewitsky, tutejszy jego zastępca, który się wkrótce wybiera na Ukrainę, będzie o tem dobrze wiedział.

W Rzymie delegatem przy Kwirynale jest p. Antonowicz, syn b. znanej reputacji kijowskiego profesora. Uchodzi on za szczerego rusofoba i petlurowca. Zrusyfikowany, niesprzyja osobiście Polakom.

Przy Watykanie z ramienia Ukrainy jest pater Bon, ksiądz galicyjski, belg z pochodzenia, ale zupełnie zrutenizowany. Chwilowo bawi we Wiedniu, z pewnością w sprawie unii cerkwi ukraińskiej z Rzymem. Michał Tyszkewicz, metropolita Szeptycki gorąco krzątają się koło tej sprawy, lecz napotykają dotychczas silną w petlurowskich kołach opozycyę. Proponują oni rozwiązanie niezgodne z tem o jakiem mowa w niniejszem pod rubryką “Konstantynopol.”

W Londynie delegatem jest p. Margolin, uchodzący za siłę ekonomiczną, żyd mocno zrusufikowany, b. denikinowiec. Rok temu w Paryżu siedział na dwóch stołkach chyląc coraz bardziej ku Rosyi, w miarę postępów białej armii. Potem udał się do obozu Denikina i tam miał zmienić przekonania, jak twierdzi pod wrażeniem pogromów żydowskich, jakich się dopuszczały dobrowolne wojska. Jest to aferzysta, który nietylko dba o własne interesa, ale jest psychicznie niezdony do ujmowania spraw politycznych inaczej jak ze strony

materjalnej. W koncepcjach jego Polska jest "nieekonomicznym krajem", t.j., że w przyszłym ekonomicznym rozwoju Europy nie może ona zajmować pierwszorzędnego stanowiska. Stąd wniosek, że winna się skojarzyć z innym silniejszym ekonomicznie organizmem. Ciekawem jest, że te poglądy, które p. Margolin w Paryżu jawnie głosił, znajdują dziś tak szerokie echo w "Machester Guardian," w "Nation", w "London Review" i.t.d.

W Kopenhadze przebywa delegat dr. Dymitr Lewitskyj, jedyny galicyanin reprezentujący dziś rząd Petlury w Europie. Jest on przedstawicielem na całą Skandynawię. Nikt tu nie rozumie dlaczego dotychczas rząd go nie oddalił, albo on nie poróżnił się ze swym rządem. Ewangelią jego jest traktat brzeski. Łatwo wywnioskować jakie stanowisko zajmuje wobec Polski.

W Belgii i Holandji stanowisko delegata zajmuje p. Jakowliw, adwokat z połtawszczyzny, człowiek o reputacyi cichego pracownika, unikającego wielkiej roboty politycznej. Nie brak mu jednak pewnej sentymentalnej, lirycznej niechęci dla Polski.

W Wiedniu przedstawicielem jest p. Sidorenko, były, przed Tyszkiewiczem szef delegacyi ukraińskiej w Paryżu. Człowiek podobno zdolny i bez zczególnych uprzedzeń wobec Polski. Utrzymują jednak, że w ostatnich czasach dostał się pod wpływ irredenty galicyjskiej. Pomiędzy nim, a berlińskim Porszem toczy się walka o przodownictwo polityczne, gdyż jak już o tem wspomniano powyżej przedstawiciele ukraińscy przypisują sobie niejednokrotnie "plenam potestatem" oglądając się zaledwo na Winnicę lub Paryż. Zwłaszcza w państwach centralnych łatwo jest stworzyć sobie taką samodzielną politykę. Zachodzi obawa, że stwarza ją sobie i Sidorenko.

W Pradze działa delegat p. Bezpalko z Bukowiny. Utrzymują tu, że żal mu karpackich Rusinów oddanych Czechom i że wolałby mieć ich przyłączonych do niepodległej od Polski Galicji. Polaków nie lubi całą duszą, ale wspomniany antagonizm z Czechami, a zwłaszcza gwałtowna rywalizacja z bawiącym w Pradze bolszewikiem ukraińskim profesorem Hruszewskim sprawiają, że nie występuje zbyt gwałtownie przeciw Polsce. Są to dwie nienawiści, które się wzajemnie mitygują. W każdej akcyi przeciw Polsce, zwłaszcza gdyby się powiodła, weźmie udział całem sercem. Jest ostrożny, ale maczał ręce w organizowaniu na gruncie czeskim ukraińskich antypolskich sił zbrojnych. Rachować na niego nie możemy. Zamiast petlurowskiej kombinacyi zgodzi się na każdą inną. Co zaś do Hruszewskiego, to ten zazdrosny niegdyś wobec Skoropadzkiego, dziś zazdroszczący Petlurze pójdzie zawsze za głosem nienasyconej ambicyi i wyższy rozumem a zwłaszcza wiedzą od całego szeregu teraźniejszych ukraińskich dygnitarzy za zniewagę uważać będzie, że mu najwyższego w kraju nie przyznano stanowika. Jakieś pragnienie zemsty za to rzekome sponiewieranie pchnęło go w objęcia bolszewików. W Berlinie brata się z komisarzem bolszewickim Koppem. Jest to jeden z najniebezpieczniejszych dla nas czynników zwłaszcza na gruncie praskim, gdzie dąży wprost do wywołania paroksyzmu w nienawiści względem Polski.

W Konstantynopolu delegatem jest p. Łotocki zagorzały wróg Rosyi rozgoryczony na Ententę, która mu za czasów denikinowskich różne czyniła wstręty. I ten pomawiany jest o germanofilskie skłonności. Obecnie pracuje on u patryarcha nad wyrobieniem autokefalji dla cerkwi prawosławnej na Ukraine — sprawa, która wobec podobnych zamiarów naszych co do Białej Rusi zasługuje na baczną uwagę. Dodać należy,

że głośne tu już dążenia pewnych grup ukraińskich do zawarcia unii kościelnej z Rzymem, komentowane są na ogół jako objaw "polskiego ultramontanizmu i nietolerancyi," zaś w kołach katolickich wywołują zbyt może silne sympatye dla Ukraińców.

W Stanach Zjednoczonych delegatem jest p. Julian Baczynski galicyanin którego działalność jest mi niedostatecznie znana. Petlurowcy uważają go za swojego, twierdzą to oni jednak o wszystkich ukraińskich przedstawicielstwach, gdyż tego wymaga honor stronnictwa. Skądinąd wiadomo, że Baczynski pozostaje pod silnym wpływem galicyjskich emigrantów od których zależy pieniężnie i którzy stoją dotychczas na stanowisku traktatu brzeskiego, wraz z jego sekretną klauzulą o podziale Galicyi.

Krótkie te informacje zdają się wskazywać zgodnie na jedno. Młody rząd ukraiński nie ma dotychczas właściwego przedstawicielstwa zagranicą. Nietylko polityka atamana Petlury wobec Polski, ale samo jego naczelne stanowisko na Ukrainie są kwestjonowane przez różnych oficjalnych "delegatów" jego własnego rządu. Podkopuje to powagę młodego państwa i wprowadza chaos w jego zagraniczną działalność. Dla nas sprawa ta ma pierwszorzędne znaczenie, którego podkreślać byłoby zbytecznem. Dlatego też jest może pożądanem, aby rząd nasz wpłynął na zreorganizowanie przez ministra Andrzeja Lewickiego zagranicznych ukraińskich placówek.

Pozatem, wobec wrogiej nam a krzewiącej się zagranicą działalności "Ukraińskiego Komitetu" (Panejko) byłoby może pożądanem usunięcie jednego z głównych argumentów jakim "komitet" i jego stronnicy dziś przeciw nam wojują. Kilka oddziałów galicyjskich wojska nasze rozbroiły i zamknęły

podobno w koncentracyjnych obozach. Wiadomości o tem rozniosla prasa polska (patrz załącznik No. 2) ale nie ona do nich dorabiała tu komentarze. Podjęli się tego wrogowie Polski. O ileby można niepewne te oddziały, po porozumieniu z atamanem Petlurą posłać na dolny Dniepr, dla dalszej walki z bolszewikami, to pozbawiłoby się je aureoli patryotycznego męczeństwa, które tworzą nietylko w Galicyi ale i tu różni ideologowie lub polityczni przeciwnicy Polski.

W bernenskich kołach dyplomatycznych panuje przekonanie iż nowa faza polityki polskiej na Ukrainie jest mistrzowskiem zaszachowaniem naszych przeciwników, nie mówiąc już o olbrzymim prestig'u jaki Polska pozyskała skutkiem swych tryumfów wojennych. Odzywają się głosy pytającę, czy natychmiast po ustaleniu się między Dnieprem a Dniestrem i Zbruczem młode państwo nie zechce sięgnąć za Zbrucz. Podnoszony jest fakt, że losów Wschodniej Galicyi Europa dotychczas nie rozstrzygnęła i że w interesie Polski leży, aby rostrzygnięcie to mogło nastąpić nie równocześnie, ale przed ustaleniem się dniestrzańsko-dnieprowskiego — ukraińskiego państwa.

Poseł
(podpis nieczytelny)

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1923. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 98–108.

№ 16
"ПРОТЕСТ ЛІГИ ВІДНОВИ УКРАЇНИ ПРОТИ ІМПЕРІЯЛІСТИЧНОГО ПОХОДУ ПОЛЬЩІ В ГЛИБИНУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ"

Травень 1920 р.

В момент, коли на руїнах старого ладу в цілім світі побіджує прінціп самоозначення народів, коли перед людством стає завдання по тому прінціпу і на засаді міжнародної справедливости упорядкувати також відносини на Сході Европи, нова польська держава, яка ще не мала змоги сама упорядкуватися, розпочала під покришкою боротьби з большевизмом наладжування своїх державно-сусідських взаємин імперіялістично-рабунковим походом в глибину ново-утворених держав: української, білоруської і литовської, шарпаючи рівночасно на Шлеску розмірно найбільш упорядковану і миролюбиву чесько-словацьку Державу.

Нехтуючи висше згадані загально признані прінціпи видав начальник польської держави і армії ґенерал Пілсудський дня 26. квітня ц. р. до населення України маніфест, у якім заявляє:

I. Польські війська йдуть в глибину України на його приказ, чим виразно підчеркує безправність цего походу на чужу територію;

II. Польські війська останутьна Україні так довго, поки влади над українськими землями не перейме правильне правительство, — чим квестіонує теперішне українське правительство, яке він сам визнав і з яким заключив ряд договорів;

III. Польські війська відступлять аж тоді до (неозначених!) границь Польщі, —

1. коли уряд Української Республіки установить своїх представників, — невідомо яких, де і до чого;

2. коли будуть війська з українського народа, – так, немовби їх тепер не було і начеб без тих українських військ Польща вже давно не булаб залита арміями свого східного російського сусіда;

3. коли українські війська будуть в силі охоронити край перед кождою інвазією, – так, немов українські війська вже давно не булиб цего доконали, колиб тільки імперіялістична Польща від півтора року війною не нищила української Галичини, Холмщини, Волині, Підляша і Поділля та, якби в очах українського народу польська інвазія не була найтяща зі всіх можливих інвазій;

4. Коли свобідний український нарід сам буде міг рішати про свою долю, – яке то услівя являється вже явним глумом. Доказом цего може послужити "свобідний" український нарід під польським гнетом в Галичині, Холмщині, Підляшу, Поділлю і Волині, де він "свобідно" самозначуеться в страшних таборах інтернованих, вигибаючи десятками тисяч з голоду і хоріб.

Таким чином маніфест соціялістичного голови імперіялістичної польської держави є незручно замаскованим вступним актом спроби окупації, або загарбання чужих земель, кількакратно більших від цілої Польщі територією і населенням, яке безсумнівно ворожо настроєне супроти Польщі. Акт цей стане напевно початком нової тяжкої і жорстокої війни, яка колиб навіть позірно на хвилю затихла, griватиметься разураз, аж поки влада в тих землях не остане в руках її правних хазяїв.

До цего ярко безправного і в наслідках для миру Европи страшного кроку уважав себе "управненим" голова польської держави на тій основі, що дав на це свою згоду інтернований Поляками член Директорії, колеґияльної влади Української Народної Республіки С. Петлюра, хоч Загальна Репрезентація Українського Народу ще в лютім 1920 року анулювала всі договори заключені з Польщею і заборонила на будуче заключувати з тою імперіялістичною державою які

небудь договори без порозуміння з Загальною Репрезентацією Української Нації. Так отже згода одного члена Директорії на цей акт позбавлена всякої правної основи тимбільше, що цей член Директорії мусів ділати під примусом. Під таким самим примусом йдуть братоубийчою війною і ті відділи українського війська, які з Петлюрою Польща висилає просто зі своїх вязниць і таборів полонених на Україну і проти українського народа.

Голова польської держави висказує в своїм маніфесті переконання, що українська нація розвине всі свої сили в обороні своєї свободи. Так. Український нарід дійсно це зробить, але в першій мірі в боротьбі проти польських наїздників, які від століть постійно відносилися ворожо до української народности, культури, віри і визвольних змагань, причім в їх ненависти до українського народу ніколи не було ріжниці в клясах, походженню і віроісповіданню.

Кінцевим уступом маніфесту заповідає начальник польської держави, що польська інвазія буде тяжка для України. Це одиноко правдивий уступ польського наїздницького маніфесту, який заповідає населенню дальших українських територій продовження системи вішань, підпалів цілих сіл, масових арештів, кольонізації і безоглядного, в Европі поза Балканом непрактикованого, нищення в пень, яке Поляки переводять не лише на українських землях Галичини, Холмщини, Підляша, Волині, і Поділля, але також на землях Білої Руси і Литви, які теж в той сам спосіб "визволяє" Польща.

Проти цего імперіялістичного походу Польщі протестуємо рішучим словом, а український народ запротестує крівавою боротьбою, як протестував досі проти всіх окупантів. Український народ від трьох літ важкою боротьбою недвозначно доказує, що бажає будувати самостійну державу і творити самостійну армію на своїй території. Рівночасно перестерігаємо, що цей імперіялістичний наїзд не тільки

замінить Україну, найбагатший край Европи, в одну велику руїну, але також стане непоборимою перешкодою для наладження европейського миру.

В хвилі, коли всім народам Сходу Европи, навіть найменчим, признано право на самостійність, звертаємося до культурних народів світа з домаганням:

Жадайте від своїх правительств переведення в життя права самоозначення також для великого і робучого українського народу на всіх його етноґрафічних землях! Спиніть варварський наїзд Польщі! Спиніть масове мучення і нищення українського народу Поляками, які щойно самі видобулися з неволі, а вже на чужих землях створили пекло мук, серед яких гинуть у тюрмах на нужденних барлогах сотки тисяч невинних жертв польського імперіялізму, яких одиноким злочином є це, що не хотять признати на своїй землі польської державности.

В маю 1920 р.

Центральний Комітет Ліґи Віднови України.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 293. Друкарський відбиток.

№ 17
ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ПОСОЛЬСТВА У ВІДНІ МЗС ПОЛЬЩІ ПРО ПОЇЗДКИ ДО ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА І МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

26 червня 1920 р.

Do
Pana Ministra Spraw Zagranicznych
w Warszawie

W uzupełnieniu mego raportu No. 1653/Pr. przesyłam kilka informacji ukraińskich, które zdołałem zebrać z rozmaitych źródeł.

1/ Rezultaty podróży Petruszewicza do zachodniej Europy: Petruszewicz nabrał w czasie swego pięciomiesięcznego pobyru w Europie zachodniej przekonania, że sprawa wschodniej Galicji jest przesądzona w duchu dla Polaków niepomyślnym. Ze strony Anglji miał otrzymać zapewnienie, że Anglja nie zgodzi się żadną miarą na pozostawienie Galicji wschodniej przy Polsce. Co do Francji, opinja publiczna w Paryżu nie jest bynajmniej życzliwie dla Polski usposobiona. Francja wraca do orjentacji rosyjskiej. Petruszewicz potwierdził zdanie Benesza, że między Francją a Anglją nastąpił podział sfery interesów w Rosji w ten sposób, że Francja obejmie prowincje bałtyckie, Anglja zaś Rosję południową. Z tego powodu zależy Anglji na tem, by Galicja wschodnia nie została przy Polsce. Petruszewicz wyjeżdża w najbliższych dniach do Pragi. Z Beneszem nawiązał już w Paryżu stosunki i odbył szereg konferencji, w ciągu których

miał się Benesz wyrazić, że "Rosja już istnieje": ofenzywa polska przyczyniła się do odżycia poczucia narodowego w Rosji.

2/ Podróż metropolity Szeptyckiego:

Wiadowości o ugodowej akcji metropolity Szeptyckiego są według informacji, które nadeszły w tej sprawie do Wiednia, nieścisłe. Szeptycki wyjechał w sprawach familijnych do Uhnowa. W tutejszych kołach ukraińskich opowiadają, że Szeptycki zaproponuje Polakom zgodę na terytorjalną autonomję wschodniej Galicji. Na razie brak potwierdzenia tych informacji.

3/ Semen Wityk gubernatorem wschodniej Galicji:

W wiedeńskich kołach ukraińskich chodzą wieści, jakoby Semen Wityk miał otrzymać dekret od Ukraińskiego rządu sowieckiego na gubernatora wschodniej Galicji. "Nasza Doba" /organ Winniczenki/, zamieszcza atak na Wityka z powodu jego konszachtów z austrjackim sztabem generalnym w pierwszych latach wojny, co dowodzi, że stosunki Wityka z komunistami nie są najlepsze.

Dr. M. Szarota

Pieczęć: Poselstwo Polskie w Wiedniu.

AAN. Warszawa. Kolekcja odpisów dokumentów. – Sygn. 59. – K. 67–68. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 18
ЗІ ЗВІТУ МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПОЛЬЩІ СТАНІСЛАВА ПАТЕКА ПРО БЕСІДУ ЗІ ЧЛЕНАМИ БРИТАНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ НА КОНФЕРЕНЦІЇ У СПА

6 липня 1920 р.

... Ллойд-Джордж дважды возвращался к вопросу о Восточной Галиции, утверждая, что наше отношение к населению носит империалистический характер. Когда я ему заметил, что в последнее время наши отношения с украинцами полностью изменились, что украинцы все это время проявляют по отношению к нам благожелательность и симпатию, Ллойд-Джордж дважды спрашивал у меня, согласились бы мы решить вопрос о Восточной Галиции путем плебисцита или арбитража, или нет.

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3. – С. 131.

№ 19
ЛИСТ АПОСТОЛЬСЬКОГО ВІЗИТАТОРА УКРАЇНИ о. Д. ДЖЕНОККІ З ВАРШАВИ РЕФЕРЕНТОВІ СХІДНОЇ КОНҐРЕҐАЦІЇ МОНС. ЕНРІКО БЕНЕДЕТТІ

7 липня 1920 р.

A Monsignor Benedetti.

Caro D. Enrico,

Sono già quì i due vagoni di medicine. Non solo l'Ucraina, ma parte del vero territorio polacco, è prede dei bolscevichi

che vengono avanti, e vogliono finirla con la Polonia. E così le medicine...

Mons. Ratti ha parlato nuovamente della Galizia a di me al Capo dello Stato Pilsudski, e al Ministro degli Esteri Sapieha, per persuaderli a lasciarmi andare a far opera pacificatrice in Galizia. Essi si sono persuasi, e Mons. Ratti scriverà tra pochi giorni in questo senso a Roma. Ora egli è un'altra volta in Alta Slesia. Tornerà sabato o lunedì, ma già vi potrebbe essere un cambiamento di scena, perchè i bolscevichi fan presto con la loro cavalleria cosacca, e la Galizia non tarderà ad essere invasa e vi troveranno un terreno adatto.

Vediamo quì testimoni oculari della crudeltà diabolica dei bolscevichi, che si divertono a scorticare e mutilare perfino i malati degli ospedali. E dove passano è la desolazione la morte.

Ora coll'ucraino (lingua facile) e il polacco (lingua difficilissima) studio con un basiliano il paleoslavo, alquanto simile all'ucraino. Ma il dizionario paleoslavo è in russo. Ed ecco già una bella insalata di lingue slave. È raro che non c'impieghi almeno sei sette ore al giorno. Leggo ormai con sufficiente facilità i giornali polacchi e i libri più semplici ucraini, nonchè i Vangeli paleoslavi; ma è davvero fatica. Mi ci sono riabituato, ed erano già parecchi anni che non studiavo lingue nuove. E quì il mio spirito si purga del gusto troppo grande che provavo nella lettura delle nostre più belle opere occidentali. E prima di morire mi ci voleva questa purificazione da una delle mie più grandi e continue passioni.

La compagnia amichevolissima di Mons. Ratti e quella fraterna di Mons. Pellegrinetti (che parla correntemente polacco) e di Mons. Farolfi, giovanotto abilissimo, mi rendono

dolce il soggiorno forzato a Varsavia, dove oltre le lingue imparo molte altre cose, che saranno pure inutili nella mia tarda età, ma non mai disprezzabili. E poi sono utili al cospetto di Dio. Tra poco Roma dovrà decidersi su quel che dovrò fare. Ma che ora non mi mandino a studiare il cinese; che già non so come ho resistito alle prime fatiche del terribile slavo. Bossuet imparò bene l'ebraico a sessant'anni; ma l'ebraico non richiede metà della fatica.

Ecco in poche parole lo stato delle cose riguardanti me e la mia missione. Come ho detto, Mgr Ratti scriverà presto. E allora la S. Sede deciderà. Intanto acquisto cognizioni preziose.

Dalla Galizia seguitano a venire notizie scoraggianti. È proprio vero che i Polacchi si portano orribilmente male coi Ruteni. Già scrissi ultimamente che il Governo centrale si lamenta di quel Governo mezzo militare di laggiù, che tiranneggia oltre misura e rende un pessimo servizio alla Polonia. Ma neppure gli ordini savii di Pilsudski sono eseguiti. Ci sarà rimedio ora e gioverà la resipiscenza?

Mons. Ratti ha già scritto privatamente a Mons. Cerretti, al quale non sarebbe male dar *privatamente* le notizie di questa lettera. Avendo dovuto scrivere due o tre volte a Mons. Tedeschini, non ho scritto mai nulla a Mons. Cerretti, sapendolo già al corrente di tutto.

Addio. Memento mei. Saluti a P. Orlandi e al Prof. Giannelli.

*Aff.mo **G. GENOCCHI***

Хома І. Апостольський престіл і Україна 1919–1922. – Рим, 1987. – Додаток. – С. 112–113.

№ 20
УПОВНОВАЖЕННЯ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА НАДЗВИЧАЙНІЙ МІСІЇ У СКЛАДІ ОСИПА НАЗАРУКА І ЛУКИ МИШУҐИ ДЛЯ ВЕДЕННЯ ПЕРЕГОВОРІВ ІЗ ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ ПРО ДОПОМОГУ

8 липня 1920 р.

Повновласть

Незвичайно тяжке положенє, з якім серед голоду, крайної нужди та страшних епідемій живе від року українське населенє Західно-Української Народної Республіки під ворожою окупацією польської держави, заставляє наш Уряд шукати матеріяльної допомоги і ратунку для того населеня серед філянтропійних орґанізацій закордоном а передовсім в Данії, Швеції і Норвеґії, де для несеня допомоги жертвам світової війни зістала зорґанізована велика та успішна ратункова діяльність, між иншими також зі сторони Союза Скандинавських Жінок.

В ціли навязаня зносин і практичного переведеня допомогової акції для жертв війни Західно-Української Народної Республіки устанавляє підписаний Уряд сим Надзвичайну місію, в якої склад входять пп: Др. Осип Назарук, член Української Національної Ради і краєвий адвокат та Др. Лука Мишуґа, адвокатський кандидат та уповажняє їх до веденя зі згаданими висше орґанізаціями всяких потрібних пересправ, уділюваня інформацій та приниманя зобовязань.

Заразом уповажняєся згадану Місію переговорювати з всіми чинниками за кордоном, які моглиби причинитися до облекшеня тяжкої долї українського населеня в Галичині.

Відень, дня 8. липня 1920.

Від Уряду Західно-УКРАЇНСЬКОЇ
НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Диктатор:

(Печатка Диктатора ЗОУНР) *(підпис)*

ЦДІАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 108, арк. 1. Машинопис. Оригінал.

№ 21
ІЗ ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ КОНФЕРЕНЦІЇ В СПА ПРО СХІДНУ ГАЛИЧИНУ

9 липня 1920 р.

...Премьер-министр [Ллойд-Джордж] сказал, что политика Польши в отношении Восточной Галиции была еще одной ошибкой. Он всегда высказывался против включения 3500 тыс. человек иного вероисповедания и иного происхождения в состав Польши. Поляки, однако, настаивали, и Великобритания, вопреки своему мнению, нехотя согласилась, дабы сохранить единство союзников...

...Г. Грабский... Вопрос о Восточной Галиции является более сложным, так как Львов является польским городом и хочет остаться в составе Польши. В заключение он просил, чтобы союзники не требовали от Польши уладить эти вопросы путем плебисцита. Плебисциты, как показал опыт, только разжигают страсти и усложняют урегулирование. Он желает официально заявить, что Польша готова вернуться к истинно национальной политике и оставить романтические стремления, которые никогда не поддерживались всей нацией...

Документы и материалы по истории советско-польських отношений. – Т. 3. – С. 140, 141.

№ 22
З ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ 2-ГО ВІДДІЛУ ШТАБУ ВІЙСЬКОВОГО МІНІСТЕРСТВА ПОЛЬЩІ ПРО НЕГАТИВНЕ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ДО ПРИЗОВУ В ПОЛЬСЬКУ АРМІЮ

9 липня 1920 р.

Кампания против призыва в армию среди крестьян и рабочих в Малой Польше. Проводимый призыв дает очень малые результаты. Многие призывники вообще не являются на призывные пункты, либо после зачисления сбегают. Хуже всего дело обстоит в Кросно, где на осмотр должны были явиться 28 гмин, а явилась только одна. От двадцати гмин явились начальники гмин, без призывников; в семи гминах вообще никто не явился. Тамошние призывники заявляют во всеуслышание, что они в армию не пойдут. Это является результатом усиленной агитации. Такие тенденции имеют место и в городах. Здесь распускаются слухи, что готовится крупная политическая забастовка в знак протеста против призыва в армию. По этому вопросу II отдел обращается в Совет обороны государства, чтобы тот выпустил воззвание к крестьянам и рабочим с объяснением создавшегося положения и обоснованием необходимости обороны государства.

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3. – С. 143.

№ 23
ІЗ ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ АНТАНТИ У СПА ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

10 липня 1920 р.

Секретно

Присутствуют:

Великобритания: г. Ллойд-Джордж – премьер-министр, граф Керзон оф Кедльстон – государственный секретарь по иностранным делам. Секретари: член парламента сэр Хэнки, г. Филипп Керр.

Франция: г. Мильеран – председатель Совета министров, г. Бертело. Секретарь г. Масильи.

Италия: граф Сфорца, маркграф делла Торетта.

Польша: г. Грабский – председатель Совета министров.

Г. Камерлинк – переводчик.

Россия и Польша

Г. Ллойд-Джордж сообщает г. Грабскому, что после вчерашней встречи имел место обмен мнениями между главами заинтересованных государств. Г. Ллойд-Джордж напомнил г. Грабскому, что несколько недель тому назад начались торговые переговоры между Великобританией и Советской Россией. Переговоры закончились тем, что были окончательно сформулированы требования Великобритании относительно условий, выполнение которых должно было предшествовать налаживанию торговых отношений и которые были направлены г. Чичерину. Эти условия большевики теперь приняли. В настоящее время предложено, чтобы в ответе Великобритании на телеграмму Чичерина с выражением согласия на условия было что-нибудь сказано о Польше в том плане, как это говорилось вчера г. Грабскому, то есть была бы сформулирована просьба о перемирии с перспективой дальнейших мирных переговоров. Были

предложены следующие условия: *чтобы Польша согласилась отступить на линию, намеченную Верховным советом в Париже в декабре 1919 г., с тем, чтобы большевики остались в 20 км на восток от этой линии.* В Лондоне состоялась бы конференция, на которую были бы приглашены представители Польши, Литвы, Финляндии и Латвии, *а также Восточной Галиции в целях заключения прочного мира* между Россией и этими государствами. Однако перед тем как сделать этот шаг, необходимо иметь гарантию, что Польша, в случае согласия России на перемирие, согласится отойти на линию, намеченную Верховным советом в декабре 1919 г.; на предполагаемую конференцию в Лондоне и на принятие решения Верховного совета относительно литовских границ, будущности Восточной Галиции, Тешинского вопроса и Гданьско-польского договора. В случае, если бы Польша согласилась на вышеизложенное, правительство Великобритании, отвечая Чичерину, немедленно сделало бы подобное предложение Советской России. После этого г. Ллойд-Джордж прочитал последний раздел памятной записки в следующем звучании:

"В случае, если бы русские войска отказались от перемирия и перешли вышеуказанную линию, союзные государства окажут Польше всю возможную помощь, в особенности военными материалами, насколько позволят их собственные истощенные силы и выполнение тяжелых обязательств в других местах, дабы дать возможность польскому народу защищать свою независимость и национальное существование".

Он прибавил, что все союзники выразили согласие с этим последним разделом. Уведомление Советов взяло бы на себя правительство Великобритании, так как у г. Мильерана, возьмись он сейчас за это, возникли бы известные трудности в связи с недавним заявлением во французском парламенте. Мильеран полностью согласился, хотя и высказался в плане, изложенном в этом разделе, а также целиком согла-

сился с тем, что если Россия откажет в перемирии и нападет на поляков, союзники поддержат Польшу. Первым шагом, однако, является получение ответа от польского правительства на сформулированный им вопрос.

Г. Грабский прежде всего пожелал получить разъяснения относительно линии, установленной в Париже.

Г. Керр показал ему эту линию на карте...

Г. Грабский просит внести разъяснение в вопрос о Восточной Галиции. Он не является спорным между Польшей и Россией, а уже урегулирован решением Верховного совета.

Г. Ллойд-Джордж указывает, что при теперешних обстоятельствах это не совсем так. Большевики сейчас продвигаются в глубь Восточной Галиции и не были бы склонны уйти из нее, чтобы отдать ее полякам. Этому воспротивились бы сами жители. Кавалерия Буденного продвигается в глубь Восточной Галиции, и прежде чем предлагаемая мною телеграмма могла бы дойти до Советов, Буденный будет, вероятно, где-нибудь у Львова. Требовать, чтобы он отступил, бесполезно.

Г. Грабский спрашивает, что произойдет с польскими войсками в Восточной Галиции? Должны ли они полностью отойти?

Г. Ллойд-Джордж предлагает, чтобы они остались там, где будут находиться в момент заключения перемирия.

Г. Грабский говорит, что, как он понимает, за пределами Восточной Галиции польские войска должны отойти до линии от декабря 1919 г.

Г. Ллойд-Джордж отвечает утвердительно. Восточная Галиция ранее принадлежала Австрии, и проблемой в Восточной Галиции является обеспечение интересов самих жителей.

Г. Грабский констатирует, что Польша только что обратилась к союзным державам с нотой, которая поступила в канцелярию конференции в 3 часа сего дня. Он был уполномочен заявить в ней, что все, чего желает польское

правительство, это: заявить, что оно не хочет окончательно удержать в своих руках территорию, что великие державы решат это сами, соответственно с волей населения. Теперь он понимает, что Польша должна отказаться ото всех своих прав на опрос населения на территории, расположенной на расстоянии 20 км за границей от декабря 1919 г., желает ли оно быть отдано большевикам. Однако на этой территории находится очень многочисленное население, не имеющее никаких причин быть против Польши и никаких поводов желать большевистского строя. Он сам не заходит так далеко, чтобы утверждать, что это поляки. Но до сих пор у них никогда не было случая высказать, чего они желают. А теперь они должны были бы быть отданы большевикам.

Г. Ллойд-Джордж говорит, что если г. Грабский считает, что Польша не только может постоять за свою собственную независимость, но и защитить права поляков за границами Польши, то нет причин обращаться к державам.

Г. Грабский говорит, что у него остается еще последний вопрос, касающийся помощи, какую державы оказали бы Польше в случае принятия этих условий. Конечно, сама нота к большевикам была бы большой помощью и дала бы Польше время на передышку. Если, однако, большевики не примут ноту, то какую помощь могла бы получить Польша?

Г. Ллойд-Джордж говорит, что он и его коллеги должны будут обсудить этот вопрос со своими военными советниками. В данный момент он не в состоянии ответить. Помощь могла бы выражаться в снаряжении и офицерах.

Г. Грабский спрашивает, возможна ли помощь войсками?

Г. Мильеран говорит, что невозможна.

Г. Ллойд-Джордж говорит, что невозможна. Польша обладает сотнями тысяч здоровых людей и обязана поставить войска. Вероятно, можно было бы прислать аэропланы и даже пилотов.

Тогда было постановлено внести некоторые изменения в памятную записку, которую г. Ллойд-Джордж имел при себе, и немедленно после внесения поправок представить ее г. Грабскому. Г. Филиппу Керру было поручено внести необходимые изменения, включая увеличение расстояния между польскими и большевистскими линиями с 20 до 50 километров, предусматривающее передачу Вильно литовцам, и установление линии перемирия в Восточной Галиции на позициях, занимаемых войсками в момент подписания перемирия.

Исправленный документ, содержащий это решение, был вручен г. Грабскому после полудня. *После чего заседание конференции перенесли на 4 ч. дня.* В 5 ч. 45 м. вечера г. Грабский вновь пришел во время перерыва конференции с немцами и виделся с г. Ллойд-Джорджем, г. Мильераном, гр. Сфорца и лордом Керзоном.

Г. Грабский выразил готовность подписать, но просил внести маленькое изменение. Во-первых, в отношении списка государств, которые должны прислать представителей, он просил, чтобы Восточную Галицию не ставили наравне с прочими.

Гр. Сфорца предлагает, чтобы о Восточной Галиции было упомянуто несколько ниже в отдельной фразе.

Г. Ллойд-Джордж предлагает следующую формулировку: *"Представители Восточной Галиции будут также вызваны в Лондон, чтобы изложить свое дело перед конференцией".*

Это предложение было принято.

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3. – С. 144–145, 148–149.

№ 24
НОТА МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ДЖОРДЖА КЕРЗОНА УРЯДУ РРФСР

11 липня 1920 р.

Британское правительство констатирует, что Российское Советское Правительство принимает принципы, изложенные в нашем меморандуме от 1-го июля, как основу соглашения по возобновлению торговых сношений и прекращению взаимных враждебных действий, а потому мы соглашаемся продолжить переговоры для заключения торгового соглашения, как только русские делегаты возвратятся.

Британское Правительство предлагает сверх того следующее. Советское Правительство неоднократно заявляло о своем желании заключить мир со всеми соседями. Британское Правительство, не менее горячо желая восстановления мира во всей Европе, предлагает такой исход: между Польшей и Советской Россией заключается перемирие, которым немедленно приостанавливаются военные действия. В условия перемирия включается, с одной стороны, отступление польской армии на линию, намеченную в прошлом году Мирной конференцией в качестве восточной границы области, в которой Польша имеет право вводить польскую администрацию.

Линия эта приблизительно проходит так: Гродно – Валовка – Немиров – Брест – Литовск – Дорогуск – Устилуг, восточнее Грубешова, через Крылов и далее западнее Равы-Русской, восточнее Перемышля до Карпат; севернее Гродно граница с литовцами идет вдоль железной дороги Гродно-Вильно и затем на Двинск. С другой стороны, в условия перемирия надлежало бы включить, что войска Советской России остановятся на расстоянии 50 километров

к востоку от этой линии. В Восточной Галиции обе стороны останутся на линии, занятой ими ко дню подписания перемирия.

Затем в кратчайший по возможности срок в Лондоне будет созвана конференция под покровительством Мирной конференции из представителей Советской России, Польши, Литвы, Латвии и Финляндии для переговоров об окончательном мире между Россией и ее соседями. Представители Восточной Галиции должны быть равным образом приглашены в Лондон для защиты своих интересов. Великобритания не поставит никаких ограничений в отношении представителей, каких пожелает послать на эту конференцию Советская Россия, если они обяжутся не вмешиваться в политические или внутренние дела Британской империи и не вести пропаганды.

Помимо изложеного, Британское Правительство предлагает, чтобы было также подписано перемирие между армиями Советской России и генералом Врангелем при условии немедленного отступления сил генерала Врангеля в Крым, с тем чтобы на время перемирия перешеек был нейтральной зоной и чтобы генерал Врангель был приглашен в Лондон для обсуждения судьбы своих войск и беженцев, но не как член конференции.

Британское Правительство было бы радо получить немедленный ответ на эту телеграмму, ибо польское правительство просило о вмешательстве союзников, и если время будет потеряно, может образоваться ситуация, которая сделает заключение длительного мира гораздо более трудным в Восточной Европе. Между тем как Британское Правительство обязалось не помагать Польше для целей, враждебных России, и не совершать каких-либо действий, враждебных России, оно также обязалось по договору Лиги Наций защищать неприкосновенность и независимость Польши в пределах ее законных этнографических границ.

Поэтому, если Советская Россия, несмотря на повторные заявления о признании независимости Польши, не удовлетворится отходом польских армий с российской территории под условием взаимного перемирия, но пожелает перенести враждебные действия на территорию Польши, Британское Правительство и его союзники сочтут себя обязанными помочь польской нации защищать свое существование всеми средствами, имеющимися в их распоряжении.

Польское правительство заявило о своей готовности заключить мир с Советской Россией и начать переговоры о перемирии на основе вышеозначенных условий, как только оно будет уведомлено о согласии Советской России. Поэтому Британское Правительство будет радо получить в недельный срок окончательный ответ, согласна ли Советская Россия принять это предложение для прекращения дальнейшего ненужного кровопролития и установления в Европе мира.

Документы внешней политики СССР. – Т. 3. – С. 54–55.

№ 25
УРЯДОВИЙ РЕФЕРАТ "ЛІНІЯ КЕРЗОНА"

*Не раніше 11 липня 1920 р.**

ЛІНІЯ CURZONA.

Оцінка з політично-ґеоґрафічного, господарсько-ґеоґрафічного й військово-ґеоґрафічного становища.

1. Визначення лінії Керсона згл. "статутової лінії" в терені.

Запропонована свого часу (8.XII.1919) Керсоном лінія намічена в телеґрамі, висланій зі СПА. 11. VII. 1920 до Чічеріна як провізорична межа поміж Польщею та Росією. На захід від неї Польща була управнена завести свою адміністрацію, це означає що держави коаліції бажалиб землі положені на захід від лінії Керсона признати Польщі.

Пропонована лінія переходить приблизно через слідуючі точки: Городно, Вановка, Немирів, Берестє Литовське, Дорогуськ, Устилуг, на схід від Грубешова, Крилів, потім на захід від Рави Руської на схід від Перемишля аж до Карпат.

На теріторії давної Галичини лінія Керсона мабуть цілковито годиться з лінією визначеною в проєкті статута для Східної Галичини. Тому то при оцінці беремо за основу статутову лінію для Східної Галичини.

Ця статутова лінія переходить ось як: від границі між давною Австрією а Росією коло м. Белзця вона іде: східною адміністративною границею громади Белзець, потім адмі-

* Дата встановлена за змістом документа.

ністраційною границею поміж повітами (старостами) чесанівським – (на заході) і равськім (на сході); потім на південний схід: адміністраційна границя між повітами чесанівським та яворівським з тим, що відтинає на користь Галичини клин, у якому лежить село Липовици, лінією що йде на приблизно 2 км, на північ від сеї місцевости; потім на південь адміністраційна границя поміж повітами ярославським і перемиським на заході і яворівським, мостиським (у тексті не згадано!!), самбірським і старосамбірським на сході; потім на південь адімінстраційна границя поміж повітами Добромиль і Старий Самбір аж до закруту сеї границі, віддаленого о оден км на південний схід від коти 519 (гора Радич); звідси на південний схід аж до закруту границі, що положений приблизно 15 км на південний захід від Хирова і о 2 км на південний схід від коти 733 має бути границею лінія в терені, котра перетинає залізницю Хирів – Самбір у віддалі 2 км на схід від Хирова потім же вододіл між сточищами Стреяжа і Дністра; звідси аж по чехо-словацьку границю по точку положену 2 км на південь від гори Галич 1355 – границя між повітами добромильським і ліським від заходу та старосамбірським і турчанським від сходу, з ось якими виїмками: 1) шоса з Хирова до Лютовиск має ціла остати на польській теріторії, 2) місцевість і оберка таксамо остає на польській теріторії.

II. Національно-статистичний образ Галичини витворений лінією Керсона.

Суцільна українська теріторія Галичини представляється після дослідів проф. д-ра Томашівського ось як:

Простір	Населення 1914	Українців,	Поляків,	Жидів,	Німців
55.300 км^2	5,450.000	4,055.000	659.000	670.000	65.000
		74,4 %	12,1 %	12,3 %	1,2 %

Після офіціяльних чисел (обчислення д-ра Кордуби) знов так:

54.577 км^2	5,378.650	3,415.000	1,243.370	661.490	47.380
		63,5 %	23,1 %	12,3 %	0,9 %

Лінія Керсона відрізує від сего ось які частини суцільної української теріторії Галичини: (офіціяльні дані з 1900 р. перечислені на 1914 р.)

Повіти:						
Новий Торг (часть)	54,9	2060	2050 (99,5 %)	10 (0.5 %)	–	
Новий Санч (часть)	392.7	21.910	16430 (75.0 %)	3790 (17.3 %)	1690 (7.7 %)	10 (0.0 %)
Грибів (часть)	190,1	9600	9300 (94.1 %)	310 (3.2 %)	260 (2.7 %)	
Горличі (часть)	442.2	20580	19080 (92.7 %)	800 (3.9 %)	640 (3.1 %)	
Ясла (часть)	201,9	7960	6980 (87.7 %)	790 (9.9 %)	190 (2.4 %)	
Коросно (часть)	191,5	8230	7560 (91.9 %)	450 (5.5 %)	220 (2.6 %)	
Сянік (часть)	1098.2	92950	54000 (58.1 %)	29840 (32.1 %)	9110 (9.8 %)	
Березів (часть)	95.2	9990	6370 (63.8 %)	3150 (31.4 %)	480 (4.8 %)	
Перемишль (часть)	939.1	155.240	81350 (52.4 %)	49,370 (31.8 %)	21,580 (13.9 %)	1860 (1.2 %)
Ярослав (часть)	861,2	68880	46220 (67.1 %)	20250 (29.4 %)	2620 (3.8 %)	80 (0.1 %)
Ланцут (часть)	45.8	3670	2870 (78.0 %)	620 (16.9 %)	180 (4.8 %)	–
Ліско	1831.6	99430	69900 (70.3 %)	14920 (15.0 %)	14020 (14.1 %)	600 (0.6 %)
Добромиль	886,6	73040	46750 (64.0)	19430 (24.4 %)	7670 (10.5 %)	770 (1.1 %)
Чесанів	1136.3	88640	46540 (52.5 %)	30580 (34.5 %)	11080 (12.5 %)	440 (0.5 %)
СУМА	**8,367,2**	**662,180**	**415,400 (62,8 %)**	**174310 (16,3 %)**	**69740 (10,5 %)**	**3760 (0,5 %)**

Тим способом лінія Керсона відрізує від суцільної суто української теріторії простір заселений навіть по офіціяльним даним польсько-австрійської статистики майже в двох третинах українським народом. В дійсности скількість

Українців на тім просторі переходить 480.000 (77 %), скількість Поляків не доходить до 110.000 (17 %) і всі вони розселені не суцільно а розсипані серед української більшости.

Обкроєна лінією Керсона Галичина представляється офіціяльно так:

Простір	Населення 1914	Українців	Поляків	Жидів	Німців
46,209.8 $км^2$	4,716.470	2,999.600	1,069.060	591.750	43.620
		63,6 %	22,7 %	12.8 %	0.9 %

Беручи-ж під увагу досліди проф. д-ра Томашівського:

46,932.7 $км^2$	4,787.820	3,576.630	549.690	600.260	61.240
		74,4 %	11,7 %	12,5 %	1,3 %

Із цих чисел виходить без ніякого сумніву, що лінія Керсона з огляду на самовизначення народів у їхніх етнографічних границях є:

1. **несправедлива**, бо не узгляднює етнографічних меж суцільних теріторій так польської як української на видатну некористь цеї останньої;

2. **недоцільна**, бо ніяк не зменшає проценту Поляків у Галичині а навпаки збільшає процент Українців у Польщі.

3. **неконсеквентна**, бо хоч тримається на загал повітів, і відбирає – для Польщі усі повіти, що належать не в цілости до суцільної української теріторії то не знати чому вибрала сюди три повіти Галичини, що є в цілости українські а то: чесанівський, добромильський і ліський.

III. Політично-ґеоґрафічні квестії, звязані з лінією Керсона.

Визначування границь новим державам на міжнародних конґресах і взагалі на міжнародній площі відбувається по прінціпу історичних границь, політично-географічних інтересів, етнографічних підкладів, стратеґічних зглядів, еконо-

мічних відносин і т. п. Всі ті точки погляду й крітерії розмежування дуже тісно звязані зі собою. Однак щоби не робити лемішки займуся всіми цими крітеріями по черзі.

З етноґрафічного боку я вже в 11 уступі зазначив, що лінія Керсона не має змислу а нас Українців Галичини дуже кривдить. Етноґрафічна границя нашої теріторії в Галичині переходить як звісно через оці повіти й місцевости (наконечні села укр. теріторії!):

Повіт Ланцут: Курилівка, Ожанна, Ржухів, Дубно;

Повіт Ярослав: Дубровиця, Пискоровичі, Синява, Лежахів, Радава, Ришкова Воля, Конячів, Ярослав – Гарбарі, Висіцко, Радимно, Заміхів, Боратин, Угорка;

Повіт Перемишль: Косиничі, Мацьковичі, Середна, Скопів, Бахів, Іскань, Руське село, Солонне;

Повіт Березів: Селиська, Володь, Яблониця, Грошівка, Улюч, Лодина, Кінське, Грабівка;

Повіт Сянік: Ялин, Пакошівка, Костарівці, Новосілці, Одрехова, Синява, Волтушова, Балустянка, Завадка;

Повіт Коросно: Тростяна, Гирова, Мисцова;

Повіт Ясло: Дошниця, Скальник, Березова, Перегримка, Воля Цеклинська;

Повіт Горличі: Боднарка, Розділі, Менцина, Ропиця руська, Білянка, Лосі;

Повіт Грибів: Вавжка, Бінчарова, Богуша, Королева руська;

Повіт Новий Санч: Матієва, Складисте, Розтока мала, Вірхомля велика;

Повіт Новий Торг: Чорнавода, Шляхтова.

Шлях лінії Керсона, цеї лінії, котру на якій небудь етноґрафічній карті міг навіть кожний західноевропейський дипльомат віднайти, пішов значно на схід і відтяв поверх 8.000 км^2 з близько 1/2 міліоном дуже свідомого і твердого українського населення від матірнього пня. Це витворить

у Польщі ще одно гніздо ірреденти, якого позбутися буде дуже трудно, бо хоч на долах може з часом й удасться польонізація, то в горах Лемківщини вона не піде. Польський кольоніст туди не піде, бо не вдержиться. До того положення цього майбутнього ірредентистичного гнізда дуже для Польщі небезпечне: в горах, близько словацької границі, з визначною русофільською закраскою. Набуток Польщею з осібна добромильського, ліського, сяніцького повіту (й останньої Лемківщини) має для неї дуже проблєматичну вартість натомість для Галичини є великою втратою з ріжних оглядів, серед котрих етноґрафічний не є на першому місці. Наладженню добросусідських відносин між Польщею та Східною Галичиною (евентуально Україною чи Росією) лінія Керсона цілком певно не пособить. Крім цього лінія Керсона робить іллюзоричними надії на майбутнє приєднання Закарпаття до Галичини, головно-ж західньої його частини.

З огляду на історичні границі, треба сконстатувати, що лінія Керсона цілком із ними не числиться. Є тут три історично-політичні границі:

1) Границя поміж давною галицько-володимирською державою та Польщею. Вона йшла так: Руднік, Соколів, Ряшів, Чудець, Стрижів, Ясло, Горличі, Грибів, Старий Санч. Вона істнувала від X до XIV. століття.

2) Границя поміж польськими воєводствами Кракова й Сандоміра а т.и. Руським воєводством. Вона йшла на Руднік, Соколів, Ряшів, Чудець, Кросно, Дуклю. Вона істнувала від XIV століття до 1772 р.

3) Границя поміж Східною а Західною Галичиною установлена австрійським урядом по 1848 р. мала потім значіння тільки для розділу судових округів апеляційних Кракова і Львова аж до листопада 1918 р. Вона йшла західною границею повітів: Ярослав, Перемишль, Березів, Сянік, а східньою границею повіт Ланцут, Переворськ, Ряшів, Стрижів, Коросно.

Лінія Керсона не є збудована на основі ні одної з тих границь, ніякої з них навіть у приблизности не узгляднює, подиктована виключно інтересами Польщі.

З огляду на політично-ґеоґрафічні інтереси лінія Керсона служить інтересам Польщі так безоглядно, що в імя невеличких користей для Польщі приносить величезні некористи для Галичини ї Чехословаччини. Галичина, що Лемківщиною сягає як звісно аж недалеко татрських гір відсунена навіть в горах на 165 км^2 на схід поза свою етноґрафічну границю. Через таке утруднений дуже значно культурний і політичний контакт із Заходом. Границя між галицько-українською теріторією за Чехословаччиною до 400 довга, через це відсунення границь Галичини лінією Керсона, скорочена до мало що понад 200 км то є на половину, і то обмежена на найвищу і найменче перехідну частину Карпатського хребта. Тим способом утруднення лучби (комунікація) Галичини з Чехословаччиною двох країн, що з політично-ґеоґрафічних причин приневолені до як найтісніїших взаємин поміж собою. Культурний розвиток Галичини зависить в дуже значній мірі саме від легкости сполуки з Чехословаччиною. Чим вона більша тим цей розвиток скорійший і кращий і навпаки. Лінія Керсона засуджує Галичину бути навіть як невтральній державі політичним і культурним васалом Польщі. Лінія Керсона дуже зближає до себе межі Польщі і Румунії. Обі ці держави при першій догідній хвилі захочуть знов зійтися своїми межами. Тому то всі ці, котрим мир у тій частині Европи лежить на серці, повинні постаратись аби ці границі стояли від себе як найдальше. Це вдасться зробити без нічиєї кривди: визначити Галичині дійсно етноґрафічні границі.

Тут дуже виразно виступає справа буття чи не буття ще одної держави. А саме Чехословаччини. Вона політично-ґеоґрафічно не може істнувати без видатної опори на сході. Тепер її від сходу замкнули Польща і Румунія через окупацію одна Галичини, друга Буковини. Поки що, коли побита

Німеччина лежить на землі, може Чехословаччина сяк так істнувати. Та треба бути дитиною, щоби вірити, що цей занепад Німеччини є довговічний. Коли Німеччина сяк так підніметься, – Чехословаччина без могутньої підпори від сходу, буде виставлена на величезну небезпеку. З цеї причини є для Чехословаччини необхідною життєвою конечністю: мати як найширшу і найтіснійшу сполуку зі сходом Европи. Чеське руссофільство бажало і бажає до тепер, щоби ціла Східна Галичина в етноґрафічних границях була прилучена до відбудованої Росії. Та тепер коли відбудовання колишньої Росії стало дуже проблєматичне, Чехословаччина мусить за всяку ціну дістати хочби сурроґат безпосередньої сполуки зі Східньою Европою – значить розірвати вал вибудований польською і румунською окупацією українських частей Галичини і Буковини. Через утворення невтральної Східно-галицької держави дістає Чехословаччина політичне вікно до Східної Европи: до Росії – евентуально України, вікно що одиноке потрафить охоронити Чехословаччину від політичної... (Далі текст пропущено. – **О. К.**)

IV. Економічні справи.

Лінія Керсона приносить економічно-ґеоґрафічним інтересам укр. Галичини ось які шкоди:

1) Простір відрізаний нею не визначається що правда родючістю (з виїмком надсянових лазів і рендин) однак дає значні можности гарного розвитку хліборобства, головно управи жита, ячменню і бульби. В Польщі таких ґрунтів аж за багато в Галичині не так.

2) Простір відрізаний є зглядно багатий лісами – головно ліський повіт, його втрата дуже некорисно відібється на автаркії Галичини.

3) Лінія Керсона відрізує від Галичини до 150 км довгий кусень підгірської полоси Карпат, що багата сіллю й нафтою. Лінія Керсона до цеї степені береже нафтових інтересів Польщі, що навіть поза лінією адміністраційної границі

прилучає безпосередно до Польщі село Боберку, тому, що там відкрито надійні нафтові терени й їх експльоатується.

4) Лінія Керсона відбирає укр. Галичині дуже важні лучбові лінії а то:

а) Сян, який вже тепер від Перемишля може бути сплавний для менших буксирів і барж. Тимсамим каналова сполука між Сяном і Дністром, дуже корисна для Галичини в етноґрафічних границях, стає для обкроєної Галичини менче вартна і ледви чи коли буде вибудована, бо це-ж простий інтерес Польщі не дати Галичині одинокої водяної дороги на захід, а навпаки заробляти на зелізничих тарифах як найбільше.

б) Лупківську двоторову зелізницю (Перемишль – Хирів – Загірє – Лупків), яка в цілости проходить суто-українською теріторією і дає найлегчу й найбільш спосібну до діла споруку поміж Галичиною й Чехословаччиною. Усі сполуки зелізничі між Галичиною й Чехословаччиною мають разом 4 лінії і 5 торів. З тих 5 торів лінія Керсона відрізує аж два і то найспосібніщі. Всі инші зелізничі сполуки з Чехословаччиною це верховинські зелізниці з великими нахилами, тунелями і т. д. Отже з конечними високими тарифами. Одна лупківська зелізниця перетинає Карпатський хребет на так низькому поземі, що товарові тарифи можуть бути коли не нормальні то дуже мало підвищені.

в) Дуклянський провал, найнизшу заглибину, найглибше видолоблення Карпатського хребта (502 м.). Поки що не йде сюди ніяка зелізнича лінія, однак тудою піде колись одна з найважніщих лучбових ліній Европи, а вже в найблизшій будуччині мусіти ме йти сильний обмін добра поміж запіллям та передпіллям Карпат.

Як бачимо то і з цего боку лінія Керсона поведена сторонничо на користь Польщі й на визначну некористь Галичини.

V. Військово-ґеоґрафічні справи.

Лінія Керсона робить на мене таке враження; що вона подиктована таки головно військово-ґеоґрафічними зглядами на потреби виключно Польщі.

Поданий повище шлях лінії Керсона має посполу з куснем давної австро-російської границі (від Белзця по Крилів над Бугом) становити нашу майбутню границю супроти Польщі. Ся границя є в своїй суцільности просто фатальна з військово-ґеоґрафічного боку.

Не буду тут говорити про цілком незахоронений і ніякими тереновими перешкодами не зазначений відтинок Берзець – Крилів, а обмежуся до властивої граничної лінії у внутрі Галичини: лінії Белзець – гора Галич.

Етноґрафічна Галичина має свою природну граничну оборонну лінію на північ від Перемишля а то лінію Сяну. Її вартість від Радимна на північ є що правда дуже проблєматична, бо до майбутньої нашої оборонної лінії ця частина шляху Сяну має напрямок майже прямовисний. Однак в околицях Перемишля і в гору від Перемишля по Сянік, Сян уявляє собою військово-ґеоґрафічну оборонну лінію першорядної ваги, без якої евентуальна оборона независимости й невтральности Галичини супроти Польщі просто немислима.

Перемишль для Польщі потрібний хіба яко випадова стоянка (Ansfallstellung) проти Галичини а ніяк як оборонне місце. Проти атаки зі сходу творить Перемишль охорону головно для Карпатських провалів (Лупків – Дукля), для здержання походу на захід (по сяновій і надвислянській низині) він сливе нічого не давав для Австро-Угорщини, що мала прецінь за Карпатами Угри. Для оборони Польщі він не значить вже справді нічого, бо крім дуже гористого гостинця не веде горі Сяном важніща комунікаційна лінія (і мабуть ніколи не поведе!).

Лінія Керсона мала мабуть на цілі одиноку кращу лінію в терені, яка є в середній Галичині – а то Сян – у цілости покласти на польську державну теріторію. Рівночасно вона

дає Польщі цю користь, що здовж її галицької границі йдуть вже тепер майже всюди зелізничі лінії, що позваляють пересувати дуже вигідно значні сили й матеріял (Ярослав – Горинець, Ярослав – Перемишль – Хирів –Устріки), причім Польща може дуже видатно користуватись усіми стратегічними лініями залізничними Західної Галичини, побудованими як звісно головно на випадок війни зі Сходом (Росією).

В цілком інакшому, дуже некорисному положенню є наслідком лінії Керсона, Галичина. Не маючи Перемишля й лінії Сяну вона мусить боронитися аж на Дністрі й Верешиці. Львів є постійно дуже загрожений наслідком чого: 1) не можнаб там робити столиці держави, 2) требаб негайно перебудувати цілу зелізничу сітку сконцентровану до тепер у Львові. Втрата Львова в листопаді 1918 мусіла скорше чи пізніще привести до упадку галицьку державу! Наслідком того, що Галичина не має Сяну й Перемишля мусілаб бути взята під увагу лінія Дністра, Верешиці, Розточе (Рава Руська) ев. Солокія і Буг. Вона по цілком простим військово-ґеоґрафічним міркуванням, дуже недогідна, довга, поломана й трудна до вдержання. З короткого розміркування терену виходить, що нашої самостійности прийшлобся боронити на добре аж на лінії височиною Порога – Броди – Звенигород (Бібрка) й далі здовж Дністра від Миколаєва поза Старий Самбір у гору, а безпечним (сяк так) пляцдармом являється тільки оперте о Карпати Задністря.

З огляду на ці всі прикмети лінії Керсона вважаю необхідною просто життєвою конечністю домагатися в Антанти, аби цю границю змодіфікувала в сім напрямі 1) щоби її можливо наближити до атноґрафічної границі нашої суцільної теріторії 2) щоби Перемишль був доконче при Галичині – за те Ярослав мож посвятити 3) щоби від Перемишля аж по Сянік, був Сян нашою границею 4) щоби ціла лупківська зелізниця остала на теріторії Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Оригінал.

№ 26
КОРЕСПОНДЕНЦІЯ В ГАЗЕТІ "УКРАЇНСЬКИЙ ПРАПОР" ПРО ДОГОВІР У СПА І СПРАВИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

13 липня 1920 р.

Договір у Спа.

На засіданню польського сойму у Варшаві посол Домбскі (голова польської мирової делеґації в Ризі) прочитав зміст договору в Спа, який досі не був офіціяльно оголошений. Тому, що сей договір не втратив до нині свого значіння, подаємо його в перекладі:

Польський уряд годиться: 1. Підписати розєм (з большевиками – *Ред. "У. П."*) і забрати польські війська та задержати їх на лінії, устійненій конференцією 8-го грудня 1919, т. є. на т. зв. лінії Керсона, як тимчасовій границі, а совітські війська задержаться 50 км. на схід від сеї лінії, одначе Вильно буде негайно віддане Литві. Що-до Східної Галичини, то війська (польські) задержаться на лінії, до якої дійшли в дні розєму (під Львів і на захід від Стрия – *Ред. "У. П."*), після того будуть стягнені 10 км. на захід. 2. Можливо скоро буде скликана до Льондону конференція, на котрій мають явитися представники Польщі, Росії, Литви, Фінляндії і Латвії, котра має допровадити до трівкого мира між Росією та її сусідами. Представники Східної Галичини будуть візвані до Льондону і представлять свої справи перед конференцією. 3. Польський уряд обовязується приняти рішеннє Найвищої Ради що-до границь Литви, а в будучині що-до границь Східної Галичини, в тешинській справі й дотично договору між Бельґією і Польщею.

Уряд Великої Британії, беручи під увагу згоду Польщі на се, зробить негайно відповідні предложення Росії. А колиб совітські війська відмовили розєму й перемашерували вище наведену лінію, союзники запевнюють Польщі цілу поміч,

з окрема у воєннім матеріялі, оскільки се можливе, приймаючи під увагу власне вичерпаннє й важкі зобовязання, які тяжать на них. Се уможливить польському народови оборону своєї незалежности й народнього істнованя.

Підписано: Володислав Ґрабскі, Готель Британік, Спа, 10. липня 1920.

Український прапор. – 1920. – 13 лип.

№ 27
ПРОТОКОЛ 3-го ЗАСІДАННЯ РАДИ ОБОРОНИ ПОЛЬЩІ СТОСОВНО РІШЕНЬ КОНФЕРЕНЦІЇ В СПА ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

13 липня 1920 р.

Секретно

Присутствуют:

Начальник государства Юзеф Пилсудский – председатель.

Маршал сейма Войцех Тромпчиньский. Депутаты Законодательного сейма: Мацей Ратай, Роман Дмовский, Леопольд Скульский, Норберт Барлицкий, Адам Хондзыньский, Артемиуш Черневский, Ян Возницкий, Ян Канты Федерович, Александр де Россэ, Ян Стапиньский.

Премьер-министр Владислав Грабский. Представители правительства: Станислав Сливиньский – министр снабжения, князь Еустахы Сапега – министр иностранных дел, доктор Казимеж Бартель – министр путей сообщения.

Военные представители: ген.-полковник Юзеф Галлер, военный министр ген.-лейт. Юзеф Лесневский, ген.-лейт. Казимеж Соснковский.

От президиума Совета министров начальник отдела Эдвард Лехович, ведет протокол начальник отдела доктор Влад. Студзиньский.

Эксперты: начальник штаба ген.-майор Ст. Галлер, полк. Юлиан Стахевич.

I. Заседание началось с зачтения протокола заседания от 5 июля с. г. Протокол утвержден.

II. Премьер-министр Грабский сделал отчет о конференции в Спа. Премьер-министр после вручения ноты, направленной в соответствии с решением Совета обороны государства от 5 июля текущего года, столкнулся с обвинениями со стороны представителей Антанты в том, что Польша ведет империалистическую политику, что она пренебрегает Антантой, что она хочет силой оружия решить вопрос о своих владениях вместо того, чтобы положиться на решение Антанты. Эти обвинения высказывал Ллойд-Джордж, а другие представители Антанты своим молчанием подтверждали их. Несмотря на возведенные обвинения, Ллойд-Джордж выразил готовность помочь Польше в создавшемся положении и заявил, что Антанта, которая принесла столько жертв во имя создания Польского государства, не допустит теперь до его падения, при условии, что Польша докажет, что она ограничится обороной своих границ и предоставит решение всех спорных вопросов Антанте. На этом условии Англия будет посредничать между Польшей и правительством Советов, добавив к условиям соглашения Англии с правительством Советов условие немедленного перемирия с Польшей.

Ллойд-Джордж сообщил следующие детальные условия, касающиеся перемирия и мира:

1) польские войска отойдут на пограничную линию, определенную державами 8 декабря 1919 г., т. е. линию Гродно – Брест – Буг; большевистские войска остановятся на расстоянии 20 км от этой линии;

2) Польша откажется от всех своих притязаний на территории на север от Гродно, предоставляя решение этого вопроса договору между Литвой и Советским правительством;

3) что касается Восточной Галиции, то в мирных переговорах будут участвовать и украинцы, приглашенные наравне с представителями Литвы, Финляндии, Латвии;

4) Польша предоставляет Антанте решение всех спорных вопросов между ней и соседями, т. е. чехами, литовцами и украинцами;

5) Англия немедленно потребует от правительства Советов перемирия с Польшей и в случае, если бы правительство Советов не приняло предложения о перемирии, гарантирует Польше помощь в ведении дальнейшей борьбы.

Премьер-министр Грабский на эти условия не согласился, считая их неприемлемыми, и подчеркнул, что [1)] Польша не может отказаться ни от Львова, ни от Вильно. Минимум, на который Польша может согласиться *ради достижения немедленного перемирия, это возможная передача Вильно Литве для его оккупации* в случае, если сама Польша не смогла бы его защитить. 2) Далее премьер-министр Грабский обратил внимание представителей Антанты на следующее: большевики должны остановиться или отступить не на 20 км, а на 50 км и не только от линии Гродно – Брест – Буг, но и от линии железной дороги Гродно – Вильно – Динабург. 3) Не может быть и речи об отходе поляков в Восточной Галиции на какую-нибудь намеченную линию, самое большее польские войска остановятся на той линии, на которой они окажутся в день перемирия. Для создания же нейтральной зоны поляки могут отойти назад на столько километров, на сколько отойдут русские. 4) Представители населения восточной части Галиции не могут участвовать в мирных переговорах на равных правах с государствами, а самое большее могут быть выслушаны Антантой для того, чтобы дать ей основание для вынесения решения о судьбе Восточной Галиции.

Так сформулированный ответ премьер-министра Грабского был принят Антантой, и премьер-министр Грабский вручил министру иностранных дел соответствующий протокол.

На основании достигнутого соглашения Ллойд-Джордж направил правительству Советов ноту с требованием прекратить военные действия и приступить к мирным переговорам.

Соответствующую ноту министр Сапега зачитал в качестве приложения.

Развернулось обсуждение доложенной ситуации, в котором приняли участие все присутствующие.

После прений был поставлен на голосование вопрос о том, принять или отказаться от посредничества Англии и поставленных ею условий.

Голосованием было решено принять посредничество и ноту Англии — голосами гг. маршала Тромпчиньского, премьер-министра Грабского, министров Сливиньского, Сапеги, Бартеля; депутатов Ратая, Дмовского, Скульского, Черневского, Федеровича, Россэ; генералов Лесневского и Соснковского; против голосовали депутаты Хондзыньский, Возницкий, Стапиньский и ген. Юзеф Галлер.

Депутат Барлицкий от голосования воздержался, в прениях высказавшись за необходимость принятия ноты.

Заседание закончилось в 3 часа 20 минут ночи.

Вл. Грабский **Ю. Пилсудский**

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3. – С. 151–152.

№ 28
ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПОЛЬЩІ НАЧАЛЬНІЙ КОМАНДІ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКА ПРО ПОЗИЦІЮ МІНІСТЕРСТВА З УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ НА КОНФЕРЕНЦІЇ У СПА

15 липня 1920 р.

Na konferencję [w Spaa] mają być zaproszeni w celu przedstawienia swoich dezyderatów, przedstawiciele ludności Galicji Wschodniej. Rząd usiłować będzie pozyskać Galicję definitywnie – przy gwarantowaniu jej odpowiedniego statutu autonomicznego.

Co do naszego stosunku do Państwa Ukraińskiego, to na konferencji Rząd będzie podtrzymywał, zbytnio jednak nie nalegając, sprawę Konstytuanty Kijowskiej, o tyle, aby uczynić zadość naszym moralnym zobowiązaniom wobec Petlury, którego wojska lojalnie i dzielnie nas podtrzymują.

Co do wszystkich powyższych punktów proszę Pana o przygotowanie gruntu przez rozmowy z przedstawicielami Rządu, oprócz punktu ostatniego, o którym mówić poleciłbym tylko z ukraińcami.

Sapieha

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 122.

№ 29
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З ВИМОГОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА САМОВИЗНАЧЕННЯ ЗУНР

15 липня 1920 р.

В момент, коли наслідком воєнних і політичних подій вирішення східноєвропейських питань і долі замешкалих українським народом земель наближується до кінця, законний Уряд Зах.УНР (Східної Галичини) вважає своїм обов'язком підняти голос та довести до відома слідуюче:

1. На основі прінціпів права про самовизначення народів, яке ціле людство здобуло собі у цій світовій, кровавій війні, — український народ Східної Галичини, подібно як і прочі народи, зорганізував на розвалинах Австро-Угорщини, на своїй етнографічній области в своїм стариннім княжім городі Львові, який від століть являється середовищем всього його народного життя, дня 19 жовтня 1918 р., свою Західно-Українську Народну Республіку, якої Уряд на основі ухваленої конституції перебрав дня 1 падолиста 1918 р. владу у Львові і над цілим краєм.

2. Для удержання правного ладу та супокою в краю зістало одночасно зорганізоване власне національне військо, зістала заведена адміністрація, зістала заініційована через Національну Раду законодатна діяльність і покликаний до життя Уряд Державного Секретаріяту.

3. Але тоді, коли всі прочі новопоставші національні держави одержали спромогу присвятити свої сили для будування власної державної самостійности, один український народ Галичини був приневолений вести кроваву боротьбу. Проти Західно-Української Народної Республіки, хоч вона національним меншостям на своїй землі — польській з 14 % і жидівській з 12 % загварантувала найширші права, підняла

опутана імперіялістичними інстинктами, а головно хапчива на природні багацтва нашої области Польща, заборчу війну, невважаючи на факт, що усе місцеве населення нашої землі без огляду на національність і віру було вповні задоволене новим станом річей.

Користуючися безуспішним бунтом, який підняли польські лєгіонери у Львові дня 3 падолиста 1918 р., вислала Польща до боротьби проти Західно-Української Народної Республіки свою армію.

4. Повних 8 місяців боронила армія Західно-Української Народної Республіки істнування і права українського народу на самовизначення в безвпинних, геройчних і успішних боях, так, що накінець воєнні ділання зльокалізовано в околицях Львова. І щойно під напором добре державами Антанти узброєних та через те переважаючих військ польського ген. Галлєра уступили військо і уряд Західно-Української Н. Р. з Границь Східної Галичини.

5. В червні 1919 р. одержує Польща, цей історичний ворог українського народу, що від віків веде проти нього найбільш завзяту національну, соціальну і релігійну війну — від Союзників мандат провізоричної адміністрації у Східній Галичині аж до остаточного вирішення державної приналежности нашої области через мирову конференцію. Та замість сподіваного спокою і порядку в краю, принесла польська окупація населенню Зах.-Української Н. Р. найтящі страждання, муки і плянове цілковите знищення. Оця окупація була злишна, а прецінь вона лягла проклоном на нашій землі. Поляки показали себе вповні неспосібними до виконування наданого їм тимчасового мандату у Східній Галичині.

6. Зах. Україна Н. Р. ніколи не зрікалася і досі не зреклася права на своє самовизначення і на свою державну самостійність. Її уряд, який під цю пору перебуває поза границями краю, істнує і досі. А цілий східно-галицький

український народ тільки його визнає своїм лєгальним Урядом. Наша армія зброї не зложила. В купі з цілим народом вона і далі рішена боротися на кожному фронті аж до повного висвободження нашої землі з ненависного польського ярма. Як довго не буде вповні зреалізована отся нестримна воля українського народу, так довго не може бути також остаточно вирішене східно-європейське питання, а через ятріючу рану залишаться без сумніву зародки нових важких потрясень.

Виконуючи державну владу на своїй землі, поклав народ Зах.-Української Н. Р. аж надто доказів своєї державно творчої спосібности, цим, що завів там справний адміністраційний апарат, всюди удержав лад і порядок в краю та поставив на ноги добре зорганізовану і добре здисципліновану 150.000 армію. Тим самим він має за собою вповні достаточні умови для будови і удержання державної самостійности.

Отже тепер, коли має бути положений кінець дальшому безпотрібному кровопролиттю, в інтересі горячо всіми виживданого всесвітного миру, я, як заступник Національної Ради і Уряду Зах. УНР. з притиском підносячи перед цілим культурним світом і перед державами коаліції наше право на державну независимість, одночасно звертаюся в цім історичнім моменті до Найвищої Ради з проханням, щоби вона, вирішуючи справу назріваючого миру на Сході, заспокоїла також домагання українського населення Зах. УНР. до його повної державної самостійности.

За Уряд і Національну Раду Зах. Української Народної Республики:

Др. **Евген Петрушевич.** Президент.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 296. Машинопис. Копія.

№ 30
ІЗ ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ РАДИ МІНІСТРІВ ПОЛЬЩІ ПРО ЛИСТ СИМОНА ПЕТЛЮРИ

28 липня 1920 р.

... II. Вице-председатель Дашинский излагает позицию Польши по отношению к отаману Петлюре и уведомляет Совет о его письме, присланном начальнику государства. В этом письме Петлюра затрагивает украинские проблемы, добиваясь при этом: 1) амнистии арестованных, 2) разрешения вступать в союзные армии, 3) соответствующего участия в жизни страны, 4) начала переговоров с представителями Восточной Галиции.

После обсуждения было решено:

Правительство заявляет, что оно готово начать совещание с представителями украинского населения Восточной Галиции.

В духе этого принципа правительство примет соответствующее решение... Витос

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3 – С. 207.

№ 31
ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ГОЛОВІ МІСІЇ В ПАРИЖІ СТЕПАНОВІ ТОМАШІВСЬКОМУ З ВИМОГОЮ ВІДСТОЮВАТИ САМОСТІЙНІСТЬ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

31 липня 1920 р.

Вп. Пане Професоре!

Вашу депешу з дня 29/7 1920 в якій домагаєтеся відповіди на питання: "самостійність чи невтралізація" я одер-

жав. Сьогодня отримав копію Вашої ноти з дня Париж 19 липня 1920 р., яку Ви вже доручили Мільранови і Сфорца, а в якій допоможе французькому і італійському правительству, що нашим домаганнєм є уконституванння Східної Галичини як невтральної держави під протекторатом Союза Народів.

Прошу Вас обстоювати повну самостійність Східної Галичини. Допускаєма однак згода на невтралізацію Східної Галичини під гарантією Союза Народів чи держав коаліції в смислі п. пр. передвоєнної невтральности Бельгії. Се тоді, коли би перше домаганнє не вдалося вдержати. В крайнім случаю, коли би не повна самостійність ні така невтралізація не були здійсненими, можна би погодитися на протекторат Союза Народів, (на який Ви вже згодилися у Вашій ноті з 19/7 1920.).

Однак таку заяву (про нашу згоду на той протекторат) могли би Ви зложити щойно на основі уповажнення уряду.

Покищо уряд уважає таку заяву передвчасною.

Прошу ввічливо донести мені, що Вас спонукало не спитавши уряду подати Мільранови і Сфорци ноту з 19/7 1920 і надіслати мені проект мотивів тої ноти, який наміряєте внести додатково, до затверджeня.

Відень, дня 31 липня 1920 р.

Петрушевич в. р.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Рукопис. Оригінал.

№ 32
ІНФОРМАЦІЯ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ ЗВ'ЯЗКІВ З КРАЄМ РОМАНА ПЕРФЕЦЬКОГО ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ПОДІЇ В КРАЇ

3 серпня 1920 р.

Ч. 12/1920.

До
Уряду Диктатора З. У. Н. Р.
для справ закордонних
у
Відні

Отсим доношу, що саме наспіло від Делеґації У.Н. Ради у Львові повідомленє слідуючого змісту:

"Ніякого повстання нема. Селяньство помагає Москалям. Поляки завели наглі суди".

Подаючи це до ласкавого відома, прошу заразом подавати ласкаво мені як Референтови звязку з краєм кождочасно всілякі відомости, які належалоби передавати до краю, щоб міг я їх в час нашим краєвим організаціям переслати.

Відень, дня 3. серпня 1920.

Уповноважений Диктатора ЗУНР.:
Роман Перфецький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Оригінал.

№ 33
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ПРО ДОМАГАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

7 серпня 1920 р.

ДО
Його Ексцеленції Пана Президента Найвищої Ради Мирової Конференції Мільєрана в Парижі

Щоби вияснити Найвисшій Раді домагання і право українського народу Східної Галичини на державну незалежність, вважаю своїм обовязком як Президент Української Національної Ради (східно-галицького національного парляменту) довести до Вашого відома отсе:

Після розвалу Австрії уконституувалася на теріторії Східної Галичини галицько-українська держава. Її верховним орґаном стала Українська Національна Рада вибрана на основі демократичного права голосовання, яка покликала до життя правительство: Державний Секретарят. Се правительство серед війни зорґанізувало державний апарат і 150.000-чну армію. Бльокована з усіх сторін мала країна Східної Галичини боролась через 9 місяців проти наїзду десятикратно більшої сили польської; наслідком недостачі воєнних засобів і румунської офензиви з півдня мусіла галицька армія і правительство уступити з краю, оставляючи його у важкім ярмі польської "окупації".

Коли тепер наслідком походу совітської Россії проти Польщі має бути розглянене і вирішене питання Сходу Европи, а зокрема питання Східної Галичини, галицько-Український Уряд з почуттям нової симпатії приймає до відома заяву Високого Уряду Великої Британії, висловлену її премієр-міністром Льойд Джорджом, що представники Східної Галичини будути мати можність вияснити свою

справу перед Міжнародною Конференцією, яка має зібратися в Льондоні, і ще раз піднести та умотивувати своє домагання повної державної самостійности для тої країни.

Український нарід Східної Галичини бажає тільки волі для себе. Не посягаюче на чуже національне добро, він бажає у своїй незалежній державі мати потрібний правний простір для свойого життя і розвитку своїх творчих сил. Своєю культурою звязаний він дійсно із Заходом Европи, з яким зєднує його особливо сильно католицька віра. Весь український нарід Східної Галичини визнає греко-католицьку віру, що відріжнюється від католицької віри Поляків тільки мовою Богослуження і обрядовими звичаями.

Будову своєі незалежної держави опре український нарід Східної Галичини на прінціпах західно-европейської демократії, продовжуючи традицію свойого державного будівництва, довершиного за короткий час своєї минулої незалежности до часу польської окупації. Новий виборчий закон признав польській і жидівській меншостям повну національно-культурну автономію, установляючи для тих меншостий окремі курії в соймі, відповідаючі числом послів чисельности польського зглядно жидівського населення. За час державноі незалежности у Східнії Галичині не було ніяких погромів супроти жидівського населення, як взагалі з боку східногалицьких Українців не було ніколи ніяких ворожих виступів проти жидів. Обі народности живуть зі собою в зичливих сусідських взаєменах. Український нарід і теперішний Уряд Східної Галичини і на будуче опруть будову своєї держави на правнім ладі і порядку, горожанських демократичних свободах і на національній справедливости при задержанню основ дотеперішного економічного устрою.

В українського селянства глибоко вкорінене почуття приватної власности. Тому воно бажає переведення необхідної для його життя аґрарної реформи не інакше як дорогою відшкодовання теперішних великих земельних власників.

Східна Галичина, яка, як терен найбільш крівавих шести-літних боїв, стала одною великою руїною не бажає довшої війни і хоче мирного вирішення сучасного воєнного конфлікту та визнання її державної незалежности. Вона ніколи не піддасться ні під польську ні російську неволю. Тільки негайний справедливий мир, який забезпечить справу українського народу на повне свобідне життя у своїй державі, може стати основою ладу і відбудови Східної Европи. Отсе домагання українського народу уважаю своїм обовязком повторити в сю преважну хвилю.

Прийміть Ваша Ексцеленціє заяву моеї найглибшої пошани.

Відень, дня 7 серпня 1920.

Президент Української Національної Ради Східної Галичини*

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп.1, спр. 296. Машинопис. Оригінал.

*Відзначені слова "Східної Галичини" вписані чорним чорнилом.

№ 34
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ В БЕРЛІНІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ

10 серпня 1920 р.

ПОСОЛЬСТВО ЗАХ.-УКРАІНСЬКОІ-РЕСПУБЛИКИ В БЕРЛІНІ.

GESANDTSCHAFT
der Westukrainischen Republik
in Berlin
Fernsprecher: Uhland 98 80

LÉGATION
de la République ucrainienne
de l'Ouest
à Berlin

Berlin-Halensee 10, August 1920
Karlsruher Str.7, ptr.
(Am Kurfürstendamm)

Wie Euerer Excellenz ohnehin bekannt ist, macht die ungarische Regierung alle Anstrengungen, um ihre militärische Hilfe der Entente im polnisch-russischen Kciege aufzudrängen. Der Preis ist die Besetzung der Karpatska-Rusj, welche die Magyaren als Aufmarschgebiet benutzen wollen, um es nie mehr zu vereassen und mit Polen zu einer gemeinsamen Grenze zu gelangen.

Es unerliegt auch keinem Zweifel, dass in dieser Beziehung die Magyaren irgendwelche geheime Versprechungen auch seitens der fra zösischen Diplomatie erhalten haben!

Die Gefahr, welcher die Zukunft Ost-Galiziens und der Karpatska-Rusj ausgesetzt ist, liegt auf der Hand und es müssen dagegen zur Sicherung entsprechende Massnahmen unverzüglich getroffen werden.

Als eine derartige Vorsichtsmassnahme wäre die Transferierung unserer galizischen Formationen aus Jablonor

(Deutsch-Gabel) auf das Gebiet der Karpato-Rusj anzusehen. Die Transferierung könnte partieenweise erfolgen, nachdem das Lager in Jablonor ohnehin schon überfüllt ist und eine Teilung desselben aus Rücksichten der leichteren Verpflegung, wie auch der Verhinderung schädlicher Agitationen in eine konzentrierten Lager schon längst geboten erscheint.

Von der eventuellen Transferierung müssten jedoch ausgeschlossen werden Elemente, welche vom Bolschewismus angesteckt sind, - ferner solche Individuea, welche durch die Wühlarbeit des gewesenen Abg. Wityk dem Staatssekretariate der westukrainischen Republik und decem Presidenten Petruszewycz feindlich gesinnt sind, weil nur dann die Transferierten sich sicher für die nationale Politik werden verwenden lassen.

Ich wollte die Sache zuerst dem Präsidenten Petruszewycz zwecks Intervention bei Euerer Excellenz unterbreiten, da aber die Angelegenheit, meiner Auffassung nach, äusserst dringend ist, so habe ich mir gestattet, mich direkt an Euere Excellenz zu wenden, in voller Überzeugung, dass meine Auffasung mit derjenigen des Präsidenten Petruszewycz ganz übereinstimmt.

Bitte dabei zu entschuldigen, dass ich mich einer fremden Sprache bediene; das tue ich aber, der ich der tschechischen Sprache noch nicht vollkommen mächtig bin, nur, um die Sache zu beschleunigen.

Mit vorzüglicher Hochachtung
Euerer Excellenz
ganz ergebener

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 293. Машинопис. Оригінал.

№ 35
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ В БЕРЛІНІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ В НІМЕЧЧИНІ

11 серпня 1920 р.

ПОСОЛЬСТВО ЗАХ.-УКРАЇНСЬКОЇ РЕПУБЛИКИ В БЕРЛІНІ.

Високоповажаний Пане Державний Повновласнику!

Ваше письмо з дня 8 с. м. я нині одержав і негайно відписую.

Передовсім тішу ся, що Диктатор – згідно впрочім із моїми пропозиціями зреконструював та обсадив відповідними людьми наш уряд, бо принайменьше тепер буде можлива доцільна і плянова праця – особливо в нашій закордонній політиці.

Дотично Вашого запиту щодо поголосок, немов то в Німеччині мав би після проголошення радянської републики в Польщі наступити такий же переворот в напрямі комуністичнім, то подаю для Вашої інформації що слідує:

Німеччина є тепер в цілости зорєнтована в напрямі безусловного задержаня супокою. Ані на большевицький переворот ані на інтервенцію Німеччина не піде. Німецькі дипльомати переконали ся в часі своїх перетрактацій в Спаа, що про ревізію версайського мира нема бесіди та що Франція тільки жде на якінебудь заворушення в Німеччині, щоб перевести свої пляни щодо мілітарного обсадження західно-німецьких областий. Тому Німеччина проголосила за

здалегідь безусловну свою невтральність в польсько-російській війні та береже безоглядного супокою у нутрі.

Інтересно, що по тій самій лінії іде також політика російських Совєтів в відношенню до Німеччини. Росія веде тепер сьвідомо і пляново дипльоматичну гру проти Антанти, на якій мстить ся за всі її дотеперішні інтриги на Сході – і російські совєти не зроблять нічого такого, щоб могло пошкодити Німеччині, яку всі російські політики вважають за свого будучого союзника.

Чи отсе становище обох партнерів – Совєтів та Німеччини вийшло з якогось тихого порозуміння, чи витворила його сама міжнародня ситуація, не можу сказати – але що се становище обі інтересовані сторони добре розуміють та і того становища консеквентно і беззмінно берегти будуть – се після моєї інформації та орєнтації не підлягає сумнівови.

Що се все не виключає якихось комуністичних "путшів" з боку розагітованих комуністичних крутів – річ певна, але також і певне се, що ніякий "путш" в теперішню пору в Німеччині не може числити на поважнійші успіхи.

З тих самих, в горі наведених причин не дасть ся намовити Німеччина також до оружної інтервенції проти Росії. Тай такої інтервенції їй ніхто не заоферує, бо Франція є тому рішучо противна, боячись політичного та мілітарного окріпленя свого противника, а на евентуальну мілітарну інтервенцію на Сході, хоч би й найскромнійшого характеру, відповіла б мілітарною обсадою західної Німеччини під фірмою "реальних гарантій" для свого забеспеченя на будуче. Що ж до ревізії версайського договору, то і англійська діпльоматія є такій ревізії противна, бо з тим договором антанта "стоїть і паде", бачучи – зовсім слушно – в тім договорі видимий символ своєї побіди у сьвітовій війні. Натомість антанта є готова давати Німеччині всілякі полекші в виконаню договору, до чого з окрема пре Англія, яка вже майже все реально осягнула, що хотіла мати із війни і якій тому політи-

ка не заспокоєної єще Франції з її інтригами на Сході та побрязкуванє шаблею в сторону Берліна дуже не на руку.

Ось тілько з загально-політичної ситуації в напрямі, який Вас інтересує.

А тепер ще кілька вісток менчої ваги.

До Люцерни приїде около 20 с. м. на "відпочинок" Льойд Джордж і остане там, – як мене інформують – около 10 днів. Партія Скоропадського поробила вже заходи через своїх сторонників між Англійцями, щоб Скоропадський був принятий Джорджем на аудієнції.

Як мене з сього боку запевнюють, не єсть правдою, немовби Скор-ий зрік ся своїх "прав" до гетьманської булави.

Був тут бувш. посол Вітик і переспрвляв з Копом. Вітик оферував Совєтам мілітарну поміч в Галичині військом інтернованим в Den. Gabel і жадав на се гроший. Наслідком радіотелеґрафічного запиту в Москві, зарядив совєт розвідку про особу Вітика, яка однак випала для него некорисно. Супроти того Копп перервав дальші переговори з Вітиком і він виїхав з Німеччини з нічим.

Вітик твердив, що був перед тим у Масарика та що має цілий табор в Den. Gabel за собою.

Я вислав через тутешне посольство ческе – отже дорогою діпльоматичною та строго довірочною – письмо до Масарика, якого відбитку долучаю.* Думаю, що се письмо стріне ся з Вашим одобренєм. Про Ваше іменованє я ще не знав і тому покликуюсь в письмі на самого Діктатора дра Петрушевича.

До Берліна приїде за кілька днів Мазуренко – представник радянської України.

Секретарем моїм згл. посольства установив я п. Т. Шухевича (відомого музика, сина пок. проф. В. Ш-а), якого на разі оплачую з власної пенсії.

---

* Копії згаданого листа у справі не виявлено.

Вкінці доношу, що при кінци місяця приїду до Відня, щоб з Вами як моїм шефом особисто порозуміти. Богато річий єсть до обговорення та полагодження.

Стискаю Вашу руку
і остаю з правдивим поважанєм

Др. **Євген Левицький**

P. S. Звертаю Вашу увагу на мою адресу – прошу подати її також дру Петрушевичеви, пос. Сінгалевичеви.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Рукопис. Оригінал.

№ 36
НОТА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ З ВИМОГОЮ ВИЗНАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

15 серпня 1920 р.

Його Ексцеленції панові Ллойд-Джорджу!

Для спровадження мира між Польщею і совітською Росією Правительство Королівства Великої Британії рішило як передумову мира предложити совітські Росії домагання, "щоби вдержана була самостійність Польщі в її етнографічних границях". На такі границі погоджується і совітська Росія. Відповідно тим постановам Польща мала-би уступити зі Східної Галичини ще перед закінченням польсько-російського перемиря.

З огляду на те як президент Української Національної Ради Східної Галичини звертаюся отсим до Вашої Ексцеленції, як представника правительства Королівства Великої Британії з вічливим домаганням, щоби Ваше правительство на основі

порозуміння з иншими союзними державами визнало державну самостійність Східної Галичини, реалізуючи тим способом із своєї сторони право українського народа на самовизначення. Дозволяю собі ще раз звернути увагу Вашої Ексцеленції, що тільки таке вирішення справи Східної Галичини зможе довести до трівкого мира на Сході Европи, бо:

1. Негайне визнання і зорганізовання Східної Галичини як самостійної держави здержить похід російських військ проти заборчої Польщі, яка посягає на чужу етноґрафічну теріторію і тим продовжує дальший пролив крови та охоронить доведений до руїни шестилітною війною край перед новою воєнною катастрофою.

2. Уконституовання Східної Галичини в незалежну державу здержить поширення дезорґанізації господарського і політичного життя:

а) Східна Галичина, а український нарід з окрема з огляду на виключно рільничий характер своєї суспільности немають в собі обєктивних елєментів для насильного господарсько-суспільного перевороту.

б) Орґанічним елєментом психики українського селянина-рільника є глибоко вкорінене почуття і привязання до приватної власности і побудованої на тім праві економічної і державної системи.

в) Виховане своєю інтеліґенцією у виїмково патріотичнім дусі українське селянство зуміє успішно оборонити свою державну незалежність перед всяким ворогом.

3. Визнання незалежної держави Східної Галичини уможливить істновання сконсолідованої в своїм нутрі польської держави і виключить на будуче можливість оружних теріторіяльних конфліктів між Польщею і Росією.

4. Самостійна Українська Держава Східної Галичини доведе до сконсолідовання господарсько-суспільних і політичних відносин на давній російській Україні і до витворення тим способом політичної сили, яка стане ґарантією для вдержання політичної рівноваги на Сході Европи.

Се тільки важнійші з мотивів, які повинні в інтересі самих держав Антанти спричинити негайне задоволення

основного права українського народу Східної Галичини на державну самостійність.

З огляду на се, що відповідно постанові російських мирових передумов для Польщі, приняті Вашим Правительством, польські війська приневолені будуть зараз опустити теріторію Східної Галичини і виконування польської адміністрації там на основі мандату держав Антанти стане неможливим, визнання державної самостійности тої України являється негайною конечністю.

Відень, 15. серпня 1920.

Президент Української Нац. Ради.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп.1, спр. 1, арк. 3–4. Машинопис. Копія.

№ 37

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ "УКРАЇНСЬКИЙ ПРАПОР" ПРО ПОЗИЦІЮ ІІ КОНГРЕСУ КОМІНТЕРНУ ЩОДО ПРАВНОДЕРЖАВНОГО СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

15 серпня 1920 р.

Від прибувшого на днях із Одеси старшини гал. української армії довідуємося, що на другім конгресі третого інтернаціоналу, який тепер відбувається в Москві, а на якім від імени групи галицьких комуністів брав участь Мих. Баран запала прінціпіяльна ухвала того змісту, що область Сх. Галичини має становити осібну і незалежну державну одиницю, якій має бути дана спромога свобідного самовизначення. Отся ухвала має бути рішаючою для більшевицьких делєгатів Росії і України при їх майбутніх переговорах з Польщею про остаточний мир.

Український прапор. – 1920. – 15 серп.

№ 38
ЛИСТ ГОЛОВИ МІСІЇ У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО РОБОТУ МІСІЇ

16 серпня 1920 р.

На ласкаве письмо з дня 10-го серпня 1920 ч. 12 честь маю дати таку відповідь:

1) Місія Зах. У.Н.Р. в Празі доси не була зорганізована, а то з цих причин:

Декретом з дня 13-го грудня 1918, підписаним президентом д-ром Петрушевичом і державним секретарем для справ закордонних Панейком, вислано мене як представника Зах. У.Н.Р. до Праги. Тодішній президент міністрів і заступник міністра закорд. справ др. Крамарж не хотів ані чути о якімнебудь, хоч би півофіціальнім представникові Зах. У.Н.Р. в Чехословаччині, як я про се доніс презид. Петрушевичови в першім моїм звідомленню. Президент Масарик, у котрого я все таки представив ся дня 2-го січня 1919 р., відніс ся до нашого бажання мати своє представництво в Празі, – дуже прихильно, але в тій хвилі мусіла бути вже мова про представництво єдиної, злученої, соборної України, бо дня 3-го січня Національна Рада в Станіславові таку злуку мала ухвалити. Під конець січня 1919 була вже така місія урядом У.Н.Р. призначена, а дня 3-го лютого був вже Славінський з своєю місією в Празі. Не маючи помимо моїх просьб ніяких інструкцій від мого уряду, заявив я поки що Славінському моє бажання, уважати мене членом укр. місії. Хоч Славінський не висказався ясно против того, то моє становище було невиразне, а організувати тоді окреме заступництво Зах. УНР в Празі було прямо неможливо. Аж до початку червня 1919 відносини між мною а Славінським були досить нормальні. Коли ж 3-го червня

держ. секр. Бурачинський зажадав від Славінського, щоби ми оба, Славінський і я, вели дипломатичну працю в повнім порозумінню, тоді Славінський рішучо тому спротивив ся, кажучи, що йому зо мною не по дорозі. Від того часу я перестав ходити до місії, як доси правильно робив, а від Бурачинського дістав я поручення, вести дальше працю, якою я доси займався, працю пропаганди укр. ідеї між Чехами і розбудження интересу серед чеського громадяньства і у урядових осіб для української державности. Не тільки з того, але і з усього поступування нашого уряду Зах. УНР, або його членів і всяких делегацій, котрі ніколи не звертали ся до мене, коли приїжджали до Праги (делегація для навязання найтіснійшої злуки з Чехословаччиною: Окуневський, Романковський, Здерковський і Баран; Комісій для заключення торговельного договору під проводом Здерковського і Вітика), а завсігди тільки до Славінського, виходило для мене ясно, що наш уряд визнавав місію Славінського за свою і ніколи нічого з свого боку не зробив (з виїмкою наведеної спроби Бурачинського), аби в тій місії через свого заступника добути і собі впливу на ведення політики. Так само було і у всіх справах нашої бригади, хоч вона була і є виключно галицькою військовою частиною. Аж по заключенню договору між Петлюрою а Пілсудським стало всім то більше, то меньше ясно, що занедбання рішучого поставлення справи заступництва і нашого уряду в Пражській місії на нас же самих пімстили ся. Щойно тепер виринула думка зорганізовання окремої місії Зах. УНР в Празі, яка однак ще й доси не переведена в життя.

Беручи справу нашого заступництва в Чехословаччині зовсім реально, вона до тепер представляєть ся так. Фактично місія УНР заступала і нас. Не будучи офіціяльно визнаною, але отримавши всі права місії, вона завела канцелярію, виставляла паспорти, інтервеніювала скрізь і в наших справах. З природи річи виходить, що місія УНР мала далеко більше справ, які відносять ся до західньої области,

ніж справ Наддніпрянщини. Велику ролю в місії грали всякі допомоги. І дипломатична і військово-санітарна місія жила на кошти УНР, т. зн. покривала видатки, які мусіли би були взяти ми на себе. Видатки ті були дійсно значні. Ми їх фактично заощадили. Фактично уважали Чехи не тільки Славінського але і мене послом, а що і тепер уважають мене тим представником, з котрим в справах українських говорить ся, про се мав нагоду переконати ся Сінгалевич з уст дра (Нерозбірливе слово. – *О. К.*). Фактично і відділ інформаційний і пресовий при місії був на наші услуги, видавав своїм коштом брошури – три мої (між ними: Lvov, srdce zapadni Ukrainy по чеськи і по французьки), Дністрянського, Кордуби (про Буковину) і т. д. Ба навіть урядовці наші, як отаман Рожанковський і др. Николай Дрогомирецький, були оплачувані і в місії УНР. Тільки я один був на статі ЗУНР. І хоч я не був ані членом місії, ані не мав окремої канцелярії для західньої области, то я моїм впливом а їх коштом богато зробив в справі пропаганди і т. п. На саму Прикарп. Русь витратила місія при моїй співучасти (в "Всесьвіті") великі гроші. Таким чином представництво наше, хоч ми його фактично мали (а не формально), нас дуже мало коштувало. Не перечу, що були при тім і всякі хиби. Але ті хиби (політичні) не відбили ся на нас, а на УНР. Славінський тепер не має тут ніякого значіння і властиво не може ніде показати ся і з ним ніхто не говорить. Зо мною говорять і навіть самі Чехи мене шукають.

Зваживши се все, а окрім того ще і факт, що місія УНР находить ся тепер дійсно в ліквідації (пресовий відділ вже давнійше зліквідовано, сими днями зліквідовано знов інформаційний відділ – остаєть ся отже ще тільки консулярний і дипльоматичний відділ, але і тут персонал зменьшують, авто продали...); зваживши далі, що мирові переговори, які ось-ось пічнуть ся межи Чехословаччиною а совітською

Росією (а може вкупі і з радянською Україною?), можуть скінчити ся тим, що на їх підставі не буде в Празі місця для Петлюрової місії; зваживши ще также з другого боку і те, що переговори між Польщею а совітською Росією (а може і радянською Україною?), які вже розпочали ся, можуть скінчити ся для Галичини і невизнанням такої її самостійности, що вона мала-б право на за граничні представництва; а знов зваживши те, що в теперішну хвилю конечно нам треба мати своє представництво тут, а що в нашім і в интересі УНР лежить, щоб в очах Чехів і сьвіта задержана була якась звязь з дотеперішнім представництвом України (Нерозбірливе слово. – ***О. К.***), що вийшло-б обом сторонам на користь; не знаючи докладно, як влада Чехословаччини з огляду на своє становище до Польщі і до Антанти поставила-б ся до нашого виразного жадання о признання прав для окремого представництва ЗУНР – хоч би таких, які має фактично місія УНР між тим як се зовсім річ певна, що прав, даних раз тій місії, вона без зовсім ясних міжнародних зобовязань не відібрала-б; бажаючи также, щоб наші кошти були як найменьші і щоб ми ніяким чином себе не осмішили; розваживши добре се все, думаю, що найліпший вихід в тій справі був би такий: через переговори з урядом УНР треба би старати ся осягнути, щоби Славінського відкликано, а на його місце щоб прийшов я. При тім треба би так поступати, щоб нота, якою подавало-б ся се до відома уряду Чехословаччини, вийшла спільно від уряду УНР і ЗУНР (Нібито і переємність (Kontinuität) і зміна!) – так що в данім разі, коли большевики протестували-б против Петлюрівської місії, уряд чехословацький міг би сказати, що се місія ЗУНР). Таким чином і справі українській послужило-б ся як найліпше. Для нас мало-би се ще і ту добру сторону, що мали-би ми вже готову канцелярію, умебльовання, канцелярські прибори і т. д. Коли-б се треба зовсім наново придбати, то видатки були-б дуже великі і задля до-

рожнечі, а льокаль на канцелярію знайти тепер незвичайно трудно. – Коли-б до такого порозуміння з урядом УНР прийшло (тепер є в Відні Ніковський!) – а порозуміння мусілоб іти властиво в напрямі ліквідації місії УНР (pro foro interno), передачі актів і майна (в меблях і приборах) нам з обовязком опіки нашої місії над Наддніпрянцями, то справа організації нашої місії в Празі була-б як найкраще – на мою думку – розвязана. Така розвязка і чехословацькій владі була-б дуже на руку, бо вивела-б її з ріжних міжнародних колізій. З членів місії УНР або урядовців ми нікого не могли-б перебрати, хиба може яку панну, що пише на машині.

Чи в сім, чи в иньшім разі, коли-б ми бажали без огляду на місію УНР, зорганізувати собі свою окрему місію ЗУНР, така місія повинна бути зорганізована скромно. Окрім мене треба би ще одного секретаря, т. зн. чоловіка, що вів би консулярні справи, виставляв би паспорти і т. п. – на такого я намітив собі дра Романа Домбчевського, що був перше в військово-санітарній місії, тепер заступає в місії Борковського (який є на відпустці); – він буде небавом одиноким іспитованим укр. дипльоматом (слухав тут курси дипльоматичні на універзитеті і приготовлять ся до іспиту); далі треба би ще одного канцеляриста і панни – до писання на машині тай слуги. Дуже добрий був би ще і Бочковський – зав. пропаганди; він письменник, вміє добре по чеськи, по французьки і ще багато иньших мов. Коли-б він тільки схотів (він Наддніпрянець, який жив тут у Празі вже 15 літ). Окрім того мусіло-б центральним нашим урядом бути запоряджено, щоби всі ті люди, які тут з поручення нашого уряду займають ся якимись справами (економічними, військовими, на Прикарп. Руси) стояли з місією в тіснім контакті, аби я таким чином був про все поінформований, що в наших справах на території Чехословаччини робить ся. Ось був би начерк організації місії ЗУНР в Празі. Уважаю однак своїм обовязком подати під розвагу нашому урядови – на випадок, як не могло-б прийти до наміченого мною поро-

зуміння з урядом УНР в справі передачі теперішної місії нам — ще й такий вихід: Коли нам ходить дійсно о працю і о її успіх, а не о престіж, не о славу проблематичної вартости, що ось то ми маємо в Празі свою місію, то врешті могло б і далі, бодай ще на той час, доки справа нашої области при всяких мирових переговорах не стане яснійша, лишити ся тут так, як було доси, т. зн. так, що я тут є одиноким представником ЗУНР без всяких канцелярій, без всяких особливших прав (н. пр. виставляти пашпорти, які ще в додатку для тих громадян, що хотіли би вертати ся до рідного краю, не мають жадної вартости, бо вони на ті пашпорти не могли-б дістати віза, хиба з тою одною зміною, що центральним урядом було б запоряджено, що всі иньші особи, яким доручено від центр. уряду якунебудь працю на території Чехословаччини, повинні-б шукати і стояти в звязку з представником ЗУНР в Празі, головно для того, щоб він був річево добре поінформований, а при своїх інтервенціях у чеського уряду не виявляв незнання. Здала-б ся може машина до писання тай людина, що вміла-б писати, але в кінці мож і без того обійтися. Мені перед очима стоять іменно наші фінанси. Я ніяким чином не рад викидати марно гроша. А що я до чеського уряду маю добрий приступ, про се була нагода вже переконати ся.

2) і 3) З огляду на представлений під 1) стан річи відповідь на сі точки відпадає.

4) Ані мої побори доси властиво не усталені. В послідній моїй розмові з Сінгалевичом стало на тому, що ті побори мають вирівнати ся з його поборами і на тій основі має перевести ся обрахунок зі мною. Для того відповідь на сю точку подасть Сінгалевич.

5) Коли взяти дотеперішні місячні видатки на мешкання (моє мешкання — покій в готелю і заразом і моєю канцелярією), газети, почту, телеграф, телефон, трамвай (дуже рідко

авто), датки возним в урядах і т. п. можна найбільше означити на суму 2000 К.ч.

6) Мій обрахунок, як вже під 4) сказано, буде небавом з Сінгалевичом вирівнаний і тоді зможу я подати звіт на конець липня 1920. Запримітити мушу вже тепер, що я отримував доси гроші тільки на цїли означені центральним урядом вже з гори (як от на допомогу студентів, виплату деяким урядовцям), а дуже мало до моєї розпорядимости, так що я виповняв тільки волю уряду; окрім того мої побори.

7) У мене в тій хвилі всіх гроший (вже і з тими, що призначені на видання брошури) є кругло 15000 ч. к.

8) Нот і письм до урядів закордонних держав я доси не висилав. Одного разу на жадання мін. Бенеша подав я йому в формі приватного листу наші жадання (з умотивуванням з чеського становища), щоби доложив всіх своїх сил, аби східна Галичина не припала Польщі, та щоби допоміг нам до того, скласти з полонених і утікачів укр. армію на території Чехословаччини і щоби в Парижі мав розмову з през. Петрушевичом. Моя робота була головно інспірацій ріжних статий в газетах і устна інформація про наші справи.

З низеньким поклоном

Др. **Смаль-Стоцький**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Рукопис. Оригінал.

№ 39
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ УРЯДУ В БЕРЛІНІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ З ІНФОРМАЦІЯМИ І ВИМОГОЮ ЗВІТУ

18 серпня 1920 р.

В прилозі пересилаю Вам копію ноти з дати 15/8 с. р. висланої Урядом до Лойд Джорджа, Мільрана і Сфорци та копію ноти висланої на тіж самі адреси з дня 7/8 с. р.

Дожидаю від Вас звіту про Вашу діяльність, політичне положення і звіту пресового; одночасно з тим ласкавої відповіди на моє письмо до Вас з дня 10./8. с. р. Ч. 12.

Минулого тижня їздив відпоручник нашого Уряду до Будапешту, щоби переговорити про наладження торговельних взаємин між Угорщиною і Східною Галичиною. Угорські урядові круги згодилися на неофіціяльну приготовну працю в тій справі з боку українського (галицького) і угорського, ведену в порозумінню з обома Урядами. Має бути зладжений проєкт статута для угорсько-української торговельної комори.

Одночасно дізнався наш відпоручник з урядових кол мадярських, що Польща мала тайною нотою повідомити правительства антанти про свою згоду на плєбісцит у Східній Галичині; анальоґічна нота мала піти від Польщі до російського Уряду. Дізнайтеся ласкаво про зміст тої ноти, як-що вона справді вислала.

Посол Сінґалевич вернув з поїздки до Праги, де полагодив кілька справ звязаних з перебуванням наших військових частин на Чехословаччині. Чеський Уряд згодився приймити в склад бриґади ще й тих галицьких старшин і жовнірів, які втікли в послідних двох місяцях з польського полону або з України, та на зміну команданта бриґади.

Богато клопоту є з закарпатськими частинами, які наслідком недостачі інформацій і взагалі всякого контакту з Урядом досі стають симпатиками большевизму. Сій справі треба буде на будуче присвятити особливу увагу. Усі наші військові частини на Чехословаччині мають до 11.000 людий.

Дня 3. серпня с. м. у Львові відбули представники наших партій політичних конференцію з польським премієром Вітосом і польським міністром почт Др. Стесловичем.

В долученню пересилаю докладний звіт сеі конференції.

Присутні на тій конференції українські представники, — згідно зі становищем нашого Уряду, — заявили, що справа Східної Галичини є справою міжнародною і тому вона належить перед инше форум, тим то й та справа не була предметом конференції.

Нема двох думок, що премієр Вітос мав замір справу Східної Галичини втягнути в дискусію конференції, щоби через те перед заграницею викликати враження, що се справа внутрішна польської держави. Та хоч через ясне поставлення справи нашими членами Національної Ради до переговорів щодо правно-державного становища Східної Галичини не дійшло, то однак польський Уряд не кидає заходів, щоби знайти людий якоїнебудь української партії, які пішлиби на дискусію в справі засадничої розвязки східно-галицького питання.

Згадаю, що дійсно знайшлося двох людий, а саме брати Мелітон і Сидір Твердохліб-и (перший член радикальної партії), які хотять йти на порозуміння з Поляками. Поляки підсувають їм проєкт лінії Бертельмі, як границі між українсько-галицькою і польською державою. Згадую про се лиш мимоходом, бо сей інцидент без більшого значіння і уваги.

Дальшою справою, про яку хочу Вас поінформувати, се справа "всеукраїнського конґресу". Тим питанням займалася нарада членів трудової партії у Відни дня 14. с. м. Там рішено, що партія означить своє відношення до "всеукраїнського конґресу" щойно тоді, коли він:

а) проголосить свою політичну проґраму;

б) зясує своє відношення до Уряду Петлюри.

Як довго сі два питання не вирішені, так довго трудова партія не буде брати участи ані в приготовних працях конґресу ані в самім конґресі.

Члени трудової партії стояли на тім становищи, що як довго ціль конґресу не є докладно зясована, то участь її членів і взагалі Галичан, хочби лише в приготовних нарадах, може бути для справи Східної Галичини шкідливою; вона може знов затемнити перед заграницею вже доволі прояснений образ східно-галицької справи.

Члени трудової партії були ще й тої думки, що їх співучасть в конґресі може обмежити політику свобідної руки, яка тепер особливо потрібна для галицького Уряду.

Імовірно таке саме становище займуть також члени радикальної партії.

Стефан Витвицький
Уповноважений для справ закордонних.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 1–2. Машинопис. Оригінал.

№ 40
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРУ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ЛЛОЙД ДЖОРДЖУ, УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ ЩОДО ОКУПАЦІЙНОГО ТЕРОРУ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

20 серпня 1920 р.

Ексцеленціє!

Іменем Української Національної Ради Східної Галичини підношу перед Вашою Ексцеленцією як представником Уряду Королівства Великої Британії і иншими правительствами антанти та перед всім культурним світом протест

проти безоглядного варваризму, з яким Польща винищує Східну Галичину й її населення.

Цілий край остає в облозі польських військ, які грабують українських селян, винищених шестилітною війною, харчі, рільні плоди, худобу, гроші, одежу, обув, рільничі знаряди. Селян, що обороняють останки свойого майна польські жовніри часто розстрілюють. До таких військових реквізицій долучаються ще й рабунки, довершувані безчисленними ватагами польських дезертирів, від яких роїться в цілім краю.

Щоби доповнити ту працю польських військ над винищенням краю, цивільні окупаційні власти переводять на українських селах на свою руку систематичні безпощадні реквізиції збіжа. Наслідком того після цілорічно важкої праці і після жнив українські селяни в деяких околицях вже тепер починають голодувати. Під зиму не стає збіжа на засів селянських піль.

Анархія і польська самоволя, що обхопила Східну Галичину вже з першим приходом туди польських військ літом 1919 року, зросла тепер до небувалої міри. Вже досі поруч окупаційних орґанів, установлених в краю варшавським Урядом, урядували польські орґанізації політичні, які зміняли і касували зарядження окупаційних властей або не допускали до виконання тих заряджень і виконували фактичну самовільну владу. Тепер команди польських фронтових і етапних частин порораздавали тим польським орґанізаціям і всім польським мущинам по містах, иноді жінкам і дітям безліч оружя і муніції, формуючи в той спосіб уоружені цивільні відділи. Террор і самоволя тих уоружених польських банд се в сучасну хвилю закон і право для Українців Східної Галичини. Українські селяни, робітники і інтелеґенти знова мучаться в польських вязницях. Протиправно і насильно переводиться тими польськими бандами масовий побір українських мущин нібито до примусових воєнних робіт а по-

кликаних в той спосіб опісля приневолюється до фронтової військової служби. Українських зелізничих функціонарів вивозять польські власти масово на захід оставляючи їх родини без ніякого заосмотрення.

Теріторія Східної Галичини була від початку світової війни себто від року 1914 операційним тереном безнастанних боїв, ведених з усіх сторін: як російської і австрійської так німецької і турецької, опісля польської а тепер знов совітсько-російської і польської сторони, так що вона стала краєм виїмкового знищення, голоду, нужди і епідемічних недуг. Користуючись воєнними операціями і під їх претекстом Польща бажає Східну Галичину і заселюючий її український нарід довести до повної руїни. Не говорячи про инші наслідки того основного знищеня, такий стан краю ще більше утруднить спровадження постійного мира на сході Европи.

В імя примітивних життєвих прав людини і прав національних, прошу Вашу Ексцеленцію вжити всіх заходів і видати відповідні міри, щоби тепер, заки буде вирішенне питання про правно-державне становище Східної Галичини, був покладений край такій польській адміністрації, якої ціллю являється повне зруйнування краю і винищення заселяючого її українського народу.

Прийміть Ваша Ексцеленціє заяву моєї найглибшої пошани.

Відень, дня 20. серпня 1920.

(Підпис)

Президент Укр. Нац. Ради Сх. Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 9–11. Машинопис. Копія.

№ 41
ІЗ ДОНЕСЕННЯ ПОСЛАННИКА ПОЛЬЩІ В ПАРИЖІ МАУРИЦІЯ ЗАМОЙСЬКОГО МІНІСТРУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ЄВСТАХОВІ САПЄЗІ ПРО ПОЛІТИКУ ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

23 серпня 1920 р.

... Нашей первоочередной и насущной задачей является беззаговорочное закрепление за собой Восточной Галиции, принадлежность которой к Польше поставлена на международной арене под сомнение; наиболее ясно свидетельствуют об этом колебания и недомолвки союзников по этому поводу, которые имели место в течение последнего года, не говоря уже о резко отрицательной позиции Ллойд-Джорджа времен Спа. Я убежден, что в этом вопросе мы должны будем считаться с необходимостью пересмотра нашей украинской политики. Свидетельством того, что мы можем рассчитывать на поддержку Франции в безоговорочном признании за нами Восточной Галиции, даже не принимая во внимание перспективы плебесцита по истечении 15 лет, о которой здесь в последнее время вспомнили в связи с прежними директивами Верховного совета, является тот факт /и на него я обращаю особое внимание господина министра/, что авторитетные правящие круги Франции готовы заключить с Польшей широкие нефтяные конвенции. Этот момент, по моему мнению, должен быть полностью использован как здесь, так и *mutatis mutandis* в Англии и Бельгии...

Маурицийй Замойский

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3. – С. 326.

№ 42
ЛИСТ В.О. ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ В ПАРИЖІ СТЕПАНА ТОМАШІВСЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ЩОДО ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ СТОСОВНО СТАТУТСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

23 серпня 1920 р.

Високоповажний Добродію.

Одержав письмо Ваше з 18 серпня і дякую за поміщені в нім відомості. Думаю, що згадана там тайна нота Польщі про згоду та плебісцит у Галичині відповідає дійсности, а відгоміном її є галаси паризької преси, про які писав я Вам учора. По них можна здогадуватися, по трохи, змісту ноти. Польща прийме тепер статут із 20.XI. з тим, що по 15 літах має бути плебісцит. В цій справі буду старатися довідатися дещо на Orsay /хоч дотична нота має бути тайна!/ та про результат напишу.

Тимчасом уважаю відповідним внеском від нас ноту із застереженням, що пропонована Поляками розв'язка для нас не до приняття, та в сій справі прошу телеграфічного дозволу уряду.

З глибоким поважанням

С. Томашівський

P. S. Сьогоднішній "Temps" перестерігся заяв Поляків і пересадними домаганнями з Минску щодо Литви й рос. України.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 273. Рукопис. Оригінал.

№ 43
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО В.О. ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ В ПАРИЖІ СТЕПАНОВІ ТОМАШІВСЬКОМУ ЩОДО ПОВСТАННЯ НА ПРИКАРПАТТІ

23 серпня 1920 р.

Західно Українська Народна Республика
Уряд Справ Закордонних.

Ч. 49/20.

До
Високоповажаного Пана
проф. Д-ра Степана Томашівського
в.о. Голови Делеґації З.У.Н.Р.
в
Парижи.

Пересилаю Вам копію комунікату, який ми видали сьогодня про українське повстання, що вибухло дня 21. серпня в південній части Східної Галичини. Прошу той комунікат відповідно вихіснувати і на відповідних місцях підчеркнути з натиском, що повстання має національно-політичний характер і не має ніякого звязку з большовицьким походом на захід, ані з большовицькими пропаґандами. Воно було спричинене тими відносинами, які описані в нашій ноті до Мільрана з 20. серпня с.р.

На Ваші одержані листи з дати 16. серпня, 17. серпня Ч.194 і 17. серпня с.р. Ч.195., відповім окремо.

Відень, дня 23. серпня 1920.

Стефан Витвицький
Уповноважений для справ закордонних.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 304. Машинопис. Оригінал.

№ 44
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО В.О. ПРЕДСТАВНИКА ЗУНР У БЕРЛІНІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ЩОДО УРЯДОВОЇ НОТИ КРАЇНАМ АНТАНТИ ВІД 20 СЕРПНЯ 1920 р.

23 серпня 1920 р.

Західно Українська Народна Республика
Уряд Справ Закордонних.

Ч. 48/20.

До
Високоповажаного Пана
Д-ра Евгена Левицького
в.о. представника З.У.Н.Р.
в
Берліні.

В долученню пересилаю Вам копію ноти з дати 20. серпня с.р.*, яку Уряд З.У.Н.Р. вислав до анґлійського премієр-міністра Лойд Джорджа, анґлійського міністра для справ закордонних ґр. Керзона, французького премієр-міністра Мільрана і італійського міністра для справ закордонних ґр. К. Сфорци і прошу о її відповідне вихіснуваня.

Відень, дня 23. серпня 1920.

Стефан Витвицький

Уповноважений для справ закордонних.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 8. Машинопис. Оригінал.

* Див. документ № 40.

№ 45
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ У ПРАЗІ СТЕПАНОВІ СМАЛЬ-СТОЦЬКОМУ ПРО СТАТУС ПРЕДСТАВНИЦТВА

24 серпня 1920 р.

Ч. 55/20.

До

Високоповажаного Пана

Професора Др. Стефана Смаль-Стоцького

в.о. представника З.У.Н.Р.

в

Празі.

З огляду на те, що правительство ческе не погоджує ся на установленє офіціяльного Посольства З.У.Н.Р. в Празі Вам буде доручене провізоричне заступство інтересів З.У.Н.Р. перед ческим правительством і на днях буде Вам доручений відповідний службовий декрет.

Дуже дякую за надіслані депеші з 24. с. місяця.

Відень, дня 24. серпня 1920.

(Підпис)

Уповновласнений для справ закордонних.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 295. Машинопис. Копія.

№ 46
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ ПРО ПОВСТАННЯ НА ПРИКАРПАТТІ ПРОТИ ПОЛЬСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ

26 серпня 1920 р.

Ексцеленціє!

В ноті з дати 20. серпня 1920 р. дозволив я собі звернути увагу Вашої Ексцеленції на невиносимий режім польської окупаційної влади у Східній Галичині. Ціллю того режіму являється не тільки здавлення всякого національного українського життя але й повне фізичне і матеріяльне винищення українського народу заселюючого ту країну.

Наслідком невиносимих відносин витворених таким польським режімом, а з окрема наслідком постійного рабовання селянського майна в цілій країні, систематичної колонізації великих посілостий польських, виняття Українців з під права, їх арештування, їх самовільних розстрілів польськими жовнірами, нівечення всіх українських культурних, господарських добутків і давлення всякого прояву українського національного життя вибухло елементарно в південній части Східної Галичини дня 21. серпня с.р. повстання Українців проти польської окупаційної влади. Українські повстанці в тім дни обсадили зелізничий шлях Стрий-Лавочне і Стрий-Станиславів і зайняли сумежні з тими шляхами повіти: Стрий, Сколє, Долина, Калуш, справмувавши свої головні сили на нафтовий район Дрогобича.

В занятих собою областях українські повстанці привернули українську владу, покликаючи до життя давні орґани Східно-галицького правительства, установлені ним перед польською окупацією, яке населення витає з одушевленням. Повстання поширюється з дня на день.

Згадане повстання має чисто національно-політичний характер і не остає в ніякім звязку з воєнними операціями на польсько-російськім фронті. Воно є тільки самообороною українського народу перед екстермінацією, яку проводить супроти него Польща. Ціллю повстанців є скинути ярмо руїнної польської адміністрації і привернути давну, від нікого незалежну, самостійну українську владу.

Щоби оборонити край і його населення перед повною руїною і спинити дальший пролив крови, прошу Вашу Ексцеленцію спричинити:

1/ щоб визнана була негайно державна самостійність Східної Галичини;

2/ щоб вже до того часу привернена була влада східногалицького Уряду, реституована вже фактично в південній части Східної Галичини і йому доручена була адміністрація Східної Галичини. Тільки той Уряд і Українська Нац. РАДА як державний орґан, які опираються на волю і силу переважаючої більшости населення Східної Галичини вспіє привернути лад, спокій, нормальні відносини в краю в інтересі цілого населення без ріжниці віри і національности.

Прийміть Ваша Ексцеленціє заяву моеї найглибшої пошани.

Відень, 26 серпня 1920.

Др. **Евген Петрушевич**
Президент Укр. Нац. Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 296. Машинопис. Оригінал.

№ 47
ІЗ ПРОТОКОЛУ 18 ЗАСІДАННЯ РАДИ ОБОРОНИ ПОЛЬЩІ

27 серпня 1920 р.

Таємно

... По окончании дискуссии начальник государства поставил на голосование следующие предложения...

... 4/ Директивы для делегации на мирной конференции в отношении линии перемирия:

а/ на севере – линия немецких окопов,

б/ на юге – линия по течению Горыни и Збруча... Принято...

Ю. Пилсудский **Витос**

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3. – С. 344, 345.

№ 48
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ ЗУНР У БЕРЛІНІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ЩОДО ПОВСТАННЯ НА ПРИКАРПАТТІ

27 серпня 1920 р.

В залученню пересилаю копію ноти, яку вислав Уряд по причині повстання у Східній Галичині до Лойд Джорджа, Керзона, Мільрана, Джолітті і Сфорци.

Про українське повстання в Східній Галичині висилаю Вам в залученню три депеші, які певно зволите вихіснувати як найкраще. Дальших вісток про ті події досі немаємо.

Колиб Ви щонебудь нового провідали, то прошу негайно донести.

Туди виїхали від нас люди з відповідними дорученнями й інструкціями, яких ціллю є: недопустити до того, щоби повстання прибрало большовицький характер. Сьогодня є вістка в одній з віденських ґазет, що у Східній Галичині проголошено совітську републику, якої столицею став Станиславів. Вістка сама по собі баламутна і жерело її непевне. Впрочім виходить з неї, що се сталося по той бік большовицького фронту, отже така проклямація немає нічо спільного з повстанням проти польської влади.

Між Вранґлем і Петлюрою о скільки вірити ґазетним донесенням, заключений договір. Відповідно тим вісткам Вранґель визнав самостійність України і згодився на установлення там петлюрівської адміністрації. Так заявити мала вранґлівська місія, яка на днях приїхала до Уряду Петлюри. Місія Петлюри сидить у Вранґля вже два місяці. Видко договорилась. Після инших чуток між Вранґлем і Петлюрою прийшло тільки до військового порозуміння; політичні справи оставлено покищо на боці.

Військові наші справи вже полагоджені і треба сподіватися скорої реорґанізації наших військових частин, які, особливо на Закарпатській Україні, почали вже хорувати на недугу "орієнтації". Почалась теж робота над зорґанізованням нашого національного життя на Закарпатській Україні.

Виробляється статут орґанізаційний для наших дипльоматичних представництв за кордоном. З його викінченням будуть полагоджені і особисті справи всіх панів членів наших представництв.

Відень, дня 27. серпня 1920.

Стефан Витвицький
Уповновласнений для справ закордонних.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 12–13. Машинопис. Оригінал.

№ 49
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО В.О. ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ В ПАРИЖІ СТЕПАНОВІ ТОМАШІВСЬКОМУ ПРО СТАНОВИЩЕ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

27 серпня 1920 р.

Західно Українська Народна Республика
Уряд Справ Закордонних.

Ч. 82/20.

До
Високоповажаного Пана
проф. д-ра Стефана Томашівського
в.о. голови делеґації З.У.Н.Р.
в
Парижи.

Дякую дуже за Ваші листи з 21., 22., і з 23. с.м. У Вашім листі з 22. серпня пишете про грозу статута для Східної Галичини, як про можливість настільки реальну, що нам треба на неї реаґувати вже тепер відповідною нотою. Я Вам вже депешував, щоби такої ноти не вносили. Про повернення справи до статута пише тільки "Temps". В тім случаю він може бути інспірований урядовими колами, але так само добре й Поляками; а до того думаю, що інспірування ґазети се ще далеко не політичне рішення ані навіть урядове предложення. Одночасно инша буржуазна ґазета "Journal de Debats" пише н.пр. про необхідність задержання при Польщі тільки Львова і околиці. Може і се інспі-

рований урядово инший проєкт. Відповідати на статтю "Temps-a" нотою значило-би самим нам ставити справу на плятформу статута, коли її може й правительства антанти не ставлять в основу свойого рішення про Східну Галичину.

Про українське повстання у Східній Галичині я вислав Вам три депеші, які певне зволили вихіснувати як тільки далось найкраще. Дальших вісток про ті події досі немаємо. Виїхали туди люди з відповідними дорученнями й інструкціями, яких ціллю: недопустити до того, щоби повстання прибрало большовицький характер. Сьогодня є вістка в одній з віденських ґазет, що в Східній Галичині проголошено совітську републику, якої столицею став Станиславів. Вістка сама в собі баламутна і жерело її непевне. Впрочім виходилоби з неї, що се сталось по той бік большовицького фронту, отже така проклямація не має нічо спільного з повстанням проти польської влади.

З приводу того саме повстання Уряд вислав ноту до Лойда Джорджа, Керзона, Мільрана, Джолітті і Сфорци, якої копію тут долучаю.

Між Вранґлем і Петлюрою, о скільки вірити ґазетним донесенням, заключений договір. Відповідно тим вісткам Вранґель визнав самостійність України і згодився на установлення там петлюрівської адміністрації. Так заявити мала вранґлівська місія, яка на днях приїхала до Уряду Петлюри. Місія Петлюри сидить у Вранґля вже два місяці. Видко договорилась. Після инших чуток між Вранґлем і Петлюрою прийшло тільки до військового порозуміння; політичні справи оставлено покищо на боці.

Наші справи військові вже полагоджені і треба сподіватися скорої реорґанізації наших військових частин, які, особливо на Закарпатській Україні, почали вже хорувати на недугу "орієнтації". Почалась теж робота над зорґанізованням нашого національного життя на Закарпатській Україні.

Виробляється статут орґанізаційний для наших дипльоматичних представництв за кордоном. З його викінченням

будуть полагодженні й особисті справи всіх панів членів паризької делеґації.

Відень, дня 27. серпня 1920.

Стефан Витвицький
Уповновласнений для справ закордонних.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 304. Машинопис. Оригінал.

№ 50
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ В ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

29 серпня 1920 р.

До

Високоповажного Пана
Уповноваженого для справ закордонних
Дра Стефана Витвицького

у

Відни.

Вчера приїхав сюди Мик. Цеглинський з Ужгороду і привіз лист від сотн. Цьокана. На підставі того листу і усного звідомлення Цеглинського уложив Індишевський в порозумінню зо мною вчорашню свою телеграму про повстання. До сеї телеграми додали ще пояснення, що організатором виправи аж в околицю Скольог (за Лавочною) був Др. Бекеш (адвокат канц. зі Скольго). Тепер весь

потяг желізничний, на якім було яких 60 товаришів Бекеша (між ними двох легко ранених, а 5 полонених Поляків), Чехи забрали (бо віхав на чес.-слов. територію) його товаришів інтернували, а його самого арештували. В наслідок того із боязни перед большевизмом Чеські власти інтернували вже кілька наших робітничих сотень в таборі у Вранім. Сам Бекеш підчеркує національний, а не большевицький характер своєї виправи (з ним говорив Цеглинський в кавярні в Ужгороді, де він під охороною чеського вояка пив каву). Цеглинський нічого певного не міг довідати ся про повстання в иньших сторонах Схід. Галичини. Цілий рух очевидячки – як який є – певно дуже подібний до виправи дра Бекеша. Длятого я все ще дуже скептично мушу відносити ся до поданої мені Сінгалевичом телеграфічної вісти, що той рух росте. Цеглинський, Цьокан і и. про се нічого не могли на місці довідати ся. Коли-б Сінгалевич був телеграмував до мене в суботу вечер так, як ми умовили ся, то я вже в суботу був би йому подав автентичну відомість з президії мін. желізниць про задержання желізничого потягу і обезоруження і інтернування повстанців Бекешових. На тій підставі мушу і нині з свого боку радити, розумно повстання ліквідувати pro foro externo, і з нього дипльоматично капітал збивати, як се вже почасти стало ся в присланій ласкаво мені ноті до Льойд Джорджа з 26/9.

В справі транспорту наших полонених, опротестованого совітським представником, був я зараз вчера в міністерстві, але на жаль нікого (в неділю), особливо ж самого міністра, не застав. Длятого аж сьогодня міг я ту справу так полагодити, як телєграмом (до Сінгалевича) повідомив Вас. Міністерство справ заграничних телєграфує сьогодня до чес.-слов. посольства у Відні, аби воно зложило заяву у австр. уряду, що Чехословаччина є нейтральна і длятого не може бути обави, щоб сей транспорт дістав ся як військова частина тепер до Галичини.

Сінгалевич мав нагоду переконати ся, що донос Вариводи в справі поборів для наших людий в Ліберці (Райхенбергу) був зовсім безпідставний і нічим не оправданий, і що ся справа на найліпшій дорозі до бажаного нами полагодження. Не виждавши повороту Сінгалевича і не спитавшись мене про стан справи, вислано з Відня від нашого уряду прямо до міністерства справ внутрішних якийсь внесок в тій справі*). Я дуже побоюю ся, що справа може скомплікувати ся, особливо в тім разі, якби висланий внесок ріжнив ся девчім від поставленого нами (мною і Сінгалевичом) устно і прийнятого референтом мін. нар. обор. майором Драбком внеску (такі самі побори як в Нім. Яблоннім). З другого боку се може викликати у чеської влади враження, що ми тут робимо щось на власну руку без порозуміння з нашим центральним урядом. Для того я дуже просив би, щоб оминати на далі такі непорозуміння, бо се може не добре відбити ся на нашій справі.

Мін. Бенеш, повернувши з Білгороду і Букарешту, зібрав журналістів, аби дати їм інструкції. Між иньшим сказав він меньше більше таке в українській справі: "До тепер справу укр. ігноровано, але від тепер набирає вона ваги в Європі і на сході. Чи виграють, чи програють большевики, чи виграють, чи програють Поляки або Врангель — укр. питання буде стояти на переді міжнародних питань, воно стало ся європейським, міжнародним питанням. Хто той проблем висунув так наперед, се дипльоматична тайна. В укр. проблемі ще багато квасу на споді, але є вже люди, що працюють, аби той квас знищити, аби сам проблем прояснив ся". Думаю, що се треба подати президентови до відома, бо се безперечно важна вістка, яка вказує на зміну думок в найвисшій дипльоматії. Домірковую ся, що тим дипльоматом, який висунув

*Про се отримав я отсю телеграму: [...] (Тексту згаданої телеграму у справі не виявлено. – Прим. *О. К.*).

укр. питання наперед, є Льойд Джордж (зїзд з * в Люцерні). На се вказує, здаєть ся, телеграма з Роттердаму, яку Вам посилаю (Prager Tageblatt). Чеські газети помістили її без того кінця, де говорить ся про се, що Льойд Джордж з Каменєвом обговорювали східногалицьке питання і що Л. Дж. [...]**

Нашу криваву книгу обговорило більшими статтями дуже багато чес. провінц. газет. Одну таку словацьку газету (Rolnik) Вам посилаю.

З найнизшим поклоном

Др. Смаль-Стоцький

Справу генер. Курмановича я урегулював і дістав вдоволяючу відповідь. Порадивши ся з чеським членом совіт. місії Черв. Хреста (нашим приятелем інж. Нечаєм), я в справі транспорту з тою місією не говорив, бо вона певно — обіцявши все зробила б якраз противно. Зрештою, др. Hillersohna, голови місії тепер тут нема, виїхав до Берліна.

Др. Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Рукопис. Оригінал.

---

* Нерозбірливе слово. – Прим. *О. К.*

** Далі текст відсутній. – Прим. *О. К.*

№ 51
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ У ВІДНІ ВОЛОДИМИРА СІНГАЛЕВИЧА УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ПОВСТАННЯ НА ПРИКАРПАТТІ

30 серпня 1920 р.

До

Уряду З.У.Н.Р. для справ закордонних

у

Відни.

Сим маю честь донести, що нині одержав я телєграфічну вістку від нашого старшини з Праги, який операючися на реляції нашого відпоручника в Ужгороді повідомляє мене, що в краю ґрупа повстанців проти польського режіму у Східній Галичині яка мабуть оперувала в околици Стрий-Сколе а мала характер чисто національний зістала зліквідована. Польське військо виперло повстанців через Лавочне на чеську теріторію де їх розоружено і інтерновано. Крім тої ґрупи постанців є другі менші ґрупи про яких характер неме покищо вістки.

Чехи а радше французька місія в Чехах підозріває наші відділи на Прикарпатській Україні о симпатизовання з большевиками і для того заходить потреба в дорозі пропаґанди пояснити політичним кругам який є підклад повстанчого руху в Галичині.

Наспівші нині польські ґазети "Ґазета поранна" подають також вісти про українське повстання про оголошення стану облоги в Стрию для того являється конечним спровокувати в пресі основне обговорювання тої справи в нашім інтересі.

Відень, дня 30. серпня 1920.

Сінґалевич

P. S.

Переслухувані повстанці підчеркують протоколярно виключно анті-польский національний характер повстаня.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 293. Машинопис. Оригінал.

№ 52
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКАМ УРЯДУ В ІНОЗЕМНИХ КРАЇНАХ ПРО АРГУМЕНТАЦІЮ ПРАВОМІРНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

1 вересня 1920 р.

Високоповажаний Пане!

Дозволю собі переслати Вам копію чотирьох нот, які Уряд Західно-Української Народної Републики /Східної Галичини/ вислав до правительств: Великої Британії, Франції й Італії.

I. З огляду на поширені Поляками невірні інформації про український нарід Східної Галичини, в ноті з дати 7. серпня с.р. вказано на ті факти і ті обставини, які виявляють повну здібність і право українського народу Східної Галичини на державну самостійність. Знова в ноті з дати 15. серпня с.р. наведено мотиви, які повинні спонукати держави антанти, щоби вони у своїм власнім інтересі, та в інтересі політичної міжнародної рівноваги і постійного мира визнали державну самостійність Східної Галичини.

До тих мотивів дозволю собі добавити ще ось ті:

1/ Самостійна українська держава Східної Галичини буде основою дальшого національно-політичного розвитку

українського народу, який заселює бувшу російську Україну. Такий еволюційний розвиток створить з часом і з бувшої російської України противагу для великої і в будучности могутної Росії, противагу потрібну з огляду на те, що після розвалу Австрії не буде в її сусідстві ніякої більшої політичної сили, яка моглаби протиставитися такій будучій Росії.

2/ Одночасно Східна Галичина як самостійна держава /евентуально в звязку з иншими/, буде барієрою між Росією а Закарпатським півднем, куди змагати-ме поширитись (свою експанзію) Росія.

3/ Велика будуча Росія шукати-ме і знайде порозуміння з Німеччиною, з якою разом вона може заволодіти головними шляхами до Орієнту та поділитися володінням над далеким Сходом. Утворення при помочи Східної Галичини української політичної сили на півдни Росії, унеможливить зреалізовання німецько-російського союза опертого на таких спільних ціллях.

II. Ізза нелюдського адміністраційного режіму, який примінює Польща у Східній Галичині, а на який вказано тільки коротко в ноті з дати 20. серпня с.р., вибухло там українське повстання проти польської окупаційної влади. Гаслом повстанців є: "самостійна українська Східна Галичина", про що згадано в ноті з дати 26. серпня с.р., де вказано на виключно національно-політичний характер того повстання і на відсутність всякого звязку повстанців з большевицькими військами. Наслідком тих подій Поляки завели у Східній Галичині воєнні суди. Пекло польського адміністраційного террору у Східній Галичині розгорить ще дущим огнем.

Таке положення вимагає негайного передання адміністрації у Східній Галичині українському Урядови і визнання державної самостійности Східної Галичини. Коли буде тим способом побудований вал проти польської заборчости, большевицька Росія не буде дальше напирати на Захід і тим скорше і лекше буде привернений польсько-російський мир. Инакше того мира не буде. Горячий, фанатичний патріотизм галицьких Українців не погодиться ніколи з істнован-

ням ніякої польської влади у Східній Галичині, бо воно загрожує не тільки їх національній але й фізичній екзистенції. Життєвий інстинкт індивідуальний і суспільний Українців Східної Галичини буде шукати всякого союзника в боротьбі за вдержання життя.

1/ Ось чому: Поляки вигублювали і вигублюють Українців головно при помочи так званих таборів інтернованих і полонених, де з причини голоду і викликаних нарочно польською адміністрацією тих таборів епідемічних недуг вигинуло кількадесять тисяч Українців /про се точно розказано в "Крівавій Книзі", яку дозволяю собі переслати/. Крім того вигублюють Поляки голодом около 5000 бувших українських державних функціонарів і їх родини, не допускаючи їх до служби в тимчасовій адміністрації краю, ні не даючи їм ніякого матеріяльного заосмотрення. В той спосіб Польща, винищила і винищує перш усего інтеліґенцію українського народу. Українських студентів не допускається до студій на давнім польсько-українськім університеті у Львові, щоби української інтеліґенції більше не прибувало.

2/ Але сто раз страшнійшою від тих способів національної екстермінації, є кольонізація більших посілостий земельних у Східній Галичині спроваджеными з заходу польськими кольоністами, яку Поляки переводять систематично і масово від самого початку, коли окупували Східну Галичину. Та польська кольонізація винищує український нарід в його коріни бо вона доводить до фізичного і матеріяльного зруйновання всего українського селянства. Не хочу Вас томити статистичними цифрами. Вкажу тільки на висліди самої польської статистики, по якій розділ всеї більшої земельної посілости між місцевих селян тільки самої Східної Галичини, не заспокоїв-би їх "земельного голоду". Таж сама польська статистика вказує що вже нині в Східній Галичині скількість дрібно земельних господарств о просторі 1-5 гектарів, виносить 78,9 % всеї земельної посілости. Більшість тих господарств не є в силі виживити своїх власників.

З приростом населення ті дрібні посілости будуть ще більш дробитися. В Галичині нема промислових підприємств, куди відпливав-би викинений із села безземельний пролєтар. З огляду на значне подорожіння транспортових засобів і рільничого інвентаря, еміґрація українського селянства в чужі краї також неможлива. Коли отже землю більших посілостий кольонізується замість розділити її за заплатою повної вартости між українське селянство, яке віками працювало на тій землі і розумною земельною реформою зберегти край перед економічною і суспільною катастрофою, то тим самим засуджується міліони українських селян і їх дітий на повільну фізичну деґенерацію і вимирання, з нужди і голоду цілими десятками літ. І тут в обороні землі і життя стане самозаховуючий інстинкт трьох з половинню міліонів українського селянства, проти якого не встоїться ніяка сила. Загрожена в своїм життю і в життю своїх поколінь людина і так само загрожена нація шукати-ме по непереможним законам природи всякого засобу, при допомозі якого було-би вдержане її істнованя. Такі відносини виключать заведення постійного мира на Сході Европи.

Отсе тільки деякі з мотивів, які не говорячи вже про право національного самовизначення повинні заставити держави антанти, щоби вони визнали державну самостійність Східної Галичини та вже тепер передали її адміністрацію українському Урядові.

Поручую Вашій ласкавій цінній опіці нашу справу і прошу приняти слова моєї найглибшої пошани для Вас.

Відень, дня 1. вересня 1920.

(Підпис)

Державний Секретар для справ закордонних

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77. Машинопис. Копія.

№ 53
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ В ПРАЗІ СТЕПАНОВІ СМАЛЬ-СТОЦЬКОМУ ПРО ТИМЧАСОВЕ ДОРУЧЕННЯ КЕРІВНИЦТВА МІСІЄЮ ЗУНР У ПРАЗІ

2 вересня 1920 р.

Ч. 115/20.

До
Високоповажаного Пана
проф. д-ра Степана Смаль-Стоцького
професора університету
Прага.

На основі уповажнення Пана Диктатора доручаю Вам провізоричну управу Дипльоматичної Місії Західно-Української Народної Републики в Празі.

Ваша місячна платня буде виносити квоту 4500 чеських корон.

Відень, дня 2. вересня 1920.

(Підпис)

Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Копія.

№ 54
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ПОВСТАННЯ НА ПРИКАРПАТТІ І ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

Прага, 2 вересня 1920 р.

В Ваших руках є вже певно звідомлення от. Шипайла про повстання. Зі всього виходить, що воно вже само собою зліквідувало ся. І Бекеш, і Синечко і Рибачевський опинили ся знов то в Прикарп. Руси, то на границі. Я уважаю тільки своїм обов'язком підчеркнути се, на що очевидно і от. Шипайло певно звернув увагу, що в Галичині населення відносило ся ворожо до такого підприємства, як несерйозного, і помагало Полякам вилапувати "повстанців". Над сим треба добре застановити ся. Длятого що про повстання нема тепер по газетах ніяких вістий, не можу виконати Вашого поручення, щоб в пресі підчеркувати його національний характер. Все-ж таки буду старати ся, щоб в тім напрямі було зроблено все, що можливе.

Тепер поїхали на Прикарп. Русь наші молоді Пражські комуністи, щоб так само викликати звідтіля в Галичині повстанський рух, але очевидно — большевицький. Поміж частинами нашої бригади, які є на роботах в Празі, ведеть ся дуже завзято большевицька агітація.

На телеграми Сінгалевича і Окопенка в справі транспорту з Лебрінгу і Відня до Ліберця був я сьогодня по раз другий в міністерстві справ закорд., і переконався в такий спосіб, що дозволено мені прислухати ся телефонічній розмові референта дра Нідерлього з Віденським послом, що міністерство дійсно вже було запорядило, щоб Віденський чеськословацький посол дав бажану нами заяву австр. уря-

дови що до повної неутральности зі всіма її наслідками. Се я зараз таки спішно зателеграфую і думаю, що тепер вже не найдеть ся більше перепон для транспорту. При сій нагоді сказано мені в міністерстві, що справа ґенер. Курмановича вийшла вже з міністерства до міністерства народ. оборони – отже може вже бути оповіщена.

Був у мене проф. Штрасбурс. університету Mazon француз, що минулого року був тут при генер. Pelle як офіцер і знавець словянських справ. З розмови нашої подаю Вам до ласкавої відомости, що Mazon рішучо перечив, буцім то Франція давала своє благословеньство на виправу Поляків до Києва і про се а також про договори Пілсудського з Петлюрою знала; навпаки Польща завдає Франції багато клопотів своїми заборчими забаганками. З його слів вичув я великий інтерес Франції до Схід. Галичини, він навіть запевняв мене, що ми переконаєм ся, що ніби то Франція наша приятелька. Чи видна річ, що я його поінформував про повстання народу укр. зовсім по мисли ноти нашого уряду до Льойд Джорджа. Він тепер поїхав до Білгороду, з початком жовтня вернеть ся сюди на 2-3 неділі, отже я мати му нагоду з ним ще докладнійше поговорити.

Вчера був я у посла Німеччини проф. Sänger-а повних дві години. Я передав йому нашу криваву книгу і при сій нагоді розбалакали ся ми на добре про Україну і про Галичину з осібна, про Росію, про цілу східну і середню Європу, взагалі про всі справи, які так живо займають кожного думаючого чоловіка, як нарешті дійти до бажаного мира, ладу і порядку на нашім суходолі, а особливо на сході Європи. Німеччина тепер мусить бути нейтральна і не може виступати активно, але Німеччина сьвідома свого покликання, завести лад і порядок і прийде час, що вона се зробить на пожиток і щастя людства, бо навчена досвідом не попаде другий раз в такі помилки, які вже раз знівечили добре задумане діло. На місце давньої Росії може прийти

тільки федерація народів – Московщину не можна відтяти від моря; - форма тої федерації ще найдеться сама собою (може бути меньше більше і така, як в Німеччині Баварія, Саксонія...). Полагодити всі справи сходу може тільки конференція всіх народів (між ними і Німеччини) і тут Україна може бути зовсім безпечна, що Німеччина її не опустить. Всі імперіалізми мусять зникнути. З його слів виходило, що Галичина повинна належати до України. Коли щось нового творити, то повинно ся творити по лінії ідеї. Очевидно се все не дасть ся одним махом, одним почерком зробити; на се потрібно буде довшого часу і розвитку. Всі сили життєві треба зорганізувати, заставити до дійсної праці творчої і тут найдуть великі організаційні здібності Німців своє поле. - Sänger, чоловік дуже розумний. Думаю, що мої зносини з ним не останутъ ся без впливу на поширення зрозуміння у Німців нашої справи. Бо я очевидно старався при тій нагоді дати йому як найбільше фактичних інформацій.

Петлюрів міністер Косенко розказував тут одному довіренникови, що Врангелеві делегати були у Петлюри, що заключено військовий договір, який по заключенню політичного договору (сей договір ще не готовий) буде оповіщений Петлюровим урядом і Польщею. Лінія має іти по Стир. Тоді Омелянович-Павленко з Галичини мав би іти на Україну. – Я все своє думаю собі. Коли-б між нашими обома урядами було порозуміння – я його все а все уважаю в интересі спільної справи конечно потрібним – то ми побут Павленкової армії в Галичині могли-б були визискати зовсім інакше для самої таки Галичини...

Сюди знов приїхав якийсь емісар Петлюри, щоб розвідати ся про настрої в Пражській укр. громаді, в нашій бригаді, про большевицькі агітації. На Модеста Левицького, який з ним говорив, зробило се враження, що Петлюрів уряд щось недоброго задумує супроти Галичан.

Бенеш мав в сталій комісії виклад про "малу антанту" і свою політику взагалі. Посилаю Вам сю його промову в цілості. Згадав і про повстання на Вкраїні.

З низеньким поклоном

Др. Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Рукопис. Оригінал.

№ 55

ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО в. о. ГОЛОВИ МІСІЇ У ПАРИЖІ СТЕПАНОВІ ТОМАШІВСЬКОМУ ПРО МОЖЛИВУ ЗМІНУ ПОГЛЯДІВ У ФРАНЦІЇ НА СХІДНОГАЛИЦЬКУ СПРАВУ І ПРО ПОВСТАННЯ ПІД ПРОВОДОМ ФЕДОРА БЕКЕША НА ПРИКАРПАТТІ

4 вересня 1920 р.

Ч. 133/20.

До
Високоповажаного Пана
проф. д-ра Степана Томашівського
в. о. голови Дипльоматичної Місії
З.У.Н.Р.
в
Парижи.

Прошу прислати мені ласкаво копію Вашого "про сучасний стан галицького питання зі становища міжнародного права", про яке згадуєте у своїм письмі з дати Париж 29. серпня 1920.

Чеські дневники приносять вістку, що у французьких деяких військових сферах помічається ревізія традиційного французького погляду на справу Галичини. З окрема пишеться там, що ґенерал Веджвуд, який до недавна працював в польськім ґенеральнім штабі, домагався від Польщі, щоби вона в Галичині відступила із своїми військами на свою етноґрафічну границю та не ускладнювала свойого військового і політичного становища нездійснимими претенсіями на Східну Галичину. Чи такі донесення основані на правді? Подібні вісти одержували ми приватною парсою ще перед виїздом Пана Президента до Парижа. Як-що вони справді відповідають дійсности то Пан Президент, який мав в пляні говорити з Фошем, буде міг успішно користуватися таким поглядом деяких французьких офіцирів і в своїх розмовах з французькими політиками.

Наше повстання в краю мабуть остаточно ліквідоване. Почато його без приготовлення. Виправу з Закарпатської України з Лавочного в околицю Скольго зорґанізував Бекеш адвокатський конціпієнт, який перебував у Волівци (за Лавочним). Після невдачі він із своїми 60 товаришами (між ними 2 легко ранених і пять полоненими Поляками) переїхав зелізничим поїздом на чехословацьку теріторію і тут усіх Чехи інтернували. Інтернованих переслухують і всі вказують на національно-політичний характер своєі виправи та на відсутність у них яких-небудь большевицьких симпатій. Про вислід повстання в инших сторонах Східної Галичини досі не маємо певних вісток. Се тільки певно, що Поляки на теріторії цілої Східної Галичини (точнійше: области львівського висшого краєвого суду) завели воєнні, доразові суди.

Наслідком епідемічної недуги "на орієнтацію" поширеної особливо широко і небезпечно серед наших молодших старшин військових на Закарпатській Україні, наслідком грубої неморалі деяких із тих старшин, прийшло до повного розстрою наших військових частин на Прикарпатській

Україні. Чехи обвинувачують ті частини о звязки з большевицьким рухом (імпортованим мадярськими большевиками). Конець кінців ті обвинувачення і — невдана виправа Бекеша довели до остаточної ліквідації наших робітничих сотень на Прикарпатській Україні. Чехи почали вже мужву і офіцирів вивозити в глибину Чехії — мабуть до табору у Вранові. Частини того "війська" розбіглися по горах.

В Східній Галичині большевики відступають. Вам певно те так само добре відомо. Збирається конференція в Ризі. Поляки видвигнули як одну з мирових умов: домагання границі Збруча.

Вчера остаточно вирішили 3 галицькі партії: трудова, радикальна, селянсько-радикальна (Трильовського) не брати участи у всеукраїнськім конґресі, з тої причини, що його скликується у невідповіднім для нас часі.

Відень, дня 4 вересня 1920.

Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 56
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ПОДІЇ В КРАЮ І В ТАБОРАХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ

4 вересня 1920 р.

До Високоповажного Пана Уповноваженого для справ закордонних д-ра Стефана Витвицького у Відні.

Ледве вислав я вчера звідомлення, як прийшов до мене медиц. підхорунжий Володимир Сенчина, який якраз приїхав з Галичини через Ужгород і розказав мені ось що. Він вийшов із Станіславова на Богородчани, Перегинсько, потім горами на Сивулю аж на границю Підкарп. Руси. Повстання в Перегинську було таке. В сих околицях счинилася паніка перед большевиками, яку ширили такі як він. Кілька днів перед всякими урядами стояли підводи, готові для евакуації. В Богородчанах сама польська жандармерія передала д-ру Осип. Охримовичови всю владу в руки – і він мав урядування в своїх руках, але тільки 24 годині, бо зараз потім вернулися уряди, а Охримович побачив що небезпечно, і утік аж на Підкарп. Русь. В Калуші не було нікого, так само в Рожнятові, де мужики самі рядили. В Перегинську один бувший австр. і укр. жандарм дібрав собі ще одного товариша і враз з ним давай острілювати евакуаційну валку староства з Калуша, в котрій було 60 жандармів і робив се так, що завсіди забігав їм дорогу наперед – арештував нарешті старосту, забрав касу староства 5–7000000 марок. Так виглядало все повстання в сій околиці, все діялося на тлі большевицькім. Між нарідом поширені всякі поголоски, мужики вірять н. пр., що в Підкарп. Руси на самій границі вже

є укр. бригада (та бригада грає взагалі дуже велику ролю в очах народу), що в Осмолоді стоїть 8000 визброєних людей, що "сотн. Небиловець з 3000 людьми іде на Стрий" і т. п. Вся та паніка серед Поляків в сих околицях тривала 24 години, а потім всі постерунки жандармерії вернулися знов на свої місця, а як собі тепер там поступають, того Сенчина вже не знає. З ним прийшли на Підкарп. Русь сотн. Лисняк, четар Дольницький, д-р Охримович і ще 38 людей, які з Галичини втекли перед Поляками.

Коли я спитав в Сенчини, чи не чув він про якесь військо, около 1200 людей, які нібито, як ми довідалися з чес. жерела, мали перейти з Галичини на чес.-слов. територію, що се за люди і т. п., він дав мені відповідь, що се певно генер. Кравс, Вольф, Льонер, Степанів і взагалі т. зв. херсонська запасна бригада Павленкової армії, але не міг мені нічого певного сказати. Сю чутку телеграфував Вам от. Шипайло. Я не телеграфував сеї догадки Сенчини, бо хотів сьогодня докладніше все розвідати. І справді д-р Цьокан приїхав і потвердив се. Порадившися з генер. Курмановичем, Індижевським і з Шипайлом та Цьоканом, пішов я зараз з Шипайлом до держав. секретаря (заступ. міністра), генерала Гусака і аж там довідалися ми все автентично. Се дійсно група генер. Кравса, 700 людей, 15 гармат, 25 скорострілів, 13 жінок, 2 дітей, 700 коней, 6 міліон. карбованців в касі. Чеська військова комісія з Ужгороду виїхала до Ясеня (Kõresmöze) – там сей відділ стоїть –, аби його обезброїти, перебрати маєток в порядку, а їх вислати до Ліберця (Райхенбергу). Ми пішли до генер. Гусака для того, то д-р Цьокан висказав побоювання, що їх мають післати (обезброїти) назад до Галичини, отже ми мали і дійсно просили, аби з ними так поступити, як з нашою бригадою. Се було вже запроваджено. Кромі того просили ми, щоби Гусак дав Шипайлови дозвіл поїхати аж до Ясеня, аби з ними порозумітися, вислухати, чого їм ще треба. На се

з огляду на міжнародні обставини Гусак не хотів дати дозволу. Та ми бачили і переконалися, що чес. мін. народ. оборони запровадило все так, як ми собі були б бажали, так що їзда поки що злишна, тим більше, що може вони, як Гусак сказав, вже навіть в дорозі до Ліберця. Се все сталося помимо того, що Гусак назвав їх кілька разів "петлюрівцями".

Д-р Цьокан каже, що ще і якісь маленькі групи по 20, 30 людей мали попереходити на чес.-слов. територію, а сам Гусак говорив про чутку, що дві сотні большевицької кінноти нібито мали вже дістатися на Підкарп. Русь, але се останнє не справдилося. Чехи очевидячки побоюються большевицьких розрухів.

От і все!

Маю чуття, що перехід Кравса з своєю частиною сюди фатальний крок. Волів би він був лишитися в Галичині, бо тут буде інтернований, як наша бригада, і що нам з того вийде. В Галичині ж їх може ось-ось і треба би було – тож большевики відступають...

З низеньким поклоном

Д-р Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 277. Рукопис. Оригінал.

№ 57
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ В БЕРЛІНІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО НАРАДУ ГАЛИЦЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЩОДО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНГРЕСУ

6 вересня 1920 р.

До
Високоповажаного Пана
д-ра Евгена Левицького
в. о. представника ЗУНР
в
Берліні.

Уважаю за вказане поінформувати Вас про рішення галицьких політичних партій в справі всеукраїнського конґресу. Уряд галицької України згідно із рішенням представництв трьох галицьких партій, а саме трудової, радикальної і селянсько-радикальної, стоїть на становищи, що участь Галичан в сім конґресі не є на часі.

Мотиви того рішення ось які:

1) Програма конґресу має обнимати не тільки питання чисто національні, але і політичні, бо проголошування під сю пору лише єдність національну, се річ зайва і на теперішний вже час троха дивна. Отже лишається як ціль конґресу обговорення і вирішення питань державно-політичних. Прийдеться тоді з'ясувати і висловити відношення до галицького та петлюрівського Уряду та уконституувати нову українську владу.

2) Брати участь в конґресі із новими політичними ціллями для нас під сю пору, коли ми всі зусилля звертаємо на признання суверенности галицької держави річ не лише

небезпечна, але і шкідлива, бо можна допустити, аби якась нова українська інституція, яка стати хоче чи має державним орґаном виконувала роль суверена у відношенню до галицької України і признавали чи не признавали її владу, обговорювала і вирішувала її закордонну політику і т. и.

3) Конґрес той мав-би установити нову українську (чи всеукраїнську невідомо) владу, як щось нове і противне до Уряду Петлюри. Установлення нової державної влади, се акт високого перворядного політичного значіння — і ніхто не зрозуміє, як се, що галицькі політичні представники установлять нову українську державну репрезентацію, хоч визнають свою окрему державу свій окремий Уряд. Тоді вже до решти стане темно всякому: одна се держава, чи дві, як-що дві, які їх взаїмовідносини і т. д.

4) Установлення нами (при нашій підмозі) нового українського Уряду заставить нас не тільки піддержувати, але і боротися спільно з ним проти другого українського Уряду: Петлюри.

Се нас втягне знов у вир наддніпрянських межиусобиць; се знівечить нас ще більше в нашім нутрі, визве серед нас самих внутрішну боротьбу, відверне нашу увагу і сили від иншої нашої роботи.

І знов що на те все скаже заграниця? Не вільно нам у самім-же всеукраїнськім конґресі знова своїми руками під сю саме пору замазувати того образу галицької справи, який вже остаточно на стільки прояснився, що ми можемо небавом досягти своєї цілі.

5) Нема ґарантії, що конґрес дійсно установить бажану нами владу для Східної України, а не стане на становищи Петлюри.

6) Уряди галицький і Петлюри були утворені в краю покликаними до сего представниками місцевого населення, а як такі висловлюють вони державно-політичну волю населення, яке під сю пору по причині чужої окупації не

має спромоги висловитися. Натомість влада покликана до життя конґресом буде висловом лише принагідно опинившихся за границею громадян, через що і значіння сего Уряду, яке не має згоди і опертя о місцеве населення, буде мати характер щонайвисше національного комітету.

Другою справою є повстання, що при кінци серпня мало вибухнути в Галичині проти польської окупації.

На підставі достовірних і провірених вістий около сто людий задумало викликати в околицях Сколього, Стрия і Долини збройне повстання проти Поляків, вихісновуючи лихе мілітарне положення Поляків. Тому що орґанізація була доривочна і без порозуміння із місцевим населенням, цілий рух, який не найшов відгомону у місцевого населення, зліквідовано. Сими днями ґенерал Кравс із своїм штабом, 1500 людьми, канонами, скорострілами і другим знаряддям перейшов границю ческо-словацьку, де його відділ по мисли міжнародного права обезоружено. Ґен. Кравс находився в складі армії Павленка і доконав переходу на знак протесту Галичан проти Поляків, які уважають Східну Галичину як польську провінцію і терроризують українське населення введенням наглих судів.

Відень, дня 6. вересня 1920.

Степан Витвицький
Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 14–15. Машинопис. Оригінал.

№ 58
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА В БУДАПЕШТІ ЯРОСЛАВА БІБЕРОВИЧА УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

6 вересня 1920 р.

Ч: 390/20е
Будапешт, 6. вересня 1920.

До
Високоповажаного Пана Державного Секретара
Др. Степана Витвицкого
Уповновласненого для справ закордонних
Відень.

1.го одèржав я Ваше письмо Ч:109 з 1.го вересня і маю честь донести, що я після Вашого письма Ч: 12 з 10го серпня передав під Ч: 281 тільки звіт до точок 1, 2, 3, 4, 5 і 7.

Не маючи відповідних сил і обясняючи взглядно роблячи пропаганду переданими мені ласкаво через Вас матерялами між тутешними урядами і чужими місиями, не мав я часу полагодити так скоро звіту до точок 6 і 8 тогож розпорядку. В свобіднійших хвилях виробив я вже зіставленя рахункові каси заступництва, каси збірної станиці, каси закупна і каси грошей нафтових і передав їх вже під Ч:284/1, 2, 3, 4 і 5 отжеж мусят вже бути в Ваших руках.

Зіставленя до точки 8 слідують по скіньченю всіх зіставлень рахункових.

Що до справи зрабованих грошей через Михайловича і мадярских красноґвардейців то я здав вже звіт і передав ориґінальні протоколи ще в квітни м. р. четарем Рожанковским до Станиславова.

Позаяк здаєсь Вам та справа не відома, позволю собі коротко повторити: 24го марта 1919 /: в два дни по перенятю влади через більшевиків:/ вдерли ся около 3ої години рано до бюра заступництва, а опісьля до мого помешканя, майбутний бувший российскій сотник Лєонід Михайлович з 15 до 20 красноґвардейцями і забрали всї у мене знаходячіся державнї гроші /:прислані на закупна:/ в сумі около 3,000.000 К., крім сего паросот корон моїх і много моїх і моєї жінки річей вартостних і біля, а мене і перебуваючих хвилево в заступництві Похмурского, Рожанковского і Чучмана заарештовали. Ставляли нас під стіну, але опісьля ранком випустили. З помочю тогди в Пештї перебуваючого п. Др. Кормоша і Макса Пінтера, довідавшись через дедективів, що гроші справдї у тогдішного комісаря закордонних справ зложенї виробив я, що звернено нам тотї гроші ще того самого дня вечером. Гроші обчислено комісийно і як опісьля вдало ся менї роздобути зіставленє касове, сконстатовано, що з зрабованих грошей бракує 123.800 К.

Сконстатувавши це, звернув я ся в сей час до мадярского комуністичного правительства о звернене тої решти і Кун Беля обіцяв і казав навіть Михайловича заарештовати. Але позаяк Михайлович мав леґітимациї від Лєніна випустив єго і післав до краю. По дорозї перехопили єго наші власти в Стрию і держали так довго в Станиславові, аж поляки випустили єго.

Від тої пори був я що тиждня в комісарятї справ закордонних, або у комісаря або у самого Куна а крім сего написав 9 нот протестних, і Кун обіцював все, що я ті гроші дістану, позаяк він знає, що ті гроші Михайлович і товариші по дорозї вкрали але на письмї не дав нїчого.

По переворотї я звернувся в сей час до нового правительства і від тої пори писав вже 12 разів, покликуючися на се, що моє правительство жадає від мене зложенє рахунків, але до тепер одержав я лишень два повідомленя, що справу передано поліциї. Я маю надію, що ми ті гроші дістанемо,

але се потреває ще довший час позаяк здаєсь Мадяри приготовлюють розпорядок що до шкід більшевицькіх.

Що до справи зачету Ковача Імре маю честь подати: як я вже в моїх звітах про касу закупна подав, перебувало вже від грудня 1918 р. много ріжних панів, уповноважнених Д.С.В.С. для закупна ріжних річей. Як п. атаман Дидиньскій привіз гроші, передав мені устно приказ Д. С. В. С. що мене не хотят втягати в справи закупна, але що я маю вести касу і виплачувати суми затверджені інт. Шмідом і Чучманом. Они суть відвічальні за всї закупна. На письмі не привіз нічого бо “не було часу”. Я просив о приказ Д.С.В.С. але не одержав ніякої вістки, так само як мені не передавано ніяких “Вістників” анї розпорядків. Як мені розказували приїжджаючі в краю, здаєсь через це, що було много аспірантів на моє місце.

Від того часу приходили до мене фактури закуплених, по більший части уповноваженим Д.С.В.С. Др. Рудольфом Марґулєсом товарів, з потвердженєм Чучмана або Шміда, що товар переняли. Оба інтенданти приходили також часто до мене по гроші, виставляючи квіти, і заявляючи що замовили товар і мусят дати зачети.

В маю 1919 р. зробив п. інт. Чучман рахунок з закупна і постягавши свої личнї квіти, подав обрахунок, з котрого виходить, що він передав між іншим 150.000 К Марґулєсови, а Марґулєс дав з того яко зачет 100.000 К на замовлені 10.000 пар черевиків, а 50.000 К на пів вагону паприкі, обі суми одному будапештеньскому купцеви Ковачеви Імре. І в дійсности в обрахунках єсть контракт між Марґулєсом яко уповноваженим Д.С.В.С. і Ковачом і квіт на одержані зачети 100.000 К і 50.000 К.

Ковач перебуває від самого початку комунізму постійно в Відни /:хотяй і тут має помешканє і бюро:/ наперед в Ґранд-готелю а тепер має мати приватна помешканє.

Черевики мав діставити Ковач Льоко Віденъ і він мав вистаратися о дозвіл вивозу з Австриї, а я мав вистаратись

о дозвіл перевозу через Угри. Я вистарав ся о той дозвіл, і маю єго в руках. Як мене наш уряд господарчий в Відни інформував, Ковач був у них, сказав що черевики вже заладовані і приніс дозвіл вивозу з Австриї. Але показалося, що той дозвіл фалшований /:як мені росказивано, мав тогди навіть австрийскій уряд видалити якогось урядовця з того бюра:/ і наша комісия віденьска не могла перебрати того товару.

Маючи контракт і квіти в руках, просив я в літї м.р. пару разів наш господарчий відділ, щоби довідалися через поліцию адрес Ковача і стягнули ті суми. Так само я просив пару разів п. Чучмана, перебуваючого так довго в Відни без занятя і побравши так много грошей за той цілий час з відси /:звертаю увагу, що єго імя майже в кождим виказї касовим, переданим мною до Відня:/ щоби притиснув Ковача до звороту тих грошей, але все це було без успіху. Доперва в грудни 1919 р. на мою нову інтервенцию, дістав я припоручене внести на Ковача скаргу до суду в Пешті, позаяк контракт зроблений в Пешті.

Я писав тепер сам наперед пару разів до Ковача а потім через адвоката Др. Риґлєра /:змадяризований Буковинец:/ але Ковач не відповідав, отжеж в марти с. р. віддалисьмо справу до суду. По многих проволіканях при посьлідний розправі в серпни с. р. заявив єго адвокат як сьлїдує:

1. всї контакти між Марґулєсом і Ковачом зачинаються "Др. Р. Марґулєс, уповновласнений Д.С.В.С. Української Нар. Рес. і пр. отжеж він, мимо сего, що він тоті зачети дістав, не може їх мені звернути, бо я "Уповновласнений Західно-Укр.Н.Р." і може бути, що по якимсь часї зголоситься якій Уповновласнений Української Нар. Р.

2. що він мав страти і обрахункі з п. Марґулєсом і він вже з ним вірівнав ся.

Марґулєс перебуває в Відни, єсть членом якоїсь торговельної місиї чи товариства, як менї доносять, має мешкати при Ротентурмштрасе 12 /:в поліциї буде можна довіда-

тись, а може і п. Чучман буде єго адрес знати, бо перед пару місяцями стрінув я Марґулєса в Відни на улиці, де він менї росказував, що Чучманови мусить ся зле вести, бо він вже і єго хотів натягнути:/.

Отжеж однісеньким доказом перед судом може бути заява Др. Марґулєса, щось в роді того, як я вже давно післав до Відня, де він подає до відома, що він був уповноважнений Д.С.В.С. Західної України, в імени Західної України зробив тоті контракти з Ковачом що до черевиків і паприкі, що він від мене, яко уповноважненого Західної України дістав гроші данї на зачет і що Ковач має менї звернути гроші, як також що він /:не маючи права до сего:/ ніяких обрахунків або вирівнань в тих двох справах не зробив з Ковачем. Єсли Марґулєс такої заяви не дасть, то мусимо заскаржити Др. Марґулєса о тоті суми.

Отжеж я прошу ще раз о можливе скоре переданє менї тої заяви і також єсли ще єсть в Господарчім відділї, а може в віденьским посольстві короспонденция з Ковачем, де він признає наше віденьске посольство яко маюче право до того контракту а також єсли єсть щось на письмї, що дозвіл вивозу предложений Ковачом єсть фалшивий.

Що до паспортів маю честь подати до відома: не маючи ніяких директив нї розпорядків, виставляв я з початком 1919 року лишень безплатнї перепустки а опісьля паспорти і то наперед лишень аркушові а потім і книжочки. Як оплату побирав я за паспорт 10 К а за віза взгль. продовженя 5 К.

Будучи в червни м. р. в Відни довідав я ся, що віденьске бюро паспортове за аркуши і за книжочки більші і ріжнї оплати отжеж і я приказав побирати за аркуши по 20 К за книжочки по 50 К за продовженя по 10 К. від 1го січня 1920 по 25 К. В маю с. р. будучи знова в Відни довідав я ся, що лишень до держав походячих з бувшої монархії австро-угорскої побирають по 50 К а до других держав по 100 К і від 10. мая с. р. дав я і тут такій приказ, котрий і до нинї

з обовязує. Через цілий час видавано бідним особливо вертаючим з полону без оплати.

Книгу касову паспортову вів до грудня 1919 мій тогдішний урядовець Ю. Похмурскій, а від того часу вів кождий що був в бюрі паспортовим записки лишень, а книгу я сам. З каси паспортової ми виплачували друкі для бюра паспортового, всї порта, телєфон давали підпомогу бідним на дорогу, оплачували чищенє бюра і ріжні меньші видатки. Позаяк зіставленє ад точка 6 Вашого розпорядку з 10.го серпня що до каси паспортової єсть дуже велике, буду міг на разї лишень в скороченю подати. Мимо сего разом з оплатою за "Охороннї листа" видаванї підчас більшевизму за оплатою по 10 К з кіньцем тамтого року міг я перенести до каси заступництва 7.571 К 96 с. Що до веденя каси через мене і рівночасно переходячи до питаня урядовців маю честь подати до відома: з початком минувшого року вів я рівночасно з заступництвом команду збірної станиції, отжеж мав я кількох резервових старшин з ріжними студиями до диспозициї. Але вже від самого початку був я змушений віддалювати за ріжнї неправильства одного по другим. Так було наперед з п. Яросл. Савчаком, що видавав себе за доктора прав. Приїхавшї з краю повідомили мене, що він не був Др. і, що єго вже давно викинули з суду за непорядкі. І тут зачав він запиватися і газардувати цілими ночами і я мусів єго видалити. Дальше був оден п. Мельничук Володимир, інжинєр, що вів записки грошеві дуже неточно, підхорунжий, студент фільозофії, великій більшевик і ніколи не хотів слухати. Потім мав я ще присланого менї яко курєря хорунжого Василя Бойка студента академії торговельної, що батярував ся так дуже, що я був змушений для заохорони чести заступництва єго відправити в вересни м. р. Залишили ся в мене яко урядовцї Юрій Похмурскій і Микола Данилюк. Коли я був в грудни м. р. в Відни передав менї п. Диктатор вістку, що п. Ґалаґан робив через цілий рік до Каміньця доноси на Похмурского і що добре би було

єго видалити. Я видалив єго в сей час і звернув ся до Ґалаґана о подане дат. Всї закиди були неправдиві, що я Ґалаґанови також доказав а відпис того письма післав до п. Диктатора до Відня. Але перевірюючи тоті закиди прийшов я тогди до висьліду, що Похмурскій в правдї не можливий в заступництві. Майже в тім самім часї довідав я ся, що і другий мій урядовец Микола Данилюк побирав крім такси також ще осібні власні оплати, і робив довги, отжеж я мусів і єго видалити заплативши за него єго довги, щоб не було скандалу.

Будучи так без урядовців, приняв я одного менї вже від 12 літ знакомого бувшого сотника рахункового Рапапорта з Бродів, думаючи, що 62 літний чоловік буде порядний. Але вже в маю довідав я ся, що і він побирає надзвичайні такси до власного кармана, мимо сего, що я сам завсїгди підписував паси і що тиждня обраховував. Отжеж я і єго видалив і передав бюро паспортове, взглядно прийом партий і писанє паспортів мому, вже в січни 1920 принятому урядовцеви Айзенберґови. В той спосіб зійшло моє бюро лишень на того урядовця і возьного Іеру. Мушу при тім звернути увагу, що я кождого разу як був в Відни пошукував за урядовцями, звертав ся навіть до збірної станиції о якого старшину-інваліду, але все безусьпішно. Наперед через більшевизм ніхто не хотів їхати на Угри, а потім кождий знав, що з тої платнї, яку я міг дати 2 – 3.000 К місячно тут не можна абсолютно вижити. Найголовнійша причина, що наші еміґранти воліли сидіти по віденьских кофейнях політикувати і побирати допомогу від нашого посольства в Відни як працювати. Крім сего як менї росказувано, було свого часу і є тепер много аспірантів на моє місце але на урядовця ніхто не хоче прийти.

Єслиб я мав дістати якусь помічну силу, то прошу дуже звернути увагу, що навіть особи роблячі службу виключно в бюрі, мусят бути призвичаєні частійше голитись і руки мити, чистий ковнір мати і пр. бо крім партий приходят до

мене і члени ріжних місий, а я на жаль бачив до тепер лишень дуже мало між нашими людьми, навіть на високих становищах, щоби хоть трошки уважали на свій вигляд.

Що до теперішного персоналю можу подати сьлїдуючі дати: Адольф Айзенберґ, роджений 1887 в Подлісю, повіт Золочів, там приналежний, служив 11 літ активно при війску а іменно при 80 п. п. і 1. полку артилєрії /в Будапешті/ був Offiziersstellvertreter, Evi-Hauptgrundbuchführer und Standes-führer, має дуже добрі кваліфікациї за час своєї служби, ніколи не караний, жонатий, має 3 дітей. Вміє добре писати на машині по мадярски і німецки, не зле по француски, розумієся на всїх роботах канцелярийних і працює до тепер дуже пильно і щиро.

Степан Іера, котрого менї прислано свого часу яко курєра, роджений 1888 р. в Ляцко, повіт Добромиль, син господаря, був під час війни вахмайстром при кавалєрії. В грудни 1918 приїхав тутки і їздив яко курєр між Стрийом і Пештом. Вміє троха по німецки розуміє по мадярски, знає вже добре де всї уряди і місиї, але як менї росказувано, зносить ся з урядовцями п. Ґалаґана і розказує про все, так що мушу навіть найменьші акта перед ним замикати.

Перепрашаю дуже, що так много написав, але хоть раз хотів я представити, як тяжку працю тут маю.

З глубоким поважанєм

Ярослав Біберович

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 292. Машинопис. Копія.

№ 59

ТЕЛЕГРАМА ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО СКЛАД ДЕЛЕГАЦІЇ НА РИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ

8 вересня 1920 р.

: urgent =
= monsieur witwytski chef affaires
etrangéres 15 windmuehlgasse wien autriche =

Telegramm

aus

ddd paris 18998 37 7 21b33

envoyez immediatement riga délégation officielle composèe kost lewitsky nasarouk mechouga afin empecher traité prèjudiciable galicie stop pleins pouvoirs instructions dètaillées recevront en chemin chez eugène lewitsky = dr petrouchevytch =

Увійшло дня *8 / 9*
ч. *150*

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Телеграфна стрічка. Оригінал.

№ 60
ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ НА РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО НЕГАЙНИЙ ВІД'ЇЗД ДО РИГИ

8 вересня 1920 р.

ПРЕЗИДЕНТ НАЦ. РАДИ
З. У. Н. РЕСПУБЛИКИ.

Париж дня 8 вересня 1920.

ВПоважаний Добродію,

Отсим маю честь просити Вас, щоби Ви в товаристві Др. Осипа Назарука і Др. Луки Мишуги, виіхали негайно у Ригу в характері делегаціі зах. укр. Правительства в ціли береження прав Галичини на іі політичну незалежність і територіяльну цілість, шляхом переговорів з компетентними чинниками мировоі конференціі та в разі потреби прилюдних заяв.

Долучена інструкція вказуе форму і способи, якими делегація мае послугуватися для сповнення сеі ціли.

З глибоким поважанням

Печатка *Підпис* **(Петрушевич)**

ВП. Пану
Др. Костеви Левицькому,
Голові Делегаціі на мирову Конференцію в Ризі.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294. Машинопис. Оригінал.

№ 61

ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО СКЛАД ДЕЛЕГАЦІЇ НА РИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ

8 вересня 1920 р.

ПРЕЗИДЕНТ НАЦ. РАДИ
З. У. Н. РЕСПУБЛИКИ.

Париж дня 8 вересня 1920.

ВПоважаний Добродію,

З огляду на інформаціі, що одною з перших умовин Поляків при переговорах з большевиками в Ризі буде домагання, щоб східна Галичина перейшла до Польщі, вважаю необхідним висилку до Риги нашоі делегаціі в якій, будьте ласка, прийняти провід.

Для ціеі мети пересилаю Вам, др-у Назаруку і др-у Мишузі, уповноваження в двох примірниках, одночасно на адресу Др-а Вітвіцького в Відні і Др-а Е. Левицького в Берліні, не знаючи який лист, разом з інструкціями, дійде до Вас швидше.

Бажаючи Вам усього найкращого і Вашим
товаришам подорожі
лишаюсь з глибоким поважанням

Підпис **(Петрушевич)**

ВП. Пану Др. Костеви Левицькому.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294. Машинопис. Оригінал.

№ 62
ЗАЯВА ФЕДОРА ПРИЙМАКА ЧЛЕНОВІ РЕВВІЙСЬКРАДИ УСРР ВОЛОДИМИРОВІ ВИННИЧЕНКУ ІЗ ПРОХАННЯМ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ НЕВИННО ЗААРЕШТОВАНИХ ГАЛИЧАН ІЗ КОНЦТАБОРУ В м. ХАРКОВІ

9 вересня 1920 р.

Отсим звертаюсь до Вас іменем своїм і іменем моїх 24-ох товаришів, находячихся разом зі мною в лагері, Галичан, з проханням занятись нашою долею, так як що найменше 75 % нас арештованих сидимо зовсім невинно, так що навіть декотрим з нас годі й догадатись, хто і за що посадив нас тут в концентрац. лагері. Я – бувш. асистент звісного професора Львівськ. університету Д-ра Нусбавма, б. директор учит. муж. прив. семінарії в Коломиї, професор укр. гімназії в Коломиї, автор научних розправ по анатомії в [3 слова нерозбірливо] б. довголітний голова філ. Краєв. т-ва "Сільський Господар" в Коломиї, б. окр. Військ. Комендант округа Коломия (після перевороту I.XI.1918) присуджений польськими властями на смерть, як окр. Військовий Командант, большевик, суджений (но незасуджений) своїми укр. гал. військовими властями за большевизм – я, що ввесь час своєї військ. служби і в Галичині, і тут, на Україні, стояв за тісну щиру злуку нашої гал. армії з радянськ. військами, при одному спільному фронті проти шляхоцької Польщі – а нині, ні сіло ні впало, очутився в конц. лагері в Харкові і то після того, як я сам, замість жити вигідно у брата в Тернопільщині, зголосився добровільно до служби. Факт арестовання мене нашим Галревкомом, чи ким там другим – се справдішний скандал в діяльности тих, що мене арестували, і я думаю, що не лише я один впав жертвою чи якогось непорозуміння, чи якоїсь підлої денунціяції – інтриги; а тому й прошу Вас Славний Товаришу – займіться справою моєю і взагалі

справою всіх арестованих Галичан в тут. конц. лагері, нехай сей лагер не буде пятном на нашім Галревкомі. Досить вже помилок, досить жертв неповинних. Прикінці прохаю вибачення за сміліcть і довір'я та, висказуючи Вам зазделегідь подяку за заходи і роботу в згаданій справі, — остаю з глибокою пошаною.

Федір Приймак,
концентрац. лагер ул. Сумска ч. 61.

Резулюція вверху зліва:
Направить по назначению
9. IX.20. *Подпись (нерозбірливо)*

Резолюція вверху справа:
НКВД
Сообщить для доклада т. Раковскому о причине содержания в концентрац. лагере подателей сего
10.9.20. *Подпись (нерозбірливо)*

ЦДАВОУ, ф. 2, оп. 1, спр. 645, арк. 35. Рукопис. Оригінал.

№ 63
РАДІОГРАМА МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПОЛЬЩІ СТАНІСЛАВА САПЄГИ НАРКОМУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ РСФРР ГРИГОРІЮ ЧИЧЕРІНУ ПРО УЧАСТЬ ДЕЛЕГАЦІЇ УНР У РИЗЬКИХ МИРНИХ ПЕРЕГОВОРАХ

10 вересня 1920 р.

Monsieur Tschitscherin
Commissaire Peuple aux Affaires Etrangures

Monsieur André Liwicki président de la Mission Diplomatique Ukrainienne en Pologne m'a prié le 9 septembre de Vous transmettre la proposition d'entamer des pourparlers de paix à Riga entre la delegation de paix du gouvernement de la République Socialiste Féderative des Soviets de Russie et une

delegation du gouvernement de la République Democratique Ukrainienne.

En Portant ce qui precede à votre connaissance je vous prie de vouloir bien me faire parvenir votre reponse.

(-) **S a p i e h a**

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Vol. 2. – P. 184–185.

№ 64
ІЗ ПРОТОКОЛУ 21 ЗАСІДАННЯ РАДИ ОБОРОНИ ПОЛЬЩІ

11 вересня 1920 р.

Т/аємно/

... Председатель ставит на голосование...

... 2. Линия по течению Збруча, уже утверждена на предыдущем заседании,– принято единогласно...

... Мин. Скульский предлагает более подробно определить линию границы следующим образом:

"По течению Збруча, далее по границе Восточной Галиции до Ново-Олексинца, от Ново-Олексинца через Кременецкую возвышенность, далее на восток от Здолбунова, по границе Ровенского уезда. На севере эта линия соединяется с красной линией, вычерченной штабом по течению Ствиги".

Утверждается...

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 3. – С. 385, 386.

№ 65
ТАЄМНА ІНСТРУКЦІЯ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР НА РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

11 вересня 1920 р.

ІНСТРУКЦІЯ.

I. Обовязком делегаціі е недопустити до того, щоб Галичина /т. зв. східна/ не була, силою мирового трактату між Польщею і Росіею-Украіною, признана в цілости або в части Польщі.

2. В тій цили делегація мае – стояти на становищі повноі політичноі самостійности Галичини в іі етнографічних межах /евентуально по лініі Сяну з конечною поправкою/ та відмовляти права мировій конференціі в Ризі вирішати инакше.

3. Делегація не мае ані зголошуватися до участи в польсько-російських /украінських/ переговорах ані приймати евентуальних запросин до того.

4. Уникаючи всякого контакту з польською делегаціею, галицька делегація мае увійти у контакт з російсько-украінською та приеднувати іі до ідеі повного визволення Галичини з під польського панування.

5. З окрема делегація мае протиділати евентуальним плянам поділу східноі Галичини по лініі Буга-Стрия чи иньшій подібній.

6. Поручаеться увійти у зносини з заступниками заграничноі преси та через неі старатися о розголос нашоі справи. В разі неуступчивости Польщі а уступчивости Pociі-Украіни в нашу некористь, зазначувати при сім, що до полагодження галицькоі справи одиноко компетентна зах.-евр. Мирова Конференція при участи галицького уряду.

7. На випадок некорисного для нас вирішення мирової конференції, делегація оголосить протест проти нарушення права самоозначення галицького народу і постараеся про якширше розповсюднення його.

8. У всіх сумнівних справах делегація мае засягати телеграфічних і листовних вказівок від мене безпосередно зглядно через уряд у Відні, як також повідомляти мене точно про свою діяльність.

Підпис **(Петрушевич)**

Секретно.

ІНСТРУКЦІЯ ч. 2.

9. З огляду на мішаний характер делегації Пан Голова подбае, щоб усі виступи, як прилюдні так довірочні, мали характер колегіяльний, зглядно, щоб усі члени не ділали инакше як на основі рішення цілоі делегації. На випадок, колиб Пан Голова був иншоі думки як більшість делегації належить звернутись по вказівки до Уряду.

ПАРИЖ дня 11 вересня 1920.

Підпис **(Петрушевич)**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 293. Машинопис. Оригінал.

№ 66
ІНФОРМАЦІЯ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕЗИДЕНТОВІ УНРАДИ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ВІД'ЇЗД ЄВРЕЙСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ НА РИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ

13 вересня 1920 р.

На днях виїде до Риґи жидівська делеґація. Її головою призначено д-ра Ґельбера. Вона поки що не війде в склад нашої делеґації. О скільки відносини на місци виказали-би, що вступлення жидівських відпоручників до нашої місії булоби вказане, вони се зроблять. Їх провізорична інструкція: недопустити, щоби Східна Галичина осталася при Польщі, – і дальше поза тим нічо більше. Представник Жидів не умів мені вияснити, чому згаданій делеґації не доручено видвигнути позитивного домагання, щоби визнана була державна самостійність Східної Галичини, і не вмів мені відповісти на мої заміти, що таке дальше домагання з боку Жидів являється простою консеквенцією першою, неґативною та політичною конечністю. Панове певно доложать всіх зусиль, щоби жидівських делеґатів про се переконати.

Сьогодня одержав я певні відомости, що до Риґи виїде делеґація радянської України і крім неї, як самостійна, делеґація радянської Галичини; таким чином в Ризі зустрінуться із собою чотири українські делеґації.

Єсьм в можности зарекомендувати Панам отсі політичні адреси: Д-р Клєе синдик литовської держави в Берліні, Д-р Гельман впливовий член лотижського парляменту в Ризі (Жид) та д-р Соловейчик і д-р Рахмілєвич литовські делеґати на конференцію в Ризі.

Для відповідного вихіснування пересилаю комунікати нашого пресового бюра про польські репресії в Галичині.

На днях виїзджає Василь до Льондону, але не як відпоручник Петлюри, тільки українських політичних партій. За Петлюрою не стоїть нині вже ніяка політична група і його уряд репрезентує сьогодня його самого і ті люде, що сидять в міністерськім кабінеті й ті вагаються.

Прошу надсилати копії всіх письм, які слатимуть Панове Пану Президентови!

Відень, 13. вересня 1920.

Стефан Витвицький
Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 3, арк. 4. Машинопис. Оригінал.

№ 67
ЛИСТ НАЧАЛЬНИКА ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ СЕЛЕЗІНКИ УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО СПРЯМУВАННЯ ВТІКАЧІВ-ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ІЗ ПОЛЬЩІ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНУ

15 вересня 1920 р.

Множаться случаї, що військові особи, належачі до Галицької Армії, втікаючи з польського полону, а саме з табору в Тухолі, попадають в Берлін, а звідтам, не діставши віза до Праги, приїзджають до Відня.

Просимо поручити Посольству ЗУНР в Берліні, щоби постаралося всіх військових втікачів з полону інстрадувати прямо на територію Чехо-Словацької Республики – з порученєм їхати прямо до табору в Райхенбергу або зголоситись у Військового Відпоручника Диктатора ЗУНР в Празі

(от. Шипайло), котрий їх відішле до одної з наших військових частин на території ЧСР.

Тим способом оминеся безпотрібного їзджeня наших старшин до Відня і получених з тим видатків.

Підпис **Д-р Селезінка**

<u>Р е з о л ю ц і я С. Витвицького:</u>

**До Високоповажного Пана
Д-ра Євгена Левицького представника
ЗУНР в Берліні**

Під відписом поважного письма.

Прошу по мисли поважного письма всіх втікачів із польского полону спрямувати до табору в Райхенбергу зглядно до Праги з оминеням Відня.

Відень, 15. 9. 1920

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77. Машинопис. Оригінал.

№ 68
ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ В БЕРЛІНІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ЗАВДАННЯ ДЕЛЕГАЦІЇ НА РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ ТА ІНШІ ІНФОРМАЦІЇ

16 вересня 1920 р.

За кілька днів має в Ризі зійтися мирова конференція, на якій буде вирішуватися також галицька справа, бо годі припустити, аби при усталеню границь між Польщею, Росією та Україною промовчано істновання Східної Галичини.

Аби се вирішення не заскочило нас вислав п. Президент Др. Евген Петрушевич до Риги делегацію зложену із пп. Д-рів. Костя Левицького, Осипа Назарука та Луки Мишуги, яких завданням буде – береження прав Галичини на її політичну незалежність і територіяльну цілість.

З окрема обовязком її буде:

I. Не допустити до того, аби Східна Галичина не була, силою мирового договору між Польщею і Росіэю-Україною, признана в цілости або в части Польщі.

2. Домагатися політичної самостійности Східної Галичини в її етнографічних межах /евентуально по лінії Сяну з конечною поправкою/ та відмовляти права мировій конференції в Ризі вирішувати инакше.

3. Протиділати евентуальним плянам поділу Східної Галичини по лінії Буга-Стрия чи иншій подібній.

4. В разі неуступчивости Польщі а уступчивости Росіі-України що до полагодження галицької справи та на случай некористного для нас вирішення мирової конференції, маэ наша делегація оголосити протест проти нарушення права самоозначення українського народу в Галичині з тим, що до полагодження галицької справи э компетєнтна західноевропейська мирова конференція при участи галицького Уряду.

Отсі відомости не надаються поки що до прилюдного відома, а подаю Вам їх довірочно, щоби Ви мали змогу зоріэнтуватися як слід в намірах нашого Уряду.

За те друга справа вимагати буде з Вашого боку старання щоби про неї як найширше заговорила преса. Маю на думці поведення Поляків у Східній Галичині, які тепер розпочали нові репресії.

Поляки представляють повстання Бекеша і товаришів як бандитів, що перейшли Карпати, щоби грабити і рабувати населення.

Gazeta lwowska /цитат в “Czas”-і із 11. вересня 1920./ із нагоди подорожи ген. делэгата Галецького пише: “Pas od

Stryja w kierunku poludniowym po straceniu łączności z północą, był terenem luźnych band i poszczegolnych grup bandytów, pszekradających się przez Karpaty z zamiarem wywolania paniki i wyzyskania sytuacyi dla rabunkowych celow. Oddziały te mniej lub więcej niepokoiły wsie i okolice miast, w wielu wypadkach nie przebierając w środkach, ażeby zaspokoić swe zbrodnicze instynkty. Dla ludności miejscowej bez względu na narodowość i przekonania polityczne, operacye tych luźnych band stały się niezwykłym ciezarem.”

Дневники “Вперед” і “Громадська Думка” доносять, що наших громадян в Стрию та в Мостищині в більшій скількости арештовано і вивезено до Домбя.

“Час” із 12 вересня доносить, що дирекція поліції у Львові завісила на пять днів “Громадську Думку” ponieważ była codiennie konfiskowana za artykuły zohydzające politykę polską.

“Вперед” і “Громадська Думка” принесли відомости, що петлюрівські війська в місцях постою у Східній Галичині поводяться із місцевим населенням як в окупованій провінції граблячи, а навіть мордуючи людей.

Звірства, яких допускаються сі частини петлюрівської армії ніяк не можуть йти на наш рахунок, тому треба в відповідний спосіб в пресі сю справу прояснити визискуючи факт переходу ген. Кравса із військ Петлюри на Чехо-Словаччину, який не міг погодити ся із режімом Петлюри і разом із 1000 Галичанами, арматами, скорострілами, 700 кіньми і другим воэнним знарядям по зведеню боротьби із польськими військами опустив ряди петлюрівської армії, аби ще раз задокументувати, що Галичане не годяться на петлюрівський союз із Поляками, які Східну Галичину вважають своэю провінціэю.

На жаль не маэмо провірених вістей за останній час із Галичини, тому і тяжко буде на підставі сего малого матеріялу, який приносять польські і українські часописі, виступити із новими фактами обжаловання проти Польщі, яка бажаэ справу Східної Галичини вилучити із переговорів

в Ризі заявляючи, що Східна Галичина вже доволі виказала, що бажаэ лишитися при Польщі.

В виду сего послідного наміру Поляків, виявиться конечність в часі, коли мирові переговори будуть велися в Ризі, представити в пресі, що справа Східноі Галичини не э вирішена, та що переважаюча більшість автохтонного населення домагаэться не злуки з Польщею, але окремої суверенної держави.

Відень, дня 16. вересня 1920.

Підпис **(Стефан Витвицький)**
Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 3, арк. 5–6. Машинопис. Оригінал.

№ 69
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

17 вересня 1920 р.

Вибачайте, що від мого посліднього звідомлення я тільки листом до Сінгалевича з дня 11/9 і телефонною розмовою з Сінгалевичом 14/9 міг подати Вам важніщі вісти. Писати звідомлення від понеділка (13/9) аж доси абсолютно не було часу.

Сінгалевич певно повідомив Вас, що дня 13/9 був я у Бенеша. Приняв мене незвичайно сердечно. Обговорили ми в часі 3/4 години загально і подрібно справу Галичини, причім передав я йому декларацію націон. Ради проти умови Петлюри з Пілсудським і всі три ноти (з 15/8, 20/8, 26/8)

през. Петрушевича до Льойд Джорджа і и. Із слів Бенешових важне се, що з Льондонської конференції нічого не буде, що про долю Галичини рішати ме конференція в Ризі, що дуже важне мати большевиків на своїм боці, що він безпосередно не може там вплинути на долю Галичини хиба посередно, бо там Чехословаччина не заступлена. Довідавши ся зовсім автентично вже перед тим, що Румунія при повстанню "малої антанти" поклала за умову повну неутральність в справі Схід. Галичини, підніс я се, що се є тілько в интересі Румунії – мати спільні границі з Польщею, але ніяким чином не лежить се в интересі Чехословаччини, щоб Галичина лишила ся при Польщі, причім звернув я увагу на виклад Zóziechowskого, на заяву Грабського про союз з Мадярщиною і на велику небезпеку для Чехословаччини, яка очевидна із сих польсько-мадярських залицянь. Бенеш вповні з сим згоджував ся. Далі звернув я увагу, що щойно тоді його "мала антанта" мати ме базу, ключ і міст до сходу, коли Галичина стане самостійною і її позискаєть ся як члена "малої антанти". Се признав Б[енеш]. "Мала антанта", сказав я, симпатична мені особливо тим тісним союзом з Югославією, бо я в тім бачу зародок союза словянського, ба і початок розвязки словянського і східного питання, особливо коли-б в той союз чим скорше увійшла самостійна Галичина. Притім я осторожно остерігав перед заходами Румунії дістати до "малої антанти" Польщу. Поляки і Москалі все ще імперіалісти і поки що до союза з наскрізь демократичними державами, як Чехословаччина і Югославія, не годять ся, тепер були-б перешкодою для справедливого рішення східного і словянського питання, що повинно-б становити провідну ідею чеськослов. політики. Бенеш підкреслив, що мала антанта утворила ся головно на те, щоб забезпечити переведення мирових договорів, які тикають ся належних до неї держав. Бенеш не вірить, щоб мирові переговори в Ризі скінчили ся миром,

і перед його очима стає вже нова конференція всіх народів сходу Європи або влад, які повстали в революції, де і Чехословаччина була-б заступлена; якось так виходило, що така конференція може зійшла-б ся за почином Чехословаччини, або Масарика, але се ще не прибрало конкретних форм. На питання, чи ми тепер розпочали якунебудь акцію, я міг йому тільки сказати, що през. Петрушевич поїхав до Парижа і до Лондона. На жаль я ще тоді не знав про акцію Костя Левицького і Назарука. Бенеш обіцяв наші змагання як не безпосередно, то посередно підпирати. В справі наших збігців і т. п. він дав дійсно прихильні нам сказівки міністерству народ. оборони і мін. внутр. справ.

З огляду на се, що один зовсім певний білорус, генерал дня 14/9 відїжджав до Парижа (Вендт), уважав я своїм обовязком передати зміст моєї розмови з Бенешом в листі безпосередно през. Петрушевичеви до відома, аби був як найскорше поінформований.

При активованню нашої місії боремо ся з несказаними трудносщами. Льокаль вправді вже ніби маємо, але дістали ми його в спосіб, що я побоюю ся, аби ми його не втратили. Розумієть ся само собою, що не залишу нічого, щоби при тім льокалі удержати ся, бо тут така нужда з помешканнями, що годі собі того в дійсності уявити. На біганині, переговорах в сій справі сходять дні і ночі.

Окрім того в дуже наглих справах мушу кожного дня інтервеніювати.

Міністерство спр. внутр. видало розпорядок до поліц. дирекції, щоби студентам “z Ruska, Polsky a Madarska” не давала позвіл на побут в Празі. Тим хоче Чехословаччина бодай почасти забезпечити ся против організованої Гіллерсоном большевицької мафії. Дирекція поліції викладала се так, що і нашим студентам не давала позвіл на побут. Отже був я у президента поліції і радника паспортного відділу, мусів іти до міністерства спр. внутр. (референтів Фотра і Новака) і по довгих конференціях дійшло до того, що

дано новий розпорядок, що всім тим укр. студентам, яким я особисто дам поручення до дирекції поліції, дістануть позвіл. Очевидно я мусів заявити, що "польським" інокам і большевикам не даватиму поручень – і так зроблю.

Так само є розпорядок, щоби на границі не впускати нікого з Галичан. З тої то причини маємо в приложених тут звідомленнях всякі скарги. Треба було і в мін. закорд. спр. і в мін. спр. внутрішніх інтервеніювати. Тут довідав ся я, що наші т. зв. повстанці (з Підкарп. Руси) ішли до Галичини під червоним прапором, що сей розпорядок має на цілі охоронити Чехословаччину від напливу большевиків. Справа полагоджена так, що маю предложити зовсім певних наших довіренників, які враз зо мною ручити муть за наших людий, що вони не большевики, а тоді не робити муть пограничні власти жадних перепон. Шипайло шукає сих довіренників на Підкарп. Руси. За два, три дні вже їх предложу. При тім вийшло ще одно: чеський жандарм доносить, що офіцери з нашої бригади везли з собою великі паки большевицької літератури (брошур і т. п.). Я якраз мав при собі лист мого сина з Нім. Яблонного, де стоїть: "Ми маємо тут Комуніст. кружок і він робить собі, що хоче, бо Варивода, знаючи, що ось, ось піде, до нічого не хоче більше мішати ся...". Моя отвертість зробила як найкраще вражіння і я сим вратував заявляючи, що ми самі боремо ся всіма силами із сим рухом, сотки наших нещасних людий.

З Кургановичем чиста біда. Вже все було готове – до підпису міністра народ. оборони. В тім – демісія, а тепер всякі представлення, і хоч я ходжу що дня і докучаю, не можу ще Вас повідомити, що декрет підписаний. Чекаю на телефонне повідомлення. Курманович страшно нетерпеливить ся і каже, що як до неділі не мати ме декрету в руках, то їде до Відня. Там очевидно справа ще гірше скомплікувала-б ся.

Від вчера ми льокаль для місії обсадили, але не маємо і доси ні обіцяних друксортів, ні печаток, ні гроший, нічого.

А тут люди вже страх докучають, обігнати ся годі, бо Славінський Галичанам вже заборонив видавати документи. Прошу запорядити, щоб ся Вами, і Сінгалевичом (телефоном) обіцяна посилка як найскорше прийшла. Нім ми оттак можемо розпочати свою діяльність, мушу Вам предложити резиґнацію проф. Тимощука. Отримав місце професора і очевидно прийняв його. Дуже мені його жаль було втратити, але властиво розумно зробив. Я приняв тут на урядовця Велигорського, чоловіка дуже солідного, працьовитого, тактовного і зовсім певного. Прошу тимчасом місце Тимощука не обсаджувати, бо на се потрібно було-б чоловіка, що добре знав би тутешні відносини (а не що йно вчив би ся їх пізнавати), умів би хоть трохи по чеськи і т. д. Побачимо, як буде нам йти і без Тимощука (Шипайло возьме собі до помочи офіцира з бригади, а той зможе і нам в данім разі помагати). Я ще не приняв, але треба буде панну Горбачевську приняти для писання на машині і перекладів на чеську мову.

Підкарп. Русь дістане перший европ. буквар. Уложив його Чех др. Конопасек. Правопись в нім ще нібито етимологічна, але зреформована так, що друге видання певно вже буде фонетичне. Він і граматику для учителів шкіл народ. уложив. Все апробоване і іде вже до друку. Якраз в сім тижні стратив я і на тім кілька годин.

Був тут протоігумен Калиш і розказує, що Поляки в Схід. Галичині асентирують, що стягають пожички примусові (почавши від 100000 марок маєтку – се значить тепер – майже від кожного!), що переводять прямо рабункові реквізиції (патруля жовнірів нападає село і забирає дослівно все – і гроші), що з переведення реформи валюти вийде велике нещастя. Наш нарід не вимінював корон на марки. В грудню кінчить ся реченець, до котрого корони ще мають хід, а потім готові цілі маєтки в коронах пропасти. Окупанти, а окрім того і після мирових договорів, не мають права змінювати валюту. У всіх сих справах, думаю, треба би подати дуже рішучий

протест перед форум мирової конференції і перед цілим сьвітом.

Син мій Роман пише з Берліна: "Наша національна справа ще ніколи краще не стояла як тепер, бо-ж Поляки, Врангель і большевики визнали ідею нашої державности. Але ще ніколи положення нашої влади (Петлюрової) не було таке погане як тепер".

Маю дуже цікаві листи від мого зятя Остапа Луцького, але мушу кінчити отсе звідомлення, бо инакше сьогодня не відійшло-б і полишаючи собі се до другого разу, остаю

з глибоким поклоном

Др. Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77. Рукопис. Оригінал.

№ 70
ТЕЛЕГРАМА УПОВНОВАЖЕНОГО В БЕРЛІНІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ВІД'ЇЗД ДЕЛЕГАЦІЇ НА РИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ

22 вересня 1920 р.

ПОСОЛЬСТВО ЗАХ.-УКРАІНСЬКОІ РЕПУБЛИКИ В БЕРЛІНІ.

VERTRETUNG der Westukrainischen Republik in Berlin
Fernsprecher: Uhland 98 80

LÉGATION de la République ucrainienne de l'Ouest à Berlin

TELEGRAMM.

STETTIN. 22. September 1920. - Die westukrainische Delegation, welche sich auf dem Wege nach Riga befindet, hat von Stettin aus nachstehende Verwahrung gerichtet " Wie

veröffentlicht wurde haben in Riga die Friedensverhandlungen begonnen, um die Staatsgrenzen zwischen Polen und Russland und Ukraine zu bestimmen. Dieser Zweck kann aber nicht erreicht werden, ohne die Frage betreffend die staatsrechtliche Zukunft Ost-Galiziens gelöst zu haben, da Ost-Galizien eine Grenzscheide zwischen den kämpfenden Staaten bildet. An dem Schicksale des ostgalizischen Gebietes hat aber das grösste Interesse in erster Linie die Bevölkerung desselben, insbesondere die ukrainische, welche daselbst die überwiegende Majorität bildet und entschieden die Unabhängigkeit des westukrainische (ostgalizischen) Staates verlangt. - Auf Grund des Selbstbestimmung der Völker erachten wir nun für unser Recht und Pflicht als Delegation des westukrainischen Nationalrates und dessen Regierung vor den Friedenskonferrenz die Verwahrung dagegen einzulegen, dass über das Schicksal Ost-Galiziens ohne uns entschieden werde, da die Entscheidung über dieses Gebiet ohne Einwilligung der Bevölkerung beziehungsweise deren Nationalrates als deren legalen Vertretung eine Vergewaltigung des Selbstbestimmungsrechtes bedeuten würde, was unsere Bevölkerung nie ertragen könnte. - Die ostgalizische Delegation bittet daher das Präsidium der Friedenskonferrenz diese staatsrechtliche Verwach rung zur Kenntnis der Friedenskonferrenz zu bringen. - Bevollmächtigte Delegation des Nationalrates Ost-Galiziens und dessen Regierung: Dr Kostj Lewickyj als Obmann - Ernest Breiter, Dr Josef Nasaruk, Dr Lukas Myschuga, als Mitglieder.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 3, арк. 9. Машинопис. Оригінал.

№ 71
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ У ЛЬВОВІ ПРО МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ

*Не раніше 22 вересня 1920 р.**

До
Світлоі Делэгаціі
украінськоі Національноі Ради
у
Львові.

Певно в краю вже відомо, що до Риги виіхала делэгація нашого Уряду зложена з пп. д-ра Костя Левицького, як голови д-ра Осипа Назарука, д-ра Луки Мишути і Ернеста Брайтера як членів. Жиди поки що висилають свою окрему делэгацію. З ними остаэмо в тіснім порозумінню і обі делэгаціі будуть працювати в річи самій одностайно. Чи рижські переговори доведуть до мира, треба сумніватися. Так само непевно чи взагалі відбудеться льондонська конференція. В чеських політичних кругах видвигають проэкт конференціі східно-славянських народів, яка була-би скликана на той случай, коли-би і Рига і Льодон завели.

П. Президент переіхав з Парижа до Льондону. На днях виіздить туди також наша торговельна місія в товаристві одного з англійського комерціяльного урядовця.

В послідних часах звертаються до нас ріжні торговельні і фінансові консорціі міжнародні з предложеннями користних

* Дата встановлена за змістом документа.

для нас фінансових трансакцій, та ми невихісновуэмо тих предложень; не хочемо в ніякий бік обтяжувати свого політичного і господарського конта.

Нема найменьшого сумніву, що Англія бажаэ самостійноі Східноі Галичини, але з другого боку треба тямити і те, що з огляду на Францію вона не буде нас попирати усею силою свого впливу. Мимоходом я добавлю, що міністер Грабський на днях заключив з Франціэю договір дотично нафтового рейону. Якби край займили большевики, тоді Англія переперла-би своэ домагання відносно нас легко. А так справа знова протягаэться. Не обманюйте себе. І в нашій справі рішаэ взаімновідношеня дійсних сил і до певні міри готові факти. А такий факт створили Поляки для себе, занявши Східну Галичину і нікому не схочеться для нашоі оборони слати свої війська проти Польщі. Коли-би Галичину займили большевики, наша державність була-би далеко скорше визнана і зреалізована. Треба розуміэться підождати. Алеж ті настроі дожидання якогось спасення зовні не сміють виповняти сеі нашоі свідомости. Маю на думці ту пасивність, яка зроджуэться у всякоі людини чи суспільноі групи наслідком дожидання якогось майбутнього чужого поратунку. Такі настроі треба нам вимазати із нашоі свідомости а глянути тверезими очима на дійсність, серед якоі приходиться нам жити і за всяку ціну, усіми своіми силами працювати над сим, щоби вдержатися серед виімково важких умов тоі дійсности і до того ще й збільшити нашу силу. Се ніякі мої "снисходительні ради" а скорші мої міркования, зродженні переживаннями тут на чужині тоі трагедіі, серед якоі караэть ся безпросвітно наша страждуча суспільність. Думаю що наша організація своэі школи зробить ще більше, як в іі силі.

Петлюрівська каріэра мабуть наближаэться до кінця. Сьогодня за головним отаманом славних військ ні одна політична партія. Заграниця, як що вона прикладала яку

небудь вагу до петлюрівського діла, тепер рішена не піддержувати його в ніяким виді.

Справа всеукраїнського конгресу ріжена для нас остаточно. Всі три партіі: трудова, радикальна, селянсько-радикальна рішили згідно не брати участи в конгресі, тому що, він з огляду на наше політичне положення скликуэться на часі.

Мотиви якими руководилися представники тих трьох партій ось які:

1) Нашу участь в приготовних працях конгресу себ-то в організаційнім комітеті вихіснуэ проти нас Уряд Петлюри в потрібнім для себе смислі, той сам Уряд, який вчера видав урядовий комунікат, що всякі чутки про українське повстання у Східній Галичині проти Польщі не правдиві.

2) Програма конгресу обнимати буде очевидно не тільки питання чисто національні але й політичні. Бож зіздитися всім Українцям зі всего світу по те, щоби проголосити тільки що всі вони з над Кубані із над Сяну, — мовляв — одна нація, се річ зайва і на теперішній час вже трохи що найменьше. Отще ціль конгресу: обговорення і — що більше, — вирішення питань державно-політичних. Той конгрес мовби навіть зясувати і висловити своэ відношення до галицького Уряду і до Уряду Петлюри та в кінци уконстатувати нову українську владу. Вже участь наших в самих приготовних працях на ті теми може довести до небажаних нам спорів, виступів, і заяв, які можуть нашій справі в краю і заграницею нанести поважні шкоди. На всякій случай вона булаби інституціэю.

3) А вжеж ніяк нам не вільно брати участи в самім конгресі, з такими цілями політичними. Ми уявляэмо собою окрему державну організацію і се відоме краэви і загрaниці. Раз ми стали на той шлях, треба по нім іти далі. Якжеж тоді можна нам допускати, щоби якась нова українська інституція, яка стати хоче чи маэ державним органом (той самий конгрес) виконувала роль суверена у відношенню до

ЗУНР. і признавала чи не признавала іі владу, обговорювала і вирішувала іі за кордонну політику і т. и.

4) Конгрес той мавби установити нову украінську (чи всеукраінську — не відомо —) владу, як щось нове і противне до Уряду Петлюри. Установлення новоі державноі влади се акт високо - перворядно - політичного значіння і ніхто нерозуміэ як се так, що украінські політичні представники разом з иншими Украінцями установляють нову украінську державну репрезентацію, хоч визнають свою окрему державу і свій окремий уряд. Тоді вже решти стане темно всякому: одна се держава, чи дві, — як що дві, які іх взаімно відносини і. т. д.

5) Установлення нами (при нашій підмозі) нового украінського Уряду, застановить нас не тільки піддержувати його але й бороти спільно з ним проти другого украінського Уряду Петлюри. Се нас винищених, обезсилених, втягне знов у вир наддніпрянських межиособиць, яким рівних здаэться нігде немаэ; знівечить нас самих ще більше в нашім нутрі, визве серед нас самих внутрішну боротьбу, відверне нашу увагу і сили від иншоі нашоі преважноі роботи. І знов, що на те все скаже заграниця. Не вільно у самім всеукраінським інтересі нам знова своіми руками під сю саме пору замазувати образу галицькоі справи, який вже остаточно на стільки прояснився, що ми можемо небавом досягти своэі цілі.

6) Але нема ніякоі гарантіі, що справді буде тим конгресом установлена яка небудь бажана нам нова верховна влада Східноі Украіни. На всякий случай вона булаби інституціэю створеною припадково присутними на конгресі представниками украінськоі еміграціі і наслідком того іі значіння може бути тільки дуже проблэматичне. В кінци на случай нашоі співучасти в конгресі, відкололи-би від нас Жиди, яких співділяльніст з нами з огляду на заграницю являэться під сю пору необхідною. Те все вважав я своім обовазком сказати на зібранню згаданих трьох наших партій,

які питали про погляд Уряду в тій справі і які з тими мотивами погодилися дифінітивно та опісля подали до відома своэ рішення президії організаційного комітету конгресу. Преставники наддніпраських Українців, організуючих конгрес приняли се до відома і признали наше становище повно оправданим.

Група ген. Кравса около 1000 людий приміщена в Ліберци (Райхенберг) на правах военно полонених. Крім того там э около 600 наших військових які втекли з Галичини, з польських таборів на правах інтернованих цивільних. В закарпатских горах вкриваэться до 300 наших старшин і жовнірів, бо чеські військові власти на основі приказу (виданого під напором Французів із обави перед большевизмом) відставляють до галицькоі границі і віддають в руки польських властий. В тій справі і в справі дозволу чеських властий, щоби наші військові втікачі могли переходити на чесько-словацьку територію завтра будуть інтервеніювати в Празі пп. Сінгалевич і Стоцький.

Свого часу появилася була у "Впереді" із лихим наміром видумана вістка, немов то президент Петрушевич вислав якусь ноту в справі Східноі Галичини до Польщі. Вістку ту треба-би опрокинути. В часі від 7. серпня с. р. до 26. серпня с. р. вислав Уряд до Правительств антанти отсі ноти:

1). Дня 7. серпня с. р. про основи нашого державного будівництва, –

2). Дня 15. серпня с. р. в справі визнання державноі самостійности Східноі Галичини, якоі копію залучаю, –

3). Дня 20. серпня с. р. в справі польського режім-у в Східній Галичині з домаганням передати владу в руки нашого Уряду, –

4). Дня 26. серпня с. р. в справі повстання у Східній Галичині.

Ладжу саме ноту в справі університецькій і другу в справі безправних асентерунків, переводжених Поляками у Східній Галичині, та карних експедицій на Підкарпаттю. До тоі

другоі маю однак дуже моло інформацій; тільки те що в наших галицьких дневниках.

Взагалі для всякоі акціі перед заграницею у нас замало фактичного матеріялу. Наслідком виізду п. д-ра Костя Левицького до Риги мені доручено на час йогож неприсутности управу Уряду для преси і пропаганди. Тому з подвійного обовязку прошу дуже о ласкаве збирання необхідно потрібних автентичних інформацій, бо без них всяка робота тут дуже трудна, майже не можлива. Нехай-би в кождім потрібнім случаю виіздив наш чоловік на місце і зібрав відповідні відомости, які потрібі на місци у Львові і нам тут: для Уряду справ закордонних та Уряду преси і пропаганди.

Урядом преси і пропаганди засновано окрему пресову агенцію, яка видаэ щоденні більотини; крім того пишемо короткі статті для тутешних журналів, і нема дня, щоби в котрімсь з журналів не було вістки про нас. На днях дібэмося і до заграничних (головно англійських) дневників. Готовиться коротка (на 1. аркуш) брошура для пропаганди заграницею п. з. Східна Галичина – самостійна держава, і коротка брошура для краю на тему: чому нам треба самостійноі держави.

Прошу тільки богато точних і певних інформацій: н. пр в котрих селах переводять Поляки військову бранку (з Громадськоі Думки знаэмо тільки про два случаі в Підберезцях), кого і де інтерновано, де замкнено наші украінські школи, що з справою університету, духовних семинарів, справою виміни валюти і. т. д. Звязок зі Львовом вже наладжений, так щоби там доходили вісти від нас що тижня. Можеби через жидівську національну Раду можна до нас пересилати листи, о скільки-би не могли іх заберати прислані нами люди.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77. Машинопис. Копія.

№ 72

ІЗ ЗАЯВИ ВЦВК РРФСР ПРО ОСНОВИ УГОДИ МІЖ РРФСР І ПОЛЬЩЕЮ

23 вересня 1920 р.

...Продолжая ту же политику, ВЦИК полагает, что в основу мира должно быть, во-первых, положено немедленное торжественное подтверждение как Польшей, так и Россией независимости Украины, Литвы, Белоруссии и признание независимости Восточной Галиции; во-вторых, как Польша, так и Россия должны немедленно официально признать как форму выражения воли соответствующих наций те государственные представительные учреждения (сеймы, парламенты или съезды Советов), кои существуют в каждой из этих стран. Со своей стороны, РСФСР, принимая во внимание, что советский строй еще не установился в Восточной Галиции, готова согласиться на плебисцит в данной области не по принципу советскому, т. е. голосования трудящихся, а по обычному буржуазно-демократическому принципу...

Председатель ВЦИК **Калинин**
Секретарь ВЦИК **Енукидзе**

Документы внешней политики СССР. – Т. 3. – С. 205.

№ 73
ДЕКЛАРАЦІЯ ДЕЛЕГАЦІЇ РРФСР РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ В ПЕРЕКЛАДІ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО

24 вересня 1920 р.

Декларація
російської Мирової Делєгації в Ризі
з 24 вересня 1920.

До цього часу триває війна між Польщею і Росією, викликана нападом на Росію і Україну в тім моменті, коли ділотворча Росія приступала до демобілізації своєї армії та цілу свою енергію звертала на мирно-відбудовуючу діяльність. Отся війна, підмагана Антантою для її імперіялістичних інтересів, загрожує ще протягнутися до надзвичайно тяжкої, пагубної і крівавої зимової кампанії. Дальшого ведення цеї війни можуть бажати тільки імперіялісти з Антанти, що свої обчислення покладають на домашній руїні активних сил Росії, як також Польщі. Зимова кампанія, як би мала відбутися, то принесла би такі муки для широких мас, що російське совіцке правительство і найвищий законодатний орган цеї републики Всеросійська центральна Рада депутованих вважають своїм обовязком, не залишити ніяких способів та остаточно і найтяжчих акортів, аби лиш дійти до мира і положити кінець проливу крови та через те оминути для обох сторін однакотяжку зимову кампанію.

Центральна Рада депутованих є цеї думки, що основою, на котрій бажані результати порозуміння в найкоротшім часі могли би осягнути, мусять реалізуватися прінціпом самовизначення населення тих всіх областей, котрих териоріяльні границі стали оспорені в останній війні.

Спираючись на прінціпі самовизначення, визнала Совіцка Република вже в році 1917 безумовно необмежену

незалежність і суверенність Польської Републики та буде її далі визнавати; так само в році 1918 незалежність і суверенність України і Білорусі та в році 1920 підписала вона мировий договір з незалежною і суверенною Републикою Литви.

Ту саму політику продовжуючи, вірить Центральна Рада депутатованих, що основою мира муситься вважати: 1) негайне святочне затвердження незалежности і суверенности Польщі і Росії та визнання незалежности України, Литви, Білорусі і Східної Галичини; 2) як Польща так і Росія мусять зараз відповідно бажанню причасного населення узнати ті державні національні заступництва, які існують в кожній з тих держав (сойм, парламент або радянські конгреси).

Зі свого боку узглядняє Совіцка Република, що у Східній Галичині ще нема совіцької організації, тому вона є згідна в цій области допустити плебісціт на підставі совіцких прінціпів, то значить голосовання тільки робітничого населення, але по звичайному горожансько-демократичному прінціпу.

Але Центральна Рада депутатованих мусить звернути увагу на те, що становище деяких провідних польських кругів, політичних партій і державних мужів основно ріжниться від поглядів Совітської Републики про права самовизначення. Якби польська делегація в Ризі заступала становищі згаданих партій, груп і осіб, що всупереч несумнівним подіям заперечують доконане в році 1918 самовизначення України і Білорусі, то отсе причинило би неможливість порозуміння на підставі права самовизначення. Переговори про спосіб самовизначення були би без цілі, ба навіть шкідні, як покривання політики, що мира не конче бажає та під покришкою цего стремить до анексії чужих областей. Аби не допустити до ніяких двозначностей, аби ніякої проволоки про ці питання не допускати, що для робітничих мас є важні та дотикають зимового воєнного походу, приписує Центральна Рада депутованих своїй Мировій Делєгації,

предложити Польській Республіці, що як тота бажає зараз дійти до порозуміння про питання самовизначення — на вище згаданій основі, то вона всі инші спірні питання лишить на боці та зрікається заяв і пояснювань загальних прінціпів, що унеможливляють заключення мира.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 323. Рукопис. Оригінал.

№ 74
ЛИСТ В. О. ГОЛОВИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ В ПАРИЖІ СТЕПАНА ТОМАШІВСЬКОГО ПРЕЗИДЕНТОВІ УНРАДИ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ В ЛОНДОНІ ПРО ВІДПРАВКУ ЙОГО НОТ УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ І ПРО ПЕРЕГОВОРИ З ПРЕДСТАВНИКАМИ ФРАНЦУЗЬКОГО УРЯДУ

24 вересня 1920 р.

Париж, 24 вересня 1920

Високоповажаний Пане Президенте,

В поясненню до проекту ноти висланої Вам учора подаю до ласкавої відомости, що я змінив первісний план загальної ноти до всіх держав Антанти й Америки й уважаю відповіднійшим зредагувати окремі ноти для кожної з держав. В проекті для Франції кладу головний натиск на се, що Галичина була б для Польщі колодою а не пожитком, у проекті для Америки український непольский етнографічний характер Галичини. Сей останній із ріжними матеріялами пішлю для ужитку Цегельському, який одержав правдоподібно від Вас докладніші інструкції.

Не одержавши доси висліду моїх заходів щодо авдієнції у Палеольога, я звернувся до референта галицької справи,

який дав мені пояснення, що сеї мовчанки Палеольога не треба толкувати фальшиво: на авдієнцію, в якій заступник франц. правительства зможе дати недвозначну й обовязуючу його заяву, не прийшов ще час, натомість ми маємо найкращу змогу висказувати наші бажаня письменно, які читаються в міністерстві з цілою увагою. На мою увагу, що недостача авторитетної заяви з боку франц. правительства дає привід до побоювань, що воно стоїть у повні по боці польських претензій против української людности Галичини, одержав я відповідь, що ми помиляємося, думаючи, що Франція задовольняє всі польскі бажання; вона союзниця і протекторка Польщі, одначе має свої власні погляди про се, що корисне Польщі, а що шкідливе. Загальне вражіння таке, що Франція предвиджує звісний статус, хоч на дотичне запитаннє одержав я виминаючу відповідь. – Прошу ласкаво повідомити нас, чи ми можемо, в разі потреби (а таку маємо вже на оці) видати якусь суму (до 5000 фр.) на тутешню пресу.

Барон Гіро переказував мені, що рад Вас бачити по повороті з Лондону.

З глибоким поважанням
С. Томашівський

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 75
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА В БЕРЛІНІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ЗУСТРІЧІ З ДЕЛЕГАЦІЄЮ НА РИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ

25 вересня 1920 р.

Берлін, 25.IX. 1920

До Високоповажаного Пана Дра Стефана Витвицького, Уповн. Державного Секретаря для Закордонних Справ у Відні.

Як Вам вже відомо із моєї депеші, наша делєгація вспіла що йно нині добити ся до Риги, так як перший корабель зі Штетина відійшов туди щойно 22. с.м. – Вправді єсть до Риги з Берліна щей другий шлях на Кенігсберг-Мемель, одначе сей шлях ідучи через польский корідор, був для нашої делегації виключений.

Делєгація відбула перед своїм відїздом до Штетина-Риги – разом зі мною – ряд засїдань, – невдоволена із надісланих їй інструкцій. Покликано пос. Брейтера, який вповні прилучив ся до становища занятого солїдарно всїми другими членами делегації.

Становище се ось яке:

Роля делєгації обмежена тільки на закулїсову пропаганду серед большевиків, не відповідае достоінству заступництва народу, не кажучи вже про те, що так односторонно ділаючу делєгацію вважано-б зовсїм слушно як делєгацію, спеціяльно вислану до большевиків, що для самої справи не було-б корисно.

Відтак само численє на антанту, а радше на одного єї члена і на те, що справу східної Галичини вирішить на нашу користь що йно міжнародний конгрес в Льондоні, тай що се рішенє відтак справді переведе — так що ми вже з гори і наперед можемо над реальними чинниками ділаючими на місці перейти до дневного порядку — вважала делєгація за ставленє народної справи на одну карту, на вижиданє всього від високо поставлених діпльоматів, а нехтованє реальних житєвих обставин, тим більше рисковне, що і між тими діпльоматами нема — і мабуть не буде, згоди щодо дефінітивного вирішеня справи Східної Галичини.

В дебаті зазначено, що прим. Австрії признала антанта західну область Угорщини, щей до того виразним трактатом, а однак сього не переводить, бо нема до сього ні сили, ні волі, задля супротилежних становищ між самими союзниками. І таких і подібних ще фактів наводжено щей більше, як прим. безуспішність заходів Франції в Букарешті в справі оружного виступу проти большевиків, знехтованє Поляками домаганя держати ся лінії Керсона і. т. д. і. т. д.

А вкінці делєгація не могла зрозуміти одного: — в чім саме єї домаганє допустити єї як рівнорядного чинника до конференції мало-б стояти на перепоні пізнійшому відклику до міжнародної конференції в Льондоні. Бо або дасть ся перевести справа на пересправах російсько-польських в змислі наших домагань, то тим ліпше, бо певне і реальне; — або Поляки (як се на разі виглядає) не допустять навіть нашої делєгації до співчасти в конференції, а що йно аж тоді наш протест і відклик перед форум сьвітове може набрати сили, а передовсім бути сьвітови зрозумілим. Але делєгацію, яка ховає ся і навіть не реклямує свого права: “без мене рішати не вільно” і відтак допервa “пост фестум” в дневниках протестує, ніхто хиба не возьме на серйоз.

Отсе було становище заняте згідно нашою делєгацією — і в змислі сього становища зажадала вона ще з Берліна телєграфічно нової, поширеної інструкції від президента д-ра

Петрушевича. Але д-р Петрушевич відповів, що відповідь дасть що йно з Льондону прямо до Риги.

В тім стані річи делєгація пустила ся в дорогу...

Дня 22. с. м. виділа ся відтак делєгація спонуканою вислати телєграфічно зі Штетина на адресу конференції в Ризї застережене, якого повний текст тут під./.залучаю.

Короткий зміст сього застреженя подала наслїдком моїх заходів вся тутешна преса. Кромі сього відіслано повний текст заяви до Швейцарії, щоб із сього невтрального грунту протест пішов у сьвітову пресу.

А тепер ще кілька справ дрібного характеру.

Передовсім шо до утїкачів з Тухеля, то досї була така практика (на основі згоди інтересованих чинників), що утїкачі задля браку "пассів" і загалом лєгітімацій приїжджали обовязково до Берлїна, де їм Дирекція полїції і чеське посольство виставляли посьвідки, що зголосили ся до переїзду, які на границиі вистарчали. Тепер на Ваше домаганє я інтервенїював в чеськім посольстві в справі прямої їзди від границї до границї, а що посольство саме не мае права рішати, то віднесло ся з предложенєм, яке відійшло дня 22. с. м., до міністерства в Празї. Було-б добре, якби за Вашою безпроволочною спонукою походив там за сим пос. Стоцький.

Другу справу: полонених в Преейс. Голлянд, нинї в письмі від Вас поручену, буду старати ся полагодити згідно з Вашими бажанями.

Отсе на разї все. Звіт пресовий, мало інтересний з огляду на тутешне положенє і полїтику, прийде за кілька днів.

З щирим поважанєм і поздоровленєм

Підпис **(Євген Левицький)**
Посол Зах.-Української Републики
в Берлїнї.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Оригінал.

№ 76
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА В БУДАПЕШТІ ЯРОСЛАВА БІБЕРОВИЧА УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

25 вересня 1920 р.

Передавши звіт на точки 1 – 7 Вашого розпорядку Ч. 12 з 10го серпня приступаю до полагодженя точки 8.

Після всіх повновластей переданих мені як і устних інформаций, припоручено мені заступати нашу справу при мадярскім правительстві, і зіставати з ними в найблизших зносинах. Я сконцентрував отже мою працю в напрямі навязаня можливо найблизших і то по можности личних відносин до уряду мадярского, бо лишень в той спосіб міг я їм завсїгди зясувати нашу справу і вести пропаганду. Я не почував себе леґітимованим відноситись до найвисшої Ради Мирової Конференциї або Союза народів, а перебуваю і чуть чужі місиї старав я ся інформувати і в той спосіб вести пропаганду.

Вже в році 1918 війшов я в звязь з президентом міністрів, а опісьля президентом Республики Мадярскої графом М. Каролім і іншими міністрами як і висшими урядниками майже по всїх міністерствах. Найблизші зносини були з міністерством війни, де я вже в падолисті і грудни 1918 р. передав много нот протестуючих проти обрабованю наших жовнєрів повертаючих з італійского фронту.

З початком січня 1919 запротестував я проти евакуованю наших жидів з Угорщини і виробив продовженє реченця повороту їх до краю аж буде теплійше, так до початку мая.

З політичних нот передав я 18го січня ноту підписану пп. Голубовичом і Цегельским, заявляючу, що мимо наступу

наших війск на "Руску-Країну" ми хочемо залишитись в приязних відносинах до Мадярскої Республіки. Відпис тої ноти пропав при обрабованю заступництва, через більшевиків 21го марта 1919.

24го січня передав я Карольому лист п. Президента Петрушевича /: прилога I :/.

19го січня вніс я лично протест до коменданта залоги аліянцкої полковника "Вікса" /: з котрим я вже був в добрих відносинах :/ проти сему, що [нерозбірливий текст] котрі зажадали від мене 15го січня 1919 віза до їзди до Львова, заявляючи що хотять перевірити справу погромів, а 18го січня відїхали в товаристві одного ческого і 2 польскіх старшин потягом везучим 17 вагонів крісів і амуніциї для Поляків. В тій самій справі вніс я лично протест в Ческім посольстві. Опісьля вніс я протест до Вікса, як прийшла тут вістка, що Бертелємі їздить по Кракові в польскім плащи, позаяк з такого поведеня не можна числити на невтральність того пана.

При личних переговорах з Віксом зажадав він від мене повідомленя мого правительства, щоби не перепускано повертаючих з Росиї Мадярів, бо они привозять лишень більшевизм а він не має тільки війска на уграх, щоби більшевизм вздержати. Я запротестував проти сему, заявляючи, що ми хочемо в мирі жити зі всїми сусідами, Мадяри нічого злого нам не зробили а крім сего ми не маємо непотрібних людей до стороженя інтернованих і хто буде платити за харчованє і пр. Він відніс ся в тій справі до головної команди в Сальоніках і передав менї на письмі відповідь /: прилога 2 :/.

Вікс відносив ся ще до мене в справі злукі телєграфічної /: прилога 3 :/ що я передав до Директорйі і до Станиславова, але без успіху.

20го марта 1919 передав я протест Держ. Секр. Закорд. Справ з Станиславова Ч. 219 з 11го марта проти відобраню почти курєрскої Ревюкови.

21го марта переняли тут влади більшевики а всї чужі місиї відїхали.

Тепер зачала ся велика боротьба о заохорону житя і майна наших горожан а іменно вніс я 10 нот в справі випущеня наших горожан з арештів, 5 нот проти социялізациї склепів наших горожан, 45 нот проти відобраню взгль. обрабованя наших горожан, 2 ноти проти задержаню нашого санітарного потягу під комендую чет. Франка, 3 ноти щоби єго випущено на волю, 5 нот в справі мого обрабованя, 2 ноти проти випущеня на волю Михайловича і дозволу єго відїзду до Росиї, 2 в справі наших полонених, ноту Д.С.З.С. Ч. 514 з 27го квітня /: прилога Ч. 4 :/, 2 ноти проти примушованю наших горожан до вступу до червоної армії, 1 ноту проти евакуованю наших жидків до краю /: всї правительства які були і суть на321Уграх хотят все евакуовати наших жидів до Галичини, а они не хотять абсолютно з відси виїжджати:/, 1 ноту до норвеского заступництва /: заступаючого тут ческу республику :/ в справі заохорони майна одного нашого горожанина в Словаччинї.

По перенятю влади новим правительством, зніс я ся наперед з ведучим правлінє на Уграх Румунами ґенер. Мардареску і ком. Діямандим а опісьля з новим мадярским правительством. Я виробив добрі зносини, так що они йшли менї на руку. До нового правительства мав я знова много справ що до наших горожан, що я також по більший части робив лично, щоби їх також лучше поінформувати і вести пропаганду, але також на письмі, а іменно о зворот сконфіскованих грошей 8 рази, в справі інтернованя 7 разів, звороту відобраних приватних річей 7 разів, реквірованє помешкань 2 рази, проти евакуованю 2 рази, в справі обрабованя заступництва 14 раз.

Крім сего п. Ґалаґан зачав тогди киринити проти мене і яко першу акцию передав заяву до мадярского правительства, що лишень він має право заступати українських горожан на Уграх і яко підставу передав витяги з двох нот

/: прилога 6 і 7 :/ котрі менї міністерство в відписах передало. Яко відповідь передав я мою повновласть /: відпис передав я вже Вам в моїм Ч. 284/20 :/ і зясував правні і фактичні відносини між обома правительствами.

На письмі передав я також відповідь на ноту Groupe de liaison auprès des Commendements et Mission de l'Entente № 2101 В що до мордованя мадярских полонених через війска Петлюри.

Того року передав я їм радйоноту п. Диктатора до Мільрада з 16го липня с. р. Протест Нац. Ради у Львові, і членів Нац. Ради у Відни проти переговорів Петлюри-Пілсудского і ноту до Льойд Джорджа з 20/8.

Крім сего ноту протестну, що п. Ґалаґан вмішує ся в справи галицкіх більшевиків Масьлюка і Загороди. Для пропаганди передав я їм брошуру Aux nations civ. і кріваву книгу.

Чужим місиям, то крім ріжних адміністрацийних нот, передавав я ті самі брошури.

Ческому заступництву, з котрим я в близших відносинах передав я ще ґратуляциї для Масарика.

З перебуваючих тут чужих місий тільки англійска і трохи американьска інтересують ся нашою справою і дякують все за передані їм матеряли.

З глубоким поважаннєм

(Підпис)

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 292. Машинопис. Копія.

№ 77
НОТА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ ПРО ЗАБОРОНУ ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

25 вересня 1920 р.

Ваша Ексцеленціє!

Іменем Української Національної Ради дозволяю собі предложити Вашій Ексцеленції отсе домагання українського народу Східної Галичини:

Університет у Львові мав за часів австрійського володіння польсько-український характер, в тім змислі, що побіч польських істнували там і українські катедри /з українською научною мовою/. Тоді також українська молодіж мала до нього нічим необмежений доступ.

З кінцем 1918 р. польська окупаційна влада усунула із згаданого університету українські катедри. Одночасно вона заборонила українським студентам доступу до університетських студій у Львові. Від того часу досі вже два роки під адміністрацією польської окупаційної влади не вільно на львівськім університеті українським професорам учити а українській молодіжи учитися.

Щоби не оставляти української молоді без науки Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові, трактоване в науковім світі на рівні з академіями наук, зорґанізувало у вересни 1919 при помочи кваліфікованих наукових сил /доцентів університету/ приватні університетські курси, однак польська окупаційна влада заборонила щоб вони відбулися. Так само з кінцем 1919 р. не дозволила вона на уладження таких самих курсів "Українському Товариству популярних уні-

верситетських викладів ім. Петра Могили”, а в кінци, коли відмовила такого ж дозволу українській культурно-церковній інституції “Ставропиґійському Братцтву” у Львові, польська жандармерія силою не допустила до уладження першого наукового викладу, заповідженого згаданою інституцією.

Таким чином около 2000 українських університецьких студентів на своїй національній території не може ні на публичнім університеті у Львові, удержуванім грішми українського народу, ні взагалі користуватися наукою. Такими мірами польської окупаційної влади утруднено розвиток української культури, спинено приріст української інтеліґенції. За те витворюється в краю верства людий, які не могли покінчити свойого образовання, позбавлених можности праці – /Поляки навіть на низші урядові місця Українців не приймають/ – засуджених на муки і наслідки бездільности, матеріяльно не заосмотрених. Се ще більше ускладнює вже і так невиносимі господарські, соціяльні і національні відносини в Східній Галичині.

Отсе наближається вже третий рік, в якім українські студенти у Львові малиби бути виключені від унуверситетської науки.

Тим-то прошу Вашу Ексцеленцію видати відповідні міри, щоби українській університецькій молодіжи в Східній Галичині вільно було учитися.

Прийміть Ваша Ексцеленціє заяву моєї найглибшої пошани –

Льондон дня 25 вересня 1920

д-р Евген Петрушевич
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 296. Машинопис. Оригінал.

№ 78
ІНФОРМАЦІЯ ПРЕДСТАВНИКА В БЕРЛІНІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО ПРЕЗИДЕНТОВІ УНРАДИ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ПРИБУТТЯ ДЕЛЕГАЦІЇ НА РИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ І НАРАДИ В БЕРЛІНІ

26 вересня 1920 р.

Наша Делегація приїхала до Риги щойно вчера, 25 с. м. а се тому, що найблисший корабель із Штетина відходив до Риги – 22 с. м. Вправді до Риги є ще друга дорога через Кенігсберг – Мемель, однак сею дорогою вони не могли їхати, бо іде через польский коридор.

Перебуваючи в Берліні, делегація відбула ряд засідань, в яких і я брав участь і тому подаю важнійше із її нарад для Вашої інформації.

Як Вам вже із моїх депеш відомо, найважнішим із рішень Делегації було рішенє просити Вас о поширенє інструкції в тім напрямі, щоб Делегація мала право домагати ся її формального допущення до мирової конференції і до евентуальної співучасти в ній як сторони рівноправної.

Делегація уважала передовсім за деяке пониженє скривати ся тільки поза кулісами – а односторонні контакти і пактованя з одними большевиками робили б вражінє, немов то наш Уряд післав делегацію именно до повновласників совєтської Россії, що раз не було б згідне з правдою, а що Поляки певно використали б, денунціюючи нас тенденційно – але не без формального оправданя – перед Антантою.

Відтак Делегація була згідно того погляду, що зголошенє до участи в конференції не преюдикує зовсім відклику та евентуальному вирішеню справи конференцією сьвіта. Навпаки – сей відклик буде тим більш оправданий і умотивований, коли покажеться, що Поляки – хоч ми зголошували

ся до пересправ – не хочуть навіть говорити з нами, супроти чого інгеренція висшого сьвітового чинника виникає сама із себе, як конечність сьвітового мира. А що при тім Поляки покажуть ся тим більш скомпрометовані і наша справа насьлідком нашого зголошеня і недопущеня мати ме змогу набрати тим більшого розголосу, се самозрозуміло.

Вкінці Делегація числила ся і з тим, що квестія чи прийде взагалі до сьвітової конференції в справі всходу, а коли і прийде, чи буде там вирішена наша справа по нашій думці і справді відтак переведена – це дуже непевна а навіть сумнівна, та що тому не є вказане над дійсними реальними факторами, ділаючими на місці переходити вже з гори до дневного порядку.

Отсе були мотиви, задля яких Делегація рішила одноголосно просити Вас телєграфічно о зміну директив, а відтак і до телеграфічного...*.

Республіка ...* застереженя до президії мирової конференції дня 22 с. м. якого текст в переводі з французького на німецьке (зладженім мною для тутешної преси) Вам предкладаю. Додаю новий мотив сього кроку – занятє цілої Східної Галичини польськими військами.

Як мені ...* Кость Левицький депешує із Риги, Делегація внесла вже там на ...* в друге “застережене вирішувати щонебудь з ...* волі населеня”.

З щирим поважанєм і поздоровленєм

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 3, арк.16–17. Машинопис. Оригінал.

---

* Нерозбірливе слово.

№ 79
ДЕКЛАРАЦІЯ ДЕЛЕГАЦІЇ УНРАДИ Й УРЯДУ ДО ПРЕЗИДІЇ РИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

27 вересня 1920 р.

Дня 21 м. м. внесли підписані як Уповажнена Делєгація Національної Ради Східної Галичини і її Правительства телєграфічно зі Штетину надане державно-правне застереження на адресу Президії Мирової Конференції в Ризі. Ця депеша з невідомих нам причин не дійшла до відома Конференції, супроти чого предкладаємо в прилозі дуплікат цего застереження. Опісля зі звітів Мирової Конференції дізналися ми, що на її засіданню з 24. м. м. піднесено справу незалежности Східної Галичини та визнання її національно-державного представництва ("Національної Ради").

Тепер вважаємо за вказане близше узасаднити наше державно-правне застереження.

1. Всенародним Конресом Східної Галичини, який відбувся в Львові 19. жовтня 1918 р. проклямовано уконституовання самостійної української держави на території Сх. Галичини на засаді права самоозначення.

2. Отсим Контресом покликано в життя Національну Раду Східної Галичини, що признала рівноправність всіх народів цеї державної території.

3. З Національної Ради вийшло її державне Правительство, яке обняло владу з днем 1. листопада 1918 р. та зорганізовало армію, адміністрацію і судівництво на території Східної Галичини.

4. Національна Рада Східної Галичини як її парлямент ухвалила закон про державну репрезентацію, признаючи на підставі загального голосування представництво в державі всім народам, що замешкують Східну Галичину, в процентовім відношенню їх населення.

5. Проти виконаного в той спосіб права самоозначення Східної Галичини, як окремої держави виступила війною Польща для своїх імперіялістичних цілей і по девять-місячній боротьбі при сильній чужій підмозі перемогла й окупувала зорганізовану вже східно-галицьку державу. Від того часу Польща вже більше як рік провадить там плянову екстермінацію супроти українського і жидівського населення.

6. Девятимісячною однодушною обороною виявив наш нарід рішучу волю, жити самостійним державним життям.

7. Всякі твердження, мовби населення Східної Галичини хотіло злуки з Польщею, – незгідні з дійсністю. Противно! Так українське населення (70 %), як майже все жидівське (13 %) і навіть значна часть польського населення жадає самостійної східно-галицької держави, яка дає повні культурні, суспільні, економічні і політичні свободи всім народам, що замешкують її територію.

З цих причин всяке инше вирішення державної долі Східної Галичини проти виявленої вже волі населення, булоб ярким потоптанням загально признаного права самоозначення народів.

В Ризі, дня 27. вересня 1920.

Уповноважена Делєгація Національної Ради Східної Галичини і її Правительства: Др. Кость Левицький, в. р. Президент Делєгації Ернест Брайтер, в. р. посол міста Львова, Др. Осип Назарук, в. р. Др. Лука Мишуга, члени Делєгації.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294. Машинопис. Копія.

№ 80
ШИФРОВАНА ТЕЛЕГРАМА ПОЛЬСЬКОГО ПРЕДСТАВНИКА В РИЗІ МІНІСТЕРСТВУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПОЛЬЩІ ПРО ПРИБУТТЯ ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР НА РИЗЬКУ МИРНУ КОНФЕРЕНЦІЮ

28 вересня 1920 р.

Tylko dla Ministra Sapiehy.

Na plenum 27 Joffe chciał ustalić tylko komisję główną; po pewnym oporze zgodził się oprócz tego na terytorjalną, prawną i ekonomiczno-finansową. Plenum nie wyznaczone, zależne od prac komisyjnych. Staram się aby praca szła równolegle z frontem.

Zachowanie Joffego coraz mniej pewne siebie. Stara się przyspieszyć rozejm... najmniejszej przesądzić w preliminarzach. Nasz protest w sprawie Galicji przyjęto milcząco. Zignorowaliśmy doręczony nam protest datowany Ryga, podpisany Kost. Lewicki, Brajter i inni, żądający niepodległego państwa wschodnio-galicyjskiego.

Nawiązany nasz kontakt z przedstawicielem tutejszym Petliury; był na raucie dyplomatycznym w Poselstwie. Proszę zawsze radiem dokładne informacje frontowe i instrukcje.

Kamieniecki otrzymał ze źródeł dyplomatycznych wiadomość, że Moskwa kazała zawierać pokój za wszelką cenę prócz demobilizacji armji czerwonej. Wiadomość nie potwierdzona. Wobec naszej ostrej reakcji na wczorajszy projekt preliminarzy bolszewickich, wśród nich konsternacja. Joffe każe rozpuszczać wiadomość, że duskusja może je zmienić. Terminu podpisania rozejmu do piątego nie uważa za

ultymatywny, może być przedłużony do dziesiątego. Przybyli wschodnio-galicjanie z Kostiem Lewickim i Brejterem, rozpoczęli u bolszewików i w prasie akcję za niepodległością Wschodniej Galicji. Podobno Joffe jest przeciw dopuszczeniu Lewickiego na konferencję za czem jest Manuilski.

Litwini prowadzą kampanję przeciw nam w prasie. Konieczne obszerne informacje.

WS SEKRETOWANO

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 206–207.

№ 81

ПРОЕКТ ДОГОВОРУ ПРО ПРЕЛІМІНАРНІ УМОВИ МИРУ МІЖ УСРР, РСФРР І ПОЛЬЩЕЮ, ВИГОЛОШЕНИЙ ГОЛОВОЮ РОСІЙСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ АДОЛЬФОМ ЙОФФЕ НА ПЕРШОМУ ЗАСІДАННІ ГОЛОВНОЇ КОМІСІЇ РИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

28 вересня 1920 р.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1-е
К ПРОТОКОЛУ 1-го ЗАСЕДАНИЯ
ГЛАВНОЙ КОМИССИИ

Иоффе. Россия и Украина, с одной стороны, и Польша, с другой, движимые желанием возможно скорее положить конец возникшей между ними кровопролитной войне и выработать условия долженствующие быть положенными в основу длительного, прочного, почетного и равноприемлемого для обоих сторон мира между ними решили всту-

пить в переговоры о перемирии и прелиминарных условиях мира, для чего избрали своими уполномоченными:

ПРАВИТЕЛЬСТВА РОССИЙСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ ФЕДЕРАТИВНОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И УКРАИНСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Адольфа Абрамовича Иоффе.
Дмитрия Захаровича Мануильского и
Леонида Леонидовича Оболенского.
ПРАВИТЕЛЬСТВА ПОЛЬСКОЙ РЕСПУБЛИКИ –

Означенные уполномоченные по взаимным пред'явлениям своих полномочий, найденных в надлежащем порядке согласились в нижеследующем:

Ст. 1.

Исходя из принципа самоопределения народов, обе договаривающиеся стороны безоговорочно признают самостоятельность и независимость тех, вновь образовавшихся между ними Республик, народы коих заявили о своей воле к самостоятельному государственному существованию и торжественно подтверждают независимость и суверенность Республик Белорусско-Литовской и Украинской.

Ст. 2.

В виду того, что национальное самоопределение в Восточной Галиции еще не вылилось в законченные государственные формы, обе договаривающиеся стороны, признавая в принципе независимость Восточной Галиции соглашаются в том, что окончательное решение ее судьбы должно быть установлено путем опроса всего местного населения на основе всеобщего, прямого равного и тайного голосования.

Ст. 3.

Обе договаривающиеся стороны обязуются признавать существующий в этих Республиках, созданный ими государственный правопорядок, как и тот государственный

строй, каковой будет создан в Восточной Галиции волей населяющих ее народов и не вмешиваться во внутренние дела этих независимых и самостоятельных Республик.

Ст. 4.

Торжественно подтверждая свои неоднократные заявления Россия безоговорочно признает самостоятельность и независимость Польской Республики со всеми вытекающими из такого признания юридическими последствиями, добровольно и на вечные времена отказываются от суверенных прав России над польским народом и его территорией.

Ст. 5.

Договаривающиеся стороны соглашаются, что граница между Белоруссией и Украиной, с одной стороны, и Польшей, с другой, в общих чертах должна проходить:

от государственной границы Литвы с Белоруссией у впадения р. Свислочь в р. Неман, – на селения: Свислочь, Рудня, Беловежь, Каменец-Литовск, Брест-Литовск, Пижа, Любомль, Владимир-Волынский, Грибовица (все пункты включительно для Белоруссии и Украины по принадлежности) и далее по бывшей государственной границе между Россией и Австро-Венгрией до реки Днестра у границы с Румынией. При этом непосредственно у Брест-Литовска границей является участок железнодорожной линии Белосток, Брест-Литовск, Холм, с тем чтобы вся эта линия находилась на территории Польши, оставляя часть железнодорожного узла Брест-Литовск для сквозного железнодорожного сообщения, Жабинка, Брест-Литовск, Ковель на территории Украины.

Подробное описание границы должно быть указано в мирном договоре.

Через 48 часов с момента подписания настоящего договора, все военные действия должны быть прекращены, после чего польские войска отводятся на 25 верст западнее линии, намеченной в качестве государственной границы

между Белоруссией и Украиной с одной стороны и Польшей, с другой.

Российские войска имеют право находится также не ближе 25 верст от намеченной границы.

Отвод польских войск должен быть произведен со скоростью не менее 20 верст в сутки, считая первым днем марша следующие сутки после момента прекращения военных действий, т. е. не позже, как через 72 часа с момента подписания настоящего договора.

Российские войска не имеют права располагаться в каких либо пунктах, ... (Кінцівка тексту відсутня. — ***О. К.***).

ЦДАВОУ, ф. 4, оп. 1, спр. 715, арк. 62–64. Машинопис. Копія.

№ 82
ЗВІТ ЧЛЕНА ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР НА РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ ОСИПА НАЗАРУКА УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

28 вересня 1920 р.

Рига, второк 28/9 1920.*

Ми приїхали тут (по дуже тяжкій дорозі) в неділю рано о год. 8 дня 26. с. м. Зараз тогож дня в полудне скомунікувався п. Б-р з відомими Вам людьми й приніс такі вісти: Галичане між ними (єсть 5х2) закидали нам, що "всему винно" правительство Петрушевича і т. п. Про ідею самостійности Галичини й наше відношення до неї вони

* Примітка вгорі: "До Стефана Витвицького доручений 8/10 920".

не знали нічого але відразу по розмові поставилися до неї можливо. Вже на засіданню конф. з 24. с. м. підніс Йоффе справу визнання демократичної (не большевицької) Галичини і заявився за таким визнанням, супроти чого тим дивнійше представляється незнання гал. б. делеґації. Супроти факту, що польські війська заняли знов цілу Галичину, а большевикам дуже залежить на передишці (а Вранґель напирає на них сильно і має по їх обчисленнях коло 80.000 добре озброєного війська – вони дивуються відкіля він тілько війська взяв) – отож Йоффе заявив, що вони годяться, щоб Галичина аж до остаточного полагодження справи мира, остала на захід від демаркаційної лінії перемиря, себто під польською окупацією. Річ ясна, що большевики чуються зле мілітарно й фінансово і як хочете – тай не хотілиб зимової кампанії. Домбский відповів на те, м. и., що галицька справа належить до – домашних справ Польщі. Це зміст його відповіді, сказаної так мимоходом собі; властиво "відповідав" він якоюсь очевидно передтим приготованою мовою, ще заки знав заяву Йоффого – і тому це ніяка відповідь. Большевики домагаються плєбісциту для Галичини – по заключенню мира. Маю враження, що вони уважають Галичину ціною мира для себе.

Залучена депеша наша зі Штетина з 21. с. м. попала в руки польської президії, яка її просто сховала, хоч адреса звучала не до польської президиї, тільки до Президії Конференції. Ми робили справки на почті, шукали – й по 6 днях донесли нам з почти, що та депеша в польській президії. На се внесли ми залучену ноту знов до Президії Конфер. – й знов її Поляки сховали. Річ мається так, що Конфер. не має спільної президії, ні канцелярії; тільки 2 президії (й 2 канцелярії), які чергуються в проводі. Коли ми про це довідалися внесли ми копію ноти й депеші до рук Мануїльського для другої президії – сегодня рано. Завтра презідіювати-ме Йоффе й побачимо, що він з нею зро-

бить. На всякій випадок це поведення польської президії з нотами посиланими на адресу Конференції слід порушити в пресі фр. й льонд.

З присутними тут представниками преси сегодня зачинаємо входити в контакт – уже маємо назначене розмову. Літератури про галицьке питання страшенно нам брак. Те що ми взяли скоро розійдеться, а висилка мабуть не дійде. Якби хто їхав сюди найліпше булоб передати. Мап не маємо – для чужих.

З усего бачимо, що інструкція Петрушевича, щоб не брати участи в конференції навіть якби нас запрошували, була і є добра, бо Поляки з большевиками можуть кінець кінців погодитися коштом Галичини, а наша присутність на Конференції до певної міри давалаб тільки санкцію їх умови. Вони якби мали розум, то не тільки не ховалиб наших нот, але запросилиб нас на ту конференцію. Ми на неї піти не повинні на мою думку й взагалі присутність наша тут по поінформованню преси річ злишна. Роль петлюрівської місії тут рівна 0. Я ще не був з ніким із неї, хоч адресу маю, годі було. В пресі вона відзивається статтями – становище її в справі Галичини таке, що делікатно випирається умови заключеної Поляками з Петлюрою й каже, що Поляки мали одержати (за дипл. підмогу Україні) Холмщину й часть Волині, а галицька справа малаб бути вирішена опісля.

В тут. мініст. загр. справ наша дел. була представитися й говорила про галицьку справу. Має це чисто плятонічне значіння.

Пресу спробуємо Вам пересилати. Але чи вона дійде, сумніваємося – подібно як з иншими посилками.

Здоровлю
О.Н. в.р.
Осип Назарук

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294. Машинопис. Копія.

№ 83
ТИМЧАСОВІ УМОВИ ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ НА ЧАС ПРЕЛІМІНАРНОГО МИРУ ДО ВИРІШЕННЯ ЇЇ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ, ПІДГОТОВЛЕНІ ДЕЛЕГАЦІЯМИ УСРР І РСФРР ДЛЯ РИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

*Не раніше 28 вересня 1920 р.**

ВРЕМЕННЫЕ УСЛОВИЯ ПО ВОПРОСУ ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЦИИ НА ВРЕМЯ ПРЕЛИМИНАРНАГО МИРА ВПЛОТЬ ДО РАЗРЕШЕНИЯ ЕЕ ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВНЫХ ОТНОШЕНИЙ.

Польша обязуется через месяц со дня заключения настоящаго договора исполнить следующие условия:

Возстановить все права жителям Восточной Галиции без разницы национальностей, и вероисповедания, которое оно имели до времени распадения Австрии, и также исполнить принятую Польшей ст. 92 Сан-Жерменскаго Мирнаго Договора, и в частности:

1) Освободить всех гражданских и военных интернированных по политическим причинам и не проводить новых интернивровании.

2) Об'явить амнистию и аболицию для всех осужденных, арестованных или находящихся под следствием за политические преступления по отношению к Польской власти и населению во время Польско-Украинской и Польско-Советской войн и за все время оккупации.

3) Принять на службу всех чиновников и служащих, которые были заняты при всевозможных общественных

* Дата встановлена за супровідним документом.

учреждениях и заведениях ко дню 1-го Января 1918 г. или приняты в последствии Украинской властью и не переводить их из Восточной Галиции.

4) Уплатить все недополученное жалованье чиновникам и служащим всех общественных учреждений и заведений с того времени, с котораго они стали недополучать свое жалованье от Австрийской или Украинской власти.

5) Уплатить всю недополученную емеритуру, и жалованье вдовам и сиротам, оставшимся после погибших во всемирной, Польско-Украинской и Польско-Советской войнах. Инвалиды всех этих войн должны быть во всех отношениях поставлены в надлежащия условия жизни без различия национальностей, вероисповедания или принадлежности к какой нибудь армии.

6) Открыть все Украинския и Еврейския школы и учебные заведения, которые существовали до прихода Польской Власти, освободить помещения этих школ и заведений от каких бы то ни было реквизиций, разрешить на открытие в г. Львове Украинских университетских курсов на общих правах и допустить на существующие университеты и во все другие высшие учебные заведения студентов и студенток, без различия национальности, вероисповедания и их прежней военной службы.

7) Разрешить открыть все закрытые, развязанные и не имеющие возможности развития культурные, экономические и политические общества, и учреждения и также запретить местным властям ставить препятствия в развитии "гражданским комитетам" и всем другим благотворительным учреждениям во всей стране.

8) Вновь разрешить издательскую деятельность прежде существовавшим или новым Украинским Польским и Еврейским периодическим издательствам.

9) Признать равноправие Украинскому языку на равне с Польским во всех судах, почтах, железнодорожных и др. общественных, государственных и автономных учреждениях.

10) Сместить настановленных гминных начальников и превернуть самоуправление гмин.

11) Издать распоряжение о равноправном приеме на службу новых чиновников и служащих без различия национальностей, вероисповедания и прежней службы в разных армиях.

12) Издать разрешение о свободном возвращении и пребывании в Восточной Галиции всем находящимся на эмиграции галичанам и с той целью издать соответствующия инструкции всем краевым и заграничным учреждениям Польши.

ЦДАВОУ, ф. 4, оп. 1, спр. 715, арк. 1–2. Машинопис. Копія.

№ 84

ЦІЛКОМ ДОВІРОЧНА ПРОПАМ'ЯТНА ЗАПИСКА др. СТЕПАНА РУДНИЦЬКОГО "ГАЛИЦЬКО-ЧЕСЬКІ СПРАВИ" ДО УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО

24 вересня 1920 р.

Галицько-чеські справи

Пропамятне письмо до
Уряду Зах. України.
[Відділ закордонних справ]

Коли тепер, під осінь 1920 р., справа независимої західно-української держави наслідком перипетій російсько-польської війни стала знов актуальна, настає крайній час цю независимість усіми можливими способами теоретично й практично уґрунтувати.

Теоретично це зробиться, коли відповідні чинники зберуть у як найкоротшім часі всі ті (дуже чисельні) практичні

дані, які переконуючо промовляють за незалежність Західної України (статистика, етнографія, історія, геополітика, економіка, соціальні відносини і т. п.).

Практично це зробить ся коли 1) поведеть ся доцільну закордонну політику супроти великих держав і сусідів, 2) приготовить ся весь скелет держави (конституцію й наше законодавство, економічний плян, військову організацію etc.., etc.) і прийдеть ся з готовою основою назад до рідного краю.

В теперішнім пропамятнім письмі маю сміліость звернутись до уряду в одній з багатьох справ закордонної політики, себто в справі наших відносин до Чеськословацької держави. Розумієть ся обмежусь тільки до справ у яких єсьм дещо фаховий собою; 1) до геополітичних і 2) до економічно-географічних.

А. Геополітичні справи.

Чеськословацька держава має тепер кругло 140,000 км^2 простору й поверх 13 міліонів населення, є отже сильною державою середної величини з якою галицька держава мусить у всякому разі сусідувати. При цім чесько словацька держава є з усіх усюдів так само окружена ворожими їй державними організмами як і галицька держава. З цього боку злука ціх двох нових держав у такій чи сякій формі доконечна.

Географічно-політичне положення Чехословаччини є дуже невигідне. Вона наче кліщами обнята в своїй голові — Чехії двома великими півостровами суто німецької національної терріторії. Пока що від півночі й заходу німецькі німці належать до Німеччини, від півдня до німецької Австрії. Та всякий реально думаючий чоловік мусить зрозуміти, що німецька Австрія тільки дуже вже недовго існувати може й буде без сполуки з Німеччиною. Тоді німецькі німці стануть для Чехії постійною і страшною небезпекою. До цього прилучить ся теж велика скількість німецького еле-

менту в чеській державі і то не стільки розсипаного по містах і етнографічних островах але й поселеного збитими масами при північній, західній і південній границі. Там то частини суцільної німецької національної терріторії входять у чесько-словацьку державу й затіскують ще дуще німецькі кліщі на голові чеського народу.

Таксамо як до Німеччини не можуть бути відносини Чехословаччини добрі до Угорщини. Рішення париської конференції признали Чехословаччині крім Словаччини й українського Закарпаття, яких мадяри ніколи добровільно не зречуть ся, також части суто мадярської національної терріторії здовж лівого берегу Дунаю й південної обноги словацьких Карпат. Ця остання обставина в найвищому ступені лютить всіх мадярських політиків без ріжниці партії. До цього приходить ще викохана довгою традицією імперіалістична вдача цілої мадярської суспільности в загалі й традиційна приязнь з Польщею.

Румунія тільки по хвилевій констеляції являється прихильною Чехословаччині. Супроти мадярських ревіндикаційних плянів вона мусить хоч чи не хоч шукати опори так у Чехословаччини, як і в Югославії. Та це тільки хвилево. По своїй природі Румунія є в глибокім противенстві до всіх сусідних славянских держав і все такою буде. Отже й із цеї сторони не може Чехословаччина нічого доброго сподіватись.

Відносини Чехословаччини до Польщі від самого початку й до нині сильно напружені. Не тільки ізза Тешина, Орави і Спишу, хоч і ці три территорійки будуть на довго камінем преткновенія поміж чехами й поляками нехайби як мудро поділила ці землі Антанта. Багато глибші джерела противенств лежать у цьому, що Польща своїм імперіалізмом на сході хоче відрізати Чехословаччину від усяких зносин зі Східною Європою. Ця політика Польщі, колиб була увінчана успіхом (значить коли Польща отрималаб Східну Галичину) принеслаб Чехословаччині політичну й економічну загубу.

Політичну тому, що тоді Чехословаччина мусить хоч чи не хоч орієнтувати свою закордонну політику після такої-ж політики Польщі і тратить тим самим свою самостійність. Економічно ось чому. Чехословаччина є промисловим краєм і потребує ринків збуту, яких би їй не замикали конкуренти своїми митами. Свобідні дороги до консументів (Східна Європа й Орієнт) Чехословаччина крім Дунаю немає, з виїмком просторих і тепер відживаючих доріг через Східну Галичину. Польща полишившись у посіданні Сх. Галичини запре чехам дорогу до Східньої Європи цілком певно. Не з якої-небудь "Gefuihlopolitik" а з причини що вона, з осібне давня конгресівка була з давна експортером промислових виробів на всю россійську імперію, Середню Азію і т. п. Польща без сумніву дуже добре розуміє конечність для себе відграваня супроти Сходу на далі ролю промислової держави. Тим самим розуміє досконально велику небезпеку чеської експортоздібности й це є одною з причин чому так вона цупко держить у своїх руках Східню Галичину й так гаряче бажає спільної межі з Румунією.

З усіх цих причин вже саме утворення Галицькоукраїнської державності є для Чехословаччини дуже корисним політичним актом, ще кориснiще буде для неї, коли галицька держава з нею сфедерується або бодай увійде в довгореченцеву конвенцію політично-економічно-мілітарну.

Політично-географічне положення Галицької держави буде mutatis mutandis так само некорисне як пол. геогр. положення Чехословаччини. Збудована в етнографічних границях, Галичина матиме 75000 км^2 і поверх 6 міліонів населення, буде отже ще в двоє менче від Чехословаччини. Імперіалістично настроєні сусіди так поляки як і мадяри будуть вже в імя самих своїх державних традицій безупинно зазіхати на самостійність Галичини. До того Польща буде з економічних зглядів постійно стреміти до експанзії навіть у самостійній Галичині і цю експанзію здержати буде дуже тяжким завданням! Румунія буде до галичан щонай-

менше індіфферентна, коли не ворожа, навіть якби при наконечнім розділі Буковини задержала Чернівці. Бо Галичина 1) буде славянським краєм а Румунія завсе бояти меться панслявізму, 2) буде вивозити те саме, що Румунія т. є. цереалії, нафту й сіль значить буде тільки невигідним конкурентом, а не контрагентом, від котрого мож здобути це що для самого себе потрібно etc. Північним і східним сусідом ледви чи буде Україна. Найбільш правдоподібно буде ним відновлена Россія. Бо наддніпрянці, коли серед них не появлять ся з нечева великі люде (аби й оден великий чоловік), при своїй партійній незгідливості й політичній незрілости навіть діставши в руки самостійність дуже швидко її втратять. Відновлена Россія буде тільки в перших роках сяк так прихильно відноситись до Галицької державности. Коли тільки поросте в піря то стремітиме по старому до карпатської границі щоби через те добути рішаючий вплив у Середній Європі. До того ще треба пам'ятати, що Галичина, схоче чи не схоче цего її уряд, буде все огнищем всеукраїнської думки, яка буде щораз то більше небезпечна для Россії, навіть як ця послідня згодить ся дати своїм українцям національно-культурну автономію.

В виду ціх усіх обставин (згадую тільки загально звісні речі) геополітичне положення самостійної Галичини буде відразу дуже грізне, таксамо грізне як положення Чехословаччини. Грізність положення буде для обох держав однаково сильна й на однакових премісах основана. Одинока ріжниця буде ця що головний фронт чехів мусить бути все проти німців, головний фронт галичан проти поляків.

Ці обставини просто кличуть обі держави до тісної федерації.

До цього прилучаєть ся одна обставина: Чехословаччина має попросту монструальні обриси. Її довгота переходить 920 км, найбільша ширина ледви 270 км. Неначе нескомасована полоса хлопського грунту. На випадок війни пр. з Польщею й Угорщиною посполу (що дуже можливе!)

Чехословаччина мусить відразу евакуювати не тільки Закарпаття але й переважну частину Словаччини і то без боротьби, бо инакше її армія не може бути вдержана в купі й попаде в небезпеку бути в значній части окружена й полонена. Без сильного союзника саме в Галичині Чехословаччина цією прикметою свого положення сама неначе запрошує імперіялістичних сусідів до війни й забору. Наслідком цего положення слідне в останніх часах навіть деяке зближеннє Чехословаччини до Німеччини. Те саме джерело має віддаленнє її від Франції й зближеннє до Англії, свіже оснований "малої Антанти" і т. п.

Відносини Чехословаччини до Галичини мусять бути постійно як найкращі – вже з чисто економічно-географічних причин (про це далі). Геополітичне значіннє має тут головно ця обставина, що етнографічні простори українців і словаків є на Закарпаттю сильно зазублені поміж собою (Диви карту!). Вона не є до вратовання для нас без галицько-чеської комбінації. А шкода її з двох причин. Раз лемки це дуже туге й малонадійне плем'я. По друге посідання Лемківщини зближає нас до Заходу й дає великі дотичні можливості, коли тільки використані будуть комунікаційні можливості, які дає Лемківщина.

Для українського Закарпаття, яке чехи визнають часами тільки як депозит, визначили вони дуже несправедливу границю, здовж ріки Уга, полишаючи суто українські частини комітатів ужгородського, землянського, шариського й списького безпосередно при Словаччині. Наслідком того наше Закарпаття тратить до 5000 км^2 – цілу третину простору. Цеї втрати цілком не вирівнує прилучення до него 2000 км^2 мадярської терріторії на південь від Ужгороду, Мукачева й коло Бере...

Колиб Чехословаччина хотіла задержати таку кривдну для нашого елементу границю, мусілаб позбутись одинокого можливого тривкого клієнта себто Галичини. Першим услівєм, під яким ми можемо переговорювати з чехами є:

Автономна область Закарпаття повинна на захід від Ужгороду одержати справедливі етнографічні границі на підставі карт і дослідів хоч би Нідерлього, Цамбеля, Томашівського.

Це справедливе розмежовання повинно наступити ві всякім разі чи буде галицька держава чи ні. В однім тільки разі матиме Чехословаччина plein ponoviz на українському Закарпаттю – коли Польща буде велика й удержиться при посіданню Галичини. Та це мабуть не наступить а коли й наступить то дні самостійності чеської держави будуть почислені. Коли Чехословаччина бажає собі життя, мусить українську справу вирішити справедливо, не задержуючи ні кусника української терріторії під своїм безпосередним володінням. Бо чи буде Велика Україна чи Велика Росія то посіданнє якої-небудь части нашої терріторії Чехословаччиною буде цілком певно тінню, що буде перепинювала сердечні відносини, які є прецінь для Чехословаччини квестією життя.

Справедливо розмежувавши ся можуть чехословаки з галичанами утворити сильну судетсько-карпатську федерацію яка своїми фактичними силами й оперта о природне заборола карпатської верховини може вдержатись успішно при самостійности і розвинутись на найбогатіщу країну на порозі між Середньою та Східною Європою.

Б. Господарсько-географічні справи

Чехословаччина як цілість уявляє з себе терріторію, якій пока що далеко до автаркії. Вона неодноцільна. Складається з двох частин: 1) Чехи, Морави й Шлеськ це простір, у якому хліборобство з одної, гірництво і промисл з другої сторони гарно й гармонійно розвиті, край середньоєвропейського господарського типу, дуже засібний, ба заможний і взагалі автаркічний; 2) Словаччина з Закарпаттям бідні гірські країни, під мадярським гнетом нерозвиті й економічно слабі, зависимі в своїм прокормленню від мадярської плодючої рівнини, поза деяким гірництвом майже без промислу.

Через прилучення Словаччини й Закарпаття до Чехоморавії білянс виживлення нової держави став кепський.

В пересічи виносила продукція Чехоморавії з Шлеськом (1905–1914 річно)

		Для порівняння: Західня Україна без Закарпаття кругло:
пшениці	6,147000 q	5000000 q
жита	10,00000 q	5000000 q
ячменю	9,966000 q	3000000 q
вівса	10,885000 q	6000000 q
бульби	53,398000 q	50000000 q
гречки й кукурудзи		2000000 q
кругло	90,000000 q	71000000 q

Ця продукція має вистарчити в першім разі (в чехах) на 10 міліонів людей, в другім (Галичина) тільки на 6 міліонів. Знаємо, що Галичина зі своєю продукцією поживи ледви виходить на своя, тож відразу видно, що доперва ЧехоМоравія стоїть не світло. Коли її тепер впало на голову бідна Словаччина, проблем виживлення стає дуже пекучий. Дуже погану ролю відграває для Чехословаччини ще й Закарпаття. Воно само нічим себе виживити не може й потрібує тісного політичного зв'язку з якою-небудь рільничою країною, що лежить об межу. Отже або з Угорщиною або з Галичиною. До чехів належати вона не має ніякого інтересу, його виживлення терпить на тім дуже сильно, для Чехословаччини з того приводу вісомий клопіт.

Зі Словаччини буде мож при повільнім зрості культури ще дещо з'їсного викресати на цей зріст продукції при зростаючому населенню нічого не заважить. Збільшити продукцію поживи в Чехоморавії ледви чи вже можна буде – вона там стоїть дуже високо.

В виду цього Чехословаччина дуже пекучо потрібує тісної економічно-лучбової звязи з краєм, що зміг би її дати свою надвишку поживчих продуктів. Доступу до моря нема –

наші околичні краї самі голодні, остає тільки Угорщина й Галичина. Бо Румунія має дешевий вивіз морем і на сухопутний вивіз задля його дороговизни не дуже то полакомиться. Угорщина ще довгі часи буде з Чехословаччиною вести бодай митову війну. Томуто самостійна Галичина булаб для чехів дуже корисна з огляду на свої продукційні можливости в поживі. Не зв'язана з ніяким голодним краєм, яким є пр. хоч би Польща, зможе галицьке населення, так мало вимагаюче, вже тепер в своїй великій нужді таки дещо з поживи вивести. Це показали найкраще відносини в часі світової війни. Згодом самі чехи всіми силами підіпруть наші змагання до піднесення продукції поживи в Галичині й будуть нею на десятки літ забезпечені в переважній части свого запотрібовання. З другої сторони доставить Галичина чехам цього, чого вони мимо всего багацтва краю у себе не мають а то 1) соли 2) нафти. До речі сказать справа соли для Чехії від раннього середньовіччя все була дуже актуальна, розпросторонення експльозиційних моторів же буде в чеськім промислі щораз то більше, бо вугля не конче то буде вистарчати вже в найблищій будучині.

Крім цего всего добуває Чехословаччина в сфезерованій Галичині значний ринок збуту для свого промислу і нагоду інвестувати капітали при відбудові знищеної Галичини. Про рішаючи значіння Галичини для лучби чехів зі Сходом Європи я вже згадував. Для цеї останньої ціли потрібне негайне збудовання одної або й двох залізниць, які скорочувалиб лучбу Чехословаччини зі Сходом.

Самостійна Галичина має не менший інтерес средугувати із Чехословаччиною, як ця послідня з Галичиною.

Галичина потрібує негайно: 1) відбудови знищених осель, хліборобства, промислу і торгівлі. Це можливо тільки при видатній помочі чеського капіталу, високої хліборобської техніки, розвитого промислу; 2) насадження тимчасової економічної системи, щоби без шкоди перейти перший час

кризи. В цім може її добре помогти тільки економічно сильний сусід.

Галичина потрібує на постійне 1) сусіда, що бравби за добру ціну її поживні продукти, нафту, сіль, дерево, таким є Чехословаччина. 2) сусіда, що давби її промислові продукти й крім того преважний а неіснуючий в Галичині вуголь. 3) сусіда, в якого хліборобська, скотарська, лісова техніка є високо розвиті, щоби було в кого вчитись як наладити власне господарство. 4) сусіда, який посередничав би чесно в лучбі Галичини з Заходом. Всі ці усліви сповняє Чехословаччина як найкраще. При недостачі моря значіння безпосередних сусідів дуже велике. Польща, Угорщина, Румунія будуть дуже мало позитивно заінтересовані в Галицькій державі, противно старатимуться їй шкодити. Могутні протектори та далекі не багато поможуть. Тим ясніще виходить тут велике значіння Чехословаччини для нас.

З військово-географічного боку становлять Чехословаччина і Галичина систему взаїмної асекурації. З осібна Галичина находиться неначе на задах кожної держави що хотілаб вести війну з Чехословаччиною (з виїмком Німеччини). З осібна це дотичить Угорщині й Польщі. У війну з Чехословаччиною Польща в разі істнування самостійної Галичини не може навіть вдаватись, таксамо Угорщина. Румунія тратить свободу рухів у Середній Європі й мусітиме обмежитись переважно до балканських справ. Коли Галичина виобразує свою армію на лад Швайцарії, стане вона дуже поважною запорукою мира в усіх сторонах Європи.

Відень, 24.IX. 1920

С. РУДНИЦЬКИЙ

Архів УКУ, Рим, Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 298. Рукопис. Оригінал.

№ 85

ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕЗИДЕНТОВІ УНРАДИ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ПЕРЕГОВОРИ В РИЗІ ТА ПОЗИЦІЮ ППС (ПОЛЬСЬКОЇ ПАРТІЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ) ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ І ПРО КАДРОВІ ЗМІНИ

1 жовтня 1920 р.

Високодостойний Пане Президенте

Уважаю своїм обовязком раз просити пана президента щоби зволили змінити інструкції для нашої делеґації, яка виїхала до Риґи. Про мотиви того мого прошення я писав вже в листі переданім через пана д-ра Ґротера. Незнаю чи той лист дійшов отже деякі з тих мотивів повтаряю.

Оставаннє нашої делеґації без того щоб вона зголошувалася до участи в конференції, а обмежилася тільки до ролі пропаґаторів, ослаблює наше політичне становище, що — мовляв — ми самі не вважаємо своєї самостійности настільки поважною справою, щоби домагатися участи в переговорах; а на случай допущення нас, чого я не допускаю, ми-ж вже так якби визнані самостійною переговорюючою стороною і державою; шкода для нас ніяка, бо тоді ми можемо поставити ті домагання н. пр. міжнародні ґарантії рижського мира у відношенню до Східної Галичини, які потрібні з огляду на антанту і можемо кождої хвилі зірвати переговори, коли-би наші умови не були приняті.

З початком переговорів в Ризі анґлійська партія праці звернулася до польської партії соціялістичної з домаганням щоби вона подала основи на яких мав-би бути заключений польсько російський мир. Між иншим таж партія праці в точці 8 цілого ряду запитів питає: “Чи Польща має намір

признати повнозалежність Литви і Східної Галичини в їх етнографічних границях".

П.П.С. відповіла, що Польща вже визнала державну незалежність Литви; дотично Східної Галичини заявила, що вона перший раз дізнаєся про домагання незалежности для того краю, який не є одностайною етнографічною цілостю. Польща — говориться дальше у відповіди — буде переправляти, але з українським народом — однак Совітська Росія не має права сею справою займатися, тому що в Східній Галичині нема ні одного Росіянина. Що-ж до теріторіяльного розмежовання між польським і українським народом, то П.П.С. думає про те, але передумовою такого розмежовання є створення свобідної України. Створення самостійної східно-галицької держави, вважає П.П.С. — збалканізованєм середущої Европи, а, по-друге, така держава — мовляв — не може удержатись з причин економічного характеру. Відповідь на ту "польську відповідь" не трудна: Східна Галичина се корінна українська теріторія заселена компактною масою українського населення поверх (три) 3 1/2 міліонів в реляції 74 %; польське населення тут, се в меншій части кольоністи, в більшій не продуктивна кляса польської бюрократії, яка для заспокоєння своїх господарських потреб користується політичним засобом (не економічним: се-б то працею), а саме польським пануванням в Східній Галичині; розуміється те польське населеннє в дрібній меншости. Питання про державну самостійність Східної Галичини повинно бути відомим П.П.С. з недавної ще історії 1918—1919 і хоч-би з польсько-української війни в тім часі за туж державну самостійність, а дальше з поглядів заграничних кругів на ту справу, довгих дебат на міжнародній конференції мира про ту справу, рішення соціялістичного конґресу в Люцерні 1919 р., в кінци російських мирових предложень. Коли П.П.С. "не покидає думки" про розмежовання польського і українського посідання в Східній Галичині і ставить як передумову того розмежовання істнованнє сво-

бідної України, то очевидно має на думці відступлення тій Україні якоїсь східної части нашої країни, імовірно від Буга-Стрия; найперше ми не фіґурка на шахівці щоб нас відступати; а коли П.П.С. бажає державної незалежности для тої части Східної Галичини (між нами говорячи з найбільшим процентом польської людности) — то чому відмовляє її корінно українській теріторії, положеній далі на захід від згаданої лінії; і коли Польща щиро бажає для нас свободи, нехай дозволить, щоби згідно з прінціпом тої свободи ми самі рішили про свою судьбу; обсловленнє згаданого теріторіяльного розмежовання створенням української держави на схід від Збруча вказує що найменше на лиху волю П.П.С., бо відомо що її повстаннє й істнованнє такої держави непевне; і коли нам належиться політична свобода, то вона мусить бути зреалізована без огляду на те чи буде за Збручем українська держава, чи ні: чому від того случаю, припадкового що так скажу, має залежати воля чи не воля трех і пів міліонів галицьких Українців? Створення самостійної галицької держави уважає П.П.С. збалканізованням середущої Европи. Алеж Східну Галичину збалканізували самі Поляки, заводячи там масові арештовання, терор, погроми, а в кінци що найважнійше самоволю і анархію в т. з. адміністрації краю, самоволю яку примінює друге нелеґальне польське правительство у виді польських національних комітетів, що істнують в кождім повітовім місті. А вже до решти збалканізує край польська кольонізація 78'9/10 % всіх рільничих господарств в краю має тільки 1—5 гект землі а з того 42 % тільки 1—2 гект; простір всеї більшої посілости Східної Галичини не вистарчив би на заспокоєння земельного голоду українського селянства. Зарібків на дворах не буде, еміґрація всяка на довший час спинена, індустрії, куди відпливав би сільський пролєтарят в краю нема. Що буде за кілька десяток років з міліонами безземельного або майже безземельного укр. селянства, яке в обороні свого загроженого життєвого інстинкту засуджене на деґенерацію і муки по-

вільного вимирання, буде приневолене хапатися всяких засобів боротьби?

Прошу доручити ласкаво, щоби все те в такій формі, як тут сказано або ще краще у відповідно поширеннім змісті було подане до відома анґлійській партії праці для її з'орієнтовання про вартість польської відповіди.

Дуже прошу, щоби Пан Президент залишили п. Томашівського на його становище. В нашім національнім таборі розтіч. Соціалісти, а зокрема большевики ведуть проти Уряду поважну боротьбу. До того богато з наших передових людей остає на боці. До них мав би пристати ще й п. Томашівський, один з наших учених і людина на якої політичній співпраці нам повинно залежати. А так всі до решти від нас повідскакують:..

Прошу також, шоби п. Президент дали мені ласкаво можність висловитися про особистий склад нашої місії в Льондоні, якщо мав би стати її головою та повести її можливо найуспішнійшу роботу.

Моя розмова з Вітосом не довела до нічого.

Прошу приймити слова моєї найвисшої пошани.

Вам відданий:

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Копія.

№ 86
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ДЕЛЕГАЦІЇ В ПАРИЖІ ПРЕЗИДЕНТОВІ УНРАДИ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ В ЛОНДОНІ

3 жовтня 1920 р.

Копія

Париж, 3. жовтня 1920.

DÉLÉGATION
DE L'UKRAINE OCCIDENTALE
(GALICIE)
PARIS
15, RUE NENRI-MARTIN
№ 257

Високодостойний Пане Президенте,

Маю честь переслати Вам при сьому копію телеграми, яку одержали ми сьогодня з Риги. Мимоходом кажучи, французька преса з останних днів (українська і польска в краю вже передше) принесла звістки про приїзд наших делегатів до Риги, про спротив большевиків допустити п. Костя Левицького до переговорів, "бо Поляки моглиб використати цю обставину для допуску Петлюри" і про протест нашої делегації проти рішень в справі Східної Галичини без її участи. Се спонукало мене помістити в нашім пресовім бюлетені з І. с. м. (який Вам зістав уже висланий) нотатку про Ризьску делегацію, з поясненєм, що її цїллю є: 1) перепинити польско-росийський договір, "який постановлявби прилученє Східної Галичини до Польщі", 2) боронити прав самостійности Західної України. Така формуляція не може образити ні большевиків, ні Антанту.

(Аргумент, що Ризьска конференція не компетентна в цій справі, а одиноко уповажниними до сего є держави Антанти, підніс уже кн. Сапіга).

Вчерашний полудневий дневник "Інформасіон" помістив за "Курієром Львівським" відомість про договір

Врангля із Скоропадським – і про Вашу участь в тій акції, як "гетьмана Галичини". З огляду на симпатії французького Уряду до Врангля, а й до самого Скоропадського, про що мав я вчера нагоду переконатися, не уважав я відповідним простувати цю вістку; те не виключає, що може зробити се наша місія в Ризі прямо у джерела. Вирізки з обох часописей залучаю.

Три дні, які минули від виїзду п. Томашівського, ужив я на зложенє візитних карт членам французького Уряду і акредитованого при ній дипльоматичного корпуса. – Поза тим бачив я п. Пелісіє, якого погостив я сніданком; я відновив з ним мої давні зносини. Він віднісся до нас дуже сердечно і обіцяв познакомити мене з кругом політиків, в якім тепер працює. Твердить, що бюро, в якім є директором, мае близький контакт з міністерством закордонних справ, а головно з п. Бертельо, бо є прямо офіціозною агенцією Ке д'Орсе. Я заповів пану Пелісіє близький приїзд Пана Президента до Парижа, і він – так в імени неприсутного еще п. Буйона, як і своїм власнім, прирік всяку поміч. (п. Буйон приїзджає на днях.)

Маю намір зложити сего тижня візити посольствам литовському, чеському і російському; про вислід тих побачень донесу негайно.

Прошу приняти запевненє моеї найглибшої пошани

За Делегацію:

Печатка делегації

Антін Петрушевич в. р.

Пану Президентові
Др. Евгену Петрушевичові
в Лондоні

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Оригінал.

№ 87
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО в. о. ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ В ПАРИЖІ СТЕПАНОВІ ТОМАШІВСЬКОМУ ПРО ПЕРЕГОВОРИ В РИЗІ І ПРО СТАВЛЕННЯ ППС ДО СПРАВИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

3 жовтня 1920 р.

З початком переговорів в Ризі анґлійська партія праці звернулася до польської партії соціялістичної з домаганнєм щоби вона подала основи на яких мав-би бути заключений польсько-російський мир. Між иншим таж партія праці в точці 8 цілого ряду запитів питає: “чи Польща має намір признати повнозалежніє Литви і Східної Галичини в їх етноґрафічних границях”.

П.П.С. відповіла, що Польща вже визнала державну незалежність Литви; дотично Схід. Галичини заявила, що вона перший раз дізнаєся про домагання незалежности для того краю, який не є одностайною етноґрафічною цілістю. Польща – говориться дальше у відповіди – буде пересправляти, але з українським народом – однак Совітська Росія немає права сею справою займатися, тому що у Схід. Галичині нема ні одного Росіянина. Що до територіяльного розмежовання між польським і українським народом, то П.П.С. думає про те, але передумовою такого розмежовання є створення свобідної України. Створення самостійної східно-галицької держави, вважає П.П.С. збалканізованнєм середущої Европи, а по друге така держава – мовляв – не може удержатися з причин економічного характеру. Відповідь на ту польську відповідь не трудна: Східна Галичина се корінна українська територія заселена компактною масою українського населення поверх 3 1/2 міліонів, в реляції 74 %, польське населеннє тут, се в меншій части кольоністи,

в більшій непродуктивна кляса польської бюрократії, яка для заспокоєння своїх господарських потреб користується політичним засобом (не економічним: себто працею), а саме: польським панованєм в Схід. Галичині; розуміється те польське населеннє в дрібній меншости. Питання про державну самостійність Східної Галичини повинно бути відомим П.П.С. з недавної історії 1918–1919 і хоч би з українсько-польської війни в тім часі за туж державну самостійність, а дальше з поглядів заграничних кругів на ту справу, довгих дебат на міжнародній конференції мира про ту справу, рішення соціялістичного конґресу в Люцерні 1919 р., вкінци російських мирових предложень. Коли П.П.С. "не покидає думки" про розмежовання польського і українського посідання в Східній Галичині і ставить як передумову того розмежовання істнованнє свобідної України, то очевидно має на думці відступлення тій Україні якоїсь східної части нашої країни, імовірно від Буга-Стрия; найперше ми не фігурка на шахівниці щоб нас відступати; а коли П.П.С. бажає державної незалежности для тої части Галичини (між нами говорячи з найбільшим процентом польської людности) – то чому відмовляє її корінно українській території, положеній далі на захід від згаданої лінії; і коли Польща щиро бажає для нас свободи, нехай дозволить, щоби згідно з принципом тої свободи ми самі рішили про свою судьбу; обусловленнє згаданого територіяльного розмежовання створення української держави на схід від Збруча вказує що найменше на лиху волю П.П.С., бо відомо що постаннє й істнованнє такої держави непевне; і коли нам належиться політична свобода, то вона мусить бути зреалізовона без огляду на те чи буде за Збручем українська держава чи ні; чому від того случаю, припадкового що так скажу, має залежати воля чи неволя 3 1/2 міліонів галицьких Українців? Створення самостійної галицької держави уважає П.П.С. збалканізованнєм середущої Европи. Алеж Східну-Галичину збалканізували самі Поляки, заводячи там масові арештовання, те-

рор, погроми а в кінци що найважнійше самоволю і анархію в т. з. адміністрації краю. Само волю, яку примінює друге нелеґальне польське правительство у виді польських національних комітетів, що істнують в кождім повітовім місті. А вже до решти збалканізує край польська кольонізація: 78 9/10 % всіх рільничих господарств в краю має тільки 1–5 га землі а з того 42 % тільки 1–2 га; простір всеї більшої посілости Схід. Галичини не вистарчив-би на заспокоєння земельного голоду укр. селянсьтва. Зарібків на дворах не буде, еміґрація всяка на довший час спинена, індустрії, куди відкликав-би сільський пролєтарят в краю нема. Що буде за кілька десяток років з міліонами безземельного або майже безземельного українського селянсьтва, яке в обороні свого загроженого житєвого інстинкту, засуджене на деґенерацію і муки повільного вимирання, буде приневолене хапатися всяких засобів боротьби?

Прошу дуже все те у відповідно Вами поширенім змісті переказати письменно провідникам французьких соціялістичних партій.

Поляки почали в краю, з одного боку, мирову офензиву супроти нас, з другого боку, дуже енерґічну кампанію проти нашого політичного проводу. Вислідом першої м.и. є польський проєкт соймовий про основаннє українського університету в Станиславові. Уряд дав директиву нашим політичним чинникам в краю, щоби віднеслися до такого предложення неґативно.

Залучаю Вам ноту в університетській справі, вислану до урядів держав антант.

Не одержую тижневих пресових звітів від Вашої делеґації.

(Підпис) **Степан Витвицький**
Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 291. Машинопис. Оригінал.

№ 88

ЗАЯВА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ НА 2-му ЗАСІДАННІ ГОЛОВНОЇ КОМІСІЇ РИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З ПРОТЕСТОМ ПРОТИ НЕБАЖАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ ВКЛЮЧАТИ ДО ПОРЯДКУ ДЕННОГО КОНФЕРЕНЦІЇ ПИТАННЯ ПРО СХІДНУ ГАЛИЧИНУ

4 жовтня 1920 р.

В ответ на только что сделанное уважаемым Председателем Польской делегации заявление, я прежде всего хотел бы констатировать,что со стороны Российско-Украинской Делегации не было сделано трех Деклараций, а только одна, именно декларация, содержавшая в себе изложение Резолюции, принятой Всероссийским Центральным Исполнительным Комитетом, той самой резолюции, которая была положена в основание всех последующих заявлений Российско-Украинской Мирной Делегации. Если уважаемый Председатель Польской Делегации усматривает разницу в формулировках резолюции и конкретного проекта будущего прелиминарного договора, то эта разница несомненно существует и является характерной разницей для всякой декларации и договора. В договоре даны конкретные формулировки, в декларации принципиальные обоснования. Что касается удовлетворения высказанного Российско-Украинской Мирной Делегации, то оно относится только к вопросу о желательности для обоих сторон близкого мира, но не может иметь отношения к конкретным предложениям Польской Мирной Делегации, в виду того, что таковых до сих пор не было. Заявление Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета о том, что в случае невозможности соглашения на вопросе о самоопределении Российско-Украинская Мирная Делегация должна, оставив в стороне обсуждение этих спорных вопросов, по-

пытаться придти к соглашению по других конкретным вопросам в интересах скорейшего прекращения кровопролития, не могло быть исполнено до того, пока не имела места попытка столковаться на таком именно спорном вопросе о самоопределении. Все вышесказанное ныне уважаемым Председателем Польской Делегации по вопросам самоопределения приводит к убеждению о невозможности быстрого соглашения по этим вопросам и следовательно делает возможным конкретную постановку 2-го предложения об оставлении в стороне этих спорных вопросов. Мнение Польской Делегации, что самоопределение областей, поскольку оно не приводит к прямой анексии этих областей у Польши не является самоопределением, только подтверждает мысль о невозможности соглашения на этой почве. Попытка Уважаемого Председателя Польской Делегации отвести некоторых представителей Украинского Правительства на том основании, что они некогда были представителями России, легко парируется ссылкой на некоторых государственных деятелей Польши, в свое время явно защищавших интересы Российской Империи, а ныне представляющих интересы Польши. Нежелание Польской Делегации включать в порядок дня Мирной Конференции вопрос о Восточной Галиции принимается к сведению, но что это делается потому, что Галиция не принадлежала к Российской Империи только подтверждает империалистический образ мыслей Польской Делегации. Оставляя этот вопрос в стороне Российско-Украинская Мирная Делегация тем не менее не может не обратить внимание Польской Делегации на то, что вопрос о независимости Восточной Галиции не есть желание Красных Советский Армий, а несомненно воля всего Галицийского населения, нашедшая себе выражение даже в заявлениях тех политических партий, которые стоят по социально-политическому мировозрению гораздо ближе к Польше, нежели к нынешней России и Украине.

Российско-Украинская Мирная Делегация принимает тоже к сведению, что Польша уже признала независимость Украины, Литвы и Белоруссии, но не может удержаться от воспоминания, что это признание независимости в период Польской оккупации не препятствовала управлению этими областями через назначаемых из Варшавы комиссаров и путем террора.

Еще раз констатируя, что никаких разногласий за исключение чисто формальных между Декларацией Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета и предложенным на обсуждение проектом прелиминарного мира не существует, Российско-Украинская Мирная Делегация вторично заявляет, что готова положить в основу всех дальнейших обсуждений именно это преложение Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета и что с самого начала на свой проект она смотрела только как на основу последующих работ.

Идя навстречу уже сделанному предложению Польской Делегацией она соглашается на немедленное начало работ комиссий: Финансово-Экономической и Правовой.

ЦДАВОУ, ф. 4, оп. 1, спр. 715, арк. 73. Машинопис. Копія.

№ 89

ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ

4 жовтня 1920 року

Високоповажний Пане Секретар!

Пишучи лист переданий до Вас через п. Гамільтона я забув згадати про присланий мені Вами протест в справі

затримання Поляками утворення Українського університету в Станиславові. Після моеї думки, а сю думку поділяють також і присутні тут пп. Томашівський, Рудницький і Іван Петрушевич – не є апортуючим виносити вже тепер сей протест. Результат такого протесту легко предвидіти – не дістанемо університету ані у Львові, ані в Станиславові і наша молодіж буде дальше позбавлена можливости вчитися. Щонайменше можна сподіватися такого результату. За те утворення університету хотя би в Станиславови врятує молодіж від бездіяльности, зневіри і, на случай довшого тривання польської окупації, цілковитої затрати соток інтелігентних сил, згорне всю нашу молодіж також і з поза границь краю, витворити на час окупації новий центр культурного життя, не згадуючи про се, що сам факт існування українського університету стане для нас також і дуже цінним статутом політичним. По здобуттю самостійности ми зможемо його легко перенести до Львова, тимчасом він нам потрібний. Факт утворення сего університету в Станиславови не буде також шкодити нам політично відносно Львова, бо рішення запоза односторোннє без нашої згоди, а щоби се тим сильніще ствердити, добре буде внести проектований Вами протест, *[нерозбірливо]* по утворенню сего університету.

Щож нині доручено мені Ваше письмо вислано на руки – д-ра Граттера з 22/д в справі повновластей для делегації в Ризі. Вже в попереднім листі я Вам подав мотиви, чому я був і є против поширення сих повновластий в напрямі делегаціям бажанім. Делегація і Ви виказались за можливе, що сам факт уділу в конференції як рівнорядний чинник, мусів би принести нам великі політичні користи. Но чи нас запрошено до конференції? Где гарантії, що нас би схотіли до неї приняти? Противно, сеж хиба не може підлягати найменчому сумнівови, що Польща зміряючи до інкорпорації нашого краю, не згодила би ся ніяк допустити нас до конференції, бо і она розуміє не гірше нас значіння і кон-

сиквенції такого кроку, а і Росія, що відносно нас станула на становище плебісціту, правдоподібно також на се би не згодилась. В результаті могли-бисьмо лиш стратити попертє і приречений вже нам Антантою уділ в загальній мировій конференції, бо судячи по настроях не лише в Парижи, но і Лондоні відносно большевизму і знаючи становище Антанти, що лише она є компетентною рішати про нас, не трудно догадатися як Антанта приняла би наш уділ, а, навіть, саме зголошення як до уділу в рижській конференції. Ризику тим більше, що вдовольняючий нас результат сеї конференції з гори виключений. Се становище показується тепер тим більше оправданим, що після послідних відомостей з Росії, ся послідна стоїть відай перед новим катаклізмом.

Примічу, що висилаючи інструкцію як не виключення можливости пізнішого поширення повновластий на случай коли події би пішли иншим ходом — на жаль се не сталось. Д-ру Цегельському вислав перед тижнем повновластя і поручення поїхати до Вашингтону на 4—6 тижнів.

В справі матеріальної допомоги, призначеної Лігою народів Польщі і Галичини — поінформуємося в найблизших днях у Ліги. Знаю лише те, що сю допомогу виплачує Ліга впровід довшого часу і що якийсь Американець, що сидить в Варшаві, має опікуватися тим, щоби Галичина діставала свою пайку.

Кінчу поздоровленням Вас щиро
з високим поважанням

Є. Петрушевич

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 247. Рукопис. Оригінал.

№ 90
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ

5 жовтня 1920 р.

Сьогодня у мене щасливий день. Був я в міністерстві закорд. справ у референта для Підкарп. Руси в раді міністрів дра Старого і у приват. секретаря Масарика, дра Шкраха.

В мін. закорд. справ зорганізовано новий відділ для справ політичних. Начальником його є др. Веверка, що був доси чес. послом в Лондоні, заступником др. Нідерле. По обговоренню біжучих справ з дром Нідерлем він сам зажадав, щоби я представив ся Веверці і обговорив з ним загально наші справи. Веверка сказав мені, що будучи в Лондоні мав нагоду відчути настрої англ. політики супроти нас і України взагалі, а з другого боку супроти Польщі. Потвердив мені, що Англія супроти польських аспірацій на схід. Галичину і на Україну ставить ся зовсім негативно, що такі самі настрої замітні также в політиці Америки, яка чим раз більше в тій справі склонюєть ся на бік Англії, а що также на підпору Італії можемо лічити. Що тичить ся Чехословаччини, то се річ очивидна, що всіма силами дбати ме, аби схід. Галичина не припала Польщі. На мої побоювання, що під напором Франції готова Польща дістати ся до "малої антанти" і унеможливити здійснення післанництва і бажань Чехословаччини на сході Європи, сказав Веверка, що се певно не станеть ся; Чехословаччина вповні сьвідома великої небезпеки, яка вийшла б для неї із приналежности Польщі до "малої антанти". При всій нашій розмові бачив я однак великий интерес у В. для України як цілости. Ще більше виявив ся той интерес у особистого секретаря

Масарика дра Шкраха. Він дуже промовляв за тим, щоби всі укр. діячі: Петрушевич, Петлюра і Винниченко (а може і Грушевський) порозуміли ся з собою доконечно, бо аж тоді запевнена буде самостійність України. Я бачив, що він стоїть в тіснім зв'язку з Винниченком, казав, що Винниченко дійсно укр. патріот, бо якраз зрезигнував з президентства і комісаріату загранич. справ в радянській Україні, переконавши ся, що московські комуністи не комуністи, а найгіршого сорту імперіялісти. Винниченко сими днями має приїхати до Праги, буде у Масарика, хоче порозуміння з Петрушевичом, зліквідує "Нову Добу". У Шкраха найшов я прямо ентузіазм для України, правда, як цілости, він мріяв про силу "малої антанти", коли-б до неї належала Україна, отже "мала антанта" числила-б 80 міліонів. Упоминав нас до згідливого поступування з одною-одинокою метою на умі, аби була Україна, а потім, мовляв, вже покажеть ся, яка вона має бути і буде. Між тим як дуже горячо промовляв за Винниченком, хоч зовсім непотрібно підкреслював, що він не комуніст, то про Грушевського сказав, що він професор, а не політик. Здасть ся, що я сими словами докладно для Вас схарактеризував слова і вражіння з моїх розмов. На тій підставі бачу, що у Чехів незвичайно росте интерес для України. Додати мушу, що Шк. сказав, що він того Чеха, котрий згодив би ся на то, аби Галичина припала Польщі, без пощади би вбив. Коби до того всього ще Бог дав нам розум...

На телеграму Сінгалевича, що він ані ніхто з нашого уряду не звертав ся телєграфічно до Нідерлього в справі паспорту, уважав я своїм обовязком нині ще раз розпитати ся його про сю річ. Нідерлє рішучо твердить, що дістав таку телєграму з Відня з підписом Сінгалевича і що потім якийсь офіцир з наших таборів був у нього за пашпортом і він йому дав. Дуже бою ся, що хтось позволив собі на телєграмі Сінгалевича підписати, так як то свого часу вже раз було, що Кущак так зробив.

Інтервеніював я в справі Новаковського, Пачовського, Бирчака, Струтинської, Творидла, Величковського, котрі дістали від жупанату в Ужгороді наказ, забрати ся з території Чехословаччини. В тій справі, а также в справі всіх наших емігрантів говорив я вчера з Жатковичом. Думаю, що все буде тепер инакше. І в справі уділення права горожаньства не робити муть нам труднощів. Як у всім, так і тут, є по урядах люди нам і неприхильні, в Ужгороді прямо кацапи, які нашим людям роблять збитки, але є і добрі люди.

Посилаю Вам подання інж. Мартиника до ласкавого прихильного полагодження. Він предложив мені кілька листів, з котрих виходить, що він всіми способами стараєть ся о якусь посаду і всі (Німці, Англійці, Швайцарці) обіцюють йому посаду, але все аж пізнійше. Сам він заявляє, що жиє тепер з жінкою і з дітьми вже з того, що продає всякі річи.

Хоч все маю готове про Велигорського і наше урядовання, але мушу се відложити на завтра, щоб се письмо могло ще нині відійти.

Кінчу з найнизшим поклоном

Др. Смаль-Стоцький

Ческої машини до писання все ще нема, чиста біда.

Телєфонна розмова з Микетеєм зовсім не вдала ся, не було можна його розуміти. Дуже жалую, бо може мав мені дещо важного подати до відома.

Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Рукопис. Оригінал.

№ 91
З ІНФОРМАЦІЙНОГО ЛИСТА ПРЕДСТАВНИКА В БЕРЛІНІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ

6 жовтня 1920 р.

Вчера приняв мене на авдиєнції міністер закордонних справ Др. Сімонс. Авдиєнция тревала близько години. Міністер випитував ся дуже основно про теперішні відносини в Галичині, про міжнародні вигляди для утвореня із Східної Галичини самостійної держави, про наш Уряд і т. п. При тій нагоді обговорив я справу пашпортів, дозволів на в'їзд та виїзд до і з Німеччини та справу наших утікачів з Тухолі — і аж тепер маю надію, що згадані справи будуть корисно полагоджені.

Якраз з тої причини пишу сей лист, бо прислані урядом пашпорти та печатки рішучо не надаються до ужитя в Німеччині. Текст німецький на пашпортах і печатках безумовно конечний... *

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77. Рукопис. Оригінал.

---

* Закінчення листа у справі відсутнє.

№ 92

ПРОЕКТ УГОДИ МІЖ БІЛОРУСЬКОЮ НАРОДНОЮ РЕСПУБЛІКОЮ І ГАЛИЦЬКОЮ НАРОДНОЮ РЕСПУБЛІКОЮ ПРО ВЗАЄМОВИЗНАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ І ВЗАЄМОДОПОМОГУ*

7 жовтня 1920 р.

7. жовтня 1920. р.
Ч. 1.
м. Рига.

Білоруська Народна Република, в особі Старшини Ради Народних Міністрів: В. Ластовского, з одної сторони, і Галицька Народна Република, в особі Уповажненого Президентом Галицької Народної Републики, Дра. Костя Левицького, з другої сторони, стрінувших ся в м. Ризі 7. жовтня 1920. року і взаємно предложивши належні повновласти – договорили ся як слідує:

1. Білоруська Народна Република визнає повну незалежність і суверенність Галицької Народної Републики;

Галицька Народна Република визнає повну незалежність і суверенність Білоруської Народної Републики;

2. Білоруська Народна Република і Галицька Народна Република, в цілях оборони своїх державних інтересів отсим зобовязують ся бути з собою в оборонні́м союзі супроти імперіялістичних замахів сусідних держав, як в области оружної так в области дипльоматичної боротьби;

* Оригіналу угоди й будь-яких інших документів щодо її підписання у справі не виявлено.

3. Уряд Білоруської Народної Республики і Уряд Галицької Народної Республики взаємно зобовязують ся матеріяльно допомагати друг-другови, як у внутрі, так і за границями, та всюди взаємно боронити прав і інтересів горожан обох договорюючих держав;

4. Білоруська Народна Республика і Галицька Народна Республика застерігають собі право іти на ті чи інші порозуміння і заключати потрібні для себе умови з другими державами, але під услівєм, що зміст їх не буде звернений проти державних інтересів договорюючих сторін;

5. Отся умова робить ся довірочно і до проголошення не призначуєть ся.

6. Текст умови пишеть ся в мовах: білоруській і українській, при чім оба тексти уважаєть ся автентичними і оригінальними.

Старшина Ради Народних Міністрів Білоруської Народної Републики:

В. Ластоўскі в. р.
Уповноважений Президентом Галицької
Народної Републики:
Др. **Кость Левицький в. р.**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294. Машинопис. Копія.

№ 93
ПРОТЕСТ ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР НА РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ ПРОТИ ТРАКТУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ЯК ВНУТРІШНЬОЇ СПРАВИ ПОЛЬЩІ

7 жовтня 1920 р. *

ДО МИРОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ В РИЗІ!

Уповноважнена Делєгація Національної Ради Східної Галичини і її Уряду, прибувши в Ригу, аби беречи державно-правні інтереси Східної Галичини, не зголошувалася до участи в нарадах Мирової Конференції, бо вважала інтересовані воюючі сторони: Польщу та Совітську Росію і Совітську Україну за некомпетентне форум до вирішування державної справи Східної Галичини.

Коли ж в тоці нарад Конференції, Делєгація Совітської Росії і України, визнавши державну независимість Східної Галичини, піддалася напорови польської Делєгації та згодилася приняти в прелімінарнім мировім договорі таку демаркаційну границю, що Галичина припадає на захід від неї, то вважаємо нашим обовязком, як заступники лєгальної влади Східної Галичини, заложити отсим найбільш рішучий протест проти всякого, хочби лиш тимчасового розпоряджування землею Східної Галичини, чи зі сторони Польщі, чи зі сторони Росії або України, бо всяке дотично східно-галицької теріторії рішення без згоди представників Національної Ради Східної Галичини є ярким насилуванням права самоозначення населення цеї теріторії. І тому таке вирішення не може мати ніякого значіння та його ніколи наш нарід за важне не признасть.

* Дата документа.

Самовільне вирішування про державну теріторію Східної Галичини мировим договором між Польщею а Росією і Україною прямо нарушує волю народу Східної Галичини, узнану постановою Найвищої Ради держав антанти з 11. липня 1919, принятою також Польщею, котрою запоручено, що про державне становище Східної Галичини на підставі права самоозначення вирішить в останній інстанції її населення.

Супроти цего протестуємо проти трактовання державної справи Східної Галичини як внутрішньої справи Польщі, бо український нарід цеї теріторії, ще ніколи не хотів і не хоче належати до Польщі, реалізуючи своє державне право проти анексійних наступів Польщі, виборов у міжнародних зносинах за останні два роки: признання Східної Галичини окремою державною одиницею, окремим підметом міжнародного права.

Вкінці, протестуючи проти всякого значіння, важности і правної сили мирового договору Польщі з Совітською Росією і Україною дотично східно-галицької теріторії, підносимо, що справа державної самостійности Східної Галичини в як найскоршім часі повинна бути остаточно вирішена світовою конференцією, згідно з волею населення цеї теріторії, бо годі допустити, аби по розпаді Австрії всі її народи одержали на підставі права самоозначення свої державні теріторії, а тільки один український нарід, на своїй питомій галицькій теріторії підданий був під безпощадну владу свого відвічного польського ворога, що його вже тепер нечуваним в світі нелюдським способом винищує, хоч Польща немає признаної Східної Галичини.

Уповноважнена Делєгація Національної Ради Східної Галичини
і її Уряду:
Др. Кость Левицький, голова.
Ернест Брайтер Др. Осип Назарук, Др. Лука Мишуга,
члени Делєгації.

Український прапор. – 1920. – 21 жовт.

№ 94
ПРОТЕСТ ДЕЛЕГАЦІЙ БІЛОЇ РУСИ І СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПРОТИ ПІДПИСАННЯ РИЗЬКОГО ПРЕЛІМІНАРНОГО МИРНОГО ДОГОВОРУ

*8 жовтня 1920 р.**

ДО ВСІХ!
СПІЛЬНИЙ ПРОТЕСТ ДЕЛЄГАЦІЙ БІЛОЇ РУСИ Й СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПРОТИ ІМПЕРІЯЛІСТИЧНОГО ЗАХВАТУ ЇХ ЗЕМЕЛЬ НА ОСНОВІ РИЖСЬКОГО ПРЕЛІМІНАРНОГО ДОГОВОРУ.

В Ризі підписується сьогодні прелімінарний мировий договір між Польщею й Росією, який не тільки не уладить відносин на сході Европи, але ще більше розогнить народну боротьбу. Консеквенцією цего договору являється безправне знасилування волі цілих народів, старі землі яких переторговано як приватну власність відповідно до забаганок зарозумілого імперіялізму. Жертвою цего торгу впали передовсім Біла Русь, якої територію безправно розшматовано на користь Польщі і Росії, та Східна Галичина, яку в цілости полишено на поталу Польщі, як також наші старі українські землі: Холмщина, Волинь і Поділля. А незадовго почують наслідки того торгу Литва і инші прибалтийські держави.

І Біла Русь і Східна Галичина вже зреалізували й виконали своє право самоозначення, оснували свої держави, гарантуючи рівноправність всім національним меншостям, вибрали лєгальні правительства, зорганізували свої армії та завели свою державну адміністрацію.

* Дата документа.

Проти Східної Галичини виступила імперіялістична Польща війною і по довго триваючій, крівавій боротьбі удалося їй перемогти чужою допомогою і залити салдатчиною цю країну. Від того часу шаліє на тих землях страшний імперіялізм, вигублює десятки тисяч невинних людей, тисячі гниють в польських тюрмах і таборах інтернованих, тисячі розстріляно або повішено за любов до їх Рідного Краю. Спалено і зрівнано зі землею цілі полоси Білої Руси і Східної Галичини, тисячі людей з тих країн мусіло покидати свої хати і блукати без хліба й пристановища по цілій Европі, викликаючи загальне співчуття. А проти тих, що остали на місцях, провадить Польща погромами варварську екстермінаційну боротьбу, відмовляє їм доступу до національних шкіл, урядів, вільного слова і права до життя.

Все те робить Польща в тій ціли, щоби експльоатувати ті багаті в сирівці країни, не на користь мешканців тих земель, знищених війною, а на користь паразітного життя польських можновладців.

Хоч згаданий прелімінарний договір визнав незалежність і суверенність Білої Руси і України, а Східна Галичина вже перше визнана державами антанти як окремий державний організм, то всеж таки, як довго триває окупація на тих землях, як довго окупанти не будуть примушені забрати свої війська з чужих для них теріторій, так довго окуповані землі остають під тяжким ярмом неволі і про дійсний мир не може бути бесіди.

Боротьбу проти всякого імперіялізму провадимо і будемо провадити до кінця. Апелюємо до всіх в імя найсвятіших кличів людства, в імя культури миру і людськости: Поможіть нам в боротьбі о право до життя, дайте нам поміч в боротьбі за свободу! Коли Ви схочете, то зможете вплинути на свої правительства, щоби не допомагали імперіялістам задавити народи, що борються за свободу! Чиж по розбиттю старих тюрем народів має повстати нова польська

тюрма? Сповніть свій обовязок супроти поневолених і скажіть своє тверде слово:

Република Білоруська має право до життя і повної свободи!

Република Галицька має право до життя і повної свободи!

В Ризі, дня 8. жовтня 1920.

За делєгацію Білої Руси:

Вацлав Ластоускиий, голова делєгації.

Олександр Цвікєвіч,
Олександер Головіньскі,
Антон Аусянік, члени

За делєгацію Східної Галичини:
Др. Кость Левицький, голова делєгації
і член галицького правительства.
Ернест Брайтер, посол столичного міста Львова,
Др. Осип Назарук, б. міністр України,
Др. Лука Мишуга, о. Йосафат Жан, члени

Український прапор. – 1920. – 21 жовт.

№ 95
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ

9 жовтня 1920 р.

З посиланих Вам газетних вирізок бачите, як рішучо не тілько уряд, але і чес. громаданьство ставить ся проти чужинців і жадає їх видалення. В справі жидівських студентів я очивидно інтервеніював, сьвідком того є Витошинський, як і того, що наша інтервенція зістала безуспішна. З найтяжшою бідою позволило міністерство справ внутр., щоб

170 укр. студентам дати побут в Празі. В тім є з Галичини і Буковини вже 146, а решта з Наддніпрянщини. Поручення до поліції виставив я і п'ятьом жидам, бо вони служили в укр. армії. Поліція дала їм позвіл на побут, але університет помимо того не хотів їх приняти. В їх справі я з окрема писемно інтервеніював в деканаті. Більше для жидів нічого зробити було неможливо. Прошу вирозуміти гірке положення нашого неакредитованого представництва, яке чеська влада терпить з дуже обмеженою повновластю — обмеженою на дійсних українців. І в тій справі маю величезні трудноці. Позволене число 170 вже вичерпане, а тут з обох наших таборів має ще приїхати 140 наших студентів. Що з ними робити, і сам ще не знаю. Задумуємо акцію з міністерством нар. оборони, щоб дало для них який військовий барак і всяких утікачів (і з Галичини), бо до тепер властиво се заборонене.

Урядовання наше тепер задля студентів дуже трудне і тілько спритови і пильности Велигорського треба завдячувати, що ми зі всім в бігу. Прошу собі представити, що за короткий час від 18/9—8/10 виставлено 320 ріжних документів, як легалізації сьвідоцтв, перекладів, сьвідоцтв моральності, убожества, поручень до дирекції поліції, посьвідок про звільнення від горожаньства, протоколярних легалізацій і т. п. Крім того 71 сьвідоцтв приналежности (з фотографіями), 58 паспортових справ, 8 продовжень паспортів. Без Велигорського були би ми зовсім не в силі з сим упорати ся при помочи двох паннів, а при браку чеської машини до писання. Ось персональні дати Велигорського: родив ся 18/10 1890 в Камянці великій, повіт Коломийський, матура семинарії учительської і гімназії (1913), фільософічний факультет (у Відні і у Львові) і торговельна академія (у Відні) і диплььом сеї академії (1915). Практика — 2 роки учителем в Коршові і Камянці великій, 1 рік в Дністрі (Salda-conti), в земельнім банку (коротко), самостійний директор торговельно-промислового товариства в Коломиї; завідував цент-

ральним інформацийним бюром (за часів секретаріяту) для Покуття. Буковини і угор. України, яке мало перетворити ся в центр, бюро для цілої схід Галичини. Перед роком опинив ся в Празі, де працював як секретар видавничого товариства "Всесьвіт".

До тепер я йому дав за 1½ місяця 2300 К. ч. рахуючи 1500 за місяць + 800 за ½ місяця. Але праця його така, що треба йому від 1/11 давати 2000 К. ч. місячно. Заслугує на повне довірє не тільки моє, але і от. Шипайла і удержує знаменитий порядок. Він веде паспортовий відділ і всю канцелярію, бо я за безперестанними інтервенціями ледви находжу тілько часу, щоб про все довідати ся, попідписувати і провірити. Урядуємо від ½ 9–12 і від ½ 4–6. Але тепер сидимо і до 8-ої або 9-ої вечером, щоб все викінчити. Велигорський має ту добру практику, що все мусить бути спрацьоване того ж дня.

Обі панни мають по 700 К. ч. місячно.

Як ордонанс служить один вістун нашої бригади за доплатою 200 К. ч. місячно.

Конечно нам потрібно ческої машини до писаня, а з оголошень о пашпорт (подвійні, Passanweisungen) прошу нам якнайскорше післати, бо маємо всього тілько 5, отже мусіли-б ми зостановити видачу паспортів.

У вівторок почав ся цикль викладів, улаштованих Osvêtovим Svaz-ом (щось такого як наше товар. ім. Петра Могили) про Україну. Історію викладає проф. унів. Бідло, про мову укр. – унів. проф. – в хвилі імя забув, про літературу доцент Горак і про музику проф. унів. Неєдлі. З того бачите, що интерес для України серед чехів зростає.

Кінчу, щоб ще сьогодня передати на почту.

З найнизшим поклоном
Др. Смаль-Стоцький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Рукопис. Оригінал.

№ 96
ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ "УКРАЇНСЬКИЙ ПРАПОР" ПРО ВІЗИТ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО ДО ПРЕЗИДЕНТА ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ ТОМАША МАСАРИКА ІЗ ПРОХАННЯМ ПРО ПОЛІПШЕННЯ УМОВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРНОВАНИХ У ТАБОРАХ НА ЇЇ ТЕРИТОРІЇ

9 жовтня 1920 р.

В справі наших емігрантів був дня 21. м. м. проф. Грушевський у президента Масарика і звернув його увагу на надужиття чеської жандармерії, котра арештує і відсилає назад, або віддає в руки польської жандармерії тих, що втікають з Галичини перед польськими знущаннями. Крім того проф. Грушевський взагалі просив звернути увагу на улегшення побуту для втікачів. Президент Масарик обіцяв взглянути в ці справи і зробити все можливе.

Український прапор. – 1920. – 9 жовт.

№ 97
ЛИСТ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ УНР НА РИЗЬКИХ МИРНИХ ПЕРЕГОВОРАХ СЕНАТОРА СЕРГІЯ ШЕЛУХІНА МІНІСТРОВІ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УНР АНДРІЄВІ ЛІВИЦЬКОМУ ПРО ХІД ПЕРЕГОВОРІВ

10 жовтня 1920 р.

Неумолимі факти свідчать про наші повні неудачі і поражки на дипльоматичному терені. Як офіціяльні, так і приватні співчуваючі нам і заінтересовані кола, одні одверто вказують, а другі навіть нарікають, що в Льондоні у нас давно вже не ведеться ніякої роботи, а в Парижі при повній

бездіяльности Місії, розвиваються акції явно шкодливі для нас і для наших друзів. Се мені довелося вислухати і при офіціяльних побаченнях з чужинцями. Франція у всіх виступах і заявах нас зовсім ігнорує. Нарешті і справа з Польщею через нашу необачність і величезну довірчивість набрала для нас такого загрожуючого змісту, що коли ми не розвинемо як найбільшої дипльоматичної акції в Парижі, Льондоні і Варшаві, то се може довести до ліквідації нашого міжнародового істнування.

Ідучи з Варшави до Риги 29 сентября 1920 року я був поінформованим, як з Варшавської Місії, так і з Міністерства, що поляки ні в якому разі не визнають істнування Українського Совітського Уряду. В цім мене запевняли. З Міністерства мені передали через Пащенка, що противне сьому донесення Посла Кедровського немае під собою ніякого грунту. Коли я прибув до Риги 4 октября, то застав у Пана Кедровського таку ж письменну інформацію од Лівицького. Одначе, в той же день, з часописей для мене стало очевидним, що інформації, послані Паном Кедровським, цілком правдиві. 5-го октября стався факт, який підтвердив, що дані мені на дорогу інформації не одповідають дійсности, і що наше Міністерство Закордонних Справ кимсь було введено в помилку.

5-го октября шефи мирових делегацій підписали протокола, в якому значиться буквально так: постановили: "подписать договоръ о перемиріи и прелиминарныхъ условіяхъ перемирія МЕЖДУ ПОЛЬШЕЙ, СЪ ОДНОЙ СТОРОНЫ, И Россіей и УКРАИНОЙ, СЪ ДРУГОЙ, не позже пятницы 8-го сего октября".

Таким чином ясно, що Польща, бувши одною з держав Антанти:

1. Утворила юридичне визнання інсценірованого Росією фіктівного Совітського Українського Уряду, надала йому міжнародово-правне істнування і признала його своїм контрагентом, з яким тепер ділить українську теріторію і живий

національний організм українського народу, який не визнає того і

2. Визнала міжнародово-правне істнування Совітської України на місце Української Народньої Республіки.

Таким чином нині вийшло, що Польща або визнае дві України з двома урядами, або істнування Української Народньої Республіки з її Урядом одкинула. 5-го октября з большевицьких кол стали ширитися чутки, що Польща взамін великих теріторіяльних придбань од большевиків з'обовязалася ліквідувати Уряд Української Народньої Республіки. Се нам доведено з двох джерел. В сторонніх колах в звязку з вищенаведеним вважають договір між Польщею і Українською Народньою Республікою ануліровании. Такі думки проводяться і в пресі (наприклад "Рігаше Рундшау" – № 230).

Ясно, що до затвержень і ратіфікації в Варшаві треба розвинути відповідні енергичні заходи в нашу користь.

Коли взяти на увагу офіціяльну заяву Руминії в Парижі, що вона не пускатиме своїх військових засобів проти Совітської Росії, то Укр. Нар. Рес. і її Уряд, таким чином, залишаються в боротьбі проти Росії цілком ізольованими і всіма покинутими. На словесні завірення ніяк покладатися не можна, бо вони розходяться з ділом. Ближчим наслідком сього становища України, як заявили представники Совітської Росії в Ризі буде пересунення з польського фронту російського війська проти армії У.Н.Р. для "уничтоженія Петлюри", дні якого будуть "быстро сочтены" ("Сегодня" – № 219 від 8 октября 1920).

Ця загроза вимагае передбачень і швидких акцій.

Ось що зарисовуеться і утворюеться в наслідок акту 5-го окт.

Польський Посол проф. Каменецький, віддаючи мені візіт, висловлював заспокоючі запевнення і посилався на те, що становище Польщи, вимагаючи миру, примусило до вказаного кроку. Він заявив, що визнання совітського уряду

України не міняе справи наших відношень, бо мае тільки тітулярне значіння, ради якого не можна жертвувати миром.

В той же день 7 Октября я і шеф Місіі Кедровський з Членом Варшавськоі Місіі Олесюком були у Голови Польскоі Мировоі Делегації Домбського і мали з ним розмову на протязі май же години: Пан Домбський так само посилався на неминучу потребу миру і на тітулярне значіння вказаної формульовки протоколу, яка на його думку не мае матерьяльного змісту. В супереч з листом Лівицького до п. Кедровського, п. Домбський заявив, що це зроблено згідно з його розмовою з паном Лівицьким. Се заявлено нам трьом.

Я завважив п. Домбському, що польські війська одержали блискучу побіду над большевиками, а тому російські уповноважені мають інструкцію іти на всі уступки, аби досягти миру; що польська делегація, коли б хотіла, легко могла б одкинути вимоги большевиків про визнання совітського уряду на Україні, а не задовольняти їх; що безцільно нічого не робиться, а тому треба вважати це визнання для чогось потрібним Польщі; і що на се ми хотіли б мати [*нерозбірливе слово*] пояснення. На се Пан Домбський обмежився запевненням, що він друг України і робити щось проти неї не дозволив би собі, але ж зроблено так, як було в розмові з Паном Лівицьким і взагалі нині українське військо на своїй теріторії і Уряд У.Н.Р. мусить сам подбати про розвиток своїх сил.

Розмова Пана Домбського мала нещирий характер, окрім останньої заяви, зміст якої той, що Українці однині мусять покладатися тільки на власні сили, а Польща свої обовязки по договору визнае виконаними.

Вияснивши сітуацію, я з Паном Кедровським подали полякам прикладену до цього ноту французською мовою і розіслали до відома чужих Посольств.

Передають, що нота своєю холодною сер'езністю і фактичною аргументацією зробила на поляків сильне враження. Вони ждали різкої заяви. В польській делегації з приводу вищевказаного, автором чого являється Домбський, великий розкол і спор. Наша нота збільшила оппозіцію. Підпис перемирря було одкладено на день, а сьогодні одклали ще на три дні. Може статися, що визнання Совітської України набере иньшої форми, або буде одкинутим. Е чутки, що французький уряд, під загрозою фінансової блокади Польщи, вимагае включити в условіе договору демобілізацію і розброення 80 % большевицької армії. Ся звістка іде з компетентного джерела. Французи страшенно незадоволені поляками в справі мирових переговорів. Кореспонденти навіть покинули засідання.

У всякому разі члени мирової делегації вже почали роз'їздиться. Першу часть переговорів на днях закінчить сам президіум, або навіть Голови Делегацій.

Засідання Делегації Послів відбудеться в понеділок 12 октября. Жду полковника Дідковського, який находиться в дорозі вже 8-й день. Дорога з Варшави до Риги надзвичайно важка, хлопітна і з ріжними небезпеками. Я прибув на 5й день, нігде нічого не прогаявши, тілько через те, що у Мемелі знайшлися попутчики і ми 100 верст проїхали на грузовому автомобілі через ліс по поганій дорозі.

З прибуттям Дідковського і з підписом перемирря я вважаю своє пробування в Ризі далі поки що безцільним і тому поїду звідси через Германію в Відень, де і буду ждати од Уряду розпоряджень. В Варшаві я переконався, що зносини з Урядом з Відня легчі ніж з Варшави.

Грошовий відчит здам Шефові Латвійської Місії Пану Кедровському для надсилки в Міністерство.

Вважаю своїм обовязком додати, що негайна посилка в Париж і Льондон українських сил для дипльоматичної

роботи необхідна остілько, що всяке прогаяння рівнозначно нищенню нашої справи, яка коштує народові так богато життя і крови.

В Льондон потрібні нові люде. В Парижі роботу можна покласти на Тимошенка, Лучинського, Галіпа і Барщака, але ж неодмінно треба послати до них людину з інформаціями і інструкціями. Так буде швидко і добре.

Сенатор

ЦДАВОУ, ф. 3696, оп. 2, спр. 430, арк. 37–38. Машинопис. Копія.

№ 98

ЛИСТ В. БАНДРІВСЬКОГО З ЛОЗАННИ УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО СТВОРЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА У ШВЕЙЦАРІЇ

11 жовтня 1920 р.

В Льозанну приїхав я 1 жовтня с. р.

День перед тим виїхав в Льондон викликаний англійським міністерством для закордонних справ Степанківський. Безпроволочно вислав я йому інформації про теперішний стан галицької справи згідно з Вашим представленням і просив його зайти до президента др. Петрушевича.

В день мого приїзду число L'Ukraine було вже зложене. Я велів помістити тільки кілька нотаток.

Зорганізував я для уряду для закордонних справ перегляд англійської, французької, швайцарської і малої частини німецької преси, бо такого перегляду в тутешньому бюрі не робиться тепер.

Перегляд англійської преси має недостачі, які стараюся поволи усунути.

9/X одержав я вислані Вами матеріяли. Робю з них статті.

Треба буде з тими статтями обійти редакції. Зачну від "Journal de Geneve" т. зн. Дібоше, з яким маю умовлене побачення на сьому тижні. — Для цеї роботи треба безумовно мати якийсь мандат — декрет від уряду З.У.Р. Прошу ласкаво повідомити мене про рішення Високої Колєгії в тій справі. Дивно булоб, колиб ізза браку мандату була утруднена моя праця.

Поява комунікатів, які зачну в середу передавати часописям, залежатиме виключно від скількости матеріялу, висиланого західноукраїнською пресовою агенцією. До сьогодня маю тільки дві вповні придатні відомости 1) про Львівський університет 2) про поїздку Вітоса до Львова.

Поробив я заходи, щоби дістати достовірні відомости з Парижа про це, чи Франція має супроти Польщі писані або неписані зобовязання в справі Сх. Галичини. Не можу сказати, коли якраз одержу відповідь; сподіюся її в короткому часі.

Генеральним секретарем французького міністерства для закордонних справ став на місце Палеольога — Бертельо. До нього є у нас добра дорога.

Тутешні офіціяльні англійці бажають мати точні і скорі інформації про галицьку справу і відносини в Галичині. Вони знають її загально. Даю їм на разі, що маю. — Прошу зарядити, щоби мене обширно і скоро інформовано. — Як що є до диспозіції тексти французькі, то прошу також і о французські.

За новою книжкою Томашівського тужу невимовно.

Знаю, що поляки плянують скріпити пропаганду проти нашої справи і що згідно з проектом Дашинського має асигнуватись на цю ціль 37 міл. польських марок.

Дякую за Ваше довіря до моєї спроможности подвоїти мою енергію.

6/X вислав я до "Укр. прапора" через п. Микетея допись з зовсім певними і правдивими інформаціями про це, звідки

має відомі матеріали "Nowelles European" і "Kuryer lwowski" та "Новая Россія".

Нема сумніву, що варшавський акт з 22 квітня мусить мати своє консеквентне продовження в дальшій дипльоматичній і політичній акції Петлюри. – Він відбився свого часу на справі українських полонених в Італії. Здається мені, що в той спосіб можнаб прояснити дещо також і справу Дженокі. На жаль не говорив я з ним про його розмови з придніпрянцями в Варшаві. – Маю враження, що в звязку з тим стоїть також не висилання української місії до Ватикану.

Перед тижнем був Василько в Берні. Враження з його побуту, як інформують мене з укр. місії в Берні, є те, що у нього велика охота до порозуміння з Врангелем. Комунікати пресового бюра цеї місії є врангльофільські.

Говорив я з президентом курултая кримських татарів Седайметом. Він інтересується чогось галицькою справою. Він обчисляє життя Врангеля тільки на 2–3 місяці.

З польських кругів в Швайцарії довідуюся, що по заключенню перемиря в Ризі поляки є поділені на дві части.

Одна, зложена головно з лівих партій стоїть рішучо за миром з большевиками і задумує на випадок, колиб Пілсудський вагався що до мира, заступити його генералом Сікорським.

Друга під проводом Дмовського хоче дальше воювати з большевиками. В практиці ходить на разі о Вільно. Група Дмовського, якого має піддержувати в цій акції французька військова місія, хоче негайно забрати литовцям Вільно, що булоб першим нарушенням перемиря в Ризі.

Представник Врангеля в Варшаві генерал Макаров мав заявити, що Росія жадатиме ревізії всіх трактатів заключених без її участи (між тими і версальського). Що до цього (як росповідають поляки) має бути списана умова між монархістами російськими і німецькими з одної сторони і між большевиками та німецькими соціялістами і німецьким правитель-

ством з другої. — З французької, швайцарської і американської сторони потверджується ту відомість про створення американсько-французько-німецького залізного треста. З німецького боку приступив до цього треста Стінес зі своєю групою. В звязку з тим говориться, що Англія супроти цього хоче здобути для себе весь український метальоргічний промисл. Натяк на це знаходимо на разі тільки в фінансовій англійській газеті "Sunday Times".

З глибокою пошаною
В. Бандрівський

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 295. Рукопис. Оригінал.

№ 99
ПРЕЛІМІНАРНИЙ ДОГОВІР МІЖ РСФРР, УСРР І ПОЛЬЩЕЮ, ПІДПИСАНИЙ У РИЗІ

12 жовтня 1920 р.

Прелімінарний договір між Совітською Росією, Радянською Україною а Польщею.

Дня 12 жовтня 1920 р. підписано в Ризі російсько-українськими і польськими повновласниками слідуючу постанову про прелімінарі миру:

Польська республика, з одної сторони, та російська соціялістична федераційна република совітів і українська соціялістична република рад, з другої сторони, бажаючи чим скорше закінчити кріваву війну, яка повстала між ними та опроцювати умовини, які мають творити основу тривалого, гонорового і на взаїмнім порозумінню опертого миру, порішили начати переговори в цілі заключення перемиря і уложення перевступних умов миру, визначуючи в харак-

тері своїх повновласників: уряд польської републики Яна Домбского та посла Норберта Барліцкого, д-ра Станислава Ґрабского, Вітольда Каменецького, д-ра Владислава Керніка, ґенерала Мечислава Куліньского, Адама Мечковского, Леона Васілевского, Людвіка Вашкевіча, Міхала Бахліньского, уряд російської федераційної соціялістичної републики совітів і уряд української соціялістичної републики рад: Адольфа Йоффе, та Сергія Кирова, Дмитра Мануільского і Леонарда Оболенського, після виміни своїх повновластей, признаних за вистарчаючі і виготовлені у належній формі, згоджуються на слідуючі постанови.

Артикул І. Обі переговорюючі сторони згідно із засадою самоозначення народів, визнають самостійність України і Білої Руси та годяться на постанову, що східні границі Польщі, а то границі між Польщею з одної сторони а Україною і Білою Русю з другої сторони творить лінія здовж ріки Двини, від границі Лотви з Росією аж до точки, в якій кордон бувшої виленської ґубернії, граничить з кордоном бувшої витебської ґубернії, дальше кордоном бувших ґуберній виленської і витебської аж по село і залізничу стацію Орєхово, які ще остають по польській стороні, опісля знова східною границею бувшої виленської ґубернії аж до точки, в якій сходяться повіти: дисненський, лепекский, і борисівський, дальше від цьої точки по село Мала Черниця, яка ще остає по білоруській стороні, звідси на південний захід в поперек озера на ріці Березині до село Заречик, яке остає по білоруській стороні, дальше в південно-західнім напрямі аж до ріки Вілія до точки на схід від Долгінова, дальше рікою Вілія аж до шляху, який біжить на південь до ріки ... (***назви ріки немає на карті***), дальше рікою Вілія, в діл до ріки Рибчанка, місточко Ілія остає однак по польській стороні, рікою Рибчанка на південь до залізничої стації Радошковичі, причім стація і місточко остають по білоруській стороні, дальше на схід від місточка Раків, біля села Вольма, Рубічевичі, до залізничного шляху Минськ –

Барановичі коло місцевости Кольосово, яка остає по польській стороні, дальше на південь полевою дорогою між місцевостями Насвіж і Тимковичі, дальше на південь дорогою поміж місцевостями Клєцк і Тимковичі, дальше на південь битого шляху варшавсько-московського, перетинаючи цей шлях на захід від Филипович, дальше найкоротшою дорогою до ріки Лан біля села Чудзін, оставляючи це село по польській стороні, дальше здовж ріки Ляр до устя цеї ріки до Припяти, дальше на схід сім кільометрів, звідси на південь до ріки Ствіґа аж до точки найбільше висуненої на захід, опісля в гору ріки Ствіґи аж до точки, в якій ця ріка перетинає границю бувшої минської і волинської ґуберній, звідси кордоном цих ґуберній до границі повітів рівенського і овруцького і цим кордоном повіту аж до залізничої лінії на захід від стації Охотніково і місточка Рокитно, дальше на південь в гору ріки Льва аж до її джерела, звідси до сполуки рік Корчик і Сінча, дальше в гору рікою Корчик, оставляючи місто Корець по польській стороні, дальше на південний захід, оставляючи Кілікиїв по українській стороні, звідси залізничим шляхом Рівне – Шепетівка і рікою Горинь до ріки Вілії, місто Острів однак остає по польській стороні, дальше в гору Вілії до Нового Ставу, який остає по українській стороні, звідси в південнім напрямі поперек ріки Горинь біля Лянівців (Ляновци), оставляючи цю місцевість по польській стороні і дальше до ріки Збруч, оставляючи місцевість Білозірку по польській стороні, а дальше лінією Збруча до устя цьої ріки до Дністра. При означуванню границь, які біжуть здовж ріки, розуміється при сплавних ріках – головне русло, при несплавних ріках середущі лінії найбільшого рамени. Вище згадана границя є начеркнена по російській карті, долученій до цього договору, скаля 25 верств в анґлійськім цалю. На случай ріжниць поміж текстом та картою має порішити текст.

Росія і Україна зрікаються усіх прав і претенсій до земель положених на захід від цеї границі, з другої сторони

Польща зрікається в користь України і Білої Руси усіх прав і претенсій до земель положених на схід від цеї границі. Подрібне визначення і переведення на місці вище згаданої державної границі та установлення кордонних знаків належить до спеціяльної мішаної комісії, яка буде покликана зараз після ратифікації цього договору. Обі переговорюючі сторони годяться на це, що о скільки в склад земель положених на захід від начеркненої вище границі входять території спірні поміж Польщею та Литвою, справа приналежности тих територій до одної з тих двох держав належить до Польщі і Литви.

Артикул II. Обі переговорюючі сторони ґарантують собі взаїмно повне пошанування державної суверенности і повздержання від якого небудь вмішування до внутрішних справ другої сторони, причім обі переговорюючі сторони постановляють зложити в мировім договорі зобовязання, що не творитимуть ані не попиратимуть орґанізацій, які мають на цілі боротьбу з другою переговорюючою стороною та повалення державного або суспільного устрою другої сторони, орґанізацій заговорюючих на її теріторіяльну цілість, як і тих орґанізацій, які приписують собі роль правительства ворожої сторони. З хвилею ратифікації цього договору обі переговорюючі сторони зобовязуються не попирати чужих воєнних акцій проти другої сторони.

Артикул III. Обі переговорюючі сторони зобовязуються умістити в мировім договорі приписи в справі свобідного вибору горожанства польського, згл. російського або українського і тим особам, виконуючим право вибору (опції), будуть прислугувати всі без виїмку права, котрі в мировім договорі признані будуть обом сторонам.

Артикул IV. Обі переговорюючі сторони зобовязуються вмістити в мировім договорі постанову, запевнюючу з одної сторони особам польської національности в Росії і на Україні, всі ті права, забезпечуючі свобідний культурний розвій мови і виконування релігійних обрядів, з яких користати

муть особи російської й української національности в Польщі, а з другої сторони особам української і російської національности в Польщі всі ті права, забезпечуючі свобідний культурний і язиковий розвій і виконування релігійних обрядів, з яких користатимуть особи польської національности в Росії і на Україні.

Артикул V. Обі переговорюючі сторони зрікаються взаїмно звороту воєнних коштів, себто державних видатків на ведення війни між ними, як рівнож відшкодувань за воєнні втрати, себто за воєнні втрати, котрі нанесено в часі війни їм, або їх горожанам на терені воєнних операцій воєнними діланнями і зарядженнями.

Артикул VI. Обі переговорюючі сторони зобовязуються умістити в мировім договорі приписи, торкаючіся виміни воєнних полонених і звороту дійсних коштів їх удержання.

Артикул VII. З хвилею підписання отсеї умови сейчас покликані будуть мішані комісії в цілі негайної видачі заложників і негайної виміни цивільних полонених і інтернованих осіб, а в міру можности воєнних полонених, і зорґанізування повороту вигнанців, утікачів і еміґрантів. Згаданим мішаним комісіям прислугує право виконування опіки і несення помочі воєнним полоненим і цивільним інтернованим особам, закладникам і вигнанцям, утікачам і еміґрантам.

Артикул VIII. В цілі управильнення питань, звязаних з негайним поворотом заложників і цивільних інтернованих, обі договірні сторони зобовязуються видати безпроволочно після підписання отсеї умови відповідні розпорядження про здержання поступовання судового, адміністраційного, дисциплінарного і всякого иншого, піднятого у відношенню до цивільних бранців і інтернованих закладників, вигнанців, еміґрантів і воєнних полонених, як рівнож про негайне припинення виконання кар, вимірених проти тих осіб на якійнебудь дорозі. Здержання виконання кари може не спричинювати випущення на волю, одначе в тім випадку ті особи: мають бути негайно видані властям їх

держави разом з усіми актами. Колиж дана особа заявить, що не бажає повороту до вітчини, або коли її власти не згодяться її приняти, тоді ця особа може опять бути лишена свободи.

Артикул IX. Обі переговорюючі сторони зобовязуються вмістити в мировому договорі приписи в справі амнестії, а іменно Польща для російських і українських горожан в Польщі, і Росія й Україна для польських горожан у Росії і на Україні.

Артикул X. Обі переговорюючі сторони зобовязуються вмістити в мировому договорі постанови, торкаючіся взаїмних розрахунків і ліквідації й оперти їх на отсих засадах:

1. З попередної приналежности части земель републики до бувшої російської імперії не випливають для Польщі у відношенню до Росії ніякі зобовязання і тягарі.

2. Обі переговорюючі сторони зрікаються взаїмно всяких прав до державних маєтків, звязаних з територією противної сторони.

3. При взаїмних розрахунках і ліквідації буде признана активна участь земель польської републики в господарчім життю бувшої російської імперії.

4. Обі переговорюючі сторони зобовязуються взаїмно реевакуувати – на жадання властителів – і в натурі звернути зглядно в відповіднім еквіваленті рухоме державне майно, звязане з економічним і природним життям країни, рухоме майно самоврядувань, інституцій фізичних і правних осіб, забраних або евакуованих примусово або добровільно у военнім часі, починаючи з 1. серпня н. ст. 1914 за виїмком военної здобичі.

5. Усталений буде обовязок звороту польських архівів, бібліотек, історичних творів мистецтва, военних трофеїв, історичних памяток і т. п. предметів культурного добра, вивезеного з Польщі до Росії від часів розбору польської републики.

6. Усталене буде взаїмне управильнення опертих на правних титулах претенсій фізичних і правних осіб обох сторін, претенсій, які виникли до хвилі підписання отсеї умови, до правительства й установ противної сторони.

7. Усталене буде в мировому договорі зобовязання Росії й України до признання Польщі і її горожанам права найбільшого упривілейовання на полі реституції майна і відшкодування за втрати в революційному часі і в домашній війні в Росії і на Україні.

Обі переговорюючі сторони згоджуються, що вище подані пункти не вичерпують усіх подробиць розрахунків і ліквідацій.

Артикул XI. Обі переговорюючі сторони зобовязуються приступити сейчас до підписання мирового договору і переговорів у справі конвенції торговельної і морської, санітарної, комунікаційної і почтово-телеграфної і компензаційної виміни товарів.

Артикул XII. Обі переговорюючі сторони згоджуються вмістити в мировому договорі приписи про уділення Польщі транзіта через російські й українські території і для України і Росії через польську територію.

Артикул XIII. Обі переговорюючі сторони рівночасно заключають умову про перемиря, котра є складовою частиною отсеї умови і має рівну з нею обовязуючу силу.

Артикул XIV. Совітська Росія й Україна заявляють, що всі зобовязання, приняті ними супроти Польщі, як рівнож права, набуті ними отсею умовою, відносяться до всіх територій, положених на схід від граничної лінії, означеної отсею умовою, які входили в склад бувшої російської імперії і при заключуванню отсеї умови були репрезентовані Росією й Україною.

Артикул XV. Обі переговорюючі сторони зобовязуються сейчас після підписання отсеї умови, зачати переговори в справі заключення тривкого миру.

Артикул XVI. Отся умова зладжена в мовах польській, російській і українській в двох примірниках. При інтерпретації умови всі три тексти будуть уважані автентичними.

Артикул XVII. Отся умова підлягає ратифікації і стає правосильною з хвилею виміни ратифікаційних документів, оскільки отся умова разом з прилогами не обнимає инших постанов; виміна ратифікаційних документів і списання відповідного протоколу наступить у Лібаві.

Обі переговорюючі сторони зобовязуються ратифікувати отсю умову найпізніще протягом 15 днів від хвилі підписання її. Виміна ратифікаційних документів і списання протоколу повинно наступити найпізніще протягом 6 днів після упливу речинця, предбаченого для ратифікації.

Обі переговорюючі сторони ставляють застереження, що умова про перемиря (XIII) тратить обовязуючу силу, коли в речинци, предбаченому для виміни ратифікаційних документів і списання відповідного протоколу чинности ті з якої-небудь причини не будуть виконані. Одначе відновлення воєнних ділань не може в цім случаю наступити скорше чим по 48 годинах після упливу згаданого речинця. Всюди, де в отсій умові говориться як про речинець про хвилю ратифікації умови, розуміється під нею хвилю виміни ратифікаційних документів.

На доказ усього повновласники обох сторін підписали отсю умову і витиснули на ній свої печатки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Копія.

№ 100

ЛИСТ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ УНР НА РИЗЬКИХ МИРНИХ ПЕРЕГОВОРАХ СЕНАТОРА СЕРГІЯ ШЕЛУХІНА МІНІСТРОВІ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ АНДРІЄВІ ЛІВИЦЬКОМУ ПРО ХІД ПЕРЕГОВОРІВ

15 жовтня 1920 р.

В попередніх донесеннях я писав, що визнання Польщею совітськоі Украіни, якого од Польщі ніщо не вимагало і яке вона моглаб легко одкинути, зроблено не без цілі. Як видно з договору, особливо з другого пункта, зроблено се найперше всього проти Уряду У.Н.Р.

Розібравши перевірені факти, розмови з польськими послами Каменецьким і Домбським, балачки поляків і громадську опінію, я прийшов до таких висновків:

1. Польща, маючи імперіалістичні завдання, хоче забрати собі якомога більше чужих територій. Нині, після договору з большевиками, ся теріторія виростає до звиш 400.000 кв. кіл., тобто вдвоє більше етнографічної Польщи, з населенням в 30 міліонів, між якими поляків тілько коло 48 %, а инші народности містять коло 52 %. Щоб забезпечити за собою се неправе діло можливо з усіх боків, навіть поки й не дійсних, а хоч би тілько можливих, Польща визнала совітську Украіну, щоб, беручи підпис на чужі землі од Совітськоі Росіі, взяти іі і од фікціі Совітського Украінського Уряду на тіж чужі землі. Такий підпис вона хоче взяти, як пробалакався один з членів польськоі делегаціі, також од Врангеля. Нема сумніву, що за таким підписом вона звернеться і до уряду У.Н.Р. і буде великою помилкою згодитися на се, а не одкласти взагалі договорних міркувань на той час, коли договори можна буде писати дійсно по добрій і по свобідній волі і коли справді буде надія, що Польща виконуватиме договір, а не зробить так, як зробила нині

з договором, заключеним з У.Н.Р. Тим часом, Польща вживе усіх заходів, щоб використати момент і забрати як мога більше добра, майна і цінностей з чужих земель, щоб збогатити себе чужими коштами. Розуміється, коли Уряд У.Н.Р. підпише договір, то, як відносно його, так і відносно всіх, хто підпише, Польща буде захищати свій вчинок правністю, яку утворено для неі підписаними договорами. Се треба мати на увазі. І тому, колиб лиха година примусила підписати договір, який в цівільним праві через свою примусовість, противну свободі сторін, вважається не дійсним, то неодмінно треба захистити всіма способами наш український люд од нищення і розору. Сього вимагає і прінціп рівноправности сторін; поляки завше і вскрізь роблять такі оговорки для мешканців польськоі народности.

Таким чином, дбаючи про союзні і добрі відносини з поляками, треба вжити усіх заходів для застереження інтересів українського населення. Сього вимагає не тілько етіка і звичайний обрахунок, а і тактіка.

2. Щодо большевиків, то вони, розуміється, і не думають виконувати договору.

За часів утворення Берестейського миру московські большевики інсценірували український совітський уряд, щоб протиставити його законному Урядові У.Н.Р. і повалити сей останній для своіх емісарів з Москви і поневолення ій Украіни. Коли німці не годилися на іх пропозіціі, то вони з загрозами поіхали з Берестя, перервавши переговори. Украінці тим часом 9 февраля 1918 р. заключили мир. Тоді большевики поставлені в тяжку для них сітуацію, вернулися в Берестя вже без маскарадного представництва Совітськоі Украіни і заключили з німцями мир, не торгуючись, а підписуючи все, що ті діктували. Того договору вони не виконували і довелося очищати од них вказану в договорі теріторію збройною силою, хоч вони самі зобовязалися добровільно забрати звідти своі війська. В супереч договору,

вони робили збори в Росії на повстання на Україні, щоб знищити ii незалежність, і вели на Україні свою пропаганду й агітацію. Як тільки німецька сила захиталася, вони в 1918 році проголосили Берестейський договір анульованим і визнання Украінськоі Народньоі Республіки не вважали дійсним. (Див. "Извъстія Вс. Ц.И.К.Сов." № 282 (546), від 24 декабря 1918 р., 3-я стор.). Ясно, що зараз вищенаведена історія повторюється. Притиснуті польськими і українськими побідами, вони погодилисяб на все, алеж поляки полегчили ім поражку, одсепарувавшись од свого союзника – У.Н.Р. і ii Уряду, щоб за його спиною виговорити всі вигоди переваги тілько собі. Большевики оцінували се, позаяк і для них усунення Уряду У.Н.Р. і приняття інсценірованого представництва фіктивного уряду совітськоі Украіни було вигодним.

Колиб не сей пункт, то вони повторилиб Берестейську комедію, а то зосталися і підписали всі польські вимоги. Ясно, що далі вони договору не виконуватимуть, як і Берестейського. Повториться історія з Берестейським договором. А коли іх війська чинитимуть шкоди і напади, то большевики скажуть, що то банди, а не ii військо – повторять те, що казали нам і німцям в 1918 році. До всього того треба бути готовим. Мануільський з своім докладом поїхав в Москву. –

Голова Делегаціі Сенатор С. ШЕЛУХИН.

Секретарь С. Пащенко.

ЦДАВОУ, ф. 3696, оп. 2, спр. 430, арк. 39–40. Рукопис. Оригінал.

№ 101
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ У ЛЬВОВІ ПРО ПЕРЕГОВОРИ В РИЗІ

15 жовтня 1920 р.

Відень, дня 15. жовтня 1920.

До Світлої Делеґації Української Національної Ради

у

Л ь в о в і .

\- - - - - - - - - - -

Вчера вернула наша Делеґація з Риґи. На основі одержаних інструкцій Делеґація мала своїм завданням недопустити до заключення в справі Східної Галичини такога договору, який пересуджував-би питання галицької державности в нашу некорість. На основі тих-же самих інструкцій Делеґація не мала зголошуватися до участи в самій мировій конференції. Таке обмеження повновласти Делеґації спиралося на двох мотивах: 1) домагаючися нашої співучасти в мировій конференції в Ризі, ми признали-би тим самим її компетенцію для вирішування нашої справи; колиб нас і допущено до тої конференції ми могли бути переголосовані в нашу некорість. 2) важнійшим від сего мотиву, який має також поважні арґументи проти себе, був огляд на антанту, яка могла-би наслідком нашої евентуальної участи в конференції чи тільки наслідком самого нашого згодження до такої участи вважати Східно-галицьку справу питанням російсько-польсько-українським, яке перестало мати інтернаціональне значіння. Очевидно Польща в першій мірі перла-би до ревізії такого погляду на східно-галицьку проблєму.

Мимо тих обмежених повновластий наша Делеґація осягнула можливо найкрасщі успіхи. Перш усего она ожи-

вила інтерес до нас в дипльоматичних колах держав антанти. Між иншим була принята головою французької дипльоматичної місії в Ризі. Майже кождого дня рижська преса приносила відомости про нас а зокрема про виступи нашої Делеґації, а що заграничні кореспонденти майже виключно інформувались з рижських дневників про мирові переговори і звязані з ним питання, то така пропаґанда в пресі мала велике значіння. Крім того удержували члени Делеґації живі звязки із заграничними кореспондентами, передаючи через них інформації до антантскої преси, причім виявилось, що заграниця досі ще не є про нас точно і правдиво поінформована.

Большевики при переговорах виступили з домаганням визнання самостійности Східної Галичини. На основі окремого доручення центральної большевицької влади в Москві голова російсько-української Делеґації Йоффе заявив ось-що:

“Супроти сього, що самостійність Східної Галичини досі не прибрала ніякої ясно означеної державної форми, обі сторони в принціпі визнають незалежність Східної Галичини і погоджуються на те, щоби остаточне вирішення той справи (справи державної форми – моя увага) відбулося шляхом плєбісциту всего населення на основі загального, безпосередного, рівного і тайного голосовання».

Нарошно наводжу отсю заяву бо польські дневники її подали невірно. Із наведеної стилізації тої заяви виходить, що тільки про форму східно-галицької державности мав-би рішити плєбісцит. На початку наведеного большевицького предложення говориться як про основний мотив про відсутність ясно означеної державної форми для самостійности (як факту) Східної Галичини а далі: що обі сторони в принципі визнають незалежність тої країни; а того визнання не було-би треба, коли-би ту самостійність мало рішати щойно всенародне голосовання.

Чи большевики виставили те домагання в почуттю його справедливости і з волею переперти його реалізацію – чи

тільки послугувалися ним для цілий своєї пропаґанди і скріплення свойого становища при переговорах – сього певно сказати не дасться. На основі тих вісток які привіз з Росії Винниченко російські большевики не бажають самостійної Східної Галичини ні її прилучення до радянської України а се мовляв тому, що в однім чи в другім случаю Східна Галичина скріпила-би визначно український елемент і його силу на великій Україні, – а далі в однім і другим случаю Східна Галичина стала-би опорою небезпечної для большевицької Росії реакції. Тому краще, щоби Польща задержала Східну Галичину та винищувала в ній українську силу облекшуючи таким чином становище большевицько-російських імперіялістів. – Инакше про відношення російських большевиків до східно-галицького питання росказували в Ризі представники радянської України. Вони признавали, що серед російських большевиків є ґрупа під проводом Зіновєва, яка противна і самостійности Східної Галичини і її прилученню до Великої України – але є і друга ґрупа під проводом Раковського, яка стоїть на становищи, що української стихії національної вже ніщо не здержить та що вирішення східно-галицького питання згідно з волею галицьких Українців з тої причини оцінює ґрупа Зіновєва невірно. Той погляд Раковського мав бути принятий московською большевицькою владою. – Котра з тих інформацій правдива невідомо.

Згоджуючися на перемиря, яке большевики в Ризі назвали тільки передишкою, і на демаркаційну лінію яка оставляє Східну Галичину за Поляками, большевики заявляли в приватних розмовах, що при переговорах про дефінітивний мир будуть дальше обстоювати самостійність Східної Галичини. Проти згаданого договору про перемирє наша Делєґація внесла протест який залучаю під 1) а крім того на основі порозуміння з білоруськими делєґатами проголосила відклик (“До всіх!”), який залучаю під 2).

[*Нерозбірливий текст*]... білорусами видана відозва є першим вислідом договору, який з ними заключила наша Делеґація в Ризі. Копію того договору долучаю під 3). В звязку з тим слід замітити, що серед Білорусів є три окремі політичні ґрупи: одна польонофільська, яка бажає злуки з Польщею на основі якоїсь ніби-то федерації і працює за польські гроші у Варшаві, друга большевицька, а трета яка стоїть на ґрунті державної самостійности білої Руси і з якою саме заключено згаданий договір. Як бачимо, що, о скільки діло в одностайности політичного фронту, наше становище багато краще.

Хочу підчеркнути ще одну важну обставину: зараз першого дня рижських переговорів при справджуваню повновласти польська Делеґація без ніяких застережень признала важними повновласти Делеґації, висланої Совітською Росією і повновластий Делеґації, яка заступала радянську Україну. В тім освітленню тим більшого значіння набирає визнання послідними двома Делеґацями, особливож української, політичної самостійности Східної Галичини.

Східно-галицьке питання стоїть і на далі перед державами антанти отворене, воно буде вирішене антантою і перед тим рішенням нас покличуть на дотичну конференцію. Так заявив шеф російського відділу у французькім міністерстві закордонних справ нашому представникови в Парижи. Він вказав теж на можливість перенесення мирових переговорів з Риґи до Парижа або Льондону, при чому ті переговори стали-би міжнародною конференцією з участею держав антанти, до якої зовсім певно покликано-би і нас. Розуміється се тільки можливість і трудно передбачити коли вижидане нами рішення держав антанти остаточно прийде. Має це враження, що наслідком успіху, який виявила Польща і заслуги, яку принесла західній Европі, ніяка з держав антанти в теперішним політичним положенню не схоче утруднювати становища Польщі видвиганням галицької справи. Дотичний референт нашої справи в анґлійським міністерстві, закордонних справ заявив одному анґлійському урядовцеви, який з нашого доручення інтервенював в нашій справі, що

Анґлія тепер для нас нічого зробти не може. Впрочем Анґлія має тепер чимало своїх клопотів: ... [*далі нерозбірливо*]. Їїж симпатія для нас се инше діло. Розуміється таке політичне положення нинішного дня, завтра воно може змінитися. Чи і коли така можливість наступить се очевидно питання, на яке нині дати певну відповідь трудно.

Анґлійська преса, яка мимоходом говорячи не є продажна, ставиться для нас прихильно і готова містити подані нами інформації. Для того щоби дати тій пресі потрібні матеряли виїхав на зазив Пана Президента до Льондону Пан Томашівський, який вже почав там свою журналістичну працю. Льондонські дневники щораз частійше приносять статі в нашій справі і короткі вістки.

Значний вплив на вирішення нашої справи буде мати безперечно Союз Народів, яких отсе збираєся на засідання, а до якого ми внесемо ноту в справі нашого визнання. Для узасаднення тої ноти потрібні нам між иншим також історичний начерк галицької державности і тому прошу окремим листом Пана Д-ра Кордубу, щоби зволив його зладити. До Союза Народів треба також буде відноситися з жалобами на сучасну польську адміністрацію Східної Галичини.

В антантській пресі щораз частійше виринають чутки про антантську допомогу для Скоропадського. Двогодинна конференція, яку відбув недавно тому в Люцерні Льойд Джорж із Скоропадським мала виключно інформаційний характер. На скільки й з тих інформацій одержаних анґлійським премієром зродились вже які небудь серйозні наміри і чи стоїмо напередодні їх реалізації, доси не відомо. Про цілу справу маємо точні інформації.

Пан Президент ще досі перебуває в Льондоні. Около 25. с.м. має вернути до Відня і тоді дізнавшися на основі устних інформацій про висліди Його заходів напишу окремого листа.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 295. Машинопис. Копія.

№ 102
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО МІНІСТРУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ ЕДУАРДОВІ БЕНЕШУ ЩОДО ПІДТРИМКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ І НАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ

24 жовтня 1920 р.

Наслідком свого ґеоґрафічно-політичного положення чесько-словацька держава остає в доволі труднім становищи. Її теріторія наче кліщами обнята в своїй голові – Чехії – двома півостровами німецької теріторії. Поки що від півночи і заходу німецькі кліщі належать до Німеччини, від півдня до німецької Австрії. З німецькою теріторією межує безпосередно область чеської держави, заселена збитими масами німецької людности. На сході сусідує Чехо-Словаччина з Польщею, на південнім сході з Мадярщиною, яких відношення до чесько-словацької держави не виявляє прихильних настроїв ні намірів.

Облекшити те невигідне ґеоґрафічно-політичне положення мало створення малої антанти. Тим способом чеська політика мала на ціли промостити собі дорогу до сходу через Югославію і Румунію. Чи дорога ся на стільки певна, що Чехо-Словаччина може опирати на ній свою політику обчислену на дальшу будучність?

Німецька Австрія, через яку Чехо-Словаччина комунікуєся з Югославією, не зможе довго істнувати без сполуки з Німеччиною. Та комунікація прірвеся, а натиск німецьких кліщів на чехо-словацьку державу скріпиться. Румунія тільки ізза мадярських ревіндикаційних намірів поки що шукає опори в Чехо-Словаччині і Югославії. Однак по своїй природі Румунія в глибокім противенстві до славянських держав

і такою вона все буде. Хочби її теріторіяльний спір з Югославією, питання про Буковину, Бесарабію, — се справи, які в близшій чи дальшій будуччині заставлять Румунію стати отвертим противником якої небудь славянської сили. Дорога на схід через малу антанту не довго буде для Чехії отворена.

Про комунікацію зі Сходом через Мадярщину нема і думки. Мадярщина все буде змагати до того, щоби відобрати у Чехо-Словаччини Закарпатську Україну, Словаччину і частину давної своєї теріторії, вздовж лівого берегу Дунаю і південної відноги словацьких Карпат. При тім слід вказати на викохані довгою історичною традицією великодержавні мадярські аспірації і традіційну мадярську приязнь з Польщею, з якою тепер саме вяжуть Мадярщину живі інтереси. При допомозі Польщі думає Мадярщина відобрати у Чехо-Словаччини Закарпатську Україну і Словаччину; істновання автономної української провінції не є в інтересі ні Мадярщини ні Польщі. Польща до того рада би силою взяти Тешинсько, Спіж і Ораву. Тимто і поясниється незвичайно жива мадярська аґітація, ведена (навіть під большевицькими кличами) на Закарпатській Україні та громадження у Східній Галичині вздовж східних Карпат польських "неправильних" військ. Польща імовірно до часу нової большевицької офензиви бажала би заняти згадані спірні теріторії створюючи тим способом ряд довершених фактів. Такі свої наміри почала вона вже реалізувати супроти Литви, занявши Вільно.

Є ще одно спірне питання між Чехо-Словаччиною і Польщею: се справа Східної Галичини. Говорю про ту справу лиш о стільки, о скільки вона входить в сферу польсько-чеського конфлікту. Польща, особливо давне Королівство польське, була здавна експортером промислових виробів на всю давну Росію і навіть середущу Азію. Польща безсумнівно і на будуче бажає бути для Сходу Европи до-

ставцем промислових продуктів. Вона тим самим добре розуміє велику грозу для себе з боку чеського промислу і се одна з причин, чому вона ніяк не хоче уступитися із Східної Галичини і так дуже бажає спільної границі з Румунією і Мадярщиною. Одночасно з тим розуміє Польща, що доступ Чехії до східної Европи через Східну Галичину, і поширення її економічної експанзії в тім напрямі може стати основою поважних чеських політичних впливів на Сході Европи.

Ось чому так радо бажала-би Польща і чому готовиться подати руку Мадярщині, щоби разом з нею через Карпати кинути другу частину обруча, яким була-би здавлена Чехословаччина ще й від Сходу.

До того слід добавити, що наслідком конфіґурації чехословацької державної теріторії (920 км. довгої, широкої найбільш 270 км) на случай війни н. пр. з Польщею і Угорщиною, Чехословаччина мусіла-би відразу евакуувати не тільки Закарпаття, але й переважну частину Словаччини і то без боротьби, бо инакше її армія не могла би вдержати фронту і була-би в значній части окружена і полонена.

Вкажу ще кількома словами на господарські потреби Чехословаччини. Теріторія Чехословаччини під господарським оглядом неодностайна. Складається з двох частин:

1). Чехія, Моравія і Шлеск, се область, в якій хліборобство з одної, — гірництво і промисл з другої сторони — високо і гармонійно розвиті, край середно-европейського типу, дуже заможний.

2). Словаччина і Закарпатська Україна, се бідні гірські країни, економічно не розвиті наслідком довгого мадярського гнету, зависимі в своїм прокормленню від чужої помочі, поза деяким гірництвом майже без промислу.

Рільнича продукція давної Чехо-Моравії зі Шлеском виносила в рр. 1905—1914 в пересічи річно:

/Для порівнання рільнича продукція Сх. Галичини в тімже часі річно:

пшениці	6.147.000	5.000.000
жита	10.007.000	5.000.000
ячменню	9.966.000	3.000.000
вівса	10.885.000	6.000.000
бульби	53.398.000	50.000.000
гречки і кукурудзи		2.000.000
кругло:	**90.000.000**	**71.000.000**

Ся продукція має вистарчати в першім разі (в Чехії) на 10 міліонів людей, в другім (в Галичині) тільки около 5 міліонів. Колиж Чехії припадають: Словаччина і Закарпатська Україна, – области з пасивним білянсом рільничої продукції, то проблєма виживлення всего населення на цілій державній теріторії стає для чесько-словацького правительства пекучою проблємою. Бо збільшити рільничу продукцію чесько-моравської области ледви чи вже можна буде, вона там стоїть дуже високо.

Супроти сього Чехословаччина потребувати-ме тісного господарського звязку з краєм, що міг-би їй дати надвишку своїх рільничих продуктів. Доступу до моря нема, із сусідних країв можуть експортувати поживу тільки Угорщина і Східна Галичина. Румунія має дешевий вивіз морем і на сухопутний транспорт відти задля його дорожнечі вона числити не може. Тимто тільки самостійна Східна Галичина і як безпосередній експортер і як терен для транзіту з України може забезпечити Чехословаччину поживою. Східногалицька теріторія з маловимагаючим населенням, хоч і винищена війною, вже підчас війни виявилася збіжевим шпіхлірем. А треба взяти під увагу, що згодом самі Чехи всіми силами підіпруть наші змагання до піднесення рільничої продукції в Галичині. Добавити треба, що Галичина крім поживи доставить Чехословаччині соли і нафти.

В сусідній Галичині знайде вкінци Чехословаччина значний ринок збуту для свого промислу і нагоду користно інвестувати свій капітал при відбудові нашого знищеного війною краю. Про преважне значіння Галичини для звязку Чехії зі Сходом сказано висше.

Тому створення самостійної східно-галицької держави являється перворядним життєвим інтересом Чехословаччини. На той случай отвирається перед Чехословаччиною просторий і одинокий шлях до східної Европи, визволення з тісної політичної облоги, з усею перспективою великої економічної і політичної будучої сили.

Східна Галичина що найменше в такій самій мірі потребує безпосередної межі з Чехословаччиною. Її ґео-політичне положення являється так само зрізним. Згадати-би тільки про сусідство вічно ворожої до неї Польщі, неприязної Румунії і Угорщини. Східна Галичина потребує свобідного доступу до західної Европи через Чехословаччину. Вона потребує індустріяльних виробів, чужого капіталу для піднесення свого національного господарства.

Ті спільні інтереси тісно звязують Чехословаччину із Східною Галичиною і виявляють конечність тісного співжиття тих країн. Такий тісний звязок створює в центрі Европи на виході до Сходу сильний бльок двох держав, що володіли-би в таким случаю обома стоками Карпат. Союз Східної Галичини з Україною, Білою Русию, Литвою і Естонією, подиктований життєвими інтересами тих країв поставить трівку барієру між Польщею і Росією та облекшить становище Чехословаччини на случай польських воєнних замислів супроти неї.

Але Східна Галичина тепер під польським наїздом. Польща провадить там систематичну екстермінацію українського елєменту. Тисячі українських інтеліґентних родин без хліба і дослівно вимирають повільно з голоду. Наслідком господарських відносин теперішної доби, приватні економічні інституції, які оперували малими капіталами,

переживають важку крізу і опинились зараз над берегом пропасти, так що вони приневолені масово видалювати своїх давних урядовців. Наслідком недостачі потрібного капіталу польська кольонізація усуває з під ніг українському мужикови землю.

Уважаю за вказане спинити Вашу ласкаву увагу на справі польської кольонізації. Вже нині у Східній Галичині скількість дрібно-земельних господарств о просторі 1–5 гектарів виносить 78.9 % всеї земельної посілости. Більшість тих господарств не є в силі виживити своїх власників. З приростом населення ті дрібні посілости будуть ще більш дробитися. В Галичині нема промислових підприємств, куди відпливав-би викинений із села безземельний пролєтар. З огляду на значне подорожіння транспортових засобів і рільничого інвентаря, еміґрації українського селянства в чужі краї також неможлива. Коли отже землю більших посілостей кольонізується, замісць розділити її за заплатої повної вартости між українське селянство, яке віками працювало на тій землі – і розумною земельною реформою зберегти край перед економічною і суспільною катастрофою, то тим самим засуджується міліони українських селян і їх дітей на повільну фізичну деґенерацію і вимирання з нужди і голоду цілими десятками літ. І тут в обороні землі і життя стане самозаховуючий інстинкт трьох з половиною міліонів українського селянства, проти якого не встоїться ніяка сила. Загрожена в своїм життю і в життю своїх поколінь людина і так само загрожена нація шукати-ме по непереможним законам природи всякого засобу, при допомозі якого було-би вдержане її істновання. Такі відносини виключать заведення постійного мира на Сході Европи.

Досі імміґрувало до краю понад 60.000 польських кольоністів. Коли такі відносини потревають ще 6–8 літ, Східна Галичина до того часу стане країною з польським національним характером, а в безпосереднім сусідстві Чехословаччини утвориться огнище невгасаючої боротьби. Таке

збалканізовання Східної Галичини не лежить в чеських державних інтересах. З нашого національного орґанізму з кождим днем щораз більше упливає крови. Українському елєментови у Східній Галичині грозить заглада. Для українських політиків повстає в тих відносинах обовязок ратувати фізичну екзистенцію українського населення.

Уряд Східної Галичини стоїть непохитно на становищи державної самостійности Східної Галичини і зі свого становища ніколи не зійде. Важкий час польської окупації ми мусимо передержати, але той час не може тревати довго. З польською окупацією треба чим скорше покінчити, щоби з одної сторони не допустити до повного винищення українського елєменту у Східній Галичині, з другої сторони зберегти деякі групи української суспільности в краю перед приманою польських обітниць про галицьку автономію, яка ратувала-би бодай фізичне життя українського населення.

Спираючися на все, що тут сказано іменем свого Уряду прошу Ваше Високе Правительство:

1. Про інтервенцію в державах Антанти, щоби вона в найкоротшім часі вирішила східно-галицьке питання шляхом уконституовання із Східної Галичини самостійної держави. Тільки таке вирішення вспіє між инщим причинитися до скорого замирення Сходу Европи. Утворення східно-галицької держави вплине на консолідацію відносин на давній російській Україні. В змаганнях до привернення мира на Сході Европи, серед хаосу, який там панує, слід покористуватися українським національним рухом як державно-творчим фактором, на якім можна сперти будівництво Української Держави за Збручем. В тім державно-творчім процесі відобрала-би самостійна, упорядкована східно-галицька держава перворядну роль. Згадати-би тільки про східно-галицьку армію, якої вартість всі сторонні знавці, навіть з ворожого табору, оцінюють незвичайно високо. Сама поява відповідно заосмотреної східно-галицької української армії (значить своєї національної) за Збручем, армії, яка

оставила там по собі як найкращу опінію і щирі симпатії для себе серед тамошнього населення, вспіє скоро привернути лад і мир на теріторії Великої України.

2. Однак до часу, коли буде вирішене питання східногалицької державности, нам треба передержати польський окупаційний режім. Для тої ціли необхідна піддержка нашого господарського життя, на якім між иншим основується й політична сила. Тому то ввічливо прошу Високе Правительство спричинити ласкаво, щоби українськім центральним інституціям господарським був уділений чеськими фінансовими сферами кредит у висоті сто міліонів чеських корон. Умови кредиту і його відповідну форму бажану для евентуальних вірителів і Вашого Правительства, можна-би очевидно означити щойно на основі безпосередної виміни думок обох інтересованих сторін. Значна часть кредиту мала-би бути уділена в товарах. О скільки однак така економічна допомога мала-би виратувати Східну Галичину перед тою небезпекою, яку несе їй польська окупація, то вона мусіла-би бути зреалізована до кінця сего року.

3. Розвиток українського національного питання на Закарпатській Україні лежить не тільки в українськім, але так само в чеськім інтересі. Не треба того доказувати. В такім розвитку найсильнійша запорука проти мадярських і польських замислів, яких ціллю відобрати у Чехословаччини закарпатську теріторію. Тому прошу Високе Правительство усунути всі ті міри, примінювані місцевими закарпатськими властями, якіми там утруднюється українську національну працю на Закарпатській Україні.

Прага, 24 жовтня 1920.

ЦДІАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 115, арк. 1–7. Машинопис. Оригінал.

№ 103
ПРИВІТАЛЬНА ТЕЛЕГРАМА ГОЛОВИ УКРАЇНСЬКОГО КОНГРЕСУ У ФІЛАДЕЛЬФІЇ ОМЕЛЯНА РЕВЛЮКА ПРЕЗИДЕНТОВІ УНРАДИ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ

28 жовтня 1920 р.

Першому Президентові українського революційного галицького правительства, українській армії і всім борцям за освобожденіє краю з-під польского ярма наша найглибша пошана. Борітеся, ми поможемо.

Український конгрес.
Омелян Ревлюк, предсідатель

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 205. Телеграфна стрічка. Оригінал.

№ 104
ЛИСТ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ УНР НА РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ СЕНАТОРА СЕРГІЯ ШЕЛУХІНА МІНІСТРОВІ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УНР ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

4 листопада 1920 р.

У.Н.Р.
ГОЛОВА ДЕЛЕГАЦІЇ
НА МИРОВУ КОНФЕРЕНЦІЮ
В РИЗІ.
4 Листопаду 1920 р.
Ч 23.

ДО ПАНА
МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ У.Н.Р.

Виконавши доручення Уряду, як тілько його можна було зробити, я повернувся з Риги до Відня, одбувши тяжку подорож і 26 митних ревізій, бо далі мені в Ризі не було чого

робити. В додаток до моїх 4-х справозданнь, надісланих в пакеті з Риги через урядовця Варшавської Місії ОЛЕСІЮКА, маю честь подати нижче викладені мої уваги.

Наша невдача в справі рижських переговорів сталась з двох причин: 1) через нас самих і 2) через поляків.

В Мінську, коли військова перевага над поляками була на боці Росії, вони все таки старалися зоставатися нашими вірними союзниками, не одкидали свого договору з Урядом У.Н.Р. і рішучо не визнавали ні Совітської України, ні Совітського Українського уряду. Далі, коли вони з нашою допомогою, стали переможцями над Совітською Росією і коли ІОФФЕ одержав з Москви наказ згодиться на всі умови, утворити мир і підписати договір з усіма польськими вимогами, поляки раптом знехтували договір з Урядом У.Н.Р., поступились всіма інтересами її і, не бувши до того примушеними нічим, в своїх цілях, в Ризі визнали фіктивний уряд Совітської України, в особі емісарів з Москви. Вони дбали тілько про власний інтерес, пожертвували нами для власних егоїстичних цілей і рішили використати момент і сітуацію для осягнення своїх імперіалистичних завдань.

Обрахунок і перспективи у них такі:

Здобувши на договорі підписи Совітських Росії і України про прилучення до Польші великих не польських терріторій, після того здобути на те саме підписи од Врангеля і до Уряду У.Н.Р. З сими чотирма політичними векселями, на яких підпису дійсних хозяїнів-українського, білоруського та литовського народів, ніхто не питатиме, заявити перед Антантою і здобути од неї санкцію на те, що "всі заінтересовані" наче-б то згодилися. На сій терріторії в 378152 кв. кіл. (замісць етнографичної польської в 174012 кв. кіл.), поляки по своїй статистиці (напр. Ромера і Вейнфельда) покажуть 30019000 населення, з якого 15393000 поляків, а 14626000 инших народностей, і скажуть, що більшість польська, а тому і таки польська держава відповідає 13 п. декларації Вільсона. На підставі сиї підтасовки й софістики вони добиватимуться

міжнародно-правової санкції Польші в межах, визнаних підписами 4-х заінтересованих воюючих. В дійсности на тій терріторії все таки поляків тілько 48 %, а инших народностей 52 %. Сим методом російські імперіалисти, при числі росіян в 80 міл., прилучивши до Росії Польшу, Чехію, Австрію і Францію, могли-б заявляти, що в сих межах росіян буде звиш 50 %, а тому Росія в таких межах одповідала-б вимогам етнографичного прінціпу!

На мою думку, треба було-б негайно вжити заходів через наші Місії в Франції, Англії, Італії і Америці, щоб інформувати уряди тих держав і попередити майбутні загрожуючі інтересам У.Н.Р. виступи, пропозіції і вирішення. На жаль, ні в одній з названих держав У.Н.Р. не має свого певного і роботящого представнитства. З свого боку я вжив заходів, щоб про вище наведене знав утворений в Парижі, через нездатність і шкодлівість тамошньої Місії, особливий Український Комітет, в якому беруть участь для оборони суверености У.Н.Р. і її інтересів Тимошенко, Перепелиця, Сидоренко, Лучинський, Галип, Борщак, Сербиненко і ин. українці, за виключкою гр. Тишкевича та його прибічників. Вважаю своїм обов'язком пояснити, що в французським М-ві Закорд. Справ членам вказаного Комітету просто і ясно заявили, що ні з сими представниками, ні з тим урядом, що має таких представників, "il n'y a rien ā faire".

Наша провина в програнні справи в Ризі заслуговує найширшого розгляду. Се потрібно щоб не повторювати помилок. Без самокритики і визнання своїх хиб не збудувати нам своєї незалежної держави, як би ми того не намагалися й не хотіли. Се примушує мене з свідомости своїх обов'язків не мовчати про правду, якою-б вона не була гіркою та неприємною.

Несподіваний і страшено прикрий програш нашої справи в Ризі треба приписати найперше всього тим, хто вів діпльоматичну роботу в Варшаві, а потім неорґанізова-

ности роботи і бракові певних інформацій од наших Місій в Міністерстві Закордоних Справ У.Н.Р.

6 Сентября 1920 р. в Відні я одержав телеґраму, якою пан Міністр Закордоних Справ викликав мене для ведення в Рижській Конференції мирових переговорів з Совітською Росією, негайно прибути в Варшаву і привезти з собою всі потрібні матеріали. В телеґрамі вказано було, що моя участь абсолютно необхідна і що одмова з мого боку недопустима. Довіряючи урядовому паперові, я, як тілько Посольство зробило мені й секретареві Пащенкові візи, на другий день виїхав з Відня, а 10 Сентября вже був в Варшаві, куди мені призначено було явитися.

Позаяк польська делеґація виїздила в Ригу 13 Сентября, то я рахував застати в Варшаві для української делеґації уже виготовленим все: і склад її, уповноважнення Голові і Членам, паспортні візи і грошову асігновку на подорож і утримання. Але-ж в Варшаві я нічого не застав, а дізнався, що в справі нашої делеґації ще нічого не зроблено і не вирішено.

Виїхати з Варшави я не міг, бо мені призначено було явку в Варшаву, а постійні переїзди членів уряду з Тарнова до Станіславова, до Ставки і назад могли внести через мої роз'їзди повну деструкцію в орґанізацію роботи уряду в справі делеґації. Тому я, щоб приспішити роботу і вияснити сітуацію, в той же день послав кур'єра з паперами і зразками уповноважень. Одначе ніякої одповіді я не одержав.

З інформацій од урядовців Варшавської Місії, підтверджених через 2 дні Головою Місії А. ЛІВИЦЬКИМ, який вів діпльоматичні зносини й переговори з Польським Урядом і інформував українське Міністерство Закордоних Справ про ті переговори, я дізнався: 1) що поляки ніяк не визнаватимуть Совітської України і її совітського уряду (Раковського і К-о); 2) що в Ризі вони домагатимуться нашої участи в переговорах і 3) що ми мусимо вести справу так, щоб Поляки не тільки не визнавали українського большевитського уряду, а вимагали-б од Росіян очищення української

терріторії од московських большевитських війск. З тим я цілком годився, і тому зараз же взявся за працю.

Те, що Поляки не визнають Совітського уряду України підтверджувалося на око: а) їх переговорами в Мінську, де вони одхилили уряд Совітської України, хоча побіда була на боці большевиків; б) зібранням од мене польським уповноваженим ШУМЛЯКІВСЬКИМ фактичного і документального матеріалу для заявки одводу проти МАНУІЛЬСЬКОГО і инш. представників Совітської України; в) рішучим запевненням з боку нашої Варшавської діпльоматії, в особі п. А. ЛІВИТСЬКОГО, який вів переговори і умовлявся з Поляками.

Се підтверджувалось ще й таким фактом: коли почались переговори в Ризі і КЕДРОВСЬКИЙ прислав в Міністерство телеґраму, що Поляки трактують МАНУІЛЬСЬКОГО і ин. інсценірованих представників Совітської України, як контраґентів Польші, то в Міністерстві КЕДРОВСЬКОМУ не повірили і мене через кур'єра запевняли, що КЕДРОВСЬКИЙ помиляється, а проф. ЕЙХЕЛЬМАН написав мені листа, в якім підтверджує, що КЕДРОВСЬКИЙ подає звістку, яка ніяк не може одповідати дійсности, і що на се я мушу звернути свою увагу. З сього очевидно, що і Міністерство Закордоних Справ було поінформовано Варшавською діпльоматією в сій справі однаково, як і я.

Таким чином виходило, що як не безпосередньо, то в гурті з Поляками нам доведеться взяти участь в мирових переговорах, а тому Голова Української Делеґації повинен зробити візіти вищим представникам Польського Уряду і ввійти з ними в безпосередні зносини. Сього вимагали обставини і інтереси У.Н.Р., але-ж сього я не тілько не міг, а був позбавлений можливости зробити.

Я не знаю, хто і з якою цілью зробив так, що мене, запрошеного стати на чолі Делеґації, було усунено, а Головою Делеґації призначено СЛАВИНСЬКОГО. Обов'язки і право на вище вказані візіти, зносини і акції од мене було забрано і передано СЛАВИНСЬКОМУ. Я міг зноситься

тілько з низчими урядовцями і се я виконав, але-ж сього було мало, а головного не було зроблено, бо не було Голови Делеґації. Мало того, СЛАВИНСЬКИЙ, коли-б навіть не був СЛАВИНСЬКИМ, не міг прибути з Праги так швидко, щоб встигнути зробити в Варшаві те, що повинен був зробити Голова Делеґації, і тілько один Голова Делеґації. Я не одержав до 27 Сентября ніяких уповноважень, а тому і на підставі їх не міг зробити ні належних виступів, ні зносин, ні звязків. Утворена сим роспорядженням ізоляція Делеґації була очевидно шкодливою. В залежности від особи, яка була ініціатором і автором призначення Славинського, може виникнути питання про навмисність сиї комбінації, потрібної для того, щоб усунути мене од зносин з вищим польським урядом і щоб я не мав змоги роскрити закулісну роботу, про яку уряд наш, очевидно не знав і яка виявилася в Ризі. Факт остається фактом: призначення на моє місце Славинського, який прибути своєчасно не міг, ізолювало мене од зносин з поляками, паралізувало мою ініціативу і позбавило мене можливости розвинути необхідну акцію. Разом з тим, факти вимагали од мене ставитися до інформацій п. Андрія Лівицького з обережністю, особливо після того, як він мене запевняв, що давно добивається усунення Тишкевича, а через кілько день мені показано було копію листа того-ж Лівицького з 10 августа до Голови Директорії, в якім він просить задержати Тишкевича в Парижській Місії, як користного діяча! Тому до Риги я поїхав з ріжними сумнівами, а не з певними інформаціями і без підготовленого грунту. Тому те, що сталося і виявилося в Ризі, вимагає розсліду, щоб знайти винуватих.

Цілком зрозуміло, що по мотивах моральних і глибоко патріотичних я не міг згодитися на спільну працю з Славинським, про якого я за 3 тижні перед тим казав, що він проявив що найменше злочинну державну бездіяльність в Чехії, за яку його треба віддати під суд. Виходило, що я не можу працювати, а Славинський не їде. Шрамченко зрікся

од участи в Делеґації, Мазепа і Ковалевський, як казали в Варшаві, зайнялися справою з одержанням міністерських портфелів, а Добриловський чомусь те-ж не їхав. Вийшло, що Делеґацію призначено так, що її фактично не істнувало, а в Ризі не було нікого з нашого боку. Отсе тяжке становище хаосу примусило мене прийняти вдруге призначення Головою Делеґації і поспішити в Ригу. Виїхати раніш 29 сентября я не міг, бо уповноваження одержав тілько 27 сентября, та й то пославши кур'єра за виясненням справи. Візітів і зносин в Варшаві я не мав вже змоги зробити.

Шлях до Риги з Варшави дуже тяжкий: треба їхати не менше 5 суток. Та й то, щоб поспішити, я мусів 84 версти од Мемеля до Лібави їхати на підніжці грузового автомобіля, бо иншого місця не було, а пароход одходив тілько через 3 дні.

4 октября я був уже в Ризі і в той же день переконався, що Кедровський послав до Міністерства інформації, які цілком одповідали дійсности і яким там не вірили тілько через те, що з Варшави наші дипльоматичні аґенти подавали зовсім инші інформації. Се примусило мене 5 октября бути у польського Посла Каменецького, який, нічого не негуючи, запевняв в попередній дружбі поляків і в тім, що вони, примушені обставинами заключити мир, ніяких умов, шкодливих для У.Н.Р. і її уряду, не приймуть і не підпишуть. Голова Польської Делеґації Домбський був зайнятий в комісіях і тому призначив побачення на 6 октября.

5 октября, одначе, підписано було, а 6-го вранці надруковано в часописах протокола, в якім сторонами значилися з одного боку Польща, а з другого Совітська Росія і Совітська Україна!

6 октября я пішов до Домбського, запросивши з собою і нашого Посла в Ризі Кедровського. Командірований в Ригу п. А. Лівицьким урядовець Олесіюк, який вів зносини з поляками, попросився теж піти зо мною. Я згодився. І от, коли я виклав п. Домбському мотиви, якими доводив фікцію, інсценіровку і емісарство з Москви совітського уряду

України, показав наочно, що Совітська Україна не об'являла Польщі війни, не воювала і не має війська, а тому і миритися з нею нема чого, а на решті вказав, що визнання Польщею Совітського Уряду на Вкраїні порушує наш союзницький договір, робить нам внутрішню і зовнішню шкоду, ускладняє справу і зменшує факт визнання Польщею Уряду У.Н.Р. то п. Домбський нам трьом ввічі заявив своє здивовання моїй речі і сказав, що визнання Совітської України і Совітського уряду її зроблено поляками згідно з тим, як було умовлено з урядом У.Н.Р. через його представника і одповідає бажанням уряду, через що сей не може заявляти свого незадоволення.

Розуміється, що я, мавши вищенаведені інформації, запротестував проти цього і заявив, що тут є якесь непорозуміння і що я подам в сій справі ноту. Олесіюк, який все отсе чув, страшенно схвилювався і вставив увагу, що дійсно з нашого боку були зроблені полякам такі заяви. Вийшов очевидний скандал: один уповноважений уряду У.Н.Р. не знав, що робив і казав полякам в Варшаві другий уповноважений тогож уряду!

Коли ми вийшли од п. Домбського, то Олесіюк, схопившись за голову, сказав до мене: "Се моя вина, се я винен, що не попередив Вас! Дійсно п. Андрій Лівицький з тактичних мотивів вів такі розмови з поляками. " Почувши се, п. Кедровський, як і я, обурився і заявив, що і його Лівицький інформував так само, як мене й міністерство, а про инші його розмови він, як і я, чує вперше од п. Домбського і од п. Олесіюка.

В доказ сього п. Кедровський пред'явив листа п. Лівицького, з 17 сентября, в якім Лівицький радить товмачити полякам, що Совітська Україна – се фікція і шулерство, сповіщає про те, що я привезу матеріали і каже вимагати од поляків, щоб вони мирилися з Росією лиш при умовах очищення України од Московської окупаційної армії і передачі

влади урядові Директорії У.Н.Р. Се одповідало моїм інформаціям.

Ясно, що хтось з нашої дипльоматії в Варшаві вів з поляками розмови, про які ні уряд, ні я поінформованими не були і проти яких, як се ясно з листа проф. Ейхельмана, уряд наш рішуче протестував.

Сей факт ще раз потвержує необхідність негайної ревізії дипльоматичної і иншої роботи наших Місій за кордоном. Працювати серьозно і продуктивно в такій атмосфері, якої я став свідком за часів свого пробування в Варшаві і в Ризі, не можливо нікому в світі. Се атмосфера спріяюча всяким авантурам та особистому кар'єризмові і безумовно шкодлива для справи суверенности і будування У.Н.Р. Сю атмосферу відчули вже французи, англійці і американці, в чім я переконався, і через її істнування вважають саму українську справу якоюсь авантурною і не серьозною, через що і з урядом не хотять завязувати зносин, мати звязки і робити визнання. Сей сумний і тяжкий для нас факт треба знищити, як протидержавне абсолютно недопустиме й шкодливе явище.

Після того, як нас було усунено од всякої участи в мировій конференції і п. Домбський заявив, що поляки свої обов'язки виконали, а далі, позаяк ми вже на своїй теріторії, їм нема ніякого діла до нас, а п. Грабський пояснив, що нині, коли-б яка військова українська частина опинилася на польській теріторії, визначеній в договорі з большевиками, то була б негайно обезброєна, мені в Ризі не було чого залишатися. Про сю сепарацію од уряду У.Н.Р. і про анулювання договору її з поляками ще виразніше висловився заступник п. Домбського — п. Василевський. Але ж красномовніше всього про се промовляє 2 пункт договору Росії з Польщею.

Участь моя в нарадах послів Прибалтійського союзу теж стала зайвою. Після двох засідань послів з моєю участю, я переконався, що Посол Кедровський веде сю справу дуже

добре. Прибуття наших військових аґентів – Дідковского та Данильчука і торгового аґента – Шадлуна одкривали участь спеціалістів в роботі комісій, а сим пленарні засідання одтягнуто було на довгий час. Сидіти дурно й без роботи я не звик, а тому поїхав до Відня. Через Польщу я не поїхав тому, що дрібні польські урядовці не звертають уваги на свою вищу владу, ставлять дипльоматичну візу свого посольства ні в що і роблять образливий трус і перегляд не тілько книжок, а і рукописів. Віддавати рискові свій архив, матеріали якого ще здадуться й послужать У.Н.Р., я не вважав можливим і застрахував їх подорожжю кружним шляхом, хоч і тяжким для мене. Сим я вважаю свою командіровку з 1 ноября закінченою.

В Відні я перебуватиму, доки Уряд знову не схоче скористуватися моєю відданістю Вітчині, знанням, досвідом і попередньою практикою для праці й служби Українському Народові.

Голова Делеґації
Сенатор
С. Шелухін

ЦДАВОУ, ф. 3696, оп. 2, спр. 430, арк. 46–49 зв. Машинопис. Копія.

№ 105
ЛИСТ ПРЕЗИДІЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ У ЛЬВОВІ ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО СТАНОВИЩЕ В КРАЇ

8 листопада 1920 р.

Львів, дня 8. падолиста 1920 р.

До
Високодостойного Пана
Д-ра Евгена Петрушевича
Диктатора З.О.У.Н.Р.
у
Відні.

Під теперішню хвилю є три справи, які загрожують впрост істнуванню українського народа, а саме: справа кольонізації, справа відбудови і справа валютова.

Справа кольонізації. Вона зачинає прибирати для нас катастрофальні розміри. Начальник держави Пілсудський в своїй відозві до жовінірів зложив обіт, що вони дістануть на Сході землю за пролиту кров. В цілій Галичині потворилися повітові земельні комісії, які приготовлюють переведення в життя аграрної реформи в напрямку кольонізації. Українці, як звісно, відказалися від брання участи в тих комісіях. Тов. "Сільський Господар" не вислало до них своїх відпоручників і видало в тій мірі офіціяльну енунціяцію, до польського уряду. Зараз донесли часописи, що повітова комісія земельна в Перемишли призначила до викупна слідуючі маєтности: Накло, Рокшиці, Гуречко, Горохівці, Кривецька Воля, Середня, Боратичі, Плешовичі, Негрибка, Пачківці, Ольшана і Малховичі, а добромильська комісія: Посаду, Котів, Березову, Ляхову, Губичі і Прядільниця. Крім цего польські

фінансові інституції переводять з авторизації правительства в приватний дорозі парцеляцію на широку скалю. Українське товариство "Земля", яке одержало призвіл на парцеляцію, від варшавського правительства не може як слід розвинути своєї діяльности, так ізза браку капіталу, як рівнож ізза неможности закупна маси ізза причини терору, який виконують на них польські орґанізації народові. Ми много разів вже подавали меморіяли в анґлійській мові до відома Українського Уряду, а не знаємо, що в тій справі зроблено, а справа грізна. Коли спровадяться на нашу землю сотки тисяч мазурських кольоністів, то ніяка сила не зможе їх звідсіля вигнати. В тій справі пожаданим було би вислати сейчас радія враз з иншими давними меморіялами до Ліґи Народів і держав Антанти.

Справа відбудови. На території Східної Галичини переводиться не відбудову, знищеного війною автохтонного населення а помагається кольоністам при построєнню мешкальних і господарських будинків. Закон з дня 18. липня 1919 р. ч. 63. позиція 368 о державній помочі на відбудову знищених, або ушкоджених в наслідок війни господарств в арт. 11. постановлює, що право користання з державної допомоги при відбудові прислугує находячимся на терені польської держави господарствам польським. Дальше вияснюється в тім артикулі, що господарствами польськими є ті господарства, які находяться на території належачій тепер до польської держави, і котрих властителі є польськими горожанами. Повітові комісії не знали з сего розпорядку, чи Українцям можна давати поміч при відбудові. В тій справі видало міністерство робіт публичних обіжник, в якім ще раз підчеркується, що поміч може бути уділена, тільки господарствам польським. В слід за тим уділюється помочі при відбудові в переважній більшости случаїв тільки Полякам і хруням. Унеможливлено також приватну відбудову, тому що занято весь будівельний матеріял на ціли відбудови. Виключено отже будівельний матеріял з приватної про

дажі, на закупно треба мати призвіл, а Українцям його з правила не видається. В цей спосіб унеможливлено Українцям навіть приватну відбудову, тому що дерево під теперішну хвилю є головним середником відбудови і без нього не дається відбудова навіть подумати. В краю закладає польське правительство три фабрики, які мають виробляти домики для знищених господарств. Для кого ті домики будуть призначені, можна заключувати з цего, що ті фабрики є в руках тих фінансових інституцій і підприємств, які переводять кольонізацію. Відносний стан справи слід представити всім компетентним чинникам а спеціяльно піднести, що українське населення має право домагатися від польської держави відбудови. Це домагання слід оперти на тій обставині, що з гроший, призначених австрійським правительством на відбудову, відбудовувано майже виключно Західну Галичину а обіцяно, що опісля всі гроші призначиться на відбудову Східної Галичини. Східна Галичина має отже претенсію до Західної Галичини, яку то претенсію повинен зреалізувати польський уряд, якому Західна Галичина вже зістала дефінітивно признана.

Справа валютова. Українське населення Східної Галичини має в свойому посіданні великі скількости сотки міліонів нестемпльованих австрійських корон. Українське населення не вимінювало їх на польські марки, а тепер не хотять їх приймати і заходить небезпека, що вони стратять зовсім на вартости. В Сан-Жерменському мирі постановлено вправді, що до вицофання з обігу корон на територіях ново-утворившихся в межах Австрії держав, одначе нічого не постановлено про вицофання з обігу корон у Східній Галичині, якої судьба є ще невирішена і так сказати би, лежить в завішенню. В тій справі слід поробити старання і в ліквідаційній комісії і представити справу Лідзі Народів і всім иншим міродатним чинникам, що не можна наражувати українське населення на велитенські втрати тимбільше, що Польща давнійше означила дуже некорисний курс реляції корони до польської марки. Просимо

дуже в тій справі поробити негайно старання у всіх компетентних місцях і нам відворотною почтою донести, що мають робити власники корон і чи є яка надія що до окремішного упорядковання сеї справи відносно населення Східної Галичини.

Що до політичного положення краю, то є воно некорисне однак під теперішну хвилю не може бути мови о польсько-українськім збратанню. Днесь і вчера відбувався у Львові зїзд української радикальної партії і вона також станула на ворожому до Поляків становищі і рішилася вести боротьбу проти теперішнього режіму. Угодовими політиками позістали тільки Демянчук і Твердохліб і вони задумують видавати часопис для народа. Серед населення повстала зневіра за ліпшу будучність. Орґанізації в краю немає ніякої, а необчислимі шкоди приносить брак часопису для селянства. За всяку ціну треба найти фонди на ту ціль і видавати популярний часопис для народа. Рівнож непотішуючим явищем є прірва, яка повстала між містом і селом: селянин в многих случаях стратив довіря до інтеліґенції і животіє сам замкнений в собі. Треба старатися за всяку ціну засипати прірву а середниками до цего були би часопис для народа і правна порада для селянського населення, зорґанізована в цілім краю. Ту послідну акцію взяв на себе “Український Горожанський Комітет” у Львові.

Дальшим грізним є плянована перепись з дня 31. грудня ц. р. Розуміється, що вона викаже подавляючу перевагу польського елєменту у Східній Галичині. Слід поробити всякі старання в цили запобіження її а в кождому случаю заздалегідь упередити про її тенденційність і неміродайність в оцінці українсько-польського питання. Поляки приготовляються до виборів на весні і тепер вже стараються о позискання для польської влади українського населення. Є в мене в руках справоздання одного польського полковника, який жаліється на надужиття адміністрації і жандармерії, які

неприхильно настроюють українське населення до польської влади.

Що до проєкту польського правительства в справі університету в Станиславові то і Укр.Н.Р. у Львові і научні інституції віднеслися до нього ворожо. Одначе немає певности, чи не найшлася би часть молодіжи, яка в розпуці, що не може студіювати пішла би на станиславівський університет. В справі положення українських гуманітарних і просвітних інституцій долучуємо письмо окреме під заголовком "Положення в краю". Українські гуманітарні інституції задумують розпочати живу пропаґанду в Америці і в тій ціли є проєктована висилка людини з краю до Америки. В ціли уможливлення пропаґанди для допомоги українським гуманітарним інституціям просимо переслати нам адреси всіх українських посольств і гуманітарних інституцій французьких, німецьких, швайцарських, анґлійських, шведських, норвежських, американських і т. п. Оскільки це не вдасться і допомога не прийде грозить розвал цілого українського життя.

Пересилаю в залученню часть нових зібраних матеріялів, а окремо матеріяли для Е.Н.Ш. який тими днями мабудь в понеділок слідуючого тижня виїде до Риму, а в переїзді задержиться у Відні.

Остаю з правдивим поважанням

Це письмо є апробоване презідією У.Н.Р.

В. ЦЕЛЕВИЧ в. р.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 326. Машинопис. Копія.

№ 106
ЗВІТ ПРЕДСТАВНИКА ПОЛЬЩІ РАЙМОНДА НІГОЛЬМА З РИГИ: «ПИТАННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ»

9 листопада 1920 р.

KWESTJA GALICJI WSCHODNIEJ

Natychmiast po przybyciu do Rygi złożyłem wizytę [Kiedrowskiemu – a long hand insert on margin] p. 321, który, dla rozmaitych względów, rozmawiał ze mną bardzo szczerze i zachowywał się z zupełną lojalnością.

On pierwszy uprzedził mnie, że bolszewicy zamierzają poruszyć w sposób najbardziej stanowczy kwestję Galicji Wschodniej. W tym celu znajdował się już w Rydze Baran, prezes Rewkomu tarnopolskiego, w drodze zaś do Rygi byli Kost Lewicki, Nazarczuk i in. Do dnia 26, kiedy, jak zaznaczyłem wyżej, nastąpił zwrot w nastrojach hotelu Pietrogradzkiego, bolszewicy zamierzali najwidoczniej obstawać przy kwestji galicyjskiej.

Od 321 dowiedziałem się, że był on dawnym kolegą i dobrym znajomym Manuilskiego. Nalegając na wspólność interesów politycznych polsko-ukraińskich, prosiłem 321 o odnowienie znajomości z Manuilskim i wybadanie go na temat najbliższych zamiarów delegacji sowieckiej...

Dnia 24 września przed południem 321 widział Manuilskiego i miał z nim dłuższą rozmowę, której treść kompletna została zakomunikowana wówczas ministrowi spraw zagranicznych ukraińskiemu, a w skróceniu przeze mnie II-mu oddziałowi Sztabu Generalnego pols.

Oto główne punkty wynurzeń Manuilskiego.

O sytuacji politycznej wewnętrznej w Ukrainie Sowieckiej Manuilski wyrażał się z bezwzględnym pesymizmem. Stopniowo rząd Rakowskiego zerwał ze wszystkimi grupami politycznymi miejscowymi, na których poparcie aktywne lub pasywne mógł był uczyć Obecnie niechęć czynników miejscowych do rządu Rakowskiego jest tak silną, że sam nawet zjazd sowietów ukraińskich może zająć stanowisko opozycyjne względem rządu.

Jako przykład Manuilski przytaczał wypadek następujący: Ludność wiejska, terroryzowana obecnie przez rekwizycje środków spożywczych, sądzi powszechnie, że "bolszewicy" dali jej ziemię "komuniści" natomiast są szajką bandytów rabujących ich żywnośi dobytek. W chwili tak krytycznej jak obecna, Manuilski uważa za niestosowne identyfikowanie jednych z drugimi, w nadziei, że ludność nieprzejednana dla "komunistów" będzie mogła jeszcze dać posłuch jemu i Rakowskiemu, jako "bolszewikom".

Bolszewicy, twierdzi Manuilski, nie spodziewali się, że Polacy uznają bez zastrzeżeń mandaty delegacji ukraińskiej. Z chwilą jednak gdy mandaty te zostały uznane, delegacja ukraińska staje się odpowiedzialną za swe podpisy przed sowietami ukraińskimi i musi stanąc na stanowisku całości terytorialnej Ukrainy. Obawiając się opozycji własnych sowietów i zerwania z grupą galicyjską chcąc jednocześnie wyzyskać uczucia patrjotyczne ludności, Manuilski uważa za konieczne obstawanie przy niepodległości Galicji Wschodniej.

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 245–246.

№ 107
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

12 листопада 1920 р.

Аж сьогодня передав я Бенешови Ваше письмо а окрім того образ Гординьского під титулом як виконують Поляки міжнародній мандат у Східній Галичині і француський меморіял в справі університету. До перцюї точки (дипльоматична допомога) Вашого письма сказав Бенеш, що він вже говорив з ріжними міністрами чужими і що має надію. Завтра їде до Женеви, а там матиме нагоду зі всіма говорити. При тій нагоді вспімнув я, що здаєть ся і Ви будете в Женеві і просив його, щоб він взяв Вас в свою опіку і подав всяку можливу поміч. Він на се сказав, що поїздка Ваша дуже потрібна і що само собою розумієть ся, він якнайщирійше Вами займеть ся. Питав мене ще також, що за чоловік Шульгин. Я сказав що дуже порядний. Що тичить ся другої точки Вашого письма, він очивидно не може дати зараз жадної відповіди, бо мусить вперед говорити з людьми, але ставить ся сам до справи прихильно. Підчеркнувши конечність скорого вирішення одної і другої справи, що Бенеш также признав, просив я його ще о прискорене вирішенє справи апровізації віденської кольонії і поборів в ліберецкім таборі. Він згодив ся і зараз післав мене до посла Веверки, а сей знов до радника Хвальковського, з котрим ми справу поборів, можна сміло сказати, вирішили так, що маю повну надію, що вже сими днями вийде відповідний розказ Міністер – Нар. Оборони. Тут однак звернув ся Хвальковський до нашого уряду з просьбою, яку я в короткій дорозі взяв до відома, щоб наш уряд

з тих коний Кравсової Ґрупи, які тепер є в Чапу, продав Мін. Нар. Оборони 48, очивидно так, щоб ціна не була заплачена, але пішла на рахунок утриманя наших таборів. Мініїстерство просить наш уряд о якнайскоршу згоду на се. Я з свого боку дуже прошу на се пристати. Може ходити тільки о саму ціну і в тій справі прошу о відповідні заряджєння. У всякім разї прошу о якнайскоршу відповідь.

Що знов тичить ся апровізації, то я зараз повідомив референта Нідерлього про згоду Бенеша, а він обіцяв тепер з найбільшим натиском урґувати вирішення в поодиноких мініїстерствах. Вирішення, казав, припізнило ся з причини крізи особливо в міністерстві харчовання.

При сій нагоді просив мене дуже Др. Нідерлє о всяку лїтературу про Галичину і Україну, історичну, етноґрафічну, господарську, особливо также про се, як зростала народна свідомість, що довела аж до бажання і боїв за самостійність. Я тут такої лїтератури на жаль не маю і прошу Вас дуже найблисшим курієром вислати менї збірку книжок, яку, думаю, найкрасще зложив-би Др. Рудницький.

Через Лопатиньського післав я Вам письма з Галичини, які привіз сюди Нестелль і переказував щоб Ви були ласкаві передати сюди хоть пятьдесять примірників крвавої книги по анґлійськи. Також передав я через нього дуже скорочену вістку, що Такє Йонеску у Варшаві, коли Поляки жадали від нього певної заяви, що Румунія підпирати ме Польщу в справі Східної Галичини, такої заяви Полякам відмовив. Тут додаю, що се сказав Бенеш чеським послам. Взагалї Бенеш тепер, як се виходить із його розмов довіренних з чеськими послами з нагоди розправ комісії для закордонних справ, рішив ся на більше яктивну політику в справі Східної Галичини. Сей момент повинні ми як найбільше визискати.

Повернувши з Граду до дому, застав я Ваше ласкаве письмо в справі поїздки до Женеви. І з того, що я вже з Бенешом говорив, можете бути переконані, що Бенеш в Женеві

все зробить, але тим конечнійшою є поїздка чи Ваша чи П. Президента Петрушевича, котрому засилаю свій найнисшій поклін, чи ще ліпше і найліпше Вас обох до Женеви. Там будете мати нагоду нашу справу рішучо попхнути наперед, а може винести на чисту воду. Що Бенеш Вам всіма силами помагати ме, се річ певна.

Не забудьте взяти з собою як найбільше всякої нашої літератури, щоб стало для всіх.

Мав я Вам ще донести про настрої в Галичині, як їх мені змалював Нестелль. Але ось їде він сам і сам Вам про все найліпше розкаже. Тут тільки зверну Вашу увагу на діяльність Сидора і Мелїтона Твердохліба Др. Даниловича та на жаль і Михайла Яцкова. Вони то працюють над угодою з Поляками. Твердохліб має вже мати в кешені 800.000 марок з Варшави, бракує йому тільки ще папір на ґазету. Він шукає також звязку з Трильовським. Радикали мали в Долині 4. листопада конференцію, скликану Даниловичом. Там Левко Бачиньский як найбільше рішучо виступив против угодовців. З рештою в краю по мировій конференції в Ризї і єї вислїдах настрій пригноблений. З того то і пояснюєть ся дефетизм в деяких укр.-кругах. Колиб взяти на увагу сей дефетизм а неясне становиско жидів, полську кольонїзацію і іньші штучки Полаків, то евентуальний плєбісціт у Східній Галичині досить не певний. Для того треба нам рішучо бути проти того. В розмовах Ваших з Бенешом або иньшими чеськими дипльоматами в Женеві прошу Вас, будьте з'овсї щирі і оставайте ясно на лїнії, яка найшла вираз в Вашім письмі до Бенеша. То найліпше поможе нашій справі.

В Братиславі є отаман Рожейовський. Він стоїть на службі Місії Наддніпрянської. Як був сими днями тут, жадав, щоб з огляду на се, що до Братислави приїжджає богато наших людий, в справі яких треба часто інтервенїювати, дати йому до того якесь уповноваженнє. Я просив-бим Вас, щоб Ви були ласкаві без огляду на се, що Рожейовський має супроти

нас великі гріхи на сумлїню, згодити ся на те, щоб я йому таке уповноваження до інтервенції в найслабшій формі виставив. Се вимагає інтерес наших людий.

З посиланих Вам вирізок з чеських ґазет бутьте ласкаві заложити там архів, як се може дотепер не стало ся. Завтра пішлю Вам свіжі. Позволю собі звернути Вашу увагу на промову Крамаржа в справі Прикарпатської Руси – русофільську, на телеґрами, які він за се дістав від наших русофілів, і на статю Трибуни в якій реаґуєть ся на ту промову. Се Вам пояснить дуже тяжкє становище чеської влади в національній справі Прикарпатської Руси. А що то ще буде, як по виборах приїдуть посли відти до Праги а також в соймі в Ужгороді залунають всякі голоси в тій справі! Добре, що Остапчук як провідник соц. демократів лишаєть ся тут і за підпорою чеських соц. демократів возьме справу партії в свої руки. Він певно буде послом і в справі національній можна зовсїм на нього спустити ся.

Прошу приняти мій майнисший поклін

(Підпис) **С. Смаль-Стоцький**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 295. Машинопис. Оригінал.

№ 108

ЗВЕРНЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПРОФЕСОРІВ І СТУДЕНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДО ЛІГИ НАЦІЙ З ВИМОГОЮ ВІДКРИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ЛЬВОВІ

15 листопада 1920 р.

Від давних літ підносить український нарід Східної Галичини жадання заснування українського університету у Львові, на своїй споконвіка українській землі.

Се домагання має свою стару історію. Вже в 11., 12 і 13. віці істнували на Україні важні культурні центри в Києві, Переяславі, Чернигові і Галичи. В 15., 16. і 17. віці студіовало багато українських студентів на ріжних европейських університетах, а вже в 16. віці проявилися перші змагання, щоб заснувати на Україні свої власні вищі школи. Ці змагання здійснилися тим, що в Києві та в Острозі (Ostroh) заложено перші академії на українських землях, та що мала бути невдовзі заснована академія в Холмі. Найбільше культурне значіння мала Могилянська Академія в Києві, звідки переведено европеїзацію тодішної Росії в 17. і 18. століттю, та яка зуміла позискати великий культурний вплив на сусідні славянські народи.

Український нарід не вдоволявся однак тим і старався о щораз нові вищі школи на своїй національній території, але на жаль політичні обставини не допустили до того, а натомісць політичний утиск Росії знищив Могилянську Академію в Києві, а під пануванням Польщі не позволено мимо договору в Гадячи 1658 на заснування ніякої вищої школи для українського народу.

Се змінилося щойно тоді, коли західні землі України перейшли по поділі Польщі під панування Австрії.

Цісарева Марія Терезія задумала заснувати в столиці Східної Галичини, себто у Львові, університет на взір віденського університету. Сю думку виконав щойно цісар Йосиф II., та за його почином відкрито торжественно університет у Львові 16 падолиста 1784 причім було зазначено, що сей університет має служити культурним інтересам українського населення Галичини. Викладова мова в сьому університеті була, що правда, латинська, але вже 3 роки опісля (1787) засновано при сьому університеті фільософічний і теольогічний факультет, де викладова мова мала бути українська. В 1815 році, здержано науку в сім університеті, але вже в 1817 відновив його австрійський цісар Франц I., та почалися на ново виклади, але покищо в німецькій мові.

Сей стан полишився аж до 60-их років 19. століття. Тоді ужили Поляки всего політичного впливу в Австрії, щоби в Галичині дістати ціле шкільництво в свої руки. Через те вони зуміли спольонізувати університет у Львові і хоч австрійське право признавало сему університетові утраквістичний, себто польсько-український характер, вони довели до того, що Українці мусіли вдоволитися лише дуже незначним числом катедр на українській мові.

Тому розпочав український нарід у Східній Галичині політичну борбу о заснування самостійного українського університету, причім Поляки ужили всяких способів, щоби до сього не допустити. Та в хвилі, коли університетська справа зачала мати для Українців певні вигляди на успіх, вибухла світова війна, та перед кінцем війни не могло прийти до заснування українського університету у Львові.

Польська держава стремить до винищення всеї української культури в Східній Галичині, та способи, який притім уживає, граничать з варварством. Польша занявши Львів відправила університетських професорів української народности, а перед цілим українським студентством заперла приступ до святині науки – все те на відвічній українській землі! Недавно ще перед війною студіовало приблизно 2000 українських студентів на університеті у Львові. Багато з них вигинуло на війні, багато впало жертвою пошестних недуг – а ті, що ще лишилися, не можуть дальше учитися, бо Польська Держава не допускає їх до університетської науки.

Супроти того постановило Наукове Товариство імени Шевченка у Львові, яке своїми науковими видавництвами може конкурувати з академіями наук, утворити научні курси, на яких укваліфіковані наукові сили мали викладати наукові предмети, які викладаються на університеті. Хоч ті курси мали мати тільки приватний характер, заборонила їх польська влада. Так само заборонила вона подібні заходи Товариства Петра Могили і Ставропігійського Інститута у Львові.

Тому від 14 серпня 1919 р. мусить тікати українська молодіж зі своєї рідної землі, щоби, не оглядаючися на голод і холод, за границею шукати чужих університетів. Але і в тім спинює її поліцейська система польської влади, відмовляючи здебільшого призволу на виїзд.

Сей стан треває вже другий рік, а польська влада і не гадає повернути українській інтелігенції права на вищу культуру.

У сьому моменті підносять підписані університетські професори української народности і українські студентські організації, грімкий протест проти сього культурного варварства і мають повну надію, що представники вищої культури не тільки прилучаться до сього протесту, але і звернуться до міродайних кругів, щоби усунути згадане безправство.

Відень 15. падолиста 1920.

Українські професори:
Prof. Dr. Iwan Horbaczewskyj m. p.
Prof. Mychajło Hrushewskyj m. p.
Prof. Dr. Stephan Smal-Stotzkyj m. p.
Prof. Dr. Alexander Kolessa m. p.
Prof. Dr. Kyryło Studyński m. p.
Prof. Dr. Mychajło Zobkow m. p.
Prof. Dr. Stanisław Dnistriańskyj m. p.
Prof. Dr. Stephan Rudnytzkyj m. p.
Prof. Dr. Stephan Tomashiwskyj m. p.
Prof. Dr. Dmytro Doroshenko m. p.
Prof. Dr. Ilarion Swientsitskyj m. p.
Prof. Dr. Wolodymyr Starosolskyj m. p.

Студентські орґанізації:

За "Українську Академичну Громаду" в Празі:
Матвій Стахів – голова
Атанас Гладій – писар.

За Українське студентське Товариство "Січ" у Відні:
Ігор Федів – голова
Дмитро Форальчик – заступник голови

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 249. Машинопис. Копія.

№ 109

ТЕЛЕГРАМА УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕНТОВІ ЛІГИ НАЦІЙ ЕДУАРДОВІ БЕНЕШУ СТОСОВНО ДОЗВОЛУ НА ПРИЇЗД УРЯДОВОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ В ЖЕНЕВУ

19 листопада 1920 р.

19/XI
ч. 489/20

Пан Міністр Доктор Beneš
віцепрезидент Союза Народів
Женева

Прошу інтервенювати в Союзі Народів, щоби вставився у Міністерстві закордонних справ в Берні, щоби дозволило на приїзд нашій делеґації до Женеви. Делеґація складається: Евген Петрушевич, Кость Левицький, Ернест Брайтер, Йосафат Жан і и.

(Підпис) **С. Витвицький**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Рукопис. Оригінал.

№ 110

ТЕЛЕГРАМА УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ У ЖЕНЕВІ В. БАНДРІВСЬКОМУ ЩОДО КЛОПОТАНЬ ПРО ДОЗВІЛ НА ПРИЇЗД УРЯДОВОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ

19 листопада 1920 р.

Бандрівський Женева Hotel

Прошу з Кульчицьким просити Бенеша і Графа Кльозел-а, щоби вистаралися в Союзі Народів і Міністерстві закордонних Справ дозвіл на приїзд нашої делеґації, яка

складається: Евген Петрушевич, Кость Левицький, Ернест Брайтер, Йосафат Жан і и.

(Підпис) **Витвицький**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Рукопис. Оригінал.

№ 111
ІЗ ПРОМОВИ ВОЛОДИМИРА ЛЕНІНА "НАШЕ ЗОВНІШНЄ І ВНУТРІШНЄ СТАНОВИЩЕ І ЗАВДАННЯ ПАРТІЇ"

21 листопада 1920 р.

... Коли на яку-небудь з держав, що зберігають буржуазний лад, що межують з Росією, може розраховувати Антанта в довготривало складеному плані воєнного втручання, то тільки на Польщу, через що зараз при загальній ненависті буржуазних держав до Радянської влади всі бачать безпосередній інтерес у володінні польськими поміщиками східною Галичиною...

В. І. Ленін. Повн. зібр. тв. – Т. 42. – С. 19.

№ 112
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО в. о. ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ НА МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ В ПАРИЖІ АНТОНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО МОЖЛИВІ ЗМІНИ У ПОЛІТИЦІ США ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

22 листопада 1920 р.

Західно Українська Народна Республика
Уряд Справ Закордонних.
Адрес: VII. Marcahilferst. 88 a, zitahof
II. Sliege, Mezanin Tür 3.
Ч. 499/20.

До

Високоповажаного Пана
Антона Петрушевича
в. о. голови делеґації ЗУНР, на Мирову Конференцію
в
Парижі

З приводу надміру роботи перед Женевою відповідаю щойно тепер. Дискусію про статут вважайте за покінчену — поки що французькою відповідю. Тепер продовжати її — не на часі.

В послідні́м часі зайшли зміни у відношенню Америки до нас. Наш заступник у Вашинґтоні виказує значні успіхи. Допущено там наших представників de facto. Кольбі заявив д-рови Цегельському, що прилучення Східної Галичини до Польщі виключене, Америка мовляв — була-би схильна визнати державну самостійність.

Та проте все я свідомий того, що Польщі відобрати можна Східну Галичину тільки силою — всякі диплеоматичні прикази з боку третих тут мало поможуть.

Небавом Вам вислана буде більша скількість матеріялів.

Відень, дня 22. падолиста 1920.

Печатка *(Підпис)* **Стефан Витвицький**
Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1 спр. 304. Машинопис. Оригінал.

№ 113
КОМЮНІКЕ ПРЕСОВОЇ АГЕНТУРИ ЗУНР ЩОДО ОБГОВОРЕННЯ СХІДНО-ГАЛИЦЬКОЇ ПРОБЛЕМИ НА КОНФЕРЕНЦІЇ У СПА

27 листопада 1920 р.

МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

З офіціяльних кругів ми є уповноважені ствердити, що погляд польських кругів, будьтоби Польща одержала від Найвищої Ради Мирової Конференції мандат на заведення окупаційної адміністрації хочби навіть тимчасової в Східній Галичині є неправдивий. Належить ствердити, що Найвища Рада своїм рішенням з 25 червня 1919 р. дозволила Польщі тільки продовжати воєнні операції по Збруч, а своїм рішенням з 11 липня 1919 р. мала уповноважнити польський уряд до заведення тимчасової адміністрації у Східній Галичині, наколи Польща заключить відповідну угоду з державами коаліції. З огляду на те, що Польща такої угоди не заключила, Найвища Рада в Спа в дни 10 липня 1920. остала при своїм дотеперішнім рішенню. На основі сього вислав зі Спа 11.VII. с. р. англійський міністр справ закорд. льорд Керзон до Чічеріна, в імени держав коаліції ноту, подаючи текст проєктованого перемиря між Польщею а Совітською

Росією. В тій ноті про Східну Галичину сказано так: “Між Польщею і Совітською Росією підписується перемиря. В умові про перемиря передбачується, що польська армія має сейчас відступити на лінію, яку минулого року на Мировій Конференції встановлено як провізоричну границю на Сході, в обсязі якої Польща була управнена до заведення польської адміністрації. Ця лінія приблизно переходить через Гродно, Вапівка, Немирів, Берестє Литовське, Доромух, Устилуг, на схід від Грубешова, Криліва, на захід від Рави Руської, на схід від Перемишля до Карпат”.

Те саме рішення оголосив в імени Льойд Джорджа Бонар Льов від імени англійського уряду в палаті громад дня 14 липня 1920.

В сім рішенню держав антанти, яку підписав також іменем Польщі її премієр міністрів Грабскі зовсім ясно стверджено, що Польща не має права на території Сх. Галичини заводити `окупаційної адміністрації, бо Сх. Галичина лежить на схід від лінії, яку Найвища Рада признала як тимчасову східну границю Польщі.

Український прапор. – 1920. – 27 листоп.

№ 114
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЛІЗІ НАЦІЙ З ВИМОГОЮ СПРАВЕДЛИВОГО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ПРО СТАТУС СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

28 листопада 1920 р.

До Високого Союза Народів!

В імя ідей справедливости і всесвітного мира, які лягли в основу міжнародного договору про установлення Високого Союза Народів, в імя зреалізовання змагань до державної

самостійности здібних правити собою, колись поневолених народів, в імя ратовання життя українського народу Східної Галичини, який вимирає під насильною польською окупацією, –

Українська Національна Рада, вибрана на основі загального права голосовання переважаючою більшістю населення Східної Галичини, як одинока леґальна репрезентація того краю, звертається до Високого Союза Народів з представленням отсих своїх домагань:

I. Високий Союз Народів зволить признати Східній Галичині право національного самовизначення відповідно волі українського народу, як переважаючої більшости тамошного населення, жити самостійним державним життям, волі виявленій і реалізованій на протязі своєї історії і вкінци виконаній після розпаду Австрії реституованням своєї давної галицької держави на своїй національній території, яка має всі умови для державної самостійности; незломність своїх змагань до свободи доказав український нарід оружною оборонною боротьбою перед заборчими посяганнями Польщі.

II. Високий Союз Народів зволить допомогти до можливо скорого здійснення того права згідно з принціпом мира, проголошеним побідними державами, в ціли збереження життя українського народу на його галицькій землі та в інтересі привернення мира на Сході Европи.

III. До часу вирішення політичного становища Східної Галичини, зволить Високий Союз Народів в імя людськости взяти в оборону український нарід Східної Галичини перед постійною екстермінацією, яку там проводить тепер супроти него завойовницька Польща та в тій цили підняти заходи задля негайного усунення самовільної польської окупації тої країни та відхилення небезпеки, щоби тимчасова адміністрація Східної Галичини була доручена Польщі, відвічному ворогови українського народу, що виявила повну нездібність до тої адміністрації.

IV. Високий Союз Народів зволить спричинити, щоби до тогож самого часу управа Східної Галичини було доручена владі, уконституованій місцевим населенням на основі чисельного відношення національностий краю і ведена була під протекторатом міждержавної Комісії, як се постановлено було що до инших областий, яких дефінітивне політичне становище не було вирішене міжнародною постановою.

V. Високий Союз Народів зволить допустити репрезентацію Української Національної Ради до заступства населення Східної Галичини перед Високим Союзом, так, щоби воно мало можність висловити свою волю в справі політичної судьби свого краю.

Українська Національна Рада підносить отсі свої домагання перед Високим Союзом Народів в тім переконанню, що вона буде вислухана перед всяким рішенням в справі Східної Галичини, та що буде узгляднена воля українського народу, як переважаючої більшости, заселюючої сей край.

Женева, 28. падолиста 1920.

Д-р Евген Петрушевич в. р.
Президент Української Національної Ради Східної Галичини.
Д-р Кость Левицький, д-р Степан Витвицький, Ернест Брайтер,
Члени Делеґації до Союза Народів.

МОТИВОВАННЯ НОТИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПРЕДЛОЖЕНОЇ СОЮЗОВИ НАРОДІВ.

Територія і населення.

Східна Галичина, часть бувшої австро-угорської монархії є заселена компактною масою українського населення і займає територію більше як 55.000 км.[2]. Етноґрафічна границя тої території йде від півночи на полудне через отсі

повіти: Ланцут, Ярослав, Перемишл, Березів, Сянік, Коросно, Ясло, Горлиці, Грибів, Новий Санч, Новий Торг, (Чорнавода і Шляхтова). Прочі границі Східної Галичини на півночі і на сході є ідентичні з давними границями між Австрією і Росією; на півдні між Австрією і Угорщиною; на південному сході на короткій лінії границями між галицькою територією а бувшою провінцією Буковина.

Сей край є богатий своєю плодовитою землею і своїми природними богацтвами землі а то: обильними джерелами нафти, копальнями земного воску, потасу, парафіни, соли і угля.

Після офіціяльної статистики, пофалшованої Поляками, загальне число населення Східної Галичини виносить 5,378.850: Українців 3,415.000 (63,5%), Поляків 1,245.570 (23,1%), Жидів 661.490 (12,3%), Німців 47.880 (0,90%), – а після точних обчислень населення того краю виносить 5,449.000 з того Українців 4.055.000 (74, 4%), Поляків 659.000 (12,1%), Жидів 670.000 (12,3%), Німців 65.000 (1,2%).

Історичний вивід.

Галичина, коли вперве згадано про неї в історії (981 р.) входила в склад староукраїнської (київської) держави. Коли київська держава розпалася на поодинокі князівства, повстало на території Галичини князівство, політично самостійне, під династією Ростиславичів, одної з голузий київської династії (1084–1198). Столицею держави став Галич (1144), який дав назву краєви. Слідуюча династія Романовичів (1199–1340) поширила і сконсолідувала галицьку державу. Під володінням сеї династії Галичина зєдинившися із сусідною Володимирією (Волиню) поширилася на всю українську територію по правім березі Дніпра а на заході супроти Польщі сягала вона як і давнійше по лінію Попрад – Дукля – Ряшів – Люблин. Наслідком її ґеоґрафічного положення, галицько-володимирській державі при-

пала роль барієри між заходом і наступаючими зі сходу монгольськими племенами. В обороні власній і в обороні сумежного заходу, галицько-володимирська держава передержала побідно всі монгольські наїзди (1223–1259).

Коли вигасла династія Романовичів, у боротьбі за галицько-володимирські землі, яка вибухла зараз після того між Литвою, Польщею і Угорщиною, перша опанувала Володимирію, останні-ж заключили договір в справі Галичині, на основі якого сей край мав припасти угорській династії, якої члени панували хвилево кількома наворотами в тім краю.

Польща використуючи внутрішні трудности угорської держави зломила договір із 1351 і анектувала Галичину під назвою "Руського воєводства".

Рекламацію Угорщини й інтервенція папів а опісля завзяті війни українського народу з Польщею за Галичину не довели до ніякого успіху. Українське населення під насильним польським володінням було якби виняте з під права. Особливими законами українське міщанство було виключене від виконування торговлі. Українські селяни стали невільниками польських панів. Українські церкви були арендовані Жидам, а священики були приневолені до панщизняних робіт. Край став кольонією для польської експльоатації.

В р. 1772 Марія Тереса, як угорська королева, десанектувала сю країну на річ Австрії, заокруглюючи її притім деякими польськими територіями, головно Великим князівством краківським, і створила зі всіх тих територій осібну адміністарційну провінцію під назвою "Королівство Галичини і Володимирії (се є Східна Галичина) з Великим Князівством Краківським і Князівствами Затором і Освєнцімом (се є Західна Галичина)".

Сама абсолютистична Австрія почувала, що так утворена нова адміністраційна територія є штучним і несправедливим твором. З огляду на безнастанні домагання українського

населення Східної Галичини, Австрія многими декретами в роках 1847–1850 вирішила в прінціпі поділ Галичини на дві части: східну і західну. Ті самі домагання підносили відтак українські посли в австрійськім парляменті.

Однак згадане українське домагання не було ніколи виконане, бо між польськими політиками і австрійським цісарем Франц Йосифом І. заключено тайний договір, по думці якого передано Східну Галичину у виключну власть польської оліґархії. Наслідком польської геґемонії в давній Австрії, нечисленний польський елємент у Східній Галичині одержав можність соціяльного і політичного панування над Українцями. Відповідно сконструованими виборчими законами і ославленими в культурнім світі польськими виборчими методами, зіпхано Українців у всіх державних і автономічних репрезентаційних орґанах до становища безсильної меншости.

Державною адміністрацією, шкільною і господарською політикою винищували Поляки український нарід Східної Галичини економічно та зупиняли його культурний розвій.

З бувшої державної суверенности українського народу у Східній Галичині залишився лиш титул, якого уживали австрійські цісарі: "Король Галичини і Володимирії з Великим Князівством Краківський і Князівствами Освєнцім і Затор".

Відновлення Галицької Держави.

Коли з розвалом Австрії на її бувшій території згідно з правом самовизначення національного, проголошеного державами антанти, утворились окремі національні держави, на українській области давної Австрії у Східній Галичині уконституувалась відповідно тому самому праву Галицька Українська Держава.

Дня 19. жовтня 1918 р. Українська Національна Рада проголосила, що українські области австрійської монархії, а зокрема Східна Галичина стають самостійною державою.

Дня 1. падолиста того самого року на зазив Української Національної Ради, Українці силою перебрали у цілій Східній Галичині владу. Установлена волею всего українського народу Східної Галичини, Українська Національна Рада, як національний парлямент, покликала до життя Центральний державний Уряд, який зорґанізував правильну державну адміністрацію і армію. Таж сама Національна Рада поклала основи державної конституції, опертої на демократичнім прінціпі загального, безпосередного, рівного і тайного права голосування для виборних державних орґанів і на забезпеченню прав національних меншостей шляхом пропорціонального права голосування. На основі згаданого закона всі національні меншости мали одержати число послів до державного парляменту відповідаюче їх чисельній силі та заґарантовано їм національну автономію. Тими актами доказав український нарід свою політичну зрілість.

Так утворена держава одержала назву "Західно-українська Народна Република", для виріжнення від Східно-української держави, утвореної Українцями української території, яка входила в склад давної Росії.

Проти зреалізованого в той спосіб права на свобідне життя у своїй державі, виступила війною Польща для переведення своїх заборчих цілий. Тим ворожим виступом був приневолений український нарід вже в перших днях падолиста 1918 р. стати до оборони своєї державної незалежности, загроженої Польщею, якої ціллю являється знищення українського народу. Для тої оборони український Уряд вислав 180.000-ну правильну армію, яка серед найтящих умов по геройськи обороняла рідний край перед польським наїздом. І знова 9-ти місячною (падолист 1918 – липень 1919) обороною перед наступаючими переважаючими польськими військами, український нарід виявив незломну волю жити самостійним державним життям.

В тій війні два рази інтервенювала Найвисша Рада Мирової Конференції держав антанти. Вперве дня 28. лютого 1919 р., коли окрема місія Найвисшої Ради запропонувала українському Урядови Східної Галичини і представникам польської воюючої сторони перемиря на основі демаркаційної лінії, що оставляла Полякам частину Східної Галичини, положену на захід від лінії рік Буг — Стрий, разом із нафтовим басейном Борислав, Дрогобич. Представник згаданої Місії заявив тоді українській Делеґації, що після няття обома сторонами того предложення, галицько-український Уряд буде визнаний державами антанти, та що до него будуть вислані дипльоматичні військові представництва антантських держав. Українці, які тоді мали в своїх руках весь край за виїмком Львова, не могли приняти такого перемиря, яке віднимало їм столицю краю і найбагатшу його частину, та мусіли відмовити своєї згоди на него.

Найвисша Рада інтервенювала другий раз 19. марта 1919 р., пропонуючи обом сторонам радіо-телеґрамою, яку підписали Вільсон, Лойд Джордж, Клємансо і Орляндо, завішення оружя і вислання своїх делеґатів до Найвисшої Ради, які мали бути вислухані, щоби могли предложити умови перемиря. Поновно предложені Українцями пропозиції перемиря відкинули Поляки. Галицько-український Уряд вислав свою Делеґацію до Найвисшої Ради, яка вислухавши її дня 12. мая 1919 р., ідучи хоч в части на зустріч українським домаганням, предложила обом воюючим сторонам перемиря на основі демаркаційної лінії, признаючої Українцям посідання нафтового району Борислав — Дрогобич, а Полякам посідання міста Львова. І се предложення було однак відкинене Поляками.

Коли відтак Польща післала проти Українців війська призначені антантою для боротьби з большевиками, галицька українська армія тільки з приводу недостачі муніції а разом з нею галицько-український Уряд були приневолені уступити з краю перед польською перемогою. В часі того

польського походу, Найвисша Рада Мирової Конференції своїм рішенням з дня 25. червня 1919 дала свою згоду на те, щоби польські війська продовжували свої мілітарні операції по лінію Збруча, заявляючи одночасно, що сей дозвіл в нічім не пересуджує рішення Найвисшої Ради в справі політичного становища Східної Галичини.

Сучасний правний стан Східної Галичини.

Виявлена таким чином воля українського народу Східної Галичини і зреалізоване в той спосіб його державне право жити свобідним життям, було засадничо признаним рішенням міжнародної Мирової Конференції з дня 25. червня 1919 р., яким Східну Галичину признала правно-державною одиницею. Та постанова звучить дослівно: "Польське правительство буде уповновласнене завести в Східній Галичині цивільну управу після того, як воно заключить з коаліційними і усоюзненими державами договір, котрого застереження (клявзулі) мусять в як найбільшій мірі забезпечувати територіяльну автономію, як і політичну релігійну і особисту свободу населення. Отсей договір буде спиратися на право самоозначення, яке населення Східної Галичини виконає в останній інстанції відносно своєї політичної приналежности. Час, в якому буде се право виконане, означать коаліційні і усоюзнені держави, або орґан, якому вони дадуть на се повновласть". Сан.-жерм. арт. 96.

Отсего договору Польща не заключила досі.

Дня 20. падолиста 1919 р. Найвисша Рада Мирової Конференції предложила статут для Східної Галичини: тим статутом мала бути уконституована Східна Галичина, як окремий субєкт міжнародного права і окрема державно-правна одиниця, – а Польщі мала бути доручена адміністрація того краю на 25 літ. Однак з території Східної Галичини мало бути вилучених 6 українських повітів і прилучених до Польщі разом з положеною на захід від ріки Сяну українською Лем-

ківщиною. Крім тої постанови віддавано Польщі всю державну екзекутиву без парляментарної відповідальности, а вузка і так компетенція східно-галицького сойму, без установленої в статуті виборчої ординації, мала бути обмежена правом "вета", прислугуючим ґубернаторови краю, установленому Польщею, — в справах земельних і шкільних.

Статут сей відкинула Польща; проти него, як наміреного дальшого поневолення українського народу, піднесли свій рішучий протест Українська Національна Рада і представники галицького Уряду перед Мировою Конференцією. Польська окупаційна адміністрація Східної Галичини осталась отже на дальше як і досі безправною.

Ся безправність виступає ще яркійше у світлі заяви анґлійського Уряду, зложеної з нагоди анґлійсько-російських переговорів про навязання торговельних зносин між Великою Британією і Совітською Росією та застановлення російської офензиви проти Польші. А саме дня 14. липня 1920 р. британський міністр Бонар Льов іменем свого Уряду на засіданню анґлійської Палати Громад подав до відома Палати ноту, переслану тим-же Урядом Совітській Росії в ціли застановлення воєнних кроків між Росією і Польщею. В тім предложенню сказано дослівно:

а) "Між Польщею і Совітською Росією підписується негайне перемиря, через що устають всі воєнні обопільні ділання. В умові про перемиря передбачається, що польська армія має сейчас відступити на лінію, яку минулого року на Мировій Конференції встановлено як провізоричну границю на Сході, в обсязі якої була Польща управнена до заведення там польської адміністрації. Ця лінія приблизно переходить через Ґродно, Вапівку, Немирів, Берестє Лит., Дорогуськ, Устилуг, на схід від Грубешова-Крилова, на захід від Рави Руської, на схід від Перемишля аж до Карпат. На північ від Ґродна, лінія, яку мають обсадити Литовці, тягнеться вздовж залізничого шляху з Ґродна до Вильна і до Двинська. З другого боку, в згаданім договорі про перемиря

має бути включена постанова, що совітські війська приостановляться у віддалі 50 кільометрів на схід від щойно назначеної лінії. На території Східної Галичини приостановляться обі армії на тій лінії, на якій вони будуть стояти в дні підписання перемиря”.

б) “Зараз по тім як змога найскорше має зійтися в Льондоні під авеніціями Мирового Збору конференція, в якій возьмуть участь представники: Совітської Росії, Польщі, Литви, Лотви, Фінляндії, з ціллю заініціювати переговори про остаточний мир між Росією і окраїнними державами. Представники Східної Галичини також будуть запрошені до Льондону, на те, щоби виложили свою справу для ужитку сеї конференції”. Дальше говориться в тім самім предложенню, що правительство Великої Британії на основі статута про Союз Народів зобовязане нести поміч Польщі як для оборони її інтеґральности і независимости в “її леґітимих етнографічних границях”. — тільки!

Отже тільки на території сягаючій по границю, установлену Найвисшою Радою Мирової Конференції, наведену представником анґлійського уряду, Польщі прислугує право адміністрації. Наведеною заявою стверджено також, що Східна Галичина має право бути заступленою в тій конференції, яка мала би вирішувати між иншим східно-галицьке питання.

Також договором в Севр. заключеним дня 10. серпня 1920 р. між державами антанти з одної сторони, а Чехословаччиною, Румунією, Угорщиною і Польщею, з другої сторони, визначено остаточно границі для названих тут поіменно держав і для Східної Галичини. Тим договором ще раз стверджено, що Східна Галичина має свою інтеґральну територію і є окремою правно-державною одиницею.

Вкінци, галицька справа була предметом мирових польсько-російсько-українських переговорів в Ризі. Представники большевицької Росії і України, визнавши державну самостійність Східної Галичини, погодилися прелімінарним

мировим договором, на оставлення Східної Галичини поза тимчасовою демаркаційною лінією. Договір цей однак не має ніякої правної сили, хочби тому, що справа Східної Галичини являється питанням міжнародним в ширшім розумінню того слова, а тимсамим Мирова Конференція в Ризі не була компетентна вирішувати того питання, що признав і голова польської мирової делеґації п. Домбський. До того той договір головно неважний і тому, що нарушує право національного самоозначення, яке прислугує населенню Східної Галичини, а яке признала Найвисша Рада Мирової Конференції. З тої причини Делеґації Національної Ради Східної Галичини піднесла проти дотичної постанови рижського договору рішучий протест.

Такий є правний стан східно-галицької справи.

Польський окупаційний режім.

Як бачимо Польща досі адмініструє Східною Галичиною без ніякого правного титулу. Бо слід се ще раз повторити, не можна таким титулом вважати згаданого уповажнення Найвисшої Ради Мирової Конференції з 25. червня 1919 р., щоби польські війська продовжали свої протибольшевицькі операції по лінію Збруча, – а згаданого в наведеній постанові Найвисшої Ради з 11. липня 1919 р. договору Польща не заключила досі. Та проте Польща спираючись на своїй силі адмініструє Східною Галичиною до нині.

Сю адміністрацію веде вона всупереч тим інтенціям Найвисшої Ради Мирової Конференції, які лягли в основу покликаної постанови з 11. липня 1919 р. Край досі остає в стані військової облоги. Польща намагається інкорпорувати його адміністраційно до своєї державної території. Його інтеґральність запоручену згаданою постановою, наміряє Польща нарушити в той спосіб, що східно-галицька територія має бути розшматована на окремі адміністраційні області (воєвідства), причім західна частина Східної Галичини має бути злучена з сумежною частиною Західної Галичини.

Такі постанови містить польський правительственний проєкт поділу Галичини на воєвідства, внесений у варшавськім соймі і вже ухвалений адміністраційною комісією тогож сойму. В той спосіб Польща явно піднимає на глум ухвали держав антанти. Занявши Східну Галичину, Польща провадить там систематичну екстермінацію українського народу. Перш усього зорґанізовано краєву владу в такий спосіб: поруч окупаційних властий установлених в Східній Галичині варшавським урядом, виконують функції державної адміністрації ще і польські горожанські комітети потворені в кождім повіті краю. Вони то, ті польські горожанські комітети самовільно зміняють і зносять розпорядки окупаційних властий і в їх руках є фактична екзекутива. Впрочім окупаційні варшавські і краєві власти признають таку адміністраційну анархію за стан правний, бо у всяких справах публичної адміністрації, відносяться до згаданих польських горожанських комітетів по опінію чи апробату. Самоволя і терор тих орґанізацій, проводжений утвореними з цивільних Поляків так званими горожанськими уоруженими сторожами, що остають під приказами згаданих комітетів, се для українського населення право і закон. Така адміністраційна самоволя панує від першої хвилини польської окупації по нинішний день.

Ця польська адміністраційна анархія і загальне змагання Польщі до екстермінації українського народу є причинами тих мук, які доводиться йому перебувати. Польське військо, жандармерія, і цивільне населення в краю убивають Українців: мужчин, жінок, старців, дітий. Безліч Українців віддають вони жорстоким терорам.

Із своїм приходом на галицьку землю, Польща замкнула понад 200.000 Українців у своїх вязницях, таборах полонених й інтернованих. Супроти вязнів перевели польські вязничні власти рафіновані орґії масових знущань. Вязням вибивано очі, щоки, зуби та бито до крови і непритомности. Одночасно винищувано вязнів голодом і епідемічними недугами, яких нарочно не здавлювано. З того голоду і епі-

демічних недуг вимерло досі десятки тисяч Українців в польських таборах інтернованих й полонених, що ствердила також Інтернаціональна Місія Червоного Хреста в однім з таких таборів а саме в Берестю Литовськім.

Арештовання й інтерновання Українців переводяться по нинішний день. Крім того польські військові і цивільні суди засуджують безправно Українців за саму їх урядову діяльність в характері функціонарів Української Держави за часів її фактичної влади: тих цивільних Українців, які в тім самім часі брали, як комбатенти участь в боях проти Поляків, військові польські суди, засуджують на кару смерти або довголітну вязницю, уважаючи їх безправно за горожан польської держави, які ніби-то ділали проти польської оружної сили.

Так виглядає особиста свобода українського населення під польською окупацією. Від самого початку польського наїзду досі масово скошують людність пошестні недуги. Поборюванню тих недуг, польські окупаційні власти присвячують нарочно мінімальну увагу. Притім добавити треба, що в знищених війною полосах краю, українська людність ще й досі живе під землею в землянках, наслідком чого, епідемічні недуги тим лекше повстають і поширюються. Про відбудову знищених осель ніхто не дбає.

За се присвячує польський уряд багато труду при будові нових осель для спроваджених з заходу до Східної Галичини польських кольоністів. Щоби ту українську людність, яка остала в живих, якої не вспіли вигубити ні польські вязниці, ні голод, ні епідемічні недуги, вигубити шляхом повільної деґенерації і змінити український характер краю на польський, — польська окупаційна влада Східної Галичини і польські суспільні орґанізації проводять систематичну кольонізацію тої країни. В Східній Галичині є на 655.000 рільних господарств, около 422.000 (себто 4/5) господарств несамостійних о просторі від 1/2 до 5 гектарів, яких власники не є в силі вижити із рільничої продукції. Крім того є там около 80.000 родин рільничого пролетаріяту.

Замість за оплатою повної ціни купна наділити ті господарські одиниці землею місцевих лятифундій, спроваджують Поляки зпоза границь Східної Галичини польських кольоністів і між них розділюють землю більшої посілости. На основі окремого париського закона, який примінюється у Східній Галичині невільно продати нікому землю без дозволу уряду. А польський уряд дає дозвіл на купно землі тільки Полякам. Таким робом спроваджено досі до Східної Галичини зпоза її границь 60.000 польських кольоністів. Зате 80.000 українського рільничого пролєтаріяту і 422.000 українських малоземельних рільничих родин засуджені на фізичну деґенерацію, а їх слідуюче покоління наслідком ще більшого розшматовання землі дорогою спадщини, на повільні муки вимирання. Бо перед тими людьми наслідком повоєнних цін транспорту і рільничого інвентаря, замкнена еміґрація, а також виключена можливість спролєтаризовання, бо в Східній Галичині немає ніякого промислу.

В краю господарська продукція зменшується щораз більше. Рільник не продукує наслідком обави перед польськими грабежами і реквізиціями. На села накладається кількасоттисячні а навіть міліонові контрибуції. У українського населення реквірується худобу і збіже, навіть припаси на засів, у міської і сільської людности одіж на потреби польського війська під грозою високих грошових кар і арешту. Промисл тепер зовсім підупав. Переважна часть українських господарських інституцій, кас, кооператив в краю, закриті польськими властями.

До 3.000 бувших українських урядників з своїми родинами вже третий рік остає без ніяких засобів до життя. Польські окупаційні власти ані не приймають їх до служби, ані не платять належних їм поборів. Члени родин тих урядників вимирають найчастійше на чахотку.

Українську молодіж виключають від університетської науки вже третий рік. В більшій скількости українських

громад, українські діти не побирають ніякої науки. Українські суспільні, просвітні орґанізації закриті.

Українські "Просвіти", духовні семинарі були зареквіровані до 1. вересня 1920 р. польськими військами, так, що кандидати духовного звання не могли побирати науки. Наслідком воєнних подій, польських арештовань, значна часть українського духовенства вимерла так, що українські вірні в деяких громадах опинились без священиків. Нарід остає без релігії і освіти. Не згадувати вже про те, що український нарід позбавлений цілковито всякої політичної свободи.

Отсі коротко вичислені факти доказують, що Польща визискує для своєї користи, безправний окупаційний режім в Галичині, щоби винищити українське населення.

На очах культурного світа вигибає 4,000.000 Українців.

Покликуючися на найзвичайнійші прінціпи людяности і справедливости, в імени наших нещасних земляків, підносимо наш голос і віддаємо нашу справедливу справу в руки Союза Народів.

Женева 28. падолиста 1920.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Копія.

№ 115
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЛІЗІ НАЦІЙ ПРО ПОЛЬСЬКИЙ ОКУПАЦІЙНИЙ РЕЖИМ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ З ВИМОГОЮ ЙОГО ЛІКВІДАЦІЇ ТА ВИЗНАННЯ СУВЕРЕННИХ ПРАВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

2 грудня 1920 р.

Окупаційний режім Польщі у Східній Галичині.

І. Окупація Польщею Східної Галичини зі становища міжнародного права.

Польща заняла Східну Галичину спираючися на отсе рішення Найвисшої Ради Мирової Конференції з дня 25. червня 1919:

"En vue de garantir les personnes et les biens de la population paisible de la Galicie Orientale contre les dangers que leur font courir les bandes bolchévistes, le Conseil Suprême de Puissances Alliées et Associées a décidé d'autoriser les forces de la République Polonaise à poursuivre leurs opérations jusqu'à la rivière Zbrucz.

"Cette autorisation ne préjuge en rien les décisions que le Conseil Suprême prendra ultérieurement pour régler le statut politique de la Galicie".

"Щоби охоронити особисту безпеку та майно і добро супокійного населення Східної Галичини перед небезпеками, які грозять зі сторони большевицьких банд, постановила Найвисша Рада коаліційних і усоюзнених держав, уповновласнити владу польської републики, продовжувати операції аж по лінію ріки Збруч.

Отсе уповновласнення ніяк не нарушує постанов, які Найвисша Рада остаточно видасть в справі політичного становища Східної Галичини."

На яких правних основах мала-би спиратися польська адміністрація, коли-би вона була установлена, про се говорить отсе рішення Найвисшої Ради з 11. липня 1919:

"Le Gouvernement Polonai s sera autorisé à établir un gouvernement civil en Galicie Orientale, après avoir conclu avec les Puissances Alliées et Associées un accord dont les clauses devront sauvegarder autant que possible l'autonomie du territoire, ainsi que les libertés politiques, religieuses et personnelles de ses habitants".

"Cet accord reposera sur le droit de libre disposition qu'exerceront en dernier ressort les habitants de la Galicie Orientale quant à leur allégeance politique; l'époque à laquelle ce droit xercera sera fixée par les Puissances Alliées et Associées ou par l'organe auquel celles-ci pourraient déléguer ce pouvoir".

"Польське правительство буде уповновласнене завести в Східній Галичині цивільну управу після того, як воно заключить з коаліційними і усоюзненими державами договір, котрого застереження (клявзулі) мусять в як найбільшій мірі забезпечувати територіяльну автономію, як і політичну, релігійну й особисту свободу населення. Отсей договір буде спиратися на право самовизначення, яке населення Східної Галичини виконає в останній інстанції відносно своєї політичної приналежності. Час, в якому буде се право виконане, означать коаліційні і усоюзнені держави, або орган, якому вони дадуть на це повновласть."

Правні основи, зазначені загально в наведенім рішенню означує докладно проєкт договору між коаліційними і усоюзненими державами а Польщею, ухвалений Найвисшою Радою на засіданню 20. падолиста 1918 р.

Наслідком опору польського правительства, яке відмовилося підписати сей договір, Найвисша Рада на засіданню 22. грудня 1919 р. рішила справу відложити.

Таким чином Польща не набула прав, які її обіцювало рішення з 11. липня 1919 р. і які їй мало дати заключення

договору. Отже рішення Найвисшої Ради з 11. липня 1919 і проєкт договору з 20. падолиста 1919 є тими обявами волі Найвисшої Ради, які вказують, як Польща повинна виконувати окупацію. З сього виходить:

Польща повинна трактувати Східну Галичину, як окрему територію, яка не є частю польської держави.

Мешканці сеї території без ріжниці народности і віроісповідання повинні бути трактовані, як громадяне своєї території, себто громадяне Східної Галичини, окремі від громадян польської держави.

Закони польської держави не повинні розтягатися на територію Східної Галичини.

Польське правительство повинно управляти Східною Галичиною на основі законів, які обовязували перед польською окупацією; шанувати попередно набуті права як одиниць так і народностий і віроісповідань; трактувати мешканців краю без ріжниці народности і віроісповідання, як рівних перед правом, — се тимбільше, що Польща підписала разом з союзненими і сполученими державами сан-жерменський мир, в якому виразно запоручено згадані права всім мешканцям держави без огляду на ріжниці релігії, народности і раси. Таксамо не повинно було польське правительство проти волі Найвисшої Ради в Порижі нічого такого заряджувати, що пересуджувало-би в чімнебудь політичну приналежність Східної Галичини на будуче. Словом, міродатні повинні для нього бути воля й інтенції Найвисшої Ради і приписи міжнародного права.

II. Становище польського правительства.

Всупуруч постановам Найвисшої Ради, Польща трактує Східну Галичину як часть польської держави. Польський сойм видає закони з обовязуючою силою в Східній Галичині. Польські власти видають зарядження для Східної Галичини, опираючися на законах польської держави. Східно-галицька територія має бути розшматована на

окремі адміністраційні области, причім західна частина Східної Галичини має бути злучена з сумежною частиною Західної Галичини на основі проєкту закона; ухваленого вже адміністраційною комісією польського варшавського сойму.

Мешканців Східної Галичини поділило польське правительство на дві катеґорії:

1. Поляків трактує вона як громадян польської держави і наділило їх усіми правами, які прислугують громадянам держави. Вони користуються всіми конституційними правами, як свобода особи, слова, друку, зборів, маніфестацій, товариств, орґанізацій і т. д. Вони виступають в імени Східної Галичини в справах як внутрішної так заграничної політики. Через них польське правительство виконує власть у Східній Галичині.

2. Українців трактує польське правительство як вороже населення завойованої території. Вони є позбавлені всіх громадянських прав, натомість мусять поносити всі тягарі, які держава накладає на своїх горожан, включно до державних позичок і воєнних чинитьб, а навіть є проби наложити на них обовязок військової служби.

Окремому трактованню підлягають Жиди. Хто з них заявиться Поляком, того трактується як горожанина польської держави. Натомість загал жидівського населення трактується таксамо як Українців, себто як вороже населення завойованої території.

Представивши правні прінціпи, якими руководиться польське правительство що до Східної Галичини, перейдемо до представлення польського окупаційного режіму в Східній Галичині у відношенню до українського населення, причім заявляємо, що на всі твердження служимо доказами.

III. Польський окупаційний режім у Східній Галичині.

1. Виконавці режіму.

Як уже сказано, польське правительство виконує власть в Східній Галичині через польську меншість сього укра-

їнського краю, в першій мірі через польське урядництво, витворене за австрійських часів. Адміністраційний апарат, одідичений по Австрії, змінено настільки, що введено його в органічну залежність від польського правительства в Варшаві й усунено з нього всі ті здобутки, які був осягнув в тій области український нарід під Австрією. Всі урядники уважаються урядниками польської держави, а службова присяга для урядників Східної Галичини звучить на вірність польській державі і польському народови.

Крім того на виконування адміністрації мають великий вплив ріжні польські комітети (Комітет Національної Оборони і ин.), в які входить все польське урядництво і які надають напрям цілій адміністрації краю.

Ті польські національні комітети зміняють і зносять розпорядки державних властий. А державні варшавські власти признають таку адміністраційну анархію за правний стан, бо у всяких справах публичної організації відносять-ся до згаданих польських національних комітетів по опінію та апробату. Вони то рішають нпр. про українське шкільництво, про дозвіл істновання українських культурних і господарських інституцій, про принимання державних урядників української народности до служби і т. д. Сі національні комітети розпоряджують т. зв. горожанськими уоруженими сторожами та сіють серед українського населення терор та крайну самоволю.

Виконування адміністрації, так військової як і цивільної, є зовсім самовільне. Кождий орган власти виконує її так, як уважає за найліпше, в інтересі сліпого польського шовінізму. Ніякої законности нема. Закони й розпорядки, як давні австрійські так і нові польські, примінюється тільки на некористь українського населення.

Зокрема повна адміністраційна самоволя проявляється у відношенню до громадської самоуправи. Громадські ради в українських місцевостях або розвязані й заступлені уря-

довими комісарами, або так стерористичні, що мусять сповняти волю польських органів власти.

2. Усунення українських урядників.

Урядники української народности з австрійських часів, польське правительство усунуло зі служби. Була се найлекша кара за те, що вони служили українському правительству. Більшість з них, то є тисячі, понесла крім того значно тящу кару: їх арештовано, або й засуджено, або без засуду інтерновано, як ворогів польської держави. Так тисячі українських урядничих родин остали без ніяких засобів до життя. Тільки часть усунених зі служби принято опісля знова, призначуючи їх на підрядні становища, де вони виставлені на шикани польських шефів. Одначе більша часть і досі остає без служби.

3. Знесення прав української мови.

За Австрії українська мова здобула ряд управнень в державній адміністрації, які полягали на тім, що громадянин української народности мав право звертатися до державних властий і діставати від них відповідь українською мовою. Всі ті управнення, польські окупаційні власти знесли, що противиться виразним постановам міжнароднього договору в Сен-Жермен.

В вересні 1920 р. появилася в пресі урядова відомість, що польський кабінет має застановитись над привернен-ням тих прав української мови в Східній Галичині, які вона мала під Австрією. Сим ствержено, що ті права знесено. Чи і коли вони будуть привернені, невідомо.

В кождім разі треба ствердити, що доки істнує польська адміністрації Східної Галичини, вони можуть бути привернені тільки на папері, для заграничної опінії, бо в дійсности польські урядники не будуть їх виконувати.

4. Убійства, знущання, арештування, інтернування, засуди.

Переходимо до найстрашнійшої сторони польського окупаційного режіму в Східній Галичині: до фізичного винищування українського населення польськими військовими і цивільними властями. Жертвами сього винищування були як українські військові полонені, так і українське цивільне населення.

Після заняття Східної Галичини польським військом, українське населення стало виняте зпід права. Убійства Українців без суду стали масовою появою. В розпорядимости підписаного правительства, яке відрізане від території Східної Галичини, могло зібрати певні відомости тільки про незначну часть випадків, знаходяться дані про парусот випадків убійств. Між иншим вбито без суду члена правительства Мартинця, державного секретера земельних справ і знаного композитора Ніжанковського, священиків: Підляшецького і Галібея в Монастирисках облито підпалено і опісля убито. Рівночасно зарядили польські власти масові арештування. Часть арештованих впала відразу жертвою полевих судів. Инші пішли або до слідчих арештів і під суд, або просто до таборів інтернованих.

Число осіб української народности, які були арештовані, інтерновані і полонені, перейшло 200.000 осіб і все ще зростає. Вже се число показує, що арештують й інтернують усе, що в народі свідоме, впливове й діяльне. Священики, учителі, урядники, вільні професії, селяни, міщани, робітники, старці, жінки й діти – все йшло до вязниці і таборів інтернованих.

Підчас арештування й транспортування, арештованих жорстоко били й морили голодом. Багатьом вибито щоки, зуби, очі і т. д.

Табори полонених й інтернованих знаходились: у Львові, Перемишлі, Пикуличах коло Перемишля, Домбю коло Кра-

кова, Вадовіцах і Віснічи — в Галичині; в Щипюрні, Модліні, Демебліні, Повйонзках коло Каліша, Варшаві, Берестю, Томашові, Холмі, Грубешові, Влодаві, Бялій, Більську, Соколові — в давній Росії; в Стшалкові і Тухолі — в давній Німеччині.

Крім того арештованими переповнено галицькі арешти.

В арештах і таборах інтернованих знущання, голод, епідемії, забирали сотки жертв денно. Варшавський "Роботнік", центральний орґан польської соціялістичної партії, називає табор в Берестю табором трупів і характеризує голод в таборі отсим страшним образом: "Інтерновані вибирають нестравлені зерна з кінських відпадків і печуть їх з лушпинами".

Перший період арештувань й інтернувань наступив безпосередно після заняття Східної Галичини польським військом і обняв цілий край.

Другий період відзначується нагінкою польських властий на ціле українське населення, під претекстом розброєння.

В однім селі (Нагуєвичі — дрогобицького повіту) зігнано малих дітий до церковної дзвіниці і підпалено її, щоби дітий приневолити до денунціяцій, де родичі мають збрую.

Третий — весною 1920 р. в горах Карпатах в околицях міста Косова. Голод і страшні надужиття властий, а також плянова провокація польських агентів, викликала тут несупокої серед селян, які здавило військо і полеві суди. Сі репресії були страшні. Арештовані селяни діставали на місци по 100 і більше буків. Також священиків гонено в кайданах по кілька миль пішки до арештів. Села палено і грабовано.

Вкінці четвертий період арештувань наступив після уступлення російської совітської армії з Галичини. До сіл приїздять карні експедиції й арештують селян за мнимі симпатії до большевизму. Арештованих заковують в кайдани. В арештах голод і епідемії.

Часто особи, які після довшого арештування або інтернування випущено на волю, місцеві власти арештують в друге і в третє.

Багато арештованих ставлено перед суд і засуджено. Українських урядників, які служили за українського правительства засуджують за те, що сповняли прикази своєї власти. Як мотив, подається діяльність на шкоду польської держави і польського населення. Голосний був у Львові процес проти судового радника Масляка, якого на основі так тенденційно сконструованого обвинення, засуджено на кару вязниці.

При всіх арештуваннях і процесах велику ролю грають мотиви особистої пімсти польських чинників супроти українського населення.

Найбільше жертв голоду і знущання пало в таборі полонених в Берестю. Лише протягом часу від 27. липня до 4. жовтня 1919 р. померло в Берестю 724 інтернованих Українців. Назвиска померших подавала українська щоденна часопись "Вперед"; — в зимі, в неопалених таборах гинули українські полонені сотками щодня, н. пр. в Пикуличах коло Перемишля (донесення польського часопису у Варшаві "Роботнік").

Почались опісля епідемії в краю, та найбільше вони прокинулись у Східній Галичині. Але польські власти не зробили взагалі нічого, щоби ті пошестні недуги спинити, але поводилися так, якби їм на тім залежало, щоби як найбільше українського населення вимерло.

Всі ті убійства, знущання, арештування, інтернування разом з голодом і епідеміями у вязницях і таборах інтернованих, загнали десятки тисяч Українців у могили, або зруйнували їх фізичне і моральне здоровля, не говорячи про матеріяльну нужду їх, і їх родин.

Так переводить польський уряд плянове фізичне винищування українського населення.

5. Зневажування української церкви і переслідування духовенства.

Переходячи до винищування духових дібр українського народу, польською окупаційною владою, найперше звернемо увагу на нігде в культурнім світі нечуване зневажування українських церков польським військом. Українські церкви рабовано, нищено; а навіть перемінювано в стайні для коний або в уступові місця. В церкві львівського духовного семинара, уладжено кіно для польських жовнірів.

Українських священиків убивано без суду, арештовано, інтерновано, засуджено. Через польські вязниці і табори для інтернованих перейшло більше ніж 700 українських священиків, не виключаючи старців і високих церковних достойників. В деяких деканатах на 30–40 священиків, осталo на місци ледви 2–5.

Господарства священиків рабовано й реквіровано.

6. Переслідування української преси.

Українська преса під польською окупацією здавлена військовою і цивільною цензурою, яка закриває видавництва, накладає грошеві кари, арештує редакторів, та конфіскує майже кожде число ґазети.

Зараз після заняття Львова польським військом закрито український дневник "Діло" і тижневник "Свободу", орґани найсильнійшої української (національ-демократичної) партії, які виходили від 1880 р. Новий дневник цеї партії "Громадську Думку", яка почала виходити при кінці 1919 р., закрито в вересні 1920 р. Опісля закрито слідуючий орґан тоїж партії "Українську Думку".

Дневник "Нову Раду" і тижневник "Правду", обі ґазети клерикального напрямку після численних конфіскат закрито.

Соціяльно-демократичний дневник "Вперед" примушено в зимі 1918/1919 побіч українського видання видавати також той сам текст польськими буквами. Після ревізій в редакції, арештовання редакторів і кількаразових закри-

вань його на кілька днів, – в марті 1919 р. зовсім закрито. Від осени 1919 р. виходить він знов, при майже щоденних конфіскатах, частих грошевих карах та під грозою, що кождої хвилі буде закритий. Соціяльно-демократичний тижневник "Землю і Волю" закрито.

На провінції, всякі проби видавати українську пресу ще більше безвиглядні. "Український Голос" в Перемишлі і "Волю" в Станиславові закрито.

7. Збори, орґанізації, товариства.

Українське населення зовсім позбавлене права зборів. Тому не може воно колєктивно висловити своєї думки про свій теперішний стан ні про свої домагання. Українські політичні орґанізації, на скільки істнують, остають під терором і репресіями. Тому вони не можуть сповняти своїх задач. Навіть українські гуманітарні, просвітні та господарські орґанізації і товариства не можуть розвивати діяльности. На заложення такої гуманітарної орґанізації, як "Український Горожанський Комітет", який мав опікуватися українськими полоненими, інтернованими, видаленими зі служби, та їх родинами, не міг бути заложений без перешкод, а його діяльність відбувається під терором ревізій, арештувань та инших репресій. Тільки в деяких провінціональних містах дозволено на отворення його філій.

Не може відновити своєї діяльности товариство "Просвіта", яке істнує від 1868 р. для ширення освіти між українським населенням, бо відновленню його філій і читалень, ставлять власти перешкоди.

Те саме треба сказати про господарські товариства.

Ще брутальнійше трактовано економічні орґанізації. Поляки замкнули земельне товариство "Сільський Господар" з його численними філіями, як також "Союз Господарських Спілок"; щойно недавно дозволено відкрити централі тих інституцій у Львові; але їх філії з приводу перепон польських властий не можуть фунґувати; Поляки забрали

склади та товарі в маґазинах цего останнього товариства. Зачинено і зареквіровано численні кредитові товариства, та арештовано їхніх директорів. Істнує дуже мало українських товариств кредитових і то з великим трудом а декрети польських властий спинюють цілковито їх діяльність.

Вкінці треба зазначити, що українські орґанізації і товариства понесли великі матеріяльні шкоди через реквізиції, будинків, знищення внутрішного урядження і т. п.

8. Нищення української школи.

Щоби підтяти в корінню розвиток української культури також на будуче, польське правительство замкнуло українській молодіжи доступ до шкільної освіти.

Українські народні школи, в більшости зачинені.

Українські ґімназії, яких є всего пять, бо закладання їх залежало від галицького сойму, який мав польську більшість, – також не можуть сповняти як слід своєї задачі, бо польські шкільні власти не дбають ані про підручники та наукові прилади, ані про опал та инші матеріяльні потреби українських ґімназій.

До польських середніх шкіл доступ українській молодіжи утруднений, а в школах ждуть їх шикани і наруга над їх національними святощами.

Перед війною існувало 9 приватних українських ґімназій. З них тепер ведеться наука тільки в чотирьох, тай то з великими трудностями, бо їх будинки в части зареквіровані польськими властями, а учителі інтерновані, або на еміґрації.

На отворення нових українських приватних шкіл, польські власти не дають дозволу.

Щоб помогти бідній молодіжи кінчити шкільну науку, українське громадянство закладало бурси; будинки сих бурс в більщости реквіровані.

Університетські студії для української молодіжи зовсім замкнені.

За австрійських часів істнувало в львівськім університеті кілька катедр і доцентур з українською викладовою мовою, а крім того українським студентам прислугувало право уживати в зносинах з університетськими властями української мови.

Тепер не тільки усунено українських професорів і доцентів і знесено права української мови, але також замкнено українським студентам вступ до університету.

Розпорядком з 16. серпня 1919 і такими-ж пізнійшими розпорядками університетські власти зарядили, що принятими до університету можуть бути тільки громадяни польської держави, причім мають також виказатися сповненням обовязку військової служби в польськім війську.

Отже Українець, який хотів-би бути принятим на львівський університет, мусів-би приняти польське громадянство і відбути військову службу в польськім війську, значить допуститися національної зради супроти власного народу. Але і українських жінок, хоч вони не можуть виконувати військової служби, не приймається на університет у Львові.

Всі заходи "Українського Горожанського Комітету" і українських студентських орґанізацій, щоби польські власти змінили своє зарядження, остали без успіху.

Виїздови українській молодіжи на університетські студії за границю, польські власти ставлять перешкоди, не даючи паспортів. Зрештою такий виїзд також з огляду на кошти, є можливий тільки для нечисленних одиниць.

Українське "Наукове Товариство ім. Шевченка" у Львові, хотіло зорґанізувати для української молодіжи приватні університетські курси, одначе польські власти се заборонили.

Така сама заборона зустріла українське "Товариство наукових викладів ім. Петра Могили".

Вкінці оголосив університетські курси старинний український церковний "Ставропігійський Інститут", одначе сі курси розігнала поліція.

Вкінці для характеристики тактики польського правительства треба згадати, що коли воно так безоглядно замикає українській молодіжи вступ до університету (а також инших висших шкіл), то рівночасно перед заграницею робить собі рекляму, що воно особливо дбає про українську університетську молодіж.

Так в осени 1919 р. появилася польська офіціяльна відомість, що польське правительство має заложити український університет у Львові. Коли проти сього піднявся протест на однім польськім публичнім зібранню у Львові 26. вересня 1919., соймовий посол Бриль успокоїв зібраних, просячи, щоб не ухвалювали протесту, бо ціла відомість обчислена тільки на те, щоби премієрови Падеревському улекшити в Парижі акцію за прилученням Східної Галичини до Польщі. Українського університету польське правительство не думає закладати, отже і протест проти сього непотрібний. Зате такий протест утруднив-би акцію Падеревського, який покликуючися на відомість про заложення українського університету, буде доказувати, що Польща найліпше подбає про потреби українського населення.

Якраз через рік, в осени 1920 р., польська преса знов принесла відомість, що польське правительство думає заложити український університет (покищо тільки з юридичним факультетом) в Станиславові. Ціль сеї відомости очевидно така сама, як попередньої.

9. Накладання державних тягарів на українське населення.

Переходимо до економічного нищення українського населення польським окупаційним режімом.

Що там, де не шанується людського життя, не шанується також людського маєтку, се ясне. Тому ми тільки згадаємо про реквізиції, доконувані польськими військовими і цивільними властями на маєтку українського населення; українських товариств і т. п. Також тільки зазначимо, що при самоволі, яка тепер панує в Польщі, сі реквізиції часто переміняли ся в прості рабунки.

Вкінці зазначимо, що польські власти силою заставляють українських селян працювати на ланах польських дідичів, давати підводи для спроваджування інвентаря польських селян кольоністів і т. п.

Хто опирається, того карається буками, арештами і гривною.

Зате, докладнійше представимо справу накладання на українське населення таких державних тягарів, які мають характер правильних чинитьб для польської держави, хоч Східна Галичина не є частю польської держави.

І так польське правительство зарядило примусову виміну австрійських корон на польські марки по курсі 100 австрійських корон 70 польських марок, хоч на міжнароднім ринку курс австрійської корони був висший від польської марки. Таким чином польське правительство сконфіскувало в українського населення понад 30 % його грошевого запасу.

Далі примінює польське правительство в Східній Галичині закон про примусову внутрішню позичку, ухвалений польським соймом 16. липня 1920.

Таксамо примінено в Східній Галичині закон з 25. липня 1920 р. про воєнні чинитьби і на основі того закона розпорядком з 1. серпня 1920 р. покликано до воєнних чинитьб мущин уроджених в рр. 1859—1902 "инших віроісповідань і народностий", себто Українців і Жидів.

Далі розпорядком оголошеним в урядовім "Монітор-і польськім" ч. 203 з 7. вересня 1920 р. наложено на населення польської держави і окупованих областий т. зв. примусову данину для війська. Сей розпорядок відноситься також до населення Східної Галичини без ріжниці народности і віроісповідання. Що ся примусова данина для війська буде стягнена головно з українського і жидівського населення, про се постараються польські комісії, покликані для стягнення сеї данини. Крім того на українські села накладається високі грошеві контрибуції, як у завойованім краю.

Вкінці зазначимо, що польське правительство від часу до часу робить проби наложити на українське населення

обовязок військової служби. Остання з таких проб, се покликання до спису всіх мущин уроджених в рр. 1889–1890., заряджене на основі рескрипту міністерства внутрішніх справ з 28. липня 1920. Що сей спис заряджено для цілий військової служби, свідчить те, що в оголошенню львівського магістрату з 2. серпня 1920 р. грозиться неслухняним карами на основі австрійського військового закона з 5. липня 1912 р.

10. Польська кольонізація Східної Галичини.

В проєкті договору між Principà les Puissances Alliées et Associées і Польщею в справі Східної Галичини міститься постанова артикулу 9., що не вільно кольонізувати Східної Галичини елєментом зпоза її границь, і постанова артикулу 12., що земельне питання має належати до компетенції східно-галицького сойму.

Сі постанови, коли-б увійшли в життя, могли-би загородити дорогу польському плянови скольонізування великої земельної власности в Східній Галичині польськими селянами з Польщі.

В Східній Галичині є коло 420.000 селянських родин, яких земельна власність виносить 0–5 гектарів. Крім того є там около 80.000 родин земельного пролєтаріяту.

Запас землі великої земельної власности, який можна ужити на земельну реформу, виносить всего 900.000 гектарів, в тім випадку, якби для дотеперішних власників не оставляти нічого.

З сього бачимо, що в Східній Галичині запас землі занадто малий, щоби з нього можна було наділити землею місцеве малоземельне і безземельне населення.

Тимчасом польське правительство хоче весь той запас землі розділити між польських селян, спроваджених з Польщі.

Користаючи з того, що статут для Східної Галичини ще не рішений, спішиться польське правительство з своєю кольонізаційною політикою, щоб поставити les Puissances

Alliées et Associées перед довершений факт; дотепер розпарцельовано вже 134 більших маєтностий о 69.000 гектарів.

11. Польський плян спису населення.

Після півтора року фізичного, господарського і морального винищування українського населення, польське правительство думає, що прийшов час на те, щоби переведеним списом населення виказати польський характер Східної Галичини. Такий спис мав-би після донесень польських дневників – бути переведений в грудні 1920 р. В тім списі населення малося-би подати не тільки свою народність, але також свою державну приналежність. Очевидно, польське правительство числить на те, що терор, підступ, і фалшовання спису дадуть такий вислід, що більшість населення заявиться за приналежністю до польської держави.

Супроти того підносить весь український нарід Східної Галичини протест, щоби результати такого евентуального спису могли бути підставою рішень в справі Східної Галичини.

Отсе в коротці представлення польського окупаційного режіму в Східній Галичині опирається на фактах наведених з доказами (документами і свідками подій) в І-шім томі "Крівавої Книги", виданої галицько-українським Урядом.

Наші домагання.

Півторарічний польський окупаційний режім в Східній Галичині дає незбите свідоцтво проти Польщі, що її ціль винищити фізично, матеріяльно і морально український нарід Східної Галичини, щоб таким чином забезпечити собі посідання сього українського краю. Такі відносини у Східній Галичині виключають привернення постійного миру на Сході Европи. Такою системою правління Польща виказала повну нездібність адмініструвати Східною Галичиною.

В імя Божих і людських прав, в імя права кождого народу на самостійне істнування, в імя справедливости, звер-

таємося з зазивом, захистити український нарід Східної Галичини від жорстокого винищування Польщею; а зокрема:

1) Щоби Високий Союз Народів зволив приспішити зреалізовання права Східної Галичини на національне самоозначення, відповідно волі українського народу, як переважаючої більшости населення того краю, жити у своїй самостійній державі.

2) Щоби до часу зреалізовання того права, Високий Союз Народів, зволив зарядити негайне усунення польської окупації Східної Галичини і доручити управу краєм владі, уконституованій місцевим населенням, на основі чисельного відношення національностий краю, яка фунґувала-би під наглядом Міжнародної Комісії, як се постановлено було що до инших областий, котрих дефінітивне політичне становище не було вирішене міжнародною постановою.

Женева, дня 2. грудня 1920.

Д-р Евген Петрушевич в. р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Копія.

№ 116

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УРЯДАМ АНТАНТИ ПРО САНІТАРНІ УМОВИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ ПІД ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ

2 грудня 1920 р.

І. Санітарні відносини по розвалі Австрії в жовтни 1918 р.

Санітарні відносини у Східній Галичині ще за часів Австрії до світової війни з причини лихої польської адміністрації

були дуже лихі, наслідком чого пошестні хороби ніколи не уставали і були сильно поширені. Пятнистий тиф був ендімічний у Східній Галичині, коли в Західній Галичині, ба навіть в сусідній Буковині його не було. Через цілий час світової війни від серпня 1914 р. по кінець жовтня 1918 р. Східна Галичина була тереном безнастанних боїв, постоєм й перемаршом міліонових мас військ і примусової евакуації цивільного населення Східної Галичини. Ціла ця область від Збруча по Сян світовою війною ґрунтовно знищена, так що цілі села, ба навіть й місточка зникли з поверхні землі. Населення мусіло мешкати в землянках, або в провізоричних, деревляних, зле заосмотрених і тісних будках-шопах. Весь його добуток, средства поживи, худобу, вибрано, тому то наслідком лихої відживи і лихих, вохких і тісних мешкань пошестні недуги були сильно поширилися; загальний стан народного здоровля підупав, а смертність змоглася. Мимо цих всіх лихих обставин, в цих часах був слід якої такої печаливости під санітарним оглядом з боку військової й цивільної австрійської адміністрації, бо коли по російській інвазії 1915 р. пошестні недуги, в першій мірі пятнистий тиф, дуже поширилися в Східній Галичині, австрійські власти енерґічно поборювали їх, а найліпшим доказом є то, що мимо дуже лихих, гиґієнічних обставин в р. 1915 померло на пятнистий тиф всего 1335 осіб, в р. 1916 лишень 883, а в р. 1917 лишень 207, а вкінци удалося цілковито винищити цю недугу. Сильно поширену епідемію холєри у Східній Галичині в р. 1915 в коротці також цілковито поборено.

II. Санітарні відносини за час української влади від падолиста 1918 р. до кінця мая 1919 р.

З кінцем жовтня 1918 р. наступив розвал Австрії, а з початком падолиста 1918 р. обіймив владу у Східній Галичині уряд З.У.Н.Р. В цім часі через Східну Галичину, від листопада почавши, йшла ціла мандрівка народів, йшла безгранична маса поворотців і полонених з Росії, з Італії,

Мадярщини і других країв. Маси цих обдертих, збіджених, завошивлених, забруханих поворотців жовнярів, принесли найперше пошесть еспанки, а дальше пятнистого тифу. Ці маси з причини лихої залізничої комунікації йшли пішки днями й ночами від села до села, всіми можливими шляхами від півночі, сходу і полудня й так нараз рознесли вони пошесть по цілій области Східної Галичини.

Щоби поширення пошестий спинити і знищити їх в зародку, треба було на довгих пограничних кордонах, північно-східнім і полуднево-західнім, на всіх комунікаційних шляхах завести кварантанні стації, мешкальні бараки, відвошивальні і т. и., треба було зорґанізувати і тримати численну кордонову жандармерію.

До цього треба було приготовання великанських матеріяльних засобів, великого числа лікарів, санітарного персоналу і цілого санітарного апарату, великого числа дезінфекторів, дезінфекційних середників, середників поживи, ліків, білля, мила. Це все сталося нагло, бо цілий розвал великої держави наступив нараз. На те все уряд молодої й новоповстаючої держави З.У.Н.Р. не був приготований і не мав до цього великого діла сил, а в додатку від самого початку розвалу Австрії мусів боротися за своє істнування. Уряд З.У.Н.Р. відчув цілу грозу тяжкого положення, катастрофального поширення пошестних недуг, страшних наслідків для свого населення і небезпеки загального поширення їх на захід, тому вислав обширні меморіяли зі звітами в справі пошестних недуг і грози для заходу через осібних курієрів до інтернаціональних комітетів для поборювання пошестних недуг в Будапешті, у Відні й Берні, з проханням о поміч, а то вислання достаточного числа вишколених лікарів, санітарів, санітарного персоналу, дезінфекційних середників, ліків, дезінфекторів, мила, білля й вугля, щоби можна було пустити в рух дезінфектори і відвошивальні. Уряд З.У.Н.Р. представляв цілу грозу і небезпеку для Заходу, просив о поміч кілька разів й жертвував від себе всі сирівці з дерева,

каміння, цегли, людей та заявив готовість понести кошти удержання лікарів й санітарного персоналу. На всі ці просьби не дістав наш Уряд жадної помочі, крім обіцянок і цього, що з початком марта приїхала до осідку Уряду З.У.Н.Р. в Станиславові санітарна Місія інтернаціонального Червоного Хреста з Президентом Фріком на чолі і кількома кореспондентами заграничних англійських й американських ґазет. Ця Місія за час майже одномісячного побуту у нас звиділа цілий край, бачила всі можливі наші заходи коло поборення пошестей і приобіцяла скору поміч. На обіцянках, ця поміч від держав Антанти скінчилася, ба сталося ще гірше, бо територія З.У.Н.Р., в другій половині квітня 1919 р. по виїзді санітарної Місії була цілковито блькована зі всіх сторін, так що Уряд З.У.Н.Р. не міг дістати ліків і дезінфекційних середників. Всі зусилля українського народу, щоби дістати лікарів з заграниці й Польщі, щоби в дорозі виміни за польських полонених офіцирів, випущено з польських таборів інтернованих лікарів-Українців, були безуспішні.

Уряд З.У.Н.Р. наладнав своїми скупими лікарськими силами з кінцем лютого 1919 р. постійну лікарську санітарну орґанізацію, для цивільного населення по повітах, і хоч має непоборимі трудности з причини браку лікарів і ліків, як також санітарних середників, поборював енерґічно пошестні недуги. На 40 повітів Східної Галичини (12 було під польською владою) в 9 повітах не було ні одного цивільного лікара, тому українські військові полеві лікарі мусіли попри свою роботу сповняти обовязки повітових лікарів. Від марта 1919 р. йшли вже до Державного Секретаріяту в Станиславові правильно тижневі санітарні звіти від всіх повітових комісаріятів і повітових команд жандармерії, які дуже совісно сповняли свою службу, й дуже богато помагали в боротьбі з пошестними недугами. По звітам комісаріятів й повітових команд жандармерії, найбільше поширення пятнистого тифу було в квітни 1919 р. В квітни в 40 повітах, котрі були під

владою Уряду З.У.Н.Р., було в цих повітах, в 701 громадах 14.423 занедужань на пятнистий тиф між цивільним населенням, а 2.014 випадків смерти то є 13.9 %, а в українськім війську було 1449 випадків занедужань на пятнистий тиф, а 20 випадків смерти, або разом було 15.873 випадків пятнистого тифу, а 2.034 випадків смерти, то значить 12.81 %. Черевного тифу було 247 випадків, а смерти 18, то є 7.28 %, віспи 65 випадків, а 2 смерти, то є 3.08 %. При помочі санітарних військових сил і полевої жандармерії удалося наладнасти сталу санітарну орґанізацію по повітах в цілій области і санітарна робота йшла правильно. Мимо всіх браків в лікарах, санітарна й матеріяльна робота йшла вперед, а благодатний вплив виявив ся наглядно в тижневих звітах в маю, де з кождим тижнем число нових занедужань й смертности маліло і під конець мая стан хорих змалів до двох третин стану з квітня.

III. Санітарні відносини за час польської окупації від червня 1919 р. до кінця мая 1920 р.

В другій половині мая 1919 р. по проломанню українського фронту польським військом з кінцем червня, Польща обняла в окупацію цілу Східну Галичину. Здавалося, що польська адміністрація маючи більше санітарних засобів, більше вишколеного санітарно-адміністраційного апарату, а ще до того діставши від держав Антанти багату санітарно-харчеву і грошеву поміч, скоро вигубить пошести, а особливо пятнистий тиф, приступить до відбудовання краю, красшої апровізації населення і санації лихого стану народного здоровля людности Східної Галичини. Польща мала до сього всі середники і условини: літні соняшні місяці, покінчену війну, коротку лінію кордону здовж Збруча, так, що могла на всіх комунікаційних шляхах зі Сходом не дуже великими силами завести карантанні стації і відвошивальні, і одночасно могла приступити до санації краю. Одначе дійсність виявила що инше. Замість завести лад в адмініст-

рації, наладнати санітарно-орґанізаційну роботу, почалася пацифікаційна робота, в усіх її видах і з усіми наслідками. Із закажених сіл вивожено Українців до таборів, де пошесть пятнистого тифу в катастрофальний спосіб поширилася і спричинила смерть десяток тисяч людей.

Бідний український селянин не має підвод, щоби спровадити лікаря до хорого на пятнистий тиф, не було підводів для повітового лікаря до обїздок по загрожених пятнистим тифом селян, бо всі підводи йшли на військові і польські політичні екстермінаційні цілі українського населення.

Щоби побороти пятнистий тиф, треба було усунути завошивлення через відвошивальні, треба усунути пособляючі причини ширення пошестних хоріб через зміцнення відпорности людей, а то через ліпше відживлення, ліпші мешкальні хати, знищити зародки недуг через дезінфекцію, часті купелі, часте змінювання чистого білля. Того всего зроблено мало, а радше нічого за час майже однорічної польської окупації, противно зроблено все противне: зареквіровано в повітах, навіть найбільше знищених і заражених тифом середники поживи, худобу, дріб і т. и.

За цей час не переведено навіть провізоричної відбудови. Селяни мешкають дальше в землянках і деревляних будинках. Не заведено досі по повітах сталої лікарської служби, бо у 22 повітах Східної Галичини нема повітових лікарів. Недбайливість адміністраційних властий під оглядом народного здоровля, треває дальше і дальше, відчувається брак і страшна дорожнеча ліків так, що хорий, не богач, не може тепер лічитися. Брак тепер дезінфекційних середників, як лізолю, карболєвого квасу, брак і дорожнеча нафти, хоч Галичина є краєм нафтової продукції, брак і дорожнеча мила, білля, брак поживи і небувала дорожнеча молока, мяса, хліба, яєць, товщів, все те спричиняє хирлявіння людей і доконале підложе для пошестних недуг. Через надмірну реквізицію коней унеможливлено селянам по селах лічитися, спровадити лікаря, тому хорі мруть без лікарської помочі, тому

смертельність – така велика, бо до 30.50 %, проти звичайної смертельности на пятнистий тиф 3 до 10 %.

У великій мірі до поширення пошестей причинилося нехарство й завошивлення залізничих возів, брак возів, а наслідком сього переповнення, бо цілий залізничий парк, ужито до військових цілей. Державні польські уряди для поборювання пошестних недуг, як "Цехадур" і "Юр" (державний уряд для справ повороту полонених, жовнярів і робітників) через свою лиху орґанізацію багато причинилися до масового поширення пятнистого тифу. (Гл. звіт д-ра Миколайского "Ґазета Львовска" Нр. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 з року 1920.)

Як висше сказано, з поданих причин пошесть почала змагатися в листопаді 1919 р. з кождим тижнем більше і дійшла до кульмінаційної точки в квітни 1920 р. Тоді було до 6.000 нових занедужань тижнево, а смертність до 18 %, а місцями до 50 %. Причиною сього була дальша війна, брак відвошивалень та лихе функціоновання кварантанних стацій на граничних стаціях.

Всі заходи Краєвого Уряду Здоровля у Львові були звернені в тім напрямі, щоби пошесть не дісталася до Західної Галичини. Поборювано пошесть пятнистого тифу всіми можливими способами у Західній Галичині, но не у Східній Галичині, де здано все на Божу ласку. (Гл. "Дзєннік Людови" ч. 7910 з року 1920). З 341 дезінфекторів, які мав Краєвий Уряд до розпорядимости, вислано до поборювання тифу 221 дезінфекторів до Західної Галичини, де лишень поодинокі громади були закажені, а нових занедужань було тижнево тільки 300 до 400. До Східної Галичини, де тижнево було нових захорувань 4.000 до 5.000 вислано лишень 16 дезінфекторів. Всяку апровізацію, дезінфекційні середники, мило, білля, яке у великій скількости прислано від держав Антанти для ратування людности, спрямовано до Західної Галичини.

Представник польських санітарних властий і шеф Краєвого Уряду Здоровля прилюдно заявив, що у Східній Гали-

чині не можна нічого зробити, та що епідемія пятнистого тифу мусить вигоріти і сама від себе погаснути, а натомість належить ратувати Західну Галичину і там звернути усі зусилля. Належить зазначити, що польський соймовий посол д-р Діяманд напятнував таке поступовання польських санітарних властий і назвав його "азійським". Зовсім справедливо висказалася прибічна рада ґенерального краєвого Делеґата на зїзді 7.IV.1920 в Кракові, що спосіб поборювання пятнистого тифу у Східній Галичині є лихий і невідповідний ("Дзєннік Людови" ч. 88 з 12.IV.1920). Були випадки, що санітарні кольони замість поборювати пошести, займалися реквізиціями збіжа, дробу і других середників поживи у хорого і бідного населення, а дезінфекція відбувалася часто невідповідно і спричинила більше шкоди чим хісна. Управитель санітарної кольони ч. 24 в Заліщиках враз з інтендантом обходилися крайно нелюдсько й брутально з хорими і їх родинами, жадаючими інформацій про стан здоровля хорих в шпиталях, а за випущення реконвалесцентів зі шпиталю, жадали оплат в грошах і натураліях. ("Дзєннік Людови" ч. 117 з 17.V.1920 р. д-р Альфред Кун, інспектор санітарни, справозданє о пшебєґу епідемії тифусу осипковеґо "Тиґоднік Лєкарскі" ч. 5 з року 1920).

Недбайливість і байдужність польських адміністраційних чинників, причинила, що пятнистий тиф поширився у всіх таборах полонених й інтернованих та забрав десятки тисяч жертв. Щойно тоді, коли польські офіцири і сторожа в кадрах почала хорувати і умирати на пятнистий тиф, рішили польські власти приступити до санації таборів. Інтернованих випущено на волю з бараків і знова розносили заразу по краю і тим способом табори полонених й інтернованих стали розсадниками поширення пятнистого тифу.

Українські гуманітарні інституції здавали собі справу з грози і небезпеки та в численних меморіялах й письмах звертали увагу відповідних чинників на ці відносини, одначе завсігди без успіху. Українське Лікарське Товариство і Самаритан-

ська Секція Українського Горожанського Комітету у Львові, видали відозву до населення в справі пятнистого тифу і розкинули її в тисячах примірників по краю.

Польські інституції виключаючи від співділання в поборювання пятнистого тифу українські інституції, відразу вже утруднили акцію поборювання пошестних недуг, тому, що польський персонал й польські лікарі, не знаючи мови, звичаїв і обичаїв української народности, не могли з нею порозумітися, не могли знайти відповідних способів поступовання і не могли здобути собі його довіря.

Належить зазначити, що крім пятнистого тифу ще другі пошестні інфекційні недуги, як туберкульоза, сифіліс і инші, винищують українське населення, бо нема ніякої помочі від польського окупаційного уряду, а вся робота польської окупації в Східній Галичині робить враження систематичного, свідомого винищування українського населення.

"Таймс" з 16. червня 1920 пише: "Предсідник комісії поборювання тифу при Союзі Народів К. Морґан звідомляє комісію, про заходи Польщі дотично поборювання тифу. В часі від липня 1919 р. до марта 1920 р. видала Польща на сю ціль 35. міліонів марок більше, чим було передбачено в буджеті здоровля. Від марта до мая 1920 р. видано на поборювання тифу 176 міліонів марок. Видати на здоровні цілі займають в буджеті польської републики, зокрема на поборювання тифу 1–5 % загалу буджетової квоти. Міністерство здоровля опрацювало подрібний плян поборювання тифу в будуччині, одначе виконання його є для Польщі задля недостачі гроша неможливе. Тут мусить помогти Союз Народів і звернутися до поодиноких держав і осіб по жертви, з яких посередно скористає ціла Европа, бо охорониться перед пошестю. К. Морґан домагається на цю ціль 2 міліонів фунтів штерлінґів".

В останніх часах були донесення часописей, що Союз Народів на поборювання тифу вже асиґнував Польщі 250 тисяч фунтів штерлінґів. З попередно сказаного знає-

мо, що ці гроші, призначені Союзом Народів не будуть уживані на поболювання тифу у Східній Галичині.

Тому іменем Української Національної Ради Східної Галичини звертаюся до Високого Союза Народів з отсим домаганням:

1. Щоби Союз Народів призначив окремі фонди для поборювання пошестних недуг у Східній Галичині і щоби розпоряджування тими фондами оставалося під строгою контролею Союза Народів.

2. Щоби акцію поборювання тифу на території Східної Галичини доручено Українському Лікарському Товариству, а принайменше, щоби Українське Лікарське Товариство і Самаританську Секцію Горожанського Комітету допущено до співучасти в тій акції на рівні з подібними польськими товариствами.

Женева, дня 2. грудня 1920.

д-р Евген Петрушевич в. р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 53–62. Машинопис. Копія.

№ 117

НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ "ПОЛЬСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ"

4 грудня 1920 р.

Після окупації Східної Галичини, почала Польща систематичну кольонізацію тої країни, спровадженими зпоза її меж польськими кольоністами.

Законами польського сойму з дня 10. липня 1919 р. і з 15. липня 1920 р. рішено, що в Польщі, сама держава рішає посіданням і оборотом землі.

На основі сих законів, польська держава має повну власть над всіми приватними земельними посілостями, тому, що має право вивласнення, залишаючи властителеви лише означене законом максімум землі.

Ті вивласнені посілости творять земельний фонд. Землю цього фонду вільно продавати лише польським горожанам; першенство з купні тих земель мають польські жовніри.

Польський уряд пристосовує всі ті закони також до Східної Галичини, хоч вона не належить до Польщі.

Українці Східної Галичини (тому, що вони не є горожанами польської держави) є виключені тими законами, від права набування землі з того земельного фонду.

Що більше, законом польської ради міністрів з дня 1. вересня 1919, опертого на законі з 2. серпня 1919 р., заборонено з днем 14. вересня 1919 свобідний оборот власністю більших земельних посілостий, без дозволу польського уряду.

Цей закон примінюється також в Східній Галичині, де дозвіл на купно землі одержують лише польські кольоністи.

На основі звітів поміщених польськими інституціями, авторизованими варшавським правительством до парцеляції, по день 30. червня 1920 переводилася парцеляція в отсих повітах Східної Галичини: Бережани, Броди, Борщів, Бучач, Бібрка, Городенка, Городок, Гусятин, Збараж, Зборів, Золочів, Жовква, Калуш, Камінка Струмілова, Коломия, Львів, Перемишляни, Підгайці, Рава Руська, Радехів, Рогатин, Рудки, Скалат, Сокаль, Станиславів, Тернопіль, Товмач, Чортків, Чесанів, Яворів. В тих повітах розпарцельовано до того часу 143 двірські обшари загального простору землі, приблизно 69.000 гектарів. На тім просторі осаджено 11.937 польських родин, спроваджених зпоза меж Східної Галичини, себто польських душ 59.685 числячи по пять душ на одну родину. Довершено сього протягом пів року, бо меншбільш в такім часі ведеться систематична й інтензивна польська кольонізація, отже протягом цілого року є здібна Польща скольонізувати у Східній Галичині 198.000 гектарів.

Обшар всеї поміщицької землі, пригожої до парцеляції виносить в Східній Галичині загалом 900.000 гектарів. На тій землі сидить 1.961 поміщицьких родин; приймаючи, що за кождою поміщицькою родиною при парцеляції залишиться пересічно по 100 гектарів землі, на парцеляцію остане 703.900 гектарів. Допускаючи отже, що польська кольонізація тої країни поступати-ме в тій самій мірі, що досі, — можна приняти, що вона буде вповні переведена протягом найблизших пяти років.

Після урядових статистичних обчислень з 3. червня 1902 р. було в Східній Галичині 649.913 усіх рільничих господарств, з того, на основі обчислень професора краківського університету д-ра Франца Вуяка (Поляка) було серед них 421.546, себто 79.8 % (около 4/5) економічно несамостійних господарств. Се є господарства карловаті о просторі 1/2 до 2 гектари (їх є 42.6 %) і малоземельні о просторі 2—5 гектарів (їх є 37.2 %). Від того часу досі, простір тих господарств став ще менших а число несамостійних господарств ще збільшилося. Власники тих господарств не могли вижити з власної продукції. Для заспокоєння своїх економічних потреб, вони мусіли крім праці на своїх господарствах, шукати заробітків на панських дворах або на еміґрації. Деякі з них еміґрували з краю на все. Крім того у Східній Галичині є около 80.000 родин сільського пролєтаріяту, разом отже у Східній Галичині на основі отсих даних є около 502.000 родин, які повинні одержати з двірських лятифундій, відповідні наділи землі, щоби могли вижити.

Простір всеї землі у Східній Галичині здібної до рільничої культури не вистарчив-би на заспокоєння земельного голоду самого місцевого населення. Но коли-би розділити весь запас землі того краю, пригожої для рільничої культури о просторі 3.888.640 гектарів між всі рільничі одиниці господарські, яких кругло є 650.000 і родин рільничого пролєтаріяту в числі 80.000, то такий наділ землею ще не створив-би здібних до життя господарств. Коли однак землю

більших посілостий парцелюється між спроваджених зпоза меж краю кольоністів, то позбавляється автохтонне населення варстату праці і згодом витвориться таким чином кількаміліонову клясу безробітних людей а на край спровадиться економічну катастрофу з усіми її господарськими і політичними наслідками. Бо в краю нема промислових підприємств, куди відпливав-би викинений із села безземельний пролетаріят. Наслідком парцеляції більших посілостей, відпадуть також заробітки на двірських лятифундіях, якими доповняло малоземельне селянство свої недостаточні доходи з власної рільничої продукції. З огляду на значне подорожіння транспортових засобів і рільничого інвентаря, еміґрація українського селянства в чужі краї також неможлива. Перед автохтонним селянством Східної Галичини стоїть марево повільної, голодової смерти.

Слід замітити, що тому селянству чужі крайні кличі соціялізації землі, або земельної реформи без відшкодовання дотеперішних власників, воно стоїть і стояти-ме твердо на становищі приватної власности і земельної реформи на основі повного відшкодовання. Українські рільники оферують сьогодня за землю польським поміщикам тричі висші ціни від нормальних, але їх виключається від набування землі.

Польською кольонізацією загрожений первісний, самозаховуючий життєвий інстинкт українського селянина і українського народу Східної Галичини. Нею засуджені міліони українських селян і їх покоління на фізичну і моральну деґенерацію та на повільні муки вимирання протягом цілих десяток літ. Загрожена в своїм житті людина і так само загрожений цілий нарід, по непереможним законам природи мусіти-ме шукати всяких засобів в ціли свойого самозбереження. На Сході Европи витвориться центр невгасаючої суспільної боротьби, веденої за фізичне істнування трох з половиною міліонів людей.

На ось тій основі, правительство Західно-української Народної Републики (Східної Галичини) просить Найвисшу Раду Мирової Конференції видати і перевести отсі зарядження:

1. заборонити польському правительству, примінювати польські земельні закони і розпорядки в Східній Галичині,

2. уневажнити всі контракти купна – продажі землі в Східній Галичині, заключені під польською окупаційною владою, якіми набули там землю особи, що перед 1. падолиста 1918 р. не мали права приналежности в одній з громад Східної Галичини,

3. привернути в Східній Галичині свобідний оборот землею на основі правного стану в часі перед 1. падолиста 1918 р.,

4. заборонити кольонізаційну парцеляцію землі в Східній Галичині між кольоністів зпоза границь краю.

Женева, дня 4. грудня 1920.

Президент Української Національної Ради Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294. Машинопис. Копія.

№ 118

ТАЄМНЕ ДОНЕСЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО АТАШЕ У БЕРНІ ПРО ПРИБУТТЯ ДО ЖЕНЕВИ ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР НА ЧОЛІ З ЄВГЕНОМ ПЕТРУШЕВИЧЕМ

10 грудня 1920 р.

Przed tygodniem przybyła do Genewy delegacja ukraińska w następującym składzie: Dr. PETRUSZEWICZ, Kość LEWICKI, Dr. WITWICKJI i E. BRAJTER.

Przybyli oni specjalnie do Genewy aby wyciągnąć na forum Ligi narodów sprawę Galicji wschodniej. Konferowali oni z rozmaitemi c/członkami Ligi jak z Vivianim Barnesem, Robertem Cecilem, Nansenem i innemi.

Wskazówki potrzebne do kogo mieli udać się otrzymywali od Benesa z którym byli w ciągłym kontakcie i przez kurjera czeskiego komunikowali się z Wiedniem i Pragą. Benes narazie odmówił im jakoby osobiscie poruszyć sprawę Galicji przed Ligą, ale obiecał poparcie tej sprawy poza kulisami. Co do innych przedstawicieli, to ci także nie wykazali specjalnej chęci do podjęcia tej sprawy, ponieważ obecnie w Lidze narodów jest tendencja nie poruszania spraw drażliwych. Poradzili jednak oni ukraincom złożenie odpowiednich memorjałów w tej sprawie. Delegacja ukaińska złożyła więc na ręce Sekretarza Generalnego Ligi narodów p. Drumondá odpowiednie pismo z memorjałami, które udało mi się otrzymać i odpis których przy niniejszym załączam. Memorjał ten został również rozesłany różnym delegatom Ligi, na poparcie których ukraińcy liczą.

Nadzieje swoja na podjęcie sprawy Wschodniej Galicji, pokładają oni głównie na delegata norweskiego Dr. F. NANSENA, który jakoby zainteresował się tą sprawą i obiecał im swoje poparcie. Za bardzo dodatnie dla swej sprawy uważają ukraincy to, że sprawa ich może być podjętą przez delegata takiego państwa, które nie jest zupełnie zainteresowane w sprawie Wschodniej Galicji, więc może to mieć dodatniejszy wpływ na przebieg sprawy. Delegacja ukraińska starała się również pozyskać dla swej sprawy londyński "Jewish Committee of Action" przedstawiciel którego, Lucjan WOLFF znajduje się w Genewie. Konferowali

oni kilkakrotnie z Wolffem który obiecał im swoje poparcie, przez wpływ na żydów galicyjskich Wolff zaprosił Dr. Witwickiego, aby ten przybył do Londynu, dla bliższego porozumienia się i rozpatrzenia sytuacji gdzie mu obiecał zupełną pomoc. Wolff uważa sprawę Wschodniej Galicji i Wilna za wspólną sprawę, na załatwienie której żydzi mogą mieć duży wpływ. Główny rabin genewski Dr. GRINSBERGIER, został zaproszony przez Wolffa i ukraińców do współdziałania, i delegacja ukraińska po wizycie u niego, liczy na jego pomoc.

Delegacja żydowska francuzka z p. SYLVION LEWI na czele, w przeciwieństwie do delegacji angielskiej, odnosi się do kwestji galicyjskiej przychylnie dla Polski, i nie chce mieszać się do sprawy Galicji i Wilna, prawdopodobnie pod wpływem polityki francuzkiej.

Zainicjonowana przez Dr. Witwickiego, wspólna akcja ukraińsko-litewsko-białoruska przeciwko Polsce, zpełzła na niczem, z powodu nieprzyjaznego stanowiska litwinów w kwestji białoruskiej.

Dla propagandy prasowej, którą ukraińcy chcą obecnie przeciwko nam podjąć, został zaangażowany niejaki ROGOWIN (Geneve, 6 rue Hugo de Senger), który ma wkrótce w prasie rozpocząć odpowiednią akcję przeciwko nam. Materjał w tej sprawie został mu udzielony już przez ukraińców.

Informacje posiadane w niniejszej sprawie udzieliłem naszej Delegacji przy Lidze narodów, jak również i odpisy załączników.

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 253–254.

№ 119
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ "ПОЛЬСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ" ІЗ СУПРОВІДНИМ ЛИСТОМ ПРЕЗИДЕНТА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА Й ПЕРЕЛІКОМ АДРЕСАТІВ ЇЇ ВІДПРАВЛЕННЯ

13 грудня 1920 р.

A SON EXCELLENCE LLOYD GEORGE
Premier Ministre de Grande-Bretagne
LONDRES.

EXCELLENCE,

Je prends la liberté d'envoyer à Votre Excellence la note ci-jointe traitant de la Colonisation Polonaise en Galicie Orientale.

Priant Votre Excellence de bien vouloir faire en sorte que les desiderata du peuple ukrainien de la Galicie Orientale soient exaucés,

Je demeure
Excellence,
Votre tout dévoué
Vienne, le 13 Décembre 1920.
Président du Conseil National de la Galicie Orientale.

Вислано:
1. Лойд Джордж
2. Керзон
3. Лейб
4. Джолітті
5. Сфорца

6. Вільзон
7. Рада амбасадорів Париж
8. Естонський амбасадор Париж
9. і Ліга Народів

ПОЛЬСЬКА КОЛЬОНІЗАЦІЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ.

Як ми вже зазначили, найбільше пляновим, найбільше основним і найбільш успішним способом винищення українського населення Східної Галичини і спольщення її є польська кольонізація сього українського краю. Вона має довершити те діло, яке перед віками розпочали польські королі-завойовники Східної Галичини: стерти з лиця сеї землі її український характер і сим забезпечити її приналежність до Польщі.

В сій кольонізаційній політиці Польщі супроти Східної Галичини найяркійше виступає нехтування тих міжнародньо-правних зобовязань, які випливають з мандату Польщі в Східній Галичині, плянове винищування українського і насаджування польського елєменту в сім українським краю.

1. НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.

Коли-б хто зовсім не знав історії Східної Галичини, то національний характер землеволодіння в сім краю сказавби йому, що се мусить бути український край, який у середніх віках підпав польському завойованню.

Типовою формою середньовічного завойовання було, що племя завойовників забирало в підбитого племени землю. Ся земля переходила в володіння знатних родів племени завойовників, а підбите племя ставало рабами, які обробляли сю землю для нових панів.

Сліди такого завойовання збереглися доси на всіх тих українських землях, які на протязі історії завойовала Польща і на яких панувала аж до свого упадку при кінці XVIII. віку. На всіх сих землях дрібна земельна власність знаходиться в руках туземного українського населення, а велика земельна власність в руках Поляків, нащадків колишніх польських завойовників.

Сі сліди польського завойовання особливо виразно збереглися в Східній Галичині, яка найшвидше з усіх українських земель підпала під завойовання Польщі і для якої упадок Польщі не був упадком польського панування, бо Австрія заволодівши Східною Галичиною, оставила в ній панування польської шляхти.

Таким чином землеволодіння в Східній Галичині поділене під національним оглядом різко на дві ґрупи: дрібна земельна власність знаходиться в руках українського населення, велика земельна власність в руках польських дідичів.

2. СТАН ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.

Простір Східної Галичини (без столиці Львова) виносить 5,520.335 га.

I. Велика земельна власність. З сього припадає на велику земельну власність 2,089.853 га, себто 37.8 % або майже 2/5 простору цілого краю. Ся велика земельна власність належить до 2.213 власників, з них 1.961 є особами фізичними, а решта особами правними.

II. Дрібна земельна власність. Решта простору, яка творить власність селянську, а також парохіяльну, шкільну, громадську і міську виносить 3,440.479 га, себто 62.2 % або мало що над 3/5 простору цілого краю. Сей простір належить до 649.913 власників.

III. Розклад дрібної земельної власности. Простір господарств, з яких складається дрібна земельна власність, виносить:

Господарства	до	0.5	га	творять	6.5	%
"	від	0.5–1	"	"	15.6	"
"	"	1–2	"	"	23.5	"
"	"	2–5	"	"	37.2	"
"	"	5–10	"	"	14.4	"
"	"	10–20	"	"	3.7	"
"	"	20–50	"	"	0.7	"
"	"	50–100	"	"	0.2	"

Коли переведемо оцінку сих господарств з огляду на їх здібність до життя і розвитку, то одержимо такий образ:

Господарства, які займають менше ніж 2 га простору, треба вважати абсолютно нездібними до життя і розвитку; сі абсолютно нездібні господарства творять 42.6 % усіх сільських господарств.

Одначе не багато більше здібними є господарства від 2—5 га; сих господарств є 37.2 %.

Таким чином господарства, які в більшій або меншій мірі не є здібні до життя й розвитку, творять 79.8 % себто 4/5 всіх сільських господарств.

В останній 1/5 части головний контингент творять господарства від 5—10 га, отже все ще господарства типу малих; їх є 14.4 %.

На господарства більші, від 10—20 га припадає всего 3.7 %.

Число господарств від 20—50 га (0,7 %) і від 50—100 га (0.2 %) таке зникаюче, що не має більшого господарського значіння.

Отже на 649.913 дрібноземельних власників у Східній Галичині є 421.646 себто 79. 8 % або 4/5 таких, яких господарства не є здібні до життя й розвитку.

Крім сього є в Східній Галичині коло 80.000 родин зовсім безземельного сільського пролетаріяту.

3. ПРОБЛЄМА ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.

А. Під господарським оглядом.

Наведені числа говорять, що в Східній Галичині є понад 500.000 родин, занятих управою землі, які не мають підстави господарського істнування й розвитку. В дійсности число таких родин доходить до: 600.000., себто, числючи по 5 осіб на родину, до 3,000.000 осіб.

Щоб уможливити сим трьом міліонам населення господарське істнування й розвиток, треба наділити їх землею, обертаючи на сю ціль велику земельну власність.

Ся велика земельна власність виносить, як уже подано, 2,089.853 га, одначе на ріжні роди управи припадає з сього тільки менша часть, а саме 891.488 га; решта припадає головно на ліси: (1,162.256 га), далі на озера, стави і мокляки (15.305 га), на під будівельні ґрунти (5.484 га) і на ріжні неужитки (15.290 га).

Таким чином на цїли земельної реформи можна ужити з великої земельної власности тільки 891.488 га, себто ту часть, яка припадає на ріжні роди управи. Ліси, озера, стави і т. п. перейшли-би на власність держави.

Отже земельний фонд на цїли земельної реформи в Східній Галичині виносив-би коло 900.000 га, з нього треба наділити землею до 600.000 селянських родин, або три міліони населення.

З сього бачимо, що запас землі, який може бути ужитий на земельну реформу в Східній Галичині, є в порівнанню з запотребованням невеликий, що робить проблєму земельної реформи нелегкою*.

---

*Признають се і польські автори, прим. Здзіслав Людкевич, проф. Головної школи господарства в Варшаві, в праці, "Politika agrarna"(Варшава 1919) і Тадеуш Бжескі, проф. університету в Познані, праці "Materyaly statystycrne do sprawy rolnej" (видання "Spawa rolna" Варшава 1920).

В кождім разі треба ствердити, що в Східній Галичині нема місця на кольонізацію з поза границь краю, бо запас землі не вистане навіть на обділення потребуючого місцевого населення. Така кольонізація означала-би господарську руїну трьох міліонів місцевого сільського населення і цілого краю.

Б. Під національним оглядом.

Ужиття великої земельної власности в Східній Галичині на ціли земельної реформи в користь безземельного і малоземельного місцевого селянства мало-би той наслідок, що польське землеволодіння в краю, майже зовсім зникло-би а українське скріпилося-би, бо земля польських дідичів перейшла-би до українських селян.

Таким чином акт соціяльної справедливости – земельна реформа в користь селянства був-би рівночасно актом національної справедливости: земля відібрана перед віками українському народови польськими завойовниками, перейшла-би знов в руки свого правного власника – українського народу.

4. ПОЛЬСЬКІ ПЛЯНИ ЩО ДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ.

Замісць земельної реформи кольонізація.

Тому, що Східна Галичина є український край, заселений українською народною масою, політичні, соціяльні господарські реформи, які лежать в інтересі широких народніх мас краю, йдуть рівночасно по лінії українських національних інтересів.

І навпаки, тому, що Поляки в Східній Галичині – нащадки колишніх польських завойовників – хотять далі вдержатися на становищі володарів краю, ті самі політичні, соціяльні і господарські реформи звертаються проти їх панування в краю.

Сей конфлікт між інтересами місцевого населення і інтересами польського панування дуже ярко виступає також при земельній реформі.

Польща, як відомо, стоїть на тім, що Східна Галичина повинна творити часть польської держави. Тимчасом земельна реформа усунула-би історичну і доси найсильнійшу підставу польського панування в Східній Галичині: польських великоземельних власників.

Польща знає, що доки Східна Галичина буде українським краєм, доти її панування в сім краю не буде повне. Силою оружя, при матеріяльній допомозі і політичній санкції антанти, Польща могла завоювати Східну Галичину і може якийсь час держати її під своїм пануванням. Одначе ніяка сила оріжя не зможе вирвати українському народови Східної Галичини його національної душі, заставити його зректися ідеї національної незалежности у власній національній державі, признати свою завойовницю – Польщу – своєю вітчиною.

Тому Польща, завоювавши Східну Галичину, хоче використати своє хвилеве панування на те, щоб відібрати краєви український характер.

Се має статися через пляно̱ву кольонізацію Східної Галичини польськими селянами з Польщі.

Ся кольонізація має бути новочасним продовженням тої кольонізаційної політики, яку, почавши від XIV століття, вела на українських землях давна Польща.

Тоді польські королі творили підставу панування Польщі на Україні, роздаючи українську землю польським магнатам, які обертали українське населення в своїх рабів.

Тепер на українській землі, яка знаходиться в руках польських дідичів – нащадків тих обдарованих королями польських магнатів – мають бути поселені польські селяни, які разом зі спольщеним уже населенням східно-галицьких міст творили-би польську більшість в краю новочасну підставу польського панування над Східною Галичиною. Тому, що

тепер, коли про політичну долю краю рішає народня маса, польських дідичів і польської бюрократії замало, щоби вдержати Східну Галичину під пануванням Польщі, — ряди польських завойовників мають збільшитися таким способом, що на ту землю, яка доси була власністю одного польського дідича, має прийти ціла оселя польських селян.

Отже замісць земельної реформи в користь місцевого, себто українського селянства Польща переводить кольонізацію Східної Галичини польським селянством, спровадженим з Польщі, між яке має бути поділена велика земельна власність краю.

В сім напрямі працює земельне законодавство польського сойму і земельна політика польського уряду, сповняючи волю всіх польських політичних партій і всего польського громадянства.

5. ЗЕМЕЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПОЛЬСЬКОГО СОЙМУ.

Виключення українського населення від набування землі.

Земельну реформу в Польщі рішають отсі два закони польського сойму: 1). закон з 10. липня 1919., який містить основи земельної реформи, і 2). закон з 15. липня 1920., який містить постанови про переведення земельної реформи.

На основі сих законів володіння землею, яке має опиратися на приватній власности, управильняє держава.

В сій цили держава має право розпоряджати не тільки всіми земельними маєтками публичного характеру (землі державні, церковні і т. д.), але також всею приватною земельною власністю, яку держава має право примусово викупити оставляючи власникови тільки законом означене максімум, яке має виносити:

1. в маєтках, положених у промислових і підміських округах, 60 га;

2. в маєтках, положених в деяких частях бувшої Пруської Польщі, як також на східних окраїнах (себто передовсім в Східній Галичині і дальше на схід положених українських землях, а також в землях білоруських і литовських.), 400 га;

3. в усіх инших частах Польщі 180 га.

Так утворений земельний фонд має служити до творення нових самостійних господарств величини до 15 га і до збільшування істнуючих господарств до величини 25 га а на західних і східних окраїнах до величини 45 га.

Набувати землю з сього земельного фонду можуть тільки громадяни польської держави в такім порядку першінства:

1. Інваліди і жовніри польської армії,

2. рільні робітники позбавлені праці через розпарцелювання великої земельної власности, і власники карловатих господарств, сусідуючих з розпарцельованим маєтком,

3. инші рільні робітники і малоземельні власники.

Для переведення земельної реформи утворено окрему державну інституцію, т. зв. Головний Земський Уряд. Для справ кольонізації, звязаних з земельною реформою, утворено при міністерстві рільництва Кольонізаційний Уряд.

Щоби зрозуміти значіння сього земельного законодавства для Східної Галичини, треба ствердити, що Польща, в супереч мандатови Найвисшої Ради, примінює наведені закони, як і всі инші закони й розпорядки в земельній справі також в Східній Галичині, хоч Східна Галичина не є частю польської держави і польський сойм не має законодатної власти що до сього краю.

Наведені закони постановляють, що право набувати землю мають тільки громадяни польскої держави. А що українське населення Східної Галичини не є громадянами польської держави, то тим самим закон виключає його від набування землі аж до часу, коли справа Східної Галичини буде дефінітивно порішена.

Та крім сього тимчасового виключення українського населення від набування землі знаходиться в наведених зако-

нах постанова, яка на випадок прилучення Східної Галичини до Польщі на все виключає українське населення від першенства набування землі. А саме першенство набування землі мають інваліди і жовніри польської армії. А що українське населення не служило в польській армії, тільки навпаки творило українську армію, яка воювала проти наїзду Польщі на Східну Галичину, то воно є законом виключене від першенства набування землі.

Таким чином вже в самім земельнім законодавстві польського сойму маємо дві постанови, з яких одна зовсім виключає українське населення Східної Галичини від набування землі аж до часу дефінітивного рішення справи Східної Галичини, а друга на випадок, якби Східна Галичина була прилучена до Польщі, виключає українське населення від першенства в набуванню землі.

Колиж приглянемося заявам польських політиків в часі соймових дебат, голосам польської преси, польських суспільних діячів, то побачимо, що однодумною інтенцією цілої Польщі є: абсолютне виключення українського селянства Східної Галичини від набування землі і кольонізація Східної Галичини польським селянством з Польщі.

Для короткости отсего начерку вибираємо з того матеріялу лиш декілька примірів:

Посол Вітос, голова польської людової партії, теперішній президент міністрів, говорив в польськім соймі 7. червня 1919: “Розуміємо справу так, що який великий буде наш зиск в землі, така велика буде наша вітчина. Наш сільський люд дав докази своєї сили і відпорности супроти ворогів, тому нашою волею є: обсадити нашим людям наші землі .... Земельну реформу ми розуміємо не тільки як соціяльно-економічне питання, але як велику державну і національну проблєму, якої полагодження розширить границі нашої вітчини, скріпить певність нашого національного стану володіння і збільшить нашу відпорність у боротьбі за землю, як за підставу національної території”.

Посол Ян Домбский, один з провідників польської людової партії, головний референт земельної реформи в соймі, теперішній державний підсекретар в міністерстві закордонних справ і президент польської мирової делегації в переговорах з совітською Росією й Україною, говорив 7. липня 1920:

"На Східних окраїнах мусимо довести до того, щоб велика земельна власність як найшвидше зникла і була розділена між селян, бо показалося, що тільки селянин є таким охоронним муром, якого не може здобути ніякий ворог". –

10. липня 1919:

"Внески що-до максімум посідання ставимо з національних причин, бо з селянських рук ніхто не зможе землі вирвати"... "Наш стан посідання на Сході є дивно пороздираний, виглядає як півострови, острови й енкляви. Коли-б ті, що вели колись політику Польщі, були подумали про великі соціяльні реформи, коли-б наші магнати замість кріпаків і служби були оселяли на своїх величезних маєтках селян та громадян держави з власним ґрунтом, ми тепер не потребували-би боятися плєбісцітів на сих землях і не було-би страху, щоб американські капіталісти й нафтярі подавали в сумнів наші права до Східної Галичини".

Посол Дашинський, провідник польської соціялістичної партії, теперішний віцепрезидент міністрів, поставив отсе внесення: "Переведення основ земельної реформи належить виключно до польської держави і ніяка держава не може мати впливу на поділ земельної власности в Польщі". Сойм се внесення приняв. Має воно очевидно на увазі запобігти інтервенції Найвисшої Ради проти кольонізації Східної Галичини польським селянством з Польщі.

Варшавський "Robotnik", центральний орган польської соціяльної партії, писав в липні 1919., що при переведенню земельної реформи легко буде польську меншість в Східній Галичині перемінити в подавляючу більшість

і так раз на все покласти кінець оспорюванню польського характеру Східної Галичини.

Пляп польської кольонізаційної політики в Східній Галичині виложив директор львівського колонізаційного банку "Towarzystwo agrarno-osadnicze" п. Витовт Стефанус в польській ґазеті "Gazeta Poranna" в числах 5091 і 5095.

Зазначивши, що треба "негайно" взятися до діла, бо "всяке опізнення може спричинити шкоди, яких пізнійше ніхто не буде в силі направити", п. Стефанус каже:

"Виходячи з заложення, що земельна реформа має ясну мету соціяльну з одного боку і національну з другого, що разом творить інтерес держави, можна-би спорити про спосіб переведення: чи "Laisser faire" чи організація, – одначе тільки в корінній Польщі, де живе виключно польське населення. За те не може бути ніякого сумніву в сій справі що-до східної части Малопольщі, знаної в утертім говорі під назвою Східної Галичини...... Нарушення польського стану посідання мало-би значіння просто грізне для будучности, а скріплення елементу національно певного лежить в найбільше життєвім інтересі теперішних і будучих поколінь".

Коли-б парцеляцію великої земельної власности оставити вільній торговлі, тоді для Польщі грозить небезпека, що багато землі може перейти "в руки місцевого населення і ціль реформи може бути ударемнена". Тоді "ціла парцеляційна господарка стала-би хаотичною і катастрофальною і могла-би творити поважну небезпеку для давнього дорібку на окраїнах, а також заважити на вазі історичного розвитку. Тому в сій части краю й держави конечна є свідома орґанізація".

"На мою думку – каже п. Стефанус – не може се бути орґанізація державна. За діяльність державної орґанізації мусить держава приняти відповідальність, а на течеторії національно мішаній така відповідальність незвичайно важна,

критика дуже легка, а прибільшені вісти про мнимі кривди, коли дістануться раз до заграничних ґазет, зростаючи до пересадних кличів, можуть пошкодити симпатіям для Польщі, в часі її творення. Ся обставина має першорядне значіння і тому така орґанізація не може бути державна. Отже є конечне, відповідно до ціли, утворити позадержавну орґанізацію, свобідну і не звязану єрархічними і бюрократичними формулами".

П. Стефанус уважає ліпшою систему концесіонованої спілки в роді американської "West Indian Company"; за те німецьку систему державної кольонізаційної комісії вважає невигідною, бо тут явно кидається в очі роля держави. "Форма концесіонована державно-приватної спілки – каже він – є для держави вигіднійша, коли зважити, що така спілка, працюючи в інтересі національнім і державнім, проте увільнить державу від всякої відповідальности, а навпаки діяльність кольонізаційної комісії йде виключно на рахунок держави. Діяльність кольонізаційних комісій в Німеччині дала марні висліди під фактичним оглядом у відношенню до ужитих засобів, а на німецьке правительство стягнула обурення цілого світа... Ходить о свободу рухів для спілки, яку треба утворити так, щоб її утворення і діяльність на перший вид і на зверх були зовсім самостійні. Ходить головно о се, щоби де тільки можна, поставити на позиції польського селянина, бо там, де стане нога польського селянина, там є і буде Польща".

Далі п. Стефанус зазначує, що контролю в такій спілці, "виконувало-би правительство і соймові партії, які ввійдуть у склад надзірної ради через своїх делєгатів".

Подробиці орґанізації такої спілки подає п. Стефанус в 16 точках; в 11-ій точці сказано: "Спілка старатиметься передовсім скріпляти польський елємент через оселювання польського селянина".

Свій виклад закінчив п. Стефанус ось-так: "Швидка діяльність на вище поданих основах мусить бути початa

й доперва з повною енерґією й незломною послідовністю, на скільки окраїни мають бути дійсно вратовані для Польщі і польського населення, а польська земля має припасти польському селянинови".

6. УКРАЇНСЬКЕ СЕЛЯНСТВО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ВИКЛЮЧЕНЕ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ.

Земельне законодавство польського сойму і висше наведені голоси польських державних мужів, політиків, економістів, орґанізацій і преси доказують, що доки Східна Галичина знаходиться під пануванням Польщі, українське селянство сього українського краю є виключене від земельної реформи.

Щоб закрити гидоту своєї кольонізаційної політики на українських землях, Поляки сконструували поняття, що земля на українській території, на скільки знаходиться у приватній власности Поляка, є "польською землею"* і виставити прінціп, що та "польська земля" може перейти тільки в польські руки.

Наведені голоси не оставляють ніякого сумніву, що польське правительство при переведенню земельної реформи буде сього прінціпу строго придержуватися.

Як подано висше запас землі на земельну реформу в Східній Галичині виносить 900.000 га. З сього треба оставити законне максімум для дотеперішніх власників (яких є 1.961) і наділити землею 600.000 безземельних і малозе-

* Дикість сього поняття кинеться в очі, коли перенесемо його на ґрунт західно-европейських відносин і запитаємо, чи прм. у Франції земля, яка знаходилася би в приватній власности Анґлійця, була-би "анґлійською землею".

мельних родин або три міліони населення. Зсього бачимо, що в Східній Галичині землі занадто мало навіть для місцевого населення, отже на кольонізацію краю селянством з поза границь краю зовсім нема місця.

Поданий запас землі творить велика земельна власність. А що вона є власністю польських дідичів, то Поляки вважають її "польською землею", яка не сміє перейти в українські руки, себто в руки місцевого селянства.

Отже Польща призначила той запас землі в Східній Галичині, який можна ужити на переведення земельної реформи, на кольонізацію краю польським селянством з Польщі, а місцеве українське селянство виключила від земельної реформи.

Викрутом, обчисленим на обдурення заграниці, є фраза, в резолюції зїзду всепольської партії Східної Галичини: "Український селянин нехай бере землі українських епископів, монастирів і парохій, які тепер при загальній реформі підуть на парцеляцію". В руках української (греко-католицької) церкви є всего 43.250 га землі, з того 32.726 га лісів, які мають бути удержавнені, отже не підуть на цілі земельної реформи.* Отже відсилати українського селянина Східної Галичини (три міліони населення!) "брати землі української церкви", значить кпити з нього і обдурювати заграницю.

Польське правительство згідно з волею цілої польської суспільности переводить в Східній Галичині не земельну

---

* Рівночасно польська (римо-католицька) церков у Східній Галичині має 90.158 га землі, з того 42.898 ліса. Що українська церков, отже церков величезної більшости населення, є богато біднійша від польської не тільки що-до скількости, але і що-до якости землі, видно з того, що ґрунтовий податок, при якім береться на увагу також якість землі, від земель української церкви виносить тільки 20.642 корон, від земель польської церкви аж 138.472 корон.

реформу, а кольонізацію, так, щоби весь запас землі розпарцелювати між польських селян, спроваджених з Польщі, і таким чином збільшити як число так і господарську силу польського елєменту в краю, а місцеве українське населення засудити на поневолення і господарську руїну. На скільки-ж не вдалося би всего запасу землі обсадити польськими кольоністами, то польське земельне законодавство позволяє творити на українських землях нові господарства до 45 га і оставляти дотеперішнім власникам до 400 га. Отже якби не було достаточного числа польських кольоністів, то можна буде творити для прибувших польських кольоністів більші господарства і оставляти землю дотеперішним польським дідичам.

Український селянин в кождім випадку не сміє дістати землі.

7. ЩО ГОТОВИТЬ ПОЛЬСЬКЕ ПРАВИТЕЛЬСТВО В ПАРИЖИ.

Коли так Польща збиралася весь запас землі в Східній Галичині скольонізувати польськими селянами з Польщі, а місцеве українське селянство виключити від земельної реформи, – рівночасно польське правительство запевняло Найвисшу Раду Мирової Конференції в Парижі, що власне земельна реформа, ухвалена польським соймом 10. липня 1919, наділивши українських селян землею, усуне дотеперішну польсько-українську ворожнечу в Східній Галичині.

Дня 25. вересня 1919 президент польської мирової делеґації п. Дмовський подав Мировій Конференції ноту з доманням признання Східної Галичини польській державі. В сій ноті говориться, що причиною дотеперішньої польсько-української ворожнечі в Східній Галичині був ненормальний і непропорціональний розклад земельної власности, а саме велика земельна власність в руках польських дідичів з одного боку і з другого безземельне і малоземельне українське селянство. Одначе польський сойм ухвалив уже

земельну реформу, яка усуває той непропорціональний розклад земельної власности в Східній Галичині і тим самим зникне причина дотеперішної польсько-української ворожнечі. Тому Мирова Конференція може бути спокійна за долю українського населення Східної Галичини і признати сей край Польщі, яка заспокоїть усі потреби українського населення.

Порівнайте сі виводи п. Дмовського з вище представленими польськими кольонізаційними плянами, а побачите, як безсоромно Польща обдурює західну Европу.

Одначе не треба при сім забувати, що Польща робить се так безсоромно тому, бо знає, що на Мировій Конференції знайде прихильне ухо, яке все, що вона говорить приймає за правду.

8. КОЛЬОНІЗАЦІЙНА АКЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.

Як уже подано, на переведення земельної реформи в Польщі утворено окрему державну інституцію, так зв. "Головний земський Уряд".

Компетенція "Головного Земського Уряду" розтягається також на Східну Галичину, де до часу переведення його організації зроблено його органом "Краєву комісію для обороту землею у Львові", інституцію покликану до життя ще австрійським правительством.

Розпорядком польської Ради міністрів з 19. маю 1920. (який обовязує в зад, від 1. мая 1920) до часу видання закона про організацію Земських Урядів установлено в Галичині трьох окружних делеґатів Головного Земського Уряду: в Кракові, Перемишлі і Львові.

З хвилею установлення окружних делеґатів Головного Земського Уряду для Галичини компетенція "Краєвої Комісії для обороту землею" стала тільки формальною; в дійсности рішають делєгати.

Виданий на основі закона з 2. серпня 1919 розпорядок Ради міністрів з 1. вересня 1919 забороняє від дня 14. вересня 1919 свобідний оборот земельної великої власности. Для перенесення власности треба на основі сього розпорядку дозволу власти, яка дозволу відмовить, коли перенесення власности противиться основам закона з 10. липня 1919.

В Галичині дозволу уділяє "Краєва Комісія для обороту землею" як власть I. інстанції; властю II. інстанції є Головний Земський Уряд. Для ведення парцеляції великої земельної власности надає Головний Земський Уряд авторізацію як приватним особам так і фінансовим інституціям.

Доси – крім приватних осіб – одержали авторізацію отсі польські інституції:

1. "Związek Ziemian" у Львові, – авторізація з 31. жовтня 1919. Сю авторізацію Головний Земський Уряд переніс 27. січня 1920 на "Bank Związku Ziemian, towarzystwo akcyjne dla ochrony ziemi" у Львові.

2. "Galicyjskie Ziemski Bank Kredytowy" у Львові, – авторізація з 31. жовтня 1919. Для ведення парцеляції утворив сей банк свій "Wydział parelacyjny" у Львові.

3. "Towarzystwo agrarno-osadnicze" у Львові, – авторізація з 4. падолиста 1919. Се Товариство має в Кракові, "вербункове бюро" для спроваджування польських кольоністів з Польщі до Східної Галичини. Висше подали ми виводи директора сього товариства п. Стефануса, які ясно говорять про пляни сього Товариства скольонізувати Східну Галичину польськими селянами.

4. "Bank Ziemski dla Kresów, towarzystwo akcyjne" в Ланцуті, з філіями у Львові й Копичинцях, – авторізація з 22. падолиста 1919.

5. "Polskie biuro parcelacyjne" у Львові, – авторізація з 29. грудня 1919.

6. "Towarzystwo Zoliczkowe dla powiatu Mościckiego" в Мостисках, – авторізація з 3. липня 1920.

7. "Polska Gleba", парцеляційна спілка у Львові – авторізація з 3. липня 1920.

8. "Podolski Związek Ziemian" у Львові, – авторізація з 3. липня 1920.

Наведені польські інституції, а так само приватні особи, які дістали авторізацію, ведуть очевидно виключно парцеляцію кольонізаційну, поселяючи на землях великої власности в Східній Галичині виключно польських селян з поза границь Східної Галичини. Хоч до сього вони не потребували аж заохоти з боку польського правительства, одначе розпорядок президента Головного Земського Уряду з 27. жовтня 1919 виразно приписує їм такий напрям діяльности.

Покликуючися на сей розпорядок, згадані інституції не хотять продавати землі навіть місцевим селянам римо-католицького обрядку, яких польські власти вважають за Поляків, бо ходить о се, щоби спровадити до Східної Галичини як найбільше чисто польського елементу зпоза її границь. Так, "Galicyjski bank Kredytowy Ziemski" відмовив місцевим селянам римо-католицького обрядку продажі землі в маєтку дідича Серватовського в Озерянах, повіт Бучач, розпродуючи її виключно між польських селян з Західної Галичини.

Українське селянство від купна землі очевидно виключене: і на основі закона (мешканці Східної Галичини не є громадянами польської держави) і на основі висше представлених тенденцій польської кольонізаційної політики. За те були випадки, що українському селянинови, який хотів купити землю, казали, нехай принесе метрику хрещення від римо-католицького священника, себто, нехай переходом на римо-католицький обряд докаже, що він є Поляк і громадянин Польщі.

Для підпирання кольонізації ухвалив польський сойм ряд законів, а саме: закон з 19. грудня 1919 про утворення кольонізаційного фонду, на який Рада міністрів призначила як першу рату 70 міліонів марок (на основі розпорядку Ради міністрів з 16. червня 1920 фонду з сього можуть користати

тільки громадяни польської держави, отже українські селяни виключені); закон з 9. січня 1920. про тарифові полекші на зелізницях для кольоністів, які переносяться на кольонії; закон з 16. липня 1920 про "тимчасові фонди для фінансування земельної реформи", на що поки-що призначено капітал пів міліярда марок, який в першій мірі піде також на кольонізаційну парцеляцію; дальші закони приготовляються.

В Галичині ще підчас світової війни утворило австрійське правительство "Краєвий Уряд відбудови", який має за задачу відбудувати знищені війною оселі.

Польське правительство обернуло сей Уряд відбудови з усіми його секціями в Уряд помочи польським кольоністам, спроваджуваним до Східної Галичини.

І так секція для відбудови осель від літа 1919 до весни 1920 давала на власну руку кольоністам дерево на будову будинків, а опісля письмом з 17. мая 1920 віднеслася до міністерства публичних робіт, щоб воно уповажнило її давати кольоністам дерево на будову. Міністерство очевидно на се згодилося (рескрипт з 28. червня 1920).

Окружний інспекторат рільної помочи (який ставляє задачі рільничої секції Уряду відбудови) — як заявив публично його начальник Яновський ("Gazeta Wieczorna" ч. 5.301. з 1920) — "дуже інтензивно займався зростаючим нині в нас кольонізаційним рухом, підпираючи всіми силами і всякими можливими способами кольонізацію, якій давав визначну допомогу в формі рільничих знарядів, навозів, насінь і живого інвентаря".

Той сам інспекторат видав весною 1920 розпорядок, щоб насіння давати в першій мірі кольоністам.

Повітові інспекторати рільної помочі на урядовім зїзді в справі облогів, який відбувся у Львові 15. і 16. мая 1920., давали звідомлення про хід кольонізаційної парцеляції в повітах. Президент Краєвого Уряду відбудови, д-р Олександер Бачинський, у звідомленню про сей зїзд пише: "Пар-

целяція в Східній Галичині в усіх повітах розвивається швидко. Висліди, подані референтами, витано горячими оплесками".

Отже замість помагати відбудуватися місцевому населенню, знищеному війною, — що є задачею Краєвого Уряду відбудови, — сей Уряд помагає будуватися і взагалі загосподарюватися польським кольоністам.

В кінці повітові староства примушують місцевих українських селян до робіт в користь польських кольоністів. І так староство в Золочеві примусило українських селян з Рикова дати 40 підвод для перевозу кольоністів з зелізничої стації в Золочеві до Рикова. Староство в Городенці примусило громаду Дубки дати підводи для кольоністів. Староство в Бродах примусило громади Кадлубиска і Ясенів дати підводи для кольоністів з зелізничої стації Заболотці до сих громад. Треба додати, що українські селяни в Кадлубисках і Ясенові самі хотіли купити двірську землю. Але їм її не продано, тільки польським селянам. За те якби на глум над ними, примушено їх, везти річи тих польських селян-кольоністів, які забрали їм землю.

І маємо такий образ: український селянин віки цілі робив польським зовойовникам панщину. Потім обробляв се саме поле за нужденну плату. А тепер на те поле приходить польський селянин-кольоніст, щоб заняти місце польського пана-зовойовника, а він, український селянин, мусить йому ще даром звозити річи.

Ось-так вся державна машина в Польщі, від сойму і правительства почавши і на повітових властях скінчивши, працює з усеї сили над кольонізацією Східної Галичини польським селянством.

9. ДОТЕПЕРІШНІ ВИСЛІДИ ПОЛЬСЬКОЇ КОЛЬОНІЗАЦІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ.

До 30. червня 1920. ведено окльонізаційну парцеляцію в 30 східно-галицьких повітах в отсих місцевостях:

1. Повіт Бережани: 1. Августівка. 2. Ценів. 3. Конюхи. 4. Вербівчик. 5. Каплинці. 6. Криве. 7. Кальне. 8. Юзефівка.

2. Повіт Броди: 9. Рожнів. 10. Ясенів. 11. Кадлубиска. 12. Корсів. 13. Лемнів. 14. Шнирів. 15. Клекотів. 16. Новачина. 17. Королівка, коло Цішків. 18. Вербівник коло Підкамінця.

3. Повіт Борщів: 19. Сковятин. 20. Мельниця. 21. Пищатинці.

4. Повіт Бучач: 22. Трибухівці. 23. Рібчиці. 24. Помірці. 25. Озеряни. 26. Монастириска.

5. Повіт Бібрка: 27. Білий Двір.

6. Повіт Городенка: 28. Репужинці. 29. Дубкі. 30. Підвербці.

7. Повіт Городок: 31. Добряни. 32. Годвищі.

8. Повіт Гусятин: 33. Говилів. 34. Суходіл. 35. Троянівка.

9. Повіт Збараж: 36. Лубянки. 37. Чернихівці.

10. Повіт Зборів: 38. Ярославичі. 39. Ярчівці. 40. Мшана. 41. Глинна. 42. Плугів. 43. Славна.

11. Повіт Золочів: 44. Риків. 45. Руживоля. 46. Красне. 47. Золочівка. 48. Ожидів. 49. Фирлеївка. 50. Юськовичі. 51. Зазулі. 52. Струтинь. 53. Кути.

12. Повіт Жовква: 54. Двірці. 55. Кошилів. 56. Нове Село.

13. Повіт Калуш: 57. Неґівці. 58. Дубовиця. 59. Сільце.

14. Повіт Камінка: 60. Козлів. 61. Желехів малий. 62. Сілець-Беньків. 63. Руда. 64. Таданє. 65. Лани.

15. Повіт Коломия: 66—79. 14 фільварків.

16. Повіт Львів: 80. Яричів Новий. 81. Германів. 82. Білка коло Винник.

17. Повіт Перемишляни: 83. Глиняни. 84. Перемишляни. 85. Кореличі. 86. Лагодів. 87. Чуперносів. 88. Добряниці.

18. Повіт Підгайці: 89. Шумляни. 90. Голєндри. 91. Сільце. 92. Золотники. 93. Рудники. 94. Теляче. 95. Мужилів.

19. Повіт Рава Руська: 96. Корчів. 97. Кревиця. 98. Хлівчани. 99. Воронів. 100. Карів. 101. Тарношин. 102. Хоронів.

20. Повіт Радехів: 103. Гайворони. 104. Павлів.105. Дмитрів.

21. Повіт Рогатин: 106. Липиця долішна. 107. Чесники. 108. Мартинів старий. 109. Мартинів новий. 110. Демянів. 111. Тенетники. 112. Фирлеїв. 113. Кнігиничі. 114. Букачівці.

22. Повіт Рудки: 115. Коропуж. 116. Бенькова Вишня. 117. Рудки. 118. Підгайчики.

23. Повіт Скалат: 119. Сороки коло Хоросткова. 120. Зарубанці. 121. Лиса Гора. 122. Мовчанівка. 123. Елеонорівка.

24. Повіт Сокаль: 124. Світезів. 125. Жужель. 126. Ванів. 127. Цеблів.

25. Повіт Станиславів: 128. Тисьменичани. 129. Колодіївка. 130. Дорогів. 131. Єзупіль.

26. Повіт Тернопіль: 132. Янівка. 133. Мшанець. 134. Ходачків. 135. Слобода-Городище.

27. Повіт Товмач: 136. Палагичі.

28. Повіт Яворів: 137. Нагачів.

29. Повіт Чесанів: 138. Дахнів.

30. Повіт Чортків: 139–144. 6. фільварків. 145. Біла.

Простір сих 145 маєтків виносить 109.472 га.

Якусь часть сього простору творять ліси і неужитки, які не йдуть на парцеляцію; якусь часть оставляли собі дотеперішні власники.

Скільки виносить простір, розпарцельований між кольоністів, можемо приблизно обчислити таким способом:

Парцеляцію вело перших пять з висше вичислених авторізова-них інституцій (осталі три інституції дістали авторізацію аж в липні 1920.) і приватні особи.

Одна з тих авторізованих інституцій, "Towarzystwo agrarno-osadnicze" оголосило, що за пів року розпарцельовано 20.000 моргів або 11.509.28 га.

Коли приймено таку саму інтензивність парцеляції для всіх пяти авторізованих інституцій, то вони разом розпарцелювали 57.546.40 га.

Приватні авторізовані особи – на основі місцевих обчислень – розпарцелювали коло 20 % простору, який розпарцелювали інституції, отже 11.509.238 га.

Таким чином весь простір, розпарцельований між польських кольоністів виносить 69.055.68 га.

Висше згадане "Towarzystwo agrarno-osadnicze" оголосило, що одну родину поселяно пересічно на 10 моргах. Се значить, що на 69.000 га (– 119.370 моргів) поселено 11.937 родин або – числячи на одну родину 5 осіб – 59.685 населення.

Отже білянс піврічної польської кольонізації в Східній Галичині представляється так: На 69.000 га землі поселено 11.937 родин польських кольоністів або 59.685 польського населення.

При такій самій інтензивности за один рік скольонізувала-би Польща 138.000 га. Коли зважимо, що в десятиліттю 1902–1912 розпарцельовано в Східній Галичині і приватної ініціативи всего 151.568 га, – то побачимо, що однорічна кольонізаційна діяльність польської держави майже дорівнує 10-літній приватній парцеляційній діяльности.

Як уже подано, весь запас землі на земельну реформу в Східній Галичині виносить 900.000 га.

З сього запасу треба оставити якусь скількість для дотеперішних власників, яких є 1.961 або кругло 2.000. Коли для них оставити по 100 га на родину, то для земельної реформи остане тільки 700.000 га.

При такій кольонізаційній інтензивности, яку проявила Польща за першого пів року, скольонізує вона тих 700.000 га за пять літ.

З сього вивід:

Коли польське правительство мати-ме змогу вести ухвалену соймом і підпирану цілою польською суспільністю кольонізаційну політику в Східній Галичині далі з такою інтензивністю, з якою її розпочало, то за пять літ може

скольонізувати польським селянством з Польщі, весь запас землі, який знаходиться в краю для земельної реформи.

Се значить, що побіч польських дворів повстають заможні польські села, польський елємент збільшиться як що до числа, так і що до господарської сили, що в результаті дасть йому постійну політичну перевагу в краю, – а місцеве українське селянство, як доси наслідком недостачі землі жило в нужді і наслідком політичної переваги польських дідичів, в національнім поневоленню, так жити-ме і далі, позбавлене всяких виглядів поліпшити своє господарське положення через земельну реформу, засуджене на щораз більше національне поневолення і щораз більшу господарську руїну.

Таку долю готовить корінному українському населенню Східної Галичини, яке доси, не вважаючи на вікове польське поневолення, творить ще 70 % населення краю, кольонізаційна політика Польщі.

10. ПОЛЬСЬКА КОЛЬОНІЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ І МІЖНАРОДНЕ ПРАВО.

“Діяльність кольонізаційних комісій в Німеччині стягнуло на себе обурення цілого світа”. Отсі слова одного з визначних діячів польської кольонізації Східної Галичини* являються найбільше пророчистим засудом кольонізаційної політики Польщі супроти українського народу.

Коли кольонізаційна політика Німеччини в польській Познанщині стягнула на себе обурення цілого світа, то на скільки більше обурення цілого світа повинно звернутися проти Польщі за її кольонізаційну політику в українській Східній Галичині!

На скільки більше, – кажемо, – бо коли кольонізаційна політика Німеччини супроти Поляків знаходила рішучий

* Див. стор. 366.

осуд значної части німецької суспільности, то Польща ціла як один муж від консерватистів до соціялістів, хоче при помочи кольонізаційної політики загарбати відвічно українську земля.

І ще є одна важна ріжниця між кольонізаційною політикою Німеччини і Польщі.

Німеччина вела кольонізаційну політику супроти польського народу на території, на яку розтягалася її суверенна власть, і в часі коли міжнароднє право оставляло поневолені народи їх долі.

За те Польща веде без порівнання безоглядній шу кольонізаційну політику супроти українського народу на території, на якій її суверенна власть зовсім не прислугує, яка стоїть під охороною міжнародньго права і на якій польське правительство виконує тільки провізоричний мандат Найвисшої Ради Мирової Конференції, і в часі, коли право самоозначення народів, – хоч товпане тими, які проголосили себе його оборонцями, – так глибоко вкорінилося в душу цілого культурного світа, що стало одним з основних елементів не тільки морального, але й писаного міжнародньго права.

І коли ті, що обурювалися на кольонізаційну політику Німеччини супроти польського народу, не мали ані обовязку, ані права ані змоги активно виступити проти сього злочину і поклати йому кінець, – то тепер ті культурні народи, які, зединені на Мировій Конференції і в Союзі Народів, взяли на себе обовязок завести новий лад в Европі, мають і право і обовязок покласти кінець злочинови, якого допускається Польща на українськім народі своєю кольонізаційною політикою в Східній Галичині.

Бо, як сказано, Східна Галичина не підлягає суверенній власти польської держави, тільки стоїть під охороною міжнародньго права і Найвисшої Ради Мирової Конференції, яка поручила Польщі тільки провізоричний мандат в сім краю.

З характеру сього мандату, — який означили им на иншім місці — ясно виходить, що Польща має право тільки то таких заряджень в Східній Галичині, які потрібні для вдержання порядку в краю. Поза сим она обовязана шанувати дотеперішні правні відносини, з окрема не робити нічого, що пердужувало би будучність краю в її користь.

Що своїм земельним законодавством, на скільки польське правительство примінює його в Східній Галичині, і веденої на основі сього законодавства кольонізаційної політикою в сім краю Польща переступила границі сього мандату і нарушила міжнароднє право, се ясне.

Се нарушення тим яркійше, що власне земельнім питанню політика Польщі в Східній Галичині противиться ясно висловленій волі Найвисшої Ради Мирової Конференції.

В проєкті статута для Східної Галичини, який ясна річ, є висловом волі Найвисшої Ради що-до сього краю, містяться що-до земельного питання отсі постанови:

"**Артикул 9.** Не можна буде переводити в Східній Галичині ніякої систематичної кольонізації при помочи кольоністів звні."

"**Артикул 12.** Сойм Східної Галичини буде видавати закони в отсих справах:... 10/ Земельні питання."

"**Артикул 13.** ...Коли законодатна ухвала в земельній справі після діткнення її ветом губернатора, буде протягом одного року рішена на ново соймом більшістю двох третин, тоді справа буде безпосередно предложена польським правительством Союзови Народів. Рада Союза Народів рішить більшістю голосів про акцію, яка повинна бути переведена, та про зарядження, які повинні бути видані, відповідно до того, що признав за користне і вказане в данних обставинах.

З тих постанов ясно виходить: 1) що по волі Найвисшої Ради земельне питання в Східній Галичині має належати до компетенції Східно-галицького сойму; 2) що на випадок конфлікту між східно-галицьким соймом і польським правительством (яке реперезентує східно-галицький губернатор)

має рішати Союз Народів; 3) що кольонізація Східної Галичини кольоністами зпоза границь краю має бути абсолютно заборонена.

Тимчасом Польща поступає як раз противно: польський сойм видає закони, а польське правительство розпорядки, які мають за ціл як найшвидше рішати земельне питання в Східній Галичині через скольонізуваня краю елєментом зпоза границь краю.

Знаючи волю Найвисшої Ради що-до земельного питання в Східній Галичині, Польща хоче використати свій провізоричний мандат в сім краю, на те, щоб до часу, заки Найвисша Рада видасть дефінітивне рішення, скольонізувати край польським елєментом і так поставити Найвисшу Раду перед довершений факт.

Супроти сього не тільки цілий культурний світ повинен звернути своє обурення проти кольонізаційної політики Польщі в Східній Галичині, але також Найвисша Рада Мирової Конференції має обовязок своїми зарядженями покласти конець сьому винищуванню українського народу на його землі.

Наші домагання.

I. На основі всего висше сказаного правительство Західно-Української Народної Републики домагається від Найвисшої Ради Мирової Конференції видання і переведення отсих заряджень:

1). Заборонити польському правительству примінювати польські земельні закони і розпорядки в Східній Галичині.

2). Наказати польському правительству уневажнити всі контракти купна-продажі землі в Східній Галичині, заключені особами, які перед 1. падолиста 1918 не мали права приналежности в одній з громад Східної Галичини. Уневажнення має обняти всі контракти заключені під польською окупаційною властю.

3). Привернути в Східній Галичині свобідний оборот землею на основі попереднього правного стану.

4). Заборонити кольонізаційну парцеляцію Східної Галичини при помочи польських кольоністів зпоза границь краю.

5). Відложити рішення земельного питання в Східній Галичині до часу коли буде дефінітивно вирішене державне становище Східної Галичини.

II. Правительство Західно-Української Народної Республики заявляє, що український нарід Східної Галичини ніколи не признає – як взагалі так і з окрема в земельнім питанню – фактів довершених польською окупаційною властю і швидше чи пізнійше, ставши правним господарем своєї землі, уневажнить їх як версайський договір уневажнив факти довершені німецьким правлінням в Альзації і Льотаринґії. –

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 296. Машинопис. Копія.

№ 120

ЦІЛКОМ ТАЄМНИЙ ЛИСТ МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УНР ГОЛОВІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ У ПРАЗІ ПРО ПОЗИЦІЮ УРЯДУ ЩОДО ГАЛИЦЬКОГО ПИТАННЯ

14 грудня 1920 р.

У.Н.Р.
МІНІСТЕРСТВО
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ

ВІДПИС

КОПІЯ

Департамент Чужоз. Зносин.
14 грудня 1920 р.
м. Тарнів

Ч. CCXXVII/537
ГОЛОВІ ДИПЛЬОМАТИЧНОЇ МІСІЇ
У.Н.Р
в Празі.

Строго довірочно!

В звязку з заключенням квітневого політичного договору Уряду У.Н.Р. з Урядом Польської Річипосполітої, в якому зазначені західні кордони нашої держави – питання державної приналежности Східньої Галичини, як також питання про компетенцію рішати про долю цеї країни – зробилося предметом численних політичних деклярацій і протестів де-яких кол галицького та наддніпрянського громадянства, а подекуди і обектом дипльоматичних розмов та пертрактацій з представниками чужоземних держав.

Верховній Владі, яку представляе п. Головний Отаман, і Урядові У.Н.Р. деякі кола українського громадянства роблять закиди, наче б то вони зріклися Східньої Галичини і віддали іі під панування Польщі.

Рівно ж де-які представники Польської Республіки старались прихилити представників У.Н.Р. до приняття формули, що "Україна без Польщі існувати не може, Польща без Галичини" – значить, що українські Представники за кордоном мусять переконувати уряди чужоземних держав особливо анґлійський, який ворожо ставиться до імперіялізму Польщі, – що Галичина мусить належати до Польщі.

Все вищезазначене примушуе Міністерство Закордонних Справ подати Вам, Вельмишановний Пане После, свої міркування про становище Уряду У.Н.Р. в галицькому питанню і прохае Вас керуватися ними в своїй роботі.

По упадку Габсбурської монархії – український нарід Східньої Галичини, опираючись на право самоозначення, проголосив свій край самостійною Західньо-Українською Республікою і потім на основі однодушної волі народа зеднався з Українською Народною Республікою.

Але цим зеднанням – не вирішено і не могло бути вирішене питання державної приналежности теріторії Східньої Галичини, бо Східна Галичина була частиною теріторіі б.

Австро-угорщини і тому вона і всі инші теріторіі підпадала рішенню Союзних та заприязниних держав – себсто точно сказати – рішенню найвищоі Ради (стаття 91 Санжерменського договору).

25-го червня 1919 року Найвища Рада помимо ріжучого протесту з Сторони Української Делеґації надала санкцію польській окупації Східньої Галичини, а постановою від 11-го липня м. р. віддала управу над нею Польщі на основі окремого договору між Польщею і Антантою, а українському народови обіцяла, що той договір забезпечуватиме по змозі автономію теріторіі як також політичні, релігійні і особисті вольности населення і спиратиметься на праві самоозначення, яке населення Галичини пізніще що до своеї політичної приналежности виконае.

Зазначене становище в галицькій справі зокрема в справі приналежности – було змінене тимчасовим Статутом для Східньої Галичини принятим на засіданню Найвищої Ради 20/XI.1919 р.Ухваленим статутом Найвища Рада надавала Східній Галичині автономію але відбирала населенню цеі теріторії право самоозначення, а саме постановила, що по 25-ти роках польської управи – мае рішати не воля народу, а Ліґа Націй.

Після того на домагання Поляків Найвища Рада рішила завісити свою ухвалу про тимчасовий характер приналежности Східньої Галичини до Польщі – застерігаючи собі рішити цю справу пізніще (а до часу рішення віддала Східню Галичину під дальшу окупацію Польщі).

Таким чином справа Східньої Галичини була і е обектом міжнароднього права та його диктуючих тепер чинників і вона не могла і не може бути вирішена ні волею населення, ні тим більше квітневим договором Уряду У.Н.Р. з Урядом Річипосполітоі польськоі.

Уряд У.Н.Р. не тільки не мав права рішати про долю Східньої Галичини з погляду міжнароднього права, але він

не міг цього зробити і на основі державно-правної окремішности Східньої Галичини, бо зеднання обох республік вправді наступило, але фактичної злуки зовсім не переведено і Західньо-Українська Республіка лишилася і надалі самостійною і незалежною.

На підставі умов від 2/12 1918 року і 3./1.1919 року Галицька Національна Рада затримала аж до часу скликаня установчих зборів обох Республік найвищу законодавчу владу що до теріторії Західньої Области У.Н.Р., а виконання цівільної і військової адміністрації доручила свому, перед нею відповідальному, державному Секретарятові, як виконавчому орґанові.

З актів злуки виходить, що Західна Область УНР, стоячи на ґрунті державно-правної окремішности Східньої Галичини і вважаючи, що питання її політичної приналежности належить до вирішення міжнародніх чинників, які безпосередно візьмуть увагу на волю населення цеї країни, – не міг ні насильно відривати ні зрікатися на користь Польщі Східньої Галичини і визнаючися Західні кордони в деклярації Української Дипльоматичної Місії в Річіпосполітій Польській від 2-го грудня 1919 року і після того в політичному договорі від 21-го квітня 1920 року не мав ні права, ні наміру предрішати питання про політичне становище Східньої Галичини.

Подаю Вам, вельмишановний Пане После, вищезазначені міркування, прохаю Вас взяти їх під ласкаву увагу, інформувати правильно офіціяльні закордонні, політичні і суспільні громадські круги про становище Уряду У.Н.Р. в галицькій справі, як також давати відповідні пояснення польським Представникам за кордоном.

Також прошу Вас, інформувати Міністерство Закордонних Справ про стан галицького питання за кордоном, особливо в тій державі, в якій Ви акредитовані.

Прошу Вас, Вельмишановний Пане После, приняти вислови найглибшої пошани.

МІНІСТР ЗАКОРДОННИХ СПРАВ: (підпис) **НІКОВСЬКИЙ.**
За Директора Департаменту Чужоземних Зносин: (підпис) **КІЛІМНИК.**

За згідність відпису!

В Празі, дня 24. грудня 1920.

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 78. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 121
РОЗВІДУВАЛЬНЕ ДОНЕСЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ОФІЦЕРА ЗВ'ЯЗКУ У ЧЕРНІВЦЯХ ПІДПОРУЧНИКА ВЄЛОГЛОВСЬКОГО НАЧАЛЬНІЙ КОМАНДІ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИЦТВ ЗУНР У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

14 грудня 1920 р.

MELDUNEK WYWIADOWCZY Z DNIA
14. GRUDNIA 1920.
SPRAWY RUSINSKIE I RZĄD
UKR.-GAL. WE WIEDNIU.-

Stowarzyszenie rusińskie akademickie w Czerniowcach p. n. "Sojusz" o nastroju czysto bolszewickim rozwinęło w ostatnich czasach intenzywną działalność nietylko pośród rusinów czerniowieckich, lecz wysyła swoich agitatorów na prowincję, celem uświadamiania ludności rusińskiej, zamieszkałej na wsi. Hasłem ich jest zdobycie niepodległości przez bolszewizm. Ludność ruska na Bukowinie uznaje jedynie Petruszewicza i całą swą uwagę skierowała na rząd Ukr.-Gal.

We Wiedniu. Informatorem ludności ruskiej o działaniu i prądach politycznych rządu Ukr. Gal. we Wiedniu prócz "Sojuszu", jest stowarzyszenie rusińskie "Zaporożec" w Czerniowcach. Organem tego stowarzyszenia jest "Wola Naroda". Jak już proprzednio meldowałem, robota tych stowarzyszeń jest przychylnie widziana i popierana przez tut. misje czeskie. –

Rząd Gal.-Ukr. \ve ***Wiedniu: głową*** rządu – Petruszewicz, jego zastępcą – Dr. Perfecki, adwokat, b. dyrektor tow. asekuracyjnego. Ministerja nazywają się sekretarjami, ministrowie – sekretarzami. Prezesom rady sekretarzy – Holubowicz, b. dyrektor banku kredytowego ukraińskiego, sekretarzem spraw zagranicznych – Dr. Witwicki, Szef delegacji w Rydze Kost Lewicki, Szef biura propagandy Dr. Nazaruk. Biuro propagandy mieści się przy Windengasse i wysyła duże ilości literatury na Bukowinę i do Wschodniej Małopolski.

Delegaci przy rządach zagranicznych we Wiedniu – Dr. Sangalowicz, w Paryżu – Tomaszowski (b. profesor geografji we Lwowie), w Pradze – Dr. Buraczyński, w Berlinie – Dr. Eugenjusz Lewicki (germanofil, b. członek Reichstag'u, zajmuje się specjalnie prasą). We Wiedniu znajduje się również Gen. Grakow i Gen. Kurmanowicz.

Organem oficjalnym rządu Gal.-Ukr. jest gazeta "PRAPOR" w której są drukowane wszystkie rozporządzenia rządu. Drugim organem Ukr.–Gal. we Wiedniu jest "BOROTBA" jak i dawniej bolszewickiego kierunku (redaktor Witek, b. poseł z rejonu naftowego w Gal. wsch.). Od chwili rozbicia wojsk Gal. Ukr., kolonja rusińska we Wiedniu znacznie się zwiększyła, Wiedeń zaś zrobił się centrum życia politycznego i kulturalnego rusinów.

Około 15.X.20. Petruszewicz, podczas swejej podróży do Londynu, proponował rządowi angielskiemu koncesję naftową w całej Galicji Wschodniej, żądając wzamian poparcia sprawy rusińskiej w Lidze Narodów. Rząd angielski miał odrzucić zrobioną mu propozycję,

Rusini w Czechach: znajdujące się tam 2 brygady Gal.–Ukr. są nie uzbrojone, w oddziałach są przeważnie oficerowie czescy. Brygady te liczą się jako internowane, lecz zarówno oficerowie, jak i żołnierze korzystają z kompletnej prawie swobody. Liczba internowanych sięga do 15.000 ludzi, ostatnio zostali oni przeniesieni z Rusi Przykarpackiej do Reichenbergu. Tam też jest umieszczony ddział Kraussa. Pomimo widocznych sympatji Czechów do Rusinów i popierania ich sprawy, rząd czeski trzyma się względnie w rezerwie.

Rusini w Niemczech: w chwili zbliżenia się wojsk bolszewickich do granicy Wschodnich Prus, Niemcy wypuścili w Tuchalu internowanych przez władze polskie rusinów, którzy następnie przeszli granicę niemiecką i zostali internowani przez Niemców w liczbie około 12.000 ludzi.

Rusini w Włoszech: z dawnych jeńców austr. pozostało się we Włoszoch jeszcze do 18.000 ludzi internowanych.

Rusini w Stanach Zjednoczonych P.A.: według ostatnich danych statystycznych w Stanach Zjednoczonych zamieszkuje 300.000 rusinów, grupujących się w 2 organizacje: 1). "Towarzystwo pomocy Ukraińcom" ma zażądanie niesienia pomocy internowanym w Polsce rusinom. 2). Stowarzyszenie "Niepodległa Ukraina", rozwijające szeroką propagandę bibułową, wysyłając duże jej ilości do Europy (na Bukowinę przybywają stosy tej literatury, wysyłanej pocztą w formie

listów do prywatnych osób i masowo konfiskowanej przez cenzurę rumuńską; kierunek broszur prawie wyłącznie bolszewicki). Stowarzyszenie to liczy z górą 14.000 członków i stale marzy o wysłaniu oddziałów zbrojnych dla walki z Polską. Stowarzyszenie zasila pieniężnie rząd Petruszewicza, lecz niezbyt wielkiemi sumami. Rząd Petruszewicza posiada obecnie w swej kasie raptem 10 miljonów koron czeskich, przysłanych z Ameryki.

Rusini na Węgrzech: przebywa obecnie na Węgrzech do 40.000 rusinów (cywilnych), którzy w swoim czasie częściowo uciekali, częściowo dobrowolnie wyemigrowali z Galicji; Węgrzy pragnęliby się ich pozbyć.

Stosunek Rumunji do Rusinów i rządu Petruszewicza. O ile Rumunja widziałaby chętnie ustalenie się Ukrainy petlurowskiej, o tyle do rządu Petruszewicza odnosi się negatywnie, jednocześnie jednak z pobłażaniem patrzy się na wysiłki rusińskie i zbytnio Rusinów u siebie nie krępuje. O udzielanej Rusinom przez Czechów pomocy jest poinformowana i tej robocie nie przeciwdziała. W zatargach między ludnością polską i rusińską na Bukowinie (np. w sprawach szkolnych lub mianowania władz lokalnych) wydaje się, że władze rumuńskie skłonniejsze są raczej wziąć stronę elementu polskiego niż ruskiego. Do wojskowych b. wojsk Gal.-Ukr. władze wojskowe rumuńskie odnoszą się przyjaźnie i żadnych trudności im nie czynią np. rotm. Tabora (z III. bryg. U.S.S. internowany w Polsce po przejściu brygady od bolszewików na naszą stronę) powrócił w listopadzie do Czerniowiec i podał prośbę o przyjęcie go do armji rum. Prośba będzie prawdopodobnie uwzględniona.

Według krążących tu wiadomości Petruszewicz i Metropolita Szeptycki wyjechali do Genewy celem

przedstawienia żądań rusińskich w Lidze Narodów. Powstała nowa koncepcja w której rusini godziliby się na oddanie Galicji wschodniej Czechem na analogicznych warunkach jak Ruś Przykarpacka.

Wielogłowski ppor.
i oficer łącznikowy W.P.
w Czerniowcach.

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 263–266.

№ 122
ІНФОРМАЦІЯ З ВІДНЯ ПРО РОЗГЛЯД СХІДНОГАЛИЦЬКОГО ПИТАННЯ В ЛІЗІ НАЦІЙ У ЖЕНЕВІ

18 грудня 1920 р.

Z okazyi ogólnej konferencyi Ligi Narodów w Genewie, w casie od 15. listopada do 15. grudnia 1920 wyjechała tam Delegacya ukraińskiej Nacyonalnej Rady, pod przewodnictwem prezesa Dra Eugeniusza Petruszewzcza, w skład której wchodziłi oprócz niego: Dr. Kość Lewicki, Stefan Witwicki i Ernest Hreiter. Wedle programu umówionego jeszcze we Wiedniu zadaniem Delegacyi było: przedstawić przed oczami zebranych tam delegatów prawie ze wszystkich Państw świata, kierunek polskiego okupacyjnego regime w naszym kraju oraz postawić sprawę politycznego losu Wschodniej Galicyi na porządku dziennym ogólnej konferencyi Ligi Narodów i spowodować rozstrzygnięcie tego pytania w myśl naszych żądań.

Instytucya Ligi Narodów w stosunkach międzynarodowych jest czemś zupełnie nowem. Jej zasadnicze zadanie: strzeżenie sprawiedliwości i pokoju w życiu międzynarodowem. Większa część postanowień o organizacyi Ligi Narodów odnosi się do procesu /procederu?/ jakim załatwiane mają być możliwe spory pomiędzy poszczególnemi państwami aby niedopuścić do wojny. Specyalnego postanowienia, jakie by mogło być przystosowane do naszej sprawy niema. Do tego Państwa ententy /a są one przewodnikami Ligi Narodów/ stoją na tem stanowisku, że rozstrzygnięcia Ligi Narodów nie mogą w żadnym wypadku dotyczyć spraw, rozstrzygniętych już przez pokój wersalski i przez dalsze związane z nim pokojowe traktaty. W końcu obecne chwilowe międzynarodowe położenie jest takie, że rozstrzygnięcie naszej sprawy jeszcze ciągle dalej się odwleka.

W szczególności na podstawie zebranych przez nas informacyi na miejscu t. j. w Genewie, stanowisko nasze wygląda tak:

Pytanie Wschodniej Galicyi /to już do znudzenia sta prawda/ związane jest z pytaniem wschodu i wskutek niewyjaśnionych stosunków w Rosyi pozostaje dotychczas nierozstrzygnięte a oprócz tego jest ono teraz mało aktualne. Nikt nieprzyniewolony tem pytaniem, w obecnej chwili już nie zajmuje się. Mogłyby pytanie to wysunąć tylko same zdarzania: Bolszewicko-polska wojna, albo pokój. Gdyby wskutek tych faktów, sprawa nasza weszłaby na porządek dzienny międzynarodowych rozważań, rozstrzygnięcie jej nastąpiłoby natychmiast. A w jakim sensie?: - Anglia stoji dotychczas na stanowisku, że ze Wschodniej Galicyi należy utworzyć osobną jednostkę państwową pod kontrolą

międzynarodową. W żadnym wypadku Anglia nie zgodzi się na przyłączenie Wschodniej Galicyi do Polski, ona przeciwną jest nawet polskiemu mandatowi dla administracyi Galicyą i na żądanie Lloyd Georgea zawieszony został statut, jakim miał być ustanowiony ten mandat.

Co do Francyi to niektóre koła już obecnie przyznają, że w sprawie wschodnio-galicyjskiej polityka francuska zrobiła pomyłkę. Ale przecież obecny franko-polski blok, aż nadto dużo ma wspólnych interesów i nadto dużo na okół sentymentów, aby Francya już teraz pogodziła się z poglądem Anglii. Chociaż Francya poczuwa się za związaną swym przedwojennym traktatem z Rosyą, wedle którego Galicya powinna przypaść Rosyi, to jednak ze względu na nieuporządkowane tam stosunki chciałaby ona oddać nasz kraj tymczasowo w administracyę Polsce na podstawie wygotowanego na naszą korzyść statutu. /Francuski prem ze względu na możliwość polsko-rosyjskiego pokoju w Londynie poruszył tam i kwestyę galicyjską z wnieskiem, ażeby już teraz rozpoczęto nad tem dyskusyę i rozstrzygnięto ją w powyżej podanym kierunku, jednak Rząd angielski nie wyraził dotychczas swojej zgody/.

Z wywiadów naszego przedstawiciela w Waszyngtonie wynika, że Ameryka pogodziłaby się także z utworzeniem ze Wschodniej Galicyi samodzielnego Państwa, lecz Ameryka nie bierze udziału ani w Najwyższej Radzie, ani w Lidze Narodów.

Włochy i Japonia co do naszej sprawy bliższe są do poglądu angielskiego jak francuskiego, jednak inicyatywy w tej sprawie nie podejmą i będą wyczekiwały dokąd jej nie podejmie kto inny.

Wobec wszystkiego tego co dotychczas powiedziano, okazuje się rzeczą nie wskazaną, domagać się postawienia naszych żądań na Lidze Narodów, ponieważ one mogłyby być tam odrzucone i w ten sposób sprawa do pewnego stopnia byłaby przesądzoną. Na wszelki wypadek sprawa wymaga zasadniczego przygotowania. Do tego przyłączyła się i ta formalna trudność, że celem postawienia naszej sprawy na porządku dziennym obrad Ligi Narodów, było rzeczą konieczną, aby ktoś z członków Ligi wysunął ją jako swój wniosek, a takiego wnioskodawcy nie można było znaleźć w obecnych warunkach.

Wobec tego na podstawie własnych spostrzeżeń i na podstawie rad udzielonych nam przez przychylnych polityków postanowiliśmy nieforsować naszej sprawy w obecnej chwili na Lidze Narodów. Pomimo tego wnieślimy tam swój memoryał z żądaniem, aby Liga Narodów przyczyniła się do zrealizowania naszego prawa samooznaczenia odpowiednio do woli ukraińskiego narodu jako przeważającej większości, mającej prawo do samodzielnego państwowego życia. Dalej postawiliśmy żądanie, ażeby aż do czasu dokąd to prawo nie będzie zrealizowane – władza we Wschodniej Galicyi była oddaną urzędowi utworzonemu z miejscowej ludności odpowiednio do liczebnej siły poszczególnych narodowości w kraju, a jaki stałby pod protektoratem międzynarodowej komisyi. W końcu postawiliśmy żądanie, ażeby przez Ligę Narodów przyznaną była przy tej instytucyi, reprezentacya ukraińskiej nacyonalnej Rady, dlatego, ażeby ona mogła przez Ligą Narodów zastępować żądania ukraińskiego narodu we Wschodniej Galicyi.

Delegacya do Ligi Narodów przyjętą była przez Przedstawicieli Anglii, Francyi, Italii, Japonii oraz przez

Prezydenta Ligi Hymansa i Przedstawiciela Generalnego Sekretaryatu. Wszystkim tym politykom przedstawiono dokładnie stan naszej sprawy i polskie okupacyjne regime we Wschodniej Galicyi, a oprócz tego wszystkim Delegatom Ligi Narodów rozesłano nasz powyżej wspomniany główny memoryał z osob dodatkiem /wniosionym również do Ligi Narodów/, jaki mieści prawnopaństwowy pogląd wschodniogalicyjskie pytania, oraz krótki obraz okupacyjnego regimu we Wschodniej Galicyi. Oprócz tego rozesłano wszystkim delegatom opis ostatnich nadużyć polskich, oraz pis w sprawie kolonizacyi Wschodniej Galicyi, wniesione również do Generalnego Sekretaryatu Ligi Narodów.

U wszystkich obczych przedstawicieli spotkali się nasi delegaci z wielkiemi sympatyami dla naszej sprawy. Wogóle należy podkreślić, że Polska do reszty utraciła te sympatye jakie miała dotychczas, nawet we Francyi i że jeżeli będziemy uważać te zmiany w nastrojach zagranicą za siłę moralną, to trzeba przyznać, że ona jest za nami. Ta siła w rozstrzygnięciu naszej sprawy jakie powinno nastąpić w ciąg tego lata, na wszelki wypadek odegra swoją znaczną rolę.

Ta zmiana w nastrojach wobec Polski i nas objawia się na zewnątrz w prasie francuskiej, dotychczas dla nas nieprzystępnej, a niektórzy redaktorowie miejscowych dzienników genewskich, rozchodzących się i zagranicą, oświadczyli nam, że oddadzą swoje usługi na obronę naszej sprawy, jakiej życzą sobie być zastępcami. – Także we wszystkich miejscowych francuskich dziennikach pojawił się komunikat o przybyciu naszej delegacyi i o jej zadaniu, następnie przedruk naszego głównego memoryału, a w końcu komunikat o naszej audyencyi u Prezydenta Ligi Narodów.

Oprócz tego członkowie delegacyi odbyli szereg rozmów z przedstawicielami zagranicznej prasy.

Dla dokładnego obrazu co do naszego międzynarodowego położenia należy dodać, że Polska dotychczas niema mandatu do administrowania Wschodnią Galicyą. W szczególności na podstawie postanowienia Najwyższej Rady konferencyi pokojowej z dnia 25. czerwca 1919 pozwolono polskiej armii przedłużać operacye wojenne po linję Zbrucza. To wszystko – na czem Polska opiera swoją okupacyę Wschodniej Galicyi. W postanowieniu z 11. lipca 1919 Rada Najwyższa oświadczyła, że Polsce przekazaną będzie administracya Wschodniej Galicyi, gdy Polska zawrze z Państwami ententy umowę, jaką zagwarantowana będzie Wschodniej Galicyi autonomia terytoryalna i jaka opierać się będzie ostatecznie na prawie nacyonalnego samostanowienia, które miało być wykonane przez samą ludność i ostatesznie rozstrzygnąć o politycznym losie kraju. A więc oddanie Wschodniej Galicyi w administracyę Polsce zawarunkowane jest zawarciem umowy między Polską a Państwami ententy co do takiej administracyi, a takiej umowy dotychczas nie zawarto. W ten sposób Polska jest i dotychczas tylko faktycznym okupantem. Natomiast projektem statutu /zawieszonego/ z 20. listopada 1919, postanowieniem Najwyższej Rady pokojowej konferencyi z 8. grudnia 1919 i traktatem w Saivre z 10. sierpnia 1920 uznano Galicyę za osobną międzynarodową jednostę a w szczególności projektem statutu postanowiono, że Wschodnia Galicya staje się przedmiotem państwowego prawa i osobną jednostką, jaka ma prawo do swego przedstawicielstwa w stosunkach międzynarodowych; tym samym projektem statutu oznaczono granice Wschodniej Galicyi, a postanowieniem

Najwyższej Rady z 8. grudnia 1919 określono prowizoryczne granice na Wschodzie, przyczem granica ta idzie linją Grodno – Przemyśl, i powiedziano, że Polska tylko do tej granicy ma prawo zaprowadzić administracyę cywilną. W końcu traktatem w Saivre, zawartym pomiędzy Czecho-Slowacyą, Węgrami, Rumunią i Polską z jednej, a Państwami ententy z drugiej strony, oznaczono ostateczne granice, pomiędzy wspomnianemi powyżej Państwami a Wschodnią Galicyą. Imieniem Wschodniej Galicyi podpisywała ten traktat ententa.

Taki jest w najogólniejszych zarysach praw stan wschodniogalicyjskiego pytania.

W najbliższych dniach ma nastąpić rekonstrukcya Rządu w ten sposób, że p. Dr. Kość Lewicki obejmie urząd spraw zagranicznych, p. Dr. Nazaruk urząd prasy i propagandy, a Stefan Witwicki, pozosta członkiem rządu bez resortu, obejmie przewodnictwo Delegacyi paryskiej i w charakterze przewodniczącego tej Delegacyi będzie prowadził zastępstwo naszych interesów również w Londynie. Odpowiednio do zebranych informacyi za granicą, sprawa nasza będzie forsowana przez nas, lub też nie na Lidze Narodów. – Na razie ograniczyliśmy się do tego tylko, aby ją tam przedłożyć.

Wiedec, dnia 18. grudnia 1920.

ДАЛО, ф. 271, оп. 1, спр. 382, арк. 29–31.

№ 123
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ ПРО ПОРУШЕННЯ ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ ПРАВ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

26 грудня 1920 р.

Ексцеленціє!

Іменем Української Національної Ради Східної Галичини дозволяю собі звернути увагу Вашої ексцеленції на нарушення права Східної Галичини польською окупаційною владою:

На основі міжнародних рішень Східна Галичина як частина бувшої австрійської держави являється окремою територіальною одиницею, якої політичне становище досі не є вирішене державами антанти. Польща є тільки фактичним окупантом краю. На се мав я честь подрібно звернути увагу Вашої Ексцеленції у своїм письмі з 22. грудня 1920 р. про ухвалу польського сойму в справі поділу Східної Галичини на 3 департаменти.

Та проте Польща вважає Східну Галичину частиною польської держави а мешканців її трактує як горожан польської держави. І так

1. Органи польської окупаційної влади примінюють всі закони польського сойму і всі розпорядки центрального варшавського уряду до Східної Галичини.

2. На мешканців Східної Галичини накладають фінансові тягарі, якими могли би обтяжувати тільки своїх горожан. І так розпорядком Ради Оборони польської держави з дня 20. серпня 1920 р., і виконуючим розпорядком Міністерства Внутрішних справ з дня 27. серпня 1920 р. наложено на населення одноразову данину в натурі на потреби польської армії. Ці розпорядки примінено і до населення Східної Галичини, їх виконано в цілім краю і їх переве-

дення погіршує господарські і санітарні відносини серед населення в краю; вже тепер панує серед населення Східної Галичини винищеного світовою, українсько-польською і польсько-большевицькою війною великий брак одіжи, білля і обуви, — і сей брак є одинокою з причин поширювання пошестних недуг у Східній Галичині.

3. Крім того на всіх мешканців Східної Галичини наложено обовязок примусової віддачі певної части майна в хосен польського державного скарбу; ту фінансову трансакцію названо примусовою позичкою.

4. Мешканців Східної Галичини силують польські власти признавати себе горожанами польської держави і так нпр. всім учителям середних шкіл доручено виповнити квестіонар, а якім міститься рубрика про державну приналежність. Учителів, Українців, силувано вписувати в тій рубриці, що вони є горожанами польської держави, під грозою увільнення зі служби. Так нпр. професора VII-ої гімназії у Львові о. Дамяна Лопатинського, який вписав в згаданій рубриці, що він є горожанином Східної Галичини, директор тої ґімназії п. д-р Йосиф Ноґай без ніяких доходжень звільнив негайно зі служби. Шкільний інспектор д-р Іван Копач велів всім учителям І-ої ґімназії у Львові, виповнити дотичну рубрику наведеного квестіонера; “Державна приналежність до польської Річипосполитої”, бо в притивнім случаю будуть звільнені зі служби. Таким самим насильством директор д-р Нітман присилував до такої самої заяви Українців учителів жіночої семінарії у Львові. Таким самим способом силувано до анальоґічної заяви Українців учителів инших середних шкіл у Львові і в цілій Східній Галичині.

5. Польська окупаційна влада наміряє перевести в цілій Східній Галичині конскрипцію, в якій має бути уміщена також рубрика про державну приналежність, хоч політичне становище Східної Галичини досі не є вирішене. Розуміється

польськими окупаційними властями будуть вжиті відповідні міри, щоб та рубрика була виповнена кождим мешканцем краю в бажанім для них змислі.

6. Мешканців Східної Галичини польської національности силується до військової служби до польської армії, а таксамо деяких мешканців української національности. І так нпр. Павла Р у р у, Йосифа Р у р у і Матея М о р а в с ь к о г о, всіх зводник повіт Бібрка обжаловується перед Експозитурою військового суду ДОҐ в Перемишлянах до ч. док. 8910/20 і Е132/20 о злочин де з польського війська. Всі названі є Українцями і взято примусово до польського війська. Як Українці служили Матвій Моравський і Йосиф Рура при українській галицькій армії, а саме перший як підстаршина, від 1. січня 1919 р. аж до уступлення українських військ зі Східної Галичини, а другий дістався як український жовнір дня 3. липня 1919 р. у польський полон і перебував довший час як українських полонений в польському таборі в Вадовицях. Всі три є греко-католиками і на це мають посвідки греко-католицького уряду парохіяльного в Водниках. Мимо того примусово забрано їх до польського війська, заприсяжено а коли вони втекли, оскаржується їх о злочин дезерції. Станислава Булу родом з Методинич, повіт Дрогобич там приналежного, який не був навіть заприсяжений як польський жовнір, засуджено за дезерцію з польської армії на рік вязниці.

На тій основі і імени Української Національної Ради прошу Ваше правительство поробити відповідні заходи:

1. Щоби до території і до мешканців Східної Галичини були бережені інтернаціональні постанови,

2. щоби всі зарядження польської окупаційної влади, противні інтернаціональному праву відносно Східної Галичини, були уневажнені,

3. щоби мешканцям краю були повернені всі шкоди, спричинені противними зарядженнями польської окупаційної влади.

Прийміть Ваша Ексцеленціє заяву моєї найглибшої пошани.

Відень, дня 26 грудня 1920.

Д-р Евген Петрушевич в. р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294. Машинопис. Копія.

№ 124

ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО УТВОРЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ В ІТАЛІЇ З РЕЗОЛЮЦІЄЮ ПРЕЗИДЕНТА ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ОЛЕКСАНДРА КОЛЕССИ ГОЛОВОЮ МІСІЇ

26 грудня 1920 р.

До
Високодостойного Пана
Президента ЗУНР
у Відни.

В полагодженню даного мені доручення предложити внесення що до сформовання надзвичайної дипльоматичної місії ЗУНР до Італії вношу:

1. Щоби головою тої місії іменувати П. Д-ра Олександра Колессу, Проф. університету тепер у Відні.

2. Секретарем тої ж місії іменувати о. Хаверія Бона.

Одночасно долучаю декрети номінаційні для згаданих кандидатів.

Відень, дня 26, грудня 1920.

Степан Витвицький
Уповновласнений для справ закордонних
Державний Секретар.

Резолюція: До уряду Диктатора ЗУНР для справ закордонних
В прилозі маю честь переслати оригінальні декрети і призначення
1) Проф. Д-р Олександра Колесси головою надзвичайної дипломатичної місії...

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77. Машинопис. Оригінал.

№ 125
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ТАРАСОВІ ШУХЕВИЧУ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ЙОГО УРЯДОВЦЕМ ПРЕДСТАВНИЦТВА У БЕРЛІНІ

29 грудня 1920 р.

До Високоповажного Пана Тараса Шухевича
в Берліні.

З дорученням п. Президента д-ра Євгена Петрушевича іменую Вас урядовцем Представництва ЗУНР в Берліні з днем 1. падолиста 1920.

Ваша платня буде виносити тисяч /1.000/ нім. марок місячно.

Відень, дня 29. грудня 1920.

Уповновласнений для Справ Закордонних
Державний Секретар.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Копія.

№ 126
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНИЙ РАДИ УРЯДОВІ БОЛГАРІЇ ВІДНОСНО КОЛИШНІХ ВІЙСЬКОВИКІВ УГА, ЩО ОПИНИЛИСЯ НА ЇЇ ТЕРИТОРІЇ

29 грудня 1920 р.

Ч. 636/20.

До
Високого Уряду Королівства Болгарії
в Софії

Після донесень, які одержав підписаний Уряд Східної Галичини, на теріторію болгарську мали перейти разом з відділами військ Генерала Врангля, також частини східно-галицької армії, яка літом 1919 р. перед переважаючими польськими силами опустила Східну Галичину і перейшла на теріторію давної російської України. Число людей тої армії, що опинилась щойно в Болгарії має доходити до 5.000.

Оскільки би ті донесення відповідали правді, підписаний Уряд просить, щоби Високий Уряд зволив:

1) з частин галицької армії, що остають на болгарській теріторії утворити окрему одиницю і помістити її в окремім таборі, сепаровану від инших військових яких-небудь чужих відділів, що остають в Болгарії та не відмовити їм головно моральної опіки,

2) виплачувати жовнірам їх жовнірські побори а офіцирам їх офіцирські платні,

3) щоби дозволено відпоручникови підписаного Уряду виїхати до Болгарії та відвідати там згадані наші військові відділи.

Відень, дня 28. грудня 1920.

Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Машинопис. Копія.

№ 127

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СТАТУТ НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ ЗУНР У ЛОНДОНІ

30 грудня 1920 р.

На внесення Уповноваженого для справ закордонних установляю отсей статут для Надзвичайної Дипльоматичної Місії ЗУНР в Льондоні:

1) Надзвичайна Дипльоматична Місія в Льондоні складається з голови, 1 члена і 1 урядовця.

2) Всі справи, які входять в компетенцію Місії рішає голова.

3) Член Місії відповідно інструкціям голови Місії полагоджує ті справи дипльоматичного характеру, які означить голова.

4) Урядовець Місії виконує обовязки, яких відповідно розпорядженню голови Місії вимагає внутрішнє діловодство Місії.

Відень, дня 30 грудня 1920.

Печатка Диктатора ЗУНР **Є. Петрушевич**

Президент Української Національної Ради Східної Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 7, арк. 19. Машинопис. Оригінал.

№ 128
ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СТАТУТ НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ ЗУНР У РИМІ

30 грудня 1920 р.

На внесення уповноваженого для справ закордонних установляю отсей статут для Надзвичайної Дипломатичної Місії ЗУНР в Римі:

1) Надзвичайна Дипльоматична Місія в Римі складається з голови і 1 урядовця.

2) Всі справи, які входять в компентенцію Місії рішає голова.

3) Урядовець Місії виконує обовязки, яких відповідно розпорядженню голови Місії вимагає внутрішнє діловодство Місії та полагоджує ті справи дипльоматичного характеру, які будуть йому доручені головою Місії; в полагодженню тих справ він придержується точно інструкцій, які дасть йому голова.

Відень, дня 30 грудня 1920.

Печатка Диктатора ЗУНР **Є. Петрушевич**

Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 7, арк. 20. Машинопис. Оригінал.

№ 129
ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СТАТУТ ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

30 грудня 1920 р.

На внесення Уповноваженого для справ закордонних установляю отсей статут для Делегації ЗУНР на Мирову Конференцію в Парижі:

1) Делегація складається з голови і двох урядовців.

2) Всі справи, які входять в компентенцію Делегації рішає голова.

3) Урядовці Делегації виконують обовязки, яких відповідно розпорядженню голови Делегації вимагає внутрішнє діловодство Делегації та полагоджують ті справи дипльоматичного характеру, які будуть їм доручені головою Делегації; в полагодженню тих справ, вони придержуються точно інструкцій, які дасть їм голова.

4) Всі инші постанови відносно організації Місії, тратять силу.

Відень, дня 30 грудня 1920.

Печатка Диктатора ЗУНР **Є. Петрушевич**

Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 7, арк. 18. Машинопис. Оригінал.

№ 130
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ З ПРИВОДУ ПОДАЛЬШИХ НАДУЖИТЬ ТА ЗНУЩАНЬ ПОЛЬСЬКИХ ОКУПАНТІВ НАД НАСЕЛЕННЯМ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

30 грудня 1920 р.

Ваша Ексцелнціє!

Іменем Української Національної Ради дозволяю собі предложити Вашій Ексцеленції дальші акти надужить та знущань польських окупаційних властий у Східній Галичині над українським населенням:

1. В другій половині вересня в селі Вербилівці рогатинського повіту спалило польське військо 27 господарств разом із цілим майном. Коли підчас пожару люде із околиці прийшли на місце і хотіли зльокалізувати пожежу, польські жовніри загрозили розстрілом кождому, хто поважиться ратувати будинки перед шаліючим огнем.

В тім самім повіті, в селі Фірлеїв, польська патруля убила Павла Дороша, який із припоручення сеїж, ніс зареквірований для війська овес, поціливши його кулею із кріса в пахвину.

Додати треба, що се село, ще в часі коли велася оружна боротьба з большевиками, польська артилерія безпотрібно острілювала, бо ні в селі ні в околиці не було большевиків, причім одну женщину убито, а другу тяжко ранено.

В тім самім селі з початком жовтня 1920 р. місцева жандармерія застілила одного парубка із села Мальної, якого арештував і привів до жандармерії польський провокатор, що перебраний за селянина, впросився під позором утікаючого із польського полону українського жовніра до згаданого парубка на ніч і своїми розмовами спровокував у сего

парубка вислів невдоволення із панування Поляків над Українцями.

Селянина Степана Михалевича з Рожанки нижної пов. скільського приарештувала тухольська державна поліція 23. вересня 1920 р. під покришкою, що брав участь в повстанню. Побивши до крови скованого ланцухом знятим із пса, розбито йому лице кольбою, посічено його тіло нагаями, а для постраху оден з поліцаїв водив його на посторонку немов пса по цілому селі. Державний поліцай, що ескортував Михалевича з Рожанки нижної до Тухлі, по дорозі замордував арештанта, а на оправдання свого звірського вчинку зложив рапорт, що Михалевич украв баґнет та ним сам пробився. Дня 21. серпня 1920 р. прийшло польське військо до Підлютого пов. Долина і під проводом державної поліції приарештувало камерального лісничого з Ясени Михайла Ільницького, якому удалося утечи; з пімсти за утечу Ільницького військовий поліційний аґент Ґурский знущався на жені Ільницького, хотячи на ній вимусили, щоби вона подала місце укриття свого мужа, а коли Ільницька сего не хотіла зробити, приарештував її і відставив до Перемишля, де її по кількох днях звільнено.

Сей самий відділ арештував без ніякої причини старенького побережника на Осмолоді Петра Хрестика, і його доньку, яку нелюдсько побито. По кількох днях їх випущено на волю, не найшовши за ними найменшої вини.

Арештовано митрополичого лісничого Криницького забравши його і в його сина одежу та білля, хоч і сей не мав ніяких зносин із повстанцями.

В селі Перегінську, польське військо і жандармерія розграбило майже все майно місцевого населення, причім замордовано Василя Паука і Йосифа Зазуляка. В селі зрабовано все, що мало яку-небудь вартість.

В селі Славску відділ польського війська з поручником Міхальским на чолі, за його-ж дозволом рабував 26 і 27. серпня с.р. майно місцевого населення. Жовніри

розбігшись по селу, побивали всіх не виймаючи жінок і дітей. Ходили бандами по кількох від хати до хати і забирали із хат все, що їм під руки попалося. Не обійшлося без насильств над жінками і дівчатами, а дикі інстинкти проявилися також і в безцільнім нищенню улиїв з бжолами, які спалено по забранню меду. Шкода, яку спричинено в пасіках виносить около пів міліона марок, а шкода з рабунків ща найменше півтора міліона марок, бо забрано всю теплу одіж, білля, полотно і т. д., так, що люде остали в тім, в чім були убрані.

В селі Дмитрові повіт Радехів, били орґани польської влади, буками, на публичнім місци молоду в слюбнім строю і всіх дружок. В тім-же селі 60-літний чоловік дістав 200 буків, а польські аристократи числили удари.

В селі Гребінка в повіті Рава Руська польський князь Павло Сапєга буками зганяв на примусові роботи в своїм дворі навіть 12-літних дітей.

В селі Річицях тогож повіту, польські жандарми привязували до коней Українців і волочили звязаних по селі.

Особливо нелюдське поводився сержант польського війська Турек, ща арештованих побивав, а навіть колов баґнетом.

Дня 30. серпня 1920 р. прийшов другий відділ польського війська під проводом Клєховського. Сей відділ спалив на верхах 4 будинки і два обороги сіна та гонив за людьми віддаючи від часу до часу сальви із крісів.

Жовніри з того самого відділу побили в нелюдський спосіб Катамая, Маркова і Луку Винника.

В Ланах під Щирцем повіту львівського жандармська патруля під командою Чухновського вистрілом із кріса вбила Дейнеку і Ярембу з Ланів, які йшли дорогою разом із товаришами.

Сталося се 3. жовтня 1920 р.

Державна львівська поліція, бажаючи вимусити признання від 13-літнього хлопця Володимира Хомяка, скатувала його, так, що він помер із побоїв.

Ся поліція виказує особлившу кровожадність, як виказують дальші побиття Арона Берґера і Герша Ґруґера, аґентом сеї поліції Мазоховским, який в другій половині жовтня 1920 р. при переслухання побив їх нелюдсько касетом, приказавши їм розібратися до голого тіла. Сі садистичні практики вивели із рівноваги навіть львівські польські дневники, які як "Ґазета Поранна" ч. 5565., "Ґазета Вєчорна" ч. 5543 і "Слово Польскє" ч. 543 пятнують бестіяльство функціонерів державної львівської поліції, характеризуючи поведення їх як злочинців.

II. Польські власти безпеченства в супереч постановам карного поступовання, виарештовують дальше Українців, яких потім держиться місяцями по слідчих вязницях, в яких по причині середновічних уряджень, попадають люде в недуги, що є зародком передвчасної смерти.

Таких безправних арештовань доконано, арештуючи в часі від вересня до грудня 1920 р.: учителя в Рибниках Ю. Юськевича, учителя в Вербові Н. Петрицького, д-ра Е. Ловицького і канцелярійного урядника в Підгайцях проф. Ю. Міськевича і Данева в Бучачи.

О. Дмитра Бахівського в Тустановичах, Василя Сухового з Бережан, якого ведено вулицями Львова босого і без плаща, о. Йосифа Кучкуду, гр.-кат. катихита в Перемишлянах, д-ра Іляріона Боцюркова, адвоката і бувшого українського державного комісара в Бучачи, якого держиться в Чорткові, в вязниці, в кімнаті без вікон, де він разом із другими спить на голій підлозі. Арештованим подається невистарчаючу поживу, а навіть не дозволяється рідні поліпшувати їх долю, та нарочно мориться їх голодом не даючи їм взагалі ніякої поживи.

Петра Дзюбінського властителя 100 морґового господарства і фабрики моторової господарських возів в Трушевичах повіт Добромиль, якому після побиття не можна було доказати ніякої вини, вислано до табору інтернованих в Домбю, де він вже поверх рік перебуває, коли між тим його господарство нищиться, бо жена із 4 дітьми в віці від 4–10 літ не є в можности відповідно загосподарити. З нагоди ревізій польські власти безпеченства розграбили ціле його движиме майно так, що його родина терпить нужду.

В повіті теребовельськім в Малові, Семенові, Слобідці Струсівській і Романівці не лише арештовано невинних людей, але і побито буками, як 70-літну жінку Трендовацьку із Малова, Чайковського із Слобідки Струсівської. Арештовано також і молодіж шкільну і академиків.

В Купчинцях повіт Тернопіль, арештовано 10 селян, яких відставлено 15–17 жовтня 1920 р. до полевого суду у Львові, між иншими Михайла Бодарського і Василя Косара.

Арештовано і ставлено перед суд Михайла Кутельногу, бувшого команданта постерунку української державної жандармерії в Оброшині, за се, що він за часів української влади виконував прикази своїх начальників, кваліфікуючи його діла, як насильство публичне.

III. В таборах інетрнованих та полонених, в яких під цю пору держить польська окупаційна власть поверх 5.000 Українців із Східної Галичини, відносини не тільки не поліпшилися, але із настанням зимнійшої пори погіршилися.

В таборі інтернованих в Домбю вже загостили холєра, тиф і віспа.

Навіть польська преса, яка ворожо відноситься до галицьких Українців, приносить описи скандалічних відносин по таборах, як от варшавський часопис "Наруд" в числі 243 з 6. грудня 1920 р., приносить статтю Філіпа Кучковського про відносини в таборах для інтернованих на Домбю.

"Доходять до нас – пише Кучковські понурі вісти з концентраційних таборів. Робимо уважними кого належить, що почнемо оголошувати протоколи, що будуть

кликати о пікету до опінії цілого світа, коли відносини не поправляться.

“Маємо перед собою зізнання одної з жінок, випущеної з Домбя. Стверджує вона, – що крім недостаточної поживи, спання на прічах без сінників, жінки є наражені ще на специяльні щикани. Обтято їм волосся, зрушується їх до скидання одіжи в присутности комісії, зложеної з лікаря та инших мущин, а врешті поміщено їх в бараку (в числі 225) разом з проститутками.

“Відвідували їх жовніри вартівники. Діялися ординарні оргії, ходження на голо по бараках заповнених політичними вязнями. За це проститутки користають з полекшей, дістаючи чисту білизну та ліпший харч.”

Стаття кінчиться покликом, – щоби польський уряд зробив раз порядок, та не давав таких командантів до таборів, що роблять скандали.

В тім ославленім таборі на Домбю під Краковом відносини дійсно страшні.

Мимо зимна доходячого до 15 степенів Цельз. низше нуль, інтерновані між якими є жінки й діти, ходять босі і обдерті, майже голі.

Пожива є неможлива. Дають бульбу майже зігнилу та 30 дк. хліба денна, а до того три рази в тиждень зігнилі оселедці.

Інетрновані сплять в бараках на землі, без сінників, та мало хто має коц на покриття.

Заведено арештантський порядок, а помічник команданта табору Дорчак зарядив знимання капелюхів перед жовнірською вартою, побиває та мальтретує людей, навіть хорих та приказує їм шурувати підлоги. До табору не пускається, навіть родин інтернованих у відвідини, а навіть заборонено привозити харчі з Українського Горожанського Комітету в Кракові.

Не ліпше діється в таборі полонених в Тухолі. Приміщено тут 461 старшин і 400 стрільців. Перед 3. жовтня 1920 р. були старшини приміщені в 5 бараках. По тім часі зігнано їх

до двох бараків, де так тісно, що сплять оден при другім. В бараках нема печий, тому люде, яких одяги і білля понищилося, по причині зимна до 15° С. низше нуль, западають на здоровлю і жде їх неминуча тяжка недуга.

Полонених годується гороховою пісною зупою і бараболями, а деколи подяється ще пісну копусту. Міністерство приписало давати кінське мясо, але воно приходить до табору вже зігниле, тому і ніхто його не їсть.

Часами дають оселедці але зігнилі, тому і ніхто їх не може їсти. Від тих оселедців захоріло кількох старшин.

Поведення управи табору брутальне. Старшин уживається до тяжких фізичних робіт.

Части полонених відставлено з Тухолі дня 15. падолиста 1920 р. до Ланцута, де в кімнаті на 312 $м^2$ приміщено 370 людей. Більша частина була, змушена спати на долівці. Обіцяно, що звільниться всіх в 2—3 днях, але се не сповнилося, бо хоч вже друга половина грудня, а полонені ще дальше сидять в заперттю.

Тут 27. падолиста 1920 р. перенесено їх з бараку до стаєн, де сплять на голих дошках.

IV. Виняття Українців з під права, характеризує досадно спосіб, в який власти вязничі поводяться з посудженими, що остають у вязниці слідчій, та спосіб, в який суди цьвільні і військові переводять карне поступовання.

По думці обовязуючої карної процедури, посуджені, але не правосильно засуджені, мають бути трактовані у слідчій вязниці із найбільшою зглядністю, мається уважати на їх суспільне становище, вони маюти право на власний кошт харчуватися поживою приношеною з поза вязниці, рідня має право відвідувати інквізита, а він має право відбирати листи та читати книжки, се все під контролею слідчого судді. Суд натомість є обовязаний з можливою поспішністю прискорювати хід поступовання, щоби скоротити слідчу вязницю.

Сі гуманні засади карного поступовання не примінюється до Українців, навпаки власти вязничі з потоптанням права

трактують інквізитів як засуджених злочинців, а слідчі судді продовжують в нескінченість слідства так, що невинні люде сидять поверх року у вязницях.

Ярким приміром системи винищування елєменту українського є увязнення о. д-ра Степана Юрика, гр.-кат. пароха в Золочеві, папського шамбеляна та члена Української Національної Ради. Без всяких доказів вони арештували його 28. лютого 1920 р. Не зважаючи ні на його вік (75 літ), ні на суспільне становище, всаджено його до келії разом з польськими жовнірами, посудженими о крадіж та инші того рода провини, де він крім погроз і ординарних лайок зі сторони арештантів, мусів спати на деревляній прічі, разом із польським капралем. Дня 1. марта 1920 р. відвезено його до полевого суду у Львові і приміщено у військовий арештах на Замарстинові, звідки дня 4. марта 1920 р. переведено його до Золочева. Через ніч приміщено його в канцелярії місцевої жандармерії, де просидів до рана на кріслі, по причині браку ліжка до спання. Коло 10 год. передполуднем, ведено його головними вулицями Золочева під ескортою 6 жандармів, виставляючи сим способом на посміховиско, причім толєровано, що пасанти били його руками та палицями по голові і плечах, так, що його кров обляла. Не досить того, ще під брамами самої вязниці, ескортуючий жандарм Добруцький ударив його баґнетом в голову.

Заряд вязничий примістив його в великій, неопаленій, брудній та з зігнилою підлогою казні, де не було ні ліжка, ні сінника, ні навіть стільця і лишено його власній судьбі . Через 3 дні ніхто ним не журився і не лише не дано йому поживи, але навіть профос, на прохання, щоби йому дано води, ліжко, коц і сінник, коротко заявив “хиба каміння”. Щойно отже дано ліжко арештованому, сінник і коцик, переносячи його до меншої, вогкої казні, та дано арештантську страву не позваляючи на приношення йому поживи з його дому.

Переводячий слідство майор-суддя Золотенький не лише не усунув надужить управи вязниці, як се було його урядовим обовязком, але навпаки проти законних постанов, відмовив його проханню побирати харчі з дому та не позволив йому на читання догматики та трактату Пеша "Де Ґраціє ет Сакраменто", який мав намір перекласти із латинської на українську мову. Не позволено йому ні відправляти Служби Божої в каплиці вязничній, ні навіть бути при відправі правленій вязничним священиком.

Сей суддя навіть не позволив арештованому священикови на Великодні Свята відправити Служби Божої ані бути на ній.

Орґани вязничні поводилися брутально і не брали його в оборону перед здичілими арештованими, що не лише словних зневаг, але і биття на нім допускалися. Серед таких умов прожив він два місяці, коли почали йому пухнути ноги і вязничий лікар ствердив тяжку недугу серця, передано його до шпиталя.

Тепер суддя Золотенький не найшовни ніякої вини, велів відставити його до суду полевого у Львові, де його знова приміщено у військовій вязниці на Замарстинові, в малій, брудній казні, разом з 14 польськими дезертирами та посудженими о крадіж. З сеї казні переведено його до казні ч. 30, де було 60 арештантів, людей простих, посуджених о провини із жажди зиску походячі, як крадіж, спроневірення, рабунок, де серед невиносимих санітарних відносин держано його три тижні.

В сій вязниці просидів о. д-р Юрик рівнож на арештантськім харчу до 19. червня 1820 р., коли то його переведено до арештів цивільного окружного суду в Золочеві.

Тут держано його до 6. липня 1920 р. і перевезено знова до Львова дня 6. липня 1920 р., де передано краєвому карному судови.

Сей суд звільнив його з під слідчого арешту, а щоби покрити вину судів цивільних і військових, сконструувала Державна Прокураторія обжалования, що о. д-р Юрик

в часі української влади в Золочеві, ворожо відносився до Поляків.

Ворожу сторонничість польських військових і цивільних судів виказують наглядно і карні процеси проти братів Йосифа і Михайла Ґнипів, господарів із Жорниск повіт Городок.

Йосифа Ґнипу, 48-літного, батька 8 дітей, арештувала жандармерія з Домажира. 18. червня 1919 р. під замітом, що за української влади зорганізував військову міліцію. Арештованого передержано у вязниці до 24. жовтня 1920 р. тоді щойно звільнено його від вини і кари, застановляючи карне поступовання задля браку єства чину каригідного. У вязниці його бито.

Михайла Ґнипу арештовано 2. липня 1919 р. і відставлено його до вязниць львівського суду полевого на Замарстинові, де держано його до 24. жовтня 1920 р., коли то випущено його на волю. Жандарми, Щир і Йосиф Кульчицький, які його 2. липня 1919 р. арештували, збили його в часі транспорту кольбами, а у слідчій вязниці побивав його по голові ключник.

Подаючи до ласкавого відома Вашої Ексцеленції отсі надужиття польської окупаційної влади у Східній Галичині, прошу Вас іменем Української Національної ради Східної Галичини, спричинити, щоби Ваше Правительство ужило відповідних мір для охорони життя і майна населення Східної Галичини.

Прийміть, Ваша Ексцеленціє заяву моєї найглибшої пошани.

Відень, дня 30. грудня 1920.

Д-р Евген Петрушевич в. р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 298. Машинопис. Копія.

№ 131
МЕМОРАНДУМ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ДО ЛІГИ НАЦІЙ І ДЕРЖАВНИХ ДІЯЧІВ УСІХ КУЛЬТУРНИХ НАЦІЙ СВІТУ ІЗ ЗАКЛИКОМ ПІДНЯТИ ГОЛОС ПРОТЕСТУ ПРОТИ ПОЛЬСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО ТЕРОРУ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

грудень 1920 р.

В справі морду цілого племени.

В середині Европи вимордовується систематично ціле племя серед нечуваних мук. Край, де це діється, називається Східна Галичина. Нарід, який убивають, називається українським. Ті, що убивають на очах цілого світа, називаються Поляки. Ті самі Поляки, що більше як сто літ плакали перед Европою, що поки бідні, поневолені, аж поки Европа а в першій мірі Франція не дала їм допомоги. Ось що тепер виробляють ті самі Поляки з цілим народом.

1. Всі тюрми Галичини переповнені Українцями, який тортурами й голодом заморюють Поляки на смерть. А щоб не чути було криків тортурованих, то до сусідних келій пускають голодних собак, які своїм страшним виттям приглушують крики жертв. Це діється не тільки на провінції, але навіть в столичнім місті Львові, в будинку польської державної поліції. Ніякої вини арестованим ніхто не доказує! Терміну їх мук ніхто не визначує.

2. В знищених війною селах Сх. Галичини виграбовує польська жандармерія до останка сиріт убитих в тюрмах батьків, масово розстрілює і пускає з димом цілі села. Жінок, тортурованих у вязницях політичних вязнів примушують Поляки для більшої наруги вимивати щоденно кров, яка спливає з їх мужів в льокалях польської жандармерії.

3. До адміністрації в цілім краю не допускають Поляки ні одного Українця, обсаджуючи уряди в українських місцевостях всякими розбишаками й нотованими злочинцями, які тільки роблять, що обкрадають, виграбовують і тортурують українське населення. Польська бюрократія в цілім краю така скорумпована, що Галичина стала під польською управою одною великою спелюнкою розбою, крадежей, насильств, знущань і всяких переслідувань, яких не робили навіть Турки на Балкані. А це признав навіть вшехпольський посол Заморський у варшавськім соймі.

4. З одинокого університету, який є в Східній Галичині у Львові, виключені всі українські студенти й студентки виразною постановою польської влади, чого не робиться з жадним народом на цілій кулі земській! А на виїзд за границю дають польські власти паспорти тільки за грубими оплатами, яких не в силі поносити знищені й ограбовані Українці .

5. Тисячі українських інтеліґентів з семями вимирають з голоду, бо польська влада не допускає їх до урядів. Ні оден український професор університету не сміє читати лєкцій не тільки в університеті! Навіть приватних лєкцій не вільно читати українським ученим і навіть про такі справи, як фільольоґія. Старому культурному товариству "Ставропігія", яке істнує у Львові від 1583 р., заборонила польська влада уряджувати навіть популярні виклади.

6. Всяку торговлю для кождого, хто не є Поляком, так утруднено, що жити з неї неможливо. Так само руйнують українське ремесло. Перехід Українців з місця на місце до тої міри утруднений, Поляками, що навіть слюбним жінкам відмовляють польські власти видачі потрібних паперів, щоб могли дістатися до своїх чоловіків.

7. Нелад під польською адміністрацією такий, що повітові польські власти не слухають ні центральної влади в Варшаві, ні взагалі ніякої висшої влади. Те саме в польськім війську, яке дозволяє собі на нечувані надужиття; н.пр. при

вправах стріляє з гармат в спокійні українські села, убиваючи дітей і жінок. Що польські команданти роблять се нарочно, видно по тім, що перед острілюваними селами уставляють стійки, які перестерігають тих, що говорять по польськи, щоб не йшли туди "де пускається кров Українцям". Польське військо, яке колись одягла Франція, тепер знов обідране, босе й голодне, а польські офіцири самі розпускають його на грабунки по селах. На гостинцях в білий день можна бачити, як польські салдати в присутности своїх командантів обскакують селянські вози й виграбовують їх до чиста.

8. Польські власти забороняють складати добровільні жертви на рятування перед голодом Українців. В українські села, заражені тифом, не допускають лікарів і навіть арестують тих, які там були. Ціль польських окупантів – винищити українську людність, щоби скольоназувати Галичину Поляками. Польський центральний уряд призначив на кольонізацію Східної Галичини міліярдові суми й кольонізація вже переводиться.

9. В тій екстермінаційній політиці Польщі, проти Українців в Галичині бере участь вся польська влада і суспільність, допускаючись страшних наруг. Н. прим. в селі Дмитрові повіту Радехів била польська влада буками українську молоду в слюбнім строю і всіх дружок – на публичнім місци! В тім же селі війт, 60 літний чоловік, дістав 200 буків, а польські аристократи числили удари. В селі Ґребінка в повіті равськім польський князь Павло Сапєга буками зганяє на примусові роботи в своїм дворі навіть 12-літних українських дітей! В селі Річицях тогож повіта польські жандарми привязують до коней Українців і волочать звязаних по селі і т. д. і т. д.

І все це роблят Поляки на землі, де їх нема навіть 15 %!

Правда, терпіли й инші побіджені народи від своїх ворогів. Але цего не оправдував бодай жаден міжнародний трибунал! А тимчасом Галичину віддано в тимчасову управу

Польщі – рішенням Найвисшої Ради Антанти з 11. липня 1919 р. І хоч цілому світови відомо вже від року, як "управляють" Поляки цею нещасливою землею, – Найвисша Рада Антанти не робить жадних заходів, щоб положити кінець тій тимчасовій управі. Противно! Лянсується проект, щоб на 25 літ оставити Галичину під польською окупацією.

Ми легальний Уряд Східної Галичини, відносимося отсим криком розпуки винищуваного українського народа до всіх діячів культурних націй світа:

Дайте білому племеневи Українців, яке мучиться під польським ярмом, бодай тілько охорони, кілько даєте чорним муринам у своїх кольоніях! Прийдіть до Східної Галичини безсторонні комісії для ствердження польських злочинств в кождім повіті цілого краю! Допустіть уже раз до плєбісціту в тім пеклі, що називається Східна Галичина! А колиб зона мала бути дійсно віддана на 25 літні муки й тортури Польщі, то просимо Вас о одно: Дати Полякам дозвіл, в однім році винищити все українське населення Східної Галичини, що Поляки зроблять з приємністю, а що населення прийме радше, чим повільне конання протягом цілої чверти століття!..

Сподіємося, що між діячами і політиками культурних народів світа знайдуться мужі й жінки, які піднесуть свій голос в обороні винищуваного Поляками народу, тим більше, що Поляки роблять свої злочинства опираючись на допомозі західних держав і маючи офіціяльний мандат Найвисшої Ради Антанти до управи Східної Галичини!

Коли у Вас, Діячів всіх культурних націй нема на стільки впливу, щоб вирвати зі страшної польської катівні ціле европейське племя, – то піднесіть бодай голос протесту! Нехай це племя бодай перед смертю почує, що в Европі не заглух ще голос совісти! Нехай сироти галицьких вязнів, замучених між собаками в польських тюрмах, не йдуть у світ зі

страшною ненавистю в душі без жадного промінчика надії! Сповніть свій обовязок в імя звичайної людськости!!

З кінцем 1920 року.

За Національну Раду і леґальне Правительство Східної Галичини:

Д-р Евген Петрушевич
Президент Української Національної Ради Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 298. Машинопис. Копія.

№ 132
МЕМОРАНДУМ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ДО СТУДЕНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЇ СВІТУ ПРО БЕЗПРАВНЕ СТАНОВИЩЕ МОЛОДІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ З АДРЕСАМИ ДЛЯ ВІДПРАВКИ

грудень 1920 р.

МЕМОРАНДУМ
українських студентів до стоваришень академічної молоді світа

Східна Галичина (теріторія бувшої Австрії, з грубша поміж ріками Збруч і Сян) заселена 4. міліонами Українців в листопаді 1918. р. підняла домагання самостійности, згл. прилучення до етнічно тожсамої, самостійної, бувшої російської України.

Проти ціх змагань населення Східної Галичини виступила збройно Польща з метою анексії цієї теріторії. По восьмимісячній війні Польща отримала від держав антанти мандат

тимчасової окупації Східної Галичини, котрої доля мала бути пізніше вирішена Найвищою Радою згл. Лігою Народів.

Мимо впертого опору Українських Військ в червні 1919. р., Східна Галичина в цілости була занята польськими військами всесторонно пістриманими антантою.

Хоча справа Східної Галичини досі ще не вирішене і в суперіч мандатови Найвищої Ради, польські окупаційні власти поводилися і поводяться у Східній Галичині як у збунтованій польській кольонії, винищуючи безпримірно жорстоко і систематично українське життя.

Одним із плянових методів нищення українського населення, з передо всім інтеліґенції, є заборона для української молоді студіювання у східно-галицьких вищих школах видано в серпні 1919. р. і правосильна аж до сьогодня під претекстом, що до студій на вищих школах принімається тільки молодіж, що сповнила військовий обовязок в польській армії і признала польське горожанство.

Виповнення цих умов ізза того, що питання Східної Галичини ще досі не вирішене, було і є для української молоді не можливе.

Українське громадянство рішило помогти своїй молодіжі через закладення придатних університетських курсів. Та закладання тих курсів зустріло рішучу заборону з боку польських окупаційних властий, а в перший день викладів 9. марта 1920. р. появилися в викладовій салі польські жандарми і в імя польської влади не допустили до цього, щоб українська молодь могла користати з благ науки.

Для ошукування публичної опінії світа польський кабінет міністрів рішив закласти український університет в провінціональнім місті Станиславові, в котрім не має ніякої наукової бібліотеки ні лябораторії, ані навіть приміщення, обіцюючи асигнувати на ту ціль смішно малу квоту трьох міліонів марок польських (около 1400 фунтів штерлінгів). Але навіть і ця провокуюча і для українського студенства і громадянства не-приємлима обіцянка осталась досі тільки обіцянкою.

Ізза недостачі фондів величезна більшість українського студентства не може дозволити собі на поїздку на студії за кордон і таким чином другий (згл. сьомий) рік позбавлена можливости продовжувати своє університетське образування.

Подаючи цей приклад нечуваного нищення українського народу і його культури до відома усіх стоваришень академічної молодіжі світа ми закладаємо протест проти польських варварств і віддаємо цю справу під осуд публичної опінії а головно академічної молоді світа, котра мимо довготреваючої війни первно не затратила почуття для високих цінностей людської культури. Ми сподіємся, що всі стоваришення молодіжі світа своїм протестом вплинуть на зміну дотеперішного розпучливого положення української академічної молоді.

Львів, у грудні 1920. р.

За Український Студентський Союз: **М. Матчак Я. Чиж**
За товариство "Академічна Громада у Львові"
В. Рудик А. Ступницька
За товариство "Основа" *підпис* (нерозбірливо)

W Wien – London
H. Barbusse – Paris
T. Massaryk – Praha

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Копія.

№ 133
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ ПРО БЕЗПРАВНІ КОНТРИБУЦІЇ ТА РЕКВІЗИЦІЇ ПОЛЬСЬКИХ ОКУПАЦІЙНИХ ВЛАСТЕЙ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

5 січня 1921 р.

ЕКСЦЕЛЄНЦІЄ,

Іменем Української Національної Ради дозволяю собі звернути увагу Вашої Ексцелєнції на безправні контрибуції та реквізиції, які під сю пору переводити польські окупаційні власти у Східній Галичині.

Розпорядком Ради Оборони Держави з 20. серпня 1920 р. і виконуючим розпорядком Міністерства Внутрішних Справ з 27. серпня 1920 р., заряджено в Польщі складання одноразової данини в натурі на потреби польської армії.

Польські окупаційні власти нарушують міждержавне право, розпорядили покликаними розпорядками, що цілий давний австійський край коронний Галичина, не виймаючи Східної Галичини, має на заосмотрення польського війська доставити 75.000 пар чобіт з холявами або 150.000 пар черевиків, 75.000 вовняних штанів, або 1.50.000 бавовняних грубих штанів, 150.000 комплєктів білля, зложеного зі сорочки, спідних штанів і одної пари скарпєток або унуч, 75.000 воєнних коців або теплих ковдер. Реквізиція тих предметів має відбутися в складах та у приватних осіб при допомозі державної поліції.

Розпорядки сі оскільки розходиться о примусове притягнення українського населення у Східній Галичині до складання данин на потреби польської армії, являються нарушенням міжнародного права, бо Східна Галичина досі не є прилучена до Польщі і її населення не можна примушувати складати данини на польську армію.

Польські власти розділюють сей контінґент на населення поодиноких громад, а громади мають заплатити властителям за зареквіровані річи. Особи, що ухилюються від обовязку доставлений зареквірованих предметів, підлягають карі арешту до 8 місяців або карі грошевій до 100.000 марок п.

Виконання сих розпорядків позбавило українське населення Східної Галичини у великій скількости засобів одіжи, білля і обуви, бо населення се, яке мешкає по теріторії, яка через поверх 8 літ була тереном воєнним і без реквізицій відчуває діткливий брак сих предметів, який якраз являється одною із головних причин поширювання пошестних недуг у Східній Галичині.

Коли виявилося, що громади не є в можности доставити предметів в натурі, накладає польський Уряд на громади високі грошові еквіваленти, а коли громада винищена довготрівалою війною не в силі заплатити дотичних сум, тоді виконуючі власти обкладають населення карою арешту і грошевими карами. Надто відказується населенню сих громад продажі середників конечної потреби, які є державним монополем, як соли, нафти і тютюну. Еквівалєнти вимірені громадам до заплати виносять 30.000–500.000 марок польських.

Такі високі еквіваленти вимірено і стягнено н. пр . в дрогобицькім повіті, в громадах: Горуцько 110.000 м.п, Грушів 100.000 м.п., Стебник 62.000 м.п., Добровляни 106.000 м.п., Мразниця 500.000 м.п., Трускавець 147.000 м.п. і в инших селах того повіту стягнено по 20.000–40.000 марок польських.

При вимірі еквіваленту не бракує й разячих надужить державних орґанів, як се прим. сталося при вимірі еквівалєнту селу Синевідсько Вижне (повіт Сколє). На се село наложено до заплати 50.000 м.п. Коли громада робила заходи, щоби їй обнижено данину, тоді по лише сої просьби не узгляднено, але навпаки підвисшено еквівалент на 200.000 м.п. Синевідсько Вижне – се бідне, гірське село, і тепер, коли населення не має спроможности зложити сеї суми, жандарми забирають селянам послідне добро, щоби продати

на публичній ліцітації. Ті реквізиції переведено після наказу польської влади в цілій Східній Галичині.

Не менше діткливе для українського населення Східної Галичини, винищеного світовою війною, є реквізиції коней та збіжа, які переводяться безпощадно без узглядненння спроможности інтересентів.

Ярким приміром безправства являється реквізиція збіжа по громадах судового повіту Угнів. В селях, які не були в можности відставити надмірно високого контінґенту, забирається тепер збіжа при помочі війська.

За зареквіроване збіжа не платять повної максимальної ціни (максимальна ціна установлена польською владою за сотнар метр, виносить 700 марок п., а у вільній торговлі 4.000 м.п.), але потручують впрост від ціни, суми на дієти для жовнірів, які означено неймовірно високі. І так: простий жовнір бере дієти денно 50 м. п., а офіцир 150 м.п., а притім село мусить живити цілий військовий відділ, бо там де стоять на кватирі, мусять жовніри дістати і харч, за який ніхто не платить.

Під формою реквізицій, польська влада вивласнює приватне майно українського населення Східної Галичини, чого приміром отсей факт.

Староство в Богородчанах, бажаючи покрити дах будинку ради повітової, приказало зверхности гром. Грабовець, здерти бляху з даху стайні, яка є власністю товариства “Просвіта”. Нічого не помогли протести громади бо староство прислало само бляхарів, які здіймили бляху, через що тепер стайня нищиться, а українське населення позбавлено змоги перемінити стайню на школу.

Як видно з наведених примірів, польські власти не тільки видають безправні розпорядки що до реквізицій в Східній Галичині, але до того ті реквізиції, виконуючі орґани переводять зовсім самовільно. Крім того низші орґани польської влади, а зокрема жовніри ніким не уповажнені самовільно і безкарно реквірують на свою руку. Образ тої адміністраційної анархії і самоволі польських цивільних і військових

властей у відношенню до українського населення, який виказує повну відсутність почуття права і примітивної людськости у тих орґанів, находимо в "Ґазеті Варшавській" ч. 336 і 337, в статті під заголовком: "Длячеґо?"

"З кінцем листопада був я, – пише посол Заморский – в Тернопільщині і вдалося мені зібрати неперебрані матеріяли людської нужди.

Щоби зрозуміти розпучливе положення населення, слід пригадати собі, що через 7 років з ряду, було галицьке Поділля воєнним тереном. Ріка Стрипа, Серет Коропець та инші були підставами воєнних позицій. Через ті землі переходив кількома наворотами ґураґан війни і цілими тижнями та місяцями переходили боєві фронти. Потягало це за собою копання стрілецьких ровів і перед них, головних резервових позицій, скріплення їх деревом з розібраних будинків і обезпечення їх несчисленною скількістю кільчастого дрота. Вистарчить сказати, що в невеликому тернопільському повіті, живе по нинішнийний день 2.800 родин в землянках і вигибають вони з голоду, зимна пошесних недуг.

Недавно в селі Маріянка відбувся похорон 6-ти замерзлих осіб. С тих жертв дуже багато і нема навіть уряду, який-би з тих сконів спорядив статистику. Австрійські власти евакуували тисячі людей з Серединиць, Воробіївки, Чернилева мазовецького і ин. Ті люде перейшли ціле пекло бараків в Чехах і Стирії, а коли вернули домів, застали облоги без домів, знарядів і інвентаря – тільки положитися і сконати на подротованій і поперетинаній безчисленними стрілецькими ровами рідній землі.

Ті, що остали на місци переходили інвазію російську кількома наворотами, австрійську, пруську, турецьку, болгарську, а по світовій війні, прийшла польсько-українська а відтак польсько-большевицька війна. Кожді війська забирали коні, худобу, домашну птицю, господарські знаряди. Нечисленні ліси вирубано.

Вистарчить сказати, що в самому тернопільському повіті знищено 105 шкіл.

Прийшла польська влада. Але уряди відбудови не тільки що не помагали бідакам у відбудові, але перешкаджали їй. Засеквестровано далекі ліси і унято в руки уряду торговлю деревом. Наслідок був цей, що взагалі дерева не було. Люде ставали передімною і жалілися, чому Австрія, яка вернула до тих земель і була лише через 5 місяців, достарчила людям трохи будівельного матеріялу, трохи дощок, а Польща за цілий рік нічого їм не дала? Чому Польща не дбає про селянське населення навіть тільки, оскільки дбала Австрія?

Трета частина ґрунтів лежить облогом. Решту управляється в передпотоповий спосіб ізза браку мертвого й живого інвентаря і навозів.

За української влади лучалося рідше, за большевицької частіще, що нуждарі й сільські рабівники забирали збіжа і инші рільні плоди з двірських обшарів.

По повороті польських властей поладнано справу в цей спосіб, що обовязок звороту рільних плодів наложено на всіх мешканців громади, від морґа землі. Порядні отже господарі, які ніколи не сплямили своїх рук крадіжю, мають тепер віддячати за злодіїв.

Висилається карні експедиції, які стягають без милосердя від населення і те, що їм наказано стягнути, і те, що на власну руку стягають для себе.

Тамтогорічні засіви дали дуже мізерні збори, тому що їх за пізно переведено. Багато озимини переорано, инші дають пів кірця з копи.

Тимчасом визначено на села так великі контінґенти реквізицій збіжа, що село Глубічок має доти 23 ваґони, село Петриків 13 і пів і т. д. Такої скількости не стягається в Західній Галичині з цілого повіту! Після закону мав бути контінґент розложений на дві рати, тепер одначе стягається все нараз. В слід за наказом, іде й кольосальна гривна

і карна експедиція, – що заки минув установлений речинець, і заки господар має час прочитати наказ. На богато селян визначено висший контінґент, чим їх збори. Мусіли би докупити, щоби сповнити наказ.

Одночасно цофнено цілий полудневий фронт над Збруч і Серет, перенесено 6-у армію до Тернополя і закватировано жовнірів по селах.

Село Загробелля надлюдським трудом привело школу до порядку і зараз закватировано до неї коні, а підлоги уживається на опал. Немолочене збіжа стелиться коням під ноги. Просити о згляди не можна, бо назвуть чоловіка большевиком, або ще пібють. Підводи реквірується постійно. Цілими тижнями вивозили селяне нечистоту з Тернополя, нагромаджену там від шести років. І все те діється при малій скількости коней, так, ще коли на пр. у Ходачкові перед війною було 3.000 коней, то тепер нема їх навіть 300. Жовнір не ходить піхотою. Зустрівши фіру, скидає з неї ладунок і їде собі де йому хочеться.

Від війта в Ігровищі зажадано 50 фір, а коли він заявив, що в цілому селі є тільки 46 возів, дістав в лице і зареквіровано йому все, що мав. Заведено панщину до товчення каміння для направ гостинців. Коли спав сніг і потиснув мороз, кількадесять босих людей не вийшло до примусових робіт. Пігнано їх за це до арешту на голод, зимно і тиф. Решта коней селянського населення гине на примусових роботах, хоч військові кінні відділи мають кількакратно разів більше коней, чим людей. Ті коні українського походження, але це воєнна добич, себто приватна, власність жовнірів, до яких польська влада не може мішатися.

Всюди впадає в очі брак всякого людського чуття, як у військових властей, так і в цивільних. Якесь лакомство, якась хижацька охота збагачення рабунком так заволоділа представниками польської власти, що Українці заключають що Поляки є переконані про конечність зрезиґновання

з цего краю і тому хочуть його перед своїм відходом основне зрабувати.

Один офіцир довідується, що в поблизькому селі, у одної вдови, що живе в землянці, є цілого інвентаря одна вівця — і він реквірує в зимі вовну. Державній поліції зізволив староста зареквірувати 4 сотнари збіжа на апропізацію в свойому районі, вона реквірує в кождому селі і в кождому присілку свого району по 4 сотнари і пускає на пасок.

Апровізаційні власти обмежили свою діяльність до виживлення міст. Тимчасом по селах є принайменше одна трета части зарібників, воєнних нуждарів, що не мають що збирати з поля, бо нічого не засіяли. Про них дбали багатші господарі і збирали між собою складки в збіжу. Тепер, по визначенню так високого контінґенту, жадному господареви не лишиться збіже на засів і на виживлення його родини. А про істновання по селах нуждарів, власти не хочуть нічого чути, тому, що ті люде мешкають на селі.

У млині платиться 7 марок за позволення, 150 марок за змелення і з додатку 16 % збіжа. Староство зіставляє на папері тільки збіжа, щоби селянин сам міг вижити, а не полишає йому навіть на вигодування домашної птиці. Годівля свиней не виплачується, бо військо реквірує по максимальній ціні. Коров від давна майже нема.

На людей зруйнованих, бо третої частини господарств майже нема, трета частина піль лежить облогом, насилається цілі дивізії власні і чужі на прохарчовання. Жовніри забирають збіже на підстінку, реквірують, що попаде в руки, розбирають доми і стайні на опал.

Не числячися з тим, староство визначує на одно село у Східній Галичині більший контінґент збіжа, чим у Західній Галичині на цілий повіт. А нещасні люде кличуть: "ратунку!" — і питаються чому так діється? А посли тих сторін задають собі ще инші питання: "Чому викидається сотки

міліонів на друк і висилання агітаційних брошур, замість дати ті гроші на відбудову і на управу ріллі? Чому маємо міліони на уряджения парад, а бракує нам їх на прохарчовання голодних? Чому говориться тільки про нарід, а в дійсности накидається народови неволю і панщину і не мається милосердя для його недолі та смерти? Називається нашу державу народньою републикою, а в дійсности є зона державою солдатески та бюрократії, яку можна порівнати тільки зі старинною державою Мамертинів в Сицилії!"

Дозволю собі навести ще другий документ, якого автором є теж Поляк, (польський офіцер), а якого зміст відноситься до поведення польських властей в иншій околиці краю, а саме в гірських повітах Гуцульщини: Коломия, Косів, Печеніжин, Надвірна. Отож командант польського відділу граничної сторожі в Жабю (повіт Косів) пише в своїм тайнім письмі ч. 634 з дати 14. жовтня 1920 р. до команди військового округа у Львові ось що:

Поведення дотеперішних відділів баталіонів вартових 6/VI, 4/VI. було просто нелюдське і каригідне. Жовнір реквірував, що хотів, забирав все, починаючи від їди а скінчивши на конях і худобі, впадав до хат днем і нічю, забирав безправно інвентар а навіть гроші, бив винних і невинних а навіть палив. " А дальше в тім самім письмі між иншим сказано: "Треба охоронити Гуцула перед негідними махінаціями місцевої державної поліції, яка не тільки ще не викриває ніяких злочинів, але сама забирає у Гуцула, що попаде."

Згаданий документ зберігається в актах польського так званого Військового Округа Генерального у Львові до ч. 15155 Т. /20874/ І. оп.

Спираючись на отсі акти, маю честь просити Ваше Правительство о охорону життя і майна українського населення Східної Галичини, перед надужиттями польської окупаційної влади.

Прийміть, Ваша Ексцеленціє, заяву моеї найглибшої пошани .

Відень, дня 5, січня 1921.

Д-р Евген Петрушевич в . р .
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 311. Машинопис. Копія.

№ 134
ЦІЛКОМ ТАЄМНИЙ ЛИСТ НАЧАЛЬНИКА ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИКА РОЗВАДОВСЬКОГО ГЕНЕРАЛЬНІЙ АД'ЮТАНТУРІ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПРИ ПІЛЬСУДСЬКОМУ ЩОДО ЗАХОДІВ ПО ПОСЛАБЛЕННЮ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ УРЯДУ ЗУНР З ДОДАТКОМ ДОКУМЕНТІВ ЗУНР

5 січня 1921 р.

Do

Adjutantury Generalnej.

Przesyła się w załączeniu odpis raportu Attache Wojskoweg przy Poselstwie Polskiem w Bernie, wraz z następującerr załącznikami:

1 załącznik: odpis pisma Ukraińskiej Delegacji do Generalneg Sekretarza Ligi Narodów /:w tłomaczeniu / języka ukraińskiego:

2 załącznik: odpis pisma Ukraińskiej Delegacji do Ligi Narodów, /:w tłomaczeniu z języka franc.:/.

3 załącznik: odpis pisma Petruszewicza z dn. 2. grudnia 1920 do Ligi Narodów, zawierającego fakty o nadużyciach polskich Galicji Wschodniej, /:w tłomaczeniu z francuskiego:.

4 załącznik: odpis memorjału wsprawie systemu polskiej okupacji w Galicji Wschodniej /:w tłomaczeniu z francuskiego:/

5 załącznik: odpis pisma Petruszewicza w sprawie kolonizacji polskiej w Galicji Wschodniej /:w tłomaczeniu /.francuskiego:/.

Pozostają jeszcze następujące broszury w języku francuski które po prz.etłomaczeniu zostaną niezwłocznie przesłane:

1 "Krwawe Karty" /tom pierwszy:/.

2 "Problemat Galicji Wschodniej".

3 "Galicja Wschodnia, jako Rzeczpospolita niezależna i neutralna".

Naczelnemu Dowództwu W. P. wiadomem jest, że po ostatniej inwazji bolszewickiej, nastrój niepolskiej ludności Wschodniej Małopolski zmienił się dość przyjaźnie w stosunku do władz i państwowości polskiej. Ruch ten zarysował się dość wyraźnie zarówno wśród włościan ukraińskich, jak i żydów. Ci ostatni urządzili cały szereg wieców, gdzie przyjęto uchwały, domagające się ostatecznego wcielenia Galicji Wschodniej do Państwa Polskiego.

Z naszej strony dotychchzas nic nie zrobiono, aby ten przychylny nastrój wykorzystać pod względem politycznym.

Nacz. Dow. W. P. uważa, że sprawa Galicji Wschodniej wcześniej czy później zostanie powołana do wystąpienia na szerokie forum polityki międzynarodowej. Dlatego należałoby niezwłocznie przystąpić do opracowania i wprowadzenia w życie akcji, mającej za zadanie:

1/ zwalczanie intryg międzynarodowych, wszczętych przez p. Petruszewicza za granicą, oraz

2/ wyzyskanie, podtrzymanie i rozwój owego przydhylnego dla Państwa nastroju niepolskiej ludności Galicji Wschodniej.

W myśl powyższego Nacz. Dow. W. P. znajduje, iż byłoby wielce pożądanem, aby M. S. Z. przyjęło na siebie inicjatywę zwołania w najkrótszym czasie w Warszawie konferencji, dla omówienia i opracowania planu naszej działalności. Udział w owej konferencji mogliby przyjąć oprócz przedstawicieli M. S. Z. zarówno delegaci M. S.Wewn. M. S. Wojsk., Nacz. Dow. W. P.. Generalny Delegat Rządu w Małopolsce.

5 załączników.

Otrzymują:

1. Adjutatatura Generalna.
2. Prężydjun Rady Ministrów.
3. M.S.Z. Wydział Wschodni.
4. M. S. Wewnętrznych.
5. M. S. Wojsk. Oddz. II.
6. Generalny Delegat Rządu we Lwowie.

Szef Sztabu Generalnego
ROZWADÓSWSKI m. p.
generał-porucznik.

ATTACHE WOJSKOWY
przy *Tłomaczenie.*
Poselstwie Polskiem w Bernie.
1. Załącznik do Nr. 2305.

[Stamp] Ściśle Tajne
Trzymać pod zamknięciem

ODPIS PISMA UKRAIŃSKIEJ DELEGACJI DO GENERALNEGO SEKRETARZA LIGI NARODÓW.

Panie Generalny Sekretarzu.

Niżej podpisani delegaci Rady Narodowej Wschodniej Galicji mają cześć złożyć na ręce Pana, Panie Generalny

Sekretarzu, notę, a przy niej expose o prawno-państwowem stanowisku i faktycznem położeniu Wschodniej Galicji, wobec czego mamy honor prosić Pana Generalnego Sekretarza, aby Pan zechciał przedłożyć Wysokiemu Zgromadzeniu Ligi Narodów jeszcze dotychczas nierozstrzygniętą inieuprawnioną kwestję Wschodniej Galicji i to z następujących przyczyn:

1/. Ze względu na to, iż zasadnicze zadanie Ligi Narodów polega na ustaleniu pokoju i bezpieczeństwa, ze względu na to, iż obecny jurydyczny stan Wschodniej Galicji dotychczas nieuprawniony i nieuregulowany żadną umową sojuszniczych i zaprzyjaźnionych państw, daje możność i swobodne pole ku wszelkim sporom i konfliktom międzynarodowym, które mogą wywołać wstrząśnienia międzynarodowe, oraz odwlec i uniemożliwić ziszczenie pokoju na wschodzie Europy /: pertraktacje pokojowe w Rydze, na których powstała dyskusja polityczna, tycząca się Wschodniej Galicji jest jednym z dowodów powyższego/.

2/. Ze względu na to, iż zgodnie z paragrafem 918. traktatu w St. Germain, na mocy którego Austrja zrzekła się na rzecz głównych Sojuszniczych i Zaprzyjaźnionych Państw wszelkich praw do terytorji, które w tym czasie nie były nigdzie przynależne, co się tyczy tego, to powyższy paragraf dotyczy tylko Wschodniej Galicji ze względu na to, że sprawa Wschodniej Galicji nie jest do chwili obecnej uprawnioną i definitywnie zadecydowaną przez powyższe mocarstwa, a zaś Polska nadużyła i nadużywa atrybucji, jakie jej były dane w stosunku od Wschodniej Galicji przez zaprowadzenie polskiej cywilnej administracji i przez promulgowanie praw dla miejscowej ludności, która to ładnym aktem nie jest przyznaną Polsce \v charakterze obywateli polskich.

3/. Ze względu na to, iż stosunek Polski do Wschodniej Galicji jest stosunkiem czasowego okupanta w okupowanym

kraju, a Polska nie stosuje się do przepisów okupanta, przewidywanych Konwencją Haską z 1907 roku.

Chociaż Wschodnia Galicja z chwilą rozpadnięcia się Austro-Węgierskiej monarchji ogłosiła się jako państwo niepodległe i istniała faktycznie w tej formie pewien czas /:co dokumentalnie stwierdzonem jest w dołączonym materjale:/ ze względu na to, iż w pewnym momencie obrad konferencji pokojowej powstała możliwość utworzenia ze Wschodniej Galicji przedmiotu mandatu /:powyższe wypływa z par. 22. Ligi Narodów:/.

Ze względu na wyżej wskazane członkowie delegacji narodowej Rady Wschodniej Galicji odnoszą się, Panie Generalny Sekretarzu, do Pana autorytetu z prośbą o przedłożenie załączonych przy niniejszym dokumentów ludności Wschodniej Galicji Wysokiemu Zebraniu Ligi Narodów, i jednocześnie proszą Pana o wskazanie im przyjętego w Lidze Narodów porządku, co do ustnej obrony naszych żądań przed kompetentnemi organami Ligi Narodów, jakie Pan nam raczy wskazać, któreby zawezwały nas do rozpatrzenia, oraz przeprowadziły śledztwo i decyzję w sprawach, jakie my mamy honor przełożyć Panu w swojej nocie i memorjale.

Podpisano: Dr. E. PETRUSZEWITCH Prezes
Rady Narodowej Wschodniej Galicji
Członkowie: Kost LEWICKIJ,
Dr. WITWICKIJ,2 E. BREJTER.

/:Odpis niniejszego pisma jest zrobiony z oryginału ukraińskiego, który został przetłomaczony na język francuski i wręczony Generalnemu Sekretarzowi Ligi Narodów:/

Za zgodność tłomaczenia:
(podpis nieczytelny)

ATTACHE WOJSKOWY
przy *Tłomaczenie.*
Poselstwie Polskiem w Bernie.
1. Załącznik do Nr. 2305.

[Stamp] Ściśle Tajne
Trzymać pod zamknięciem

SYSTEM POLSKIEJ OKUPACJI W GALICJI WSCHODNIEJ.

I. Okupacja Galicji Wschodniej z punktu widzenia prawa międzynarodo wego.

Polska zajęła Galicję Wschodnią na podstawie dekretu Najwyższej Rady Konferencji Pokojowej z dn. 25. czerwca 1919 r. Dekret ten brzmi jak następuje:

"Celem zabezpieczenia osób i mienia spokojnej ludności Galicji Wschodniej przed niebezpieczeństwem, zagrażającym im od band bolszewickich, Najwyższa Rada Mocarstw Sprzymierzonych i Sojuszniczych zdecydowała zezwolić wojskom Rzeczypospolitej Polskiej kontynuować ich operację, aż do rzeki Zbrucz. To upoważnienie nie przesądza w niczem decyzji, jakie Rada Najwyższa przyjmie w przyszłości dla uregulowania statutu politycznego Galicji".

Na zasadzie dekretu Rady Najwyższej z dnia 11. lipca 1919 r. widzimy, na jakich podstawach legalnych administracja polska musiałaby oprzeć się, aby wypełnić ten mandat.

"Rząd Polski będzie upoważniony do ustanowienia rządu cywilnego w Galicji Wschodniej po zawarciu z mocarstwami Sprzymierzonemi i Zaprzyjaźnionemi ugodę, odnośne artykuły której mają zabezpieczać o ile możności autonomję tego terytorjum zarówno jak i wolność polityczną religijną i osobistą, mieszkańców. Podstawą ugody ma być prawo wolnego

samookreślenia, które to prawo będzie przysługiwać ostatecznie mieszkańcom Galicji Wschodniej ze względu na ich przynależność polityczna; termin, w którym to prawo zacznie działać będzie ustalony przez Mocarstwa Sprzymierzone i Zaprzyjaźnione, lub też przez organa, na który Mocarstwa Sprzymierzone przeleją swoje pełnomocnictwa".

Podstawy legalne, wskazane ogólnikowo w wyżej przytoczonym dekrecie są szczegółowo określone w projekcie traktatu Mocarstw Sprzymierzonych i Zaprzyjaźnionych z jednej strony, a Polską z drugiej tirony, w projekcie opracowanym przez Radę Najwyższą na posiedzeniu w dniu 20 listopada 1919r.

Na skutek opozycji Rządu Polskiego, który odmówił podpisania lego traktatu, Rada Najwyższa na posiedzeniu z dn. 22. grudnia /adecydowała odłożyć tę sprawę na później. Na podstawie tego faktu Polska nie. otrzymała prawa, które jej przyznawał dekret 11. lipca 1919 r. i które miały być jej nadane na skutek podpisania traktatu.

W ten sposób dekret Rady Najwyższej z dn. 11. lipca 1919 r. i projekt traktatu z dn. 20. listopada 1919 r. wskazują wolę Rady Najwyższej i zarówno określają w jaki sposób Polska ma administrować Galicją Wschodnią. Z powyższego wypływa:

że Polska powinna traktować Galicję Wschodnią jako terytorjum oddzielne, nie wschodzące w skład Państwa Polskiego.

Mieszkańcy tego terytorjum bez różnicy narodowości i religji winni być traktowani jako obywatele wymienionego terytorjum. t.zn. jako obywatele Galicji Wschodniej i wyodrębnieni od obywateli Państwa Polskiego. Ustawa prawna Państwa Polskiego nie powinna być zastosowaną do terytorjum Galicji Wschodniej.

Państwo Polskie musi rządzić Galicją Wschodnią na podstawie praw, ustalonych przed okupacją polską i brać pod

uwagę ustawy, uprzednio przyjęte i zastosowane zarówno do jednostek, jak i do narodowości i religji. Musi ono traktować mieszkańców tego kraju bez różnicy narodowości i wyznania jako równych przed prawem, zarówno na zasadzie tego, że Polska podpisała z Mocarstwami Sprzymierzonemi i Zaprzyjaźnionemi traktat pokojowy w St. Germain, gdzie prawa wyżej wskazane są wyraźnie zagwarantowane dla wszystkich mieszkańców, bez różnicy religji, narodowości i rasy. Również Rząd Polski nie może, wbrew woli Rady Najwyższej w Paryżu robiś nic, co mogłoby przesądzać przyszłą przynależność polityczną Galicji Wschodniej.

Jednym słowem Polska powinna by się kierować jedynie zgodnie z wolą i intencją Rady Najwyższej i zgodnie z. prawem między-narowowem.

II. Stanowisko Rządu Polskiego.

Wbrew mandatowi Rady Najwyższej, Polska traktuje Galicję Wschodnią, jako część składową Państwa Polskiego. Sejm Polski zatwierdził ustawy, które są zastosowywane i do Galicji Wschodniej.

Władze Polskie wydają dekrety dla Galicji Wschodniej opierając się na ustawie Państwa Polskiego.

Polska chce podzielić Galicję Wschodnią na oddzielne okręgi administracyjne i przyłączyć zachodnią część Galicji Wschodniej do Galicji Zachodniej.

Rząd Polski dzieli mieszkańców Galicji Wschodniej na 2 kate-gorje: 1/ Polacy są trakatowani, jako obywatele Państwa Polskiego ze wszystkiemi wypływającemi stąd prawami obywateli tego państwa. Korzystają oni również ze wszystkich przywilejów konstytucyjnych, a mianowicie: wolność osobista,

słowa, wydawnictw, zebrań, manifestacji, towarzystw, organizacji i t. d. Są oni przedstawicielami Galicji Wschodniej we wszystkich sprawach politycznych, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. 2/. Państwo Polskie traktuje Ukraińców jako ludność wrogą terytorjum zdobytego. Są oni pozbawieni wszystkich praw cywilnych, a muszą jednocześnie ponosić wszystkie ciężary, jakie Państwo wkłada na swoich obywateli, łącznie z pożyczkami państwowemi, rekwizycjami cywilnemi i wojskowemi; zarówno zadecydowano narzucić im obowiązującą służbę wojskową w armji polskiej.

Żydzi są traktowani w podwójny sposób. Ci, którzy uważają się za Polaków są traktowani jako obywatele Państwa Polskiego, lecz większa część ludności żydowskiej jest traktowaną jak i Ukraińcy, to zn. jako ludność wroga, zdobytego terytorjum.

Po przedstawieniu zasad prawnych, któremi się Rząd Polski kieruje w stosunku do Galicji Wschodniej, przechodzimy do systemu polskiej okupacji w stosunku do ludności ukraińskiej, zaznaczając jednocześnie, że jesteśmy zawsze gotowi dowieść prawdziwość wszystkich naszych twierdzeń.

III. System polskiej okupacji w Galicji Wschodniej.

Jak już wyżej powiedziano Rząd Polski rządzi Galicją Wschodnią za pośrednictwem mniejszości polskiej tego kraju i w pierwszym rzędzie przez urzędników polskich starej szkoły austrjackiej. Aparat administracyjny, odziedziczony po Austrji zmienił się o tyle, że wszystko zależy od Warszawy, zamiast od Wiednia, i że pozbawiono Ukraińców wszystkich praw, zdobytych przez nich w czasach austrjackich.

Wszyscy urzędnicy są uważani jako funkcjonarjusze cywilni Powyższe komitety narodowe zmieniają, lub też anulują

dekrety ładz politycznych, nawet te, które są wydane przez Warszawę. Taką anarchję administracyjną uważa się za normalną, gdyż we wszystkich łprawach organizacji politycznej, władze odnoszą się do tych komitetów, celem otrzymania od nich opinji i aprobaty. W ten sposób Jccyzje komitetów mają siłę prawa w wypadkach, tyczących się szkół ukraińskich, instytucji wychowawczych, rolnictwa, oraz przyjmowania «ta służbę urzędników cywilnych narodowości ukraińskiej. Do rozporządzenia powyższych komitetów oddana jest uzbrojona straż obywatelska, która swoim despotyzmem samowolnym rozsiewa prawdziwy postrach wśród ludności ukraińskiej.

Administracja, zarówno wojskowa jak i cywilna, jest bardzo arbitralna. Każdy organ administracyjny pełni swoje funkcje jak mu żywnie podoba, w interesie ślepego szowinizmu polskiego. Jest to /aprzeczenie wszystkich praw. Ustawy i decyzje, zarówno austrjackie, jak i neopolskie, są zastosowane jedynie w celu szkodzenia ludności ukraińskiej. W ustroju gmin widzi się również najzupełniejszy despotyzm administracyjny. Gminy wiejskie ukraińskie zawieszono przez iomisarjaty cywilne, albo też steroryzowano je do tego stopnia, że mogą one wyrażać jedynie wolę władz cywilnych.

2/. Usuwanie urzędników Ukraińskich.

Rząd polski usunął wszystkich urzędników cywilnych ukraińskich, którzy służyli Rządowi Ukraińskiemu. To było jeszcze najłagodniejsza kara, ponieważ większa część z nich /:można liczyć na :\siące:/ zostali aresztowani i skazani, lub też internowani bez Aytoczenia procesu, jako wrogowie Rzeczypospolitej Polskiej.

W ten sposób rodziny tych urządników pozostały bez środków do tycia. Część tylko usuniętych urzędników mogła

z powrotem zająć Manowiska, lecz i oni otrzymali stanowiska drugorzędne i są narażeni na szykany swoich szefów Polaków.

3/. Zakaz używania języka-ukraińskiego.

Przy systemie austrjackim język ukraiński zdobył sobie caly ucreg przywilejów w administracji cywilnej. To zn.. że obywatel narodowości ukraińskiej miał prawo porozumiewać się z władzami państwowemi i otrzymywać odpowiedź w języku ukraińskim. Przywileje te zostały zniesione przez zarząd polski, co się sprzeciwia wyraźnie traktatowi międzynarodowemu w St. Germain.

We wrześniu 1919r. ukazało się w prasie zawiadomienie urzędowe o tem, że gabinet polski będzie wkrótce deliberował nad przywróceniem praw dla języka ukraińskiego w Galicji Wschodniej, przysługujących mu z czasów austrjackich. Tem samem ogłoszenie to stwierdza, że prawa te zostały anulowane. Czy będą one wrócone i kiedy – nikt tego nie wie. W każdym razie można twierdzić, że dopóki administracja polska w Galicji Wschodniej będzie egzystować, że prawa te. nawet przywrócone, pozostaną zawsze de facto literą martwą i władze polskie nie zastosują ich w żadnym razie.

4/. Morderstwa, tortury, aresztowania, internowania i zasądzenia.

Przechodzimy do karty najbardziej tragicznej okupacji przez władze polskie Galicji Wschodniej: do tortur fizycznych, zastosowanych przez władze polskie cywilne i wojskowe do ludności ukraińskiej. Ofiary znajdują się zarówno pomiędzy jeńcami wojennymi, jak i ludnością cywilną. Podczas zajęcia przez wojska polskie Galicii Wschodniej ludność była wyjęta z pod prawa. Egzekucje Ukraińców bez sądu były rzeczą codzienną. Nie mając prawie żadnej komunikacji z Galicją

Wschodnią niżej podpisany Rząd mógł zebrać zaledwie niedużą ilość stwierdzonych faktów z pośród setek dokonynych morderstw. Między innymi rozstrzelano bez dochodzeń ukraińskiego ministra rolnictwa p. Martinetz, sławnego kompozytora Wielebnego Nijankowskiego i Wielebnego Pidlaszeckiego i Halibeja, którzy zostali skatowani i żywcem spaleni po uprzedniem oblaniu naftą.

Oprócz tego władze polskie przeprowadziły masowy areszt Ukraińców, z których jedni padli ofiarą sądów wojennych, inni zaś uwięzieni, celem odsiedzenia kary, lub też wepchnięci do obozów internowanych.

Liczba internowanych i uwięzionych Ukraińców przewyższa 200.000 i rośnie z każdą chwilą. W liczbie tej spotykamy samych patryjotów, wpływowych i najbardziej czynnych z pośród całej ludności, to zn. księży, nauczycieli, urzędników, rzemieślników, włościan, mieszczan, robotników etc. bez różnicy wieku i płci. Wszyscy zostali wepchnięci do więzień i do obozów koncentracyjnych.

Podczas aresztowania i transportowania nieszczęsne ofiary byłytraktowane w barbarzyński sposób i cierpiały głód. Wiele z nich miało połamane szczęki i zęby, wykłóte oczy etc.

Obozy uwięzionych i internowanych znajdowały się we Lwowie, Przemyślu, Pikulińcach /:koło Przemyśla:/ Dąbiu /:koło Krakowa:/, w Wadowicach i Wisniczu – w Galicji; w Szczypiornie, Modlinie, Dęblinie, Powiązkach /:koło Kalisza:/ w Warszawie, Brześciu, Tomaszowie, Chełmie, Hrubieszowie, Włodawie, Białej, Bielsku, Sokołowie – w byłej Rosji; W Strzałkowie, Tucholi – w byłych Prusach. Oprócz tego wszystkie więzienia galicyjskie przepełnione były Ukraińcami. W więzieniach i obozach koncentracyjnych tortury, głód i epidemje wytwarzały setki ofiar dziennie.

«Robotnik» dziennik warszawski, organ centralny partji P. P. S. nazywa obóz w Brześciu «obozem trupów» i charakteryzuje głód, jaki tam panuje tym strasznym obrazem: «Internowani zbierają ziarna nieprzetrawione w kale końskim i gotują je z wiórami».

Pierwszy okres aresztowań i internowania rozpoczął się zaraz po zajęciu Galicji Wschodniej przez wojska polskie i objął cały kraj.

Charakterystyczną cechą drugiego okresu jest naganka, prowadzona przez władze polskie przeciw ludności ukraińskiej pod pozorem rozbrajania. W pewnej wsi /:Najuevycz w powiecie Drohobych:/ zebrano dzieci w wieży kościelnej i podpalono, aby ttnusić je do zeznania, gdzie rodzice pochowali broń.

Trzeci okres, wiosna 1920 roku obejmuje okolice m. Kosów w Karpatach. Na skutek głodu i straszliwych nadużyć władz, jak również i prowokacji agentów polskich, wybuchły tam rozruchy, które były stłumione przez wojska i sądy polowe polskie. Represje były okropne. Włościanie aresztowani otrzymywali setki kijów. Aresztowano nawet księży, którzy ze związanemi rękami w drodze do więzienia musieli iść piechotą dziesiątki kilometrów. Wioski rabowano i palono.

Nakoniec *czwarty okres* aresztowań miał miejsce po wycofaniu się armji sowieckiej z Galicji. Wysłano na wieś ekspedycje karne, które aresztowały włościan pod pozorem sympatji do bolszewików. Ludzie ci są skuci w kajdany i osadzeni w więzieniach, gdzie panują głód i epidemje.

Bardzo często uwolnione po długiem internowaniu, lub więzieniu osoby były po raz drugi i po raz trzeci aresztowane przez władze miejscowe. Wiele osób było skazanych. Skazano

wielu urzędników ukraińskich z czasów administracji ukraińskiej za to tylko, że wykonywali rozkazy własnych szefów pod pozorem, że tym przynosili szkodę narodowi polskiemu. Tylko na zasadzie tego skazano na uwięzienie-profesora Maślaka. W tych wszystkich aresztowaniach i procesach odegrała wielka rolę chęć zemsty osobistej obywateli polskich przeciw ludności ukraińskiej.

Brześć Litewski pod tym względem był najbardziej upośledzony. Wiemy z calą pewnością, że od 27. lipca do 4. września 1919 r. 774 internowanych umarło we wskazanym obozie. Imiona i nazwiska ich były podane w gazecie lwowskiej «Wpered». Zimą, w tych nieopalanych obozach, więzieni Ukraińcy umierali setkami dziennie. To samo miało miejsce w Pikulińcach koło Przemyśla. /:wiadomość podana przez «Robotnika» warszawskiego:/.

W tym czasie również zaczęły się epidemje w całym kraju, a szczególnie w Galicji Wschodniej, lecz władze polskie wogóle nic nie zrobiły, żeby temu przeciwdziałać, przeciwnie robiły wszystko, jakgdyby życzyły sobie śmierci jaknajwiększej ilości ludności ukraińskiej.

Te wszystkie morderstwa, tortury, aresztowania, internowania, zarówno jak głód i epidemje w obozach koncentracyjnych wprowadziły do grobu dziesiątki tysięcy Ukraińców, jako też zrujnowały moralnie i fizycznie, nie mówiąc już o ich własnej i ich rodzin nędzy materjalnej.

W taki to sposób Rząd Polski dziala systematycznie dążąc do zupełnego zniszczenia fizycznego ludności ukraińskiej.

5/. Prześladowanie kościoła ukraińskiego i kleru.

Chcąc mówić o ruinie intelektualnej, którą Rząd Polski stworzył dla narodowości ukraińskiej zwracamy przede-

wszystkiem uwagę świata cywilizowanego na profanacje kościołów przez wojska polskie. Kościoły ukraińskie były rabowane, rujnowane, a nawet obrócone na stajnie, lub ustępy. W kościele seminaryjnym we Lwowie urządzono kinematograf dla żołnierzy polskich.

Wielu księży zostało zmasakrowanych, rozstrzelanych bez żadnego śledztwa, innych aresztowano, internowano, lub skazano. Przeszło 700 księży ukraińskich w tej liczbie starcy i wysocy dygnitarze kościelni zostali internowani. W niektórych djecezjach z 30 do 40 księży nie pozostaje więcej jak 2 do 5. Dobra kościelne były zrabowane, lub rekwirowane.

6/. Prześladowanie prasy ukraińskiej.

Prasa ukraińska pod okupacją polską jest tłumioną przez cenzurę wojskową która konfiskuje wydawnictwa, zamyka drukarnie, każe płacić znaczne kary, aresztuje redaktorów i konfiskuje codziennie ich dzienniki.

Wkrótce po zajęciu Lwowa przez armję polską zawieszono dziennik "Diło" i tygodnik "Swoboda", organy najsilniejszej partji ukraińskiej /:demokracji naród., które wychodziły od 1880r.:/. Nowy dziennik tej partji "Hromadzka Dumka", który zaczął wychodzić w końcu 1919 r. był zawieszony we wrześniu 1920r., później ten sam los spotkał organ tej samej partji "Ukraińską Dumkę", dziennik "Nowa Rada" i tygodnik "Prawda". Pisma kleru były zawieszone po licznych konfiskatach. Dziennik socjalnej demokracji "Wpered" zmuszony był w zimie 1918–1919 r. umieszczać obok tekstu ukraińskiego ten sam ickst pisany czcionkami polskiemi. Po licznych rewizjach, przeprowadzonych w redakcji, aresztowano redaktorów, zawieszono dziennik ów na kilka dni, a w końcu w marcu 1919 r. dziennik był zupełnie zamknięty. Od jesieni

1919 r. zaczai na nowo wychodzić, znosząc prawie codzienne konfiskaty i kary pieniężne.

Organ socjal-demokratyczny «Ziemia i wola» został zawieszony. Wszystkie próby wydawnictwa dzienników ukraińskich na prowincji nie udały się. Ukraiński «Hołos» w Przemyślu i «Wola» w Stanisławowie zostały zawieszone.

7/. Zebrania, organizacje, stowarzyszenia.

Ludność ukraińska została całkowicie pozbawiona prawa zebrań. Jest to przyczyna, dla której ludność nie jest w stanie zbiorowo wypowiedzieć się nad swoim stanem obecnym ani też wyrażać życzenia. Jeżeli i egzystują jeszcze organizacje polityczne ukraińskie, /najdują się one pod terorem i prześladowaniem.

Nawet organizacje i stowarzyszenia w celach humanitarnych i naukowych nie mogą wypełnić swego zadania. Nie bez wielkich trudności udało się stworzyć organizację humanitarną, jaką jest Ukraiński Komitet Cywilny,mający na celu opiekę nad uwięzionymi, internowanymi i bezrobotnymi, oraz ich rodzinami. Komitet ten prowadzi dalej swoje dzieło, pomimo teroru, rewizji, aresztowań i innych represji. Na prowincji i w niektórych miejscach zezwolono na ziworzenie filji tego Komitetu.

Stowarzyszenie «Proswita» mające na celu szerzenie oświaty wśród ludności ukraińskiej i które egzystuje od 1868 roku nie może rozpocząć swojej działalności, gdyż władze stawiają rozmaite preszkody dla powstających oddziałów tej instytucji i bibljotek.

To samo jest z organizacjami ekonomicznemi, które są traktowane w jeszcze bardziej brutalny sposób. Polacy zawiesili stowarzyszenie rolnicze «Silski Hospodar», łącznie

z jego oddziałami, zarówno jak i związek towarzystw ekonomicznych «Sojuz Hospodarskich Spiłok». które zaledwie od kilku dni mogło rozpocząć swoją działalność we Lwowie, z zakazem jednakże stwarzania oddziałów na prowincji. Składy i towar w magazynach tego ostatniego towarzystwa były konfiskowane przez Polaków. Wiele towarzystw kredytowych zostało zamknięto i skonfiskowane, dyrektorów uwięziono. Bardzo mało banków ukraińskich egzystuje jeszcze i funkcjonuje z wielką trudnością, gdyż dekrety władz polskich paraliżują zupełnie ich działalność. Należy dodać i to jeszcze, że liczne towarzystwa i organizacje ukraińskie poniosły duże straty materjalne na skutek rekwizycji lokali, zniszczenia mebli etc.

8/. Zniszczenie oświaty ukraińskiej.

W celu zniszczenia w zarodku rozwoju kultury narodowej ukraińskiej rząd Polski zakazał młodzieży ukraińskiej wstępować do szkół. Większa część szkół ludowych ukraińskich pozostaje zamknięta. Gimnazja ukraińskie, których jest zaledwie 5, ponieważ powstanie tych uczelni zależnem było od Sejmu Galicyjskiego, gdzie Polacy mieli większość, nie mogą wypełnić ich zadaniam, ponieważ władze szkolne polskie nie dostarczają książek, opału ani innych niezbędnych przedmiotów.

Wstęp do gimnazjum tych jest utrudniony dla młodzieży ukraińskiej. Przytem w szkołach tych muszą oni znosić szykany i widzieć własną chwałę narodową ośmieszaną.

Przed wojna było 9 gimnazjum prywatnych. Dzisiaj wykłady odbywają się zaledwie w czterech, i to z bardzo wielkiemi trudnościami, ponieważ część gmachu była zarekwirowana przez władze polskie, a profesorowie są internowani, albo powyjeżdżali za granicę.

Władze nie zezwalają na otwarcie nowych szkół prywatnych. Aby dopomódz niezamożnej młodzieży w ukończeniu studjów, obywatele ukraińscy stworzyli t. zw. bursy, lecz lokale tych instytucji przeważnie są rekwirowane. Studja uniwersyteckie są wprost niemożliwe dla młodzieży ukraińskiej. Przy administracji ukraińskiej było w uniwersytecie lwowskim kilka katedr ukraińskich, gdzie profesorowie wykładali w języku Ukraińskim i studenci ukraińscy mieli prawo używać języka ukraińskiego w stosunkach z władzami uniwersyteckiemi. Obecnie profesorowie i wykłdający zostali w czynnościach zawieszeni, prawa języka ukraińskiego zniesione i dostęp do uniwersytetu został wzbroniony studentom ukr.

Dekretem z dnia 16. sierpnia 1919 roku, zarówno jak i pózniejszemi zarządzeniami władze uniwersyteckie ustanowiły, że prawo wstępu do uniwersytetu przysługuje obywatelom polskim z icdnoczesnem przedstawieniem świadectwa o służbie wojskowej w armji polskiej. Wobec tego, każdy Ukrainiec, chcący zapisać się na uniwersytet, zmuszony jest przyjąć poddaństwo polskie i służyć w arrnji to zn. zdradzić swoją własną narodowość.

Studentki ukraińskie, chociaż nie służą w armji nie są jednakowoż dopuszczone do uniwersytetu we Lwowie. Wszystkie prośby Komitetu Ukraińskiego i organizacji uczącej się młodzieży tyczące się zmiany łych niesprawiedliwych dekretów, pozostały bez odpowiedzi.

Władze polskie stawiają przeszkody młodzieży ukraińskiej do wyjazdu za granicę dla studjów uniwersyteckich, odmawiając im paszportów. Zresztą ci, którzy mogliby wyjechać są nieliczni z powodu braku środków materjalnych.

Towarzystwo naukowe «Szewczenki» we Lwowie postarało się zorganizować kursa prywatne dla młodzieży, lecz zostały one zakazane przez władze polskie. Towarzystwo naukowe «Piotr Mohyła» również /ostało rozwiązane z powodów analogicznych. Ten sam los spotkał łlarożytną instytucję /:Institut stavropigien:/, ogłaszający podobne kursa, na które policja nie dała zezwolenia. Chcąc scharakteryzować taktykę Rządu Polskiego trzeba zauważyć, że utrudniając we wszelki możliwy sposób dostęp do uniwersytetów, jak i do innych wyższych uc/elni, rozgłasza się jednocześnie za granicą, że zajmuje się specjalnie losem młodzieży uniwersyteckiej ukraińskiej.

W ten sposób jak np. w jesieni 1919 roku Rząd Polski ogłosił oficjalny zamiar stworzenia uniwersytetu ukraińskiego we Lwowie. Kiedy podczas jednego zebrania politycznego w tem mieście Polacy chcieli zaprotestować przeciw temu zamiarowi Rządu, poseł do Sejmu, p. Briihl prosił zgromadzenie nie uchwalać tego protestu, ponieważ, jak się wyraził, to ma na celu ułatwić Prezydentowi Ministrów, Paderewskiemu, jego akcję w Paryżu, tyczącą się aneksji Galicji Wschodniej. Rząd Polski wcale nie ma zamiaru stworzyć uniwersytetu ukraińskiego, wobec tego protest byłby zbyteczwy. Przeciwnie utrudniłoby to akcję pana Paderewskiego, który opierając vię na ogłoszeniu otwarcia tego uniwersytetu będzie mógł argumentować, to że Polska bardzo dba o potrzeby ludności ukraińskiej.

Po roku w jesieni 1920. prasa polska podała, że Rząd Polski ma zamiar stworzyć w Stanisławowie uniwersytet ukraiński, tymczasowo jedynie wydział prawny. Ta wiadomość miała oczywiście ten sam cel, co i poprzednia.

9/. Narzucenia ciężarów państwowych ludności ukraińskiej.

Przejdźmy teraz do ruiny ekonomicznej ludności, spowodowanej przez system okupacji polskiej. Kiedy się wcale nie liczy z życiem ludzkiem, tembardziej nie bierze się pod uwagę środków materjalnych. Dlatego też nie będziem wspominaś o rekwizycjach, przeprowadzanych przez władze cywilne i wojskowe polskie. Wobec chaosu, jaki panuje w Polsce, rekwizycje te stają się prawdziwym rabunkiem.

W końcu nie można zamilczeć o fakcie, że władze polskie zmuszają chłopów ukraińskich do pracy na ziemi dużych właścicieli ziemskich, jak również i do dawania furmanek dla przewożenia inwentarza kolonistów polskich.

Pomówimy nieco dłużej o ciężarach, nakładanych na ludność ukraińską, i noszących charakter obowiązków względem Rządu Polskiego, pomimo że Galicja Wschodnia nie stanowi części składowej Państwa Polskiego.

Państwo Polskie zarządziło obowiązkową zmianę koron austrjackich na marki polskie, podług kursu 100 koron – 70 marek, nie patrząc na to, że giełda międzynarodowa notowała kurs korony austrjackiej o wiele wyżej, niż marki polskiej. W ten sposób Rząd Polski pozbawia ludność ukraińską więcej niż 30% jej własnej gotówki.

Oprócz tego Rząd Polski zastosował do Galicji Wschodniej ustawę o obowiązkowej pożyczce wewnętrznej, ustawę, która przeszła 16. – lipca 1920 r. Rząd Polski zastosował również do Galicji Wschodniej ustawę z. dnia 25. lipca 1920 r. tyczącą się służby wojskowej. W myśl ustawy z dnia 1. sierpnia 1920 r. powołano do szeregów roczniki 1859 do 1902, należące do obcej religji i narodowości, to zn. Ukraińców i żydów.

Zgodnie z ustawą z dnia 7. września 1920 r., opublikowanej w dzienniku oficjalnym polskim «Monitor» Nr. 203. ludność Państwa Polskiego zmuszona jest płacić pewną sumę na armję. Ustawa ta została zastosowana również i do Galicji Wschodniej, bez różnicy religji i narodowości. Komisje polskie, którym powierzono zbieranie tych sum dla armji ściągają je przedewszystkiem od Ukraińców i żydów. Nawet we wsiach ukraińskich władze polskie pobierają wysoki podatek, nazywany daniną, tak jak i we własnym kraju.

Nakoniec, trzeba dodać, że Rząd Polski próbuje narzucić fcldności ukraińskiej służbę wojskową. Ostatnim zamachem w tym tkrunku jest spis mężczyzn od 1890r. /w myśl dekretu ministra spraw wewnętrznych z dn. 28. lipca/. Że dekret ten tyczy się służby wojskowej dowodzi inny dekret, opublikowany przez komisarza miasta Lwowa dnia 2. sierpnia 1920 r. gdzie jest powiedziano, że wszyscy niestosujący się do powyższego zarządzenia będą karani na podstawie kodeksu wojskowego austrjackiego z dnia 5. lipca 1912 r.

10/. Kolonizacja polska w Galicji Wschodniej.

W projekcie traktatu między głównemi mocarstwami Sprzymierzonych i Zaprzyjaźnionych państw z jednej strony, a Polską z drugiej strony w sprawie Galicji Wsch. art. 9. zakazuje kolonizację lego kraju przez czynniki ściągnięte z poza granic Galicji Wschodniej. Art. 12. głosi, że sprawy rolne muszą zależeć od sejmu Galicji Wschodniej. Przepisy te wprowadzone w życie musiałyby przeszkodzić planom kolonizacji dużych własności przez włościan polskich.

W Galicji Wschodniej znajduje się 420.000 rodzin chłopskich, których własność rolna nie przekracza 5 ha. Oprócz tego

jest około J0.000 rodzin proletarjuszy rolnych. Ogółem obliczono, że jest 900.000 ha ziemi /łącznie z tem wszystkiem co posiadają właściciele/, które mogłyby podlegać reformie rolnej. Z powyższego wypływa, że ilość łicm, któreby można podzielić, nie wystarczyłaby, aby zadowolnić drobnych właścicieli, oraz proletarjuszy rolnych. Wbrew tego Rząd Polski zamierza rozdzielić wszystkie te ziemie kolonistom polskim, prybyłym z Polski.

Korzystając z tego, że statut polityczny Galicji Wschodniej nie jest dotąd ustalony. Rząd Polski stara się przyśpieszyć swoją politykę polonizatorską, aby postawić mocarstwa Sprzymierzone i Zaprzyjaznione przed faktem dokonanym. Rozparcelowano już 134 duże własności, liczące 69.000 ha.

11/. Plan Polski, tyczącr się spisu ludności.

Po półtora roku niszczenia fizycznego i moralnego ludności ukraińskiej Rządowi Polskiem zdaje się, że przyszła odpowiednia chwila do sporządzenia spisu ludności, celem scharakteryzowania (Jalicji Wschodniej. Na podstawie danych polskich spis ludności ma odbyć w grudniu 1920 r. Każdy mieszkaniec musiałby zdeklarować swoje nazwisko, narodowość i do jakiego państwa jest przynależny. Widocznem jest, że Państwo Polskie liczy na teror i sfałszowanie ipisów, żeby dowieść, że większa część mieszkańców uważa się za Polaków. Wszyscy Ukraińcy w Galicji Wschodniej protestują przeciw temu, bez względu na to, jaki był by skutek, ponieważ rezultaty tego spisu w żadnym razie nie mogą służyć podstawą do ustalenie losu Wschodniej Galicji.

W ten sposób przedstawia się w streszczeniu cały system polskiej okupacji. Wszystkie podano wyżej fakty są stwierdzone przez dokumenty i wiarogodnych świadków i można je odnaleźć w broszurze pod tytułem «Krwawe karty», wydanej

przez rząd galicyjsko-ukraiński. /2 tom «Krwawych kart» ukaże się wkrótce.

Czego my żądamy.

Osiemnaście miesięcy okupacji Galicji Wschodniej dowodzą bezsprzecznie, że Polska stara się zniszczyć ludność ukraińską materjalnie, fizycznie i moralnie, w celu utwierdzenia władzy swojej na tym ukraińskim terytorjum.

W imię ludzkości, w imię praw o samostanowieniu każdego narodu, w imię niezależności i sprawiedliwości ludność ukraińska Galicji Wschodniej uprasza o obronę i opiekę przeciw straszliwym prześladowanoim i prosi, aby położono kres polskiej okupacji w Galicji Wschodniej.

Za zgodność tłomaczenia:
(podpis nieczytelny)

ATTACHE WOJSKOWY
przy Tłomaczenie.
Poselstwie Polskiem w Bernie.
1. Załącznik do Nr. 2305.

Genewa 28. XI. 1920 r.
[Stamp] Ściśle Tajne
Trzymać pod zamknięciem

Do
Wysokiego Zgromadzenia Ligi Narodów.

Rada Narodowa Galicji Wschodniej zważywszy: że została wybraną przy powszechnem głosowaniu znaczną większością przez ludność wymienionego kraju, że jest jedynem legalnem

przedstawicielstwem, które się kieruje tym lamym ideałem sprawiedliwości i pokoju powszechnego, które jest podstawową zasadą Ligi Narodów,

Źc działa w duchu tego postulatu, wymagającego sprawiedliwości dla narodów, które ongi rządząc się same, były z biegiem czasu ujarzmione. Narody te są zdolne rządzić się same i w dobie dzisiejszej starają się odzyskać swoją niezależność polityczną, że zwracając się do Ligi Narodów, zwraca się do sumienia całej ludzkości, w celu uratowania narodu ukraińskiego, który wymiera pod okupacją, tą okupacją, która została narzucona siłą, ma honor zwrócić się do najwyższej instancji, jaką jest Liga Narodów z następującemi prośbami.

I/. Aby Liga Narodów zechciała uznać dla Galicji Wschodniej prawo swobodnego stanowienia o sobie, zgodnie z wolą narodu ukraińskiego, który przedstawia większość narodowościową i prawo do niepodległości.

Dążenie do wolności uwydatnia się w ciągu wieków w całej historji tego narodu. Po rozbiorze Austro-Węgier dążenie to przejawia się w tendencjach, mających na celu odbudowanie granic narodowych starożytnego państwa Halickiego. Krajów zawiera w sobie niezbędne warunki do niepodległości politycznej.

Niewzruszona siła aspiracji narodu ukraińskiego do wolności została stwierdzona przez walkę obronną, którą ten naród prowadził z imperjalizmem polskim.

II/. Aby Liga Narodów, która przyjęła zasadę swobodnego samookreślenia, zasadę ogłoszoną przez zwycięskie Państwa Sprzymierzone, zechciała przyczynić się, i to w możliwie najbliższym przeciągu czasu do zastosowania tej zasady i do

ludności ukraińskiej na jej własnym galicyjskim terytorjum, celem ratunku egzystencji tego narodu i zapewnienia pokoju na wschodzie Europy.

III/. Aby Liga Narodów, do chwili kiedy ustrój polityczny Galicji Wschodniej będzie ostatecznie ustalony, zechciała, ze względów humanitarnych bronić ludność ukraińską przeciw systematycznym uciskom ze strony polskiej. Niech Liga Narodów zechce w tym kierunku poczynić starania, celem niezwłocznego zakończenia panowania okupacji polskiej i przeszkodzić oddaniu administracji tymczasowej tego kraju Polsce, która jest odwiecznym wrogiem narodu ukraińskiego i która okazała, że jest niezdolną rządzić krajem sprawiedliwie.

IV/. Aby Liga Narodów zechciała poczynić starania, celem oddania administracji Galicji Wschodniej do czasu ostatecznego ustalenia losu jej, władzom wybranym z pośród elementów miejscowych na zasadzie proporcjonalnego liczebnie stosunku tych rozmaitych elementów. Powołanie tej administracji musiałoby się odbyć pod kontrolą Międzynarodowej Komisji jak to już miało miejsce dla innych terytorjów, których ustrój polityczny nie był jeszcze ostatecznie ustalony.

V/. Aby Liga Narodów zechciała uznać prawomocnem przedstawicielstwo Rady Narodowej Ukraińskiej, która stawia sobie za zadanie bronić interesów Galicji Wschodniej i wyrażać aspiracje polityczne ludności przed Ligą Narodów.

Rada Narodowa Ukraińska przedkłada swoje życzenia Lidze Narodów z nadzieją, iż zostanie wysłuchaną zanim zapadnie jakaś decyzja w sprawie Galicji Wschodniej, z nadzieją równocześnie, że życzenia narodu ukraińskiego, który stanowi większość w tym kraju, zostaną wzięte pod uwagę.

Załączniki przy niniejszym zawierają zestawienie faktów, które motywują powyższe wymagania.

Przewodniczący Rady Narodowej w Galicji Wschodniej /podpisano/ Dr. E. PETRUSZEWICZ.

Członkowie Delegacji do Ligi Narodów: /podpisy/ Dr. Kost LEWICK1, Dr. Stefan V1VITCKY, Ernest BREJTER.

Za zgodność tłomaczenia:
(podpis nieczytelny)

ATTACHE WOJSKOWY
przy *Tłomaczenie.*
Poselstwie Polskiem w Bernie.
4. Załącznik do Nr. 2305.

[Stamp] Ściśle Tajne
Trzymać pod zamknięciem

KOLONIZACJA POLSKA W GALICJI WSCHODNIEJ.

Po zajęciu Galicji Wschodniej Polska rozpoczęła systematyczną kolonizację, sprowadzając kolonistów z poza granic tego kraju.

W myśl ustawy Sejmu Polskiego z dnia 10. lipca 1919 r. i 15. lipca 1920 r. wydany został dekret, że posiadanie i tranzakcja majątków ziemskich w Polsce muszą być uregulowane przez Państwo. Zgodnie z tą ustawą Państwo Polskie kładzie rękę swoją na wszystkie prywatne posiadłości ziemskie, gdyż korzysta z prawa wywłaszczania, pozostawiając właścicielowi tylko maximum, przewidziane przez ustawę. Wszystkie posiadłości, podlegające wywłaszczeniu przedstawiają własność ziemską, która może być rozparcelowaną

jedynie pomiędzy obywateli polskich; żołnierze polscy korzystają z pierwszeństwa przy nabywaniu tej ziemi.

Cała ta ustawa jest zastosowana przez Rząd Polski i do Galicji Wschodniej, pomimo, iż ta ostatnia nie wchodzi w skład Polski. Tem łamem ustawa ta wyłącza Ukraińców Galicji Wschodniej /ponieważ takowi nie są obywatelami Państwa Polskiego/ od nabywania ziemi. Oprócz tego dekretem Rady Ministrów z dn. 1. września 1919 r. opartym na ustawie z dnia 2. sierpnia 1919 r. zakazuje się od dnia 14 trześnia przeprowadzać tranzakcje dużych własności ziemskich bez uprzedniej na to zgody Państwa Polskiego.

Powyższy dekret jest również zastosowany i do Galicji Wschodniej gdzie mogą kupować ziemię jedynie tylko koloniści polscy.

Na podstawie sprawozdań instytucji polskich, upoważnionych przez Rząd Warszawski do parcelacji ziemi do dnia 30 czerwca 1920 r. przeprowadzono parcelację w następujących okręgach: Bereżany, Brody, Borszczów, Buczacz, Bóbrka, Horodenka, Horodok, Husiatyn, Zbaraż, Zborów, Złoczów, Żółkwią, Kałusz, Kamionka Strumiłowa, Kołomyja, Lwów, Przemyślany, Podhajce, Rawa Ruska, Radesziw, Rohatyn, Rudka, Skała, Sokal, Stanisławów, Tarnopol, Tłumacz, Czortków, Jaworów, Tschesaniv. W okręgach tych rozparcelowano dotychczas 143 duże własności, przedstawiające razem powierzchnię około 69 ha. Ziemie te zostały skolonizowane przez 11.937 rodzin polskich, ściągniętych z poza granic Galicji Wschodniej, to zn. przez 59.685 Polaków, licząc 5 osób w rodzinie. To zostało wykonane w przeciągu 6 miesięcy, gdyż od tego tylko czasu jest prowadzona kolonizacja polska systematycznie. Skutkiem tego w przeciągu jednego roku Polska może skolonizować w Galicji

Wschodniej 130.000 ha. Wogóle powierzchnia ziemi, podlegająca parcelacji w Galicji Wschodniej wynosi 900.000 ha. Na ziemiach tych żyje 1961 rodzin dużych właścicieli. Przypuszczając, iż każdy członek rodziny przy parcelacji zechce pozostawić dla siebie 100 ha ziemi, pozostanie więc do parcelacji 703.900 ha. Przypuszczając dalej, że kolonizacja polska tego kraju pójdzie w tym samym tempie jak dotychczas, można wywnioskować, że kolonizacja zostanie zupełnie zakończona w przeciągu 5 następnych lat. Zgodnie ze statystyką oficjalną z dnia 3 czerwca 1920 r. w Galicji Wschodniej było 649.913 własności ziemskich, z których na podstawie danych jednego z profesorów Krakowskiego Uniwersytetu, Dr. Franciszka Bujaka /Polak/ 421.546 to znaczy 79,8 % /około 4/5/ było właścicielami zależnymi, t. zn. nie mogących zaspokoić własnych potrzeb. Stanowi to posiadłości małe, przedstawiające powierzchnię od połowy do 2 ha /stanowią one 42,6 %/ i mało własności z powierzchnią od 2 do 5 ha /:które stanowią 37,2 %:/. Odtąd powierzchnia własności wogóle zmniejsza się i liczba zależnych właścicieli zwiększa się. Właściciele tych ostatnich nie są w stanie wyżywić się własną produkcją. Dla zaspokojenia własnych potrzeb zmuszeni są szukać pracy poza swoją posiadłością u dużych właścicieli ziemskich, albo za granicą. Niektórzy z nich porzucili kraj na zawsze. Znajduje się oprócz tego w Galicji Wschodniej około 80.000 proletarjuszy rolnych. Wobec tego, na podstawie wyżej wymienionych danych w całej Wschodniej Galicji jest 502.000 rodzin, które muszą otrzymać pewną cząstkę, niezbędną dla egzystencji z ziem rozparcelowanych latyfundjów.

Cała powierzchnia ziemi, zdatnej do eksploatacji nie zaspokaja głodu miejscowej ludności, gdyż dzieląc całą masę

ziemi rolnej, wynoszącą 3.888.640 ha między wszystkimi właścicielami rolnymi, których jest około 650.000 i pomiędzy rodzinami proletarjuszy rolnych, których jest około 80.000 podział ten nie wystarczyłby jeszcze właścicielom ziemi na wyżywienie. Jeżeli zaś zacznie się parcelować wielką własność pomiędzy kolonistów, przybywających z poza granic kraju, odbiera się w ten sposób miejscowej ludności środki do życia. W ten sposób stwarza się klasę kilkomiljonową bezrobotnych i popycha się kraj do katastrofy, nietylko ekonomicznej, lecz zarówno socjalnej i politycznej. W kraju niema przemysłu, któryby mógł zatrudnić bezrolny proletariat, wyrzucony przez wsie. Na skutek parcelacji wielkiej własności niema pracy w dużych latyfundjach, które dotychczas pezwalały włościanom małorolnym zapełniać braki własnej produkcji. Wobec niezwykłej drożyzny środków komunikacyjnych, emigracja chłopa ukraińskiego jest uniemożliwioną. W ten sposób przed miejscowym chłopem Galicji Wschodniej staje widmo wolnej głodowej śmierci.

Należy zauważyć, że dla tego chłopa zasady krańcowe socjalizacji ziemi, lub reformy rolnej bez wynagrodzenia obecnych właścicieli są zupełnie obce. Chłop ukraiński pozostaje i pozostanie zawsze zwolennikiem własności prywatnej i zwolennikiem reformy rolnej z całkowitym wykupem. Chłopi ukraińscy ofiarowują dzisiaj właścicielom polskim za ziemię ceny trzykrotnie większe od ogólnie przyjętych, lecz ią systematycznie usuwani do kupna.

Przez kolonizację polską zagrożony jest instynkt samozachowawczy chłopa ukraińskiego i narodowość ukraińska. Potomstwo ich ikazane na zdegenerowanie fizyczne i moralne, a nawet na powolną imierć i długte cierpienia przez całe dziesiątki lat. Zarówno jest zagrożono życie każdej jednostki,

jak życie całego narodu. Z pośród praw niezwyciężonych natury ludzkiej trzeba będzie szukać sposobu dla własnego samozachowania. Na wschodzie Europy tworzy się ognisko niewyczerpanych walk socjalnych za cenę egzystencji trzech i półmiljonów ludzi.

Opierając się na powyższych faktach Rada Narodowa Galicji Wschodniej ma honor prosić o wstawienie się przed odnośnemi Rządami, celem wydania dekretu i wprowadzenia w życie następujących dezyderatów:

1/. Przeszkodzić Rządowi Polskiemu w zastosowaniu ustawy rolnej do Galicji Wschodniej.

2/. Unieważnić wszystkie kontrakty kupna i sprzedaży ziemi w Galicji Wschodniej, które miały miejsce podczas okupacji Polski w lych wszystkich wypadkach, gdzie osoby kupujące ziemię nie miały przed 1. listopada 1918 roku praw obywatelskich w jednym z okręgów Galicji Wschodniej.

3/. Wprowadzić z powrotom w życie w Galicji Wschodniej swobodną sprzedaż ziemi, jaka miała miejsce przed 1. listopada 1918r.

4/. Przeszkodzić parcelacji kolonizatorskiej ziem Galicji Wschodniej pomiędzy kolonistów, przybyłych z poza granic wymienionego kraju.

Genewa, dn. 4. grudnia 1920 r,

/–/ PETROUCHEWITCH
Przewodniczący Rady Narodowej
Ukraińskiej Galicji Wschodniej.

Za zgodność tłomaczenia:
(podpis nieczytelny)

ATTACHE WOJSKOWY
przy
Tłomaczenie.
Poselstwie Polskiem w Bernie.
5. Załącznik do Nr. 2305.

Genewa dn. 2. XII. 1920 r.
[Stamp] Ściśle Tajne
Trzymać pod zamknięciem

Do
Ligi Narodów.

Pozwalam sobie przedłożyć Lidze Narodów ostatnie fakty nadużyć władz polskich w stosunku do ludności ukraińskiej Galicji Wschodniej.

Żandarmerja polowa polska w pierwszej połowie sierpnia 1920 r. przeprowadziła masowy areszt w miejscowości Żabie /powiat Kosów/ w kraju Huculów. Organa polityczne, którym powierzono wykonanie aresztu torturowały aresztowanych w nieludzki sposób.

1/. Urzędnika Aleksego Oleksiuk maltretowano w drodze do więzienia, przeprowadzono do komendanta etapu Nr. 32. i uwięziono.

Piotr Zubiuk z synem Iwanem i Dmitro, Semen Kteruk, Iwan Sementulak, Iwan Fylajczuk, Piotr Skumarczuk, Bazyli Petriuk, Dmytro Pawluk, Dmytro Rachowsky, Aleksy Jakuszewski, Fedor Slyruk, Iwan Kyruluk, Dmytro Horbijczuk, Piotr Dydyk i wielu innych, którzy po uwięzieniu byli katowani kijami, nawet kilka razy dziennie. Oblewano ich wodą, żeby ich ocucić, przenoszono do innej izby, gdzie znowu byli torturowani przez innych żandarmów, którzy ich bili nahajkami z drutu kolczastego.

Kteruk zakończył życie podczas tych tortur, taki sam los w kilka dni później spotkał i Iwana Sementulaka.

W stosunku do tych ludzi nie ograniczano się jedynie torturami, aresztowani w liczbie około 200 ludzi zmuszeni byli maszerować piechotą do Kołomyji, miasta oddalonego o 500 kl. Byli zmuszeni przechodzić wbród Czeremosz i ci wszyscy, którzy zwalniali kroku ze zmęczenia, popychani byli do marszu uderzeniami pałki.

Władze polskie, po uwięzieniu tych ludzi, zarekwirowały siłą ich majątki. W posiadłościach aresztowanych Iwana Kuryluka, Dmytro Horbijczuka, Piotra Dydiuka i Jerzego Bendejczuka zabrano 54 sztuki bydła i 165 baranów.

W domu wymienionego Aleksego Oleksiuka żandarmi zabrali 292 wszystko, co było do wzięcia, znęcając się przytem nad jego żoną.

U Iwana Wirstiuka uprowadzono 2 krowy, 1 cielę i zabrano całe zboże, żonę zaś jego bito. Zabrano muzykantowi Iwanowi Kurylukowi wszystkie jego istrumenta muzyczne i wszystkie meble.

Iwanowi Gontariukowi i Iwanowi Zudiakowi zabrano cały inwentarz i cały zapas zboża.

Żandarmerja polowa polska szukała Michała Hapczuka, który był burmistrzem za czasów Rządu Ukraińskiego w Galicji Wschodniej, i nie zastawszy w jego domu zkatowała w taki sposób jego żonę, że przypłaciła to 4-ro tygodniową chorobą. Cierpienia jej na tym się nie zakończyły, bo wkrótce bataljon armji polskiej, który stał kwaterą we wsi, wyrzucił ją z jej miszkania, zarekwirował całe zboże i inwentarz, na skutek czego, ta przedtem zamożna rodzina rolników, znalazła się bez dachu nad głową i skazaną na życie z jałmużny. Ten sam oddział armji polskiej zarekwirował w sposób nielegalny u Michała

Zatoniuka i Marji Kozmaniuk, Iwana Dydiuka i Dmytro Kuromeniuka, Kari Sokaniuka, jak również i u wdowy Marji Hyjak, cały inwentarz i inne rzeczy.

We wsi Hołowy powiatu Kosowskiego wojsko polskie podpaliło 2 domy i młyn Fedora Kajczuka, zabierając 10.000 koron i gwałcąc córkę Wasylina. We wsi Brustury tego samego powiatu aresztowano księdza Nikołę Smalko w wieku lat 75. Ten sam los spotkał 1 włościan, Fedora Morczerniaka i Wasyla Soroczana.

2/. Sytuacja w innych powiatach Galicji Wschodniej, gdzie władze polskie przeprowadzają aresztowania według planu miejscowych komitetów polskich, nie jest lepszą. W listopadzie zaaresztowano wielu włościan i inteligencji. Przed uwięzieniem byli aresztowani w nieludzki sposób katowani przez żandarmerję polską.

W powiecie Zaleszczyki zaaresztowano 80 osób, między nimi 2 lekarzy: Dr. Dołyńskiego i Dr. Andrzeja Buraczyńskiego. Ksiądz obrządku greckiego Czornodola, Dr. Baranyk i pan Dotynski, aresztowani wieczorem byli umieszczeni w przedsionku ustępu w magistracie, gdzie nie byto nawet okien. Wnocy wsadzono jeszcze kilku aresztowanych, tak że nie można było ruszać się. Ustępując na prośby dzieci jego władze polskie na trzeci dzień aresztu umieściły obwinionego w suterenach żydowskich, które niegdyś służyły jako więzienie. Nie mogąc dłużej znosić złego traktowania i oczekując śledczego, uwięziony rozpoczął strajk głodowy. Po pięciu dniach głodówki został wreszcie wypuszczony na wolność.

Ksiądz Czornodola zaaresztowany w przeddzień święta religijnego został wysłany do Czortkowa, celem stawienia go przed tamtejszym trybunałem, a następnie skierowany do Lwowa.

Niejaką Dębicką zaaresztowano w ten sposób, że nie mogła nawet wdziać ciepłej odzieży, musiała odbyć podróż do Dzwyniacza, a stamtąd do Czortkowa, celem stawienia się przed trybunałem wojskowym zwolniona wróciła do domu, gdzie ponownie została aresztowaną i stawioną przed trybunałem w Czortkowie. Urzędnik trybunału Towste Szpikuła był więziony przez kilka dni w małej celi bez jedzenia i bez pozwolenia kupna takowego.

Urzędnik cłowy, Skomorowski, stawiony przed trybunałem wojskowym w Czortkowie był uniewinniony. Po powrocie ze swoim świadectwem zwolnienia do Zaleszczyk był ponownie zaaresztowany.

W pow. Dolina dwakrotnie przeprowadzono nielegalne rekwizycje we wsi Duby. Pierwszy raz uprowadzono 9 sztuk bydła i mężczyźni byli poddani karze cielesnej. Po raz wtóry wysłano ekspedycję karną, na czele której był wywiadowca Górski i zaaresztowano tam 19 mężczyzn; rodziny ich bito i uprowadzono 15 sztuk bydła.

Wywiadowca Górski usunął burmistrza miejscowego, kazał mu dać dziesiątek kijów i mianował drugiego burmistrza. Ci, którzy najwięcej ucierpieli: Fedor Kłus, były burmistrz Wasyl Marynczuk, Mikołaj Jakiw, Andryszyn, Wasyl Bodnar, Iwan Kłus, Wasyl Kłus, Wasyl Gladun, Dmytro Cyhan, Iwonej Fryk i Pawlina Kłus. Wszyscy byli aresztowani i wywiezieni. Wielu ukrywa się po lasach z obawy zaaresztowania bez przyczyny. W powiecie Borszczów aresztowano 70 osób, których wielu skatowano w nieludzki sposób.

Niejaki "Stępalski, który przeprowadzał śledztwo sam kierował torturami i policzkował obwinionych. Ofiary były powiązane, zwinięte do kołder i zbite do krwi. W powiecie Radeszów zastosowano kary cielesne, kładąc ofiary rozebrane

do naga na rusztowaniu w środku wsi. Podaje się listę osób poddanych karze cielesnej: burmistrz – 100 kijów, syn jego – 50, Paraszka Maczen – 50, Anna Bójko – 50. Pośród torturowanych znajdowali się również i żydzi: Herszko Zolkover, Józef i Gille Sternberg.

W powiecie Stryjskim zaaresztowano 100 włościan we wsi Sławsko, w Jusejtyczy – 80.

W powiecie Dobroczyn konfinowano około 80 osób. Między nimi znajdował się adwokat Dr. Antoni Horbaczewski.

W powiecie Bereżany we wsi Kapłyńcy włościanie byli zmuszeni do robót polnych u pewnego dużego właściciela ziemskiego kijami.

To samo działo się w powiecie Czesaniw, gdzie również przeprowadzono nielegalne rekwizycje i gdzie zawieszono w czynnościach wszystkich burmistrzów, wybranych przez gminy włościańskie.

W Stanisławowie zaaresztowano urzędnika kolejowego Zahajkiewicza-Celewycza, panią Solańską, stud. prawa Kotlara, Nestoruka i innych. Nestoruk został zastrzelony przez eskortujących go do więzienia żandarmów.

W Skale aresztowano 30 osób, w Towste żandarmi bili po twarzy milicjantów miejscowych.

3/. W obozach koncentracyjnych w Tucholi, Strzałkowie, Wadowicach, Łańcucie i Dąbiu i innych miejscowościach znajdują się uwięzieni wojskowi ukraińscy. Niaktórzy z nich pozostają uwięzieni od listopada 1918r. bez żadnego obwinienia, pozostają tam jedynie z tej racji, że ich osadzono.

Pozbawiać ludzi tych wolności, nie oznaczając nawet terminu ich internowania, nie bacząc na to, że w Galicji wojna się zakończyła, sprzeciwia się zasadom prawa międzynarodowego i wszystkich praw ludzkich. Podaje się do

wiadomości następującą skargę internowanych w Dąbiu: «Położenie nasze jest nieznośne, baraki, które zamieszkujemy nie mają okien, ani opału. Spać zmuszeni jesteśmy na deskach bez sienników i bez kołder. Błagamy was o pomoc».

W trybunale powiatu Czortkowskiego znajduje się około 100 aresztowanych politycznych, pochodzących z powiatów, Czortków, Buczacz, Zaleszczyki, Borszczów. Dn. 18. listopada 1920 r. zaprzestano wydawać im chleb, a od dnia 20. listopada wogóle nie dają im wcale jeść; zmuszeni są spać na deskach; wszyscy kaszlą. 20. listopada dyrektor więzienia Świdnicki robił przegląd uwięzionych, lecz położenie ich wcale się nie polepszyło, ponieważ od dnia tego zaprzestano ich zupełnie karmić.

Nawet trybunały Galicji Wschodniej stały się narzędziem gnębienia elementu ukraińskiego, ponieważ przeciągają niepomiernie śledztwo, zmuszają niewinnych ludzi pozostawać w więzieniach całemi miesiącami, jak to miało miejsce np. z. szambelanam Jego Świątobliwości Monsiniore Youryk, który był gnębiony przez 6 miesięcy w więzieniu, czakajac na rozprawę sadową.

Po długich miesiącach śledztwa sądowego trybunał nie znajduje żadnej przyczny do wytoczenia procesu, można stwierdzić jednakże, że przed sądem stają wybitni Ukraińcy, którym się nie zarzuca innych, zbrodni, jak te. że byli urzędnikami ukraińskimi w epoce władzy ukraińskiej w Galicji Wschodniej i wykonywali tylko rozkazy sekretarza stanu.

Przykładem tego może służyć skazanie członka Rady Ukraińskiej Tymoteja Staruk i sędziego Maślaka, którzy za pełnienie obowiązków administratorów politycznych powiatu i miasta Bereżany i za to, że wykonywali rozkazy swoich władz zostali uznani za winnych i skazani na długie więzienie.

Wobec tego, że skargi ludności ukraińskiej, przedłożone władzom okupacyjnym polskim nie miały żadnego skutku,

a przeciwnie, zwiększały tylko represje, Rada Narodowa Ukraińska podaje fakty te do wiadomości Ligi Narodów prosi w imię zasad humanitarnych o poczynienie starań, celem zabezpieczenia życia i mienia ludności ukraińskiej Galicji Wschodniej.

/Podpisano/ ***Dr. E. PETROUCHEWICH***
Przewodniczący Rady Narodowej Ukraińskiej Galicji Wschodniej.

Za zgodność tłomaczenia:

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 1. – P. 270–296.

№ 135
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ДИПЛОМАТИЧНИМ ПРЕДСТАВНИКАМ ПРО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ Й УТВОРЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ РАДИ

6 січня 1921 р.

Політичні відносини які під сучасну хвилю запанували в краю і викликані ними події на стількі важні, що вважаю своїм обов'язком звернути на них окрему увагу а особливо їх в дечім прояснити. Після відступу большевиків з краю ще більше скріпився польський терор супроти українського населення так що окупаційний режім став в дечім пригадувати перші місяці польської інвазії, се виявилося в однаковій мірі супроти інтеліґенції супроти селянства. Рівнобіжно з тим пішла польська акція пропаґандистична за польською

державностю в Східній Галичині поперта масовими репресіями з обсягу арештовань реквізицій звільнювань від посад і т. и. Головно примінюють польські власти репресії господарського характеру, які дають ся перевести більш спокійно і успішно. Деякі з тих примусових мір ставляють наших людей чи наші інституції в примусове положення якого вислідом являються акти політичні що стоять в деякі суперечности і з самостійницьким становищем всеї нашої суспільности.

До тої категорії актів належать отсі події: учителям всіх середних шкіл в Східнім Галичині предложено в місяци грудни квестіонар до виповнення з рубрикою про державну приналежність. Одночасно з дору191енням того квестіонара заповіджено всім учителям Українцям вони мають заявити себе приналежними до Польської Річипосполитої, в противним случаю будуть усунені зі служби із найблизшим місяцем перестануть одержувати свої платні. Деякі з учителів Українців признали себе приналежними до Східної Галичини і тих зараз звільнено зі служби. Наслідком такого примусу з боку польських шкільних властий, наслідком вичерпання всіх грошових засобів для евентуальних підмог, видаленим зі служби урядовцям а в кінци наслідком невідрадного положення матеріального урядовці Українці в краю, які через довгий час не одержували ніякої платні учителі Українці приневолені були виповнити наведену рубрику в той спосіб, немов то вони признають себе приналежними до польської держави. Добавити треба, що сталося те на основі порозуміння нашими політичними організаціями, які не видавали в тій справі ніяких своїх офіціальних заяв але якіх члени запитані о опінію мусіли числитися з безвихідним положенням учителів Українців і невідпорним примусом з польського боку.

Друга справа яка по своїм сути доторкає тої самої теми себто нашого правного становища се розписання польською окупаційною владою позички в хосен польської держави.

А саме польські власти скарбові розписали позичку державну під загрозою що опісля буде переведена друга примусова позичка державна себто конфіската певного проценту майна для польської держави на багато гірших умовах як перша так звана добровільна позичка. З огляду на те, що наші всі господарські інституції остають в незвичайнім критичнім положенню та що з другого боку видавалось їм більш доцільним дати ворожі окупаційнім власти менше як більше — наші господарські інституції в краю рішили підписувати так звану добровільну позичку для польської держави. Той поступок є вислідом рішення всіх наших фінансових інституцій центральних і їх зоґанізованого відступу теж перед польським невідпорним терором.

Можливо що Поляки покликуватися муть на ті факти перед заграницею та будуть їх для себе вихісновувати тому треба, щоби Ви були поінформовані про причини їх і характер.

Зовсім інший характер має акція п. Михайла Яцкова і п. Сидора Твердохліба, які за польські фонди видають газету Рідний край, що своєю політичною плятформою вважає належність Східної Галичини до Польщі. Досі політична робота згаданих панів не знайшла ніякої симпатії перед нашої суспільности і зустрілася з одностайним осудом з її боку. З огляду на те, що п. Михайло Яцків являється членом радикальної партії управа тоїж партії була приневолена займитися на своїм засіданню відбутім 25. грудня 1920 р. справою згаданого видавництва. Одною із своїх резолюцій ухваленою на тім засіданню управа радикальної партії ствердила, що не дала Михайлови Яцкову дозволу на видання Рідного краю, що не має нічого спільного з тим видавництвом осуджує його напрям та взиває п. М. Яцкова, щоби виступив з редакції Рідного Краю.

На тімже самим засіданню займалася управа радикальної партії справою переговорів Д-ра Северина Даниловича (члена тоїж партії) з Поляками. А саме Д-р Северин Дани-

лович уважав за вказане почати на свою руку політичні переговори з польським намісником для Галичини п. Галецкім і польським прем'єром п. Вітосом. Підчас своєі конференції з п. Галецкім п. Данилович вказав на невиносимий польський окупаційний режім в Східній Галичині та висловив своє бажання, щоби відносини між українськими землями, які опинилисьби поки що в рамах польської держави, були уладжені так, щоби могли бути приготовання до майбутньої історично конечної федерації вільної, зєдиненої України з вільною демократичною Польщею. Дня 8. падолиста с. р., себто після розмови з п. Галецькім, яка відбулася з початком серпня с. р., п. Данилович відбув у Варшаві розмову з польським прем'єром Вітосом. На питання п. Вітоса, яким ми міг бути правно-державний устрій українських земель при Польщі, п. Данилович відказав: "По моїй думці той правно-державний устрій повинен бути приготуванням до майбутньої федерації держав українського і польського народу. Треба би з усіх заселених в більшости українським народом земель утворити одну правно-державну одиницю з власним соймом і правлінням, звязану з польською державою реальною унією, спільностою деяких справ, як начальника держави, міжнародного заступництва, начальної команди і инших конечностий і для державної спільности конче потрібних. Щось в роді взаємин бувшої Угорщини і Австрії або німецьких союзних держав. "Притім розвинув п. Данилович короткий начерк цілого устрою "такої української провінції", називаючи так українські зв'язані з Польщею. Притім – як передає п. Данилович в своїм звіті з тоїж розмови – п. Вітос робив свої уваги і вкінці сказав, що він є за як найширшою автономією українських земель а зокрема Східної Галичини і що в межах польської держави дасться та справа полагодити на вдоволення Українців а чисто адміністраційний поділ на воєводства не стоїть тому на перешкоді.

В своїм звіті про ту конференцію і про розмову з п. Галецкім п. Данилович виразно заявляє, що ті розмови провадив в характері приватнім, хоч домагався повновласти від управи радикальної партії, яка однак заявилася проти офіціальних переговорів, ведених іменем тоі партії. Отож і тою справою займалася головна управа радикальної партії на своїм засіданню дня 25. грудня 1920 р. і ствердила, "що розмови д-ра Даниловича з Вітосом мають характер чисто неофіціальний, не обовязуючий партію на то що особисті погляди д-ра Даниловича, висказаної в тих розмовах, а подані до публічного відома в "Рідному Краю" (орган Михайла Яцкова) не відповідають становищу партії".

З кінцем минулого місяця перевели свою організацію закордонні групи партій: Народно Трудової і радикальної. До управи закордонної групи партії Трудової вибрано п. д-ра Дністрянського, як голову, п. Льва Левицького, як заступника і п. Микетея, як секретаря. В закордонній групі партії радикальної проводить п. д-р Назарук. Обі групи почали дискусію про сучасні справи нашої політики а зокрема про те, як нам ставитися до питань політики закордонної. Дискусії сі ще остаточно не покінчені, про їх вислід донесу окремо.

Вчера, себто 45. с. м. уконституувалася Всеукраїнська Національна Рада, "як громадянська репрезентація українського народу" – (слова цитовані дослівно із статута). "ї майбутня діяльність означена статутом і платформою, принятою при її основаною представниками українських партій і організацій дня 23. грудня 1920 р. В склад тої Ради увійшли представники всіх політичних партій Східної Галичини з виїмком соціял-демократів, для яких репрезентовано відповідну скількість місць, представники всіх політичних партій Західної України з виїмком соціял-демократів, представники Кубані і представники міжтеріторіяльних організацій: а саме: Ліґі Оборони України і Українського Союза Жінок. Число всіх членів Всеукраїнської Національної Ради разом з резервованими місцями для східно-українських

соціял-демократів (шість) і для галицьких та буковинських соціял-демократів (два) установлено на 75, з чого припадає на політичні партії і організації Східної України 45, Західної України 18, Кубані 7, Лігу Оборони України 2, Український Союз Жінок 3. Ліґа Оборони України вибрала своїм представником Галичина а крім того від Союзу Жінок делеґовано до Ради дві Галичанки і тих трьох членів входить в склад західно-української територіяльної ґрупи.

Орґанами Всеукраїнської Національної Ради є: Загальні Збори, Виконавчий Комітет Ради і Президія Ради. Відповідно постанові уступу 9-того статута до компетенції Загальних Зборів належить: зміна статута і платформа Ради, зміна числа членів Ради і розділ їх між поодинокі території, прийняття нових членів до Ради, визначення напряму політики Ради, оголошування заяв правно-державного характеру: про форму державного ладу, державно-правна приналежність поодиноких українських земель, міждержавні договори і союзи, вибір Виконавчого Комітету і Президії Ради, затверджування прелімінарів бюджетних і звітів Виконавчого Комітету, ухвалювання директив для Виконавчого комітету в згаданих справах державно-правного характеру. Той уступ статута нарочно передаю дослівно. В зв'язку з тим уступом остає постанова уступу 11-го статута в якій сказано: "Справи про які згадується в § 4. (розділ місць в Раді і прийняття новозголошених партій і організацій)", далі справи державного характеру перечислені в § 8. а також справи про конструкції урядів окремих українських державних територій і їх діяльності заки будуть рішені на Раді, мусять бути попередно обговорені і порішені на секції відпоручників партій і організацій дотичних територій.

"Територіальні ґрупи (Секції) мають право вета в тих справах на Раді. На случай заложення вета зі сторони якоїнебуть територіальної ґрупи (Секції) не можуть бути перечислені в попереднім уступі справи, предметом рішень і енунціяцій Ради".

Принята на нараді представників партій і організацій політичних Східної України і Західної України дня 23. грудня 1920 р. платформа Ради звучить так: (наводжу її дослівно)

“1. Оборона національної єдности українського народу і відновленої ним державної самотійности українськиї земель.

“2. Зєднання поодиноких українських земель в одноцільній державі на умовах, які будуть вироблені правнодержавними орґанами тих земель (Велика Україна, Галичина, Кубань і инші).

“3. Народоправний лад в українській державі, державний устрій котрої має установити Національне Зібрання, обране на підставі пятичленної виборчої формули.

“4. Переведення парламентарним шляхом аграрної реформи, з тим, що в основу аграрної політики має бути положена засада сталого володіння селянством землею.

“5. Реальне забезпечення за робітництвом його домагань в соціальній области, як охорона праці, воля професіонального руху і т. п.

“6. Забезпечення національним меншостям національно-перзональної автономії, основи якої установить Національне Зібрання.

“Для осянення тих цілей мають служити такі способи:

“1. Впливати в дусі сеї плятформи на діяльність українських державних орґанів.

“2. Звільнення українських земель від окупації чужих політичних захватів та впливів.

“3. Боротьба проти заходів та відбудови бувшої “єдиної неділимої” російської держави та прочих сторонніх інтервенцій в тім напрямі.

“4. Навязання найтіснійших зносин з иншими державами, які повстали по розпаді колишньої російської і австроугорської держави та змагання до заключення союзів з ними для спільної оборони державної самостійности.

"5. Старання про міжнародне признання самостійної державности на українських землях.

"6. Скликання Всеукраїнського Національного Конгресу.

"7. Обєднання і охорона української еміграції, полонених та військових і цивільних інтернованих в чужих державах."

Перші Загальні Збори Всеукраїнської Національної Ради вибрали отсю Президію Всеукраїнської Національної Ради: сенатор Серґій Шелухін, голова, (с. ф.) д-р Роман Перфецький (гал. труд.) заступник голови, ґенерал-поручник Олександер Греків заступник голови, одно місце в Президії резервовано для Кубанця, Микола Залізняк (с. р.) секретар; крім тих панів ввійшли до Виконавчого Комітету: Базяк Ісаак (с. р.), д-р Дністрянський Станислав (гал. труд.), Жук Андрій (укр. нар. пар.), Кривецький Михайло (с. с.), Кушнір Макар (с. ф.), Макаренко Олександер (с. с.), д-р Підляшецький Ярослав (гал. рад.), Храпко Іван (нар. реп. пар.), два місця резервовані для (с. д. наддніпр. і гал-бук.).

Копію статута Всеукраїнської Національної Ради перешлю Вам слідуючим листом.

Відень, дня 6 січня 1921.

Уповневласнений для Справ Закордонних
Державний Секретар.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 301. Машинопис. Копія.

№ 136
НОТА ДЕЛЕГАЦІЇ РСФРР РИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ, ГОЛОВІ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ ПРО ТЯЖКІ УМОВИ ПЕРЕБУВАННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ У ПОЛЬСЬКИХ ТАБОРАХ

9 січня 1921 р.

Из Риги. Мир. дел. 80, 9/1 23 10

Сообщается копия отправленной только что полякам ноты кавычки милостивый государь господин председатель уже неоднократно российско-украинская мирная делегация обращала внимание польской мирной делагации на совершенно недопустимые условия содержания российско-украинских военно-пленных в Польше 3-го декабря 1920 г. отношением за № 117 польской мирной делегации была сообщена сводка имевшегося к тому времени у российско-украинской делегации материала по этому вопросу несмотря на то что польская мирная делегация при устных переговорах на эту тему неоднократно обещала предпринять мери к улучшению положення российско-украинских военнопленных в положении их никаких существенных перемен не произошло о чем свидетельствует имеющийся у российско-украинской мирной делегации материал считаю поэтому необходимым господин председатель обратить ваше внимание на условия в которых содержатся и живут российско-украинские военнопленные в Польше лагерные помещения в которых размещены пленные в совершенно недопустимом состоянии согласно отчетов американского союза христианской молодежи (отдел помощи военнопленным в Польше, отчет по 20 октября 1920 года) военно-пленные размещены в помещениях абсолютно “неприспособленных

для жилья: отсутствие всякой мебели, отсутствие спальных приспособлений так что спать приходится на полу без матрацов и одеял почти все окна без стекол в стенах дыры повсеместно у военнопленных наблюдается почти полное отсутствие обуви и белья и крайний недостаток одежды так например в лагере Стражолково, Тухоле и Домбе пленные не меняют белья в течение трех месяцев причем большинство имеет лишь по одной смене, а многие совсем без белья, в Домбе большинство пленных босые, а в лагере при штабе 18 дивизии большая часть совершенно не имеет никакой одежды не лучше условия жизни и в рабочих командах как пример указываю на 112-ую и 222 рабочие команды причем в последней 90 0/0 пленных совсем без одежды даже в варшавских рабочих командах 60 % пленных не имеют никакого белья 40 % – одежды обуви и шинелей это обстоятельство становится особенно тяжким ввиду того что при пленении у военнопленных систематически отнимаются одежда и обувь установленный для пленных продовольственный рацион остается только на бумаге ибо практически по разным причинам получаемая пленными пища никогда не отвечает по своей скудости этому рациону это явление наблюдается во всех лагерях и командах лагерные лазареты и больницы имеют те же недостатки, также нет матрацов одеял (часто нет и кроватей не хватает медицинского персонала так как пленных врачей и лиц медицинского персонала ставят в такие условия существования которые делают для них невозможным оказание медицинской помощи точка запятой не хватает медикаментов, и перевязочного материала в Тухоле наприм. раненые лежали без перевязки в течение двух недель и в ранах завелись черви такие нечеловеческие условия содержания военнопленных конечно имеют самые пагубные последствия и приводят к быстрому вымиранию военнопленных это подтверждается как громадным процентом больных в лагерях так и ужасным процентом смерт-

ности по произведенным подсчетам оказывается что если принять за норму смертности среди пленных в лагере в Тухоле за октябрь месяц минувшего года то в течение 5–6 месяцев в этом лагере должно вымереть все его население эти цифры подтверждены официально польскими военными врачами ряд стольже ужасных случаев нашли свое отражение и в польской прессе где поднялись голоса протеста против средневековых ужасов творящихся в польских тюрьмах и лагерях, обращая ваше внимание на перечисленные в настоящей ноте факты я позволяю себе приложить к ней ряд документов принимая во внимание все вышеизложенное считаю необходимым заявить что рабоче-крестьянские правительства России и Украины не могут впредь терпеть такого отношения к своим гражданам правительства России и Украины категорически настаивают на немедленном изменении условий содержання российско-украинских военнопленных в частности правительства России и Украины настаивают на немедленном отстранении от занимаемых должностей тех лиц администрации лагерей которые виновны в вышеуказанных злодеяниях прошу вас господин председатель срочно ответить какие мери приняты польским правительством к устранению указанных злоупотреблений не допуская и мысли о возможности подобных условий существования для польских военнопленных в России и Украине даже на основе взаимности российское и украинское правительства все же в случае непринятия польским правительством необходимых мер вынуждены будут применить репрессии к польским военнопленным в России и Украине примите господин председатель уверение в совершенном моем уважении Иоффе кавычки 9 января 1921 г. № 598

Леншев.

ЦДАВОУ, ф. 4, оп. 1, спр. 715, арк. 57–58. Машинопис. Копія.

№ 137
ПОВІДОМЛЕННЯ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ ПРЕДСТАВНИКОВІ ЗУНР У БЕРЛІНІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО НОТИ, НАДІСЛАНІ УРЯДАМ АНТАНТИ

18 січня 1921 р.

Ч. 726/21.

До

Високоповажаного Пана
д-ра Евгена Л е в и ц ь к о г о
Представника З. У. Н. Р.
в
Б е р л і н і.

Пересилаю до ужитку у Вашій праці дві ноти Уряду з дати Женева, 2. грудня 1920 і Відень, 5. січня 1921, в справі польських надужить у Східній Галичині, яку Уряд вислав до Лойд Джорджа, Керзона, Лєйґа, Джолітті, Сфорци, Вільсона, Ради Амбасадорів, японського амбасадора в Парижі Ishii та Союза Народів.

Відень, дня 18. січня 1921.

Печатка *Підпис (Г. Микетей)*

Уповновласнений для Справ Закордонних
Державний Секретар.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 52. Машинопис. Оригінал.

№ 138
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ АНТАНТИ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРОДОВЖЕННЯМ ПОЛЬСЬКИМИ ОКУПАНТАМИ РЕПРЕСІЙ У СХІДНІЙ ГАЛИЧНІ

20 січня 1921 р.

В останних нотах я зважав іменем Української Національної Ради Східної Галичини звернути увагу Найвищої Ради на окупаційний режім польської окупаційної влади у Східній Галичині з приводу нарушення Польщею міждержавних постанов відносно Східної Галичини, нарушення Польщею інтегральности території Східної Галичини, арештування і убійства населення Східної Гатчини та самовільних реквізицій і контрибуцій, що винищують українське населення Східної Галичини.

Нові переслідування зі сторони польської окупаційної влади, що розпочалися з початком цього року у Східній Галичині знов змушують мене іменем Української Національної Ради Східної Галичини звернути на них увагу Найвищої Ради.

Подані нище події вказують цілий ряд безпідставних масових ревізій в українських інституціях і у поодиноких українських діячів, як також довільні арештування визначніщих осіб з української суспільности, все те, з виразною тенденцією польської окупаційної з влади, щоби систематичним способом терору; присилувати українську інтелігенцію і провідників українського народу Східної Галичини до узнання польської держави на території Східної Галичини Але ціле українське населення, то значить переважаюча більшість всего населення Східної Галичини, не хоче під ніякою умовою іти під Польщу та стоїть непохитно при постановах Найвищої Ради з 25 черіня 1919 і з 11. липня 1919, котрим запоручено, що населення Східної Галичини свобідно виконає своє право самовизначення.

Найновіщі події насильств польської окупаційної влади у Східній Галичині, виказують з осібна:

I. Перші ревізії у Львові переведено на сам Новий Рік, дня 1. січня 1921 р. о год.7-ій рано, і ці ревізії трівали аж до самого полудня. Ревізії переводила львівська поліція, в першу чергу в українських редакціях, інституціях та в деяких українських політичних діячів. І так переведено ревізію: в редакції "Українські Думки", (ця часопись замкнена польською владою в половині падолиста 1920 р.) в редакції "Впереду" в редакції "Учительського Слово", в "Горожанському Комітеті",в "Самаританській Секції" тогож Комітету, з товаристві "Воля", у редактора Федя Федорцева, редактора Степана Чарнецького у голови "Українського Горожанського Комітету" д-ра Степана Федака, в його мешканню і в канцелярії товариства обезп. "Дністер", якого він є директором, у секретара У.Г.К. судді Володимира Целевича, у голови соціял-демократичної партії Східної Галични, адвоката д-ра Льва Ганкевича, його приватнім мешканню і в мого адвокатській канцелярії та у проф. Михайла Галущинського.

2. Дня 5. січня 1921 р. в ночі, переведено ревізію в помешканню редактора "Впереду" Івана Квасниці.

3. Дня 9. січня 1921. р. переводила львівська поліція дальші ревізії і так: у адвоката д-ра Володимира Бачинського, у лікаря д-ра Івана Курівця, у проф. о. Дамяна Лопатинського, у проф. о. Олександра Степановича, у директора "Народної Торгівлі" Миколи Заячківського, у директора Краєвого Союзу Кредитового Омеляна Саевича, у редактора Олександра Костика, у С. Ференцевича, директора друкарні Івана Айхельберга, в льокалі редакції зачиненої польською владою "Української Думки", та в друге у редактора тогож часопису Степана Чарнецького. Тогож самого дня переведено також ревізію у директора Земельного Банку Гіпотечного Любомира Рожанського, у пралата і каноніка гр. кат. Капітули у Львові о. Тита Войнаровського і у д-ра Степана Біляка.

4. Дня 14. січня ц.р. переведено стислу чотирогодину ревізію у адвоката д-ра Степана Барана, бувшого державного секретаря для справ земельних Зах.УНР.

5. По переведеденню ревізій, розпочала польська поліція у Львові переводити арештування. І так: редактора "Впереду" п. Івана Квасницю, по переведенню згаданої ревізії в ночі, дня 5. січня ц.р. рештовано, і хоч у него не найдено нічого підозрілого, відставлено його до II. відділу ДОГ. Тут просидів він цілий день без переслухания, а дня 7. січня ц.р. по переслуханню відіслано його до Варшави.

6. Дня 6. січня ц.р. арештовано редакторів зачиненої "Української Думки" Степана Чарнецького, Олександра Костика і директора друкарні Івана Айхельберга, яких відставлено до суду при вул. Буторія. Цего останнього по пятидневнім побуті в тюрмі, випущено на волю 14. січня ц.р.

7. На основі одержаних вістей, польська окупаційна влада переводить арештування і ревізії в цілій области Східної Галичини. І так дня 6. січня ц.р. арештувала польська жандармерія бувшого офіцира Української Галицької армії п. Андрія Тофана, в селі Підвисоке, повіт Снятин. Арешт приведено на приказ снятинського староства. Арештованого відставлено до ДОГ. у Львові.

8. Дня 9. січня ц.р. о год. 4-тій рано, себто на другий день Різдвяних Свят після гр. кат. обряду, польські жандарми арештували адвоката д-ра Ярослава Качмарика у Мушини, д-ра Захара Копистинського, отця Дмитра Хиляка з Ізб і селянина Миколу Громосяка з Криниці. Всіх переведено в тюрму в Новому Санчі. Арештований і ревізії продовжуються.

9. Дня 12 січня ц.р. арештовано у Коломиї, переїзджаючих залізницею проф. Саву Никифоряка, що недавно вернув з табору полонених в Тухолі Михайла Берлада. Причиною арештування було те, що контролюючий жандарм почув, як вони розмовляли по українськи. Згаданих відстав-

лено до військової жандармерії в Коломиї, а по докладнії ревізії і переслуханню, передано їх до експозитури ДОГ.

10. Дня 13 січня ц.р. привела до Коломиї жандармерія окало 10 арештованих Гуцулів, між ними кількох інтелігентів та приміщено їх в судових арештах.

Перед кількома днями відбулася у репрезентанта польської окупаційної влади для Східної Галичини у Львові д-ра Галецького нарада, в якій взяли участь: старший прокуратор Маліна, прокуратор Свобода і директор львівської поліції др. Райнлєндер. Внаслідом тої народи було це, що прокураторія поручила карному судови вести слідство про головну зраду проти цілого ряду українських діячів у Львові. З краю дальше доносять, що це сталося на виразний приказ міністра судівництва польського уряду, Новодворського, з Варшави.

Наслідком отсих постійних насильств, що нарушують права особистої свободи і домашого спокою, безборонного українського населення прошу іменем Української Національної Ради: видати конечні розпорядження, щоби зі безправні переслідування українського населенні зі сторони польської окупаційної влади у Східній Галичині були в найкороткім часі усунені.

Прийміть, Ексцелєнціє, заяву моєї найглибшої пошани.

Відень, дня 20 січня 1921,

Д-р Евген Петрушевич в. р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 311. Машинопис. Копія.

№ 139
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ АНТАНТИ ПРО НОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПОЛЬСЬКИХ ОКУПАЦІЙНИХ ВЛАСТЕЙ

24 січня 1921 р.

В останній ноті з дати 20 січня 1921 р. я мав честь звернути увагу Найвищої Ради на терор польської окупаційної влади у Східній Галичині супроти українських передових діячів, з виразною теденцією: Примусити українське населення всупереч його волі і постановам Найвищої Ради: узнати польську державу на території Східної Галичини.

Вслід за тими ревізіями і арештуваннями порішила польська окупаційна влада потягнути горожан Східної Галичини, української народностей перед суд польської держави, де вони малиби відповідати за злочин головної зради супроти польської держави.

Про отсю постанову польської окупаційної влади доносить її офіціяльний орган "Gazeta Lwowska" з дня 12 січня 1921. р., що слідує:

"В 33 ч. з дня 13. листопада м.р. приніс львівський дневник "Українська Думка" ухвали Українського Національного Комітету, звернені проти цілости польської держави. Цю статтю сконфіскувала тоді пресова прокураторія при окружному карному суді, а дирекція поліції з місця завісила цей часопис. Тепер заряди в прокуратор при окружному карному суді у Львові в справі цеї ухвали і її оголошення вступне слідство за злочин з 58 § буква с.к.з і приказав увязнити відповідального редактора "Української Думки" Степана Чарнецького та видавця цего часопису Олексу Костика і друкаря Івана Айхельберга. Одночасно переведено стислу домову ревізію у осіб, на яких паде підозріння, що

брали участь в зборах, де згадана ухвала, запала, а матеріял, забраний підчас ревізій є предметом слідства.

З цего офіціального комунікату польської окупаційної влади виказується, що горожане Східної Галичини, української народности, мають відповідати перед польським судом за ухвали, які оголосив Народний Комітет як управа Української Народної Трудової Партії, найбільшого українського сторонництва Східної Галичини, в дни 10. листопада 1920.

Щоби виказати цілу безправність розпорядження польської окупаційної влади, подаю дослівно ухвали згаданої партії:

Народній Комітет, Начальна Управа Української Трудової Партії на свойому засіданню дня 10 листопада 1920 р. обговоривши сучасне політичне положення:

I. Стверджує, що Східна Галичина, заселена у великій більшости українським народом, має природне право на самоозначення, яке український народ – як віковий хазяїн цих земель – виконав дня 19. жовтня 1918., проголошенням державної самостійности українських земель бувш. Австро-Угорщини в формі окремої Західноукраїнської Держави, що на основі ухвали Української Національної Ради з 3. січня 1919 р. і Трудового Конгресу з 22. січня 1919 р. висловила бажання злучитися на засаді федерації з Українською Народною Республикою з один спільний, державний організм;

II. Стверджує, що одиноким представником українських земель бувшої Австрії є Українська Національна Рада і тільки вона, зглядно уповноважені мають право виступати іменем цих земель, давати зобовязуючі заяви і заключувати забозязуючі міждержавні акти;

III. Стверджуємо істнуюча у Східній Галичині – на основі мандату Найвищої Ради Мира тимчасова польська управа має тільки характер окупаційної влади; яка в своїх зносинах з місцевим населенням є обовязана придержуватися постанов міжнародного права;

IV. Заявляє, що умови уряду отамана Симона Петлюри з Польщею з 22 «квітня 1920 р.та прелімінарна умова “Польщі зі Совітською Росією і Радянською Україною з ІІ. жовтня 1920 р., оскільки вони яким небудь способом пересуджують правно-державну будуччину Східної Галичини в користь Польщі є необозязуючі для українського населення Східної Галичини і це населення не визнасть їх ніколи. Народній Комітет стверджує, що поведені у варшавській умові з 22 квітня: 1920 р. і у риській умові з 11. жовтня 1920 р. штучні кордони, розділюючі українські етнографічні землі, ніколи не будуть обовязуючими для галицького українського народу, котрий всупереч цим умовам все змагатиме до створення Незалежної, Соборної Української держави;

V. Стверджуємо окупаційна польська влада, мимо фактичного закінчення війни на території Східної Галичини, продовжує воєнний і виїмковий стан і через свою екстермінаційну політику винищує до решти українське населення Східної Галичини;

VI. Стверджує, що істнуюча у Східній Галичині польська мандатова управа всупереч постановам міжнародного права знесла всі горожанські свободи у відношенню до українського населення інтенуючи, арештуючи і засуджуючи масово українських, громадян навіть за вчинки сповнені на приказ легальної української влади в часі її фактичного істнування, вважаючи їх за вчинки вимірені проти польської державности і військової польської збройної сили, — що насильно спинює культурний і економічний розвиток українського народу у Східній Галичині, що масою кольонізує чужим тут польським елементом Східну Галичину, щоби тим чином створити з часом при помочи штучно насадженого населення з поза меж Східної Галичини польську більшість, що примусовими реквізиціями, примусовими позичками і контрибуціями в користь польської держави винищує економічно українське населення, що дальше вязнить по таборах і тюрмах українських полонених і укра-

їнських цивільних горожан, де ці ізза нечувано лихого приміщення і постійного виголоджування масово гинуть, що в інтересі кольонізації і самовільної господарки у Східній Галичині протизаконне знесла громадську самоуправу, що дальше удержує проголошений льокавт українських державних службовиків, що не допускає української молодіжи до вищих шкіл у Львові, та що взагалі шляхом свого законодавства у варшавському соймі зносить і ті придбання українського народу, які він мав досі на основі австрійських законів.

Народній Комітет протестує перед цілим світом проти такого поступовання польської мандатової управи у Східній Галичині, жадаючи знесення усіх виїмкових законів, розпорядків, заряджень і вироків, що їх вимірено проти життєвих інтересів українського народу у Східній Галичині і негайного привернення правного ладу та порядку, як також забезпечення всіх горожанських прав українському населенню. Окремо протестує Народній Комітет проти наміреного переведення 5 днем 31. грудня 1920 р. переписи населення Східної Галичини без гарантій справедливости і обєктивности, що може статися в утворених обставинах тільки під міжнародньою контролею.

Одночасно Народнії Комітет заявляє, що український народ "Східної Галичини є готовий до порозуміння з польською національною меншістю цеї країни і взагалі з польським народом – під умовою, що негайно буде привернений стан з перед 1. листопада 1918, що українському населенню Східної Галичини повернеться всі шкоди, заподіяні йому наслідком заряджень польської мандатової управи та що зі Східної Галичини будуть усунені чужі окупаційні війська.

З наведених резолюцій слідує, що вони тільки стверджують ті міжнародні постанови, які відносно території Східної Галичини підняла Найвища Рада Мирової Конференції своїми рішеннями з 25. червня 1919, 11. липня 1919, 8. грудня 1919, 10. липня 1920 і з 10. серпня 1920.

Зосібна згадані резолюції Народньої Трудової Партії у Львові стверджують, що істнуюча у Східній Галичині на підставі мандату Найвищої Ради тимчасова польська управа має тільки характер окупаційної влади: застерігаються проти пересуджування правно-державної будучности Східної Галичини зі сторони Польщі та Совітської Росії і України, як також домагаються привернення українському населенню у Східній Галичині тих прав, які йому належаться на основі міжнародних постанов.

А польська окупаційна влада замість примінитися до тих постанов не тільки їх постійно нехтує, продовжуючи воєнний і виїмковий стан у Східній Галичині, але ще безправно присвоює собі таке політичне становище мовби Східна Галичина була інкорпорованою частиною Польщі, та на цій неправній підставі потягає перед польський суд горожан Східної Галичини української народности, мовби вони стали винуватцями головної зради польської Держави, хоч вони ніколи не були, не є і не хочуть бути горожанами польської держави та супроти цего не могли допуститися головної з ради на шкоду польської держави.

Подаючи отсей державний замах Польщі до відома Найвищої Ради, вважаю моїм обовязком іменем Української Національної Ради Східної Галичини рішучо запротестувати проти яркого надуживання польської окупації Східної Галичини до імперіалістичних змагань Польщі, то є до неправного забору української території Східної Галичини та прошу:

1. приказати польській владі, щоби вона безумовно респектувала міжнародні, постанови і рішення відносно Східної Галичини;

2. щоби наступило негайно застановлений всіх доходжень проти горожан Східної Галичини української народности, остаючих під закидом мнимого злочину головної зради проти польської держави,

3. щоби, доки не буде остаточно вирішена справа державного становища Східної Галичини, у всякім разі була

усунена польська влада з території Східної Галичини, з інтересі життя і майна населення цеї території.

Відень, дня 24 січня 1921.

Др. Євген Петрушевич в. р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Машинопис. Копія.

№ 140
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ПРО НЕБЕЗПЕКУ ВІДЧУЖЕННЯ ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ ПРАВ НА ДЕРЖАВНЕ МАЙНО

26 січня 1921 р.

Іменем Українське! Національної Гади Східної Галичини, позволяю собі звернути увагу Найвисшої Ради на небезпеку нарушення державного майна Східної Галичини зі сторони польської держави.

Новий польський міністр Скарбу д-р Стечковський предкладаючи плян ратовання державних фінансів Польщі, підніс потребу втягнення закордонних капіталів до Польщі та одним із способів до придбання чужих капіталів для поратунку польської держави має бути: виарендовання державних нафтових теренів і закопів Східної Галичини, на довгі роки на річ закордонних фінансових груп, – супроти чого американська вже зголосилася з офертою аренди державних нафтових теренів Східної Галичини.

Отсей фінансовий плян Польщі, оскілько він дотикає державного майна Східної Галичини, являється безперечно як нове нарушення міжнародного становища Східньої Галичини, — бо сим способом Польща, неправно добирається до державного майна чужої теріюрії, так як Східна Галичина як частина бувшої австро-угорської монархії перейшла по мисли артикулу 91. сан-жерменського договору під розпорядимість Найвисшої Ради Мирової Конференції, — вона творить осібну теріторіяльну одиницю, котрої політичне становище досі не є вирішене Найвисшою Радою, а Польща як тимчасовий окупант цего краю з волі Найвисшої Ради не має права розпоряджувати на свою користь державним майном сеї теріторії, що до неї не належить.

Отсей новий фінансовий плян Польщі нарушує також маєткові інтереси державної теріторії Східної Галичини, бо по мисли арт. 199—204 Сан-жерменського договору: на державнім майні Східної Галичини тяжить припадаюча часть довгу давного австрійського правительства, та на державнім майні Східної Галичини тяжить єще найконечнійше зобовязання відбудови цеї війнами найбільше зруйнованої теріторії Східної Галичини, — але Східна Галичина не має ніякого правного зобовязання ні спромоги ратувати знищені фінанси Польщі, так як вона не провинилась нічим у фінансовім господарстві польської держави.

Та отсей польський фінансовий плян містить в собі окриту дальшу ціль державне-політичну, аби разом з иншими державними замахами, про котрі я мав вже нагоду звістити Найвисшу Раду, — пересудити вирішення політичної судьби Східної Галичини зі сторони Найвисшої ради та проти інтенцій Найвисшої Ради як також виразно виявленої волі українського населення Східної Галичини — поставити їх перед підступне захоплення державної влади з боку Польщі

над теріторією Східної Галичини, проти чого, мусимо рішучо виступити!

Вкінці не можу поминути ще одного моменту, що проявляється в сій фінансовій акції Польщі. Зтягання закордонних капіталів для ратовання банкротства Польщі на гіпотеку державного майна чужої державної теріторії впроваджує в блуд закордонні фінансові круги, під теперішну хвилю так дуже потрібні до санації повоєнних відносин в європейськім контіненті, – бо того рода фінансові операції не мають реального підкладу і булиб позбавлені всякого правого значіння, – що отсим позволяю собі піднести.

З отсих причин іменем Української Національної Ради Східної Галичини прошу підняти відповідні розпорядження: щоби всі заходи правительства польської держави в справі позбування, заставлювання, обтяжування або виарендовування державного майна Східної Галичини на користь Польщі зістали безпроволочно здержані, та щоби всякі зарядження фінансові Польщі, обтяжуючі державне майно Східної Галичини на користь Польщі, як противні міжнародному становищу Східної Галичини, зістали уневажнені.

Відень, 26 січня 1921

Президент
Української Національної Ради
Східної Галичини.

№ 141
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

26 січня 1921 р.

ПРЕДСТАВНИЦТВО
західно-української Народної Республики
в Празі.

LÈGATION
df la Rèpubligue d'Ukraïne Occidentqie
á Prague

Ч. 245/21

Прага,
Praha, дня 26. січня 1921.
Prague,

До
Високоповажаного Пана Уповноваженого
для Заграничних Справ З.У.Н.Р.
Др. Костя Левицького
у
Відні.

В послідним часі не було менї можливо післати Вам письменне звідомлення. Причини знають П. Президент Петрушевич і Др. Витвицький. В часї їх побуту в Празі старав ся я поінфурмовати їх устно якнайдокладнійше і думаю, що вони переказаля Вам все найголовнійше про політичну ситуацію в Празі.

В доповнено до мого покалїченого і непідписаного звідомлення з дня 30. грудня 1920 передав я Др. Витвицькому відпис розпорядку Мін. Зак. Справ У.Н.Р. з дня 14 грудня 1920 до всіх Дипльомат. Місій, яким дасть ся дерективи, як Дипльом. Місії У.Н.Р. повинні правильно інформувати

офіціяльні закордонні політичні і суспільні круги про становище Уряду УНР в галицькій справі. Тут передаю Вам, ще оден відпис того розпорядку. Дуже прошу задержати се в строгій тайні, що я добув сей відпис від Місії в Празі тай у взагалі заховати повну дискрецію. Треба все знати, але ходить о те, щоби справі не пошкодити.

Шульгин повернувши з Женеви був зі мною, розказував мені, все, що робив в Женеві, особливо, що все і всюди, перед усіма, і перед поляками Ашкеназим і Галецьким підчеркував становище У.Н.Р. згідне з наведеним розпорядком, що іменно справу ЗУНР. має ще доконечно вирішити Найвисша Рада Антанти. Він очевидно грав ролю великого приятеля Польщі, малював найчорнійшими красками небезпеку, яка грозить Польщі від Росії, вказував ім що тільки зоюз Польщі з Україною може ту небезпеку від Польщі і України відвернути, але добувши тим їх повного довіря, не залишив вказати їм на се, що правдивій приязни між Польщею а Україною стоїть і стоятиме завсїгди на заваді справа галицька, бо ніколи ні оден Українець не згодить ся на се, щоби Галичина остала ся при Польщі. Шульгин міркує, що і Ашкеназого а ще більше Галецького переконав про се, що Польщі треба зректи ся Галичини. Правда, Ашкеназому жаль було Львова.

Від Шульгина довідав ся я также, що Поляки в Женеві старали ся представити скрізь нашу Делеґацію як висланників Маклакова: Сказав менї также, що становище поляків в Женеві було дуже скрутне, що самі они констатували супроти себе холод і брак всякого довіря.

Мушу ще додати для докладної інформації, що Шульгин висказав побоювання, що наша Делегація мусіла дещо наговорити у Сесіля проти Уряду УНР., бо так як Сесіль ставив ся з початку до справи УНР. прихильно, так пізнійше майже ворожо.

Шульгин їздив до Тарнова, щоби здати звідомлення про свою працю в Женеві. Тепер він призначений до Парижа.

Се незвичайно гарна людина, з котрою можна вповні порозуміти ся. В Женеві се не стало ся. Може се було і добре, бо Поляки за ним і за нашою делегацією дуже слідкували. Але повинно се стати ся в Парижи, бо без порозуміння з УНР. і ми нічого не вдіємо. Сими днями чи відірбрав до Парижа. Перед відїздом ще з ним поговорю.

Між Чехо-Словаччиною а Югославією чимраз більше напружні відносини. Причина Торговельна-економічна. Югославія обовязала ся дати збіже і иньші потрібні харчі, але не дає. Чехо-Словаччина не може доставити потрібних промислових виробів по тій ціні або і дешевше, якої вимагають від Югославії інші держави н.пр. Австрія і Німеччина, бо продукція тих товарів в Чехо-Словаччині дійсно дорожша ніж деінде. А що для Чехо-Словаччини з огляду на большевицький рух прохарчованає – річ була незвичайно важна, то очивидно повстали кваси, а відносини навіть дуже заострують ся. Від часу, як я се зовсім автентично довідав ся, то зн. від 19. грудня 1920 справа ще погіршила ся тим, що Бенеш не дозволив, аби замовлені вже давнійше корабельні канони в фабриці "Шкоди", яких якраз тепер Юґославія помимо рапальського договору дуже потребує , були вивезені до Югославії, бо Чехо-Словаччина хоче зберегти свою неутральність супроти Італії. Як звичайно, і сю забаву мусимо заплатити ми.

На підставі приватного письма аташе при американській Місії в Парижи Ґельнера, який тепер призначений до американської Місії в Царгороді до свого знайомого Ластовецького в Паризі, в котрім був уступ Самостійність Східної Галичини визнана під протекторатом Малої Антанти інспірував я таку нотатку в чеських газетах. Се спонукало "Час" орґан Бенеша, зареаґувати на сю вісткул так, що мовляй справа Галичини твоє ще неясна, що в варшавськім соймі радять над автономією для Галичини а проти того не протестуй Антанта, з чого отже виходить, що Антанта погоджуєть ся з тим, що дальше ніхто з Малою Антантою про

протекторат не говорив, та що навіть вразі, колиб такий протекторат Чехо-Словаччині заофєрованоб, то Чехо-Словаччина мусілаб його в найчемнійшій формі відкинути і тд. Взагалі статя дуже поьонофільська і прямо оферуе Польщі згоду. Така сама статя інспіроване, очивидно Бенешом, але вже трохи в понижинім тоні, появила ся в Чесько-Словацькій Републиці, а потім в французськім урядовім орґані ще слабша "Газет де Праґ". Я очивидно ужив всіх способів, щоби довідати ся, відки нараз така зміна. Перш у сього довідав ся я зовсім автентичне, що в тій справі віденський чеський посол Др. Флїдер, котрого ті статі дуже збентежили, був у Бенеша і дістав від нього таке пояснене: З Югославією відносини дуже попсовали ся так далеко, що при великій зручности польської дипльомації Чехо-Словаччина мусить побоюватися, щоб Польща не знюхала ся з Югославією.Траба було отже тому запобігти і з одного боку Югославії показати, що Чехо-Словаччина без Югославії може також жити і найти в Польщі союзника, а Польщу здезорієнтувати. В справі укр. особливо Східної Галичини чесько-словацька орієнтація остає та сама. З тим отже поїхав Др. Флїдер до Відня і Ви маєте нагоду в розмові з ним провірити, чи і оскілько ся орієнтація змінила ся. Така провірка навіть потрібна.

Від того часу і Др. Витвицький мав нагоду від самого Бенеша почути, що він вправдї бажає собі дійти до згоди з Польщею, але що не має на думці зробити се на наші кошта. І з посиланих Вам вирізок з чес. ґазет бачите, що я інспірованими мною статями всіми силами працюю над тим аби до такої згоди між Чехо-Словаччиною а Польщею взагалі не прийшло. Бенеш старає ся ніби то у ту згоду очивидячки під сильним напором Франції. Публичну опінію тут і в Польщі обрабляю ся проти такої згоди і я глибоко переконаний, що до неї не прийде. Занадто велика розбіжність інтересів. А найбільше стоїть тому на перепоні наше пражске Представництво. Полякам воно сілю в очах.

Дня 19. с.м. був я у шефа політичного відділу Мін. Загр. Справ радника Хвальковського і довідав ся від нього, що день перед тим мав він гірку годину з польським послом, який з моєю заявою, даною з припорученя Др. Витвицького до ґазет в справі акції Василька, в руках робив як найтяжші докори Чехо-Словаччині за те, що там виразно говорить ся приязни з Чехо-Словаччиною і дякуєть ся за поміч нашим збігцям. В тім він добачав докази ворожого поступованя Чехо-Словаччини проти Польщі, яке ще крім того виявляєть ся в помочи до формованя Укр. Армії в таборах в Яблоннім і в Ліберци. В тій справі передав він также дуже остру ноту, а Хвальковський казав, що Поляки заносять такі скарги на Чехо-Словаччину также перед Антантою і що з тої причини становище чехо-слов. влади дуже трудне. При тім висказав, Хвальковський бажане, щоб ми того становища не утрудняли і не приводили Чехів до конфлікту з Поляками. З розмови з Хвальковським пізнав я щераз, що Чехо-Словаччина в своїм власнім інтересі ніколи не допустить, щоб Східна Галичина лишила ся при Польщі, набрав я также переконаня, що вістка про яку небудь згоду Бенеша з Поляками на лінію Буг-Стрий не має жадної підстави. Се провірив я в моїй вчерашній розмові з перзональним секретарем Масарика інж. Шкрахом.

Властивож моїми ходами до сих панів а также до референтів в Мін.Раді рад я був приспішити вирішене справи поборів в ліберецькім таборі. При тім я побачив, що і ся справа стоїть під впливом нового польського курсу чеської влади, яка своїм прихильним нам вирішеним не радаби дати Полякам нового доказу до рук про свою прихильність до нас, що очивидно у Поляків уважаєть ся ворожнечо до них. На тім то тлі виринула навіть думка полагодити справу поборів ліберецькім таборі таким чином, щоб зменьшити відповідно побори в Нім. Яблоннім добуту з того суму дати на Ліберецький табор; і так втрівнати побори обох таборів. Я всіх сил доложив, щоб се не стало ся і на підставі запев-

неня секретаря Шкраха і президіялїсти в Мін.Раді Бартоша я переконаний, що нарешті ся справа буде виріщена після нашого бажаня. Акт лежав ще вчера в Президії Мін. Фінансів – до підпису Міністра, потім вертаеть ся він до М.Н.О. і приходить на Раду Мінїстрів.

Масарик був дійсно хорий, ледви перед вчера підніс ся з ліжка і може, покищо ходити тільки в своїм помешканю, а лікарі заборонили йому працювати. В половині лютого їде він до Італії для поратованя свого здоровля. Окремим письмом звернув ся я вчера до Президента Петрушевича, щоби був готовий на другий тиждень приїхати до Праги. Шкрах дасть менї два днї наперед знати, коли авдієнція визначена, тодї, я зараз зателеґрафую Президентови Петрушевичови.

Якраз довідав ся я, що інж. Нечас. має вже готовий свій реферат про справу українську і нашу для Масарика і що завтра буде в тій справі з Масариком мати розмову.

Домбчевський, тут. представник наших соц. демократів, починає дуже широку акцію в наслідок застановленя “Вперед” і страшного переслідуваня Українців в Галичині Поляками проти польського режіму в Східній Галичині у всіх соц.орґанізаціях Західної Европи. Тут іде йому на руку його особиста знайомість з провідниками соц. демократії Франції, Англї і Бельгії. І в Празі, як бачите і з вирізок, підняли ми великий галас проти польських звірств. Додаю, що ті вісти переймають газети Західної Европи.

В заграничній комісії чеського Сойму піднїс комуніст Крайбіх справу наших Бригад, а на то дістав від Бенеша окрім поданої в газетах відповіди ще і таке пояснене: Ті бригади зістануть тут під нашою охороною для того, що вирінє про автономію Східної Галичини є вже близке. В звязк з тим подаю Вам ще до відома, що Бенеш в Парижи сказав Падеревському дословно, щоби приготовив ся на страту Східної Гал̓ичини та що з Східною Галичиною мусить розлучти ся. Бенеш відірбрав 31-го січня до Риму.

Вчера привів до мене знаний Вам др. Роберт Шай графа Шапарого, що був колись губернатором Рєки (Фіюме). Ми мали розмову від 2. до 5. години. З розмови виходить, що Мадярщина мусить тепер конечно рішати ся, що сї робити. Є дві концепції. Одна – звязати ся з Польщею і Румунією військовою конвецією, щоби проти большевиків, яких Мадярщина дуже боїть ся поставити сильний вал. Друга концепція, яку заступає Сапарі є злука з Чехо-Словаччиною і з невизнаною ще доси Україною з провідною орієнтацією на Німеччину. При тій концепції вимагає однак Мадярщина, щоби Чехо-Словаччина відступила єї Кошиці і Руську Країну. До мене удали ся они в тій цїли, щоби ми згодили ся на відступленє Руської Країни Мадярщині, котрій Мадярщина дасть якнайширшу і повну автономію, щоби ми заявили се Чехо-Словаччині, що проти того нічого не маємо. Я сказав, що сі пропозиції беру до відома, щоб їх передати Нашому Урядови до рішеня. Особисто я лиш тільки заявив, що Прикарпацька Русь на підставі мирового договору належить до Чехо-Словаччини, що отже Чехо-Словаччина сама може в сій справі рішати, дальше, що справа ся дуже трудна і з тої причини, що Чехо-Словаччині потрібно доконечно мати і спільні границї з Галичиною і міст на Схід, та що ми, зорентовані на Чехо-Словаччину, не можемо без Чехо-Словаччини, яка оказала ся нам одинокою приятелькою, що небуть зробити. З другого боку я всіх сил ужив, аби Мадярщину остеригти перед союзом з Польщею і Румунією. Була се цікава але очивидно до нічогоне зобовязуюча розмова. Одно цікаве, що прецінь і Мадярщина числить-ся з нами вже як міжнародним чинником і що ми входимо в ріжні комбінації. На другий тиждень очікую тут Президента Петрушевича і маю надію, що він в тій справі скаже своє важне слово. Що тичить становище в Чехо-Словаччини в тій справі, то уверяю про те виключеним; щоб вона на се пристала. Домірковую я, що ... Самарою стоїть в звязку з акцією Петлюри-Василька, котра однак іде по лінії – Польща – Румунія – Мадярщина – Україна.

І послови Сінґалевичови в часі його побуту в Празі в грудню, а також і Президентови Петрушевичови в січні сказав я, що на виплату перзоналу Представництва дня 1. січня не маю гроший. І дійсно я, аби виплатити перзонал, пожичив 12.000 корон. Тепер наближають ся 1. лютого а я стою зовсім без гроший. Замкнене рахунків до кінця року вже готове і прелімінар складаєть ся. Можу тепер тілько кругло подати Вам потреби нашого Представництва на 25.000 місячно і прошу Вас дуже постарат, щоби менї якнайскорише була асигнована потрібна сума.

Післані мені ноти передав я всі б Міністерству загр. справ передам їх також послови Югославії. Ті ноти роблєть дуже велике вражіня і для того потрібно такими нотами прямо засипати Антанту.

Мушу кінчити, бо Др. Марітчак відїждяє, хоч булоб ще про дещо написати .

З низеньким поклоном

(підпис) **Др. Смаль-Стоцький**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 78. Машинопис. Оригінал.

№ 142
РОЗВІДУВАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ПРО ВІЙСЬКОВУ І ПОЛІТИЧНУ АКТИВНІСТЬ СЕРЕД УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ З ДОДАТКОМ ДОКУМЕНТІВ

26 січня 1921 р.

W zabączeniu przesyła się wiadomści informacje o planach ukrańiskich oderwania Galicji Wschodniej od Polski oraz dziaalnści komunistów polskich we Wiedniu i Galicji Wschodniej.

Informacje powyżcze pochodzą z wiarogodnego zródla wiedeńskiego.

PROTOKÓŁ

z Posiedzenia oficerów Galicyjskiej Republiki w Wiedniu.

Dnia 6. XII. miesiąca odbyło się posiedzenie ukraińskich oficerów pod prz.ewodnietwem arcyksięcia Wasyla Wyszywanego (Habsburga).

Uchwalono sporządzić spis wszystkich wschodnich galicyjskich oficerów, zamieszkałych w Dolnej Austrji, zebrać ich w jedną kadrę, przeorganizować i w ciągu jednego miesiąca wysłać do Czechosłowacji.

8) Wszystkie powiatowe Rewkomy mają pozostawać w stałym kontakcie z żydowskiemi organizacjami.

Podpis: członek Centralnego Komitetu K.P./B.
K.P./B./U.
(—) P o raj k o.

Na tem samem posiedzeniu wygłosił tow. Kosarewicz referat o organizacji zbrojnych sił czerwonej armji.

U WA G A: Odnośnie do przyjazdu Iwana Kosarewicza z Kijowa do Czerniowiec zaznacza się, że celem tegoż jest przeprowadzenie reorganizacji miejscowych rewkomów, oraz zorganizowanie pogranicznych punktów na Bukowinie dla przewozu literatury, przeznaczonej dla polskich żołnierzy. I. Kosarewicz z pogranicznych punktós (Wyżnica, Waszkowce, Zastawna) angażuje na służbę ludzi, władających miejscowymi językami.

WOJSKOWY PUNKT W RACHOWIE NA PODKARPACIU (koło Kórozmezó)

W połowie listopada został założony przez Petruszewicza przy pomocy Czechów wojskowy punkt w Rachowie; na czele

tego punktu sloi sztabowy pułkownik Chryć Kosak, pozostający na żołdzie rządu czeskiego i posiadający czeski paszport. W ostatnich czasach dwa razy Kosak wyjeżdżał do Galicji Wschodniej; do niego też został przydzielony polityczny komisarz dr. Birecki, były komisarz polityczny w Szczercu pod Lwowem za czasów ukraińskich.

Po przyjeździe delegacji rządu Petruszewicza na posiedzeniu grupy ("Propaganda") pod przewodnictwem Kością Lewickiego uchwalono:

1) Postanowiono wydrukować odezwę do obywateli Galicji Wschodniej, [w] której będą podane do ogólnej wiadomości szczegóły 4cbatów genewskiej konferencji w sprawie Galicji Wschodniej.

2) Po wydrukowaniu tej odezwy należy wszelkiemi siłami rozpowszechnić ją między chłopami Galicji Wschodniej.

3) Osobnym pismem zawiadamia się wszystkie komitety:

DO POWIATOWYCH NACJONALNYCH KOMITETÓW GALICJI WSCHODNIEJ.

Mamy zaszczyt zawiadomić was, że sprawa uznania samodzielności Galicji Wschodniej jest niedaleka. Galicja Wschodnia została uznana samodzielnym państwem pod protektoratem "Ligi Narodów". Waszym obowiązkiem jest rozszerzyć tę wiadomość w jaknajszerszych kołach społeczeństwa. Wśród polskich żołnierzy należy rozsiewać pogłoski, że do Galicji Wschodniej wkrótce wkroczą ukraińskie i c/cskie wojska.

Za wszelką cenę należy stworzyć niepewność wśród polaków, zapewniając ich, że Galicja Wschodnia nie będzie należeć do nich. Po wsiach i miasteczkach należy zwoływać

zgromadzenia poufne, gdzie zebranym należy zapowiedzieć, że wkrótce Galicja Wschodnia będzie zwolniona od polskiej inwazji.

KONFERENCJA GRUPY K.P./B./ U. WE WIEDNIU.

Dnia 25.XI. 1920 r. przyjechał do Wiednia z Rygi kurjer, tow Krawczenko z pismem do zagranicznej grupy K.P./B./ U. w Wiedniu.

Dn. 27.X1.20 r. odbyło się posiedzenie K.P.(B.) U. w Wiedniu. Na tem posiedzeniu tow. Krawczenko, zabierając głos w sprawie pokoju z Polską, powiedział:

Pertraktacje z Polską nie sprowadzą pokoju, bo my nie zgodzimy się na to, żeby Polska była tak wielką i tak reakcyjną, gdyż tem samem będzie zagrażała sów. Rosji i Ukrainie i pozostanie dla nas zawsze niebezpieczną. Zwyciężyliśmy Wrangla, Petlurę, Bałachowicza, teraz odbywa się przegrupowanie wojsk i z wiosną rozpoczniemy nówa ofenzywę przeciw Polsce. Przez ten czas wypocznie nasza armja i jesteśmy przekonani, że w niedługim czasie staniemy pod Warszawą. Rząd sów. dla Polski nie został rozwiązany i gotów jest w każdei chwili objąć swe funkcje. Atak czerwonej armji koła wojskowe przywidują na marzec. Rozpocznie się z północy i z południa, ale najważniejszym terenem dla wojskowych i politycznych operacji jei Galicja Wschodnia. Przez nią mamy dostęp do Czech i Węgier. W Galicji i Czechach nasza partja jest tak silna, że przy jej pomocy będziemy mogli uniemożliwić do pewnego stopnia plany, ułożone przez Ententę i skierowane przeciwko nam.

Na temże posiedzeniu uchwalono wysłanie kurjera do Lwowa, do Hałecrewkomu /Galicyjskiego Komitetu

rewolucyjnego/ z sumą 1 miljona marek polskich. Pieniądze te mają być użyte na agitacje: 200.000 na terena naftowe (Borysław, Drohobycz), 100.000 — na Przemyśl, 400.000 — na Lwów i 300.000 — na Pokucie.

Kurjerem ma wyjechać Orzeszczuk, rodzice którego mieszkają we Lwowie.

U W A G A: Między grupa K.P./B./ U. we Wiedniu a niejakim Karolem Mecem, kupcem /. Bukowiny, ściganym przez władze rumuńskie, została zawarta umowa, że tenże Mec wypłaci we Lwowie Orzeszczukowi 1 miljon marek polskich, za co otrzymuje we Wiedniu 1 miljon dwieście tysięcy marek polskich. Mec wyjechał z transportem medykamentów, które zostały we Wiedniu chwilowo wstrzymane. Obecnie Mec przebywa we Lwowie, niewiadome pod jakim nazwiskiem. Posiada polski paszport (wizowany w Wiedniu).

PISMO DOKTORA WITW1CKIEGO PRZED WYJAZDEM DO GENEWY DO ARCYBISKUPA SZEPTYCK1EGO.

Witwicki, sekretarz spraw zagranicznych przy Rządzie Petruszí-wicza, zwraca uwagę na politykę kół dyplomatycznych angielskich w sprawie Galicji Wschodniej, która stoi na dobrej drodze.

Anglja ma zamiar utworzyć ze Wschodniej Galicji, Podkarpackiej Rusi, Wołynia i Polesia państwo odrębne pod protektoratem “Ligi Narodów”.

Anglja byłaby już przeprowadziła odnośny plan, jednakże politycy angielscy uważają, że odpowiednia chwila jeszcze nie nadeszła. W angielskich kołach politycznych mówi się, że sprawę Galicji Wsch. można będzie definitywnie załatwić,

gdy między Polską 4 Rosją przyjdzie do stanowczego porozumienia. Rosja, jak i Anglja iłigdy nie zgodzi się, by Wschodnia Galicja przypadła Polsce. W najbliższym czasie bolszewicy mają poruszyć na konferencji pokojowej w Rydze sprawę samostanowienia Galicji Wsch. zapomocą plebiscytu. Jak otrzymaliśmy wiadomości z Warszawy, Polska na to się nie zgodzi. Według otrzymanych informacji od komisarza Barana z Rygi, dowiadujemy się, że bolszewicy absolutnie nie odstąpią od plebiscytu. W tym wypadku sprawa Galicji Wsch. stanie się między Rosją a Polską "Casus Belli", z czem liczą się Anglicy.

W tym samym momencie ma się Anglja wmieszać w tę sprawę i kategorycznie odmówić Polsce wszelkiej pomocy przeciw bolszewikom, żądając ustępstw na rzecz Galicji Wschodniej.

Jeżeli bolszewicy swoją drogą będą zmuszeni zawrzeć z Polską pokój na omówionych preliminarzem warunkach, wtedy Anglja, przy pomocy zwolenników swego projektu zażąda od Polski utworzenia "Bufforstatu" przeciw Rosji z powyżej wymienionych krajów. Zaznaczam, że w sprawie niezawisłości Wschodniej Galicji są niezwykle zainteresowani Czesi, którzy między innemi, są projektowani przez Anglję, jako mandatarjusze w przeprowadzeniu organizacji państwowej imieniem "Ligi Narodów".

Między nami a Czechami został zawarty osobny układ. Czesi są zmuszeni nas podtrzymywać, ponieważ nie mając dostępu na wschód do Rosji, z ekonomicznych i politycznych względów nie będą mogli się tozwijać. Politycznie nie będą się czuć pewnymi ze względów militarnych, bo posiadają oni niezbite dowody, że między Polską a Węgrami został zawarty

układ. Również rząd czeski jest przekonany, że po ukończeniu zatargu z Rosją, Polska z Węgrami uderzą na nich /Czechów/.

Dlatego my musimy pod opieką Czechów skupić całą naszą militarną siłę. Poczyniliśmy daleko idące obietnice Anglji ł Czechom za pomoc w osiągnięciu niepodległości. Anglja otrzymuje protektorat nad naftowym terenem,a Czechosłowacja wolny dostęp na wschód do Ukrainy i Rosji i prawo eksploatacji lasów. Teraz musimy główmy nacisk położyć na to, aby poszczególne klasy społeczne i partje polityczne zostały skonsolidowane i w danym momencie okazały swoje niezadowolenie z polskiej administracji, jak swego czasu na Pokuciu. W Genewie będziemy musieli zwrócić uwagę wszystkich państw na stosunki, panujące pod polską administracją; odpowiednie materjały w tym kierunku są już przygotowane. Zwracam uwagę, że nasz rząd jest w stałym kontakcie z żydowską radą narodową, we Lwowie, a jej przedstawicielem przy naszym rządzie jest poseł Breiter. Ponieważ arcybiskup Szeptyeki zwrócił już uwagę, że tymczasowa administracja polska prześladuje nauczycieli, a głównie księży, donoszę, że odpowiednie materjały w tym kierunku wiozę z sobą do Rzymu.

ODPIS

PROTOKÓL

Z Posiedzenia Centralnego Komitetu Komunistów Partji Bukowiny.

Dnia 25.XI. 1920 r. odbyło się osiedzenie pod przewodnictwem towarzysza Kaninka (inspektor szkoł zamieszkały w Czerniowcach, b. dyrektor "Woli Narodu").

Na porządku dziennym były 4 punkta, odnoszące się do Bukowiny, punkt 5 odnosił się do Polski. Uchwalono wysłać tow. Majdańskiego (Amerykański komunista, chłop) do Kołomyji z pismem do Centralnego Komitetu Komunistów partji Ukrainy (U.P.B.U.) do tow. Skwarki (jednak nie do znanego burmistrza Skwarki). Owe pismo przywiózł z Kijowa tow. Iwan Kosarewicz, brat Wasila Kosarewicza-Kosarenko, zamieszkałego w Łotwie z rodziną. Z Kosarewiczem przyjechał z Kijowa do Czerniowiec b. szef wywiadowczego oddziału przy galicyjskiej armji, wówczas stacjonowany w Kołomyji, Owetan Stalicki, kapitan za czasu pobytu bolszewików w Zateszczykach, był szefem ofenzywnego wywiadowczego oddziału. On wysyłał do Zateszczyk swoich agentów do Kołomyji i Stanisławowa celem szerzenia paniki w wojsku polskiem – obecnie przebywa w Pradze, (poddany rumuński, średniego wzrostu, oczy ciemne, twarz podłużna, mówi szybko, chód szybki, włada językami: ukraińskim, tosyjskim, niemieckim, rumuńskim, dobrze, słabo pplskim.

Wasyl Kosarewicz-Kosarenko, ożeniony z Ireną z domu Hurstiick, ze Lwowa.

KOPJA PISMA DO WSZYSTKICH REWKOMOW GALICJI I BUKOWINY.

Towarżysze!

Centralny komitet K.P.B.U. postanowił: rozpocząć pracę ze zdwojonemi siłami przeciwko reakcji za zwolnienie proletarjatu od kapitalistycznego knuta. Chwilowe niepowodzenie czerwonej armji i tymczasowe zawieszenie broni nie powinno nasz zrażać do dalszej pracy, w niedługim czasie czerwone wojska zawitają do waszych osad i oswobodzą was od burżuazyjnych rządów.

2) Nakazuje się wszystkim towarzyszom organizować natychmiast rewolucyjne rewkomy.

3) Pilnie śledzić wszystkich, którzy występują przeciwko komunistom, ich nazwiska i mieszkania zapisywać.

4) Między wojskowymi szerzyć niewiarę w wojnę, opowiadać że wojna potrwa jeszcze najmniej dwa lata. Żołnierzom polskiej armji objaśniać, że bolszewicy chcą pokoju, a polski rząd dąży do wojny i zmusza bolszewików powadzić dalszą walkę.

5) Od oddziałów wojsk przychodzących dowiadywać się, jaki oddział, nazwa uzbrojenie, dokąd idą.

6) O wszystkich rozmowach żołnierzy i ich odpowiedziach należy donosić do centralnego Rewkomu.

7) Petlurowcom należy odpowiadać, że Petlura sprzedał ich Polatom, którzy ich zdradziecko rozbroili, należy namawiać petlurowców, by wracali przez front do domu.

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 308–314.

№ 143
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ЩОДО ПОДІЛУ КОЛИШНЬОГО АВСТРІЙСЬКОГО ЗАЛІЗНИЧНОГО ПАРКУ

28 січня 1921 р.

В найблищому часі має приступити австрійська секція Репараційної Комісії у Відні до розділення парку залізничих зозів і паровозів між сукцесічні держави давної австро-угорської монархії. З того поділу має по мисли постанов сан-жерменського договору припасти відповідна часть також на.державну територію Східної Галичини, як складову частину бувшої австро-угорської монархії /Арт. 318/.

Державне становище Східної Галичини досі не є ще вирішене Навищою Радою Мирової Конференції, а Польща як тимчасовий окупант Східної Галичини під розпорядимістю Найвищої Ради, – не має права до власности цего державного майна, що з розбору бувшої австро-угорської монархії припадає на територію Східної Галичини, бо ця область творить окрему від Польщі територіальну одиницю та становить осібний міжнародний підмет правний. Як осібний підмет міжнародного права під охороною Найвищої Ради потребує Східна Галичина також свого заступника в Репараційній Комісії у Відні для береження маєткових інтересів її території, так аби припадаюче на неї державне майно було осібно трактоване як також безпечно збережене для Східної Галичини аж до остаточного вирішення державного становища цеї території.

До цего часу Східна Галичина не має свого заступника в Репараційній Комісії у Відні та як нам доносять, Польща намагається там розпоряджувати держави майном Східної Галичини наче своїм добром, через що наражені є на небезпеку і втрату цінні маєткові предмети, які належаться Східній Галичині, бо в хвилі визнання державного становища Східної Галичини, була-би через те всяка ревіндикація цих предметів незвичайно утруднена або і безуспішна.

З отсих причин уважаю за вказане іменем Української Національної Ради Східної Галичини просити Найвищу Раду:

1. Припоручити Репараційній Комісії у Відні, щоби припадаюча на територію Східної Галичини часть парку залізничих возів і паровозів була окремо зінвентаризована як власність державної території Східної Галичини, та щоби кождий з цих предметів був зверху означений виразним знаменем Східної Галичини.

2. Щоби отсі предмети були переховані в ліквідаційній масі до часу вирішення державного становища Східної Галичини, та в разі конечної потреби їх вживання, щоби держава перенимаюча ці предмети до часового ужиття, зо-

бовязалзся своїм коштом удержувати їх в стані, придатнім до вжитку і віддати їх в своїм часі в такім стані, безпрозолочно цій державній владі Східної Галичини, що буде там установлена по вирішенню державного становища Східної Галичини.

3. Щоби в Репараційній Комісії у Відні був установлений Найвищою Радою заступник до береження маєткових інтересів державної території Східної Галичини, та щоби там покликувано відпоручника Української Національної Ради Східної Галичини до представлювання бажань і потреб населення цеї території.

Відень, 28 січня 1921.

Др. Евген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 311. Рукопис. Оригінал.

№ 144
ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЮ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

30 січня 1921 р.

До

Високого Уряду для справ закордонних ЗУНР

Щойно д: 28. с.м. міг я бути у п. Ґренера, референта галицької справи в міністерстві справ закордонних. Доки не був я у него (як сказати-би — господаря до певної міри)

не міг говорити а чужинцями, які були тут присутні підчас конференції Найвисшої Ради.

Після вступних фраз від мене для п. Ґренера, я вказав йому на необхідність можливо скорого полагодження галицької справи. Мотивував те грозою большевизму, який вихісновує невдоволення окраїнних народів, конечністю утворення центра, довкола якого консолідувалась-би покищо "найздоровійша" частина давної російської території, себто Україна і санації відносин на Сході Европи етапами, починаючи від областей найменш пригожих для розвитку большевизму, підкреслив дальше недане рішення Найвисшої Ради, яким визнано де юре Латвію й Естонію — і те, що маєся визнати Грузію; для повноти тої будови — говорив я дальше — необхідно вирішити питання Галичини по думці наших домагань. Згадав я теж про невиносимий польський режім, який створює саме біля російського кордону постійно огнище анархії, завязки довгої безоглядної боротьби суспільно-економічної (своою кольонізацією) та доводить країну до господарської і моральної руїни.

П. Ґренер відповів мені, що нема наміру вирішувати нашу справу вже зараз, в безпосереднє найблизшій будучности. Що до її вирішення нема ще порозуміння між союзними державами (згадав про Англію й Італію), впрочім — мовляв — се справа дуже трудна; те все, що я говорив, він передасть шефови дипльоматичного департаменту п. Міністрови. Але тут — би конче знайти якусь розвязку практичну — каже далі п. Ґренер. "Мало того, що ви безнастанно жалуєтеся; ми ті ваші жалоби розглядаємо, передаймо їх зміст нашому послови у Варшаві, але безпосередно інтервенювати ми не можемо, бож Польща там виконує владу". "Так, стала се не польська територія, а країна, яка поки що на основі мирового договору в С. Жермен належить до держав антанти, їх обовязком вглянути в те, що діеся в Галичині". "Та се правда — відказує п. Ґренер, — але як ми прикажемо Польщі щоби вона поводилася инакше, і як ми

той прііказ тепер, супроти можливости війни з большевиками, виконаємо? Найкрасше було-би, як-би ви (себто Українці) погодились з Поляками". На те відвітив я, що справа наша є питанням міжнародним — і ми ставимо зовсім практичне предложення для вирішення того питання, а саме провізоричну адміністрацію краю владою, установленою місцевим населенням, зложеною відповідно чисельному взаїмовіднотенню народів, заселюючих край, яка оставала-би під інтернаціональною контролею. П. Гренер признав, що те є також предложення "практичне" — та поза те не сказав більш нічого. Радив мені (0 непотрібно впрочім) про справу все інформувати покликані чинники, предкладати свої екпозе і т. д. Після кількох пращальних чемностий, я розстався з п. Гренером.

Маю враження, що тут у Франції, трудно нам буде добитись зреалізований наших хоч-би мінімальних домагань резолюції женевської. Про давне і сучасне відношення Франції до Польщі не буду витрачувати слів. До того невідомі нам можливі тайні договори між ними, заключені в найблизшій минувшині, договори, для закріплення яких приїзджав сюди д. 3/11. с .р. Пілсудський. Міродайні сфери (теперішні) стоять далі при польонофільськім курсі. Тим більше кола більш націоналістичні. На днях н.пр. відбулось тут торжественне засідання "Союза французьких товариств для національного відродження", присвячене Польщі в присутности п. Поанкере, амбасадора (бувшого) Нулянса, польського посла Замойського, єпископів Теодоровича і Сапєги і численної публики. М.и. говорив там Поанкаре, що Польща перебула інвазію українську — большевицьку — отже Галичину, якого ми колись правили називався Польщею.

Ще перед приладом Пілсудського буду старатися бути з иншими відповідальними політиками французькими і кождому з них предложу короткий (дуже) меморіял, щоби вробити все можливе. Для преси (оскільки би можна її при-

єднати хоч в части для нас) треба-би фондів, а тих, як відомо, усім нам недостає.

У п. Ґренера був я 28. с.м. перед полуднем. Вечером тогож самого дня був я принятий п. Филипом Керром (приватним секретарем Лойда Джорджа). Йому представив я тож сучасні відносини в краю під польською окупацією та дозволив собі звернути його увагу на ті інтереси, які повинні-би заставити Анґлію піти на зустріч нашим домаганням. Отже (пишу тільки коротко): а) Галичина стане центром довкола, якого створиться з часом, дорогою постепенного розвитку, українська державна організація, (маю на думці закордонну Україну), яка (хоч у приязнім відношенню до Росії (буде противагою до російської будучої сили, яка-би та Росія не була: большевицька чи яка инша. Ті противенства, які вже до війни, істнувати між Анґлією і Росією й істнувати будуть (коли сила російська збільшиться) в будуччині, велять сподіватися, що не є в інтересі Анґлії відбудова одностайної, великої Росії, – б) Дальше, утворення самостійної галицької держави спинить похід польського анексіонізму; самостійна голицька держав а разом з иншими новоутвореними малими державами на межах давної Росії виповнить барієру між Польщею і Росією і причиниться до пацифікації, европейського Сходу. в) Коли визнано де юре Латвію й Естонію, мається визнати Литву і Грузію, то треба упорядкувати відносини тих територій, що лежать далі на південь. І коли ті держави є вже сьогодня під англійським впливом, то сей вплив міг-би поширитися й на дальші території.

II. Керрови вручив я одночасно копію ноти Уряду, оскільки тямлю з 24/1 с .р ., про намір польських властий кваліфікувати як державну зраду вчинки, які доторкають польської державности, радше нарушують польську державність в Галичині.

II. Керр просив, щоби все мною сказано предложити на письмі Лойдови Джрджови і льондонському міністерству справ закордонних. Велів мені бути у него і в міністерстві

справ закордонних, коли приїду до Льондону. Заявив, що тепер справа наша не буде предметом Конференції.

Я просив, щоби її взято на дневний порядок нарад, що мають відбутися 21. лютого с.р. в Льондоні. На те – очевидно сказав п. Керр, що він тепер не може дати ніякої відповіди – але все те зреферує Лойдови Джорджови. Лойд Джордж – сказав далі – знає інтересуєся вашою справою постійно, – а в теперішнім моменті особливо.

Отче коротко переказаний вислід моїх перших двох авдієнцій. До часу і підчас побуту Пілсудського мушу бути тут, опісля (коло 10/11. с.р.) хотів-би переїхати до Льондону. Та вже тепер постараюся приладити відповідний (короткий) меморіял для анґлійців. Про його основні думки напишу завтра п.Томашівському.

Дуже замітною надією слід вважати визнання Латвії й Естонії де юре – і намірене визнання Литви і Грузії. Значить антанта не почуває себе звязаною принципом неподільноoти Росії (давної); Можна-би з того вивести висновок, що тим менше почуваєся не звязаною договором своїм з давною Росією, на основі якого Східна Галичина (що перед війною не входила в склад Росії!) припасти-би мала російському союзникови. Тим-то таке рішення було-би на руку польонофільському курсови Франції. Але коли розглянути його основнійше, мається вражіння, що се побіда англійської політики, якій невигідна Велика Росія і яка бажала-би, володіючи балтійським морем, поширити свої впливи на европейськім континенті. Замітне, що проти "згаданого визнання зараз-же запротестували Зєдинені Держави, новий і грізний суперник Анґлії, з огляду на те, що таке рішення може опісля стати пересудом для питання про незалежність тих держав, що повстали на Сибірі, а істновання таких державних новотворів скріпило-би становище Японії, що позбулась-би в той спосіб сусідства російське ко кольоса. А саме скріпити те становище Японії, ворога Зєдинених Держав, відповідало-би змаганням англійської політики.

Ноту з 20/1, с.р. вислано у всі покликані місця. Я просив-би щоби ноти, які матоть бути доручені на тутешні адреси, присилано делєгації. На всякий случай прошу одночасно з присилкою ноти, чи повідомленням про її висилку, подати до відома делєгації коли і на які адреси її вислано.

П. Томашівський домагався, щоби на час його побуту в Льон-доні виплачувати йому його плятню в англійській валюті, бо відношення між франком і фунтом зміняєся. З огляду на те, що побут п. Томашівського в Льондоні тепер і в найблизшій будучноoти являється конечним, треба виконати його справедливе впрочім домагання. Він домагався, щоби йому виплачувати в Льондоні місячно 75 фунтів штерлінгів.

Дуже бідую без машини до писання. Всю українську кореспонденцію (а е її доволі) мушу пологоджувати власноручним письмом. А до того треба ще з письма робити копії. На кальці не пишу бо погано і марно виходить. Тому прошу вибачити, що не доручую окремої копії для Пана Президента. – Як-би була можливість яка, мені вислати або передати українську машину до писання – то прошу доручити ласкаво, щоби се зроблено. З собою я її не взяв, бо одинока, яка була свобідна, була попсована і годі було її направити.

Прошу веліти ласкаво, щоб я з сього звіту знято в Уряді копію для атків тутешної делєгації і мені її прислано.

Степан Витвицький в.р .

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 78. Машинопис. Копія.

№ 145

ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЮ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ВІДГУКИ НА ПЕРЕБУВАННЯ В ПАРИЖІ ЮЗЕФА ПІЛСУДСЬКОГО

5 лютого 1924 р.

/ Відпис /.

Хочу подати до відома раду кілька інформація звязаних з побутом Пілсудського в Парижі.

На основі тих вісток, які я одержав і на основі донесень преси, предметом розмов, які мають тут вестися між польськими політиками і французьким урядом, мають бути питання економічні і фінансові, звязані з майбутним заключенням французько-польського господарського договору — та справа Горішного Шлезка. Трудно провірити на скільки ті вісти правдиві та дізнатися про справлений зміст таємних польсько-французьких розмов.

В звязку з побутом Пілсудського в Парижі наша Делеґація подбала про вияснення нашої справи в пресі та парушила її ще раз в окремій ноті, внесенім до урядів антанти, яка покликуючись на можливість французько-польських пересправ про Східну Галичину реклямує наші державні права не основі коротко, загально тільки наведених в ноті мотивів. Ноту внесено вчера, себто 4. с.м.; тому, що осталась в наших руках тільки одне, копія, яку треба буде сьогодня переписати, щоби розіслати відбитку ноти часописам і деякім політикам, — копію для. Уряду будемо могли вислати щойно після завтра (завтра неділя).

Оскільки ходить о пресу тутешну, то як відомо, для нас доступ до неї трудний, майже неможливий. Поки що приніс

в нашій справі статтю дневник “Рапель”, написану мною, яку опісля в дечім перемінив редактор, даючи під нею свій підпис. В понеділок дам другу статтю для “Л-ре Вувель” (тутешного дневника), яка, сподіюся, теж повинна бути поміщена. Вирізку з “Рапель” з нашою статтею пересилаю.

Атмосфера французько-польських вступних сердечностий прохолоджується. Перш усього слід відмітити одну з Фраз Мільрана, ужиту підчас його тоасту в честь Пілсудського, а саме сказано там між ин.: “Польща дожидаючи часу, коли вкінци будуть означені її границі відповідно її оправданий бажанням (аспіраціям) і великим прінціпам, яких тріюмф запевнила побіда держав антанти” і т. д. Пригадуючи собі промови Мільрана після зїзду в “Е лє Бен” про те, що Польща повянна обмежитися до своїх етнографічних границь і пізнійшу анальоґічні промову Лєйґа слід-би з тих фраз вивести висновок, що Франція і на далі не думає змінити свойого погляду в справі Галичини, себто згодитися на її дефінітивне прилучення до Польщі.

А вже зовсім виразно застерігаєся проти походу Польщі поза її етнографічні границі французький орґан тутешного міністерства справ закордонних (півофіціоз) “Пті Парізієн”, який між иншим пише (після згадки про сердечне принят-тя, зготовлене тут Пілсудському):

“Але твердий досвід навчив нас, що в політиці важно зберегти холодну годову. Чому закривати, що найкращі приятелі Польщі, – саме тому, що вони найкращі приятелі, почувають в деяких справах трівогу. В першу чергу згадати-би про справу Вильна”. Тут Автор згадує про ролю Желіґовського, який є підставленим аґентом польського уряду та вказує Польщі на необхідність піддатися рішенню Союза Народів, яке зарядити має плебісцит для Вильна і пише дальше:

“Ще більше поважною є справа східної границі Польщі. Дня 8. грудня 1919 Найвисша Рада визначила межу, яка покривається у своїм загальнім начерку з етноґрафічною

границею країни. Але після заключення прелімінарів в Ризі між Польщею і Совітами, які не довели ще до мирового договору. Захід счудований дізнався, що Польща присвоїла собі границю положену о кілька соток кільометрів далі на схід, доходячи аж до Двини. Інакше говорячи, вона інкорпорувала території більше російські як польські.

"Франція не могла-би піти за нею тим шляхом, щоби Польща жила, треба, щоби вона була оглядна супроти завтрішньої Росії і не перла її нерозважно а обійми німецькі. Ось чому границі рижські є небезпекою для Польщі і Европи".

Значиться зараз спершу мусіли польські політики настоювати на тім, щоби Франція згодилася попирати польські домагання в напрямі визнання антантою рижськкх границь. 1 видно з сього, що Франція тому домаганню рішучо противилась.

Але і переговори про мілітарно-господарський союз, який мав бути головною темою розмов, мало що не рвуться. Пише про се инший тутешний дкавник Л-Евр:

"Побут Пілсудського в Парижі може продовжитися значно довше, як се спершу предвиджено. Переговори про договір військовий, який зовсім не мав-би характеру дефензивного союза, тільки характер технічної кооперації, і передовсім переговори про торговельний договір, яким-би отворено Польщі кредит з нашого боку під Гарантією достави сирівців (головно нафти), здається стали трудними. Дожидають польського міністра фінансів, який мав-би прискорити переговори, але вони дуже мало посунулися вперед і міжнародна кріза спричинена парижською Конференцією не виглядав на те, щоби її улекшити".

Вчера мав я умовлене побачення з одним з французьких послів, який інтересується східною політикою Франції, та він велів перепросити, що не може прийтиізза парляментарної дискусії над звітом Бріяна, та переложив розмову на другий тиждень. Нині маю мати одну розмову, від якої сподіюся деяких інформацій. Спробую теж "зачіпити" одно

нафтове місце, хоч з того не обіцюю собі багато успіху для справи. Мабуть запізно після польської окупації говорити про те.

Англійський уряд справ закордонних разом з японським (чи тільки обі ті тутешні амбасади) задумують видати лексікон; про всі ті держави, які утворилися після війни на Сході Европи, в якім хотять помістити також інформації про З.У.Н.Р. Для того просили про короткий історичний начерк, про який мабуть попрошу п. Томашівського, та біографії декількох найвизначнійших наших сучасних (із найблизшої минувшіни) політиків. Робота має бути готова до вісім днів, числячих від нині, — вчера нам зроблено таке предложення. Тому прошу зладити дуте короткі (цілість з історичним начерком не має в книжці переступити одну картку друку), біографії тих наших найвизначнійших політичних діячів, про яких Уряд вважав би відповідним дати інформації для згаданого видавництва.

Прошу приймити слова високої пошани і сердечні мої поздоровлення.

Стефан Витвицький в. р.

П.С. На другий тиждень сподіюся кількох розмов. В понеділок попрошу віза до Льондону, куди хотів би виїхати з слідуючу неділю. Прошу веліти зробити мені копію з 3, 4 і 5 сторінки, бо тут нема часу, прислати мені ласкаво. Копія ноти внесеної мною з приводу побуту Пілсудського готова і її долучую.

2) прилоги .

Париж, 5 лютого 1921.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 93–96. Машинопис. Копія.

№ 146
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З ПРОТЕСТОМ ПРОТИ ПОЛЬСЬКОЇ КОЛОНІЗАЦІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

8 лютого 1921 р.

Ексцеленціє

В ноті з дати: Женева, 4. грудня 1920 р. вважав я моїм обозязком іменем Української Національної Ради Східної Галичини, звернути увагу Вашої Ексцеленції на те, що після окупації Східної Галичини Польщею: розпочали польські цивільні власти систематичну колонізацію території Східної Галичини, спровадженими зпоза границь польськими кольоністами, – та піднести просьбу про заборону кольонізаційної парцеляції землі у Східній Галичині між кольоністів з границь цего краю.

Тепер дійшли нас вісти, що польські цивільні власти окупаційні у Східній Галичині не тільки не застановили цеї пагубної для українського населення кольонізаційної акції, але на підставі законів варшавського сойму а 6. липня 1920 р. В.з.Р.П. ч. 461 І з 15. липня 1920 р. В.з.Р.П. ч. 462, впровадили безправно у Східній Галичий – два земельні окружні уряди в Перемишлі і у Львові, котрі приступили вже до примусового викупна землі в цілі її кольонізації між кольоністів польських зпоза границь цеї теріторії, бо в самім районі перемиського окружного уряду оголошено викуп 16-ти більших посілостей земських.

Таким неправним способом і проти виразної волі Найвищої Ради Мирової Конференції позбавляється автохтонне українське населення Східної Галичини конечного варстату праці та витворюється масу безробітних людей, а на цей край спроваджується економічно-соціяльну катастрофу з усіми її господарськими і політичними наслідками.

Відтак нашою нотою 9 дати: Відень, 26-го грудня 1920 звернули ми ласкаву увагу Вашої Екпеленції на те, що мешканців Східної Галичини польської національности і деяких мешканців української національності силують польські окупаційні власти до військової служби в польській армії, нарушуючи тим способом міжнародні постанови, що до території і мешканців Східної Галичини.

А тепер виказується, що польські цивільні пласти у Східній Галичині приступають вже до примусового побору населення цеї теріторії до польського війська, без огляду на національність (Українців, Поляків, Німців, Жидів і інших), та на зарядження повітових старость взивають місцеві адміністраційні органи під загрозою кар, щоби всі мущини означених років зголошувалися до поборової листи, як свідчить отся оповістка:

На мурах міста Коломиї появилося таке оголошення: "Ч. 13037. Коломия, 27. грудня 1920. Оголошення. Наслідком зарядження староства в Коломиї з 12. грудня 1920 ч. 27283/30, взивається всіх мущин без огляду на національність (Поляків, Русинів, Німців, Жидів і ин./, народжених в рр. 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, щоби в непереступнім речинці до 15. січня 1921, зголосилися в Магістраті ч. 23, в цілі втягнення до поборової лісти. Непослушні нинішному візуванню будудь покарані. Кождий, що зголоситься дістане посвідку зголошення. Правительственний комісар міста: Патковські."

Отсей новий акт самоволі польської цивільної окупаційної влади прослідує скриту тенденцію польської політики, щоби примусом втягнути населення Східної Галичини до польського війська та цим чином насильно притягнути його до польського горожанства і на тій підставі дійти до безправного проголошення Східної Галичини польською територією проти виразної постанови Найвищої Ради Мирової Конференції з 25-го червня 1919 та проти однодушної волі українського, населення Східної Галичини як значно переважаючої більшости всего населення цеї території, що-

домагається своєї самостійної галицької держави та не хоче бути безумовно під ворожою польскою владою.

Східна Галичина як терен найбільш крівавих шестилітних боїв стала великою руїною та її населення не бажає і не потрібує війни, а хоче мирного вирішення сучасного конфлікту на Сході і визнання державної незалежности східно-галицької теріторії як невтральної держави, що запоручує різні права всім своїм горожанам без ріжниці національности.

А покликування мешканців Східної Галичини до польської армії є тільки ярким нарушенням міжнародного становища Східної Галичини як державної теріторії окремої від Польщі, але являється також небезпечною провокацією Совітської Росії зі сторони Польщі, – коштом Східної Галичини, котра не має ніякого конфлікту з Совітською Росією, бо якраз декляраціею російської мирової делегації, зложеною в Ризі 24. вересня 1920. Світська Росія визнала незалежність Східної Галичини це не на основі совітських прінціпів, але на підставі звичайного горожансько-демократичного прінціпу, якого придержується ціле українське населення Східної Галичини і з якого вийшла Українська Національна Рада Східної Галичини.

Тому якраз тепер так складаються міждержавні обставини, що питання про державне становище Східної Галичини, иступає як справа доспіла до остаточного вирішення зі сторони Найвищої Ради Мирової Конференції, як розпорядника теріторією бувшої австрійської монархії по думці артикулу 91. Сан-Жерменського мирового договору, та отсе вирішення на підставі права самовизначення населення Східної Галичини витворить важний державно-правний етап на шляху консолідації політичних відносин на Сході, бо довкола, него витвориться українська державна організація та отце перепинить анексійні конфлікти Польщі з Росією.

Ексцеленціє! Найвища Рада Мирової Конференції, даючи дня 25. червня 1919 р. Польщі право продовжувати воєнні операції "проти більшовиків" аж по Збруч, не пересуджую-

чи цим політичного становища Східної Галичини, мала на цілі забезпечити життя і майно населення цеї території супроти наступів більшовицьких військових банд.

В наступаючім місяці 11. липня 1519, заявилася Найвища Рада за цим, аби тимчасом, до часу вирішення політичного становища Східної Галичини по думці її населення, віддати Польщі адміністрацію Східної Галичини під умовою автономії населення цеї теріторії. Але вже в місяці грудні 1919 р. по виготовленню проекту статуту для автономної теріторії Східної Галичини, вважала Найвища Рада Мирової Конференції за вказане: засистувати справу віддавання Польщі мандату до тимчасової адміністрації в Східній Галичині, так, як Найвища Рада розпізнавала, що польський режім окупаційний протягом цего короткого часу виказав неспосібність Польщі до уладження нормальних відносин правних на теріторії Східної Галичини.

Та відтак протягом року 1920 і з початком цего року пішла польська цивільна адміністрація у Східній Галичині таким некультурним, безпощадним і терористичним шляхом на винищення автохтонного українського населення цеї теріторії, що одна частина українського населення Східної Галичини скитаєсь в тяжких недостатках на еміграції з Чехословацькій державі і в Австрії, ратуючи своє життя перед жорстокими переслідуваннями Польщі, яка не зважає на заборону переслідування, видану постановою артикулу 92. Сан-Жерменського мирового договору; друга частина загибає в національній і економічній неволі польського окупаційного режіму у Східній Галичині, а остальна частина самочинно у розпуці кидається в загони повстанців, аби смертю висвободитися зпід ярма польської неволі.

Як це представлено з попередних нотах Української Національної Ради Східної Галичини, польська окупаційна влада позамикала значну часть українських шкіл; викинула українську молодь з університету і всіх вищих шкіл; знесла самоуправу українських громад, а матеріально винищила

українські громади всякими безправними реквізиціями і контрибуціями; знищила українське урядництво терором польського горожанства; пляновою колонізацією польськими кольоністами зпоза границь краю, викидає сотки тисяч українських безземельних хліборобів з рідного краю; масово арештує і вязнить горожан української народности, не признаючи їм ні свободи особистої ні безпечности маєтку та трактуючи їх взагалі як винятих зпід права. А щоби українське населення Східної Галичини мало закнебльовані уста і не могло вже нічим боронитися перед світом від польських безправств, закрила польська окупаційна влада всі українські незалежні часописи у Східній Галичині.

Польська окупаційна влада від хвилі, коли польські війська окупували територію Східної Галичини, зовсім примусила українську пресу, забороняючи у Львові видавання українських часописів “Діло”, “Громадська Думка”, “Українська Думка”, “Свобода”, які були пресовими органами найбільшої українсько-галицької народної трудової партії, а їх редакторів Степана Чарнецького і Олександра Костика поставлено перед польський суд за мниму головну зраду проти польської держави. Кромі цего заборонено видавання дневника “Нова Рада” і тижневика “Правда”, органі в української християнсько-суспільної партії; – видавання дневника “Громадський Голос”, органу української радикальної партії, та вкінці зачинено видавання дневника “Вперед” і тижневика “Земля і Воля”, – органів української соціяльно-демократичної партії. На провінції з Станиславові закрито український орган “Воля”,

Тим всім, що зробила польська окупаційна влада у Східній Галичині за час від місяця липня 1919 до початку цего року, перевела сама Польща прилюдний і незрушимий доказ своєї некультурности і безправної самоволі супроти українського народу та безоглядної нездатности до перейму адміністрації Східної Галичини, та дальше полипшення польської окупації на цій українській теріторії перемінить

в короткім часі Східну Галичину у Східну Македонію, що всупереч благородним інтенціям Найвищої Ради Мирової Конференції витворить нове живло анархії на Сході.

Екцеленціє! Коли розважаються отсі події: 1. що ніякі більшевицькі банди не загрожують населенню Східної Галичини нарушенням життя або майна, бо на підставі постанови Всеросійської Ради Депутованих, Делєгація Совітської Росії на Мировій Конференції в Ризі, 24. вересня 1920, заявила визнання державної независимости Східної Галичини на прінціпі горожансько-демократичнім; 2. що цим чином Росія зріклась анектовання Східної Галичини для себе, та признаючи, що у Східній Галичині нема більшовицької організації навіть не намагається там впроваджувати більшовизму; 3. що імперіялістичні посягання Польщі на забрання Східної Галичини, як української етнографічної теріторії є безправні, бо противляться прінціпови самоозначення народів, принятому з основу світового мира, є супротивні виразно заявленій постанові Найвищої Ради Мирової Конференції з 11. липня 1919, та супротивні понад всякий сумнів заявленій волі значно переважаючої більшости всего населення Східної Галичини, що під ніякою умовою не хоче іти під Польщу; 4. щоб дотеперішня окупаційна влада Польщі у Східній Галичині не тільки не здійснила надії Найвищої Ради на культурне і справедливе запровадження тимчасового ладу і спокою на цій теріторії, але свідомо ігнорує всякі постанови Найвищої Ради Мирової Конференції та нелюдським способом винищує автохтонне українське населення цего краю і спроваджує катастрофу повної руїни цеї і так безнастанними війнами винищеної теріторії, — чого українське населення вже довше не в силі видержати, — та 5. що Найвища Рада Мирової Конференції на своїм останнім засіданню приступила до вирішення державної незалежности Естонії і Латвії, прямуючи цим ділом до консолідації відносин на Північнім Сході, — то належить ствердити, що якраз тепер прийшов вказаний час на остаточне вирішення державного становища Східної Гали-

чини як областю, що лежить на полудневім Сході, до чого у всякому разі Найвища Рада Мирової Конференції є одиноко покликана.

Маючи отсе все на увазі прошу іменем Української Національної Ради Східної Галичини:

I. Найвища Рада Мирової Конференції зволить приступити до визнання Східної Галичини як Самостійної держави, що запоручує рівні права всім своїм горожанам без ріжниці національностей.

II. Найвища Рада Мирової Конференції зволить розпорядити негайне увільнення Східної Галичини від польської окупації та передати зорганізозання Східної Галичини як самостійної держави Українській Національній Раді, вибраній на основі загального права голосування переважаючою більшістю населення Східної Галичини, як легальній репрезентації, до котрої увійдуть також заступники (посли) національних меншостей у чисельнім відношенню до населення цеї теріторії.

III. Якби Найвища, Рада Мирової Конференції вважали за конечне відложити остаточне вирішення державного становища Східної Галичини на час пізнщий, то в цім разі зволить в імя людськости і справедливості негайно усунути польську окупацію тої нещасної країни та тимчасову адміністрацію Східної Галичини доручити владі, уконституованій місцевим населенням на основі чисельного відношення національностей краю, і веде під протекторатом Міждержавної Комісії, котру установить Найвища Рада Мирової Конференції.

Прийміть, Ваша Екєцелнціє, заяви моєї найглибшої пошани.

Відень, 8. лютого 1921.

Др. Евген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309, Рукопис. Оригінал.

№ 147
ЗВІТ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ПРОВЕДЕНУ РОБОТУ

9 лютого 1921 р.

Передаю короткий звіт про мої заходи за послідні дні.

Дня 5/11. був я у п. Соколова (впливового жидівського політика – особливо в Англії). Від него я теж дізнався, що галицьке питання не було предметом парижської конференції. Наа його думку Франція в галицькій справі не піде проти Польщі і тут трудно буде добитися користного для нас рішення. Розмова тривала розмірно довго, яких 1 і 1/2 години. – та оберталася головно довкола тих питань доторкаючих української а зокрема галицької справи, які звичайно невідомі чужинцеви, а які я мусів довше пояснювати, підкреслюючи старанно і виказуючи ті шкоди для жидівства, які вийшлиби на случай прилучення (хоч-би провізоричного) Галичини до Польщі, або залишення її в такім становищи, в якім вона остає тепер.

П. Соколов обіцяв допомогти мені вимало в Льондоні. Дня 7. лютого приняв мене член Палати Послів п. Ґаяр-Восель (рояліст, приятель п. Тишкевича, що на весну минулого року у тутешній Палаті послів промовляв за помічю для України у її війні з більшовизмом.

Л. Ґаяр дораджував мені порозумітися з Тишкевичем та з Білорусинами (подав мені навіть адресу білоруського полковника, представника Білорусів) – щоби “створити з Великою Україною і Білорусю один фронт політичний і стратегічний”. Поведення Поляків в Галичині йому – п. Ґ. – відоме та на його погляд його-ж самого виступ в тій справі, з огляду на те, що він в опозиції до Уряду, справі не помігби. Радив мені бути у п. Лєйґа (б. премієра, теперішного

голови комісії для справ загарничних в Палаті послів) і у п. Ескідіє, заступника голови тої-ж комісії та голови підкомісії для справ російських.

Вчера (д: 8 лютого) я мав розмову а членом Палати послів п. Далядіє (професор університету – історик, раднк. Републиканець). Пояснивши Йому коротко вагу галицького питання в сучасну хвилю та невиносимість польського режіму, – я просив, щоби він вніс інтерполяцію в галицькій справі.

II. Далядіє питав про наше відношення до Петлюри, до п. Моркотуна, вияснював своє відношення до Польщі, називаючи себе "полонофілом", який хотів-би сильної Польщі в її етнографічних границях, бо инакше Польща – мовляв – се небезпека не тільки для її істновання але й для Франції. Обіцяв, що в справі польської адміністарції в Галичині заінтерполює Бріяна, і оскільки не дістане від него бажаної відповіди то внесе інтерпеляцію в Палаті послів. Просив о інформації (коротко зібрані) – та для тої ціли визначив мені розмову на найблизшу суботу. Зладжу короткий опис польської адміністрації для п. Далядіє і коротке експозе про становище нашої справи.

Сьогодня (себто 9/11. був я принятий паном Андре Тардіс, членом французької делегації на Мирову Конференцію, приятелем політичним і головним помічником п. Клємансо в часі мирових переговорів, якого він (п. Тардіє) уважався загально "правою рукою" – тепер він оден з провідників опозиції, людина політично дуже впливова.

П. Тардіс відповідаючи мені – (я головно попри наші засадничі домагання просив о те, щоби Франція вглянула в польську адміністрацію Галичини – (висловив здивовання, що на наші ноти про польські надужиття не реаґовано з боку урядів антанти, з огляду на те, що він від року займаєся майже виключно справою репарації воєнних і відношенням Франції до Німеччини, він – як каже – "вийшов з курсу справ східних" і тому просив, щоби йому дати

короткий начерк про відносини в Галичині під польською окупацією та про становище нашої справи, – він прочитає собі те та опісля попросить мене знова до себе.

Завтра маю авдієнцію у п. Жіля Камбона, голови Ради Амбасадорів, післязавтра у п. Шіттаус-а, англійського уповновласненого міністра, заступника тутешного англійського амбасадора.

Польські політики підчас побуту Пілсудського в Парижі мали домагатися, щоби Франція перед иншими союзними державами поперела їх домагання в справі Галичини. Так мене інформував оден з тутешних Українців (Д-р Галіп) – що на те відказала Франція невідомо. З другого знов жерела довідуюся, що Польщі признано Францією як "сферу її впливів велику Україну, анальоґічно як тамтого року весною, причім відпала-би "орієнтація" на Петлюру (се певне, що Петлюра являється для Франції фактором остаточно зліквідованим) – а польська політика супроти України мала-би спертися на иншу силу (українську). Не знаю на скільки ся вістка відповідає правді.

Комунікат "В.У.Н.Ради", який стверджує, що тільки "Українці Східної Галичини не могли-би погодитися з польською окупацією і насильним поневолення Польщею," комунікат сей отже взятий як цілість, не скріпляє нашого становища і до певної міри покривається із становищем Петлюри в галицькій справі (дезінтересман Великої України).

Я одержав яже французьку і англійську (дипломатичну) візу до Льондону. При тій нагоді признано членам парижської Делегації засадниче право на дипльоматичні візи, з боку французького уряду, який попросив о спис всіх членів Делегації.

Прошу подати, і як можливо, о копію польського закона (здасться конституційного) яким признано Галичину польською державною теріторією, і о копії моїх попередних листів.

В понеділок найдальше у вівторок приїзджаю до Льондону.

Прошу приймати слова високого поважання.

П. С. Прошу дуже, щоби зміст моїх листів не виходив поза Уряд для Справ Закордонних, зокрема, щоби случайно в "Прапорі" або деинде не писано, що я був принятий тим то а тим то політиком. Прошу о копію сього звіту.

Степан Витвицький в.р.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 102–104. Машинопис. Копія.

№ 148
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ В БЕРЛІНІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ З ПРИВОДУ ОСТАННІХ УРЯДОВИХ НОТ

10 лютого 1921 р.

Звертаю Вашу ласкаву увагу на ноти Уряду з дати 20, 24, 28. січня с. р., які появилися друком в "Українськім прапорі", в ч. 4. з 29. січня 1921 і в ч. 5. з 5. лютого 1921, і тому копій Вам не пересилаю.

Спеціяльну увагу звертаю Вам на ноту з дати 26. січня с. р., яка щойно появиться в тім числі "Українського прапора", який сього тижня вийде друком.

В тім також числі появиться на першім місци основна нота Уряду під датою 8. лютого с. р., на яку я передовсім звертаю Вашу увагу, а якої копію я Вам залучаю. Як бачите з її змісту, вона є призначена для Найвисшої Ради, яка має зібратися ще сього місяця на наради в Льондоні.

Копію тої ноти посилаю Вам завчасу в тій ціли, щоби Ви чи то в конференціях з певними кругами чи чинниками, чи при пресовій акції, знали погляд нашого Уряду, як

він справу Східної Галичини остаточно ставить. В ній зясоване конкретне становище Уряду і нічо більше додавати не треба.

Тут підчеркнене вирішення і провізорії і остаточного вирішення.

Тимсамим ся нота є основою до політичної, пресової і дипльоматичної акції всіх наших представництв і місій.

Як лише буде викінчений її друк на французькій мові — буде сейчас, — вже під конець сього тижня вислана на адреси: Лойда Джорджа, Керсона, Бріяна, Джоліттого, Сфорци, Ishii, (японського амбасадора в Парижі), Ради Амбасадорів, Вільсона, та буде подана до відома Союзови Народів і нововибраному президентови Америки Гардінґови.

Надто до тої ноти долучую додаток п. з. Українська влада Східної Галичини (в р. 1918—1921), себто огляд української державної влади у Східній Галичині. Сей додаток має служити за спростовання для державних мужів західної Европи, де завдяки ворожим заходам Поляків, на справу українсько-галицької державности, поширені є фалшиві інформації, як се н. пр. недавно сконстатував п. Бандрівський на рефераті департаменту преси Швайцарської Конфедерації про українську справу, де поміщено цілком неправдиві інформації про Уряд З.У.Н.Р., в уступі п. з. "Українська Директорія Східної Галичини". Сей додаток появиться також друком в "Україні" — часописі на французькій мові, яку видає Степанківський в Льозанні.

Одержую відомість, що на засіданню Ради Союза Народів в Женеві, яке зачинається 21. с. м., на дневнім порядку поставлено також справу Східної Галичини. Я подаю там до відома останну ноту до Найвисшої Ради, тобто ту ноту, якої копію Вам в прилозі пересилаю, — та готовлю спеціяльну ноту, в якій буде вказане на те, що справу остаточного вирішення має за собою Найвисша Рада Мирової Конференції, — а буду просити лише Раду Союза Народів,

щоби вона поперла вирішення Найвисшої Ради, та заявила від себе, щоби рішення запало по нашій думці.

Відень, 10. лютого 1921.

Підпис (К. Левицький)

Уповновласнений Уряду для Справ Закордонних.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 72–73. Машинопис. Оригінал.

№ 149
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЛІЗІ НАЦІЙ ЩОДО ДЕРЖАВНОГО СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

12 лютого 1921 р

Нотою з дати: Женева, 28. падолиста 1920 звернулася Делеґація Українською Національної Ради Східної Галичини до Союза Народів з просьбою, допомогти Східній Галичині до можливо скорого здійснення права національного самовизначення, відповідно волі українського народу як переважаючої більшости тамошного населення: жити самостійним державним життям, – та взяти в оборону український нарід Східної Галичини: негайним усуненням самовільної польської окупації з того краю.

З уваги, що в найблищих днях збирається Висока Рада Союза Народів на свої засідання, котрих предметом має бути також справа політичної судьби Східної Галичини, проте вважає Українська Національна Рада Східної Галичини за вказане внести отсе доповнення до згаданої петиції з 28. падолиста 1920.

1. Східна Галичина як частина теріторії бувшої австро-угорської монархії належить до цих національних облас-

тей, котрих державне становище досі ще не зістало Найвищою Радою Мирової Конференції.

2. Постановою з 25. червня 1919 призволила Найвища Рада Мирової Конференції, щоби польська армія продовжала свої воєнні операції проти большевиків аж по ріку Збруч, але під виразним застереженням, що цим не пересуджується політичного становища Східної Галичини.

3. З цего приводу польська армія посунула свої операції воєнні на схід аж по ріку Збруч і таким способом в місяці липні 1919 Східна Галичина найшлася під фактичною окупацією Польщі.

4. Тоді постановою з 11. липня 1919 прирекла Найвища рада Мирової Конференції: право самоозначення для населення Східної Галичини, не означуючи речинця, в котрім це право буде переведене.

5. Відтак сан-жерменським мировим договором з 11. вересня 1919 постановлено, що всі права до тих теріторій бувшої австро-угорської монархії, котрі лежать поза новими границями Австрії, а не зістали признані ніякій державі, переходять на держави антанти, то значить до розпорядимости Найвищої Ради Мирової Конференції (артикул 91). Найбільшою з цих теріторій є Східна Галичина.

6. Виконуючи отсе право признала Найвища Рада Мирової Конференції постановою з 8. грудня 1919 Західну Галичину як теріторію з більшістю польського населення Польщі, а що до Східної Галичини, котра є етнографічною українською теріторією зі значно переважаючою більшістю українського населення — не видано до нинішного дня ніякого рішення.

7. А коли з приводу воєнного конфлікту між Польщею і Росією мала бути скликана загальна конференція до Льондону для вирішення східно-європейського питання, то на нараді в Спа, 11. липня 1920, постановлено покликати до цеї конференції також заступників Східної Галичини, аби остаточно вирішити про державне становище отсеї тері-

торії. Але наслідом тодішного становища Совітської Росії не могла відбутися загальна конференція в Льондоні і тому справа Східної Галичини також остала не вирішена.

8. Також договором заклиненим в Севр 10. серпня 1920 між державами антанти з одної сторони а Чехо-словаччиною, Румунією, Угорщиною і Польщею з другої сторони, визначено постійну границю для тих держав як також осібне для Східної Галичини, чим стверджено, що Східна Галичина є окремою державною теріторією, але ще остаточно не вирішено про її державне становище.

9. Та на Мировій Конференції в Ризі, 24. вересня 1920, заявила Делегація Совітської Росії, що визнає державну независимість Східної Галичини, на прінціпі горожанськодемократичнім, узнаючи, що у Східній Галичині нема совітських організацій, та що переважаюча більшість всего населення сеї теріторії домагається державної самостійности, – але про то дальше не вирішено державного становища Східної Галичини, бо Делеґація Польщі відповіла на це, що Мирова Конференція в ризі не має компетенції вирішувати про державне становище Східної Галичини.

Тому справа Східної Галичини знов не зістала вирішена, а тимчасом вже другий рік остає отся етноґрафічне українська теріторія з пяти міліонами населення під неавторизованою польською військовою і цивільною окупацією, що некультурним способом винищує український нарід.

10. Коли-ж Росія формально зреклася всяких претенсій до Східної Галичини на користь незалежної східно-галицької держави, та воєнні операції більшевиків проти Східної Галичини є виключені, прийшов вже той час, щоби Найвища Рада Мирової Конференції на підставі артикулу 91. санжерменського мирового договору: виконала своє право та по думці прінціпу самоозначення остаточно вирішила державне становище Східної Галичини як самостійної держави, що запоручує рівні права всім своїм горожанам без ріжниці національностей, – так як отсе становище відповідає волі всего населення Східної Галичини.

Тому Українська Національна Рада Східної Галичини внесла до Найвисшої Ради Мирової Конференції ноту з дати: Відень, 8. лютого с. р., котрої копію тут долучується, в котрій просить о остаточне вирішення державного становища Східної Галичини та у всякім разі домагається: негайного усунення польської окупації того нещасного краю.

З отсих причин зволить Висока Рада Союза Народів, узгляднюючи представлені безправні обставини, в яких загибає український нарід під насильною польською окупацією: признаючи Східній Галичині право державного самоозначення відповідно волі українського народу як значно перед пхаючої більшости тамошного населення, жити самостійним державним з а життям, — заявитися можливо скорим здійсненням цего права згідно з прінціпом мира, проголошеним по бідними державами та в ціли збереження життя українського народу на його галицькій землі; підняти в імя людськости культури і справедливости вказані заходи до негайного усунення польської окупації зі Східної Галичини.

Висока Рада Союза Народів добуде собі велику в дяку всего українського народу, коли своїми добродійними заходами причиниться до цего, щоби покласти кінець тяжким терпінням українського населення Східної Галичини.

Вкінці долучується представлення про українську владу Східної Галичини.

Відень, дня 12. лютого 1921.

Є. Петрушевич
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, Спр. 1, арк. 98–101. Машинопис. Копія.

№ 150
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ЗАХОДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ЗАСІДАННЯ РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ В ПАРИЖІ

16 лютого 1921 р.

Ч. 859/21.

До
Високоповажного Пана Державного Секретара
д-ра Степана Витвицького
Голови Делеґації ЗУНР на Мирову Конференцію і
Голови
Надзвичайної Дипльоматичної Місії ЗУНР
в
Льондоні.

Потверджую відбір Вашого звіту з дати 9. лютого с. р. та залучаю Вам його копію.

Уряд для Справ Закордонних одержав відомість, що Рада Союза народів, яка збирається 21. с.м. на наради в Парижі а не в Женеві, поставила на дневнім порядку також східньо-галицьке питання.

Зі сторони Польщі кромі проф. Ашконазого, удається до Парижа ще спеціальна делеґація, в якої склад як експерти входять: проф. Бузек, гр . Скарбик і д-р Лєвенгерц.

З нашої сторони виїжджає спеціяльна Делеґація, зложена з отсих пп.: д-р Кость Левицький, Ернєст Брайтер, о. Йосафат Жан і д-р Найман, сей останній як експерт. Прошу до Парижу виделеґувати сейчас п. проф. Томашівського, який має бути противагою для проф. Кузена, бо проф. Станислав Рудницький хорий і виїхати не може.

З огляду на те, що справа з візами може протягнутися, поручив я п. Антонови Петрушевичеви справу пильнувати, та все потрібне приготовити. За директиву має йому служити наша нота до Ради Союза Народів, якої копію я Вам вже переслав, а долучаю її французький переклад. Те ссаме прошу також поручити п. проф. Томасівському. Копію ноти до Ради Союза Народів подайте також до відома Найвисшій Раді в Льондоні...

Ви будете ласкаві остати через цілий час нарад Найвисшої ради в Льондоні, – це допомагати буде Вам п. Іван Петрушевич.

П. Володимир Бібірович, шеф Пресової Агенції розіслати має через віденських кореспондентів льондонських часописів по одній статті, які мають пригадати міждержавне становище Східної Галичини, та звернути увагу Найвисшої Ради, що справа наша доспіла до вирішення.

Прошу Вас прислати мені відпис договору в Севр, який Ви одержали в Паризі.

За дотеперішну Вашу діяльність складаю Вам щиру подяку та бажаю Вам успіхів в Льондоні.

Прийміть заяви моєї глибокої пошани та щиро-сердечні поздоровлення.

Відень. Дня 16 лютого 1921.

К. Левицький
Уповновласнений Уряду для Справ Закордонних.

№ 151
ОФІЦІЙНЕ КОМЮНІКЕ РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ ПРО РОЗГЛЯД СХІДНО-ГАЛИЦЬКОГО ПИТАННЯ

23 лютого 1921 р.

Рада Союзу народів займалася положенням мешканців Східної Галичини. Вона була в посіданню певної кількости жалоб що до способу адміністрації цеї теріторії.

Рада уважала, що розслідування всіх документів відносно судьби мешканців Східної Галичини, належить до компетенції коаліційних і усоюзнених держав, які мають над цею теріторією права суверенности, передані їм Австрією аж до часу, коли вони остаточно вирішать її судьбу.

На тій основі рішила вона передати їм одержані документи, як також відповідь зі сторони польського уряду, якої надіслання заповів делеґат цього уряду до Союзу Народів п. АШКЕНАЗИ, котрий брав участь в тій части засідання, згідно з постановами статута.

Цей комунікат дає нам нагоду до слідуючих пояснень:

Галичина, найбільша теріторія бувшої Австрії, перейшла на основі договору в Сан-Жермен під суверенність головних коаліційних і усоюзнених держав, які мали вирішити її будучу державну приналежність. Беручи під увагу, що край цей зложений з двох ріжних етнографічних теріторій – одної польської на заході, другої української (руської) на сході – які з початком розпаду Австрії уконституувались в два окремі і ворожі народи, Найвища Рада, згідно з прінціпом національного самовизначення, першу теріторію признала польській републиці, а рішення що до другої теріторії відложено аж од часу, поки положення Східної Європи, якої інтеґральною частиною являється Східна Галичина, не стане нормальним, і, в тій ціли Найвища Рада бажала зберегти національне правительство Східної Галичини. Але Польща

стреміла все до анексії цего краю, і всупереч долі Мирової Конференції, окупувала його по зявзятій 9-ти місячній боротьбі проти Українців. Тоді Найвища Рада числячись з доконаним фактом, дала призвіл (25. червня 1919) польськім воєнним силам окупувати тимчасово цей оспорюваний край аж до дефінітивного вирішення його судьби.

Але, на жаль, рішення в сій справі не запало до сьогодня і Східна Галчина найшлась в стані хронічної безправности тим більше шкідливої для краю, що польське правительство від першої хвилі окупації, трактувало Східну Галичину як інтегральну частину Польщі, переводячи систематичні зміни в її політичній, економічній і етнічній структурі — з одної сторони, та трактуючи автохтонне населення як елемент ворожий і завойований — з другої сторони. Тим обставинам належить приписати ряд актів, які є в суперечности не лише а правшім становищем цего краю, але й є також незгідні з ідеєю та прінціпом справедливости і гуманности. Національне правительство Східної Галичини, яке від часу польської окупації находиться на вигнанню, звернулося до Союза Народів з проханням о охорону населення цеї теріторії, примушуючи Польщу до привернення правного стану цего краю, та наклонюючи коаліційні і усоюзнені держави до остаточного вирішення галицького питання згідно а обіцяним правом самовизначення.

Рада Союзу Народів займаючись петиціями національного правительства Східної Галичини, опинилася в клопотливім положенню, бо Польща як новоповстала держава не є обовязана придержуватись постанов гаґської конвенції дотично прав і обовязків окупанта, а Східна Галичина находячись поза границями Польщі не обовязана придержуватись постанов версайського договору що до національних меншостей, на своїй теріторії. Тому Ряда Союзу Народів не могла визказатись інакше, як це вона зробила, та ограничилася сконстатованням правного становища Східної Га-

личини і переданням дотичних документів цій-же справі головним коаліційним і усоюзненим державам.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 133–135. Машинопис. Копія;

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 299. Машинопис. Копія.

№ 152
ПОСТАНОВА РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ ПРО СТАТУС СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

23 лютого 1921 р.

РІШЕННЯ СОЮЗА НАРОДІВ В СПРАВІ
ПРАВНО-ДЕРЖАВНОГО СТАНОВИЩА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ.
23 лютого 1921.

1. Постанови мирового договору про права національних меншостей в Польщі не можуть бути примінені супроти Галичини, бо вона лежить поза границями Польщі.

2. Постанови про виконування мандатів і контролю Союза Народів над мандатарем не можуть бути примінені супроти Галичини, бо Польщі не наділено мандатом завести адміністрацію тої країни.

3. Не можна теж прикладати до того случаю приписів гаґської конвенції, бо в часі коли була заключена та конавенція, Польща не істнувала як держава.

4. Польща являється тільки фактичним мілітарним окупантом Галичини, якої сувереном є держави Антанти (арт. 91. договору Сан-Жермен). –

тому Рада Союза Народів рішає предложені їй домагання дотично правного становища Галичини і відносин в тім краю відступити Раді Амбасадорів.

ЦДАВОУ, ф. 4440, оп. 1, спр. 15, арк. 10. Машинопис. Копія.

№ 153
ЛИСТ ПАПИ РИМСЬКОГО БЕНЕДИКТА XV ДО МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

24 лютого 1921 р.

Відручне письмо папи

Апостольський престол до українського народу

До Високодостойного Брата
Андріяна Шептицях Шептицького
Греко-українського Архіепископа у Львові.

Папа Венедикт XV

Високодостойний Брате! Поздоровлення і Апостольське Благословенство!

Біль, який Ми відчували, коли в маю 1915 р. відїздили з цего божого міста улюблені сини "Руської Колеґії", які під опікою Божої Матери в Жировиці (на Паскольо) так дорогої для українського надоду, приготовлялися до того, аби стати вірними слугами Престола – біль цей тепер остаточно уступає після прошення, яке Ви як Митрополит до Нас звертаєте, щоби отцю Колеґію наново відновити.

Ми бачили з вдоволенням, як довкруги Апостольського Престола наново згуртувалися молоді богослови з ріжних, до недавна воюючих країв і Ми щасливі, що можемо сповнити Вашу принагідну просьбу.

А тому, що "Руська Колеґія" відчула більше другі инші – сумні наслідки світової пожежі, бо ізза війни втратила Колеґія велику частину своїх доходів, яких їй уділювала упавша австро-угорська держава. Ми постаралися забезпечити їй дальше істнування, призначаючи їй доходи, з яких Колегія буде могла удержувати стільки пітомців, скільки їх було перед війною.

Нехай отже прибувають Наші улюблені сини "Руської Колєгії", коли тепер через Боже провидіння і для них вибила година повороту.

Ми дуже радо будемо наново оглядати представників цего дорогого народу, який може більше кождий инший відчув страшні наслідки нечуваної війни.

Згадаючи Українців і українську землю, з болем серця пригадуємо собі як розграблювано гарні міста, як палено супокійні села, як нищено врожайні поля походами і відворотами безконечних військ. А згадуючи сам нарід, уявляємо собі а Нашій душі, його розвалені церкви, понищені святі образи, святі ризи виставлені на посміховище, та що передовсім переймає жахом Нашу душу то це збещещення святих Тайн безсовісними фанатиками. Страшні наслідки голоду, холоду, пошестей, жорстокости, знущань, вязення, якого пятно і Ви Любий Брате і досі на собі носите, убійства поважаних свяшеників, немічних старців, слабих жінок, цвитучої молоді, яких одинокою провиною було привязання до власного обряду — все це виступає ярко перед Нашими очима і рівночасно з глибоким почуттям батьківського милосердя спонукує Нас занести особливу молитву до Всевишнього, аби узискати, щоби Божа ласка після таких допустів зволила милостиво оплинути на цей геройський нарід, який зумів стільки перетерпіти для того, щоби заховати свій обряд, забороло своєї національности.

Коли згадаємо про батьківську запобігливість цего Апостольського Престола і Наше особливе заінтересування улюбленим українським народом, мило Нам згадати, що Ми дали виразний доказ Нашого старання, коли з уст кількох заступників українського народу Ми пізнали розпуку цего нещасного населення. Ми не лише старалися післати підмогу але також заіменувати і післати на місце Нашого осібного делєґата, який від Нас і в Нашім імени передати всім слова розради і допомогу. І хоча незалежні від Нашої волі обставини і від заходів папського візитатора не дозволили

улюбленому синови о. Івану Дженоккі, Місіонарови Св. Серця дістатися між Українців – то все таки зі звітів, які він Нам присилав, Ми побачили з болем серця, що цей благородний нарід ще все терпить великі муки. Та з другого боку потішаємо себе милою розрадою, що так у війні, направленій проти св. віри як і у нападах звернених проти священства, дуже нечисленними були ці, які на жаль відпали від св. Церкви. Ми оплакуємо упадок цих нещасних Наших синів, але великою розрадою є для Нас вістка, що їхнє відступство не потягнуло за собою жадного наслідку в народі, ба навіть, що насліди їх безбожного кроку стали вони предметом такої погорди, що були змушені покинути свій край і деинде шукати захисту. Як раз через це, що Нам лежить, на серці поворот народів Сходу до єдиної віри, віримо глибоко, що за посередництвом тісно сполучених з Римським Престолом Українців, які тепер через останні нещастя ще більше скріплені у вірі, скоро буде могло здійснитися набожне бажання Нашого славного попередника Урбана VIII., який висказав памятні слова: "Сподіюся, що через Вас Мої Русини навернеться Схід"..

Нехай отже приходять, нехай без вагання приходять, кохані Наші українські богослови! Ми ждемо на них зі сердечним піклуванням і молимо горячо Всевишнього, щоби Нашим улюбленим синам української землі уділив ласки виобразуватися під опікою Петрового Престола до цего святого Апостольського звання, яке втішить Христа і Його Намісника поворотом стільки міліонів християн до єдиної загороди, християн, що досі живуть відлучені від неї.

З тим бажанням уділюємо з цілого серця Вам Дорогий Брате, браттям Епископам і найулюбленійшим вірним українських земель Наше Апостольське Благословенство!

Дано у Ватикані, 24 лютого 1921.

Папа Венедикт XV.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 313. Машинопис. Копія перекладу.

№ 154
ІНСТРУКТИВНИЙ ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ГОЛОВІ НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ У РИМІ ОЛЕКСАНДРОВІ КОЛЕССІ

24 лютого 1921 р.

Ч.891/21.

До
Високоповажаного Пана Д-ра Олександра Колесси
Професора Університету і Голови Надзвичайної
Дипльоматичної Місії З.У.Н.Р.
в
Римі.

Постановою з 28. грудня 1920 зістали Ви покликані до заступництва З.У.Н.Р. (Східної Галичини), в характері голови надзвичайної дипльоматичної місії в Римі, перед королівський Урядом італійської держави. На сій підставі зволите інформувати італійський королівський Уряд про державне становище та відносини Східної Галичини і предкладати домагання Української Національної Ради Східної Галичини і її Уряду; входити в сій цили в зносини з рішаючими політичними чинниками італійської держави, та виступаючи іменем надзвичайної дипльоматичної місії заступати вказані інтереси З.У.Н.Р. (Східної Галичини) перед королівським Урядом Італії.

Відень, дня 24. лютого 1921.

Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 301. Машинопис. Копія.

№ 155
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ В ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОРУШЕННЯМ ПОЛЬЩЕЮ СЕН-ЖЕРМЕНСЬКОГО ДОГОВОРУ ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

28 лютого 1921 р.

Нотою з 28 січня ц.р. звернулася Українська Національна Рада Східної Галичини до Найвищої Ради Мирової Конференції в справі розділення парку залізничих возів і паровозів між сукцесійні держави бувшої австро-угорської монархії, та між иншим просила, щоби в Репараційній Комісії у Відні зістав установлений Найвищою Радою заступник до береження маєткових інтересів державної теріторії Східної Галичини, та щоби там покликувано також делєгата Української Національної Ради Східної Галичини до вислухання бажання і потреб населення цеї теріторії. Вирішення цеї справи вижидає населення Східної Галичини.

Тепер вважаємо нашим обовязком звернути ласкаву увагу Високої Ради на справу воєнних позичок бувшої австро-угорської монархії. Польський міністер фінансів оголосив виконачим розпорядком з 5.січня 1921 В.З.П.Р. ч. І до польського закона з 9. липня 1920, що переводить реєстрацію й остемпльовання облігацій австрійських воєнних позичок також на теріторії Східної Галичини в часі від 15. січня до 15. лютого 1921. Отеє розпорядження польської влади має на ціли переведення постанови арт. 205 Сен-Жерменського мирового договору також дотично Східної Галичини і як таке являється переступленням меж компетенції Польщі.

По мисли постанов цего артикулу право остемпльовання облігацій воєнної позички мають ці держави, що їм признано дотичну часть теріторії давної австро-угорської манархії, або що повстали на її частях. Східної Галичини не признано ніяким міждержавним актом de jure польській дер-

жаві і тому польський уряд виконує лише de facto окупаційну а не державну владу над нею. З уваги на це, присвоювання собі Польщею державних прав до східно-галицької теріторії, як це тут діється при виконанню Сан-жерменського мирового договору, представляється як самовільне нарушення міждержавного становища Східної Галичини з поминенням одинокого чинника до вирішення державно-правного становища Східної Галичини, то значиться Найвищої Ради держав Антанти.

Посідачі облігацій австрійської воєнної позички у Східній Галичині задля невирішення державного становища цеї теріторії, є наражені на матеріяльні втрати, бо досі населення Східної Галичини взагалі не має свого заступництва до вирішування справ економічної натури по думці санжерменського договору, що випливають з колишньої державно-правної приналежности до бувшої австро-угорської монархії.

Представлені тут обставини, в яких находиться населення Східної Галичини наслідком польської окупації, знов виказують наглядно конечну потребу вирішення державного становища Східної Галичини по думці права самовизначення значно переважаючої більшости населення, що безнастанно і непохитно домагається визнання державної независимости Східної Галичини, а у всякім разі вже в найблищім часі установлення Найвищою Радою осібного правного заступництва до береження інтересів державної теріторії Східної Галичини і її населення, на підставі постанов сан-жерменського мирового договору.

Відень, 28. лютого 1921.

Др. Евген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради
Сх. Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 311. Машинопис. Копія.

№ 156
ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО АТАШЕ В ПАРИЖІ ПРО АКТИВІЗАЦІЮ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ

1 березня 1921 р.

w Warszawie.

Sprawy ukraińskie.

Obecnie na gruncie paryskim czynne są następujące, mniej lub więcej zorganizowane ugrupowania polityczne ukraińskie:

1) Misja rządu PETLURY. Na jej czele zamiast hr. M. TYSZKIEWICZA stoi SZULGIN, który jeszcze do Paryża nic przyjechał, radca misji SAWCZENKO; sekretarz KOWALENKO Attache wojskowy – pułkownik KOŁOSOWSKI.

2) Posłowie t. zw. dyrektorjatu ukraińskiego (a obecnie raczej przedstawiciele dwuch b. członków dyrektorjatu MAKARENKO i SZWECA, przebywających we Wiedniu) Artem GALIP, ŁUCZYNSKI i BORSZCZAK. Naogół są bardzo czynni i występują otwarcie wrogo przeciwko Polsce. Mają dość duże stosunki i szczególnie ścisły kontakt utrzymują z dziennikarzami francuskimi Franklin BOUILLON i PALISSIER. Są w stałej łączności z Wiedniem i z przebywającą tam "ukraińską radą narodową" mają kontakt.

Są przypuszczenia, że grupa ta jest subwencjonowana przez Niemców.

3) T. zw. "ukraiński komitet narodowy" w składzie MARKOTUNA, CYTOWICZA i MOGILANSK1EGO. Powstał w Styczniu 1920 r. z inicjatywy radcy tut. poselstwa

rosyjskiego p. BAZYLEGO w celu wywołania rozłamu w ruchu ukraińskim. Ugrupowanie to jest utrzymane przez przedstawicielstwo rosyjskie i od niego otrzyrrjuje instrukcje. W poprzednich raportach donosiłem, że na jesieni z.r. MARKOTUN był wzywany do WRANGLA.

MARKOTUN jako b. sekretarz hetmana SKOROPADSKIEGO Utrzymuje z nim nadal stały kontakt.

Kontakt ze SKOROPADSKIM jest utrzymywany również przez ks. Bazylego KOCZUBEJA, który ostatnio zaliczył się do komitetu narodowego. Jest to ten sam KOCZU BEJ, który był za czasów okupacji niemieckiej w 1918 r. adjutantem SKOROPADSKIEGO i jeździł z nim do Berlina, gdzie otrzymał z rąk Wilhelma II order niemiecki. Obecność KOCZUBEJA w komitecie najlepiej określa jego tendencje polityczne.

4) Przedstawicielstwo kooperatyw ukraińskich: "Dnieprosojuz" – organizacja wyłącznie przemysłowo handlowa, faktycznie jednak prowadzi akcję przeciwko PETLURZE (aczkolwiek pozornie należy do jego stronnictwa) i wrogo odnosi się do nas.

Skład: Włodzimierz TIMOSZENKO, Sergjusz SIDORENKO, ISAJEWICZ, REBIKOW i POREPELICA.

5) Delegacja galicyjska w składzie W1TW1CKIEGO, Antoniego PETRUSZEWICZA i KULCZYCKIEGO. Również przebywa w Paryżu dr. PANEJKO, który wchodzi w skład tej delegacji, lecz prowadzi samodzielnie swoją akcję polityczną.

6) Karpacko-ruska delegacja z d-rem MARKOWEM b. członkiem parlamentu austrjackiego na czele. Pracuje w kontakcie z delegacją ukraińską i w kierunku rusofilskim wrogim dla Polski.

Równocześnie z zabiegami w Paryżu, które czyni W1TWICKI, przedstawiciel delegacji galicyjskiej na Anglję. prof. TOMASZEWSKI i Jan PETRUSZEWICZ starają się pozyskać dla swej sprawy koła angielskie, a szczególnie lorda CURZONA i CHURCHILL'a.

Zauważyć należy, że cała akcja polityczna na zewnątrz delegacji galicyjskiej jest zcentralizowana w Wiedniu, skąd przychodzą nietylko dyrektywy lecz nawet zredagowane już noty, które dopiero delegaci wręczają w Paryżu i w Londynie.

W ostatniej nocie swej z dnia 12 lutego, podanej radzie Ligi Narodów «haliczanie» prosili w imię sprawiedliwości i ludzkości o uwolnienie Galicji Wschodniej od opresji polskiej.

Wymijająca odpowiedz rady Ligi Narodów, w której zaznacza się, że suwerrenne prawa na Galicję Wschodnią należą do państw koalicji a nie do Polski, wywołała duże niezadowolenie w delegacji galicyjskiej.

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 362–364.

№ 157
СТАТТЯ ДЛЯ ПРЕСИ “ВИРІШЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВНОГО СТАНОВИЩА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ РАДОЮ СОЮЗА НАРОДІВ”

*Не пізніше 3 березня 1921 р.**

Рада Союза Народів зібрана в Парижі 23. лютого с. р. приступила до вирішення домагань предложених їй Делеґацією Української Національної Ради З.У.Н.Р. в Женеві дня 28. падолиста і 2. грудня 1920 як також 12. лютого с. р. Реферував її президент Союза Народів Павло Гіманс /Бельґієць/ а проводив Раду амбасадор Бразилії в Парижі Де Куня. По офіціяльним відомостям з Парижа Рада Союза Народів одноголосно в отсей спосіб вирішити міждержавне сучасне становище Галичини /Східної/.

1. Постанови мирового договору про права національних меншостей в Польщі не можуть бути примінені супроти Галичини, бо вона лежить поза границями Польщі.

2. Постанови про виконування мандатів і контролю Союза Народів над мандатарем не можуть бути примінені супроти Галичини, бо Польщу не наділено мандатом завести адміністрацію тої країни.

3. Не можна теж прикладати до того случаю приписів гаґської конвенції, бо в часі коли була заключена та конвенція, Польща не істнувала як держава.

4. Польща являється тільки фактичним мілітарним окупантом Галичини, якої

* Дата встановлена за рукописною приміткою зверху на статті: *«До поміщення. 3.3. Микетей»*, де *«3.3.»* означає дату.

сувереном є держави антанти /арт. 91. договору Сан-Жермен./. –

– тому Рада Союза Народів рішає предложені їй домагання дотично правного становища Галичини і відносини в тім краю відступити Раді Амбасадорів.

В часі нарад делеґат польського Уряду член Союза Народів п. Аскеназе не був присутний, а покликано його лише до вислухання рішення. По вислуханню його він заявив, що супроти такого рішення польський Уряд предложить свою ноту з протестом.

Запавше рішення буде безперечно мати авторитативне значіння для Ради Амбасадорів зглядно для Найвисшої Ради Мирової Конференції, так як при його постанові згідно заявилися представники держав антанти, що засідають в Раді Союза Народів.

З осібна, перший пункт стверджує, що Східна Галичина не належить до польської держави та що супроти сего українське населення не може бути трактоване як національна меншість в Польщі, - але як національна більшість державної території Галичини.

Другий пункт рішення про квестію мандату, на який досі Польща неправно покликувалася, стверджує раз на все, що Польща не дістала від держав антанти ніякого мандату на заведення адміністрації в Галичині та що супроти сего всякі законодатні і адміністраційні запорядження Польщі стратили всяке правне значіння відносно території і населення Східної Галичини без ріжниці національностей.

Третий пункт про примінення приписів гаґської мирової конвенції вказує, що Польща цеї конвенції не підписала, і з тої причини її навіть в межах окупанта не придержувалася і тим виправдувала своє безправне поступовання в Східній Галичині.

В кінци четвертий пункт стверджує, що Польща є лише і тільки фактичним мілітарним окупантом

Східної Галичини і не має права тим самим виконувати на цій території ніяких державних прав, так як сувереном цеї території аж до остаточного вирішення державного її становища є держави антанти по думці арт. 91 сан-жерменського мирового договору, підписаного 11. вересня 1919 р.

Отсе послідне ствердження відповідає доперішному становищі Найвисшої Ради, бо вже в договорі заключенім в Севр 10 серпня 1920 при означуванню остаточних границь між Чехо-словаччиною, Угорщиною, Румунією, Польщею, - представники держав антанти заступали інтереси території Східної Галичини як окремого міжнародного підмету. Те саме сталося і при заключуванню договорів торговельних між Францією а Полщею в Парижи в місяці лютім с. р., в котрих всі права відносно Східно-галицької области застережено для того Уряду, який обійме державну владу на території Східної Галичини.

Вислідом отцего міжнародного становища Східної Галичини є те, що польська окупаційна влада не має права домагатися від населення Східної Галичини, щоби воно узнавало свою приналежність до Польщі, або узнавало себе польськими горожанами; вона не має таксамо права військової бранки, вона не має права до касовання законів, які обовязували до польської окупації, ані розвязування яких небудь урядів та запроваджування нових, — ні до переношування тамошних урядників до служби на території польської держави, ані уживати державних доходів Східної Галичини на потреби чужої польської держави. Та польська окупаційна влада не має права потягати до якої небудь відвічальности східно-галицьких горожан за нарушення обовязків польського горожанства; а тим самим все населення Східної Галичини стає на леґальній основі, коли себе визнає східно-галицькими горожанами, — а не польськими. За се воно не може бути потягнене до ніякої відповідальности польською окупаційною владою. Рівнож не може

польська окупаційна влада потягати ціле населення Східної Галичини до якої небудь відповідальности з причини його політичних чи мілітарних виступів в часі до польської окупації.

Отсе прінціпіяльне становище такої міжнародної інституції, яким є Союз Народів, буде безперечною великою пільгою для цілого населення Східної Галичини, та стане основою до остаточного вирішення державного становища Східної Галичини.

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 1, арк. 109–111. Машинопис. Оригінал.

№ 158
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ З ВИМОГОЮ ЛІКВІДАЦІЇ ПОЛЬСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ І ВІДНОВЛЕННЯ САМОСТІЙНОГО СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

5 березня 1921 р.

До
Найвисшої Ради Мирової Конференції,
в
Парижі.

Іменем Української Національної Ради Східної Галичини мав я честь останних нотах звернути ласкаву увагу Найвисшої Ради на те, що як раз тепер прийшов вже вказаний час на остаточне вирішення державного становища Східної Галичини.

На узасаднення цего домагання піднесено от сі обставини, що Совітська Росія зріклася Східної Галичини на користь независимої Східно-Галицької держави; що Найвисша Рада являється одиноко компетентним форум до

вирішення державного становища. Східної Галичини по думці арт. 91. Сан-Жерменського договору мирового; щозначно переважаюча більшість населення Східної Галичини по думці прінціпу самовизначення домагається визнання державної незалежности Східно-галицької території як невтральної держави, котра запоручує рівні права всім своїм горожанам без ріжниці національности; що польська окупація показалася неможливого, не культурним способом винищує автохтонне українське населення Східної Галичини, та що вирішення державного становища Східної Галичини буде важним етапом для консолідації міждержавних відносин на Сході.

Отеє узасаднення приймає на підставу, що вирішення міждержавних відноси на Сході наступить мировим шляхом. Колиж в останнім часі виринають що раз більше чутки про приготовання Совітської Росії до воєнного наступу на захід Европи, то зогляду на те вважаю моїм обовязком звернути, увагу Найвисшої Ради на єще більше значіння незалежної Східно-галицької держави для вирішення справи Сходу в разі оружного конфлікту з совітською Росією.

Постійні змагання держав антанти, аби відвернути большевицьку небезпеку орґанізованням сумежних держав до спільної оборони їх теріторій супроти Совітської Росії та матеірялььним підмаганням тих-же, не узгляднили одного чинника, що не лише з огляду політичного, але й чисто військового має велика та навіть рішаюче значіння, коли аґресивна Росія безнастанно загрожує своїх сусідів та через них цілу Европу.

Тим чинником є Східна Галичина.

Східна Галичина має таке географічне положення, що створена від півночі, від сходу має легко переправну ріку горішного Дністра та від полудня доступні до переправи Карпатські гори і таким положенням отвирає дорогу до серця середної Европи – Угорщини. Вона не має, так як Польща або Румунія, обильного водного бігу і тому потребує для своєї оборони тим сильнійшої людської сили.

Задача, яка припадає Східній Галичині в разі воєнного конфлікту є охорона середної Европи перед большевицькою інвазією.

В случаю війти Совітської Росії з Польщею і Румунією, зглядно з одним з них, буде кожда з нападаних держав старатися в першу чергу боронити осередку своєї теріторії. Польща буде змушена старатися всіми силами здержати похід червоних військ проти Східної Прусії і Варшави; Румуни знов, мусять в першу чергу боронити Бесарабію а відтак хоронити Молдавію і Буковину. Обі ці держави будуть мусіли при виконанню своїх найважнійших завдань, все приготовити на найважнійших для них пунктах та ні одній ні другій не буде можливо щонайменше з самого початку воєнних ділань, приготовити значнійшу силу до безпечної охорони отвертої вже з природи переломової лінії, яка йде через Східну Галичину до Карпат. До сьої задачі будуть могли в найлучшім разі Польща а може Румунія, спираючись на свої природи сильні для рішаючих боїв стратегічні лінії, призначити тільки евентуально злишні части своїх армії. На всякий случай Східна Галичина є для Румунії і Польщі лиш побічним тереном воєнних операцій, – для Польщі є Східна Галичина цілком експонованою, але для обезпеки середної Европи, є вона головною базою для воєнних операцій. В тої спосіб втрата Східної Галичини не має великого значіння для Польщі, але велику вагу для середної Европи.

Без огляду на розділення воєнних сил червоної армії, потребує Східна Галичина з огляду на близькість червоного противника і з огляду на своє отверте положення, тим сильнійших сил до успішної оборони.

Тому що Польща і Румунія мусять дбати за себе самих і не можуть брати на себе ризика вже з самого початку, – призначенням у віддалі від свого внутра значних сил, мусять їх доставити ту держави, що в другій лінії стоять за ними, а котрі що найменше мають такий самий інтерес

у здержанню успіхів червоних. Тоті держави булиб: Чехословаччина і Угорщина. Се однак велике питання, чи останні держави моглиб перекинути значні части своїх армій поза границі своїх держав до Східної Галичини. Тому остає одинока можливість, а іменно створення галицько-української армії, що оборонюючи свою тіснійшу вітчину, на півночі від Карпат, – рівночасно віддає неоціпену прислугу середній Европі, Польщі та Румунії.

В інтересі галицьке-українскої армії буде лежати: удержання своеї вітчими, та отця оборона їх вітчини буде найпевнійшою злукою між Польщею а Румунією, а її сильна армія творитиме найважнійшу точку опору в случаю, колиб червоні війська з початку мали успіхи над Польщею і Румунією. Східно-галицька армія на північ від Карпат в силі кількасот тисяч людей, булаб навіть в стані флянковими наступами в північне-західнім або полудневo-східнім напрямі, загpаженим сусідам, рішучо допомогти.

Якби навіть червона армія відкинула галицько-українську армію, то вона завсігди залишиться при своїм відвороті на границі Східної Галичини і ЧехоСловаччини та через фронтальне відступлювання замкне лінію перелому, бо в цім случаю польські сили з повністю пішлиб не на полуднє, але на захід, – а румунські на полудневийсхід, щоби свій край охоронити і тим отворилиб ворогови дорогу до Карпат. Наслідом свого положення має Східна Галичина: місію охорони середної Европи в її найбільще болючім пункті та до отсе-го важного завдання потребує своеї питомої армії. Тільки твердою рукою держана точка опору та боронена автохтонною силою, що не допустить до переломання лінії, може дати безпечну запоруку удержання одноцілого фронту між Польщею а Румунією. Та навіть, тоді якби хвилево червона небезпека уступила, є дуже вказане чим скорше приступити до створення такої армії, бо лиш тоді буде Европа могла спокійно ставитися до всяких подій, коли будуть створені всі условини мілітарної натури до успішного здержання червоної небезпеки.

Тут не мож цего поминути, що Польщею окупована й переслідувана Східна Галичина лиш скріплює більшовизм, так як спо-сібне до оружя населення Східної Галичини ніколи не піде у боротьбу проти більшевиків, доки не буде мати своєї свободи і спромоги у своїй національній армії за свою справу боротися. А примусове затягання української мужви Східної Галичини до польської армії не принесе Польщі ніякої користи, але противно викличе тяжкі заворушення в польській армії та може загнати українське населення в обняття більшовиків, аби з крайній розпуці так пімститися на польських гнобителях.

Також блудна є думка, що при помочі Петлюри мож би приєднати українське населення Східної Галичини до військової служби, бо Петлюра є між українським населенням Східної Галичини найбільше зненавидженим чоловіком, котрий минулого року оборонював Польщу, яка гнете і зинищує укпаїнський нарід на його теріторії. А до того, армія Петлюри огидним способом обходилась з братним українським населенням Східної Галичини: рабуючи його майно, мордуючи нечинних та виступаючи з всякого рода погромами наче організована банда розбійньків, і тому українське населення відчуває оправдану відразу до Петлюри і його війська.

І тому одиноким способом до осянення вказаної цілі є тільки зорганізований галицької армії під командою своїх людей, до чого послужить як перша кадра: галицько-українське військо, інтерноване в Чехо-Словаччині: около 10.000 жовнірів і 1.500 офіцирів. До цего прийдуть частини галицько-української армії, інтерновані в Польщі, Румунії і Болгарії, що своїм воєнним досвідом супроти Більшевиків представляють велике значіння для формації оборонної армії у Східній Галичині, та в кінці прийшли би тут нові кадри з табору новобранців з населення Східної Галичини.

Мілітарна здатність Східної Галичини є доволі значна, бо супроти числа населення понад пять міліонів та при

використанню 10 % уружної сили – мож дійти до півміліонової армії, а якби притягнути лиш українське населення (около чотири міліонани), то мож досягнути около 400.000 війська. Отся армія потребувалаб безпроволочно воєнних середників: одягнення, оружя і амуніції для війська зі сторони держав Антанти.

Отеє велике завдання для консолідації Сходу і відвереня більшевицької небезпеки від Заходу може у Східній Галичині перевести лиш Українська Національна Рада Східної Галичини зі своїм Урядом і своєю армією, так як тільки за ними стоїть з повним довірєм все українське населення Східної Галичини і вони є в силі запровадити правний лад в адміністрації як також мілітарну охорону під території під протекторатом держав Антанти.

Тому до здійснення представленого пляну є конечним услівям: усунення польської окупації зі Східної Галичини та визнання її независимости галицькою державою і впровадження там влади, яку зорґанізує Українська Національна Рада Східної Галичини і її Уряд під протекторатом держав Антанти.

Приймаючи наведені обставини під ласкаву розвагу зволить Найвисша Рада, коли вважає предложений плян користним для зреалізовання змагань держав Антанти, покликати делегатів Української Національної Ради Східної Галичини до близшого узасаднення і вияснення сего стратеґічно-політичного пляну.

Відень, 5. марта 1921.

Д-р **Евген П е т р у ш е в и ч в.р.**
Президент Української Національної Ради
Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Машинопис. Копія.

№ 159
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ ПРО ВРЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

7 березня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижі.

Постановою ради Союза Народів в Парижі з 23 лютого ц.р. стверджено між иншим, що Польща є тільки фактичним мілітарним окупантом Галичини (Східної Галичини), та що сувереном сеї державної теріторії є держави Антанти на підставі артикулу 91 сан-жерменського договору.

Наступаючий артикул 92. сан-жермекського договору постановляє, що ніхто з мешканців областей бувшої австро-угорської монархії не може бути переслідуваний з причини свого політичного становища в часі від. 28. липня 1914 аж до остаточного визнання державної влади ьа тих обл'ястях.

Державне становище Східної Галичині не є досі вирішене Найвисшою Радою, а про те мешканці сет теріторії, найбільше української народности, є безнастанно безпокоєні і переслідувані польською окупаційною владою, як отеє виказано численними представленнями Української Національної Ради Східної Галичини, що вже нині є нотарійною подією. З осібна, Українське населення Східної Галичини вже від двох років є предметом безпроривних, тисячних конфінovань, інтерновань, ревізій, арештовань, вязнень і самовільних засудів зі сторони польських окупаційних урядів, а те все як раз з приводу його політичного становища по 28. липня. 1914, та зосібна, по 19. жовтня 1918, коли уконституовано Західно-Українську (Східно-галицьку) державу, — так

що значна часть населення Східної Галичини мусить ратувати своє життя в чужих державах (в Австрії і Чехословакії), бо у Східній Галичині під польською окупацією нема ні спокою, ні безпечности майна, ні спромоги життя!

Та не лиш українське населення Східної Галичини не може жити під безправним режімом польської окупаційної влади, але також населення жидівське цеї теріторії шукає охорони свого майна і життя поза границями краю, та справа повороту так званих східних Жидів не буде так довго полагоджена, доки не буде установлене тут на місци представництво теперішного суверена Східної Галичини, що як авторітетний і безсторонний чинник міждержавний, буде оборонювати інтерсси населення тої теріторії.

Аби уможливити населенню Східної Галичини, щб з конечности хорониться, на еміграції, поворот до рідного краю як також безпечний побут населенню на своїй землі, по думці артикулу 92, санжерменського договору, являється потребою в отсій переходовій стадії: до часу вирішення державного становища Східної Галичини, установити у Відні Комісію держав Антанти для заступства інтересів Східної Галичини супроти ліквідації бувшої австро-угорської монархії, як також виделгувати Представництво держав Антанти до Львова як столичного міста Східної Галичині.

Отсе Представництво мало-би на меті: до часу остаточного вирішення державного становиша Східної Галичини, виконувати суверенні права іменем держав Антанти, в справах, що дотикають населення Східної Галичини.

Предкладаючи отсю справу ласкавому вирішенню високої Ради Амбасадорів, прошу приймити вислови мого найвисшого поважання.

Відень 7. марта 1921.

Президент Української Національної Ради
Східної Галичини

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Рукопис. Оригінал.

№ 160
ВИТЯГ ІЗ ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ НАЧАЛЬНИКІВ ПОЛІТИЧНИХ ВІДДІЛІВ МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПОЛЬЩІ ПРО УТВОРЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ТА ПРО РІШЕННЯ РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ

8 березня 1921 р.

Wszechukraińska Rada Narodowa.

Kwestją podpisania przez nas pokoju w Rydze zajmują się znów z innych względów Ukraińcy, którym udało się zjednoczyć na emigracji wszystkie partje ukraińskie naddnieprzańskie i rusinów galicyjskich (oprócz komunistów) w "Wszechukraińską Radę Narodową", ukonstytuowaną d. 23 grudnia z.r.

Znaleźć wspólną platformę dla porozumienia się wzajemnego nic było łatwo. Ukraińcy naddnieprzańscy kładli nacisk na stworzenie frontu przeciw-rosyjskobolszewickiego, uważając Moskwę za najpoważniejszego swego wroga; rusini galicyjscy przeciwnie, nie ukrywali swoich sympatji do Rosji, podkreślając natomiast wrogi stosunek do Polski i nieprzejednane stanowisko w sprawie Galicji Wschodniej. Dla pogodzenia tych sprzeczności, Rada musiała przyjąć maksymalny program, zawierający żądania obu stron, a mianowicie: "obronę jedności narodowej narodu ukraińskiego" i "niepodległości państwowej ziem ukraińskich" oraz zjednoczenie poszczególnych terytorjów ukraińskich (Wielka Ukraina, Galicja, Kubań i inne).

Było to ustępstwem na rzecz rusinów galicyjskich, dzięku któremu udało się ich nakłonić do zajęcia stanowiska

antyrosyjskiego i antybolszewickiego. (Odezwa Rady zawiera punkt o walce przeciw staraniom odbudowy jedynej niepodzielnej Rosji). Tem niemniej programu tego nie można uważać za ostatnie słowo Rady. Wielu Ukraińców z t.zw. Wielkiej Ukrainy skłania się do poglądów, że Polskę, jako najbliższego sąsiada i naturalnego sprzymierzeńca, trzeba zainteresować sprawą odbudowy Ukrainy, chociażby za cenę dużych ustępstw. Utrzymują oni, że dobro 2 miljonów rusinów galicyjskich winno być podporządkowane dobru Wielkiej Ukrainy. Wyrazicielem tego program jest gen. Grekow. Jest on zwolennikiem zbliżenia polsko-ukraińskiego i oparcia dążeń niepodległościowych Ukrainy o Polskę i Francję.

Program socjalny przedstawia się, jak następuje:

1) przeprowadzenie agrarnej reformy z tem, że w zasadzie agrarnej polityki będzie położone władanie ziemią przez chłopów.

2) realne zabezpieczenie robotnikom ich żądań w dziedzinie reform socjalnych, jako to: ochrona pracy, wolność związków zawodowych i t.d.

Względem narodowych mniejszości na Ukrainie, Rada stoi na stanowisku zagwarantowania im narodowo-personalnej autonomji.

Rada ma się składać z 75 członków, z tego 47 członków przedstawicieli Wielkiej Ukrainy, 18 czł. — przedstawicieli rusinów galicyjskich, bukowińskich i węgierskich, 7 przedstawicieli Kubani i 5 przedstawicieli międzyterytorjalnych organizacji. (Liga Odbudowy Ukrainy i Ukraiński Związek Rolnik.). Tymczasem jednak nie wszystkie organizacje nadesłały swoich przedstawicieli.

Prezesem został obrany Szełuchin, wice-prezesem Grekow, sekretarzem Perfecki.

Z tych trzech Grekow uprawia politykę polonofilską.

Zaznaczyć należy, że uprawia ją nie od tak dawna. Jeszcze przed dwoma laty stał na czele armji petruszowiczowskiej. Dziś, jak twierdzi, przyszedł do przekonania, że jedyny ratunek dla Ukrainy — związek z Polską. Podobną metamorfozę przeszedł słynny baron Wasilko.

Z kolei zabrał głos P. Gwiazdowski.

O Lidze Narodów.

Wobec ewolucji, jakiej Liga Narodów niewątpliwie w najbliższej przyszłości pod wpływem Ameryki uledz musi, a także ze względów na bardzo wyraźne tendencje Anglji, które w Sekretarjacie Generalnym Ligi niepodzielnie panują, placówka polska w Genewie ma wyjątkowo ważne przed sobą zadanie.

Trwająca od d.21 lutego do 4 marca w Paryżu dwunasta Sesja Rady Ligi Narodów została słusznie nazwaną "la Session Polonaise". Porządek dzienny obejmował cały szereg doniosłych dla Polski spraw, co do których jednak nie zapadły ostateczne decyzje. Wielkie zainteresowanie obudziło podniesienie sprawy Galicji Wschodniej. Asumpt dały dokumenty, złożone przez galicyjskich rusinów w Sekretarjacie Ligi, a specjalnie obszerny memorjał Petruszewicza z d.26 grudnia. Z punktu widzenia formalnego Liga Narodów nie miała właściwie żadnego prawa zajmowania się kwestją Galicji Wschodniej, gdyż:

1) Galicja Wschodnia nie stanowi jednostki należącej do Ligi Narodów,

2) Polska nie zwracała się do Ligi o interwencję,

3) Żadne z państw, należących do Ligi Narodów nie wystąpiło urzędowo do Rady Ligi z propozycją zajęcia się ta kwestją na mocy art. 11 Paktu, jak poprzednio, według mylnych informacji, można było przypuszczać.

Wobec jednak faktu, że Rada Ligi przyjęła do wiadomości i postanowiła rozpatrzeć otrzymane dokumenty rusińskie i, wraz ze swoją opinją, przekazać całe dossier Radzie Ambasadorów, nie wskazanem było ze strony rządu polskiego zakładać protest, gdyż, nie odniósłszy żadnego pozytywnego skutku, mógł on jedynie dać broń w rękę naszym nie przebierającym w środkach przeciwnikom.

Słuszny natomiast był protest ze strony delegata rządu polskiego prof. Aszkenazego przeciwko niedopuszczeniu Polski na posiedzenie Rady, na którem sprawa Galicji miała być przez Hymans'a referowana.

Następstwem protestu był memorjał, będący repliką na oskarżenia, zawarte w memorjale Petruszewicza. Memorjał ten przekazany został przez Sekretarjat Ligi Konferencji Ambasadorów.

Podczas rozpraw nad kwestją ekspulsji żydów galicyjskich / Austrji (o czem jeszcze obszerniej będę mówił), pośrednio znów poruszona została sytuacja prawnopaństwowa Galicji Wschodniej, którą Balfour nazwał "tymczasową okupacją wojskową Polski".

Liga Narodów zażądała od nas zarejestrowania całego szeregu umów międzynarodowych, a pomiędzy innemi konwencji z Gdańskiem. My stoimy na stanowisku, że ponieważ mamy protektorat nad Gdańskiem, uważamy tę konwencję za sprawę wewnętrzną. Lidze Narodów możemy przytem odpowiedzieć, że nie możemy rejestrować umów, jeszcze przez Sejm nie ratyfikowanych, gdyż inaczej umowa ważna już na terenie międzynarodowym mogłaby nie być ważną jeszcze wewnątrz w kraju...

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 375–378.

№ 161
ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО АТАШЕ У ПАРИЖІ НАЧАЛЬНІЙ КОМАНДІ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ

9 березня 1921 р.

Sprawy galicyjskie.

Delegacja galicyjska, o której poprzednio donosiłem rozwija bardzo ożywioną działalność. Kilka not było podane tutejszym poselstwom i politykom francuskim o okrucieństwach Polaków w Galicji Wschodniej i o "jarzmie" polskiem. Materjały odnośne są otrzymywane przez delegację wprost z Galicji wschodniej lub z Wiednia. Ostatnio były przywiezione przez niejakiego KOBYLANSKIEGO, b. oficera armji austrjackiej. W jednej z tych not delegacja domaga się przysądzenia oddzielnie dla Galicji wschodniej jako samodzielnej jednostki państwowej przypadającego na jej konto części taboru kolejowego b. monarchji austro-węgierskiej.

Niektóre koła francuskie odnoszą się przychylnie do delegacji galicyjskiej, która jednak największe nadzieje pokłada na Anglję i na Włochy w sprawie rewizji przez Ligę Narodów kwestji Galicji wschodniej. Członek delegacji Ukraińskiej KULCZYCKI', oświadczył na zebraniu swej grupy, że większość członków Ligi Narodów będzie popierała aspiracje "haliczan" i że prócz Anglji, Włoch i przedstawicieli mniejszych państw ma również zapewnione poparcie przedstawicieli Szwajcarji.

Otrzymałem zupełnie pewną wiadomość, że Artem GALIP, delegat dyrektorji ukraińskiej wybiera się do Polski, a raczej do Galicji w najbliższych dniach.

Wobec tego, że w Paryżu wizy polskiej nie uda mu się otrzymać — będzie się starał otrzymać ją w BERNIE, WIEDNIU lub PRADZE. Prosiłem tutejsze Poselstwo, aby uprzedziło odnośne Konsulaty.

GALIP jest dla nas niebezpieczny, o tyle, że dzięki swej ogladzie i zręczności ma dość rozlegle znajomości. Jest on b. oficerem 7 pułku ułanów austrjackich. Podczas wojny dostał się do niewoli rosyjskiej, a jak przypuszczają sam się poddał. Następnie służył u rosjan jako informator ruchu mazepinskiego, podczas rewolucji przeszedł do mazepinców i pracował przeciwko rządowi rosyjskiemu. Służył również u PETLURY. Obecnie pracuje z "haliczanami" i rosjanami, aczkolwiek uważają go za agenta niemieckiego.

Attaché Wojskowy
Z rozkazu zastępca
(podpis nieczytelny)
Rotmistrz

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 379–380.

№ 162
ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА о. ЛЬВУ СЕМБРАТОВИЧУ З ДОРУЧЕННЯМ ЗАХИЩАТИ ІНТЕРЕСИ ГРОМАДЯН ЗУНР У КАНАДІ

9 березня 1921 р.

Ч. 922/21.

До

Високопреподобного Отця
Льва Сембратовича

у
Вінніпеґу.

Потверджуючи, що Секція Українського Червоного Хреста Східної Галичини у Львові вислала Вас як свого делеґата до Канади, Уряд Західно-Української Народної Республики (Східної Галичини) уповажняє Вас отсим до заступства інтерсів горожан Східної Галичини, що виемі-ґрували до Канади.

Обовязком Вашим остає в силі аж до часу відкликання.

Президент Української Національної Ради
Західно-Української Народної Республики
(Східної Галичини).

Уповноважений Уряду для Справ Закордонних.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 302. Машинопис. Копія.

№ 163
ОФІЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ ВІД 23 ЛЮТОГО 1921 р. ПРО РОЗГЛЯД НА РАДІ ЛІГИ НАЦІЙ ГАЛИЦЬКОГО ПИТАННЯ

10 березня 1921 р.

Paris, le ler Mars 1921.

LA QUEST LON GALICIENNE devont le CONSEIL de la SOCIETE des NATIONS

GOMMUNQUE OFFICIEL du CONSEIL de le SOCIETE des NATIONS du 23 Février.

le Conseil de la Société des Nations s'est occupé de la situation des habitants de la Galicie Orientale. Il a été saisl d'un certain nombre de plaintes relatives ŕ la maniere dont ce territoire est administre.

le Conseil a estimé qu'il appartenait aux Puissances alliées ei associées qui possčdent sur la Galicie Orientale jusqu'au moment oů elles détermineront son sort définitlf, les droits de souveraineté qui leur ont été cédés par l'Autriche de prendre en consideration tous documents relatifs au sort des habitants de ce territoire.

Il a décidé en conséquence de leur transmettre les documents qu'il a reçus, ainsi qu'une note de reponse du gouvernement polonais, dont l'envoi a été annoncé par son représentant, M. ASZKENAZY, délégué ŕ In Société des Nations qui assistait ŕ cette partie de la séance, conformément aux rčgles établies.

Ce communiqué nous pręte l'occasion de fournir les explications suivantes:

La Galicie, le plus vaste territoire de l'ancienne Autriche, est passée, en vertu du Traité du Saint-Germain, sous la souveraineté des Prinicipales Puissances Alliées et Associées

qui devaient décider sur son sort politique uitérieur Considérant que ce pays était composé de deux territoires ethniques distincts – l'un polonais ŕ l'ouest, l'autre ukrainien (ruthčne) ŕ l'est – lesquels, dés les premiers moments de la dislocatlon de l'Autriche-Hongrie, s'étaient constitués en deux nations distinctes et ennemies, le Conseil Supręme, conformément au principe de l'autodisposition nationale, reconnut le premier territoiro ŕ la République polonaise, tandis que la décision vis ŕ vis du socond fuü ajournée jusqu'au moment oü la situation de l'Europe Orientale, dont la Galicie Orientale fait une partie intégrante, deviendrait normale, et dans ce but, le Conseil Supręme désirait conserver le gouvernement national de la Galicie Orientale. Cependant la Pologne visait toujours l'annexion de ce pays, et, en contradiction avec la volonté de Ia Conference de la Paix, l'occupa aprés une lutte acharnée de neuf mois contre les Ukrainiens. Alors le Conseil Supręme, tenant compte du fait accompli consentit (le 25 Juin 1919) que les forces militaires polonaises occupassent, ŕ titre provisoire, le pays disputé, jusqu'au reglement définitif de son sort.

Mais hélas, ce réglement n'eut pas lieu Jusqu'ŕ nos jours, et la Galicie Orientale est entrée en état d'illégalité chronique, d'autant plus préjudiciable pour le pays que le Gouvernement polonais, depuis le premjser moment de l'occupation, a traité la Galicie Orientale comme une partie intégrante de la

Potogne, en entreprenant des modif ications systčmatiques dans sa structure politique, čconomique et ethnlque, d'une part, en considérant la population autochtone comme člčment ennemi et conquis, d'autre part. A cette circonstance est due une sčrie d'actes qui sont en contradiction, non seulement avec l'čtat juridique du pays, mais encore sont incompatibles avec l'idče et le principe de justice et d'humanitč. La Gouvernement national de la Galicie Orientale, qui depuis l'occuoation polonaise est en exil, s'est adressč ŕ le Socičtč des Nations, pour qu'elle protčgč la population en obligeant la Pologne ŕ retablir l'čtat lčgal du pays et en dčcidant les Pulssances Alličes ŕ un rčglement dčfinitif de la question galicienne, d'accord avec le droit promis de libre disposition.

Le Conseil de la Société des Mations, en s'occupant des pétitions du gouvernement notionnl de la Galicie Orientale, s'ost trouve dans l'embarras, puisque la Pologne comme Etat nouvellement créé n'est pas tenue d'observer les conventions de la Yaye concernant les droits et les devoirs de l'occupant et, la Galicie Orientale étant en dehors du territoire légitime de la Pologne, celle-ci n'est pas tenue ŕ observer les stipulations concernant les minorités ethniques sur son territoire, imposées par le Traité de Versailles, Dans cette circonstance le Conseil de la Société ries Notions n'a pu ne prononcer autrement qu'il ne l'a fajt et il se borna ŕ constater l'état juridique du pays et ŕ remettre le dossier en question aux Principales Puissances Alliées et Associées.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 304. Машинопис. Jhbusyfk.

№ 164
ПОВІДОМЛЕННЯ КОРЕСПОНДЕНТА “OCEAN” ПРО ЗАЯВУ ПРЕЗИДЕНТА США УОРРЕНА ГАРДІНҐА ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО СОЮЗУ В АМЕРИЦІ

11 березня 1921 р.

Заява президента Америки ГАРДІНҐА в справі Східної Галичини.

Corr. “Ocean” доносить а Вашінґтону під датою 11. марта с.р. Представники Українського і Національної о Союзу в Америці були приняті президентом Гардінґом, якому зложили привіт і щирі побажання від всіх українських еміґрантів. Представники звернулися до нового президента з проханням, щоби подав свою допомогу українському народови, який від чотирох літ героїчно бороться проти чужого ярма. Вони висловили домагання, аби Сполучені Держави Північної Америки признали українському народови право самоозначення і аби висвободили 5 міліонів Українців Східної Галичини зі завойовницького польського ярма. Жидівські делеґати передали зі свого боку президентові! Гардінґови меморандум, з якім домагаються інтервенції проти постійних протизаконних переслідувань Жидів в Польщі, а в справі Східної Галичини прилучилися до домагань Українців. У своїй відповіди президент Гардінґ заявив, що Америка не перестане ніколи бути справедливою для всіх народів та не відмовить своєї допомоги переслідуваним. Сполучені Стани стремлять до пацифікації европейського Сходу і будуть під цим оглядом попирати кожного, хто до цеї самої цілі стреміть. Отже отсе становище відноситься і до Українців. Питання Східної Галичини досі не було остаточно ніким вирішене і Сполучені Стани без уваги на їх становище до Ліги Народів, будуть

мати на увазі бажання східно-галицького громадянства, право на самовизначення, яке не може бути ніколи ніким знасилуване. –

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 301. Машинопис. Копія. Переклад з газети "Ocean".

№ 165
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОРУШЕННЯМИ ПОЛЬСЬКИМИ ВЛАСТЯМИ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПРАВ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

12 березня 1921 р.

На доповнення подій і страшних вчинків, яких допускається польська окупаційна влада на безборонім населенню Східної Галичини, вважаю моїм обовязком іменем Української Національної Ради Східної Галичини представити Високій Раді кілька знаменних справ, що зістали вже право-сильно вирішені самими польськими судами та вказують на самовільне нарушування постанови артикулу 92, сан-жерменського мирового договору, як також на некультурне і нелюдське переслідування українського населення Східної Галичини зі сторони польської окупаційної влади.

I. Типовим доказом польського окупаційного режіму на винищування Українців у Східній Галичині є замучення на смерт бл. п. Антона Яєчника. Антін Яєчник, залізничий столяр в Станиславові, перенісся по окупації Східної Галичини польськими військами, на українську теріторію поза Збруч, та аж в падолисті 1919 повернув назад до міста Станиславова у Східній Галичині. Тут зараз арештувала його польська жандармерія та побила нелюдським способом, бючи ручкою револьвера по голові та завдаючи и ударів

крижі. Сильно окровавленого, в дорозі як ведено його до вязниці, побила ще товпа Поляків, яку провадив польський священник.

По тім польськім самосуді наступила 13-ти місячна вязниця слідча у військовому суді, та аж в осени 1920 перемила справа до польського карного суду, який перевів в днях 13, 23 грудня 1920 розправу над ним о душегубство, мнимо ним доконане на 7-мох польських міліціянтах та за поміч мнимо ним уділену українській армії, на шкоду польської републики.

Карний суд польської окупаційної влади, увільнив його стверджуючи, що польські міліціянти були розстріляні на основі українського полевого суду за приловлення їх з оружям в руці; що звірств на тих міліціянтах (як Поляки подавали, мовби Українці тих міліціянтів споганили, здираючи з живих людей скіру, обтинаючи вуха, носи, та розпорюючи животи) ніхто не допустився, що Яєчник в часі юстифікації польських міліціянтів находився далеко від місця події, та що проти него не мож піднести ніякого закиду.

Увільняючий вирок польського суду в Станиславові вернув йому по 13-ти місячний тюрмі свободу, але не міг вже вернути втраченого здоровля. Мимо лікарської опіки, він помер в 3 тижні по випущенню його із вязниці, полишаючи вдову і діти без заосмотрення.

2. Перед карним польським судом у Львові як трибуналом суду присяглих обжалувава державна прокураторія польської окупаційної влади 25. січня 1921, д-ра Петра Петрушевича, бувшого лікаря галицької української армії і санітарного шефа бувшої української військової команди в Коломиї. Обжаловано його на те, мовби він в часі від грудня 1918 до мая 1919 як лікар і санітарний шеф української армії, у відношенню до полонених і інтернованих Поляків поводився нарочно всупереч санітарним приписам, з наслідок чого ширилися там дуже часто случаї пошесних недуг, значить, що він злобою спроваджував небезпеку

для людського життя і здоровля, чим допустився злочину публичного насильства.

Польський карний суд у Львові держав д-ра Петра Петрушевича у слідчій вязниці поверх 14 місяців, та відтак перепровадив розправу, до котрої покликав 160 свідків, але отся розправа не виказала ніякої вини цего українського лікаря, а противно ствердила, що він правильно і гумано як пристало лікареви виконував серед тяжких умов свої обовязки санітарного шефа, так що судії присяглі, по народности Поляки, мусіли видати ущільнюючий вердикт!

3. На днях 17. і 18. лютого 1921 поставила польська окупаційна влада перед своїм судом присяглих у Львові: Михайла Кутельмаха, підстаршину української полевої жандармерії. Його держано в слідчім арешті поверх 10 місяців, і закинено, мовби він за часів української влади у Східній Галичині, на весні 1919 спричинив арештовання 31 Поляків зі Ставчан і Оброшина, коло Львова, яких українська власть опісля інтернувала та з котрих кількох вмерло на пятнистий тиф що він повинен був передвидіти; та мовби він допустився злочину тяжкого, ушкодження тіла; злочину крадежі на шкоду 3 Поляків через безправне забрання одягів і обуви, і злочину небезпечної погрози через це заподіяної, що приложивши револьвер до грудей Яна Гайовського загрожував йому вбійством.

По переслуханню 37 свідків, увільнив його польський суд зовсім від вини і кари, бо ствердженого він не спричинився ні одного зрештування, а оскільки був як командант відділу української полевої жандармерії при переведенню кількох арештовань, то робив це на приказ вищих українських властей і нікого на тілі не ушкодив. Дотично мнимого злочину крадежі устійнено зізнаннями самих пошкодованих, що він зареквірував у кількох селян одіж і обуву, але відпровадив її до найблищого військового відділу, до чого був він як жандарм обовязаний, так як одержав був такий службовий наказ від своєї зверхної військової власти. А до-

тично злочину небезпечної погрози стверджено, що Гайовський по покликанню його до служби військової, зміг з місця збірки, та коли на другий день стрінув його обвалований на вулиці і завізвав іти з ним, тоді обжалований аж погрозою револьвера змусив утікаючого Гайовського, виконати військовий приказ.

4. Дня 3. марта 1921 поставила польська проокураторія перед своїм карним судом в Станиславові: 11 людей, котрі невинно просиділи в польській тюрмі через поверх 4 місяці.

Зокрема обжаловано: 1. Василя Дейчаківського, селянина з Ямниці. 2. Олексу Коляндрука, 3. Дмитра Щербія, 4. Юрка Шкандрія, ученика VIII. кл. гімн, 5. Семена Семенишина, 6. Ілька Попадинця, 7. Матрія Брочковського, (всіх 2 до 7 з Павелча), 8. Степана Матвія, (селянина з Хриплина), 9. Дмитра Хомицького в Чернієва, о це, мовби вони в серпні 1920, ділаючи у взаїмнім порозумінню з висланниками президента З.У.Н.Р. д-ра Евгена Петрушевича, також українськими офіцирами і жовнірами отамана Петлюри, через за говори, підбурювання і вербування змагали до відірвання Східної Галичини від одноцілої звязи з Річипосполитою польською, до насильної зміни форми правління, як також до побільшення небезпеки для польської держави на зверх та заворушення і домашньої війни у внутрі. Дальше обжаловано: 10. Антона Терешкуна, ученика III. року учительської семинарії з Угринова і II. Осипа Терешкуна, селянина з Угринова, мовби вони в серпні 1920 р., через набуття і перехування зброї і муніції та инших військових предметів, вели акцію зміряючи до оружного повстання проти польської оружної сили і польської держави, отже підприняли ділання на шкоду польської оружної сили і приспорення користи ворогови.

Всіх обвалованих увільнив орікаючий польський суд від вини і кари, бо розправа виказала, що поліція польської окупаційної влади на підставі довільних комбінацій, сконструовала обжаловуючий матеріял проти обжалованих, аби

в цей спосіб стероризувати населення українських громад, за те лиш, що на думку польських урядовців, Українці тих громад є ворожо настроєні супроти Польщі.

5. Ярким приміром терору польської окупації у Східній Галичині являється переслідування польським урядом о. д-ра Степана Юрика, гр. кат. пароха в Золочеві, шамбеляна Його Святости Папи та члена Виділу Української Національної Ради Східної Галичини. Цего високоповажного священика-патріота, мучили польські власти слідчими вязницями більше одного року, про що вже в одній з попередніх нот було сповіщене. А коли закиди йому роблені мовби він спричинив поставлення Поляків в Золочеві перед український військовий суд, в часі української влади у Східній Галичині, за те, що се Поляки плямували збройне повстання проти легальної української і засудження тих Поляків через цей суд, показали ся неправдивими, – то поставила його тепер польська державна прокураторія перед карним судом у Львові в стан обжаловання і на підставі видуманого матеріаялу закинула йому злочин публичного насильства, поповнений в цей спосіб, мовби він в часі української влади в Золочеві і в часі війни українсько-польської, /(1919) словно взивав і підбурював українське населення до вбивання Поляків! Дими діланнями мають бути після мотивів польського акту обжаловання: нагробні проповіди о. д-ра Юрика при нагоді похоронів жоdнірів-Українців, які полягли у борбі з польським військом на фронті.

Та знов остаточно зістане цей український патріот увільнений навіть польським судом від всякої вини і кари, але хто дасть йому і таким многим нашим належну відплату за страшні терпіння, муки, втрату здоровля а може й життя?

Отеє питання позволяю собі поставити Високій Раді до ласкового вирішення, та з цим питанням в'яжеться дальше вирішення: про судьбу Східної Галичини, що вже зі зглядів культури і людськости не може далі остати під польською окупацією. А тут виступає як одиноко справедливе насе-

ленням бажане розвязання: невтралізація Східної Галичини як самостійної галицької держави, що дає рівні права всім своїм горожанам без ріжниці національностей.

На конечну потребу полагодження отсеї незвичайно пекучої справи в інтересі мира на Сході, маю честь звернути увагу Високої Ради.

Відень. 12 марта 1921.

Др. **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради ЗУНР.

Український прапор. – 1921. – 26 берез.

№ 166
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З НЕЗАКОННИМ ПІДПОРЯДКУВАННЯМ КООПЕРАТИВІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ВАРШАВСЬКІЙ "КООПЕРАТИВНІЙ РАДІ"

12 березня 1921 р.

Іменем Української Національної Ради Східної Галичини дозволяю собі звернути увагу Високої Ради Амбасадорів на нове нарушення міждержавного становища Східної Галичини польською окупаційною владою.

На основі міжнародних рішень та зокрема на основі постанови арт. 91. сан-жерменського мирового договору, Східна Галичина як частина бувшої австрійської монархії є окремою теріторіяльною одиницею, над котрою права суверена справують держави антанти. Польща є тільки фактичним військовим окупантом, що ствердила також Рада Союзу Народів в Парижі своїм рішенням з 23. лютого 1921.

Тимчасом, як я вже мав честь з попередник нотах звернути ласкаву увагу Польща поводиться у Східній Галичині, якби у признаній їй польській теріторії.

Закони, що ухвалює їх польський сойм у Варшаві польська окупаційна влада примінює також на теріторії Східної Галичини не зважаючи на те, що населення Східної Галичини, не узнає і не може узнавати компетенції польського сойму у Варшаві до вирішування справ Східної Галичини.

Сим разом доводжу до ласкавого відома закон ухвалений польським соймом у Варшаві, який дотичить кооперативних організацій на теріторії Східної Галичини.

Закон сей ухвалено польським соймом 29. жовтня 1920, та він увійшов в життя 1. січня 1921. р. Згаданий закон в арт.130, зносить отсі до того часу обовязуючі на теріторії Східної Галичини закони:

1. Закон з 9.IV.1873 ч. 70. Взд., про стоваришення заробкові і господарські, та

2. закон з 10.VI.1903, ч. 133. Взд. про обовязкові ревізії стоваришеннях заробкових і господарських, котрі давали ще за часів Австрії спромогу свобідного розвою кооператив кождої нації і краю на засаді автономії, та на сій підставі істнуючі кооперативні організації у Східній Галичині, як приміром Український Краєвий Союз ревізійний у Львові, набули авторазовані права до організації і ревізії союзних стоваришень.

Замість цего правного стану, польський закон в арт. 107.–109 творить нову польську організацію "Державну Раду Кооперативну" при міністерстві скарбу у Варшаві. Членів Кооперативної Ради покликує польський міністр скарбу, та предсідателя Кооперативної Ради визначує польський міністр скарбу з поміж урядників свойго міністерства, а нагляд, який після дотеперішного австрійського загона з 10.VI.1903, мали: Галицьке Намісництво і галицькі торговельні суди супроти стоваришень заробкових і господарських у Східній Галичині в напрямі уділювання управнень до виконування ревізій і нагляду над стоваришеннями, переносить польський новий закон на міністерський орган у Варшаві "Кооперативну Раду".

На підставі згаданого польського закона, польська окупаційна влада у Східній Галичині намагається перепинити і знищити кооперативний рух українського населення, опертий на економічній самопомочі суспільности з характером добродійного співділання, для ратовання населення з економічної руїни, — та отсима самовільними постановами, польська окупаційна влада переносить природний осередок організації господарсько-кооперативного життя Східної Галичини зі Львова, як центратої території, до центра чужої польської держави у Варшаві, чим нарушує набуті права переважаючої більшости населення теріторії Східної Галичини, як також неправно присвоює собі права суверена до території Східної Галичини.

З отсих причин іменем Української Національної ради Східної Галичини, прошу Високу Раду Амбсадорів, щоби зволила заборонити Польщі: касування обовязуючих законів на теріторії Східної Галичини та примінювання законів чужої польської держави до теріторії Східної Галичини.

Відень, марта 1921.

Др. Евген Петрушевич в.р.
Прєзидент Української Національної Ради ЗУНР.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Оригінал.

№ 167
ЛИСТ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ ЗУНР НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ДИРЕКТОРУ ПОЛІТИЧНОЇ СЕКЦІЇ ЛІГИ НАЦІЙ МАНТУ

12 березня 1921 р.

Paris, le 12 Mare 1921.

Monsieur le Directeur,

Conformément au désir du Secrétariat Général, j'eus l'nonneur de vous adresser aujourd'hui par l'intermédiaire de votre bureau de Paris (38 rue Vernet) et aux bons soins de Monsieur de Montenaoh, le double des documents présentés à la Seciété des Hations par le Conseil National de l'Ukraine Occidentale et dont le registre se trouve cijoint.

Si ce n'était pas abuser de votre bienveillance, je vous serais infiniment obligé de vouleir bien me communiquer le texte officiel de la décision du Conseil de la Société du 23 Février ainsi que la copie de la lettre d'envol remettant le dossier respectif à la Conférence des Ambassadeurs, bien entendu si ces documents ne portent pas un caractère secret.

Veuilles agréer, Monsieur le Directeur, l'assurance de ma profonde considération.

Président de la Délégation.

Monsieur MANTOUX
Directeur de la Section politique
de la Société des Nations. GENEVE

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 304. Машинопис. Копія.

№ 168
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З ВБИВСТВОМ ВІДОМОГО УКРАЇНСЬКОГО КОМПОЗИТОРА ОСТАПА НИЖАНКОВСЬКОГО ТА ПОДАЛЬШИМ ТЕРОРОМ ПОЛЬСЬКИХ ОКУПАЦІЙНИХ ВЛАСТЕЙ

12 березня 1921 р.

До цілого ряду важких матеріялів про польську окупаційну владу у Східній Галичині, вже предложених Високій Раді, я примушений звернути увагу на кілька типових прикладів, що зображують невидержимий режім польської окупаційної влади у Східній Галичині:

1. В ночі 21. на 22. мая 1919, арештували і розстріляли польські війська в Стрию у Східній Галичині о. Остапа Нижанковського, гр. кат. пароха з Завадова і визначного українського композитора, – без найменшої причини.

Коли польська окупаційна влада не робила ніяких доходжень з приводу сего морду, то вдов по невинно погиблім внесла в січні 1920 р. просьбу до Найвищого Суду в Варшаві о ревізію сеї кримінальної справи. Щойно по році, в січні 1921 р. дістала вона відповідь, що Найвищий польський військовий суд рішив на внесок прокуратура Найвищого Суду справи розстрілу о. Нижанковського не розглядати по тій причині, бо польський полевий суд ніколи в цій справі не урядував, не видавав засуду і ця справа в згаданому суді не була.

На тім покінчили своє урядування польські суди, хоч стверджено, що о. Нижанковського польські жовніра без судового вироку розстріляли і в сей спосіб допустилися огидного морду! Так представляється безпечність життя українського населення у Східній Галичині під польською оку-

паційною владою, що навіть не переслідується злочинів, котрих допускаються Поляки на Українцях!

2. Гр. кат. (українські) уряди парохіяльні у Східній Галичині вели метрики і виставляли досі свідоцтва в метрик в українській мові, означаючи в наголовку посвідок край; Східна Галичина.

Польський начальник повіту Збараж у Східній Галичині п. Шіндлер, видав 20. лютого 1920 розпорядок, яким приказав українським священникам вести метрики і вставляти свідоцтва метрикальні в мові латинській, та велів в наголовку метрик і метрикальних свідоцтв означувати теріторію Східної Галичини як «Малопольська». Так надуживає польська окупаційна влада в Східній Галичині навіть урядів парохіяльних до фальшування державно-плавного становища Східної Галичини.

3. На конгресі польської партії людової у Львові дня 20. марта с. р. проголосив прилюдно сам польський президент міністрів п. Вітос, що в найблищім часі великі комплекси землі у Східній Галичині будуть розділені поміж спроваджених польських легіонерів. Так явно проголошує шеф польського правительства: кольонізацію Східної Галичини спроваджe ними зпоза границі Поляками, аби українське населення, що терпить недостаток землі, довести до крайного зубожіння та цілий край: Східну Галичину привести до економічної катастрофи і більшевицької револьти!

4. Коли польська окупаційна влада у Східній Галичині заборонила українській університетській молоді: доступу до державних вищих шкіл у Східній Галичині, — давно основаних Австрією для населення Східної Галичини без ріжниці національностей, — то українське товариство науковдих викладів ім. Петра Могили у Львові по мисли § 3. статуту, хотіло для датування українських студентів перед духовим занепадом, — своїм коштом уладити наукові, загально доступні виклади, відчути і систематичні курси в українській мові.

Але відбуття навіть таких курсів для українських студентів заборонила польська Дирекція поліції у Львові, та коли управа сего добродійного товариства відкликалася до польського Намісництва у Львові як вищої інстанції, порішило воно рескриптом з19. марта 1921 ч. 6025/през., затвердити заборону Дирекції поліції на тій підставі, що систематичні наукові курси належить уважати як намір заснування приватної школи академічної для української молоді а на те не може призволити польська окупаційна влада! Ось як виглядає з дійсности так звана польська культура у примінненню до українського народу та на його етнографічній теріторії, у Східній Галичині!

5. Вкінці дозволяю собі в прилозі подати до відома письмо одержане мною від селян з повіту Косів у Східній Галичині, долучаючи просьбу взяти в оборону життя і майно нещасних жертв польського безправства у Східній Галичині.

Отої постійні події нечуваної в культурнім світі самоволі польської окупаційної влади у Східній Галичині супроти українського населення як значно переважаючої більшости населення сеї теріторії, котрої сувереном є великі держави антанти, змушують мене іменем Української Національної Ради Східної Галичини піднести апель до Високої Ради Амбасадорів з просьбою:

як найскорше усунути польську окупацію зі Східної Галичини та обнимаючи плавом суверена протекторат над Східною Галичиною приступити до визнання незалежної галицької (східно-галицької) держави.

Відень, 12 марта 1921.

Др. Евген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради ЗУНР.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 169
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ АНТАНТИ В ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З НЕПРАВОМІРНИМ РОЗПУСКОМ ПОЛЬСЬКОЮ ВЛАДОЮ ГАЛИЦЬКОЇ ШКІЛЬНОЇ КРАЄВОЇ РАДИ

15 березня 1921 р.

Польська окупаційна влада у Східній Галичині, доконавши минулого року развязання агенд галицького Виділу Краєвого, який був виконавцем рішень Сойму галицького, причім неправно перенесено майно краю Східної Галичини на власність скарбу держави польської, – приступили тепер до дальших заряджень, які мають на меті усунути всі досі істнуючі автономні інституції публичні у Східній Галичині і таким способом, дорогою підступних фактів, а проти волі Найвищої Ради як також проти волі населення цего краю – доконати мають інкорпорацію Східної Галичини в склад польської держави.

Таким найновійшім фактом являється розвязання автономної ради Шкільної Краєвої у Львові, якій було підчинене середнє і народне шкільництво у Східній Галичині. Ця Рада Шкільна творила колєгію, зложену з вибираних та іменованих членів, і вона була покликана колєгіяльно вирішувати шкільні справи, а Українцям законно була признана в тій колєгії участь, так, що зони через своїх репрезентантів співдділали у вирішуванню і контролі справ дотично українського шкільництва.

Польський міністер освіти Ратай, опираючи своє зарядження на польскім законі про устрій шкільних властей з 4. червня 1920, доконав з початком сего року розвязання Галицької Ради Шкільної Краєвої у Львові, та на місце її настановив куратора в особі п. Собінського, якого особисто впровадив в урядовання у Львові, 9. марта 1921. Сему кураторови має підлягати від тепер ціле шкільництво се-

редне і народне за виємом вищих шкіл (університетів, техніки) у Східній Галичині та він зєдинить в своїй одній особі всі ті управнення, які досі виконувала колегіяльно автономна Галицька Рада Шкільна Краєва.

Консеквенцією сего зарядження являється усунення дотеперішних членів Українців від участи і контролі в справах українського шкільництва у Східній Галичині, та видання сих справ від виключну управу польського урядовця з Варшави, який буде мати спромогу ще більше як досі своїми зарядженнями на полі шкільництва докопувати польонізації українського населення.

Подаючи до відома отсей факт, що дальше поневолює українське шкільництво, дозволю собі ще піднести, що окупаційна польська влада у Східній Галичині, навіть запавших дня 23. лютого 1921, рішень Ради Союзу народів в Парижі, дотично правно-державного становища Східної Галичини, не дозволив подати до відома загаду населення, так як ново-основані часописи "Український Вістник" і "Батьківщина", котрі принесли текст рішення Ради Союзу Народів, зі стали сконфісковані і приказано їм викинути сю відомість, як містячу в собі знамена злочину головної зради і заворушення публичного порядку!

Отеє зарядження польської окупаційної влади наглядно виказує, що вона не зважаючи на авторітетну заяву Ради Союзу Народів, неправно намагається присвоїти собі суверенні права над Східної Галичиною, трактуючи рішення Ради Союза Народів, що ствердила суверенність держав антанти, як злочин проти цілости Річипосполитої польської!

Не підлягає ніякому сумніву, що такі безправні і терористичні акти польського уряду підкопують поміж населенням авторітет справедливости як також повагу і значіння Ради Союзу Народів і держав антанти, та отеє все спонукує мене іменем Української Національної Ради Східної Галичини, просити Високу Раду Амбасадорів, аби зволила покласти вже кінець окупаційному режімови Польщі над

українським населенням Східної Галичини як значно переважаючою більшістю всего населення, що безоглядно домагається своєї державної влади на своїй теріторії.

Відень, 15. марта 1921.

Др. Евген Петрушевич, в.р.
Президент Української Національної Ради ЗУНР,

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 170
ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО АТАШЕ У ВІДНІ: "ПРОПАГАНДА ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ"

20 березня 1921 р.

Propaganda ukraińskiej zachodniej republiki.

Rząd ukraińskiej zachodniej republiki, widząc niekorzystne dla niego załatwienie sprawy przynależności Galicji wschodniej i Bukowiny, usilne czyni starania, by jeszcze w ostatniej chwili przekonać państwa koalicyjne o konieczności utworzenia niezawisłego państwa zachodniej Ukrainy. W tym też celu prowadzi tak zagranicą, jak w Bukowinie i Galicji wschodniej ożywioną propagandę zmierzającą bądźto do wywołania powstania w obszarach, które rząd zachodnio ukraiński za swoje uważa, bądźto do zyskania dla sprawy niezawisłości zachodniej Ukrainy w poszczególnych państwach jak najwięcej przyjaciół.

Kierownictwo propagandy leżeć ma w rękach ukraińskiego komitetu centralnego w Wiedniu i podlegać mu mają szefowie propagandy w poszczególnych krajach.

W Wiednia Dr. Petraszewicz i Dr. Grotter,
W Londynie Dr. Petrewij,
W Pradze Sołowińskij,
W Paryżu Rozalewskij,
Na Bukowinie Kość Krakalja i Żołkowycz,
W Polsce Walewskij w Warszawie.

I. Wiedeń, Londyn, Paryż.

Prowadzona tu propaganda zmierza głównie do tego, by czynniki miarodajne i społeczeństwo jaknajkorzystniej dla sprawy zachodniej Ukrainy usposobić, by ich przekonać o konieczmości utworzenia państwa zachodniej Ukrainy. W tym też celu stara się Centralny komitet Zachodniej Ukrainy przekupić tut. prasę i przez inspirowane przez niego artykuły zyskać sympatje społeczeństwa. Jako jeden z najważniejszych powodów do przekonania państw koalicyjnych o korzyściach wynikłych dla nich z utworzenia samoistnej zachodnie) Ukrainy podają Ukraińcy tę okoliczność, że lud ukraiński jest przeciwnikiem bolszewizmu, że wojska ukraińskie potrafiłyby stawić skuteczny opór czerwonej armji.

II. Praga.

W państwie Czeskosłowackiem, które jest prawie, że oficjalnym sprzymierzeńcem zachodniej Ukrainy, prowadzą Ukraińcy bardzo in-tenzywną pracę zmierzającą do uzyskania niepodległości. Na mocy układu pomiędzy Drem Petruszewiczem a Drem Beneszem rząd czeski miał uznać samodzielność zachodniej Ukrainy.

Układ ten ma być skierowany przeciw Polsce, przy czem na wypadek wojny polsko-czeskiej mianoby ogłosić państwo zachodnio-ukraińskie pod protektoratem Czech.

W tym wypadku wojska ukraińskie, które dnia 14 kwietnia maj;j być przeniesione z Deutsch Gabel (Jabłonna) do Ruskiej

Krainy, miałyby dostać się pod wyłączne rozkazy rządu ukraińskiego.

Przeniesienie tych oddziałów do Ruskiej Krainy nastąpić miało także i z tego powodu, że w ten sposób chcą Czesi przeciwdziałać tajnym werbunkom węgierskim do t. zw. legjonów robotniczych.

Na uwagę zasługuje pogłoska, że między rządem czeskim a rumuńskim miały być prowadzone narady celem osiągnięcia porozumienia w sprawie zachodnio-ukraińskiej. Rumunja miała się zgodzić na popieranie terytorialnych żądań Czech w Ruskiej Krainie na wypadek, gdy się Czechosłowacji uda doprowadzić do uznania niezawisłości zachodniej Ukrainy. Rokowania te jednak nie doprowadziły do żadnego-rezultatu.

III. Bukowina.

Najintenzywniej maja Ukraińcy pracować na Bukowinie, gdzie \v Czerniowcach i lic/nych miastach prowincjonalnych utrzymują liczne komitety, wydają liczne czasopisma i broszury.

Szefem biura propagandy na Bukowinie w Czerniowcach ma być niejaki Żolkewycz, podległy bukowińskiemu ukraińskiemu centralnemu komitetowi.

W komitecie tym reprezentowane być mają wszystkie ważniejsze partje polityczne ukraińskie i tak:

partja radykalna, pr/.ewódzca Dr. Teodor Halip;

organ prasowy "Hromadjanyn".

partja narodowo-demokratyczna, przew. M. Wasylko, organ prasowy «Bukowyna» «Narodnyj Hołos».

partja socjalno-demokratyczna:

Przewódzca: Bezpałka, organ prasowy «Bordba».-

Rząd rumuński na Bukowinie stara się ukraińskiej propagandzie przeciwdziałać, przyczem czyni to oficjalnie lub tajnie. Dla rządu rumuńskiego ma pracować Ukrainiec

Łukaszewycz, przyczem ma on zajmować stanowisko łączności całej Bukowiny z Rumunją.

Na usługach Rumunji ma stać również dziennik ukraiński "Hołos Bukowyny".

Rumunizację Bukowiny mają Rumuni także w ten sposób przeprowadzać, że od 1 stycznia 1921 r. miał zostać zaprowadzony we wszystkich szkołach rumuński język wykładowy. Zarządzenie to miało wywołać wielkie rozgoryczenie u Ukraińców i spowodowało, że ukraińscy nauczyciele połączeni w tajną organizację "Samoobrona ukraińskich nauczycieli Galicji i Bukowiny" wszystkiemi sposobami temu przeciwdziałają.

Prof. Zurkanowycz, sekretarz biura propagandy ukraińskiej na Bukowinie, ma w piśmie «Robitnyk» (dawniej «Wola narodu»), którego jest redaktorem, prowadzić bardzo intenzywną propagandę. Pomocnemi mu w tem są stowarzyszenia «Ukraińska Szkoła», «Narodnyj Dien», «Ukraińska Besida», której prezes Wasyl Dimitrowskij ma być drugim sekretarzem tajnego «Komitetu centralnego».

Wszyscy członkowie «Komitetu centralnego» mają należeć również do ukraińskiej «Kooperatywy».

W pierwszych dniach lutego b.r. miano rozpocząć druk broszury p.t. «Ukraina dla Ukraińców», którą mają tajnie rozpowszechniać.

Ostre zarządzenia wprowadzone przez Rumunię na Bukowinie względem Zachodnio-Ukraińców spowodowały, że członek ukraińskiej centralnej rady. Dr. Grotter w czasie zjazdu tejże niedawno w Wiedniu miał się zwrócić do rumuńskiego rządu z prośbą o złagodzenie tych zarządzeń.

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 381–383.

№ 171
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ ПРО СТАТУС СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПІСЛЯ РИЗЬКОГО МИРУ

26 березня 1921 р.

ДО

ВИСОКОЇ РАДИ АМБАСАДОРІВ

В

ПАРИЖІ

Мировий договір, заключений між Росією а Польщею в Ризі 18. марта ц.р. ствердив державну независимість України і Білоруси, означуючи границі цих обох держав супроти Польщі / артикул 2. /. В артикулі 3. цего договору постановлено, що Росія і Україна / Радянська / зрікаються прав і домагань до областей, котрі лежать на захід від установленої лінії граничної, а Польща так само до областей, котрі лежать на схід від тої лінії. Обласні питання між Литвою а Польщею остають справою сих обох держав.

Отсе значить, що Росія і Польща визнали держави: 1. Україну / Придніпрянську у радянській владі / поза Збручем; 2. Білорусь у границях узнаних Польщею, та 3. Литву, на разі без границь, полишаючи справу области литовської держави - до вирішення між Польщею і Литвою.

Таким чином Польща узнала Совітську Росію спадкоємцем давної царської Росії, та з нею поділилась західною теріторією давної Росії і згодилася, аби між нею і новою Росією визнати три нові держави: Україну / Придніпрянську /, Білорусь, і Литву, утворені з теріторії давної Росії, з котрих то держав: Україна лежить на схід від граничної лінії, а Білорусь і Литва на захід від тої лінії.

Східна Галичина лежить також на захід від установленої тим договором лінії граничної, та отся область / Східної Галичини / не є частиною державної теріторії давної Росії, але частиною теріторії давної австро-угорської монархії, і суверенні права до теріторії Східної Галичини перейшли вже на підставі артикулу 91. Сан-жерменського договору з 11. вересня 1919 на держави антанти, що ствердила Рада Союза Народів у своїй постанові з 23. лютого ц.р. Тому ані Росія ані Польща не мали права вирішувати про державне становище Східної Галичини, та коли на першім засіданню Мирової Конференції в Ризі / 23. вересня 1920 /, російська Делеґація заявилася за визнанням державної независимости Східної Галичини, то польська Делеґація відповіла, що Східна Галичина не належала до теріторії давної Росії і тому справа східно-галицька не належить до компетенції сеї Мирової Конференції.

З тих причин державно-правних справа Східної Галичини належить під вирішення держав антанти. І тепер як раз, Рада Союза Народів предложила її Високій Раді Амбасадорів в Парижі як компетентному форум, що має постановити про державне становище Східної Галичини.

При остаточнім вирішуванню справи Східної Галичини як части державної теріторії бувшої австро-угорської монархії, належить піднести ті правні обставини і події, що зайшли при розпаді австро-угорської монархії. В цім часі, то є з кінцем р.1918, всі нації бувшої австро-угорської монархії, ділаючи на підставі: права самовизначення, проголошеного побідними державами антанти, приступили на своїх етноґрафічних теріторіях бувшої австро-угорської монархії до зорґанізовання своїх національних держав або до прилучення їх етноґрафічних теріторій до істнуючих вже національних держав / як Югославяне, Італійці і Румуни /.

Українці Східної Галичини також виконали своє право самовизначення, проголошуючи 19. жовтня 1918, на конститууючім зборі Національної Ради у Львові: свою само-

стійну державу на своїй етнографічній східно-галицькій теріторії, та з днем 1. падолиста 1918, обняли державну владу на цілій теріторії Східної Галичини, усуваючи звідси останного австрійського намісника. Отсю правильну державну владу у Східній Галичині виконувала Українська Національна Рада Східної Галичини зі своїм урядом і військом аж до місяця липня 1919, то є протягом девяти місяців. І аж тоді, коли Польща наслідом уповажнення Найвисшої Ради Мирової Конференції з 25. червня 1919, скріплена армією ґен. Галлєра, приступила до військової окупації Східної Галичини під позором наступу більшевиків, мусіла Українська Національна Рада зі своїм урядом і армією уступити поза границі Східної Галичини.

Таким способом, Польща стала мілітарним окупантом Східної Галичини, етноґрафічної теріторії українського населення, що творить значно переважаючу більшість всего населення Східної Галичини. А майже дволітний час польської окупації над Східною Галичиною виказав наглядно: некультурне і нелюдське переслідування населення цеї теріторії зі сторони польської окупаційної влади, крайне зубожіння всіх суспільних верств і занепад всякого почуття права і справедливости, так що не тільки все українське населення як значно переважаюча більшість / над 70 % /, але й жидівське населення та поважна часть польського населення вижидають по дволітній неволі як раз тепер свого визволення: як найскоршим усуненням польської окупації зі Східної Галичини та приверненням виконаного вже в р.1918, права самовизначення на користь населення Східної Галичини, то значить: самостійної галицької / східно-галицької / держави під протекторатом великих держав антанти.

Натомість, до дальшого удержування польської окупації над Східною Галичиною не заходить ніяка потреба, бо отся окупація, як показав майже дволітний досвід, не допровадить там ніколи до ладу і спокою, але противно витворить

нове огниво анархії на Сході; від большевицької небезпеки оборониться найліпше вільна і независима Східна Галичина, - та коли всі нації бувшої австро-угорської монархії дістали від побідних держав антанти право державного самовизначення, то годі допустити, щоби отсе право не було признане лиш одинокому українському народови Східної Галичини, коли і переведення рівних прав для всіх горожан галицької / східно-галицької / держави запоручить протекторат великих держав антанти.

Тому в отсім моменті, коли польсько-російська війна закінчилась мировим договором в Ризі та коли визнаються нові національні держави на розмежю між Польщею і Росією, як Україна / Придніпрянська /, Білорусь і Литва з теріторії давної Росії, то прийшов вказаний час, щоби в цім ряді нових національних держав, що розмежують Схід від Заходу, доповнено недостаточне звено: визнанням независимої галицької / східно-галицької / держави, - що повстала з теріторії давної австро-угорської держави.

Вирішення цеї міждержавної справи належить до компетенції великих держав антанти та з тої причини іменем Української Національної Ради Східної Галичини предкладаю її під ласкаву розвагу Високої Ради.

Відень, 26. марта 1921.

Д-р Евген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради
Західно-Української Народної Републики
/ Східної Галичини /.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Рукопис. Оригінал.

№ 172
ДОДАТОК ДО НОТИ УНРАДИ ВІД 30 БЕРЕЗНЯ 1921 р.*

30 березня 1921 р.

Дня 25. квітня 1920 року, прийшов карний курінь польських військ до села Жабя і околичних сіл, як Голови, Ясенів і Криворівня (косівський повіт). Сі польські війська допускалися на приказ своїх командантів, а головно Д.О.Ґ. (Довудзтво Окренґу Ґенеральноґо) Львів, страшних надужить: в першу чергу арештовано по дорозі 37-літного селянина Дмитра Зюзяка в Жабю, за мниму шпіонажу на користь повстання проти Поляків. Підчас допитів побито його смертельно. І хоч не було за ним ніякої вини, замкнено його до слідчої вязниці. Переводячий слідство сєржант Мияк, з куріння 6.IV., мав зі своєю командою отсю характеристичну розмову: "Галло, Коломия, ту сєржант Мияк, карнеґо оддзялу в Жабю, проше даць Д.О.Ґ. – Юж мами єднеґо пташка, нєякєґо Дмитра Зюзяка з Жабя, цо далєй з нім зробіць". Наспіла відповідь: "Справцє ся по польску". (То зн. убити). Мияк відповів: "Юж ма по польску, до рана може жицє сконьчиць". Була відповідь: "Добже". Що дальше балакав сєржант Мияк, свідок не знає, бо викинено його за двері з уряду почтового. Свідок: Олекса Олексюк листонос і телєфоніст.

Сей сам польський карний курінь 6.IV. дня 28.IV.1920 року, в Жабю - Зелене спалив дім Олекси Мартищука, Василя Мартищука, Василя Савчука, с. Олекси, ДмитраШкрібляха, Петра Янушевського і других господарів. При тім зрабовано все їхнє майно. Арештовано там 50 (пятьдесять) осіб, над якими знущалися польські жовніри в нечуваний спосіб.

---

* Ноти УНРади у справі не виявлено.

Петра Мартинщука – Сементелюка били польські жовніри на приказ сєржанта Мияка через цілий день. На другий день, його разом з новоарештованими Петром Пирчуком і Юрком Цвілинюком, знова катовано кольбами, нагаями і колючим дротом.

Так побитого Петра Мартищука відставлено на постерунок польської жандармерії в Жабю, де йому польські жандарми вбивали дерев'яні кілки поза нігті, а відтак зелізними кліщами зривано нігті з рук і ніг. На постерунок мусіли його нести инші арештовані, бо він сам ізза побоїв не міг іти. Свідками події були місцеві селяне: Олекса Олексюк, Федір Слижук і Василь Колиюк з Голов. Завезений до Коломиї до тюрми, по кількох днях помер Петро Мартищук наслідком тих польських середновічних, інквізіційних тортур.

Під покришкою мнимого повстання польський карний курінь 6./IV. арештував Юрка і отича Петрового, а його дім спалив. Арештованого били польські жовніри також кільчастим дротом, а на кінець розпекли дві зелізні штаби та змусили його ставати на них босими ногами. Нещасна жертва так сильно спекла собі підошви, що було видно кістки.

Та сама карна польська експедиція в селі Голови, спалила дім господаря Василя Шекерика і Федора Карабчука. Польські жовніри знасилували і тяжко побили Василину Шкіндюк з Костюків. Арештованого Дроняка Миколу так тяжко побили, що мясо його відлітало кусниками від костей. Василя Маротчака Ваділюкового і Іляка Бойчука Ілякового арештувала польська стежа на полонині Стовні. Обох приведено до села Ферескулі, де на приказ польського офіцира бито їх, а опісля підвішено їх на смереці, та коли вони були вже цілком непритомні відтято їх доперва тоді, як показалася піна на устах з удушення. Коли прийшли до притомности дали їм ще по сто буків і пущено їх на волю як цілком невинних.

Селян, арештованих з Голов, Крамоїли і Жабя-Замаґори, поприв'язували польські жовніри до коней, яких відтак

бито нагаями і піками, та колено їм тіло аж до костей. Свідками тих знущань були місцеві селяне: Олекса Олексюк, Дмитро і Параска Гайчук, Іван Зішинюк, Марійка Самокіщук і Семен Коржух.

Арештованих Гната Раховського, Федора Кікінчука, Василя Сорича, Петра Форґана, Івана Кікінчука і Федора Мартищука, Бин-дяка, по дорозі до тюрми в Коломиї, — в селі Ворохті, в домі Івана Мартищука, конвоюючі польські жовніри били їх колючим дротом, нагайками та прикладами крісів, змушуючи при тім арештованих наслідувати звірів і птиці.

В липні 1920 р. польські жовніри арештували Юрка Нечая та збили його. Кров, що пустилася з носа збирав польський жовнір в його капелюх а відтак змусив його пити власну кров.

В половині вересня 1920 р., підчас копання окопів на Ардже-лужі біля Ворохти, знасилувало трийцятьлітну дівчину Анну Стін-дзак Пачкунову десять польських жовнірів.

В селі Головах місяця вересня 1920 р. прийшов польський підстаршина (імя не відоме) з кількома жовнірами з 32. п. до Василя Соколовського-Щирбанового в Жабю реквірувати худобу. Василь Соколовський не згодився, бо йому вже перед тим забрано кілька штук худоби. Тоді сей польський підстаршина загрозив йому розстрілом. Соколовський заявив, що йде до висщої команди на скаргу. Заледви він віддалився, згаданий підстаршина вистрілив з револьвера і убив його на місци.

На Великодні свята, себто в квітні 1920 р., польські жовніри і жандарми забирали Гуцулам послідну паску, на яку зужили послідний запас муки. Гуцули плакали за тим останним кусником хліба — а польські жовніри за те побивали.

Згаданий вже польський карний відділ 6./IV. заарештував Марійку Мартищук за мниму співучасть в протипольськім

повстанню; побивши її тяжко, зрабували їй дві корови і десять свиней. Не пощадили польські жовніри навіть її малих діточок, одно 8-літне, друге 10- , а третє 12-літне, яких били нагаями та припікали огнем.

Юрка Цвілинюка Козьминового розібрала польська жандармерія до нага, била нагаями, загнала до собачої буди, де приказано йому гавкати як собаці то тонким то грубим голосом. Згаданий ночував в буді, а на другий день гонили його на посміховище голого по селі.

Так само з весною 1920 р. арештувала польська жандармерія Дмитра Пиргука, Біліщука, за мнимий заговір проти Польщі. Відставили його до вязниці, де сидів до осени 1920 р. В часі арештовання, його дочок, Марійку і Параску, жовніри били через цілу ніч, а відтак знасилували їх та заразили сіфілісом, на який хорують вони досі.

Дім Василя Карабчука, кошового Тов. "Січ" в Головах, підозруваючи його і його сина Василя а співучасть в "повстанню" проти Польщі, польські жовніри спалили. Перед підпаленням, не заставши ні старого Карабчука ні його сина в хаті, збили його жінку, а відтак щойно підпалили хату з усіх сторін. Коли побита жінка Карабчука спостерігла, що її хата горить, вибігла із дитиною із горіючої хати. Тоді зловили її знова польські жовніри, побили наново та вкинули назад до горіючої хати. Щойно на плач людей, полишили польські жовніри її і дитину при життю.

В тім самім часі польська жандармерія арештувала Дроняка Федора, селянина з Голов. Арештований окупився польському капітанови 700 австр. К. сріблом і золотом, та вийшов на волю. На другий день арештував його инший польський офіцир і смертельно побив. Збитого вкинено до тюрми, де він ще сидить. Той сам капітан був арештував також Івана Іванійчука, який окупився знова 2.000 австр. К., так що коли безвинні жертви мучаться по польських тюрмах, то лише з тої причини, що не мають грошей і не могли купити свободи.

Дня 28.IV. 1920 р., арештувала польська жандармерія Федора Гріздака з Голов, який перед кількома днями вернув з італійського полону. Польські жовніри приказали арештованому піднести руки до гори, а самі почали його бити кольбами попід боки і були-б убили нещасну жертву, коли-б не був оден польський жовнір, що з ним разом повернув з італійського полону, який випросив Федора Грездака від дальших катовань.

В Юри Сайріянчука – Туманового зрабували ті самі польські жовніри 600 корон і ще набили до того. Коли він прийшов скаржитись до польського капітана, сказав той капітан: “Добже зробілі, же набілі, то зрабовалі пєньондзе, дайцє му єще 25 букув (кіюв) зацо он жалує сє на вас”.

Ті самі польські жовніри зловили на полонині цілком невинну жінку Марійку Кречуняк. Її били день і ніч. Вішали за коси до дерева і так били. Коли вона впала на силах і була півмертва, відійшли кати. В кілька день пізнійше, донесено їй, що ідуть до неї польські жандарми. Вона зі страху перед новими тортурами, пішла до стайні і повісилася, щоби тільки не бути катованою. Її чоловіка Маковія Кречуняка, зловили пізнійше польські жандарми, били його, а по кількох тижнях тюрми пустили на волю як цілком невинного.

Оден польський військовий відділ, нарабувавши цивільного одягу в Жабю, перебрався по селянськи та прийшов до Голов. Тут зайшов до господаря Дмитра Костюка на ревізію ніби-то по кріси, причім зрабував йому 2.000 корон золотом і сріблом. Бачучи, що він має гроші, бито його, щоби ще дав, кажучи, що він: Українець, повстанець, большевик. Вкінці, забравши коня, пішли далі. В тім самім селі, старенький Гуцул 76-літний Василь Костюк, побачивши зорґанізований машеруючий, по селянськи одітий відділ, думав, що се повертають українські галицькі війська. Тому вийшов їм на зустріч з солею та хлібом, бо не впав на думку польської провокації. Здіймив побожно капелюх, зложив

руки до молитви і так молився з сльозами в очах: "Слава Тобі Боже Великий, що ю дочекався перед своєю смертю ще раз побачити наше, українське військо. Слава Тобі Боже, що я дочекався перебути польське ярмо, а на Вас, юнаки, давно чекав, щоби Ви нас виратували." Польські жовніри з перебраного відділу, удаючи Українців, питалися, "чи він не пішов-би воювати проти Поляків". "Хоч най зараз гину, то іду на Поляків, лише давайте сюди скоростріл" — відповів старець. Дали йому скоростріл, а він почав стріляти у воздух, та тішився як мала дитина. Схопили його тоді польські жовніри, почали бити тяжко, говорячи: "Дами ми тобє, стари нєдзьвєдзю, Україне, нє бендзєш юж вєнцей просіць Боґа о Україне". Рівночасно зловили Михайла, сина старого діда і обох били нагаями, буками та колючим дротом. По двох тижнях пустили їх на волю.

Дня 3.1.1921 р., напав підкомандант польської жандармерії в Жабю, Сохецкі, в товаристві чотирьох жандармів на дім Анни Гайчук, жінки Михайла, який від 25.VIII. 1919 р. скривається перед польськими переслідуваннями в горах, та якому знищили велике господарство, худобу, збіже, домашну обстанову, убрання, на суму 1.000.000 к.а. Згадану жінку замкнули в хаті, почали бити в немилосерний спосіб, нагаями, прикладами крісів. Кинули потому сильно побиту на землю, та почали копати ногами. Відтак її арештовано та припроваджено на постерунок. Тут бито її знова, а командант Ґураль, визивав її ріжними неморальними словами. Опісля відпущено її домів. Коли вона прийшла до місцевого лікаря д-ра Якова Невестюка і той сконстатував сильне ушкодження тіла, слідчий суддя Казимір Шипонь не хотів списувати протоколу, кажучи: "Не треба тобі заїдатися з паничами". Доперва на рішучий протест д-ра Невестюка, списав Шипонь протокол. При розправі Шипонь і голова Н. А. Шпихт, радили, щоби погодилася з жандармами, бо інакше убють її, а господарство знищать. Жандарми з пімсти за те, що лікар Невестюк важився скато-

ваній Анні Гайчук уділити лікарської помочі, побили відтак д-ра Невестюка так тяжко, що мусів приїхати лікар (фізик) з Коссова, щоби його лічити. Свідки побиття Анни Гайчук: Дмитро Храпчук, якого також били, Михайло Пятнюк, Филип Катрич, Василь Фрой і Жид Файґер.

Польське військо переводячь в Жабію ревізії за крісами, переводили їх при катованню населення, як се сталося з Василем Петренчуком, де його так побито при ревізії, що лікар сконстатував сильне ушкодження тіла. Також при ревізії, побито Василя Фрая, Проця, Панудзяка – Драчука, Івана Кіщука, Марійку Пітиляк, яка і тепер лежить хора наслідком побиття, Івана Пітилика, Юрка Гуцеймока і Микиту Кіщука з Жабя прислін. –

Вкінці польська жандармерія забороняє без її дозволу відбувати народні звичаї, як весілля, празники, похорони, посиджіння (грушка) толоки і вечерниці, а як позволить, то висилають туди двох до трьох жандармів як асисту, які провокують і деморалізують нарід, обдирають та обідають його. Коли хтось важиться доносити про надужиття польських військ і жандармерії, грозять розстрілом і переслідуваннями. В цім Жабю, Головах, нема вже хати, де би не побито людей, або їх не обрабовано.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 173
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ У ПРАЗІ СТЕПАНОВІ СМАЛЬ-СТОЦЬКОМУ ЩОДО ПОЗИЦІЇ УРЯДУ СТОСОВНО РИЗЬКОГО МИРНОГО ДОГОВОРУ

31 березня 1921 р.

В прилозі пересилаю Вам ноту до Ради Амбасадорів з дати 26.III.с.р. про сучасне міждержавне положення на Сході, витворене заключенням мирового договору між Польщею а Росією в Ризі, 18. марта с.р., в якій наш Уряд домагається від держав коаліції сповнення домагань Уряду і населення Східної Галичини в тім напрямі, аби вони приспішили вирішення східно-галицької справи, визнанням самостійности невтралізованої Східної Галичини.

Сю ноту не друковано в "Укр. Прапорі" – і тому прошу трактувати її довірочно. Є вона так сказати б ургенсом до держав Коаліції, – що вирішення міждержавного становища Східної Галичини є конечне й негайне, та не терпить тепер проволоки, яке однак має наступити по думці наших домагань, поставлених в ноті з 8. лютого с.р.

Прошу також відповідно до змісту залученої ноти, розвинути діяльність при довірочних конференціях з представниками держав коаліції в тім напрямі, щоби держави коаліції приступили вже в найблизшім часі до вирішення східно-галицької справи по думці наших домагань.

Прийміть заяви моєї глибокої пошани.

Відень, 31 марта 1921.

Уповновласнений Уряду для Справ Закордонних.

Печатка **К. Левицький**

ЦДАВОУ, ф. 4440, оп. 1, спр. 15, арк. 25. Машинопис. Оригінал.

№ 174
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ЛІГИ НАЦІЙ З ВИМОГОЮ ВИЗНАННЯ ДЕРЖАВНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

2 квітня 1921 р.

ДО ВИСОКОЇ РАДИ СОЮЗУ НАРОДІВ В ЖЕНЕВІ.

Висока Рада Союзу Народів, зібрана в Парижі, 23. лютого ц.р., розваживши предложені домагання дотично державно-правного становища Східної Галичини і відносин в цім краю, зволила ствердити, що Галичина, (Східна Галичина) лежить поза границями Польщі: що Польщі не наділено мандатом завести адміністрацію того краю, та що Польща являється тільки фактичним мілітарним окупантом Галичини, якої сувереном є держави антанти (арт. 91 договору в Сен-Жермен).

На цій державно-правній підставі постановила Висока Рада Союза Народів, предложені їй домагання відносно правного становища Галичини і відносин в тім краю відступити Раді Амбасадорів.

За отсе справедливе ствердження сучасного державно-правного становища Східної Галичини по думці Сен-Жерменського мирового договору з 11 вересня 1919 р., вважаю моїм обовязком іменем Української Національної Ради Східної Галичини зложити Високій Раді Союза Народів належну подяку, яку глибоко відчуває ціле українське населення того краю.

По запавшій постанові Високої Ради Союза Народів заключила Польща з Совітською Росією мировий договір в Ризі, 18 марта 1921 р., в котрім означено ріку Збруч як граничну лінію Совітської Росії і України від Східної Галичини. А в часі нарад Мирової Конференції в Ризі заявилася

Делегація Совітської Росії, на засіданню з 24 вересня 1920 р., за визнанням державної независимости Східної Галичини, зрікаючись тим чином своїх претенсій до Східної Галичини не на річ Польщі, але на користь населення цеї території, що домагається своєї самостійної держави. На це відповіла тоді Мирова Делегація Польщі, бо Східна Галичина не належала до Росії і тому Мирова Делегація Совітської Росії не може розпоряджувати Східною Галичиною. Та супроти цего є самозрозуміле, що Совітська Росія не мала (також) права відступати Східної Галичини на користь Польщі, проти чого також виразно застеріглась Делегація Української Національної Ради Східної Галичини протестом внесення до Мирової Конференції в Ризі дня 7. жовтня 1920 р.

Таким способом, Східна Галичина правно осталась далі поза границями Польщі, – як територія давної австро-угорської монархії, що по думці артикулу 91 мирового договору Сан-жерменського належить виключно до розпорядимости держав антанти, котрі є сувереном цеї території, та їх права суверенности над Східною Галичиною не був в силі нарушити мировий договір, заключений між Польщею і Совітською Росією.

Колиж тепер Польща намагається робити заходи в Союзі Народів про реєстрування рижського мирового договору з 18. марта ц. р., аби цим способом паралізувати права держав антанти і насилувати волю населення Східної Галичини, що під ніякою умовою не хоче іти під Польщу, – то проти цих заходів Польщі мусить Українська Національна Рада Східної Галичини як лєгальне заступництво українського населення цеї території як найбільше рішучо запротестувати!.

Звертаючи ласкаву увагу Високої Ради на отсі обставини, просить Українська Національна Рада Східної Галичини:

Зволить Висока Рада в консеквенції становища занятого своєю постановою з 23. лютого ц. р., трактувати Східну Галичину за окрему міждержавну територію, що повстала

з областей давної австро-угорської монархії та вдоволяючи бажанням населення цеї території, заявитися за визнанням независимої галицької (східно-галицької) держави, що запоручить рівні права всім своїм горожанам без ріжниці національностей як Швейцарія Сходу.

Відень, дня 2 квітня 1921.

Др. **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради ЗУНР.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 323. Рукопис. Оригінал.

№ 175
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З НЕЗАКОННИМ ЗАПРОВАДЖЕННЯМ ПОЛЬСЬКИХ ВОЄВОДСТВ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

8 квітня 1921 р.

Нотою з 22. грудня 1920 подав я іменем Української Національної Ради Східної Галичини до відома Високої Ради, що ухвалою польського сойму в Варшаві з 3. грудня 1920 нарушено територіяльну окремішність і інтегральність Східної Галичини в сей спосіб, що розділено край на три адміністраційні округи, так звані польські воєвідства, а з окрема на департаменти: Тернопільський, Станіславівський і Львівський, причім до автохтонної української території львівського департаменту долучено частини польської території з заходу, аби в сей спосіб побільшити польський елємент на території Східної Галичини.

Тепер польський окупаційний Уряд на зарядження польського міністра внутрішних справ п. Скульського рішенням з 30. марта с.р. приступає до введення в життя цего поділу адміністраційного Східної Галичини, назначуючи

своїх польських урядників; на становище львівського воєводи п. Казиміра Грабовського, на становище станіславівського воєводи п. Едмонда Юристовського, та на становище тернопільського воєводи п. Карла Ольпінського.

Отсе зарядження Польщі свідчить наглядно, що польський Уряд не числячися з правно-державним становищем Східної Галичини, самовільно доконує постепенно інкорпорацію сего краю в склад польської Републики, та хоче поставити великі держави антанти, котрим після Сан-Жерменського мирового договору прислугує суверенність над сим краєм, перед довершений факт неправного забору чужої території.

Підносячи іменем Української Національної Ради, як леґального представництва українського населення Східної Галичини рішучий протест проти сего безправного зарядження польського Уряду, що є супротивне волі значно переважаючої більшости населення цеї території, – прошу Високу Раду згідно з правнодержавним становищем Східної Галичини, котра остає поза державними границями Польщі, як також з фактом, що Польща не має мандату до введення там адміністрації, – привернути окремішність та інтегральність державної території Східної Галичини, забороняючи Польщі, впроваджувати свої адміністраційні організації на території Східної Галичини.

Відень, дня 8 квітня

Др. **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради ЗУНР

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Рукопис. Оригінал.

№ 176
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОСИЛЕННЯМ ПОЛЬСЬКОЇ КОЛОНІЗАЦІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

12 квітня 1921 р.

Нотою з дати: Женева 4. грудня 1920 подав я іменем Української Національної Ради Східної Галичини до відома Високої Ради, що польський центральний уряд в Варшаві – як і польська окупаційна влада на території Східної Галичини, по думці законів ухвалених польським соймом в Варшаві з 10. липня 1919 і 15. липня 1920, розпочали на широку скалю кольонізацію у Східній Галичині польським елементом, спроваджуваним зпоза границь Східної Галичини, щоби таким чином, що нарушує правнодержавні постанови великих держав антанти в справі міждержавного становища Східної Галичини, – в короткім часі, спроваджениям і осадженням польських кольоністів на території Східної Галичини, затерти український національний характер тої території.

В покликаній ноті звернено увагу Високої Ради, що спроваджування кольоністів Поляків на територію Східної Галичини грозить економічною загладою автохтонного українського населення цеї території – бо українському мало- і безземельному населенню відбирається спромогу набуття конечної землі, а що Східна Галичина не має розвиненого промислу, аби безземельний український елємент знайшов там працю, – то кольонізацією зпоза границь цего краю засуджується понад 90 % українського рільничого населення Східної Галичини на фізичну смерть!

Та передвиджуючи катастрофальні наслідки цеї убійчої польської політики просили ми Високу Раду, заборонити Польщі кольонізаційну парцеляцію землі у Східній Гали-

чині між польських кольоністів зпоза границь краю. Але Польща не послухала пересторог великих держав Антанти.

А тимчасом автохтонне українське населення Східної Галичини, добачуючи в кольонізації його питомої теріторії чужим, імпортованим елементом, грозу своєї загибелі з одної сторони, – та нехтування польською окупаційною владою постанов великих держав Антанти про окремішність і ненарушимість державної теріторії Східної Галичини з другої сторони, – самочинно береться до самооборони, що знов дає привід польській окупаційній владі у Східній Галичині до примінення над мученим українським населенням грізних репресій та жорстокого терору, як виказують найновищі події.

Для ілюстрації подається Високій Раді отсей примір:

В часі світової війни зістала сільська громада Дрогоїв коло Перемишля, в часі облоги фортів Перемишля російськими військами, майже зрівнана з землею. По облозі відбудовано ще за часів австрійських частину господарств цеї громади. Та як в цілій Галичині, так і в тій околиці терпить населення голод землі, – яка находиться в руках власників більшої посілости. Та саме в місяці марті ц.р. розпочали Поляки в селі Дрогоєві парцеляцію земського маєтку, та не між місцеве українське населення, але поміж спроваджуваних кольоністів Поляків зпоза границь Східної Галичини. Таке погубне поступовання обурило до краю місцеве населення, що є безправно виключене від набування найблищої землі йому конче потрібної як варстату праці, то воно вхопилося до самооборони. І так дня 22. марта ц.р. прийшло до бійки між місцевим українським населенням а спровадженими польськими кольоністами.

Наслідом цего 1. квітня ц.р. зявилася карна польська експедиція зложена в кількадесяти польських уланів, яку вислала проти українського населення польська окупаційна влада. Вже до прибуття цеї польської карної експедиції арештувала польська жандармерія чотирьох українських селян: Йосифа Войтовича, Михайла Берка, Миколу Берка

і Івана Жилу, а польська карна експедиція розпочала безоглядний рабунок майна населення, не лиш місцевості Дрогоїв, але поширила його також на сусідні села: Задуброва, Зоболотці, Гнатківці, Трійці. Всі згадані села знищені війною (лінія Сяну), а польське військо рабує тепер все безоглядно і шкоди населення йдуть в міліони. Весна йде і застає згадані села не лиш без насіння, — але населення остає вже тепер без щоденної поживи.

А тут знов остатні відомости нам доносять, що з польських повітів як Ланцут і Ряшів їде вже нова велика маса польських кольоністів, яких має польська окупаційна влада поселити на теріторії Східної Галичини в українських повітах: Перемишляни, Львів і Станиславів, — не зважаючи на це, що в Польщі виставлено велику скількість землі на парцеляцію, якої нема там на кого розпарцелювати.

Отсе наглядно доказує, що Польща під позором окупації переводить супроти українського народу у Східній Галичині політику екстермінації, що загрожує істнуванню українського населення цеї території, над котрою стоїть суверенне право великих держав Антанти. Та коли великі держави Антанти не положать кінець цій злочинній польській окупації, що загрожує життям переважаючої більшости населення Східної Галичини, то в тім нещаснім краю витвориться незабаром огнище хронічної боротьби не лиш національної але й соціяльної, що не тільки не допровадить до консолідації відносин міжнародних на Сході Европи, але в розпуці може кинути сотки тисяч спролєтаризованих українських селян в обійми більшевизму, — тих галицьких хліборобів, що досі так відпорно держуться проти всякої пропаганди більшевизму, як це виразно признала навіть сама мирова Делєгація Совітської Росії в Ризі.

Українська Національна Рада Східної Галичини і її Уряд роблять все можливе, аби українське населення Східної Галичини здержати від всякого акту розпуки, покладаючи надію на справедливість великих держав Антанти. Але невиносимі злочини польської окупаційної влади у Східній

Галичині примушують нас просити Високу Ради негайної помочі. А першою помічю може тут бути: згідно з державно-правним становищем, перебрання державної влади над Східною Галичиною окремою комісією великих держав Антанти, — щоби тим способом приготовити зорганізування свобідної Галицької Держави під охороною великих держав Антанти.

Відень, дня 12 квітня 1921.

Др. **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради ЗУНР.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Рукопис. Оригінал.

№ 177
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ

14 квітня 1921 р.

Ч. 1029/21.

До
Високоповажаного Пана
Державного Секретаря д-ра Степана Витвицького
Голови Делеґації З.У.Н.Р. на Мирову Конференцію
в
Парижі.

В прилозі пересилаю ноту з 12. с.м. в справі польської кольонізації Східної Галичини до доручення Раді Амбасадорів в Парижі.

При тій нагоді потверджую відбір Вашого звіту з 8. с.м. В ноті нашого Уряду з 2. квітня с.м., що протестує проти наміреної реєстрації рижського мирового договору, наш Уряд зясував також своє відношення до факту заключення згаданого договору, яке основується на тім, що рижський договір в нічім не може пересуджувати справи Східної Галичини, яка є ліквідацією бувшої австро-угорської монархії та що до неї істнують правосильні постанови держав антанти.

Тому ставлення справи Східної Галичини в яку-небудь звязь з рижським договором, як се вчинив п. Томашівський у своїй розмові з урядовцем анґлійського міністерства, є хибне і не відповідає ані міждержавним постановам у відношенню до нашої справи, ані становищу нашого Уряду.

Иншою є справа, покликаючись на заключення рижського договору, як се вчинив наш Уряд своєю нотою з 26. марта с.р., вказувати на те, що тим самим і справа Східної Галичини, як ліквідація бувшої австро-угорської монархії, є вже доспілою до вирішення, щоби в той спосіб приспішити вирішення в нашій справі.

Вкінці, з огляду на те, що п. проф. Ст. Рудницький є занятий в Уряді Пропаґанди і мені тут дуже придавбися п. проф. Ст. Томашівський як фаховий референт, аби Вам звідси все потрібне виготовляти і облекшити Вашу роботу там на місці, предкладаю Вам під розвагу, чи не було би ліпше, перенести п. проф. Ст. Томашівського до Відня. В сій справі ожидаю Вашої відповіди.

Прийміть щирі поздоровлення і заяви моєї глибокої пошани.

Відень, 14. квітня 1921.

Уповновласнений Уряду для Справ Закордонних.

Печатка **К. Левицький**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 304. Машинопис. Копія.

№ 178
МЕМОРАНДУМ КОМІТЕТУ УКРАЇНСЬКИХ УРЯДОВЦІВ У ВІДНІ УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ВЛАШТУВАННЯ ЇХ ДОЛІ (З РУКОПИСНИМ СУПРОВІДНИМ ЛИСТОМ ГОЛОВИ КОМІТЕТУ АНТОНА ДОЛЬНИЦЬКОГО)

*15 квітня 1921 р.**

МЕМОРАНДУМ.

Тими днями зїхались в Римі заступники національних держав, повставших на розвалинах старої Австрії, щоб між иншими правами порішити справу урядовців, не порішену в Сан Жерменськім договорі, в якім арт. 216 лиш те постановив, що пенсіоністи, горожане нових національних держав не можуть мати претенсії до нової республіки австрійської.

Порішення те має наступити на підставі взаїмного порозуміння всіх, в конференції участь беручих держав. На жаль в конференції тій не заступлена Західно-Українська Народня Республіка, хоч для Східної Галичини ще не вирішена доля і вона позістає лише тимчасово під окупацією Польщі, яка інтерес Українців по свому на конференції буде заступати. Подібно – ж не буде на конференції заступлений інтерес урядовців Українців, з окупованої Буковини походячих. Щоб заступство таке не принесло українським урядовцям шкоди на довгі літа, позваляємо собі звернути на це увагу Світлого Правительства Західно-Української Народньої Республіки і просити о попертя бажань віденських урядовців Українців в міродатних кругах.

---

* Дата встановлена за супровідним листом.

Урядовців тих є після долученого під 1|. спису 48. З того часть а то 27 суть горожанами австрійської республіки, бо іменовані за старої Австрії до Відня на сталі посади, узискали приналежність до Відня і приналежности тої ні через розпад старої Австрії не стратили, після арт. 64 сан жерменського договору, ні не оптували досі до иншої держави. Урядовці ці, заняті по більшій части при центральних властях старої Австрії, зістали проти постанови арт. 67 санжерменського договору в падолисті 1918 року лищ тому звільнені, що вони української народности.

Тоді наразі позіставлено їм дотепершню платню, як підмогу, і управильнено дальші побори міжнародним договором з 19. лютого 1919 р. як відпис під 2|. Декотрі з них старалися о прийняття їх через Польщу або Румунію до служби у Східній Галичині, згл. Буковині, однак безуспішно, бо у Східній Галичині рішаючий голос мають т. зв. Комітети народової оборони, а Буковинців Українців не приймають румунські власти, тому, що вони були зайняті при ліквідації як заступники Західно-Української Народньої Республіки. |Як се сталося з урядовцями під ч. 30 і 31 спису під 2|.|

Так само безуспішні були і заходи тих, що старалися о реактивовання на давні посади віденські (як ч. 2 спису під %|)., а знову деякі боялись старатись о прийняття на службу через Польщу з обави, щоби вернувши до краю, не зістали інтерновані, як то сталося з многими урядовцями Українцями в Галичині. Крім того вимагають польські власти від урядовців українців, убігаючихся о посади у Східній Галичині...

Помимо міжнародного договору, під 2| долученого, деякі з вище наведених урядовців | як виказані під ч. 7, 10, 34, 35, 40, 42, 43 | не побирають підмоги від австрійського правління а їх просьби о виплату місяцями не полагоджені.

Що до тих 27 урядовців аномалія є разяча, бо ні то вони в службі, ні спенсіоновані. Австрійська Республіка не хоче їх назад прийняти до служби, бо вони не німецької націо-

нальности, Західно-Українська Народна Республіка не може їх прийняти, бо Східна Галичина окупована Польщею а українська часть Буковини під румунською владою. Подаватись на пенсію також не можна в Австрії, бо після закона австрійського з 18 марта 1920 Д.З.Д. ч. 132 § 1 не дістали б такої пенсії, яку цей закон признає австрійським пенсіоністам, лиш дістали б після давних приписів старої Австрії так мінімальну пенсію, що рішучо не вистала б серед теперішних дорожнянних часів місячна пенсія на найнужденніще удержання на кілька днів, а постанова ця австрійського закона грішить також проти арт. 66 сан-жерменського договору, бо виключає від користання з нового пенсійного закону лиш тих урядовців, занятих у Відні при центральних властях, які дістались до Відня з країв коронних давної Австрії, не входячих в склад нинішної Австрії, це значить виключає урядовців не німецької народности.

Подібна доля стрінула і другу частину урядовців Українців, т. є прочих 21 в списі під 1 |. Виказаних, які або в хвилі розпаду старої Австрії перебували у Відні, як посли парляментарні або для инших занять, а до рідного краю Галичини згл. Буковини з обави переслідування не могли вертати, або які пізніще до Відня з рідного краю з політичних причин, а не зі своєї вини мусіли утікати. Деяким з них австрійське правління по мисли вище покликаного міжнародного договору признало і уділяє підмогу в висоті побираних в старій Австрії поборів. Більша однак частина їх ограничена на дуже скромну підмогу правительства Західно-Української Народньої Республіки, якого фонди однак на вичерпанню і яке ті підмоги застановити буде мусіло.

Підмоги, уділювані через австрійське правительство в мислі вище наведеного договору суть однак в теперішних часах ноторично зростаючої дорожні у Відні до нужденного удержання не вистарчаючі і рішучо за малі; та найлучшим доказом цього є факт, що хоч Австрія законами з 18. грудня

1919 Д.З.Д. ч. 570 і з 22. марта 1920 р. Д.З.Д. ч. 134 в пять до десять разів підвищила платні своїм урядовцям, в найновіщім часі мусіла знову приступити до реґуляції поборів і взяти цю справу під обради національного Збору.

Подібно мається справа і з пенсіоністами. Помимо реґуляції пенсії виш згаданим законом австрійським з 18. марта 1920 р. Д.З.Д. ч. 132 не устають нарікання австрійських пенсіоністів на крайну нужду і комітет урядничий, в котрого склад увійшли представники також других не німецьких народностей з виїмком української |котрих о тій акції не завідомлено і до участи не запрошено| вніс петицію на конференцію в Римі, в якій виказано ту несправедливість, яка діється пенсіоністам, єсли при вимірі їх пенсії не узгляднясться цеї обставини, що вони в часі своєї чинної служби платили пенсійний податок в повновартнісній валюті австрійській передвоєнній, коли то австрійська корона вище стояла від швайцарського франка. Так, що прим. повна річна пенсія урядника V. ранґи виносяча 14.800 корон рівналася 15.540 шв. франків.

В петиції цій поставлено опираючись на арт. 248 Д. санжерменського договору прохання: 1| щоби пенсіоністи з передвоєнного часу побирали пенсії свої після давних австрійських приписів, але в висоті, відповідаючій курсові австрійської корони з липня 1914 в відношенню до швайцарського франка, 2| щоби пенсіоністи з часу війни, або з нагоди розпаду старої Австрії, побирали пенсію за час до липня 1914 так як пенсіоністи під 1|., а за прочий час їх служби найменше в такім вимірі, який відповідає австрійській валюті з жовтня 1918 р., 3|. щоб тим урядовцям, які перейшли на службу національних держав, застережно на случай їх спенсіоновання право пенсії, як під 2|., 4|. щоб пенсії виплачувано зі спільного Фонду, дотованого всіми на розвалинах старої Австрії повставшими державами, і то в кождій місцевости старої Австрії без огляду на приналежність дер-

жавну пенсіоніста і то через державу замешкання пенсїоніста, 5|. щоб ті самі засади примінювано при виплаті датків на заосмотрення вдів і сиріт по урядовцях старої Австрії.

Ті прохання відповідають вповні бажанням віденських урядовців Українців. Єсли б одначе ці бажання не могли бути сповнені, то по крайній мірі їх бажанням було б, щоби на Австрію наложено обовязок, урядовцям Українцям, що хотять і на дальше позістати австрійськими горожанами і перейти в стан супочинку, виплачувати пенсію, яку побирають пенсіоністи німецької народности, подібно, щоб на Польщу і Румунію вложено обовязок, урядовцям Українцям, які хотіли б зречися австрійського горожанства а прийняти горожанство Східної Галичини згл. Буковини, та перейти в стан супочинку, виплачувано пенсії, як і всім иншим своїм урядовцям. При чім сама з себе, без окремого старання віджила би приналежність до тої громади, в котрій еї мав дотичний урядовець перед именованям его на посаду до Відня. Пенсії ці, мали б бути виплачувані без огляду на осідок пенсіоністів в границях старої Австрії, бо вони набули за час своєї служби в старій Австрії право поселенняся як пенсіоністи в границях старої Австрії.

Але крім того мають урядники Українці ще спеціяльне бажання, щоб міродатні круги вложили на новоповставші національні держави обовязок, не лиш заховувати вищенаведені засади що до пенсіоністів, вдів і сиріт, але також прийняти на службу зголошуючихся віденських урядовців Українців в списі під 1|. виказаних а то так служивших при центральних властях в хвилі розпаду Австрії, як і тих, що з політичних причин службу в краях коронної Австрії, по єї розпаді виконувати не можуть і у Відні перебувають. Що до тих послідних належало б на національні держави вложити обовязок на їх бажання перенести в стан супочинку і платити пенсії так як і всім другим горожанам своїм і то без огляду на місце замешкання в границях старої Австрії.

До
Високоповажного П. Дра. Костя Левицького,
уповажненого Диктатором З.У.Н.Р.
для справ закордонних.

Як голова комітету урядовців, вибраного на загальних зборах віденських урядовців українців, предкладаю під / меморіял, ухвалений на засіданю тогож Комітету дня 15 цвітня 921, з просьбою о предложенє єго міродатним кругам і попертє горяче.

З глубоким поважаням
Підпис **Антон Дольницький**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Оригінал.

№ 179
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ ЩОДО ЗАЯВИ ПРЕДСТАВНИКА ПОЛЬЩІ В РАДІ ЛІГИ НАЦІЙ

18 квітня 1921 р.

До
Високої Ради Амбасадорів
в
Парижі.

На помічення п. Ашкеназе делеґата польського правительства до Союза Народів, з дати: Париж, 28. лютого 1921, предложені Високій Раді Союза Народів супроти наших меморандів з 28. падолиста та з 2. і 4. грудня 1920, в справі польського окупаційного режіму у Східній Галичині, маю честь іменем Української Національної Ради Східної Галичини представити отсю

ВІДПОВІДЬ:

1). На самім вступі підносить п. польський делеґат видуманий факт, мов би в місяці лютім 1918, зібралися заступники всіляких політичних партій у Львові і вибрали "Національну Раду для Східної Галичини". Отсе твердження є незгідне з правдою, бо в місяці лютім 1918, не вибрано ніякої Національної Ради для Східної Галичини, але аж дня 19. жовтня 1918, отже в часі розпаду австро-угорської монархії та на підставі прінціпу самовизначення народів, проголошеного побідними великими державами антанти, відбулися у Львові конституюючі всенародні збори Українців з цілого краю, на котрих покликано до життя: Українську Національну Раду для Східної Галичини, до котрої ввійшли: всі українські посли з загального голосовання до парляменту, всі українські посли до галицького сойму та делеґати всіх українських політичних партій Східної Галичини, вибрані загальним голосованням, так що Українська Національна Рада Східної Галичини, що вийшла однодушною волею українського народу Східної Галичини, була від свого початку і є дотепер одиноким леґальним представником всего українського населення Східної Галичини.

Так само як у Східній Галичині уконституовалися з кінцем місяця жовтня 1918, Національні Ради в Чехії, Австрії і Югославії, та в инших областях бувшої австроугорської монархії.

2). Відтак підносить п. польський делеґат неправдивий закид, мов би Українська Національна Рада Східної Галичини, памятної ночі 1. падолиста 1918, станула на чолі нападу українського війська на супокійне місто Львів і виступила варварським системом проти польського населення цего міста, — так як в дійсности Українська Національна Рада в дні 1. падолиста 1918, на підставі права самовизначення українського народу як значно переважаючої більшости всего населення Східної Галичини, обняла у Львові державну владу цего краю, усуваючи останного австрійського

намісника, та зовсім не виступаючи проти польського населення, так що цей акт перейму державної влади відбувся без проливу крови і без ніяких жертв населення міста і цілого краю. Але якраз відтак бунт польських повстанців у Львові проти української державної влади та напад польських військ на місто Львів, памятного дня 22. падолиста 1918, виконали варварський погром на супокійне населення міста, Львова, при котрім, як ноторійно звісно вже у цілім світі, згинуло кількасот супокійних горожан міста Львова (переважно Жидів) з рук польського війська! Та отсе дійсно являється зневагою Союза Народів, — коли там виступає делеґат польського правительства в імя мира і справедливости!

А що до мнимо насильного виконування української державної влади на території цілої Східної Галичини, в часі від падолиста 1918, до липня 1919, то п. польський делеґат сам добровільно признає, що він не може виказати надужить української державної влади та покриває свій вивід фразою мнимо неоправданих обжаловань зі сторони Української Національної Ради Східної Галичини, що викручується закидом некомпетенції Союза Народів для вирішення державного становища Східної Галичини, покликуючись на Найвисшу Раду Мирової Конференції як одиноке форум, перед котрим польське правительство є готове представити свої правні виводи. Отсе найсильнійший доказ безпідставности польських виправдувань, а радше неправних аспірацій на українську територію: Східну Галичину!

Та в цім безраднім положенню польського делеґата виручує нас "Крівава Книга" (1919—1920), що наглядно і подрібно ілюструю перед світом самовільне і безправне пановання польської окупаційної влади у Східній Галичині, за час від липня 1919, коли польське правительство під фальшивим позором походу на більшевиків виєднало від Найвисшої Ради призволення окупації Східної Галичини. І тут як раз виступило в цілій наготі: польське імперіялістичне

змагання заволодіти чужою територією: шляхом винищування автохтонного українського населення Східної Галичини проти всяких засад: права, справедливости і культури, як це виказано в численних нотах, висланих до Високої Ради на основі дійсних обставин, витворених безправним польським окупаційним режімом у Східній Галичині.

3). Так само незгідні з правдою, а просто фальшиві є всі історичні виводи польського делеґата про Східну Галичину.

І так неправда є, мов би територія Східної Галичини була до кінця XIV. століття спірною областю поміж польською та київською державою, а натомість правда є, що Східна Галичина належала до київської держави від найдавніщих часів, про які тільки маємо звістки з історичних джерел (Літопись по Іпатському списку звана Несторовою, Хроніки польські Кадлубка, Ґалля, Длугоша і т. п.). Від 1085–1340 істнувала на території Східної Галичини самостійна галицька, потім Галицько-володимирська держава з княжими містами Галичем, Львовом, Перемишлем, Холмом, Володимиром і т. п. Це елєментар історична дійсність, яка находиться в кожнім шкільнім польськім підручнику. Читаємо про неї на кожній дотичній сторінці наукових книг польської історії: Нарушевіча, Лєлєвеля, Шуйского, Бобжинского ітд. ітд. Обсяг цеї цілком независимої держави показують нам усі історичні атляси середновічча: Лєлєвеля, Шпрунер-Менке, Дройзена ітд.

Спірною областю біли тільки західні пограниччя Галичини т. зв. червенські городи, – землі над Сяном, Вислоком, Вепром коло міст Перемишля, Ряшева, Переворська, Холму (Червень), Люблина і т.д. Та й вони від хвилі повстання галицько-володимирської держави все до неї належали.

Польські князі краківські мішалися що правда в спадкові й инші усобиці галицьких князів, однак 1) це було в середновіччі всюди практиковане; 2) галицькі князі мішалися так само в усобиці польських князів і заходили зі своїми арміями аж на Шлеськ і в Великопольщу.

Неправда є також мовби Східна Галичина становила від 1340 р. інтеґральну частъ Польщі, натомість правда є, що від 1340–1349 Галичина була самостійна. Р. 1350 заключив польський король Казимір Великий з угорським королем Людовиком Великим трактат, в котрім він признав угорській династії право до Галичини як правній спадкоємниці вимертій 1340 р. галицькій династії князів Романовичів, а за це отримував Галичину в досмертне володіння. При помочі Угорщини Казимір наконечно заняв Галичину надавши їй повну автономію.

Від р. 1370 (від смерти Казимира Великого) була Галичина під зверхністю Угорщини на основі згаданого трактату й була адміністрована окремим автономним князем, та аж 1387 р. Ядвіґа королева польська користаючи з замішань на Угорщині, безправно зайняла Галичину й прилучила її до Польщі. Угорщина зайнята турецькими війнами й дуже ослаблена протестувала даремне, бо війни починати не могла. Так лишилася Галичина аж до 1772 р. при Польщі, завше як автономне Руське воєвідство.

Зайняття Галичини Габсбурґами 1772, наступило на основі прав угорської корони до Галичини як ревіндикація. Так зв. "одноцільність Галичини" під Австрією означала тільки адміністраційне сполучення дійсної Галичини (Східної й Середної Галичини) з частинами краківського й сандомірського воєвідства в одній австрійській провінції Галичині. Цю шутчну а неправну цілість удержували польські міродайні чинники всіми способами, – головно інтрансіґентною ультральояльністю супроти Габсбурґів, виставляючи себе австрійськими патріотами а Українців русофільськими зрадниками. Мимо цього Австрія 1848–1860 поділила Галичину на дві части. В юрисдикції цей поділ полишився аж до розпаду Австрії, 1918 р. Одноцільність адміністрації й Сойму удержано проти волі українського народу, щоби "льояльними" Поляками паралізувати "русофільських ірредентистів" себто Українців!

Залишення Галичини при Польщі не було би отже продовженням "стану усвяченого століттями історії," як каже п. Ашкеназе, але санкціонованням нечуваного в історії культурних народів насильства меншости народу над більшістю автохтонного народу Східної Галичини, та український нарід Східної Галичини вірить; що великі держави антанти не повторять злочинної політики Австрії, але увільнять сей край від польського ярма.

4. В дальших виводах намагається п. польський делеґат оборонювати польські окупаційні власти, покликуючись на циркулярі: ґенерального делеґата польського правительства у Львові з 25. мая 1919, коли єще Польща не мала окупаційної влади у Східній Галичині, як також на проклямації польського правительства з р. 1920, коли Польща була загрожена більшевицькою інвазією, але отсі злудні слова доказують тільки польські приречення в її нещастю, – без фактів!

Та навіть в тих хитрих польських словах без змісту відзивається польське правительство ніби до українського населення Східної Галичини, але прозиваючи його "Рутенцями", бо в Польщі панує така свобода, що вона брутально хоче диктувати, якої хто має бути нації і як він має називатися, та Українцям в консеквенції польської свободолюбної політики навіть не вільно у Східній Галичині називатися Українцями!

5. Українські урядники у Східній Галичині мали право і хотіли, не зважаючи на польську окупацію, лишитися на своїх становищах, але польська окупаційна влада безправно їх всіх поусувала та відтак розпорядила нове виімкове принимання українських урядників до служби, тероризуючи їх безправним жаданням принимання горожанства польської держави, наслідком чого одна часть українських урядників під грозою голодової смерти обняла службу а друга часть о голоді і холоді коротає своє життя у Східній Галичині, без становища або найшла з конечности службу в инших

державах: Чехо-Словакії, Австрії та Югославії. Так свобідно живеться українським урядникам у Східній Галичині під польською окупацією!

6. Та п. Ашкеназе позволив собі заявити в справі переслідування греко-української церкви у Східній Галичині, що така церква не істнує! Для відпертя отсего бистроумного твердження польського ученого вистарчить покликатися на відручне письмо Папи римського Венедикта XV, дане у Ватикані, 24. лютого 1921, в котрім голова Католицької Церкви звертається до Високодостойного Андрія Шептицького як "греко-українського" архієпископа у Львові, а голова Католицької Церкви мабуть більше заслугує на правду і знання справ Католицької Церкви як п. Ашкеназе, що взагалі не є членом Католицької Церкви!

Отсе відручне письмо Папи римського стверджує також, що польська окупаційна влада у Східній Галичині не допустила навіть делеґата папського о. Дженокія до Галичини, аби він на місці провірив переслідування греко-українського духовенства і тому Папа римський Венедикт XV. візвав до себе греко-українського архієпископа Андрія Шептицького та по вислуханню його звіту отворив в Римі з конечности окрему колеґію для образування греко-українських богословів, так як польська окупаційна влада у Східній Галичині не допускає до отворення греко-української духовної семинарії у Львові, що за часів Австрії завсе була удержувана правительством і не зазнавала ніяких перслідувань!

Що більше п. польський делеґат каже, що число українських священиків інтернованих в тім періоді не перевищило кільканайцяти. В однім звіті з лютого 1920 до Його Ексцеленції Апостольського Нунція у Варшаві Арх. Раттіого, епископи трьох українських епархій в Галичині (Львів, Перемишль і Станиславів) післали виказ під заголовком: "Імена і адреси 498 гр.-кат. священиків і монахів інтернованих Поляками." Той спис — казали вони є неповний наслідом перепон теперішного положення." Це факт знаний

всім у Львові, що в церкві духовного семинаря у Львові Поляки поставили кіно, яке там було через 3 місяці від жовтня 1919 до січня 1920. І це не є типічною клеветою, що деякі українські священики зістали палені Поляками! Їх імена є: о. Захар Підляшецький, 71-літний парох з Монастириск коло Бучача і о. Галібей, префект духовної семинарії в Станиславові.

Так виглядає свобода віри під польською окупаційною владою у Східній Галичині і так представляється ученість як також правдомовність делеґатів польського правительства, що досі йшли тільки "ложю" і надуживали авторітету великих держав антанти до своїх погубних плянів в справі Східної Галичини.

7. Справа нищення української преси польськими окупаційними властями у Східній Галичині зістала вже представлена Високій Раді в нашій ноті з 21. січня ц. р., а п. польський делеґат подає, що тепер у Львові виходять лиш три українські часописи, з котрих "Рідний Край" і "Обнова" є видавані польським урядом для пропаґанди прилучення Східної Галичини до Польщі і тому тих часописів ніхто не читає з поміж Українців, так як ціле українське населення Східної Галичини є безглядно противне всякій думці прилучення Східної Галичини до Польщі, так що остає "Український Вістник" як одинокий незалежний український дневник.

А твердження п. польського делеґата, мов би у Східній Галичині запроваджено превентивну цензуру для польської і української преси та лиш дотично воєнних звідомлювань, є ноторійно неправдиве, бож у Східній Галичині майжи від року нема ніякої війни а одинокий незалежний український дневник "Український Вістник", що зачав виходити в місяці січні ц. р. у Львові, раз по разу конфіскує польська окупаційна влада та не за якісь воєнні звідомлення, бо цих нема, але за всяке підношення домагань українського народу, та це дійшло до того степення, що польська цензура недопу-

сила навіть до оголошення в українській пресі: постанови Ради Союза Народів в Парижі з 23. лютого ц.р., кваліфікуючи дотичний комунікат як злочин головної зради проти польської держави!

Отсе значить свобода української преси під польською окупацією у Східній Галичині, супроти дійсної свободи, яку має тут тільки польська преса!

8. Далі оповідає п. Ашкеназе про "теоретичне" (!) побирання податків у Східній Галичині, хоч населення цеї територіїє екзекуціями змушуване до дійсного плачення податків для польського державного скарбу та очевидно перебирає він міру при означуванню неправдивого ключа податкового що до польського і українського населення (74 і 26), бо зовсім призабув на своїх коннаціоналів: Жидів у Східній Галичині, котрі безперечно платять значний процент податків, – так що належить дивуватися як може делеґат правительства до Союза Народів підсувати Високій Раді так легкодушні ("фальшиві") утверджування.

А що до всяких безправних реквізицій і контрибуцій, немилосердно стяганих польською окупаційною владою з українського населення Східної Галичини, то признає п. польський делеґат, – що розпорядженням польської Ради оборони держави з 25. серпня 1920, установлено "таксу", якою обложено також населення Східної Галичини з деякими полекшами, яких розуміється не респектує польська окупаційна влада у Східній Галичині. Такі воєнні контрибуції, хочби у формі "такс" за увільнення від довільного забирання майна населення може собі Польща накладати на своїй державній території, але не вільно їй цего робити на території Східної Галичини, що лежить поза границями Польщі та суверенним правом належить до великих держав антанти. А отсі держави не призволили Польщі розпочинати війну з Совітською Росією (1920 р.) та Польща не провадила тої війни в інтересі Східної Галичини, але в своїм змаганню до забору чужих земель. Тому Східна Галичина

не має ніякого обовязку ратувати крахуючу Польщу, а самовільне побирання такс контрибуційних від населення Східної Галичини являється безправним нарушенням міжнародного становища сеї території.

9. Справа поширювання обовязку військової служби на Українців і Жидів у Східній Галичині не є "клеветою", як це позволив собі сказати п. польський делеґат, але твердою дійсністю, як це впрочім посередно признає той сам п. делеґат в долученій до його письма прилозі "Про обовязок військової служби" і тому нема потреби тут блище виснювати отсю справу, так як наші протести в цій справі осягнули свою ціль.

10. Вкінці, згадує п. польський делеґат про плян польського спису населення (конскрипції) у Східній Галичині та жалує, що воєнні обставини перепинили переведення загального спису людности і ніби дивується, чому українське населення противиться отсему, щоби польська окупаційна влада у Східній Галичині перепроваджувала загальний спис населення, коли це робиться у всіх культурних державах світа.

На се належить відповісти, що ціле українське населення Східної Галичини противне є цему, – бо польська окупаційна влада у Східній Галичині не має права виступати наче державна влада у Східній Галичині і переводити тут державний акт спису населення цеї території, що не належить до Польщі; – бо ніхто з Українців Східної Галичини не має довіря до польського окупаційного режіму а кождий Українець є переконаний, що польські окупаційні власти у своїм шовінізмі і імперіялізмі перевели би спис населення у Східній Галичині несправедливо і зовсім фальшиво, отже некультурно, та всякими способами терору і насильства наразили би населення цего нещасного краю на єще більші муки і терпіння, – а що єще важнійше, що польська окупаційна влада плянує при конскрипції населення вставити рубрику про державне горожанство (розуміється не східно-

галицьке, але польське!?), аби в той підступний спосіб скрито перевести фальшивий плєбісцит проти волі населення Східної Галичини і проти інтенцій великих держав антанти. Тому спис державний населення Східної Галичини може перевести лиш самостійна галицька держава під протекторатом великих держав антанти, а ніколи Польща!

Висока Радо!

Предкладаючи іменем Української Національної Ради Східної Галичини отсю відповідь на головні точки піднесені п. польським делеґатом, Високій Раді до ласкавого розваження перед остаточним вирішенням державного становища Східної Галичини, вважаю за вказане заявити, що все українське населення Східної Галичини, та з ним жидівське населення як також значна частина поміркованого польського населення Східної Галичини, як ґрупа партійна польського посла міста Львова п. Ернеста Т. Брайтера, котрого поклик в прилозі долучуємо, бажають передусім негайного усунення польської окупації зі Східної Галичини, аби не допустити до національної, соціяльної і економічної катастрофи у цім війнами так тяжко знищенім краю, що тільки державною самостійністю та невтральністю і свободою всіх своїх горожан стане мирно відбудовуватися і буде заборолом мира на Сході Европи.

Східна Галичина, що своєю територією (55.330 км^2) і числом населення (5,450.000 мешканців) як також скарбами природи (як нафта, сіль, калі, вуголь, плідна земля і ліси) та соціяльними відносинами, котрі основуються на дуже значно переважаючім хліборобськім населенню, привязанім до рідної землі і недоступнім до комуністичних переворотів, має всі кваліфікації до державної независимости та ніколи не визискувана ані не переслідувана є в силі сама піднестись із занепаду до повного розвою і стануги безпечним осередком до консолідації давної російської України, коли буде визнана великими державами антанти як свобід-

на галицька держава (Швайцарія Сходу), що запоручує рівні права всім своїм горожанам без ріжниці національностей.

З отсих причин Українська Національна Рада Східної Галичини просить Високу Раду, приступити до усунення польської окупації зі Східної Галичини як вельми шкідливої життєвим інтересам населення сеї території як також змаганням великих держав антанти до привернення світового мира і справедливости та свободи для всіх націй, та рівночасно визнати Східну Галичину незалежною державою і видати вказані розпорядження до зорґанізовання галицької держави під протекторатом великих держав антанти, або якої иншої усоюзненої держави з виключенням Польщі, так як Польща сама є взагалі несконсолідованою державою; і виказала своїм окупаційним режімом цілковиту нездатність до справедливого і культурного уладження правних відносин у Східній Галичині, та провадила би далі свою ворожу екстермінаційну політику проти українського населення сеї території аж до оконечної його заглади.

Відень, 18. квітня 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Західно-Української Народної Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 310. Рукопис. Оригінал.

№ 180
ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ДО УПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, РЕДАКЦІЙ УКРАЇНСЬКИХ ЧАСОПИСІВ І ВСЬОГО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА США І КАНАДИ ІЗ ЗАКЛИКОМ ПРО ДОПОМОГУ В БОРОТЬБІ З ОКУПАЦІЙНИМ РЕЖИМОМ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

20 квітня 1921 р.

До
Світлих Управ Українських Організацій,
Хвальних Редакцій українських часописів і всего українського Громадянства в Зєдинених Державах Північної Америки і Канади.

Допомога політична і матеріяльна, яку Ви Дорогі Земляки і Землячки в останних часах оказали для Ваших Братів і Сестер Вашої давної Вітчини, що тепер стогне в поневольнім ярмі польського наїзника, – викликала в нашім геройськім галицько-українськім народі, його народнім парляменті, "Українській Національній Раді" та його галицькім Уряді: почування для Вас всіх щирої і сердечної вдяки.

Ваша матеріяльна допомога в найтяжших часах переслідування, мучення і катовання віковічним польським ворогом нашого українського населення, піддержала Ваших Братів і Сестер у старім краю і Вони ворогови не піддалися.

А знов Ваша політична допомога, яку Ви подали Вашими рішучими жаданнями, зверненими до провідних мужів держав Антанти і Союза Народів, якими Ви домагаєтеся усунення польської безправної окупації з теріторії Східної Галичини та визнання державної самостійности Галицької Републики, причинилась богато в заходах нашого Галиць-

ко-українського Уряду, що ізза ворожого наїзду на нашу Вітчину, опустив теріторію рідної Країни і перенісся на чужину, щоб звідси все можливе вчинити для ратунку й визволення нашої дорогої Вітчини.

Ваша політична акція причинилася до того, що вкінці рушила закаменіла совість дипльоматів держав Антанти, які дали свого часу дозвіл польському наїзникови окупувати теріторію Східної Галичини а тим самим створити пекло мук для українського галицького населення. Ваша політична допомога причинилася до отсего, що сегодня цивілізований світ звернув свою увагу на той нечуваний в історії морд, якого доконує польський наїзник над нашим населеннєм в краю та прихилила опінію культурного світа для нашої справедливої справи.

Але останнє слово провідних мужів держав Антанти в справі визволення галицького українського народу з кіхтів польського хижака ще не впало!

Тому просимо Вас, Дорогі Земляки і Землячки, поведіть Вашу акцію ще енерґічнійше, — піднесіть Ваш голос протесту ще сильнійше та домагайтеся негайного визволення Ваших Братів і Сестер з ляцької неволі та визнання державної самостійности ГАЛИЦЬКОЇ РЕПУБЛИКИ!

Піддержка Ваша нашій Вітчині і її леґальному Урядови конечна і негайна!

Відень, дня 20. квітня 1921.

підпис **(Е. Петрушевич)**

Президент Української Національної Ради
Західної Української Републики (Галичини).

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 301. Машинопис. Оригінал.

№ 181
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ НА МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ В ЛОНДОНІ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ

21 квітня 1921 р.

Ч. 1051/21.

До

Високоповажаного Пана
Державного Секретаря д-ра Степана Витвицького
Голови Делєґації ЗУНР, на Мирову Конференцію
в
Л ь о н д о н і.

Наш Уряд одержує відомість, що Найвисша Рада збирається на свої засідання вже 1. мая с. р.

Після донесень польської преси з Парижа, на дневнім порядку поставлена між иншими також справа Східної Галичини.

Тому прошу Вас, докладно сю інформацію провірити в доступних Вам міродайних кругах, та мене завчасу повідомити.

Відповідь нашого Уряду на протестуючу ноту п. Ашкенази, вислав я вже п. Петрушевичеви до Парижа, до негайного вручення Раді Амбасадорів, – а копію нашої відповіди посилаю також Секретаріятови Союза Народів.

Тепер працюю над проєктом конституції для Галицької Републики – і сподіюся за тиждень Вам вислати.

З причини виступлення галицьких і буковинських делеґатів з Всеукраїнської Національної Ради, вона від 20. с. м. перестала істнувати. Дотичну декларацію Галичан і Буковинців, найдете в найблизшім числі “Укр. Прапора”.

Письмо п. Моркотуна має бути в “Укр. Прапорі” поміщене.

Донесення п. Томашівського про уступлення секретаря Льойда Джорджа п. Филипа Керра, після відомостей, які наш Уряд одержав, має бути неправдиве. Прошу нам пояснити та донести, коли будете в Парижі. Чи не відомо Вам, де перебуває тепер Митр. Шептицький?

Прийміть щирі поздоровлення і заяви належної пошани.

Відень, 21 квітня 1921.

Печатка *Підпис* **(Кость Левицький)**
Уповновласнений Уряду для Справ
Закордонних

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 304. Машинопис. Оригінал.

№ 182
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ НА МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ В ЛОНДОНІ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ

23 квітня 1921 р.

Ч. 1058/21.

До

Високоповажаного Пана
Державного Секретаря д-ра Степана Витвицького
Голови Делеґації ЗУНР

в

Л ь о н д о н і .

Вчера, 22. квітня с. р. вислав я прилоги до відповіди нашого Уряду на протестуючу ноту п. АШКЕНАЗИ до Парижа на руки п. А. Петрушевича, до передачі Раді Амбасадорів (саму ноту вислав я ще 18. квітня с. р.).

Сьогодня другий примірник ноти з прилогами висилаю до Ґенерального Секретаріяту Союза Народів.

Наші заходи, щоби відїхала польсько-жидівська депутація до держав антанти перед остаточним вирішенням нашої справи, дійшли до того висліду, що посол Брайтер, видав як Вам відомо відозву до польського населення у Східній Галичині – та є готовий кождої хвилі поїхати до держав антанти, щоби іменем своєї партійної ґрупи заявити, що нам потрібне.

Жидівські орґанізації (делеґація жидівської східно-галицької Національної Ради) заявили, що вони не можуть на зверх маніфеcтуватися, аби не викликати нових погромів зі

сторони Польщі, але одобрюючи в цілости наше становище в справі інтернаціоналізації Східної Галичини, уважають отсю розвязку за одиноку вказану і корисну для Жидів. Вони інформують і дальше будуть інформувати жидівську суспільність в краю, щоби приняла отсе становище за своє та з Поляками не входила в ніякий політичний контакт.

Відносно заграниці, то вони в тім напрямі працюють у держав антанти і будуть ту працю продовжати через своїх мужів довіря.

На доказ своїх звязків предложили мені копію протестуючої ноти п. АШКЕНАЗИ, яку вони також одержали, а кромі того копію супровідного письма Ґенерального Секретаря Союза Народів до Ради Амбасадорів, якої ми не мали.

При тім заявили вони, що у них найсильнійші звязки є в Америці і Анґлії і тому було би вказаним, щоби Ви провірили справу у звісного Вам Луціяна ВОЛЬФА, тим більше, що як довідуюся, коло него заходиться тепер дуже п. Падеревський.

Прийміть щирі поздоровлення і заяви моєї глибокої пошани.

Відень, 23 квітня 1921.

Печатка *Підпис* **(Кость Левицький)**
Уповновласнений Уряду для Справ Закордонних

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 304. Машинопис. Оригінал.

№ 183
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ НА МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ В ЛОНДОНІ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ

28 квітня 1921 р.

Ч. 1071/21.

До

Високоповажаного Пана
Державного Секретаря д-ра Степана Витвицького
Голови Делєґації З.У.Н.Р.
в
Льондоні.

Потверджую відбір листів з дати 22 і 25. квітня с. р. як також депеші.

Дякую Вам за надіслані в них інформації.

На Ваше жадання пересилаю ноту нашого Уряду, яка є відповідю на протестуючу ноту п. Ашкеназе, до ласкавого внесення.

Окремим листом висилаю Вам український текст тоїж ноти як також проєкт орґанізації інтернаціоналізованої Галицької Републики до ужитку при конференціях, щоби міродайні круги блище познайомилися з нашим становищем і домаганням.

Там вони знайдуть також відповідь, чому ми домагаємо висилки антантської Комісії.

Прошу ласкаво розважити, чи є доцільним ставити нашу справу в звязку з питанням Горішної Сілєзії.

В справі брошури про польські жорстокости звернувся Президент д-р Петрушевич до д-ра Назарука.

Ми вдоволені з Президентом, що первісні інформації про негайне уступлення Керра, не здійснилися, та очевидно ніко-

го не винуємо, що нас вчасно повідомлено про першу відомість.

Бажаючи Вам Веселих Свят та найкращих успіхів у Вашій праці – остаю з щирим поздоровленням та належною пошаною.

Відень, 28. квітня 1921.

Печатка *Підпис* **(Кость Левицький)**
Уповновласнений Уряду для Справ Закордонних

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 304. Машинопис. Оригінал.

№ 184
ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ – ПРОЕКТ КОНСТИТУЦІЇ, ПІДГОТОВЛЕНИЙ УПОВНОВАЖЕНИМ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЕМ ЛЕВИЦЬКИМ І НАДІСЛАНИЙ ГОЛОВІ ДЕЛЕГАЦІЇ НА МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ У ЛОНДОНІ СТЕПАНОВІ ВИТВИЦЬКОМУ ДЛЯ ПЕРЕДАЧІ ЙОГО ЛЛОЙД ДЖОРДЖУ

*28 квітня 1921 р.**

THE PRINCIPLES OF THE POLITICAL ORGANISATION OF THE GALICIAN REPUBLIC.*

I. SOVEREIGNTY OF STATE.

Art. 1. The *Republic of Galicia* is an independent and sovereign State. All the rights of sovereignty in that State belong to its citizens as a whole.

---

* Дата супровідного листа.

II. TERRITORY OF THE STATE.

Art. 2. The territory of the Republic of Galicia is limited on the North, East and South by the frontiers of the late Austrian province of Galicia, and covering the Ukrainian ethnic territory, extends on the West as far as Peremyshl, in such a way, that its western frontier, as far as *Sanok,* is formed by the river *San* and the Lupkow Railway line together with the limitrophic Lemko region, which belongs to the territory of the Republic of Galicia.

The territory of the Republic of Galicia also includes those Ukrainian ethnic territories which will be assigned to it by the Principal Allied Powers.

III. NATIONALITIES OF STATE.

Art. 3. In Eastern Galicia the following nationalities are recognised as principal: Ukrainian, Polish and Jewish. They enjoy equal rights in the sphere of public life. Other nationalities in the State represent national minorities, which are assured of their rights and protection by the Constitution.

IV. FORM OF GOVERNMENT.

The Republic of Galicia is a legal State possessing a republican form of Government. Its object is, in general, both the moral and economic welfare of its citizens. On this basis rests the organisation of the State.

V. GENERAL RIGHTS OF CITIZENS.

Art. 5. The Republic of Galicia assures to its citizens the following rights:

1. The general right of citizenship in the Galician State.

Until the question of the Nationality of the Republic of Galicia is settled by way of legislation, the right of citizenship

in the Republic of Galicia shall be enjoyed by those persons, who upon the territory of that State have obtained the right of citizenship by virtue of the laws in force in that territory on November 1st, 1918; further, both legitimate and natural children born after November 1st, 1918, of those citizens and alien females, who after November 1st, 1918, have entered into legal marriage with men, possessing on November 1st, 1918, the right of citizenship upon the territory of that State.

2. All citizens are equal before the State and its laws.

3. All public functions are accessible to all the citizens.

4. Every citizen of the State has the right of free choice of residence and of the disposal of his possessions.

5. Every citizen has, subject to the observance of general conditions, the right of freedom of work upon the territory of the State, as well as the right of a choice of profession and professional training.

6. Every restriction of a citizens' personal liberty is unlawful. Consequently, every form of slavery, every kind of forcible work and every kind of tribute in favor of individuals or corporations is prohibited in the State. Obligatory supply of work in favor of the State is admissible only if subject to special stipulations of its respective laws. The arrest of a citizen by public authorities can take place only in such instances as are foreseen by the law.

7. The right of inviolability of residence is guaranteed. Domiciliary searches by public authorities cannot be made except in cases foreseen by the law.

8. Privacy of letters and other correspondence is inviolable. Neither letters nor other correspondence may be seized, except by public authorities in case of lawful arrest or in case

of domiciliary search in war time or under warrant of Tribunal of Justice in conformity with existing provisions of law.

9. Citizens have the right of organising meetings and forming associations. The exercise of these rights will be regulated by special legislation.

10. Every citizen has the right of expressing in public his opinions, by speech, writing, print or of representing them by pictures within the provisions of the law. The Press cannot be subject either to censure or be fettered by any system of concessions. Postal transmission cannot be refused to papers published in the country.

11. Every citizen shall enjoy full rights of liberty of conscience, and the exercise of political rights by citizens is not subject to their creed; at the same time neither the political rights nor the obligations of any citizen are curtailed in any way by his religious denomination.

No citizen shall be forced to contribute (tithe) toward the institutions and requirements of another denomination.

Citizens of the same religious denomination form a distinct and autonomous unit in the internal matters of their denomination, controlling their institutions, funds and capital devoted to denominational objects and charitable work; notwithstanding the public legal status of these denominational bodies they are subject nevertheless to the general laws of the State.

12. All instruction is free provided it does not menace the existence of the State nor interfere with the attainment of its objects.

Every citizen of the State is entitled to education in the elementary schools, secondary (also lyceums and professional) schools, as well as University and higher schools.

Elementary education is obligatory.

Every citizen has the right of establishing educationary institutions, provided he establishes them in a legitimate way and proves his competence in this matter.

The supreme control of the school teaching and the supervision of all the schools and institutions belongs to the State.

Private instruction is not subject to any restriction.

VI. STATE DIET.

Art. 6. The legislative powers of the Republic of Galicia are exercised by the whole population through its representatives elected in accordance with universal, equal, direct, secret and proportional suffrage without sex distinction. The representatives form the State Diet of the Republic of Galicia and all the citizens of the country are subject to its laws.

Art. 7. The Competence of the State Diet in its capacity of the legislative Assembly, extends over all questions pertaining to the State, its territories, and its citizens; questions of Treaties with Foreign States and ratification of decisions on war and peace are equally within its competence.

Art. 8. The State Diet expresses also the wishes of the people by its declarations and exercises the right of control over the whole administration of the country.

Art. 9. Elections of Deputies to the State Diet take place every 5th year on the principle of national lists, notably each of the nationalities (Ukrainian, Polish and Jewish) vote separately for their Deputies while the national minorities vote together. The numerical assessment of the deputies' seats amongst the nationalities is regulated by the Electoral Law

on the basis of the numerical force of each nationality in regard to the total population of the State.

Art. 10. The State Diet, duly elected, elects from amongst the Deputies the President of the Diet and four Vice-Presidents. The President of the State Diet shall be of Ukrainian nationality and at least one of the Vice-Presidents shall be of Polish and one of Jewish nationality.

VII. PRESIDENT OF STATE.

Art. 11. At the head of the Republic of Galicia stands the President elected by the whole population of the Galician State for a period of 6 years in accordance with the special electoral law, based on the principle of the universal, equal, direct, secret suffrage without sex distinction.

Art. 12. The President of the Republic, assuming after his election the power conferred upon him by the people, takes, at the Diet, before its President, a solemn oath, to the effect, that he will fulfil the supreme duty entrusted to him, conscientiously, devotedly and in accordance with the sovereign wishes of the nation, as laid down by the laws of the Slate.

Art. 13. The President of the Republic of Galicia represents the State and governs in the spirit of the existing laws.

He appoints ministers, the number of whom is fixed by the State Diet, accepts their resignation or dismisses them from their offices. He is Commander-in-Chief of the Army, appoints commanders and military chiefs as well as army officers, concludes treaties with other States with the consent of the Diet and decides with the Council of Ministers in the matter of Peace or War but is bound to submit such a decision without delay for ratification by the State Diet.

Art. 14. The President of the Republic of Galicia convenes the State Diet, prorogues or dissolves it. He sanctions the laws enacted by the State Diet.

His decision, either approbation or refusal, must take place within 30 days from the presentation of the law enacted by the State Diet for his sanction. Should the sanction be refused, the Act is without delay returned to be discussed by the State Diet and if two thirds of valid votes at the State Diet are in favour of, substantially, the same Act, then the law passed acquires validity without the sanction of the President.

Art. 15. To the President of the Republic belongs the right of appointing the high Functionaries of State. Appointment of subordinate officials belongs to respective Ministers.

Art. 16. The President of the Republic has the right of abolishing proceedings in the Criminal Court, reduce the penalty or grant total reprieve.

Art. 17. The President of the Republic signs all the Acts of State, which have to be countersigned by the responsible Minister.

VIII. MINISTRY OF STATE.

Art. 18. The President of the Republic carries out, through the intermediary of responsible Ministers and their subordinate officials, the wishes of the whole people, as manifested by the laws.

The State ministry controls all the State services, puts into operation the laws enacted by the State Diet and issues Orders-in-Council concerning the execution of the laws.

Art. 19. The Ministry of State consists of the President of the Council of Ministers and of the Ministers of the various Departments, the number of whom is fixed by the State Diet.

Art. 20. The President of the Council and the State Ministers are appointed, by the President of the Republic and take an oath in his presence to carry out the provisions of the State Law conscientiously and to protect the general welfare of the citizens.

Art. 21. The President of the Council and all the State Ministers are responsible to the State Diet for all the acts appertaining to the performance of their functions; in case of failure in the discharge of their lawful duties or violation of the law they can be summoned before a special tribunal at the suggestion of the State Diet supported by two thirds of deputies, provided that more than one half of them is present.

IX. RIGHTS OF NATIONALITIES.

Art 22. Both the elementary and secondary schools have to be organised, according to the needs, separately, of each of the three principal nationalities and teaching in those schools is given in the mother tongue of the pupils.

Citizens of national minorities can follow the curriculum in all the schools, according to their own wishes. As far as possible, elementary and secondary schools for national minorities, according to needs, shall be organised.

The Statute of Universities and other institutions of High Studies, which are accessible to everybody, are subject to special legislation.

Art. 23. Ukrainian is the official language of internal service of all the authorities in the Republic of Galicia.

The official languages both for oral and written intercourse between the State Authorities and the population of the Republic of Galicia are: Ukrainian, Polish and Jewish. Citizens, corporations and institutions shall receive from the

State Authorities and the Government replies to their communications written in Ukrainian, Polish or Jewish, in the same language as used by them in the communication.

The first paragraph of this article does not prejudice in any way the rights of autonomous authorities who shall be at liberty to adopt for their own internal use another official language, viz.: Polish or Jewish.

Art. 24. Official debates shall be conducted and minutes drawn up in one of the languages mentioned according to the nationality of the parties in question.

Art. 25. The laws, Orders in Council and official notices shall be promulgated in all the three languages named.

Art. 26. Within the bounds of possibility and according to actual needs, the languages of national minorities shall be respected.

Art. 27. The appointment of members of the State Ministry takes place according to proportional system i. e. shall be based upon the numerical strength of nationalities in relation to the total number of the State population.

Art. 28. Likewise, in the distribution of all the other public offices the numerical proportion of various nationalities in the State has to be taken into consideration.

Art. 29. Only citizens possessing perfect command of at least two of the languages recognised in the State can be appointed officials or employees of the Republic of Galicia.

All the officials and employees of State take an oath of allegiance to the Republic of Galicia and undertake to fulfil conscientiously the duties devolving upon them by the laws.

X. JUSTICE.

Art. 30. All justice in the State is exercised in the name of the Republic of Galicia.

Verdicts and sentences are pronounced in the name of the Republic of Galicia.

Art. 31. Judges in the exercise of their functions are sovereign and independent.

Tribunals have no right of examining the validity of laws legally promulgated, but have the right of decision concerning the validity of Orders-in-Council, in the course of instances foreseen by the law.

Art. 32. Proceedings both in civil and criminal courts are oral and public.

Art. 33. The State and its officers of justice, can be prosecuted before the tribunals in the case of any infringement of law by its functionaries in the execution of their duties.

This procedure shall be regulated by special legislation.

XI. ADMINISTRATION.

Art. 34. The Execution of the Administrative Law belongs to administrative Authorities.

These authorities are obliged to observe in their functions the existing laws and are not subject to any order or instruction which is not consistent with the provisions of the law.

Art. 35. The organisation and competence both of the administrative Authorities of State and of the Autonomous Authorities shall be defined by special legislation.

Art. 36. The administrative functionaries of the State can be prosecuted before the Tribunals, in case of any infringement of laws by them in the performance of their functions.

This procedure shall be regulated by special legislation.

Art. 37. The final decision as to citizens' complaints in the matter of the violation of political rights, guaranteed by the State constitution, shall be pronounced in the last resort by

the Administrative Tribunal, after all the other administrative stages have been passed.

XII. ARMY.

Art. 38. The Republic of Galicia maintains for the purpose of defence of State and its frontiers a regular army, reinforceable in case of necessity on the basis of compulsory military service.

In cases when public security or order in the State is menaced, various units of that army can be employed by order of the President of the Republic to restore peace and order in the country.

INTERIM PROVISIONS O-----N THE FORMATION OF THE INDEPENDENT GALICIAN REPUBLIC.

Art. 39. In order to put into operation the decisions of the Principal Allied and Associated Powers in the matter of the formation of the Independent Galician State in accordance with the Statute drawn up as above, an Inter-Allied Commission for the State of Galicia shall be appointed, containing representatives appointed by each of the Principal Allied Powers.

Art. 40. In order to realise the object defined hereby and to give the local population a chance of co-operation, the commission, constituted as above, shall create a Council of Administration, consisting of seven representatives delegated by the Ukrainian National Council of East Galicia on behalf of the Ukrainian population, three representatives delegated by the Central Polish Political Organisation on behalf of the Polish population, and two representatives delegated by the Central Jewish political organisation on behalf of the Jewish population.

The Council of Administration remains under the protectorate of the Inter-Allied Commission for the State of Galicia.

Art. 41. The Inter-Allied Commission for the State of Galicia shall hand over to the Council of Administration all the political and military power in the Republic of Galicia. The Council shall acquire by this fact the right to appoint its functionaries, to take over control of the State funds and to collect taxes; it will also possess the right of effecting arrests, either through local organisations of security or with the assistance of military forces organised by the population of the country.

Art. 42. The rights and duties of the Council are as follows:

a) To provide, from the date of its accession to power, at the very latest within three months, for the election of the State Diet, foreseen by the present Statute.

b) To provide within the period of the next six weeks following, for the election of the first President, foreseen in the same Statute.

c) To convene at the very latest within 14 days after the election of the President of the Republic, the State Diet for its first session under the presidency of the oldest Deputy, during which time the President shall take his Oath of Office in accordance with the provisions of the present Statute.

Immediately after the oath having been taken by the President and the announcement having been made of the formation of a "State Ministry", the Council of Administration shall remit its full powers into the hands of the Inter-Allied Commission for the Galician State and shall hand over the Administration together with the funds of State, to the President, after which step its task shall be accomplished.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Друкарський відбиток.

№ 185
ПРОТОКОЛ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАСІДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО КОМІТЕТУ У ВІДНІ

30 квітня 1921 р.

Протокол.

Квітня, 30 дня 1921 року. Нижче підписані особи, обмірковавши українські справи в звязку з сучасним моментом, ухвалили:

Приступити до обєднання усих державномислящих елементів українського громадянства; справу сего обєднання має перевести Комітет з найбільш впливових серед українського громадянства осіб; ця організація має назву "Український Національно-політичний Комітет".

Комітет організується на платформі:

1. Суверенна Українська Республіка.

2. Орієнтація на Держави Антанти: "Франко-Польско-Український міждержавний Союзъ", політичний, мілітарний экономичний.

3. Союз з окраінними державами, що повстали і повстануть на терріторії бувшої Росії (Дон, Кубань, Білорусь et cet...).

4. Парламентарізм, борьба з московськими большевиками і большевизмом взагалі.

5. Консолідація всіх державно-мислящих елементів України.

6. Амністія всім, що в той чи інший спосіб приймали участь в горожанській війні.

7. Допомога українській эміграції.

В склад "Українського Національно-Політичного Комітета" окрім нижчепідписанних ініціяторів, мають бути запрошені особи: сенатор С. П. Шелухін, д-р І. Липа, інж.-мех. Кобза, адвокат М. Корчинський, інж.-мех. Коллард,

інж.-агр. Є. Архипенко, генерал Омельянович-Павленко і проф. Антонович.

До праці притягнути видатнійші українські сили по важніших центрах Европи.

Увага. Платформа має бути розглянута і усталена при закінченні справи організації Комітета.

Комітет має свій орган.

Комітет починає функціоновати, коли ініціятивна група скінчить організаційну працю і матиме належні для нормального функціоновання средства.

Головою ініціятивної групи є д-р Михайло Кривецький

Члени ініціятивної групи

М. Кривецький
Андреевський
ген. Греков
інж. Ол. Макаренко

На протоколі зроблена приписка С. Шелухіна після переговорів з ним ініціативної группи:

"Не предрішаючи питання про свій вступ в Комітет, сим заявляю, що з вище вказаними я згоджуюсь; працю в тім напрямку вважаю потрібною.

С. Шелухін, 22 мая 1921 року."

З оригіналом згідно: **М. Кривецький**

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 391–393.

№ 186
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ З ВИМОГОЮ ВИЗНАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ З ДОДАТКОМ “ОСНОВ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ”

30 квітня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижі.

В нашій ноті з 18. квітня с. р.* представила Українська Національна Рада Східної Галичини до відома Високій Раді, свою відповідь на помічення польського Делеґата до Союзу Народів, в справі невиносимих життєвих обставин населення Східної Галичини під польським окупаційним режімом.

Та в тій відповіді звернула Українська Національна Рада Східної Галичини увагу Високої Ради на конечну потребу, в найкоротшім часі усунути польську окупаційну владу зі Східної Галичини та згідно з прінціпом самовизначення народів приступити до визнання цеї території як незалежної держави, що запоручує рівні права всім своїм горожанам без ріжниці народностей і користуючись охороною великих держав антанти буде всилі причинитися до консолідації міжнародних відносин на Сході Европи.

В ціли переведення сеї справи маю честь іменем Української Національної Ради Східної Галичини предложити Високій Раді до ласкавого розваження і вирішення залучений тут проєкт державної орґанізації Галицької Републики.

---

* Див. документ № 179 від 18 квітня 1921 р.

Отсей проєкт має на меті, положити кінець теперішним анормальним і безправним відносинам у Східній Галичині: одиноким доцільним способом створення на сій території дійсно свобідної держави по думці бажань всего населення Східної Галичини з виємом малої части Поляків. Галицька Република буде всилі самостійно уладитись і дійти із занепаду до добробиту, коли перестане бути терсном воєнних операцій як також економічної експльоатації своїх сусідів.

А визволенням Східної Галичини з анексійного вікового спору між Польщею а Росією, допоможуть великі держави антанти також до сконсолідовання державних відносин в Польщі і в Росії.

Всякі инші способи не можуть допровадити до санації міждержавних відносин, що витворились у Східній Галичині, бо Польща ані не переведе автономії Східної Галичини ані не додержить мандатового статута, але все буде насильно винищувати автохтонне українське населення, як це робить в останніх двох роках під оком великих держав антанти, і передше робила цілими століттями, а українське населення борючись за свою свободу буде іти струєю іріденти на шкоду Польщі, що буде приводом до вмішування инших держав і до воєнних кофліктів на Сході Европи.

Тому тільки статут незалежної Галицької Держави свобідних народів, наданий авторітетом великих держав антанти, є всилі доконати великого діла: мира і справедливости на розмежжю Сходу Европи, і такого вирішення справи вижидає Українська Національна Рада Східної Галичини від Високої Ради і великих держав антанти.

Віденъ, 30. квітня 1921.

Президент Української Національної Ради
Західної Української Народної Републики
(Східної Галичини).

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Рукопис. Оригінал.

PRINCIPES DE L'ORGANISATION POLITIQUE) DS LA REPUBLIQUE GALICIENNE.

I. Souveraineté d'Etat.

Art. 1.

La République Galicienne est un Etat indépendant et souverain. Les droits de souveraineté dans cet Btat appartiennent a l'ensemble de ses citoyens.

Art. 2

Le territoire de la République Galicienne est borné au Nord, à l'Est et au sud par les frontières de l'ancienne province autrichienne de Galicie et s'étend à l'Ouest couvrant le territoire ethnographique ukrainien jusqu'à Przemysl (inclusivement) de telle sorte que jusqu'à Sianok, la rivière Sian forme la frontière occidentale et que la ligne du chemin de fer de Lupkow avec le pays limitrophe des Lemkes, appartiennent au territoire de la République Galicienne,

Feront aussi partie du territoire de la République Galicienne ces régions ethnographiques ukrainiennes qui lui seront accordées par les Principales Puissances Alliées.

III. Nationalités d'Etat.

Art. 3

En Galicie Orientale sont reconnues comme principales, les nationalités suivantes: Ukrainienne, Polonaise et Juive.Elles lotissent de. droite égatix dans le domaine de la vie publique. Les autres nationalités dans l'Etat forment les minorités uâtioimles qui laont assurées do leurs droits et protection par le. Constitution.

IV. Forme du Gouvernement.

Art. 4

La République Galicienne est un Etat légal ayant une forme républicaine de Gouvernement. Son but est le bien-être général tant moral que matériel de ses citoyens, Sur ces bases doit s'appuyer l'organisation de l'Etat.

V. Les droits généraux des citoyens.

Art. 5

La République Galicienne assure a ses citoyens les droits suivants:

1/ Droit général do citoyen de l'Etat Galicien. Jusqu'au règlement de la question d'indîgénat de la République Galicienne par voie d'une loi, jouiront du droit de citoyen de la République Galicienne les personnes qui, sur le territoire de est Etat obtinrent le droit de citoyen selon les lois en vigueur dans ce territoire le 1er Novembre 1918. ensuite, les enfants légitimes et naturels de ses citoyens nés après le 1er Novembre 1918 et les étrangers du sexe féminin qui après le 1er Novembre 1918 ont contracté un mariage légal avec des hommes jouissant Je 1er Novembre du droit de citoyen but le territoire de cet Btat.

2/ Devant l'Etat et ses lois, tous les citoyens sont égaux.

3/ Toutes les fonctions publiques sont accessibles a tous les citoyens.

4/ Chaque citoyen de l'Etat' a le droit de libre séjour et de disposition de ses biens.

5/ Chaque citoyen, a sous réserve d'observer les condition! générales, le droit de la liberté do travail dans tout le territoire de l'Etat, ainsi que le droit de choisir son métier et'de s'y perfectionner.

6/ Toute restriction do la liberté personnelle des citoyens est interdite. Par ce fait, toute forme dé l'esclavage, tout travail forcé et tout tribut en faveur de particulier ou de Sociétés sont défendus dans l'Etat. Les prestations obligatoires du travail en faveur de l'Etat, ne sont admissibles que our la base des stipulations expresses des lois respectives. L'arrestation d'un citoyen par les organes publics ne peut avoir lieu que dans les cas prévus par la loi.

7/ Le droit d'inviolabilité du domicile est assuré. Les perquisititions domiciliaires par les organes publics no peuvent avoir liou que dans les cas prévus par la loi.

8/ Le secret des lettres et autres correspondances est inviolable. Les lettrée et autres correspondances ne peuvent être saisies que par les organes publics dans le cas d'arrestation légale ou bien d'une perquisition domiciliaire on temps de guerre ou bion par l'ordre du tribunal de justice d'après les stipulations dos lois en vigueur.

9/ Les citoyens ont le droit d'organiser des réunions et de fonder des associations, Lexercice de ces droits sera règle par des lois spéciales.

10/ Tout citoyen a le droit d'énoncer en public ses pensées et ces conviotione par la parole, l'écriture, l'imprimerie ou bien de les représenter par des images autant que le permettent les lois. La presse no peut être soumise & la censure ni limitée par un système de concession. Lo débit postal ne peut pas être retiréaux journaux édités dans le pays.

11/ Tout citoyen jouit du plein droit de liberté de conscie ence. La jouissance des droits politiques de citoyen n'est nullement conditionnée par sa croyance; les droits et devoirs politiques du citoyen ne peuvent cependant être limités d'aucune fapon par sa religion.

Aucun citoyen ne peut être forcé â n'importe quelle prestation (dîme) au profit des institutions et des besoins d'une autre confession.

Les citoyens de la môme confession formentune unité distincte et autonome dans les affaires intérieures de confession et qui gère elle-même les institutions, fondations ot capitaux affectés aux bute confessionnels et aux onuvres de bienfaisance; pourtant, la situation juridique publique do ces unités confessionnellec est réglée par les lois générales d'Etat.

12/ Toute instruction est libre si elle ne menace pas l'existence de l'Etat et ne l'empêche pas de féaliser son but.

Tout citoyen de l'Etat à droit l'instruction dans les écoles primaires, les écoles secondaires (aussi bien dans les écoles professionnelles) de même qu'à, l'université et autres écoles supérieures.

L'instruction primaire est obligetoire.

Tout citoyen a le droit de former des institutions d'enseignement et d'éducation a condition qu'il démontre d'une manière 1égale sa capacité en la matière.

La direction suprême de l'enseignement scolaire et la surveillance de toutes les écoles et institutions appartiennent à l'Etat.

L'instruction privée n'est eulette à aucune restriction.

VI. Lé Conseil d'Etat.

Art. 6

Le pouvoir législatif dans la République Galicienne est exercé par toute la population par l'entremise de ses représentants élue d'après le suffrage universell sans

distinction de sexe, égal, direct, secret et proportionnel. Cea représentante forment le Conseil d'Etat de la République Galicienne et tous les citoyens du pays sont soumis à ses lois.

Art. 7

A la compétence du Conseil d'Etat, en tant que corps législatif, appartiennent toutes les questions.qui se rapportent à son territoire et à ses citoyens; lui appartiennent également les questions des traités avec les autres Etats et la ratification des décisions sur la guerre ou la paix.

Art. 8

Le Conseil d'Etat manifeste de mfime la volonté du peuple par des déclarations et exerce le droit da contrôle sur toute l'administration du pays.

Art. 9

Les élections des députés au Conseil d'Etat ont lieu pour une période do 5 ans d'après lo principe dos lintos nationales, à savoir: les nationalités ukrainienne, polonaieo ot juive élisent leurs députés chacune séparément et les minorités nationales toutes ensemble.

La répartition numérique dos mandats do députée entre les nationalités est réglée par la loi olectorale sur la base de la force numérique de chaque nationalité par rapport au nombre total de la population de l'Etat.

Art. 10

Le Conseil d'Etat, une fois élu, élit lui-même, parmi les députés, le président du Conseil d'Etat ot quatre vice-présidents. Le président du Conseil d'Btat doit être de nationalité ukrainienne. Au moins un vice-président doit être do nationalité polonaise et un do nationalité juive.

VII. Le Président de l'Etat.

Art. 11

A la tête de la République Galicienne se trouve le Président de l'Etat élu par toute la population do la République Galicienno pour une période de 6 ans d'après une loi électorale spéciale, selon le suffrage universel, sans distinction de sexe, égal, direct et secret.

Art. 12

Le Président do la République prend, après son élection, possession du pouvoir a lui conféré par lo peuple ot prête, au Conseil d'Etat, devant son Président, le serment solennel qu'il accomplira la charge suprême qui lui a été confiée, consciencieusement, avec dévouement et on accord avec la volonté souveraine do la nation manifestée par les lois de l'Etat.

Art. 13

Le Président do la République Galicienne représente l'Etat selon les lois on vigueur.

Il nomme les ministres dont le nombre est fixé par le Conseil d'Etat, il accepte la démission don ministres ou los démet de leurs fonctions; il est le Commandant on Chef de l'Armée, il nomme les commandants ot les chefs militaires ainsi que les officiers de l'armée; il conclut les traitas avec d'autres Etats avec le consentement du Conseil d'Etat ot décide avec le Conseil des Ministres de la Paix et de la guerre mais il est tenu de présenter sans retard une toile décision a la ratification du Conseil d'Etat.

Art. 14

Le Président de la République Galicienne convoque le Conseil d'Etat, le renvoit ou le dissout. Il sanctionne les lois décrétées par le Conseil d'Etat.

Sa décision, soit approbativo, soit désapprobative, doit avoir lieu pondant les 30 jours qui suivent la remise a la sanction de la loi votée par le Conseil d'Etat. Lorsque la sanction est refusée, la loi est renvoyée sans retard aux débats du Conseil d'Etat et lorsqu'au Conseil d'Etat los doux tiers des voix valides votont do nouveau la racine loi, intégralement, alors la loi votée acquiert sans sanction sa validité.

Art. 15.

Au Président de la République appartient la nomination des Hauts Fonctionnairea d'Etat. La nomination dos fonctionnaires subalternes appartient aux ministres respectifs.

Art. 16

Le Président de la République a le droit d'abolir un procès en cour criminelle, de réduire la peine et de gracier complètement.

Art. 17

Le Président do la République signe les actes d'Etat qui doivent être contresignas par le Ministre responsable.

VIII. La Ministère d'Etat.

Art. 18

Le Président de la République exécute, par l'intermédiaire des ministres responsables et des fonctionnaires subordonnés à eux, la volonté de tout le peuple, volonté manifestée par les lois.

Le Ministère d'Etat dirige tous les services de l'état, met on vigueur les lois votées par le Conseil d'Etat et émet des décrets concernant l'exécutioń des lois.

Art. 19

La Ministère d'Etat se compose du Président des Ministres et des Ministres pour les divers ressorts dont le nombre est fisé par le.Conseil d'Etat.

Art. 20

Le Président des Ministres et les Ministres d'Etat sont nommées par le Président de la République ot prêtent devant lui serment d'exécuter consciencieusement les lois de l'Etat et de défendre le bien général des citoyens.

Art. 21

Le Président des Ministres et tous les Ministres d'Etat sont responsables devant le Conseil d'Etat pour tous les actes concernant l'exercice de leurs fonctions. Dans le cas d'omission dans leurs devoirs légaux ou bien do violation dos lois, ils peuvent être traduis devant an tribunal spécial sur la proposition du Conseil d'Etat votée par les doux tiers des députés dont plus de la moitié doit y participer.

IX Les droits des Nationalités.

Art. 22

Les écoles primaires et secondaires doivent être organisées selon le besoin, séparément pour chacune des trois principoles nationalités et l'enseignement dans les écoles doit être donné dans la langue maternelle des étudiants.

Les citoyens des minorités nationales peuvent suivre les cours dans toutes les écoles selon leur propre choix. Autant

que possible doivent ętre organisées, selon le besoin aussi pour les minorités nationales, des écoles primaires et secondaires.

Le statut des Universités et autres instituts de Hautes Etudes qui sont accessibles a tous, est réglée par les lois spéciales

Art. 23

La langue officielle du service intérieur de toutes les Autorités de la République Galicienne est l'Ukrainien.

Les langues officielles pour les rapports oraux ou écrits entre les Autorités d'Etat et la population dans la République Galicienne sont: l'Ukrainien, le Polonais et le Juif. Les citoyens, les corporations et institutions reçoivent des Autorités et du Gouvernement les réponses a lours écrits ukrainiens, polonais et juifs, dans la langue dont ils se sont servis.

Le premier alinéa de cet article ne préjuge en rian les droits des autorités autonomes qui peuvent établir pour elles une autre langue officielle du service intérieur, c'est-à-dire, le polonais ou le juif.

Art. 24

Le débats officiels doivent être menés et les procès verbaux dressés dans une les langues mentionnées selon la nationalité du parti en cause.

Art. 25

Les lois, les décrets d'Etat et les avis officiels doivent être promulgués dans les trois langues mentionnées.

Art. 26

Dans la mesure du poseiblo et selon le besoin réal, on doit tenir compte des langues des minorités nationales.

Art. 27

La nomination des membres du ministère d'Etat a lieu selon le système proportionnel, c.a.d. no basant cmr la force numérique dec nationalités en rapport afroc lo nombre total do la population do l'Etat.

Art. 28

De même dans la distribution de toutes les autres fonctions publiques on doit prendre en considération la proportion numérique dos diverses nationalités de l'Etat.

Art. 29

Seuls, les citoyens qui possèdent a perfection au moine deux langues des nationalités reconnues dans l'Etat, peuvent être nomrnés fonctionnaires en employés do la République Galicienne.

Tous les fonctionnaires et employés d'Etat prêtent serment d'observer la fidélité envers la République Salicionne et de remplin consciencieusement les devoirs qui leur sont imposés par les lois.

X. La Justice.

Art. 30

Toute la justice dans l'Etat est exercée au. nom de la République Galicienne.

Les verdicts et les sentences sont prononcés au nom do la République Galicienne.

Art. 31

Les jugea, dans l'exercice de leurs fonctions, sont souverains et indépendants.

Les tribunaux n'ont pan le droit d'examiner la validité des lois promulguées légalement, nais ils ont le droit de statuer

sur la validité des ordonnances et suivant lo cours dos instances prévu par las lois.

Art. 32

Les débats sur les causes civiles et criminelles devant les tribunaux sont oraux et publics.

Art. 33

L'Etat et ses fonctionnaires do la Justices peuvent être poursuivis devant les tribunaux dans le cas d'une atteinte portée aux lois par ces magistrats dnnc l'exécution de leurs fonctions.

XI L'Administration.

Art. 34

L'exécution du droit administratif appartient aux autorité o administratives.

Les autorités cont obligées d'observer dans leurs fonctions les lois en vigueur et ne sont liées par aucun décret ou instruction qui ne serait pas conforme aux stipulations des lois.

Art 35

L'organisation et la compétence des autorités administratives d'Stat et celles des autorités autonomes seront précisées par dos lois spéciales.

Art. 36

L'Etat et ses fonctionnaires administratifs peuvent être poursuivis devant les tribunaux dans le cap d'une atteinte portée aux lois par ces magistrats dans l'exécution de leurs fonctions. Cette procédure sera réglée par une loi spéciale.

Art. 37

Sur les plaintas 3os citoyens au sujet de la violation des droits politiques qui leur sont garantis par la constitution do l'Etat, statuera en dernibre instance lo tribunal administratif apree qu'olles auront passé par toutes les instances administratives.

XII. L'Armée.

Art. 38

La République Galicienne entretient pour la défense de l'Etat ot de ses frontières une armée régulière renforcée en cas de besoin sur la base du service militaire obligatoire.

Dans le cas ou la sécurité publique et l'ordre dans l'Etat sont menacés, les diverses unités de cette armée peuvent être employées sur l'ordre du Président do la République, pour rétablir la paix et l'ordre dans le pays.

Disposition transitoire sur la formation de la République Galicienne Indépendante.

Art. 39

Pour mettre en vigueur les décisions des Principales Puissances Alliées et Associées au eu jet de la formation d'un Etat Galicien Indépendant selon In statut ci-desus arrête sora constituée uno "Commission Interalliée pour l'Etat Galicien» à laquelle chacune don Principales Puissances Allióes déléguera un représentant.

Art. 40

Pour réaliser la tachn exposés ici ot pour donner a la population locale la possibilité d'y coopérer, la commiaeion

ainsi constituèe créera: “Le Conseil d’Administration” dont feront partie oept représentants délégués par le Conseil National Ukrainien de la Galicie Orientale au nom de la population ukrainienne, trois représentants délégués par l’organisation centrale politique polonaise au nom delà population polonaieo, et diru: représentants délégués par l’organisation centrale politique jaive au nom de la population juive.

Le Conseil d’administration est placé sous le protectorat de la Commission Interalliée pour l’Etat Galicien.

Art. 41

La Commission Interalliée pour l’Etat Galicien remettra de suite au Conseil d’Administration tout pouvoir politique et militaire dann lo territoire do .la République Galicienne. Le Conseil acquerra par ce fait, le droit de nommer les fonctionnaires, de prendre In. gérance deo fonds de l’état et de percevoir les impôts; il aura aussi le droit d’exécuter ses arrts, soit à l’aide des organes locaux de sureté, soit à l’aide des forces militaires formées de la population du pays.

Art. 42

Les droits et devoirs du Conseil d’Administration sont:

a) D’ordonner, au plus tard dans l’espace de trois mois à partir du jour de la prise en possession du pouvoir, les élections au Conseil d’Etat prévues par le présent statut.

b) D’ordonner dans l’espace de six semaines suivant l’élection du Président de la République, le Conseil d’Etat pour sa première séance sous la présidence du plus âgé et pendant laquelle, le Président prêtera serment conformément aux stipulations du président statut.

Immédiatement après la prestation du serment par le Président de la République et la communication, annonçant la formation du "Ministère d'Etat, le Conseil d'Administration déposera ses pleins pouvoirs entre les mains de la Commission Intéralliée pour l'Etat Galicien et remettra l'administration avec le fonds d'Etat aux mains du Président après quoi, sa tâche achevée.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 324. Рукопис. Оригінал.

№ 187
ЗВЕРНЕННЯ ПОСЛА МІСТА ЛЬВОВА ЕРНЕСТА ТЕОДОРА БРАЙТЕРА "ДО ЗЕМЛЯКІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ" ІЗ ЗАКЛИКОМ ДО ВИЗНАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Квітень 1921 р.

Полоса краю від Сяну по Збруч, це країна, на яку падали найващі удари варварської війни. У світі багато говориться про Англію і Францію, – але про Східну Галичину глуха тишина. Тишина та є з ціллю, а джерело її в мерзкій політиці, якої ціллю: звернути думки й сумління Европи на всі сторони світа, тільки не на ту нещасну полосу краю. Краще, коли Европа, коли цей нинішний псевдоцивілізований світ забуде про цей кусник землі й полишить його на ласку цего, що підлизується нинішним володарям світа й який вмовив в свою шовінізмом запоморочену голову і ненаситну душу, що ця земля мусить до нього належати!

А на цім куснику землі переходить населення від ряду літ справжнє пекло! Ні, неправда, не від ряду літ, але від цілих віків. Та лишім на разі минувшину а говорім тільки

про нинішню хвилю. Все, що підходить під поняття “ пекло”, це все відбивається на цему нещасному населенню. Душна, давляча, просто вбійча атмосфера, непевність завтрішнього дня, недостаток, доріжня, голод, найбільше крайна нужда, знущання, брутальна самовільність солдатески, перекупство державних функціонарів, хабарництво, загальна деморалізація, реквізиція останнього кусника хліба, інтернування або вязнення по тюрмах найбільше невинних людей, епідемічні хвороби, словом: сльози, роспука й руїна! І не дивниця, що цей, хто бодай короткий час перебував в цім пеклі, міг втратити всю віру в будуччину й сказавши собі: “ тут немає більше надії”, — забрати свої нужденні торби й піти на поневірку в широкий світ. І дійсно тисячі вибрали цю дорогу або думають на неї вступити, — бо справді, мандрівникам смачнійщий кусень хліба, чим розпучлива, в голоді, повільна, безнадійна веґетація в цьому моральному багні!

Так, безнадійне і розпучливе мусілоб бути завтра нинішного покоління і будучність цілих слідуючих поколінь. Бо хто знає минувшину цього кусника землі й дивиться незамраченими очима в будуччину, цей добре знає, що як що цей край окупований хвилево Поляками з дозволом держав антанти (буцімто зі страху перед “більшевицьким острахом”), мав лишитися при Польщі, то тоді мусять повторитися нещасні історичні події минулих віків. Бо цей край, то сфера тертя між Росією і Польщею, цілком така сама, яку творить Литва й Біла Русь.

Кожний Поляк, який не вчився історії свойого народу з підручників, спрепарованих з ціллю закриття правди, цей мусів прийти до переконання, що нещастя і проклоном, які тяжать на цілій минувшині Польщі, причиною її траґічних переходів й Судьби, було це хворобливе, засліплене стремління до експанзії на Схід за кожну ціну, хотяйби навіть за ціну істнування й державного життя. Цю еспанзивну політику ведено під найбільше ріжноманітними по-

кришками, а все під кличами, які чудово звучать, як н. пр. під кличем: несення римської культури на Схід, або: під Кличем християнського обовязку скроплення поганських лобів свяченою водою, або: одягнувшися в геройську драперію, відгривано ролю заборола християнства й спасителя Европи. Викрут йшов за викрутом і викрутом поганяв. Від Хороброго, який "вищербив" меч на брамах Київа (цікава леґенда, яка доказує вищерблення могучости Польщі), побіч Болька, що свої посягання на Схід заплатив бурею в своїй державі і втратив корону, побіч Казимира Великого, Ягайлонів і пізніще шляхотські "польські королята" йшли на Схід походи, йшли боротьби то з Козаччиною то з Москвою, аж до останньої хвилини істнування державної независимости, бої, які ніколи не дозволили Польщі сконсолідуватися і зорґанізувати в сильний державний орґанізм. І що осягнено цею проклятою шовіністичною забаганкою? Чи зумілося бодай настроїти прихильно до ссбе населення загарбаних насильством земель? Чи зроблено дещо для піднесення культури й добробуту цих "поборених" народів? Йдіть на Литву, йдіть на Білу Русь, ідіть на Україну – а почуєте, переконаєтеся, що імя Польщі, на жаль, згадує Литвин, і Білорусин і Українець і Жид зі страхом і проклоном! Ось результат цего несення римської культури, культури Заходу на Схід!

А чи Польща, хоча пролила тільки крови своїх дітей, добула й чи може колинебудь добути до цих земель права, санкціоновані етикою, культурою й сумлінням? Коли хто робить на другім насильство, розбій або морд і займе йому хату, чи набуває вже через те усвячене право до посідання цеї хати? Чи колинебудь можуть оправдувати літа або й цілі віки якийнебудь розбій і санкціонувати право до посідання загороди знасилуваного сусіда? Чи хотяйби й пролита кров десяток тисячів до сповнення розбою, може одержати санкцію перед лицем Справедливости? На ці питання хай дасть відповідь наша власна історія, історія

Польщі. Колись і нас знасилувано, розбито, й розбій і морд, який над нами поповнено, хотіли хвилеві володарі світа усанкціонувати договорами розбору Польщі. І чи вдалося це? Надійшов час, хотяйби по 150 літах і відізвалося сумління Людськости, подерто договори як паперову шмату, подоптано її й Польща – воскресла! Думка чесного й зі сумлінням Поляка може бути одна, одинока: Осудження всякого насильства, кожного розбою, кожного морду й рабунку!!

Історія росказує нам про трагічні переходи цего кусника землі, що лежить між Сяном і Збручем. Від досвіта середновічних віків по нинішний день йде кровава боротьба, яка нищить край і його населення. І не улягає найменшому сумнівови, що, колиб нинішний стан посідання мав стати усанкціонований володарями антанти, – то боротьба й воєнна хуртовина, одна після другої, перетягатимуть через цей нещасний край і нищитимуть населення до останка.

Східна Галичина, чи в руках цих чи инших, буде все тереном експльоатації для хвилевого її посідача, буде для нього на взір камерунських кольоній тереном визиску. Чейже найкращим на це доказом є теперішна хвиля, в якій буквально нічого не робиться для відбудови цего нещасного краю, а навпаки, визискується його й висисає з нього ще останні живучі соки, які в нього лишилися. Цілу Східну Галичину уважається за пашалік, а дорогий нашому серцю Львів, зіпхнено до ряду підупавшого містечка, Куликова, чи Пацанова!

Ми бажаєм вкінці спокою для цего мученого населення, бажаємо для нього добробуту й можливої суми щастя!!

І тому серед тверезих, які також дивляться в далечінь будуччини як Поляків так і Українців, зродилася ідея, яка хоче раз на все положити край цім віковим воєнним заверюхам, цему варварському нищенню людського майна й життя.

А цею ідеєю є:

ЗНЕВТРАЛІЗУВАННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ,
створення з неї самостійного державного орґанізму під протекторатом Союзу Народів. Зневтралізування Східної Галичини, як рів-нож в дальшім розвитку подій, Білої Руси й Польщі, розділить на все Польщу від Росії, цих двох смертельних ворогів, покладе край цему віковому кровавому тертю, увільнить населення цих земель від наїздів і воєнних заверюх, дозволить йому віддатися успішній господарській праці, а грядучим поколінням забезпечить щасливу будуччину.

Кожний тверезо думаючий Поляк зрозуміє й зрозуміти мусить, що Польща на цьому в дійсности нічого не втратить. Навпаки, її користь десятикратно перевищить ці втрати в областях, які замешкують народи, що ненавидять Польщу. Польща, ограничена на свої етноґрафічні кордони, скристалізується внутрішно і скріпиться політично і морально, а прихильними і приязними відносинами дипльоматичними й господарськими зі своїми сусідами одержить з певністю серед них, замість смертельних ворогів — невільників, які ненавидять її з цілого серця, — прихильних приятелів, — а крім цего примушена до покинення своїх шовіністичних аспірацій, які гонять її на Схід, буде приневолена посвятити час на будування сильного державного орґанізму і щиро занятися адміністраційними й економічними відносинами держави. В неї не буде міг істнувати нелад, який істнував у неї через цілі віки. А це все, чейже стократно більше цінне й пожиточне, чим всякі "геройські ескапади на Схід", які заколочують спокій половини Европи і нищать цілі краї, людське майно й тисячі людських істнувань.

В Східній Галичині, зорґанізованій як

Галицька Република,

яка позіставалаб під протекторатом і опікою Союзу Народів, в цій Републиці, в якій усі національности малиб безоглядно рівні права політичні, культурні, й релігійні, — мігби повстати державний орґанізм з дійсно ідеальними відносинами.

Бо ця полоса землі, яка своїм обємом є більша від Швайцарії, має в собі усі умовини до самостійного державного життя й до забезпечення населенню можливої суми добробуту. Природа вивінувала нас по королівськи! Нафта, сіль, калі, вугілля, дерево й земля, оця мати-земля, яку колись перед віками називано землею "пливучою молоком і медом", земля, що материнською рукою дає збіжжя. Ці скарби, при легкому піднесенню примислу в краю, моглиб створити з цеї републики дійсну перлину серед державних орґанізмів.

Ми, Поляки Східної Галичини, не маємо найменчого страху перед будуччиною, навпаки, повнота прав політичних, культурних і релігійних, яку заґарантувавби нам Союз Народів, запевнилаби нам всі умовини удержання й розвитку польськости й відповідного впливу на судьбу цеї землі. Ба, що більше моглаби й мусілаби забезпечити кожній поодинокій одиниці право до свободи ділання, забезпечити нетикальність обсягу її праці, забезпечити становище, яке вона занимає. Дійсним благословенством булоб зреалізування цеї ідеї зневтралізування Східної Галичини, бо воно забезпечилоби цему нещасному населенню, мученому від тільки літ воєною хуртовиною, супокій і можливість відбудування знищеного краю, увільнилоб будучі покоління від цеї страшної змори воєнних варварств, наїздів, хаосів, нищення людського добутку й людського життя й забезпечувалоб усім нам і нашим наслідникам можливу до осягнення суму щастя!

Тому кожний чесний Поляк, який не є заражений скаженим шовінізмом, перейметься киненою ідеєю, стане під її прапором і буде боротися за

САМОСТІЙНУ, ВІЛЬНУ І СВОБІДНУ
без невільника й пана
ГАЛИЦЬКУ РЕПУБЛИКУ!

Що ця ідея не є утопією, доказує факт, що так серед Литовців, як і Білорусинів найшла голосний

і щирий відгомін. В тім дусі ведеться там пропаґанда, йде широка аґітаційна праця. Але не тільки серед них. Ідея сотворення ланцюха независимих держав від Балтійського по Чорне Море, держав, які розгороджують Польщі від Росії, найшла приятелів і представників як в Парижі так і в Льондоні, серед мужів, що рішають про наміри й кроки антанти.

Найшла вона також признання серед найчільнійших членів Союзу Народів, а репрезентанти Совітської Росії і України підчас мирових переговорів в Ризі, прихилилися гарячо до зреалізовання цеї ідеї.

При добрій волі і праці, при вмілій і щирій аґітації з нашого боку, маючи до помочі приклонників серед инших міродатних держав і народів, з певністю дасться нам зреалізувати таке важне для населення й для щастя міліонів людей діло, якого одним із найважніщих огнив є: Унезалежнення Східної Галичини або створення

ВІЛЬНОЇ НЕЗАВИСИМОЇ ГАЛИЦЬКОЇ РЕПУБЛИКИ!

Хто вірить в щасливіщу будучність хай стає до праці!

Відень, в квітні 1921.

Ернест Теодор Брайтер в.р.
Посол міста Львова.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 310. Машинопис. Копія.

№ 188
ЛИСТ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРУ ФРАНЦІЇ АРІСТІДОВІ БРІАНУ ПРО ОКУПАЦІЙНИЙ РЕЖИМ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ З ДОМАГАННЯМ СПРАВЕДЛИВОГО ВИРІШЕННЯ ЇЇ ДОЛІ

Не раніше квітня 1921 р.

Ексцеленціє!

Сан Жерменським мировим договором розвязано всі питання, що доторкають ліквідації Австро-Угорщини, з виїмком одного тільки питання: Східної Галичини. Ся країна богата природними богацтвами, важна своїм географічним положенням як поміст між Середущою і Східною Европою, заселена людністю 5.450.000 якої більшість переважаючу творять Українці; частина того самого народу, що заселює Україну (давну південну Росію).

Після розпаду Австрії з початком падолиста 1918 р., українське населення у виконанню права свого національного самовизначення реституувало на теріторії Сх. Галичини давну Українську Галицьку Державу з верховними державними орґанами: Парляментом і Правительством. Проти так зреалізованого права на самовизначення виступила Польща війною для заспокоїння своїх анексіоністичних змагань. Для оборони своєї державної незалежности молода Галицька Держава зорґанізувала 120.000 армію. Підчас сеї польсько-галицької війни інтервеніовала двічи Найвисша Рада предкладаючи обом воюючим сторонам завішення оружа; першого предложення перемиря (лютий 1919) не могли приняти Українці, як для себе кривдячого; друге (май 1919) справлене в користь Українців відкинула Польща. Перед перемогою польських сил, скріплених армією Галєра, призначеного державами Антанти для боротьби

з Большевиками, мусіла після девятимісячної боротьби з кінцем липня уступити з краю українська-галицька армія і її Уряд. (Сей послідний веде державні діла за границею, удержуючи в Парижи свою делеґацію на конференцію миру). Коли польська армія заняла була більшу частину Східної Галичини, Найвисша Рада Мирової Конференції рішенням з 25/.6.1919. дозволила польській армії продовжати свої операції по ріку Збруч (східну границю Галичини) та рішила, що політична судьба Східної Галичини буде дефінітивно рішена самими мешканцями краю, які виконають право свого національного самовизначення. Поки що договором в Сан Жермен з 10. вересня 1919 арт. 93 суверенність над Східною Галичиною застережено державам Антанти.

На основі згаданого рішення з 25. червня 1919 Польща від липня того року досі держить Галичину у мілітарній окупації, якою користуєся в ціли екстермінації там українського племена. Зараз після заняття краю Поляками, десятки тисяч Українців осаджено в вязницях; богато увязнених померло наслідком побоїв, голоду та епідемічних недуг.

Українська Національна Рада у своїх нотах звернених до правительств держав Антанти навела стокільканайцять случаїв убійств довершених безкарно польськими військовими орґанами на Українцях. Уважаючи Східну Галичину за інтеґральну частину польської держави, польські окупаційні власти карають вязницею тих, що не признають в тім краю польської державности. Около 2.000 державних урядників Українців польські окупаційні власти не приняли до служби ані вже третий рік не виплачують їм ніяких платень. В богатьох українських селах нема ніякої школи чимало українських шкіл перемінено на польські. Українські приватні середні школи, удержувані добровільними датками суспільности, польські власти закривають /ґімназії Городенка, Снятин/ українська молодіж вже третий рік виключена від науки в одинокім в краю університеті львівським, і не дозволено для неї уладити приватних університетських

курсів. На українське населення накладають польські окупаційні власти високі контрибуції і реквізиції, крім того поодинокі польські військові та стоціоновані в краю масово польські військові відділи своєвільно і безкарно граблять населення, допускаючися над ним жорстоких знущань. (н. пр. на днях одержую відомість, що в селі Переділниці, вимірено 50 нагайок 70 літному старцеви, українському селянинови Панчикови за те, що не хотів добровільно віддати польським жовнірам свого будівельного матеріялу, призначеного на будівлю хати, спаленої польським військом).

В кінць переводжена у Східній Галичині польська кольонізація грозить загладою українському племени в його основі 78,9 % усеї аґрарної власности у Східній Галичині се господарства нездібні удержати себе самою аґрікультурою з приводу малого простору своїх посілостей. Колиби всю земельну більшу власність дорогою аґрарної реформи розділено між місцеву рільничу людність, то з усіх рільничих господарств, не створилоби економічно самостійних одиниць. Колиж польські окупаційні власти у Східній Галичині застановили свобідний оборот землею а на землі більшої посілоти осаджуєся при підмозі тих властей польських кольоністів, справаджених з поза краю, то місцевому населенню, яке постійно зростає відбирається одинокий варстат праці і спосіб виживлення. (запримітити треба, що у Східній Галичині майже не розвинена індустрія, яка абсорбує в инших краях викинений зі села пролетарят, а еміґрація з краю з приводу значно збільшених коштів транспорту і господарського інвентаря не можлива). Теперішне і будучі покоління українського селянства у Східній Галичині, засуджується таким робом на фізичну деґенерацію і повільні муки вимирання протягом десяток літ. Через те створюється на межі сучасної Росії огнище не вгасаючої боротьби, веденої за збереження життя 4.000.000 населення, яка принести може необчислені шкоди моральні, суспільні і політичні не тільки самому населенню Сх. Галичини.

Східна Галичина під оглядом ґеоґрафічним є інтеґраль-

ною частиною давної російської України (званої давно південною або Малою Росією). З тої причини вона звязана з тоюж теріторією економічними життєвими інтересами. Крім того українське населення Східної Галичини звязане з населенням давної російської України звязком крови, як оден і той самий нарід. Завдяки тим звязком Галичина може відограти преважну ролю в упорядкованню відносин на Сході Европи. Нарушувати ті всі звязки значить нарушувати права природи. Здержувати теперішний стан повного безправства (бо населення Східної Галичини не є навіть хоронене приписами Гаґської конвенції, якої не підписала Польща, тому що в часі тої конвенції, Польща ще не істнувала, як держава) або оставляти Східну Галичину в якім не-будь хочби провізоричнім звязку з Польщею, се значилоби, ослаблювати ті сили, які моглиби пособляти консолідації мирних відносин на Сході Европи і вдержувати небезпеку для мира, яка постійно тліє або тлілаби в місце дуже вражливім під політичним і стратеґічним оглядом.

Я свідомий того, що мир, якого так горячо бажаю свойому народови і цілому нещасному краєви, вимагає надзвичайних жертв усіх інтересованих сторін. На таку жертву готовий український нарід і його політичний провід. Бажаючи подати польському народови руку до згоди, українська більшість готова булаби зректися своїх належних її прав більшости і признати двом другим заселюючим народам, політичну рівноправність, і у відношенню до їх чисельної сили, конституцією забезпечену співучасть в управі Східної Галичини, як самостійної держави, замість, щоби їм признані були тільки права національних меншостей.

Проєкт такої конституції доручила Українська Національна Рада Східної Галичини правительствам держав Антанти і от сим дозваляю собі звернути на неї увагу Вашої Ексцеленції, як на єдину розвязку болючої Східно-Галицької проблеми. Уконституовання із Східної Галичини такої держави, як Швайцарії Сходу, лежить в життєвім інтересі краю, в добре зрозумілим інтересі внутрішної і зовнішної консолі

дації молодої польської держави, та в кінці в інтересі безпеки Франції та мира Европи.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 313. Машинопис. Копія.

№ 189
ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СТАТУТ НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ДО СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

3 травня 1921 р.

На внесення Уповноваженого для Справ Закордонних установляю отсей статут для Надзвичайної Дипльоматичної Місії до Зєдинених Держав Америки.

1. Отся Надзвичайна Дипльоматична Місія складається з голови Надзвичайної Дипльоматичної Місії п. д-р. Роберта Березовського і секретаря п. д-р. Луки Мишуги.

2. Отся Надзвичайна Дипльоматична Місія має на меті: уладити наші справи фінансові та підпомогти діяльність нашого уповноважненого представника в Зєдинених Державах Америки, аби чим скорше виєднати визнання Галицької Републики.

3. Передвступні, підготовні та інформаційні заходи піднимає голова Надзвичайної Дипльоматичної Місії за порозумінням зі своїм секретарем, зглядно відпоручає свого секретаря до виконання вказаних чинностей.

4. Всі важнійші політичні і репризентаційні виступи перед офіціяльними особами, має п. голова сеї Місії відбувати колеґіяльно разом з п. д-р. Льонґином Цегельським, нашим дипльоматичним представником в Зєдинених Державах Америки.

5. Секретар Надзвичайної Дипльоматичної Місії виконує обовязки, яких вимагає внутрішне діловодство Місії та

полагоджує ті справи, які будуть йому доручені головою Місії. Він має бути при колеґіяльних нарадах з голосом дорадчим, – та йому належиться одвітне місце при виступах репрезентаційних.

Відень, дня 31. мая 1921

Печатка (Підпис)
Є. Петрушевич
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 14, арк. 17–18. Машинопис. Оригінал.

№ 190
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ СТОСОВНО ПОЛІПШЕННЯ СТАНОВИЩА УКРАЇНСЬКИХ УРЯДОВЦІВ У ВІДНІ

5 травня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижі.

На домагання загальних зборів урядовців української народности, пробуваючих у Відні, маю честь іменем Української Національної Ради Східної Галичини представити Високій Раді: справу конечного уладження службових відносин тих урядовців української народности, зі Східної Галичини, – що по розпаді австро-угорської монархії осталися у Відні.

1). Одна часть тих урядовців в числі 27ми, після долученого тут спису була за часів австро-угорської монархії іме-

нована австрійськими урядовцями у Відні і тут виконувала свої урядові обовязки аж до часу розпаду австро-угорської монархії. Отсі урядовці були не тільки австрійськими горожанами, але силою урядового іменування до Відня набули вони також право приналежности до громади міста Відня.

Але по розпаді австро-угорської монархії в падолисті 1918 р., зістали ті урядовці — заняті по більшій части при центральних властях давної Австрії — увільнені від урядової служби, лиш тому, що вони є української народности, то значить проти постанов артикулів 64 і 67, сан-жерменського мирового договору. Та на разі признала їм Австрія в переважній части: давні їх службові побори, які вони побирали перед падолистом 1918, як підмогу, що в теперішних відносинах фінансових Австрії зовсім не вистарчає на заспокоєння найконечнійших потреб їх життя.

Що до тих 27-ми урядовців української народности, є аномалія незвичайна, бо вони ні в службі ні спенсіоновані. Австрійська Република не хоче їх приймати до служби, бо вони не є німецької народности, а до Східної Галичини не можуть вони вертати, бо Східна Галичина є окупована Польщею і там не допускають їх до обняття урядової служби: таксв. Польські Комітети Народової Оборони, неправні вимагання визнавання польської державности над Східною Галичиною всупереч постанові артикулу 91. сан-жерменського мирового договору, гроза інтернування і всякі инші переслідування польського окупаційного режіму.

2). Ще гірша доля стрінула другу частину урядовців української народности, в числі 21, долученого спису, котрі в часі розпаду австро-угорської монархії перебували у Відні як посли парляментарні або задля инших занять та до Східної Галичини з причини небезпеки переслідування зі сторони Поляків не могли вернути або пізнійше з рідного краю до Відня мусіли втікати. Та деяким з тих австрійський уряд уділяє підмоги, невистарчаючої на життя, але більша їх частина побирає тільки незначні підмоги від Уряду Укра-

їнської Національної Ради Східної Галичини, котрого фонди вичерпуються так, що отсі урядовці української народности стоять перед голодовою смертю.

3). Подібно мається справа і з пенсіоністами української народности, що пробувають в Австрії, бо після австрійського закона пенсійного з 18. марта 1920, Віз. д. 132, не дістають вони такої пенсії, яку цей закон признає австрійським пенсіоністам, але одержують після давних австрійських приписів так мінімальну пенсію, що не вистарчає в теперішних часах дорожнечі на найнужденнійші удержання.

Отся постанова австрійського закона є незгідна з постановою артикулу 66. сан-жерменського мирового договору, бо вона виключає від користання новим законом пенсійним тих урядовців, занятих у Відні, котрі там дістались, з країв давної Австрії, що не входять в склад теперішної Австрії, то значить виключує урядовців ненімецьких народностей. Тут виступає ярка несправедливість, яка діється тим пенсіоністам, коли при вимірі їх пенсії не узгляднується цеї обставини, що вони в часі своєї чинної служби платили пенсійний податок в повновартній валюті австрійській передвоєнній, як австрійська корона вище стояла від швайцарського франка!

З тих причин та з огляду на недокладну постанову артикулу 216. сан-жерменського мирового договору заходить конечна потреба занятися долею урядовців української народности зі Схід-ної Галичини, що остають в теперішній Австрії. Тому зволить Висока Рада розпорядити:

1) Аби австрійських урядовців української народности, катеґорії під 1/ вище означеної, допущено в Австрії до чинної служби або на їх жадання перенесено їх в стан спочинку, трактуючи їх на рівні з австрійськими урядовцями німецької народности.

2) Аби бувшим австрійським урядовцям української народности зі Східної Галичини, катеґорії під 2/ вище

означеної, пробуваючим в Австрії, виплачено належні їм активні побори службові від часу розпаду австро-угорської монархії та уможливлено їм без всякої перепони свобідний поворот на їх давні урядові місця у Східній Галичині, по думці артикулу 92. сан-жерменського мирового договору.

3) Аби австрійські пенсіоністи української народности, категорії під 3/ вище означеної були трактовані в Австрії на рівні з австрійськими пенсіоністами німецької народности.

Відень, 5 мая 1921.

Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Рукопис. Оригінал.

№ 191
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОСИЛЕННЯМ ТЕРОРУ ПОЛЬСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

10 травня 1921 р.

І знов події двох останніх місяців примушують мене, іменем Української Національної Ради Східної Галичини, предложити Високій Раді нові акти самоволі польського окупаційного режіму супроти українського населення Східної Галичини. Отсі події маю честь подати до відома Високої Ради на підставі самих звідомлень преси, допущених цензурою польської окупації у Східній Галичині.

1. До цих нових актів знущання над культурним життям українського народу у Східній Галичині належить в першім ряді: закриття українського студентського Союза у Львові польськими властями в дні 29. квітня ц. р. Отсе розвязання організації українських студентів наступило за те, що сту-

денти української народности домагалися доступу до наук на одинокім університеті краю у Львові; допущення професорів української народности до відбування викладів та привернення тих прав які вже за часів давної Австрії прислугували Українцям на університеті у Львові, – одинокім університеті в цілій Східній Галичині!

Отсе говорить само про себе, що Українцям заборонений доступ до університету, та що їм навіть не вільно цего домагатися на своїй землі під польською окупаційною владою!

2. При цій нагоді доставили польські окупаційні власти ще оден прилюдний доказ нехтування прав української мови як матірної мови значно переважаючої більшости всего населення Східної Галичини. Бо не зважаючи на домагання голови Українського Студентського Союза, п. Ярослава Чижа – польська дирекція поліції у Львові списала з ним відносні протоколи в польській мові та знов не зважаючи на його протести, приказала йому підписати їх.

Так виглядають національні права українського населення Східної Галичини під безправною польською окупацією!

3. А як виглядає релігійна толєранція супроти греко-українського віроісповідання, це виказує факт, що суд повітовий, Секція III у Львові, визначив на той сам день 29. квітня ц. р. то є в Велику Пятницю судові розправи, в яких мали виступати сторони й інтересовані української народности. Та на цей святочний день також цивільний суд у Львові визначив процесові розправи для українських сторін.

4. Факти безнастанних і нелюдських знущань польських окупаційних органів над безборонним українським населенням у Східній Галичині такі численні, що обмежуємося тільки до наведення деяких прикладів, аби не надуживати увагу Високої Ради.

Зосібна, Богдан Гандзюк 13. літний ученик гімназії, з Торського, коло Заліщик, увязнений вже другий рік в польській тюрмі в Пйотркові, хоч ніякий закон культурної держави не карає нелітців понище 14 років життя, на мнимі злочини;

– дня 21. марта ц. р. польський жовнір з 6. полку уланів в Золочеві разом з поручником Пятковським тяжко побили і покалічили: Івана Гудиму, Мих. Коваля і Михайла Сеня – без причини;

– дня 27. марта ц. р. польські кавалеристи напали на гурток українських дітей в Немирові, тратували їх кіньми та побили на вулиці: Грицька Токарчика і Писарівського;

– Михайло Полюга зі Ставчан коло Городка, вернув при кінці марта ц. р. з польського табору інтернованих в Пикуловичах коло Перемишля, але наслідком польських побоїв став колікою невилічим;

– дня 3. квітня ц. р. у Стілську коло Жидачева, польський жандарм побив без причини селянку Рузю Гунька до крови, та в тім звірстві не отямила його навіть мала дитина на грудях матери;

– в цій місцевости допускаються польські жандарми таких нечуваних бестіяльств, що самовільно зганяють людей на площу і обкладають буками мущин, жінок і старців; там безправно заарештували вони навіть начальника громади Василя Гудза, а тепер пошукують за місцевим священником о. Гаврилюком, що мусів через те покинути парохію і укривається перед злочинною рукою польських жандармів;

– в Підгороддю коло Рогатина, тяжко побили польські жовніри при кінці марта ц. р. Пилипа Малецького і його жінку та покинули їх побитих в рові, а відтак дня 9. квітня ц. р. тяжко побили там Андрія Бойкевича і його сина Івана, а другому синови підпалили будинки та далі побили тяжко Теодора Когута, малого хлопця Василя Михальського як також господарів: Михайла Матвійцева і Миколу Олійника;

– дня 15. квітня ц. р. в Любіні великім коло Городка, польські жандарми: Нєдзвєцкі і Голуб закували Софію Ільчишин і привязали її до стовпа та немилосердно побили, а відтак били її дітей: Настю і Василя, за те, що вони випрошували свою матір від катування;

– дня 16. квітня ц. р. побив польський жандарм Юрия Головацького в Свершківцях, повіту Заліщики, і ще отся справа опинилася в суді повітовім в Товстім до ч. 66/21;

– в днях 18. і 19. квітня ц. р. побили польські жандарми в Желехові великім коло Камінки Струмилової: Йосифа Яцишина, його жінку і двоє дітей їх (одно осліпло на очі);

– дня 19. квітня ц. р. побив польський жовнір в громаді Белзець коло Золочева: Грицька Гавуру, крісом так тяжко, що цей бореться зі смертю, за те, що він боронив свою жінку перед рабунком;

– дня 21. квітня ц. р. помер Юрко Головецький господар зі Свершковець, повіт Бережани, від варварських побоїв польських жандармів Дурбайла і Жура, як це ствердила при секції польська судова комісія;

– дня 22. квітня ц. р. замордували польські поліцаї з Ясенева горішного на области громади Устєріки, повіт Коссів, чесного Гуцула Федя Чемпренчука...

І так іде далі, безнастанно і безкарно польський звірський режім окупаційний у Східній Галичині перед лицем всего культурного світа, що находиться в блуді, думаючи досі, – мовби Польща була культурною державою!

5. Та польська окупаційна влада по при знущання над безборонним українським населенням у Східній Галичині руйнує його матеріяльно, накладаючи на него ріжного рода данини, змушує його до ріжного рода чинитьб, та переводить масово реквізиції. Для ілюстрації подаємо деякі докази:

– Усі мешканці міста Стрия одержали такий друкований наказ заплати данини: "До пана... в Стрию. Горожанська оціночна комісія в Стрию, наложила на пана обовязок заплати квоти... польських марок, як одноразову данину на польського жовніра. Отся данина мусить бути негайно заплачена під загрозою примінення примусових средств по мисли розпорядку Ради Оборони Держави з дня 25. серпня 1920. Стрий, 3. лютого 1921. Старости: Новак, Предсіда-

тель Ради Повітової Бруніцкі, правительственний комісар міста: (підпис нечиткий).

– В селі Корчині Рустикальнім, повіт Стрий, ком. Голембйовскі зарядив примусову контрибуцію. Без блищого пояснення, без якого небудь повідомлення населення, бере він від кождої хати по 200–400 марок!

В селі Жиравка, повіт Львів, зявився 6 квітня ц. р. польський екзекутор зі Львова, та хоч ніхто в селі не одержав наказу заплати якогось податку, розпочав фантування рухомостей. І так: Анні Питиль зафантував дві подушки, а від Марії Питиль вимусив заплату податку 1400 марок, Емілія Шавіль заплатила 1700 марок, Іван Шавель 2000 марок, Петро Стецина 200, і тд.

– Розкинені польські військові відділи по селах Сх. Галичини реквірують на власну руку, що їм лиш попаде, і так: дня 19. квітня ц. р. в селі Переволочна, повіт Золочів, жовніри 6-го польського полку уланів під проводом капрала Маріяна Пайонка, вдерлися на обійстя господаря Гриця Литвина, який лежав хорий на тиф, і почали забирати йому сіно. При тім побили його стару матір і шурина його: Івана Коваля.

– По селах золочівського повіту, в Княжім, Почапах, Хильчичах, Ляцькому і и., закватировано в останніх днях відділи кавалерії польських військ. Часті кватирунки, переводжені протягом цілої війни, винищили вже й так тамошне населення в страшний спосіб. Теперішні одначе перевищають своєю безоглядністю все, що було досі. А щоби ніхто не перешкаджав їм красти, заведено виїмковий стан і заборонено селянам виходити з хати по 9. год. вечером, так, що вони тільки з вікон можуть глядіти, як рабується їх майно!

Те саме робить польська жандармерія:

Дня 4. марта ц. р. приїхала до Хоросна Старого, повіт Львів, польська жандармерія на реквізицію збіжжа у селян. Між иншими зайшли жандарми також до хати вдовиці Еви Гуменної. Її на цей час не було дома, тільки пятеро дітей.

Польські жандарми Пйонтак й Гарайда, питали дітей, де є мати. А коли ці не вміли на це відповісти, оба жандарми били їх по лиці і штовхали кольбами, а молодшому хлопцеви, Михайлови, завязали шию перевеслом і підтягали в гору, а потім вкинули його в яму з картофлею і приказали гавкати! Після цего забрали жандарми овес і ячмінь з комори, які були призначені на засів. Дня 9. марта ц. р. зарядили ті самі польські жандарми вимолочення у цеї вдовиці 10 кіп жита, забрали з цего 4 кірці без ніякої заплати, ні поквітування, а решта збіжжя пропала в соломі, або розсипалася.

В половині марта ц. р., знов польські жовніри, що безправно реквірували по селах Цеперів, Руданці, Ременів і в других селах львівського повіту, в селі Руданцях побили тяжко селянина Ст. Жижковича за це, що не хотів дати здерти блюзки жовнірам зі свого 14-ти літного сина. Лежачого копали його польські вояки ногами та обкладали крісами, аж зломили руку.

В тому самому селі польські жовніри побили тяжко селян: Івана Хомяка, Степана Леська і Михайла Підгайного, якому розбили цілком голову і який від побоїв напух.

Та для доповнення образу цих польських рабункових реквізицій, що є нічим иншим як розбійничими погромами нещасного населення Східної Галичини, дозволяю, собі долучити копію листу польського жовніра в прилозі, котрий виказує комплєтну анархію польської влади.

6. Насильне асентерування Українців у Східній Галичині до польського війська, що було часово здержане наслідком наших протестів, внесених до Високої Ради – тепер підняла знов польська окупаційна влада.

І так в повіті Чортків забирає польська окупація примусово Українців до польського війська від місяця марта ц. р. Зосібна примушено там до військової служби Івана Маланчака з Бичковець, Василя Фаріона з Ридодуб, Миколу Білявого зі Звиняча, Цибульського з Бичковець, Михайла Білака зі Скородинець. Асентерунок так відбувається, що

польська жандармерія під крісами приводить українця до староства і тут їх асентерує, хоч вони утверджують, що вони Українці. Один з них заявив комісії: "Я українець і я до асентерунку розпиратися не буду, хіба, що силою роздінете мене!" Не зважаючи на такий протест, комісія заявила йому, що він взятий до польського війська.

В повіті Збараж, ходить польська жандармерія від села до села і покликуючися на устний приказ староства, забирає Українців до війська. І так нпр. в Лубянках нижних, забрано Василя Росола і Гриця Залудського – обох Українців, до польської армії.

В повіті Дрогобич, в місцевости Тустановичі зарядив міський комісар Кобак і устно дав приказ поліції, щоби всіх мешканців міста, себто Українців, Жидів і Поляків, піддати перeглядови і то протягом 24 годин.

Польська повітова команда доповняюча в Самборі, розіслала до всіх громадських урядів в повіті Старий Самбір, обіжник того змісту: "Ч. 124/2/ Міністерство військових справ зарадило через поборові власти і власти доповнення заснування експедиційних книг загального ополчення. Всі уряди громад спорядять безпроволочно поіменний спис всіх ополченців без огляду на народність, це є Поляків, Українців і Жидів, уроджених в рр. 1901, 1902, 1903, – кождий річник зокрема і предложать його після поданого взору найпізнійше до 13 марта 1921 евіденційному офіцерови в Старому Самборі.

Другий документ звучить так: "До греко-католицького уряду парохіяльного в Старому Самборі. До відома в цілі виставлення екс оффо метрик уроджених ополченців з літ 1901–1903 включно і оголошення цего розпорядження з проповідниці. До всіх урядів, що ведуть метрики уродження рим.-кат, греко-кат. і жидівського в повіті...

"Повітова доповняюча команда в Станиславові. Евіденційний офіцер в Станиславові. Ч. 170 Всечесному урядови

гр.-кат. парохіяльному в... По думці тимчасового устного розказу М.С.В. ч. 144. Дз роз. В. ч. 7. прошу о надіслання метрикальних витягів мущин, уроджених в 1901–1903. Негативні виказі належить також надсилати (для кождої громади річниками осібно) найдальше до 10. квітня 1921. Витяги ті мають послужити до заложення лист загального ополчення, як також лист іменних (лист поборових). Проситься о додержання речинця, Станиславів, 24 марта 1921. Офіцер евіденційний в Станиславові, Щитек в. р.

Михайло Залєський, зі села Ставчани, пов. Городок, вернувши з австрійського війська, зголосився 1918 р. добровільно до українсько-галицької армії, та відтак вернув з України на весні 1920. По його повороті прийшло від польського староства візвання, щоби він ставився до бранки в Городку. Одначе він до цеї бранки не пішов. В осени 1920., зловили його польські жандарми і віддали до арешту в Городку, з арешту завели його силоміць до бранки і асентерували, – але він не присягав, кажучи: "Я щирим серцем служив при українській армії, а при польській служити не буду, хотяй би мене вбито!". Та його таки відставлено просто до війська. Третого дня пустив Михайла Залєського польський підофіцер на дводневну відпустку до дому, одначе він вже до війська не вернув. Від тоді шукають за ним жандарми і то по шістьох відразу. Жандарми ці говорили до його матері: "Як ми його зловимо, то він вже на світі не буде жити".

За те зараз візвали польські власти до бранки його брата Івана Залєського. А коли він не явився, впали польські жандарми до його хати, – скували лежачого в постелі і хорого поволікли до повітового міста Городка, де запроторено його в тюрму, а потім насильно заасентерували до польського війська.

Вкінці, польські жандарми хотіли також насильно забрати до польського війська другого брата Миколу Залє-

ського, та він полишив господарство, жінку й діти і до тепер десь укривається.

Так представляється та добровільна служба у польськім війську, про яку так рішучо згадував п. польський делегат Ашкенази!

7. Справу кольонізації Східної Галичини спровадженими з поза її границь Поляками провадить Польща, не зважаючи на заборону Високої Ради, так інтенсивно, що польський сойм у Варшаві призначив на отсю ціль два міліярди польських марок! Та до Східної Галичини спровадила Польща в останнім часі 50000 польських кольоністів, що забирають землю безземельним і мало-земельним українським рільникам.

Тому вважаю моїм обовязком ще раз звернути увагу Високої Ради на катастрофальні наслідки цеї убійчої політики Польщі супроти українського населення Східної Галичини, що нетерпеливо жде ратунку від великих держав Антанти, бо в противнім разі може Східна Галичина перемінитися в Македонію Сходу, і в розпуці шукати захисту в обняттях більшевизму.

А на докінчення усіх самовільних актів Польщі супроти Східної Галичини, радить тепер польський сойм у Варшаві над виборчою ординацією, яку хоче насильно накинути також для Східної Галичини, аби тим чином проти волі великих держав Антанти, як також проти волі населення цеї території безправно перевести інкорпорацію Східної Галичини до Польщі!

Проти тих всіх актів самоволі і безправства Польщі підносить Українська Національна Рада Східної Галичини як найбільше рішучий протест на руки великих держав Антанти як теперішного суверена Східної Галичини.

Та як з одної сторони закон людської справедливости домагається від культурного світа: безпроволочно усунути польську оккупацію зі Східної Галичини, аби увільнити населення цеі території від варварських переслідувань,

терпінь і страшних мук, – так право національної справедливости наказує нам домагатися від великих держав Антанти, аби спираючись на прінціпі самовизначення народів, зволили рівночасно приступити до вирішення політичного і державного становища Східної Галичини, конституючи як назалежну Галицьку Державу свобідних народів по думці нашого предложення з 30. квітня ц. р., так як тільки незалежна і правно уладжена Галицька Держава може покласти кінець тому хаосови, який витворили імперіялістичні змагання Польщі до чужих територій на розмежжі Сходу Европи.

Відень, дня 10 мая 1921.

Д-р **Євген Петрушевич** в. р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Рукопис. Оригінал.

№ 192
ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ З ДОДАТКОМ ст. 39–42 "ПЕРЕХОДОВИХ ПОСТАНОВ ДОТИЧНО КОНСТИТУЮВАННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ"*

12 травня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижі.

Нашою нотою з дати: Відень, 30 квітня ц. р. мав я честь іменем Української Національної Ради Східної Галичини предложити Високій Раді: проєкт державної орґанізації Східної Галичини як Галицької Републики свобідних народів, що одиноко відповідає інтенціям великих держав Антанти і бажанням населення Східної Галичини.

Задля уможливлення чим скорійшого запровадження спокою і правного ладу та постійного сконсолідування державних відносин у Східній Галичині під протекторатом великих держав антанти, як також створення відпорности Галицької Републики супроти всякого ворожого наступу зпоза границь сеї держави, маю честь представити отсим Високій Раді: в дечім відмінний проєкт Переходових Постанов дотично конституовання ./.незалежної Галицької Републики./. до ласкавого розваження і вирішення.

* Завершальні статті до "Основ державного устрою Галицької республіки" від 30 квітня 1921 р.

Прошу приняти заяви моєї найглибшої пошани.

Відень, 12. мая 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

ПЕРЕХОДОВІ ПОСТАНОВИ
дотично конституовання незалежної
ГАЛИЦЬКОЇ РЕПУБЛИКИ.

Артикул 39.

В ціли впровадження в життя постанови скоалізованих Великодержав про творення незалежної Галицької держави на підставі принятої для неї як вище орґанізації, відпоручується "Міжкоаліційну Комісію для Галицької Републики", до котрої скоалізовані великодержави висилають по одному представникови.

Артикул 40.

Задля переведення повищого завдання має бути безпроволочно утворене тимчасове правительство, зложене з 12 членів, – до котрого покликує Президент Української Національної Ради Східної Галичини: сімох членів української народности. трьох членів польської народности і двох членів жидівської народности з поміж політичних орґанізацій Східної Галичини.

Тимчасове правильство Галицької Републики стоїть під протекторатом Міжкоаліційної Комісії для Галицької Републики.

Артикул 41.

Міжкоаліційна Комісія для Галицької Републики передасть негайно тимчасовому правительству на місці: всю політичну і мілітарну владу на території Галицької Репуб-

лики, котре тим самим одержує право установляти урядників; обняти у свій заряд краєві і державні фонди та стягати податки, як також право екзакутиви своїх заряджень, що виконує при помочі місцевих орґанів безпечности та при ужиттю мілітарних сил, зорґанізованих з населення Східної Галичини.

Артикул 42.

Тимчасове правительство є обовязане безглядно придержуватися основ постановленої як висще орґанізації (конституції) Галицької Републики.

Зосібна, тимчасове правительство Галицької Републики має:

а) найдальше до трьох місяців, числячи від дня перейму влади, перевести вибори послів до Державної Ради, по думці постановлених висше основ орґанізації; –

б) В дальших шести тижнях, перевести передвиджений в повисших основах вибір першого Президента держави;

в) Найдальше до 14 днів, числячи від дня вибору Президента держави скликати Державну Раду на її перше засідання, на котрім обійме провід найстарший віком, та на котрім засіданню зложить Президент держави присягу, передвиджену в основах орґанізації держави.

По зложенню присяги Президента держави і повідомленню про утворення ним першої державної міністерії, передасть зараз тимчасове правительство всю державну владу враз з краєвими і державними фондами Галицької Републики в руки її Президента і вважати ме своє завдання за скінчене. –

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 193
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ З ПРИВОДУ РОЗПОДІЛУ МАЙНА ЗАЛІЗНИЧНИХ ГУМАНІТАРНИХ ІНСТИТУЦІЙ АВСТРО-УГОРЩИНИ

14 травня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів в Парижі, в справі ліквідації давних австрійських зелізничих гуманітарних інституцій.

ВИСОКА РАДО!

По мисли артикулу 275. Сан-жерменського мирового договору, має австрійське правительство передати сукцесійним державам фонди, зібрані правительством та адміністраційними органами бувшої австро-угорської монархії, як також ділаючими під їх контролею публичними або приватними корпораціями, що є призначені на удержання всяких соціяльних і державних обезпечень на відносних областях.

Наслідом цеї постанови є австрійське правительство також зобовязане виділити часть майна тих фондів і гуманітарних інституцій, що стояли перед розпадом Австрії під зарядом австрійських урядів зелізничих. Декотрі з сукцесійних держав вже звернулися до австрійського уряду з жаданням переведення того розділу і в найблищому часі, має уряд австрійський приступити до передачі того майна.

З того поділу має по мисли постанов Сан-жерменського договору, припасти відповідна часть фондів поданих в прилозі також на державну територію Східної Галичини як складову частину бувшої австро-угорської монархії.

Державне становище Східної Галичини досі не є ще вирішене Найвищою Радою Мирової Конференції а Польща

як тимчасовий окупант Східної Галичини, не має права до власности цего майна, що з розбору бувшої австро-угорської монархії, припадає на територію Східної Галичини, бо ця область творить окрему від Польщі територіяльну одиницю та становить осібний міжнародний підмет правний. А через передачу цего майна Польщі, були би наражені гуманітарні інституції на небезпеку і втрату цінних маєткових вартостей, які належаться Східній Галичині, так як в хвилі визнання державного становища Східної Галичини, була би через те всяка ревіндикація того майна незвичайно утруднена або і безуспішна.

З отсих причин уважаю за вказане іменем Української Національної Ради Східної Галичини: рішучо спротивитися передаванню сих фондів зелізничих гуманітарних інституцій на користь Польщі, та просити Високу Раду Амбасадорів:

1). Припоручити Репараційній Комісії і австрійському правительству у Відні, щоби припадаюча на територію Східної Галичини часть фондів зелізничих гуманітарних інституцій бувшої австро-угорської монархії: була окремо зінвентаризована як власність державної території Східної Галичини, – та

2). Щоби це майно було перехoване в ліквідаційній масі до часу вирішення державного становища Східної Галичини, – як також

3). Установити осібного репараційного комісаря для заступства маєткових інтересів Східної Галичини при ліквідації давної австро-угорської монархії у Відні. –

Відень, 14 мая 1921.

Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 194
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У СПРАВІ ЛІКВІДАЦІЇ АВСТРО-УГОРСЬКОГО БАНКУ

16 травня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижі.

Дня 12. ц.м. розпочалася у Відні нарада представників сукцесійних держав бувшої австро-угорської монархії, в справі ліквідації Австро-угорського Банку. Предмет сеї наради дотичить: розділу активів і пасивів банку, заспокоєння акціонарів банку, як також розбору скарбу золота, зложеного в тім банку.

В отсій справі є також інтересована Східна Галичина як частина державної території бувшої австро-угорської монархії. Державне становище Східної Галичини не зістало досі вирішене великими державами антанти, як її сувереном по думці арт. 91. Сан-жерменського мирового договору, та у всякім разі державна територія Східної Галичини є осібним міждержавним підметом правним, котрий повинен мати свого окремого заступника також при ліквідації Австро-угорського Банку як спільної институції фінансової бувшої австро-угорської монархії, аби про права і зобовязання Східної Галичини не вирішувано без участи її представника.

Зосібна, справа розділу скарбу золота Австро-угорського Банку, що має служити на покриття зобовязань цего Банку є тепер актуальна як також незвичайно спірна з огляду на суперечні інтереси населення Східної Галичини супроти домагань і становища Польщі в сій справі.

На узасаднення сего твердження підноситься:

1) що польська окупаційна влада самовільно запровадила у Східній Галичині в р. 1920 польську валюту марок польських замість австро-угорської валюти корон, так як Польща з титулу тимчасової окупації не мала права трактувати Східну Галичину наче територію інкорпоровану до польської держави і запроваджувати там польську державну валюту;

2) що значна часть населення Східної Галичини, спираючись на постанові арт. 91. Сан-жерменського мирового договору, не піддалась примусови польської окупаційної влади і не віддала своєї австро-угорської валюти коронової до зміни на польські марки, бо не мала довіря до польської операції фінансової;

3) що наслідком цего у Східній Галичині досі зовсім не зістала переведена переміна австро-угорської валюти коронової на польську валюту марок польських, ані правно ані фактично, та що реґуляція валюти у Східній Галичині може наступити аж по впровадженню там леґальної державної влади;

4) що польська окупаційна влада запроваджуючи у Східній Галичині: самовільно польську державну валюту, аби поставити великі держави антанти перед факт доконаний: установила примусовий курс 70 польських марок за 100 корон австро-угорських, то значить відразу скривдила населення Східної Галичини на 30 % його майна у валюті;

5) що коли возьметься під розвагу катастрофальний стан фінансів Польщі, значно гірший як бувшої австро-угорської монархії, як це проявилось навіть у відношенню курсу польської марки до австрійської корони: 70 сотиків австрійських до одної польської марки, – то виявляється, що населення Східної Галичини поносить через польську марку єще дальшу 30 % – втрату свого майна, та отсе провадить до дальшого великого економічного банкротства

населення у Східній Галичині, за котре Польща мусить грошево відповідати, та

6) що супроти вказаних обставин, справа домагань Східної Галичини до Австро-угорського Банку мусить бути трактована як справа осібної державної области, котра належала до давної австро-угорської монархії, а не може бути комульована ані зі справою так зв. Західної Галичини ані взагалі зі справою Польщі, та проти всякої інґеренції Польщі іменем Східної Галичини мусимо тут рішучо застеречися.

Тому вноситься таке застереження до Комісії Ліквідаційної Австро-угорського Банку у Відні, а рівночасно маю честь іменем Української Національної Ради Східної Галичини просити Високу Раду Амбасадорів, як представницю теперішних суверенів Східної Галичини, – аби зволила розпорядити:

Що Східна Галичина як окрема державна територія має бути заступлена при ліквідації Австро-угорського Банку у Відні;

що великі держави антанти відпоручують там осібного заступника в цїли береження прав і інтересів Східної Галичини, та

що всякі маєткові вартости припадаючі з ліквідації Австро-угорського Банку на річ Східної Галичини мають бути осібно переховані в ліквідаційній масі як депозит Східної Галичини аж до часу вирішення про державне становище Східної Галичини.

Відень 16. мая 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Рукопис. Оригінал.

№ 195
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ З ПРОТЕСТОМ ПРОТИ СПРОБ ПОЛЬСЬКОГО УРЯДУ РОЗПОРЯДЖАТИСЯ МАЙНОМ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

24 травня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижі.

Нотою з дати: Відень, 26. січня ц. р. вважав я за вказане іменем Української Національної Ради Східної Галичини звернути увагу Високої Ради на небезпеку нарушення державного майна Східної Галичини зі сторони Польщі: виарендовуванням державних нафтових теренів і закопів Східної Галичини – на довгі роки, та просив, аби наміри і заходи Польщі до позбування, заставлювання, обтяжування або виарендовування державного майна Східної Галичини, зістали здержані, зглядно уневажнені як противні міжнародному становищу Східної Галичини.

Найновійші звідомлення з нарад Фінансової Комісії польського сойму в Варшаві подають до прилюдної відомости, що польський міністер скарбу д-р Стечковскі предложив вже зміст нафтового договору Польщі з Францією, та що над цим договором розпочалась дебата в тій комісії. З отсего слідує, що нафтові терени Східної Галичини, зглядно їх продукція є предметом згаданого договору нафтового, та що Польща заключує іменем Східної Галичини торговельно-політичні договори на свою користь.

Таке роблення інтересів зі сторони Польщі коштом Східної Галичини противиться постанові артикулу 91. сан-

жерменського мирового договору, – котрою Східна Галичина як частину території бувшої австро-угорської монархії перейшла під розпорядимість великих держав антанти аж до часу вирішення про її державне становище, що до цего часу єще не наступило. Та по думці сан-жерменського мирового договору не може підлягати сумніву, що Польща як тимчасовий окупант Східної Галичини не має права іменем сеї окремішної міждержавної території заключувати торговельно-політичні договори на свою користь, а заключувати договори іменем Східної Галичини і в її інтересі мають право тільки великі держави антанти як її теперішні суверени!

Таке державно-правне відношення Східної Галичини витворилось на підставі сан-жерменського мирового договору з 11. вересня 1919 р., та воно мусить бути респектоване також Польщею, бо великі побідні держави антанти зобовязалися удержати отсей міжнародний характер Східної Галичини аж до часу вирішення про державне становище сеї території.

А на утвердження цего, в останніх днях заявили прилюдно представники правительств великих держав антанти з приводу справи Горішного Шлеську, що заключені ними мирові договори мусять бути виконані по правді і справедливости. Та супроти цего, постанова арт. 91. сан-жерменського мирового договору надає населенню Східної Галичини: право і обовязок вважати великі держави антанти своїм сувереном; шукати у них вже тепер охорони своїх інтересів як також жадати від них справедливого вирішення про державне становище галицької землі.

І дійсно, з тим державно-правним відношенням Східної Галичини до великих держав антанти числиться населення Східної Галичини та покладає свою надію визволення зпід Польщі: на справедливости державних мужів, що стоять на чолі побідних держав антанти, а не хоче допустити до цего, аби імперіялістична політика Польщі далі оперувала доконаними подіями, як це сталось в Горішнім Шлеську, і тим перепинювала справедливе вирішення великих проблємів світового миру.

З отсих причин Українська Національна Рада Східної Галичини вважає своїм обовязком звернути увагу Високої Ради на безправне розпоряджування Польщі нафтовими теренами і їх продуктами у Східній Галичині, бо отсе самовільне ділання Польщі як часового окупанта нарушує не лише суверенні права великих держав антанти, але також вирабовує майно території Східної Галичини; що безглядно належиться тільки населенню сеї території для піднесення його із тяжкого занепаду, спричиненого світовою війною, що також узгляднив сан-жерменський мировий договір (арт. 199–204).

Рівночасно вважають Українська Національна Рада Східної Галичини і її Уряд своїм правом заложити рішучий протест проти всяких торговельно-політичних договорів, заключуваних Польщею іменем Східної Галичини та проголосити їх неважними, бо всупереч мировим договорам як також проти волі населення – Польща не має ніякого управнення трактувати Східну Галичину наче свою державну територію та доконувати її іменем яких небудь державних актів правних!

Та для уладження невиносимих відносин у Східній Галичині, спричинених безправною польською окупацією, являється необхідною конечністю: вже тепер впровадити у Східній Галичині Адміністраційну Комісію великих держав антанти, задля санації пануючих там безправств та для уможливлення великим державам антанти справедливого вирішення про державне становище Східної Галичини.

На отсі обставини і домагання маю честь звернути увагу представників великих держав антанти.

Відень, 24. мая 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

(Підпис)

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Машинопис. Оригінал.

№ 196
ЛИСТ НАЧАЛЬНИКА ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ДИКТАТОРА ЗУНР СЕЛЕЗІНКИ ПРЕДСТАВНИКОВІ В БЕРЛІНІ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ГРОШЕЙ ДЛЯ ДОПОМОГИ ІНТЕРНОВАНИМ І БЕЗРОБІТНИМ

24 травня 1921 р.

До

Посольства ЗУНР

в

Берліні.

Відень, дня 24. мая 1921.

На Ваше Ч. 378/21 з дня 18. мая 1921 просимо на підставі рішеня Диктатора ЗУНР. квоту 3000 (три тисячі) марок до тут. Ч. 2408/Інт. з 12./V.1921 задержати і зужити на допомоги для наших інтернованих в Целлє переїзджаючих до Ч.С.Р. і для прочих безробітних військових Галичан – виплачуючи на голову квоту 30–50 марок.

Начальник
Військ. Канцел. Диктатора
З.У.Н.Р.

(Підпис) др. **Селезінка**

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 6, арк. 21. Машинопис. Оригінал.

№ 197
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ ПРО НОВІ ЗЛОЧИНИ ПОЛЬСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

26 травня 1921 р.

До
Високої Ради Амбасадорів
в
Парижі.

Незвичайні акти самоволі польської окупаційної влади у Східній Галичині примушують мене іменем Української Національної Ради Східної Галичини звернути увагу представників великих держав антанти на ті страшні терпіння, котрі безборонне населення цего краю є приневолене зносити безнастанно, — вижидаючи вирішення своєї будучности від побідних великих держав.

1). Всупереч всякому культурному поступови і елементарній соціяльній справедливости запровадив польський окупаційний режім у Східній Галичині: середеновічні примусові роботи українських хліборобів на користь польських власників більшої посілости, так звану панщину!

На наші зажалення в цій справі, представлені у своїм часі Союзови Народів, позволив собі відповісти п. польський делеґат Ашкеназе, що наші твердження є незгідні з правдою, та думав собі, що способом самої неґації виправдає Польщу за її нелюдські вчинки — перед культурним світом.

Тимчасом вже не з нашого приводу, але з польської сторони і в польськім соймі у Варшаві, внесено: 13. мая 1921, від польського людового Клюбу нагле внесення в справі знесення панщини у Східній Галичині, котре предкладається в прилозі під 1).

Отся подія виказує прилюдно, що польська окупація у Східній Галичині не може бути далі толєрована державами культурного світа.

2). А на доказ польської брутальности і нетолєранції релігійної супроти української католицької церкви у Східній Галичині предкладається в прилозі під 2). опис нападу польських жовнірів на українську церкву в Балигороді (повіт Лісько), в часі святочної відправи дня 28. квітня ц. р. Отсей опис зістав прилюдно оголошений в пресі за призволом цензури польської окупації у Львові.

3). Польська преса у Львові ("Куріер Львовскі") оголосила під датою 17. мая ц. р., що польському комітетови для оборони західної области Польщі вдалося у Східній Галичині стягнути на "Акцію" в Горішнім Шлеську: 30 міліонів польських марок!

А по нашим інформаціям, польські окупаційні власти у Східній Галичині наложили формальну контрибуцію також на українське і жидівське населення, на "акцію в Горішнім Шлеску, та безглядний апарат польської окупації насильно стягнув ту суму з вимученого і знищеного населення Східної Галичини. І так не перестають польські реквізиції безпокоїти і винищувати нещасне населення Східної Галичини!

4). За дозволом цензури польської окупації у Львові оголошено під датою 21. мая ц. р., що польські староства у Східній Галичині – розіслали всім урядам громадським формуляр і резолюцій з приказом, що усі громади у Східній Галичині мають приступити до акції Корфантія в Горішнім Шлеську та усіми способами оборонювати цей край для Польщі!

Так надуживає Польща окупацію Східної Галичини до своїх махінацій на Горішнім Шлеську, проти волі населення Східної Галичини і проти інтенцій великих держав антанти.

5). Під тою самою датою доходять нас знов вісти, що не зважаючи на постанови міжнародного права, у цілій Східній

Галичині відбуваються примусові асентировання до польської армії, та без огляду на протести уладжується формальні нагінки за молодими Українцями, котрих насильно віддається до польського війська!

Висока Радо,

На безправний окупаційний режім Польщі у Східній Галичині, я мав нагоду не раз звернути увагу Високої Ради та просити про охорону безборонного населення цеї території в інтересі життя нашого населення як також справедливости і авторітету великих держав антанти.

Та на жаль, всякі острогі Високої Ради звернені до Польщі не принесли пожаданого успіху, бо вона далі безкарно допускається самовільного розпоряджування чужими етноґрафічними територіями у своїй заборчій жадобі і нельояльности супроти великих держав антанти та не допускає до мирного уладження міждержавних відносин на сумежних територіях. Тому для запобіження дальшим оружним конфліктам заходить конечна потреба: по вирішенню справи Горішнього Шлеську негайно приступити до вирішення справи Східної Галичини, Литви і Білорусі, аби устійнити державні етноґрафічні границі Польщі; [нерозбірливе слово] держав у незалежність також другим народам, що не хочуть і не можуть бути під Польщею, та отсим покласти кінець її імперіялістичним посяганням на чужі території.

На отсю потребу маю честь звернути увагу представників великих держав антанти.

Відень, 26. мая 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

(Підпис)

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Рукопис. Оригінал.

№ 198
ЗВІТ РЕФЕРЕНТА КРАЮ др. ОЛЕКСАНДРА МАРІТЧАКА УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ПОЇЗДКУ ДО ПРАГИ Й УЖГОРОДА 21–27 ТРАВНЯ 1921 р.

28 травня 1921 р.

I. Положення на Прикарпатській Україні.

По проголошеній ліквідації Уряду от. Петлюри появилась нова струя збігців на Прикарпатській Україні. Напливають там Наддніпрянці і Галичане, які находилися в придніпрянській службі зглядно були заняті при інституціях звязаних з істнованєм Уряду от. Петлюри.

Збігці находяться в дуже невідраднім стані. Не мають доброго одягу, обуви та позбавлені в більшости всяких средств до життя. Український допомоговий комітет в Ужгороді звернувся з проханнєм до голови придніпрянської Місії в Празі пана Славинського о допомогу для збігців Придніпрянців а до нашого Представництва в Празі о допомогу для збігців Галичан. Наше Представництво заявило готовість виасиґнувати одноразово на допомогу квоту від 2.000 до 3.000 корон чеських, від п. Славинського ще відповідь не прийшла.

II. Вістки з Галичини.

Особи, що приїхали з Галичини на Прикарпатську Україну подають, що настрій українського населення в Галичині є дуже піднесений і патріотичний. Особливо останнє поставлення Союза Народів до справи Сх. Галичини зміцнило надію українського громадянства на користне вирішення нашої справи і воно відкидає рішучо всякі спроби угодової акції з Поляками. Заходи Польських урядових кругів для позискання визначнійших українських діячів для угодової акції не відносять ніяких успіхів і ціла наша суспільність осуджує безоглядно всякі змагання поодиноких нечисленних оди-

ниць в напрямі польсько-української угоди за ціну зречення самостійности Сх. Галичини.

III. Конскрипція Українських горожан на терїторії чесько-словацької Республики і відношення до неї урядових чинників на Підкарпатській Україні.

Наше Представництво в Празі зарядило переведення конскрипції українських горожан на чесько-словацькій території і на Прикарпатській Україні. В тій цїли розіслало між іншими до українських орґанізацій на Прикарпатській Україні відповідні конскрипційні листки. Характеристичним є, що чеські почтові Уряди на Підкарпатській Україні конфіскують згадані формулярі, так що їх почтова пересилка є неможливою. Перевезення формулярів до Праги мусить отже наступити через курієра.

IV. Обсадження місця ґубернатора на Підкарпатській Україні ще не наступило. Як відомо з часописей димісия Дра. Жадковича зістала принята – як кандидатів на становище ґубернатора подають чеські "Народні лісти": Жупана з Береґу Д-ра. Ліхта, предсідника "російської Ради", адвоката дра Бескіда в Еперс, дра. Падейдля і дра. Брейшу.

V. Українські робітничі сотні на Підкарпатській Україні

На місце виїхавшого до Галичини сотника Дра Дивидяка, зістав назначений командантом укр. робітничої сотні в Ужгороді сотник Микитка.

До Ужгороду зістав приділений рівнож полковник Степанів як старшина для звязку для всіх сотень на Підкарпаттю, як кажуть, з широкими повновластями.

VI. Голоси чеської преси про українську справу.

Чеська преса реєструє точно всі події з українського а особливо з українсько-галицького життя та занимається під теперішну пору пильно відносинами на Підкарпатській Україні. Особливо чеська преса заінтересована є справою обсадження місця ґубернатора на Підкарпатській Україні та справой єї автономії.

Характеристичною є стаття Єнзена, яка появилась в другій половині мая ср. в "Праґер Прессе" про українську справу, в котрій Єнзен, до тепер великій наш прихильник, виступає проти Українців і виказує, що великий 35. міліоновий народ український не проявив до тепер ніякої державної творчої сили.

Відень, дня 28. мая 1921.

(Підпис) **Ол. Марітчак**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 294. Машинопис. Оригінал.

№ 199
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ З ВИМОГОЮ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВИННИХ У ЗЛОЧИНАХ, УЧИНЕНИХ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

28 травня 1921 р.

В справі провірення, покарання і відшкодовання нелюдських мордів, котрих допустилася польська окупація на безборонні́м населенню Східної Галичини.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижі.

Від самого початку польської окупації на Східну Галичину докладає польська окупація усяких зусиль і піднимає пляномову акцію, щоби винищити автохтонне населення у Східній Галичині. Найчорнішою картиною польських знущань над

отсим населенням є нелюдські морди, яких Поляки допускаються на безборонні́м населенню у Східній Галичині. Польське правительство добре знає про ті морди, але зі зрозумілих причин не перевело досі ніяких слідств, не потягнуло винних до відвічальности і не дало ніякого відшкодовання родинам замордованих.

Тому звертаються оставші члени родин замордованих до Української Національної Ради Східної Галичини з проханням, щоби і їм вказати вищу власть, що є компетентна потягнути Польщу до одвічальности за ті нечувані в світі морди.

По думці артикулу 91. Сан-жерменського мирового договору переняли великі держави антанти по розпаді Австрії, суверенність над Східною Галичиною аж до часу вирішення державного становища Східної Галичини і тому тепер тільки вони мають право та обовязок перевести в тій праві доходження, покарати винних, присудити відшкодовання оставшим членам родин.

На тій підставі з припоручення Української Національної Ради Східної Галичини предкладаю Високій Раді першу серію зголошених польських мордів у Східній Галичині:

1. О. Захарій Подляшецький, укр. кат. парох Монастириск, літ 73, замордований в звірський спосіб 13. червня 1919 польським військовим конвоєм в присутности двох польських офіцирів під лі-сом, між Монастирисками а Комарівкою, повіт Бучач. Перед замордовання облито його кипятком. Ексгумацію і обдукцію та слідство перевів полевий суд VIII. самбірської бригади українських галицьких військ 15. червня 1919 до ч. с. І/Д.

2. О. д-р Альберт Галібей, префект духовної семинарії в Станиславові, літ 35, замордований дня 13. червня 1919 разом з о. Захарієм Подляшецьким тим самим польським конвоєм в тім самім місци і в той сам спосіб. Стверджують це наведені під 1. акти полевого суду VIII. самбірської бригади українських галицьких військ.

3. О. Остап Нижанковський, укр. кат. парох Завадова, повіт Стрий, застрілений дня 22. мая 1919, в Стрию польською полевою жандармерією 4-ої дивізії польських військ, стаціонованої тоді в Стрию. (Комендант дивізії полк. Александрович).

4. Український Державний Секретар рільництва інж. Михайло Мартинець, замордований 10. червня 1919, польськими жовнірами 30-го варшавського полку піхоти, 6-ої сотні під командою пор. Підвисоцького, в лісі біля села Прислоп, повіт Надвірна.

5. Іван Сілецький, проф. учит. семинарії в Самборі, замордований 10. червня 1919 тими самими польськими жовнірами, в лісі біля Прислоп.

6. Д-р Василь Падох, кандидат адвокатури, замордований дня 10. червня 1919 тими самими польськими жовнірами, в лісі біля села Прислоп.

7. Альфонс Ляєр, майор українських військ 1-го галицького корпусу, уроджений 8. липня 1881 в Бардорф, повіт Бравнав, Чехословацька Република, застрілений 9. червня 1919, конвоюючими його до Тернополя трьома польськими жовнірами, на дорозі, між Панасівкою а Ходачковом, повіт Скалат.

8. О. Йосиф Заторський, укр. кат. парох Лапшина, повіт Бережани, замордований 20. червня 1919 польським офіциром в пивниці, до якої схоронився.

9. Гриць Соловій, міщанин з Кнігинина, міста біля Станиславова, вул. Церковна ч. 6, замордований 16. червня 1919, через польських полевих жандармів, над рікою Бистриця і для закриття слідів кинений до ріки. Трупа винесла вода в Угорниках, де його похоронено.

10. Федір Твердохліб, селянин, літ 48, в Дуброві-Ямне, коло Нижнева, повіт Товмач, застрілений з заду трьома польськими жовнірами, 15. червня 1919. Стріл попав в плечі і вийшов грудьми.

11. Василь Ґрижак, селянин, літ 27, застрілений рівночасно з Федором Твердохлібом. Дістав постріл в потилицю кулею дум-дум, бо лице було цілком розтріскане а мозок вискочив на траву.

12. Павло Періг, селянин і сільський орґанізатор в Нисмичах, повіт Сокаль, застрілений дня 8. січня 1919 польськими жовнірами на власнім подвірю. Перед розстрілом виколено йому очі баґнетом.

13. Каська Тивонюк, селянка з Нисмич, повіт Сокаль, застрілена 8. січня 1919, польськими жовнірами в хвилі, як стояла в вікні власного дому.

14. Іван Драґан, кравець і орґанізатор повіту, літ 55, з Сокаля, замордований 17. мая 1919, польськими жовнірами при заняттю Сокаля.

15. Андрій Космин, селянин, літ 60, з Черча, повіт Рогатин, застрілений польським жовніром, в хвилі, як вів коні пасти.

16. Семен Шкреметко, український офіцир, літ 24, родом з Тучап, повіт Яворів, взятий 11. марта 1919 в Яксманичах в полон, застрілений зістав через польського сержанта жандармерії Броніслава Стоповського в Перемишлі.

17. Микита Івашкевич, український стрілець кінного гайдамацького загону пор. Ал . Фарановського зі Збаража, замордований 5. червня 1919 в звірський спосіб польськими жовнірами в Збаражі.

Сей факт стверджений заприсяженими зізнаннями (протокол з дати, Збараж, 21/6.1919 списаний командою І. гал. корпусу ч. 835 розв.).

18. Іван Фридль, з базаринець укр. стрілець, замордований 6/6. 1919 польськими жовнірами в Збаражі по звірськім катованню прикладами від крісів.

Сей факт стверджує протокол з дати 22/6. 1919 ч. 78, списаний команд. І-го галицького корпусу.

19. Іцик Балін, літ 23, син слюсаря в Збаражі, розстріленний польськими жовнірами 6. червня 1919. (Гляди протокол 1-го галицького корпусу ч. 79).

20–21. Марія Вась, селянка, літ 58 і Марія Тропак, селянка, літ 56, обі з Черняви, повіт Мостиска замордовані при кінці лютого 1919, підчас завішення оружя між українськими і польськими військами, залогою польського панцирного поїзду, ч. 3.

22. Михайло Онишко, селянин, літ 70, з Черняви, повіт Мостиска, замордований 13. марта 1919 польськими уланами 6-го полку.

23. О. Юстин Сухаровський, укр. кат. парох в Заболотцях, повіт Броди, замордований жовнірами польського панцирного поїзду в Заболотцях 23. червня 1919, по катованню прикладами від крісів.

24. Василь Боднар, селянин з Черниховець, повіт Збараж, застрілений польськими жовнірами 3. червня 1919, в хвилі, як їхав на кони з громадського пасовиска, а польські жовніри забравши йому пару коней хотіли забрати ще того коня, на котрім Боднар їхав.

25–28. Стах Колос, побережник в Білці, повіт Перемишляни, Венедикт Типирович, Ляйзер Баумвальд і Фішль Баумвальд, гуменні з двора в Білці, застрілені 28. червня 1919, польськими жовнірами (позниньчиками) на побережничівці в Білці.

29–30. Іван Хомяк, літ 45 і Іван Пайтала, літ 44, з Ботяшина, повіт Мостиска, розстрілені в Судовій Вишні 15/3. 1919, на зарядження поручника польських військ Абламовича, команданта двірця в Судовій Вишні.

31–32. Михайло Степаняк і Кася Бень, 16-літна, з Судової Вишні, присілок Княжий Міст, застрілені польським жовніром 15. марта 1919, в хвилі, коли Михайло Степаняк на візвання сего жовніра, отворив двері від своєї хати.

33–35. Хаскель Злочовер – вель Жолковер з Кулачковець, повіт Коломия, Йосиф Баль, з Раківчика, повіт Коломия, Герман Роттенберґ, зі Слобідки, повіт Коломия, академики, що училися в школі барона Гірша. (Евіш Кольоніяль Асоціяціон) в Слобідці, повіт Коломия, – всі три

замордовані в Слобідці польськими леґіоністами дивізії ґенерала Желіґовського, в половині червня 1919. Трупа Хаскеля Злочовера, найдено потратованого кінськими копитами. Перед похороном всіх трьох жертв, що відбувся 17. червня 1919, Міжнародна Комісія перевела секцію трупів, сфотоґрафувала їх і списала протокол.

36–41. Маєр Бартфельд, літ 63, Жанетта Бартфельд, літ 27, Озіяс Бартфельд, літ 25, Ізаак Бартфельд, літ 23, Сімеон Бартфельд, літ 15, – та Савль Ґрінверк, літ 27, – з Раковчика, повіт. Коломия, замордовані в половині червня 1919, як попередні. Та сама Міжнародна Комісія перевела секцію, фотоґрафувала трупи і списала протокол. Похорон відбувся 18. червня 1919, в Коломиї.

42. Йосиф Наконечний, син Теодора в Кудинівцях, повіт Зборів, застрілений 19. липня 1919, польськими жовнірами, на громадськім пасовищі, при стереженню коней.

43. Розалія Ґеорґіня з Гринчуків, заміжна Максимчук, літ 19, жена українського старшини, замордована 4. червня 1919, в Хоросткові, повіт Копичинці, через постріл в живіт. Находилася вона тоді в тяжи; замордували її польські леґіонери, а то: Домінік Брощак, Йосиф Мисліцкі, Йосиф Чердарецкі і Маріян Чердарецкі. Сей факт ствердженний доходженнями повітової команди державної жандармерії З.У.Н.Р. в Копичинцях, актом з дати 30 червня 1919, до ч. Е.Ч. 84/Дов.

44. Григорій Врубльовський, літ 75, начальник громади в Маркові, повіт Бережани, застрілений 1. липня 1919, польськими жовнірами.

45. Михайло Колодка, санітет української армії, замордований польськими жовнірами 18. мая 1919, в Милятині коло Буська, повіт Камянка Струмилова. Колодка дістався до польського полону легко ранений в руку, а польські леґіоністи замордували його прикладами від крісів.

46. Петро Зубюк, господар в Жабю, повіт Косів, замордований в половині квітня 1920, польськими жовнірами,

які катували його через цілий тиждень так, що поломили йому крижі і він через те помер у страшних муках.

47. Іван Зубюк, син Петра (ч. 46), з Жабйого, замордований в тім самім часі польськими жовнірами, які поломили йому ребра, ноги й руки.

48. Ілько Грабар, господар в Славську, повіт Сколє, замордований 26. серпня 1920, польськими жовнірами, які під проводом поручника Міхальського впали до Славська, і по звірськи катували населення того села. Сєржанти Клєховскі і Турек, побили Ілька Грабара, хорого тоді на червінку, так тяжко, що він від побоїв помер.

49. Степан Михалевич, господар в Рожанці Нижній, повіт Сколє, замордований 23. вересня 1920, польським жандармом з Тухлі, при ескортованню його до Тухлі. Перед замордованням, сковано його ланцюхом, кольбою розбито лице, а тіло його посічено так нагаями, що цілі плечі, що ізза сціпу крови, були чорні як вуголь.

50. Юрко Головацький, господар в Свериківцях, повіт Бережани, замордований 21. квітня 1921, польськими жандармами Дурбайлом і Журом з постерунку в Бережанах.

51. Федір Чемпренчук, господар з Устєрік, повіт Коссів, замордований польськими жандармами з Горішного Ясенева 22. квітня 1921 у Устєріках.

Висока Рада зволить видати вказані розпорядження в цили доходження, покарання і відшкодовання сих нелюдських мордів, котрих допустилася польська інвазія і окупація у Східній Галичині.

Відень, 25. мая 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Рукопис. Оригінал.

№ 200
СЛУЖБОВЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ГОЛОВИ НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ У США РОБЕРТА БЕРЕЗОВСЬКОГО, ЗАСВІДЧЕНЕ ПРЕЗИДЕНТОМ УНРАДИ ЄВГЕНОМ ПЕТРУШЕВИЧЕМ З ДОДАТКОМ РУКОПИСНОЇ ЗАЯВИ РОБЕРТА БЕРЕЗОВСЬКОГО ВІД 19 ГРУДНЯ 1918 р.

31 травня 1921 р.

Довжний запис.

I. В п. Пан д-р Роберт Березовський обнимаючи становище голови Надзвичайної дипльоматичної Місії Української Національної Ради Східної Галичини до заступства справи Галицької Републики перед урядом Президента Зєдинених Держав Америки у Вашінґтоні, зобовязується отсим з власного маєтку поносити видатки сеї місії до висоти суми: одного міліона чеських корон. ——————————

II. Квоти на сю ціль дійсно виложені та провірені і одобрені Урядом закордонних справ Президента Української Національної Ради Східної Галичини будуть приняті як довг Галицької Републики на річ п. д-ра Роберта Березовського як її вірителя.——————————

III. Від дня зачислення виданих квот зачиняють від них числитися 6 % - (шести процентові) відсотки.——————

IV. П. д-р Роберт Березовський доложить заходів, аби між українським громадянством в Америці добровільними датками зібрати потрібні фонди для Уряду Президента Української Національної Ради Східної Галичини, та буде управнений із зібраних квот ужити половину на сплачування свого домагання як II. і III.——————————

V. Оскілько домагання п. д-ра Роберта Березовського не буде сплачене повисшим способом, то по визнанню і укон-

ституованню Галицької Републики негайно зголосить Вд. Пан Президент Української Національної Ради Східної Галичини д-р Евген Петрушевич: остальну квоту домагання п. д-ра Роберта Березовського як довг Галицької Републики до безпроволочної заплати.——————————————

VI. У всякім разі заплата доконується валютою чеських корон.——————————————————————————

VII. Видатки сеї Надзвичайної дипльоматичної Місії обнимають: дійсні і потрібні кошти подорожі п. д-ра Роберта Березовського як голови Місії, як також дійсні кошти його удержання через час місії (приблизно 1.500 долярів місячно) та конечні кошти репрезентації. До тих видатків належать також дійсні і потрібні кошти подорожі, удержання і репрезентації секретаря місії, котрого установляє Вд. Пан Президент Української Національної Ради Східної Галичини.——

VIII. Отсей довжний запис виготовлюється у двох рівнозвучних первописах, з котрих один задержить у себе Вд. п. Президент Української Національної Ради Східної Галичини д-р Евген Петрушевич а другий п. д-р Роберт Березовський, та отсі оба первописи підписують Вд. п. д-р Евген Петрушевич і Вп. п. д-р Роберт Березовський.———

Відень, 31. мая 1921.

Печатка **Є. Петрушевич**

Наколи я нищепідписаний одержав всі мої видатки і инші домагання на підставі цего довжного запису, для того освідчаю, що цей довжний запис тратить свою силу з нинішнім днем.

Відень, 19. грудня 1921.

(Підпис) **Др. Березовський**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 301. Машинопис. Оригінал.

№ 201
ЗВЕРНЕННЯ УРЯДУ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ДО УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І ВСЬОГО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА США ІЗ ЗАКЛИКОМ ПІДТРИМКИ ВИЗНАННЯ САМОСТІЙНОСТІ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

31 травня 1921 р.

Ч. 1153/21.

До
Світлих Управ українських орґанізацій та всего українського Громадянства в Америці.

У відозві з 20. квітня с. р. до всего українського Громадянства в Зєдинених Державах Америки просив я Вас, щоби Ви піднесли рішуче домагання перед державами антанти: негайного усунення польської окупації зі Східної Галичини та визнання державної незалежности Галицької Републики.

Наша справа приходить по вирішенню Горішнього Шлеську та Вильна (середущої Литви) на чергу нарад Найвищої Ради Мирової Конференції.

Щоби рішення в справі Східної Галичини вийшло по думці бажань українського населення у Східній Галичині, є конечною потребою приєднати для нашої справи п. Президента Зєдинених Держав Америки і його Уряд.

А щоби наше Галицьке дипльоматичне представництво у Вашінґтоні могло сю ціль осягнути, конечне для него довіря і допомога всего нашого Громадянства, його провідників і орґанізацій на місці.

З отсею просьбою звертаюся отсим до всего нашого Громадянства – передусім до провідників наших орґанізацій в Зєдинених Державах: о щиру допомогу в заходах нашого представництва, щоби визволити наше населення з тяжкої

неволі польського наїзника, та добути визнання самостійної Галицької Держави.

За всі патріотичні заходи і жертви нашого Громадянства в Америці, які воно підіймає для ратунку катованої нашої Вітчини – пересилаю Вам Найгорячійшу подяку.

Відень, 31. мая 1921.

Підпис **Є. Петрушевич**
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

Підпис **К. Левицький**
Уповновласнений Уряду для Справ Закордонних
Галицької Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 303. Машинопис. Копія.

№ 202
ЗВЕРНЕННЯ ПОСЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ З ВИМОГОЮ ВИЗНАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

3 червня 1921 р.

До

Найвищої Ради Мирової Конференції

Підписані, посли Східної Галичини, вибрані загальним правом голосування до парляменту бувшої австро-угорської монархії, – тепер члени Української Національної Ради, вносять отсю державно-правну деклярацію:

I. Східна Галичина по ріку Вислок на заході, від X-ого століття аж до кінця XI-ого століття, становила частину великої української держави з центром у Києві, а опісля, аж

до кінця XIV-ого століття, творила Галицько-Володимирське королівство, з осередком в Галичі і у Львові. Завойована Польщею Галичина, що творила під назвою "руського воєводства", аж до поділу старої Річипосполитої польської, окрему адміністраційну одиницю, була виставлена на всякі спроби польського імперіялізму, всеруйнуючої експльоатації і національної екстермінації. Українське населення Східної Галичини ніколи не признавало польської державности, і в численних повстаннях XV, XVI, і XVII, віків, намагалося скинути польське ярмо. Прилучена до Австрії в р. 1772, на основі колишньої і переходової приналежности до угорської корони, під назвою "Королівства Галичини і Володимирії" мала бути злучена з Буковиною в окрему українську провінцію Австрії. Та цей природний звязок, припинило сфорсоване через Поляків, політичне получення Галичини з приналежними до чеської корони князівствами Освєнцім і Затор, та великим князівством краківським в окрему, неприродної величини провінцію.

Український нарід постійно протестував проти сеї неприродної злуки, і від 1848 р. аж до 19. жовтня 1918 р., домагався утворення окремої української провінції зі Східної Галичини.

II. Східна Галичина, заселена в 3/4 частях українським народом, який від довгих століть становить корінне населення краю, згідно з правом про самоозначення народів, проголосила дня 19. жовтня 1918 р., державну самостійність у формі окремої Західно-української Народної Републики всіх українських земель бувшої Австро-Угорщини, а то: Східної Галичини, Лемківщини, укр. Буковини і Закарпатської України, утворивши законодатне тіло під назвою: Української Національної Ради, та візвавши національні меншости новоутвореного державного орґанізму, то є, Жидів, і Поляків до спільної праці для добра всего населення і запоручивши їм повну рівноправність і охорону.

III. Українська Національна Рада, у Львові, дня 1. падолиста 1918 р. обняла владу на території Західної Української Републики, та вже дня 3. падолиста 1918 р. була примушена відпирати напади польських узброєних ватаг у Львові, а опісля, аж до половини 1919 р. боронила територію Східної Галичини перед польською оружною заборчістю.

IV. На основі ухвали Української Національної Ради в Станиславові (перенесеної з окупованого Поляками Львова) з дня 3. січня 1919 р. та постанови Всеукраїнського Трудового Конґресу з 22. січня 1919 р. в Києві, проголошено зєдинення Західної Української Народної Републики з Українською Народною Республікою, що обнимала всі українські землі давної Росії, в один державний орґанізм, з одночасним приняттям застереження Української Національної Ради, що вона аж до скликання Всеукраїнських Установчих Зборів задержує виключну владу на своїй західній території.

V. З огляду на спричинену наїздом російських большевиків неможливість скликання Всеукраїнських Установчих Зборів, єдиним повноправним представником українських земль бувшої Австрії є Українська Національна Рада і тільки вона, зглядно її мандатарі мають право репрезентувати сі землі, виступати зі зобовязуючими заявами та заключати важні міждержавні акти.

VI. Виходячи з наведеного в горі фактичного правно-державного стану українських земель бувшої Австрії, – умови Уряду отамана С. Петлюри з 2/XII.1919 і з 22. квітня 1920 р., та мировий договір заключений 18. марта 1921 р. поміж Польщею з одного боку та Совітською Росією і Радянською Україною з другого боку, оскільки вони яким-небудь способом малиб пересуджувати правно-державну будуччину Східної Галичини в користь Польщі, не мають

ніякої ваги для українського населення Східної Галичини та не будуть тим населенням ніколи визнані. Штучні кордони проведені на основі рижського договору без участи інтересованих народів, шматують українські етноґрафічні землі і тому ніколи і в ніякій формі не одержать санкції українського народу, що все змагатиме до утворення Соборної Незалежної Української Держави.

VII. Польща, мілітарний окупант Східної Галичини, як це вичерпуючо сформувала Рада Союза Народів на своїм засіданню в Парижі, 23. лютого 1921 р. мимо того, що від держав антанти, як тимчасового суверена Східної Галичини (на основі Ст. Сан-жерменського трактату) ніколи не одержала мандату до адміністровання Східної Галичини, виконує узурпаційно ту адміністрацію всупереч не то постановам міжнародного права, але взагалі всупереч найпримітивнійшим вимогам людяности. Отже польська окупаційна власть знесла всі горожанські свободи у відношенню до українського населення, масово інтернуючи, арештуючи, засуджуючи і розстрілюючи часто без суду, українських горожан, навіть за вчинки, сповнені на приказ української леґальної влади в часі її фактичного істнування, уважаючи їх за вчинки проти польської державности і польської збройної сили; — руйнує церковне виховання клиру; — переслідує в нечуваний спосіб українську незалежну пресу; — не узнає прав української мови ані в суді ані в инших установах; насильно спинює культурний і економічний розвиток українського народу; всупереч постановам основних законів австрійських о свободі набування недвижимостей через горожан (арт. 6. основ. дер. закон. з 21.XII.1867 р. ВЗД. ч: 142), знесла це право дотично українського населення Східної Галичини і перекинувши на Східну Галичину всупереч окупаційному мандатови Антанти з 25. червня 1919 р. польські закони о обороті недвижимостями і закони о переведенню аґрарної реформи, масово кольонізує Східну Галичину, спровадженим з польської

території елементом, не дозволяючи рівночасно автохтонній українській людности набувати землю при парцеляції (що діється і всупереч інтенціям Антанти); своєю скарбовою і торговельною політикою, примусовими позичками і реквізиціями, контрибуціями і безнастанними грабунками польських військових частин, до решти винищує українське населення. Вже і так знищене 7-літною війною, дальше вязнить в таборах і тюрмах українських полонених і цивільних горожан, засуджуючи їх на голодову або неминучу пошесну смерть (слідчі арешти невинних зовсім людей протягається навіть і роками); в інтересі кольонізації краю самовільно і протизаконно знесла законодатну і адміністраційну краєву автономію і громадську самоуправу; дальше льокавтує українських державних службовиків, або переносить їх масово на польську територію; польсько-український утраквістичний університет у Львові самовільно перемінила на чисто польський і не допускає до сього університету студентів-Українців, ані професорів і доцентів; знесла шкільну автономію; нищить середне, а зокрема народне шкільництво, скасовуючи в народних школах безправно українську викладову мову, а накидуючи польську, льокавтуючи Українців-учителів і учительок, або переносячи їх на польську територію Західної Галичини; шляхом свого законодавства у варшавському Соймі, нищить решту українського надбання навіть на економічному і національно-культуральному полі, мимо неправних накладань, безглядних стягань податків з українського населення, не приходить йому з жадною помічю, зокрема в знищених війною повітах, а навіть фондів філянтропійних закордонних інституцій, призначених на ратовання населення винищеного війною і на діти, уживає майже виключно на допомогу для польського населення; не відбудовує цілком Східної Галичини, а грошей, призначених ще Австрією на відбудову краю, уживає виключно на відбудову Західної Галичини і на забудовання спроваджених до Східної Галичини

польських кольоністів, — взагалі польський окупаційний режім довів Східну Галичину до стану крайної нужди і цілковитої руїни.

Підписані, підносять перед цілим культурним світом, перед усіми державами і народами, протест проти некультурного, екстермінаційного і варварського польського окупаційного режіму, та в імени населення Східної Галичини, звертаються до держав Антанти, як свого тимчасового суверена, щоби як найскорше поклали край польській окупації, аби усунули з території Східної Галичини польські окупаційні війська, щоби приневолили польську державу повернути всі шкоди, заподіяні українському населенню від 1. падолиста 1918 р. до тепер, та щоби негайно вирішили політичну долю Східної Галичини, згідно з правом самоозначення народів: визнаючи її незалежною державою.

Львів, 3. червня 1921.

Д-р Бачинський Володимир в. р.
Д-р Лев Бачинський в. р.
Будзиновський Вячеслав в. р.
Д-р Голубович Ізидор в. р.
Д-р Загайкевич Володимир в. р.
Лаврук Павло в. р.
Д-р Окуневський Теофиль в. р.
о. Онишкевич Степан в. р.
о. Погорецький Омелян в. р.
Романчук Юліян в. р.
Старух Тимко в. р.
Стефаник Василь в. р.

Відень, 28. червня 1921.

Брайтер Ернест в. р.
Д-р Александер Колесса в. р.
Д-р Левицький Евген в. р.
Д-р Левицький Кость в. р.
Левицький Лев в. р.
Д-р Петрушевич Евген в. р.
Семака Ілія в. р.
Сінґалевич Володимир в. р.
Д-р Смаль-Стоцький Степан в. р.
Спинул Микола в. р.
Д-р Трильовський Кирило в. р.
Д-р Цегельський Льонгин в. р.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 203
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ СТОСОВНО ПОЛЬСЬКИХ БЕЗПРАВНИХ ВИРОКІВ ПОЛЬСЬКИХ СУДІВ ТА ВИЗНАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

6 червня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижі.

В наших нотах з дати: Відень, 7 марта і 24. марта 1921, вказували ми на те, як польська окупація допускається на безборонніи населенню Східної Галичини самовільного нарушення постанови артикулу 92 Сен-Жерменського мирного договору, некультурним і нелюдським переслідуванням українського населення цеї території, та просили про усунення тих безправств польської окупації у Східній Галичині.

Головні переслідування українського населення Східної Галичини зі сторони польської окупації відбуваються там з приводу його політичного становища по день 19-го жовтня 1918, коли український нарід Східної Галичини, приступив до уконституовання Галицької держави.

Та на жаль наші представлювання, внесені до Високої Ради Амбасадорів, з покликанням на постанову артикулу 92, Сен-Жерменського мирового договору, що ніхто з мешканців областей бувшої австро-угорської монархії не може бути переслідуваний з причини свого політичного становища з часі від 28 липня 1914 аж до остаточного визнання державної влади на тих областях, — не віднесли пожаданого успіху, бо польська окупація вже два роки по нинішь-

ний день, не зважаючи ні на постанови мирового договору ні на перестороги Високої Ради Амбасадорів, нечуваним в культурнім світі способом переслідує безперервно українське населення Східної Галичини.

Найновішим доказом самоволі і безправства польської окупації у Східній Галичині є карна розправа і засуд українського посла та члена Української Національної Ради д-ра Теодора Ваня вироком польського карного суду у Львові з 28 мая 1921. Отсим вироком узнано обжалованого д-ра Теодора Ваня винним злочину публичного насильства і засуджено його на три місяці вязниці з однодневним постом що місяця і на поношення коштів поступовання.

Приводом до переслідування і засуду д-ра Теодора Ваня зі сторони польських окупаційних властей був той факт, що дня 1. падолиста 1918. прийшов д-р Теодор Ваньо до президії окружного суду в Золочеві і тут оголосив зібраним судовим функціонарям, що Українська Національна Рада у Львові переняла державну владу на території Східної Галичини та візвав присутних до дальшого виконування своїх урядових функцій. Отсе значить, що польська окупаційна влада у Східній Галичині потягнула до карно-судової одвічальности і покарала обжалованого д-ра Теодора Ваня, українського посла і делєгата Української Національної Ради Східної Галичини за його політичне становище в часі перед остаточним визнання державної влади на території Східної Галичини, так, як досі ще не вирішили великі держави Антанти державного становища Східної Галичини.

Таким чином являється той засуд самовільним і безправним нарушенням постанови артикулу 92 Сен-Жерменського мирового договору зі сторони Польщі, як також злочином політичного насильства на особі д-ра Теодора Ваня!

По отсій карній розправі розпочалась дня 30. мая 1921, перед польським карним судом у Львові, нова розправа карна проти о. д-ра Степана Юрика, папського шамбеляна і греко-

українського пароха в Золочеві та члена Виділу Української Національної Ради Східної Галичини.

Сего загально поважаного українського священника патріота мучили польські окупаційні власти слідчими вязницями і всякими тортурами та коли всілякі тому роблені закиди показалися неправдивими, то польська державна прокураторія поставила його тепер перед карний польський суд у Львові на підставі видуманого посудження, мовби він в часі від падолиста 1918 до квітня 1919; отже в часі української влади в Золочеві, підбурював українське населення до ворожого ділання проти Поляків, та, мовби він тим допустився злочину публичного насильства, хоч не вказано ніякої особи, на котрій би це насильство мало бути виконане.

З цего слідує, що обжалування о. д-ра Степана Юрика зі сторони польської окупаційної влади у Східній Галичині дотичить політичного становища отсего українського діяча і посла в часі української державної влади у Східній Галичині, та що по думці артикула 92 Сен-Жерменського мирового договору польські окупаційні власти у Східній Галичині не мають права його судити з того приводу так, як того рода поступовання польської окупації є нічим иншим як тільки одним з численних актів безправного терору над безборонним українським населенням сеї території, — яке ще досі остає під суверенним правом великих держав Антанти!

І так докінчується послідовно і безглядно дволітний період страшної польської окупації над Східною Галичиною, та цей період часу чейже достарчив Високій Раді Амбасадорів і Найвищій Раді Мирової Конференції обильні докази, що Польща не придержується ніяких постанов міжнародного права та не респектує ніяких міждержавних договорів, але йде без пардону на вигублення більшости автохтонного населення Східної Галичини, аби поставити великі держави Антанти перед доконаний факт своєї імперіялістичної політики...

Тому українське населення в імя права самоозначення знов підносить свій голос до побідних великих держав Антанти:

про увільнення його відвічної землі від безправної польської окупації, та визволення всего населення Східної Галичини з польської неволі: визнанням Східної Галичини незалежною Галицькою Республикою, що дає рівні права всім своїм горожанам без ріжниці національностей.

Покликуючися на попередні представлення, внесені іменем Української Національної Ради Східної Галичини, в справі конечної потреби вирішення державного становища Східної Галичини, маю честь предложити повище представлені найновіщі події під польською окупацією у Східній Галичині під ласказву розвагу Високої Ради Амбасадорів, та прошу приняти вислови мого найвищого поважання.

Відень, 6. червня 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Республики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 204
ТЕРМІНОВА ІНФОРМАЦІЯ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ВНУТРІШНІХ, СУДІВНИЦТВА І КОМУНІКАЦІЇ ПРЕЗИДІАЛЬНІЙ КАНЦЕЛЯРІЇ ДИКТАТОРА ПРО ПЕРЕГОВОРИ МІЖ УРЯДАМИ РУМУНІЇ І ПОЛЬЩІ ЩОДО ОБМІНУ УКРАЇНСЬКИМИ ТЕРИТОРІЯМИ

6 червня 1921 р.

Оден із моїх знакомих з Буковини, чоловік дуже поважний на висшім становищи, котрий прибув вчера до Відня звістив мене, що румунське Правительство предложило польському Правительству територіяльну заміну того рода, що Румунія малаби віддати Польщі три буковинські повіти

іменно: вашковецький, кіцманський і заставнецький за відступлене Румунії зі сторони Польщі повіту косівського і печеніжинського. Відносні переправи ведуться тепер в Варшаві. Одним з членів-знавців румунської делеґації комісійної є Михайло Больдур /:давнійше Якубович:/; бувший лісовий комісар при вижницькім старостві а тепер шеф Краєвої інспекції лісової на Буковині.

Відень, дня 6. червня 1921.

Підпис

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Оригінал.

№ 205
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ СТОСОВНО ПЕРЕГОВОРІВ МІЖ УРЯДАМИ РУМУНІЇ І ПОЛЬЩІ ЩОДО ОБМІНУ УКРАЇНСЬКИМИ ТЕРИТОРІЯМИ

8 червня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижі.

З віригідного джерела донесено нам, що румунський уряд предложив польському урядови територіяльну заміну того рода, що Румунія мала би віддати Польщі три буковинські повіти іменно: вашковецький, кіцманський і заставнецький за відступлення Румунії зі сторони Польщі повітів: косівського і печеніжинського. Відносні переправи ведуться тепер у Варшаві. Одним з членів — знавців румунської делє-

ґації комісійної є Михайло Больдур (давнійше Якубович) бувший лісовий комісар при вижницькім старостві а тепер шеф краєвої інспекції лісової на Буковині.

Плянований договір заміни між Румунією а Польщею відноситься до українських повітів Буковини: вашковецького, кіцманського і заставнецького, що по думці артикулу 59. Сан-жерменського мирового договору не зістали признані Румунії, — а з другої сторони до українських повітів Східної Галичини: косівського і печеніжинського, в котрих нема ні одного Румуна, — що по думці артикулу 91. Сан-жерменського мирового договору не зістали признані Польщі.

Таким чином торгують обі згадані держави предметами міжнародними, що не належать до їх диспозиції, але виключно до компетенції великих держав антанти, котрі мають приступити до вирішення державного становища сих українських територій по думці проголошеного прінціпу самовизначення народів, на якім повстали також обі згадані держави: Румунія і Польща.

З тої причини вважаю моїм обовязком, іменем Української Національної Ради Східної Галичини, до котрої належуть також представники українського населення Буковини, звернути увагу Високої Ради на отсю нову безправну акцію Польщі і Румунії, що нарушує суверенні права великих держав антанти, — та запротестувати проти всяких торгів життям українського народу, що має такі самі права до державної самостійности на своїх територіях, як нарід румунський або польський.

Відень, 8. червня 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 206
ВЕРБАЛЬНА НОТА ПОСОЛЬСТВА ЗУНР У ВІДНІ ВІЙСЬКОВОМУ МІНІСТЕРСТВУ В БУХАРЕСТІ СТОСОВНО ДОЛІ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ У БРАШОВІ

10 червня 1921 р.

Вербальна нота.

Вербальною нотою з 30. марта 1921 ч. 922, повідомило нас Посольство Королівства Румунії у Відні, що в таборі інтернованих в Брашові перебуває около 1.100 стрільців і 140 старшин українських, та в цій ноті згадується про заходи Місії Української Народної Републики, аби отсих українських військових перенести до Польщі.

Посольство Західно-Української Народної Републики у Відні дякує за ті інформації та вважає своїм обовязком звернути увагу Королівського Міністерства Війни в Букарешті на ості обставини:

Поміж військовими Українцями, інтернованими в Брашові находиться значна часть Українців зі Східної Галичини, що належать до Галицької Української Армії, зорґанізованої Західно-Українською Народною Републикою з поміж горожан Східної Галичини, з кінцем р. 1918. Ті частини Галицької Української Армії брали участь в р. 1919, в боротьбі проти наступаючих більшевицьких військ, та відперті перемогою змушені були перейти із зброєю на невтральну територію Королівства Румунії. Та у відвороті перед більшевицькими військами найшли ті частини одинокий захист на невтральній території Королівства Румунії, бо в межичасі Польща зі своєю армією ґен. Галлєра пішла окупацією на Східну Галичину і тим чином явно перейшла у воєнний стан супроти Західно-Української Народної Републики.

А міжнародний спір про державне становище Східної Галичини досі не зістав вирішений Мировою Конференцією та до сего часу є великі держави Антанти сувереном сеї території по думці артикулу 91. Сан-жерменського Мирового договору, що також стверджено постановою Ради Союзу Народів з Парижі з 23. лютого с.р.

Супроти таких дійсних обставин виказується, що Місія Української Народної Республики в Букарешті не має компетенції вдаватися в які небудь заходи про перенесення тих частин Галицької Української Армії, а тим менше про перенесення їх до Польщі, так як отсе противиться міжнародному праву.

З тих причин проситься Високе Правительство Королівства Румунії:

1/ ті частини Галицької Української Армії, що є інтерновані на території Королівства Румунії, як окрему військову одиницю примістити в осібнім таборі та задержати їх на території Королівства Румунії аж до часу, коли буде Найвищою Радою Мирової Конференції вирішене державне становище Східної Галичини;

2/ давати тим частинам належне матеріяльне заосмотрення, так як Галицький Український Уряд не має тепер спромоги достарчити їм потрібної підмоги;

3/ приймити подяку за матеріяльне удержування сих частин та запевнення рефундації, в хвилі визнання незалежности Галицької Республики.

Відень 10. червня 1921.

К. Левицький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Рукопис. Оригінал.

№ 207
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ СТОСОВНО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ЯК НЕЗАЛЕЖНОЇ РЕСПУБЛІКИ

18 червня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижі.

Сучасне міжнародне положення Східної Галичини, витворене наслідом світової війни як також подій, що зайшли по війні, вкладає на мене обовязок: іменем Української Національної Ради представити Високій Раді Амбасадорів до ласкавої розваги отсі обставини, – перед остаточним вирішенням державного становища Східної Галичини:

1). До часу світової війни була Східна Галичина частиною державної території австро-угорської монархії, найбільше висуненою на схід до Росії та ставала приводом конфліктів між австро-угорською монархією та царською Росією. Через те найбільше терпіло українське автохтонне населення Східної Галичини, бо Австрія підозріваючи його про руссофільство віддала була майже всю державну власть в Галичині з руки протеґованих собою Поляків, з котрими галицькі Українці мусіли на кожнім кроці боротися за свої права, хоч австрійська конституція признавала засадничо рівні права всім своїм горожанам і націям держави. А Росія підносила зі свого боку закиди з приводу тих переслідувань Українців у Східній Галичині, хоч сама у себе не признавала національної рівноправности українському народови.

2). Те невідрадне положення українського населення Східної Галичини найдокладнійше проявилося з початком світової війни 1914 р., коли Австрія по перших воєнних невдачах проти Росії приступила до нелюдських юстифікацій тисячів невинних галицьких Українців, підозріваючи їх без найменшої підстави про зраду на користь Росії, а відтак Росія вступаючи побідним походом до Галичини розпочала зі свого боку переслідувати галицьких Українців підозріваючи їх про австрофільство та засилаючи їх в глибину Росії.

3). Такі страшні муки переходило українське населення Східної Галичини в часі світової війни з причини аспірацій Австрії і Росії до галицької території (1914—1918), та аж клич конґресової промови президента Вільсона з 18. січня 1918: про висвободження всіх народів австро-угорської монархії, приніс тому населенню надію на кращу будучність з рук побідних держав антанти.

4). Ідучи за отсим животворним і справедливим кличем великих побідних держав антанти до національного самовизначення — приступив український нарід Східної Галичини в хвилі розпаду австро-угорської монархії до уконституовання Української національної Ради і через неї до реалізовання галицької держави, відбирючи в дні 1. падолиста 1918, у Львові державну владу останному австрійському намісникови та орґанізуючи на території Східної Галичини свою державну адміністрацію і правильну армію.

5). Та отсей процес реалізування незалежної Галицької держави (Західно-Української Народної Републики) зістав здержаний наступом польських військ на Східну Галичину як також постановою Найвисшої Ради Мирової Конференції з 25. червня 1919, котрою призволено Польщі перевести часову окупацію Східної Галичини, до хвилі вирішення про державне становище цеї території по думці самовизначення її населення.

6). Відтак артикулом 91. Сан-Жерменського Мирового договору зріклася Австрія всяких прав до Східної Галичини

на користь великих держав Антанти, котрі сим чином обняли формально суверенні права над цею територією, котрих в нічім не міг нарушити мировий договір, пізнійше заключений в Ризі між Польщею а Совітською Росією і Радянською Україною.

7). А тим часом Польща своїм дволітним окупаційним режімом у Східній Галичині (1919–1921), режімом некультурности, самоволі і безправства, доставила прилюдний доказ безглядної нездатности до запровадження державної адміністрації у Східній Галичині та викликала загальне домагання населення сеї терітерії: чим скорійшого усунення польської окупації зі Східної Галичини та визнання незалежної Галицької держави вільних народів.

8). Але польський окупаційний режім у Східній Галичині виявив також ноторійне імперіялістичне змагання Польщі до цего, аби не зважаючи на суверенні права великих держав Антанти та їх інтенції: вирішиті державне становище Східної Галичини згідно з волею населення, насильною інкорпорацією сеї української території до польської держави поставити рішаючі чинники перед факт доконаний! Значить, тут примінюється та сама політична метода Польщі, що проявилась у відношенню до Литви і Горішного Шлеська.

9) Та коли Польща у своїм нерозважнім шовінізмі стає на котурнах давної Австрії, аби заволодіти Східною Галичиною супроти Росії, то на зовсім иншім становищі стануда в цій справі нова дипльоматія Росії, бо на самім вступі нарад Мирової Конференції в Ризі (24 вересня 1920) заявилася Совітська Росія за визнанням державної незалежности Східної Галичини, ідучи за волею населення сеї території, що не має у себе ніяких більшевицьких орґанізацій. Копію отсеї декларації долучається в прилозі ./. А так само проти небільшевицька конституанта демократичних партій російських в Парижі заявилася в останнім часі перед Високою радою за визнанням незалежної Галицької Републики, вважаючи таке вирішення сеї справи: справедливим облекшенням консолідації міждержавних відносин на Сході

Европи, бо тільки таким способом усувається Східну Галичину з міждержавного конфлікту Польщі і Росії.

10). Розважуючи отсі міждержавні події в справі Східної Галичини, що зайшли перед світовою війною в часі сеї війни і по розпаді австро-угорської монархії, приходиться до сего висліду, що справа Східної Галичини є тепер доспіла до вирішення, а дальше полишення польської окупації на сій території є не тільки некультурне і убійче для українського населення Галичини, але також небезпечне і шкідне для привернення мира і т. д. і національної справедливости на розмежі Сходу Европи, бо українське населення Східної Галичини як значна переважаюча більшість всего населення сеї території не знесе ніякої польської адміністрації над собою та в своїй конечній обороні буде при всякій нагоді загрожувати польську державу. –

Та дальше відрочування у вирішенню державного становища Східної Галичини аж до остаточного вирішування справи Сходу Европи – взагалі не має свого оправдання, так як справа державної незалежности Східної Галичини в нічім не преюдикує питанням Сходу ані не нарушує прав Росії, бо вона згідна зі становищем українського населення Східної Галичини, а на признання цеї території на річ Польщі ніколи не згодиться, так що негайне вирішення державного становища Східної Галичини з відкиненням неоправданих претенсій Польщі, стане тільки пригідним етапом до пізнійшого чи вчаснійшого вирішення справ Сходу Європи.

І таке вирішення справи Східної Галичини лежить навіть в інтересі безпечної будучности Польщі, так як польська держава навернена до своїх етнографічних границь буде оставати в добросусідських і мирних відносинах до сумежних держав та буде мати спромогу поладнати свої здезольовані внутрішні справи, – а Східна Галичина як невтральна держава стане природним помостом для держав середної і західної Европи до навязання господарсько-торговельних зносин з Україною і Росією, що лежить в інтересі світового мира і добробиту як також в інтенціях великих держав антанти.

З отсих причин прошу Високу Раду Амбасадорів, щоби зволила взяти під ласкаву розвагу: справу визнання Східної Галичини як незалежної Галицької Републики вільних народів, по ./.думці предложеного проєкту./.

Відень, 18. червня 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Рукопис. Оригінал.

№ 208
РЕДАКЦІЙНА СТАТТЯ ГАЗЕТИ "НАША ПРАВДА" ПРО ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ УРЯДУ ЗУНР

18 червня 1921 р.

У Відні перебуває так званий уряд Західноукраїнської народної республіки на чолі з диктатором Петрушевичем. Цей уряд опинився в Австрії з того часу, як галицька армія перейшла до Денікіна і коли Петрушевич відбився від Петлюри. Це було в кінці 1919 року. Від того часу галицька диктатура, яка нині вже виступає просто як від Галицької Республіки, звертала всю свою увагу на заопікування тими галичанами-стрільцями, що опинилися по таборах Чехословаччини, та на дипломатичні переговори по різних антантівських місіях. Але, крім того, галицька диктатура розвинула свою "жваву діяльність" у висиланні різних дипломатичних нот до можновладних антантівських держав.

Писали вони і все пишуть ті ноти до Союзу Народів і до Високої ради амбасадорів (послів) і Найвищої ради мирної конференції у Парижі.

Про що пишуться ноти

А в тих нотах повторюються ті ж самі заяложені фрази про право Галичини на самостійне існування, про переважно український характер Східної Галичини, про окупацію країни польською військовою владою і так далі без кінця.

Подає диктатура до відома буржуазної Франції та Англії факти про незчисленні криваві події у Східній Галичині, про здирства, про військові надужиття, про кріпацтво, про арешти, про насильства і т. д.

Згадує вона раз по раз про наїзд і незаконну анексію Східної Галичини військовою владою, вказує на зламання генералом Галлером даної [ним] обіцянки не виступати проти Галичини. Підносить ноти протесту проти засудів польськими судами українців, проти інтернувань, проти побирання селян до війська. Згадує безнастанно про 92-у статтю Сен-Жерменського договору, яка віддає Східну Галичину під суверенне право держав Антанти.

Хто винний?

Та у всіх своїх велеславетних «дипломатичних» виступах галицька диктатура нічого не досягає, крім обдурювання галицьких робітників і селян. Галицькі трудовики та радикали своїми нотами наче б намагаються довести трудящим масам Східної Галичини, що вони усіма засобами побиваються, щоб визволити їх від панування розбійної шляхти.

Недурно така сила нот на всі чотири вітри посилається? Про всі лиха в нотах згадується, то ж, мабуть, ті всі лиха Петрушевич вигубить. “Чи бачите ви, селяни, як ми ноти до у могутніх світу цього пишемо, як ми по цілому світу розголошуємо про ті ґвалти, що над вами польські імперіалісти вчиняють?” — отак наче б говорять галицькі націоналісти і тим ховають правду, заліплюють багном брехні очі трудящим масам.

Бо ж свята, відверта правда є та, що в неволі галицького селянина й робітника винні обидві сторони: і галицька диктатура, й держави Антанти. І ті й другі своєю тактикою запровадили Галичину в обійми єзуїтської Польщі, і ті й другі пустили Галлера на трудящі галицькі маси.

Від кого йшов Галлер у 1919 році? Хіба ж не Франція давала йому своїх офіцерів і свою амуніцію? А Національна рада тим часом перла війною на підмогу Петлюрі, рятувала Польщу від Червоної Армії, яка тоді вже насувалась на її східні кордони, а галицьке правительство тим часом посунуло воювати проти більшовиків і Радянської України.

Антанта

Не треба багато пояснювати, щоб показати, що Франція, Америка та Англія ніякої серйозної уваги не звертали на правительство Петрушевича. Вони тільки давали легенькі натяки на те, що Східна Галичина, мовляв, може, й не буде польською, а потім вигадували лінію Керзона і штовхали галицьких націоналістів проти комуністичних сил на Радянській Україні. Галицька диктатура грала найглупішу роль, вона поставила себе в становище того пса, що рятував панські кошари, коли вовки його дітей шматували. Петрушевич по коліна в робітничій крові ступав, по трупах галицького жовніра і червоноармійця, громив соціалістичну Україну, допомагав російській чорній сотні. І саме тоді Франція та Польща жерли Східну Галичину, встановлювали там єзуїтську диктатуру.

Франція дивилась на Польщу як на свого підданця. Франція вважала Польщу жандармом, що вартував її прибутки на сході Європи, і дарувала йому всі його злодійства. "Коли Росія стала совітська, то хай буде Польща на її місце", – так казала Франція і віддавала їй усе на поталу. Польща була її союзником проти Німеччини, а разом французькі капіталісти марили про визиск робітничих мас у Польщі і Східній Галичині. Всім звісно, що Польща – це банкрот, який тре-

петається в пазурах французького лихваря-банкіра. Бориславська нафта належить здебільшого французьким буржуям (60%).

Злочинна ймовірність

Галицьке націоналістичне правительство повинно було тямити, що ні Франція, ні Англія за пролиту робітничу кров па Україні і в Росії не дадуть Петрушевичу жодного клаптя галицької землі. Диктатура галицька повела на війну сотню тисяч селян і робітників, але повела їх на Червону Росію й Україну і лишила Східну Галичину Польщі, підніжці французької плутократії. Петрушевич допоміг своєю піддержкою Петлюрі повалити Радянську Угорщину, допоміг Франції в її контрреволюційних планах і кинув під ноги дідичів і зажерливого польського шовінізму мільйони галицьких робітників і бідних селян.

Трудовики й радикали та соціал-демократи вдають, ніби повірили обіцянкам Франції, що армія Галлера наче б не могла піти проти волі Франції на Галиччину, і поперли свої сили на підмогу Петлюрі. “Через Київ на Львів” – ось що вони казали. Хіба це не злочинна ймовірність?

Краще Польща, ніж Радянська Україна

Тут можна припустити тільки дві можливості: або уряд Петрушевича це зробив через свою політичну глупоту, або через свою запеклу контрреволюційність. Глупими галицьких націоналістів, як і всяких націоналістів, загалом не можна назвати. Галицькі демократи мають тяму в своїй голові остільки, що потрапили дурити селян. Але, правда, не досить було тяму, щоб їх самих великі пани не лишили при ніжках та ріжках. Петрушевичівці знали, що вони можуть за свою контрреволюційну працю дістати під зад коліном від Антанти. Але галицька контрреволюція воліла кров’ю галицьких селян врятувати західноєвропейську буржуазію й Польщу. Вона воліла ліпше віддатися на ласку французьких капіталістів, ніж залишити в спокою Червону Україну.

Галицько-українська контрреволюція не по глупості пішла проти Радянської влади, а зі свого контрреволюцій-

ного почуття обов'язку й інтересу. Вони хотіли, щоб у Галичині був буржуазний лад за всяку ціну. Коли ж ні, то хай буде там краще Польща. Ось така була і така є їхня думка. Краще панська Польща, ніж Радянська Галичина. Ось чому вони так легко і піддалися на ласку Франції, яка потім їх, замість [того, щоб] дати нагороду, копнула ногою.

Фальшиві ноти

А тепер, коли вже минуло два роки по окупації, диктатор і "президент Української національної ради Галицької Республіки" Євген Петрушевич посилає ноту за нотою до Антанти – до Франції й Англії – з протестами проти польської окупації і намагається переконати французьку буржуазію, що він краще за Пілсудського боронив би "лад" у Галичині. Порожня брехливість цих нот так кидається у вічі, а їхня зайвість така очевидна, що не варто було б про них і згадувати, коли б вони не з'являлись мало не щотижня на сторінках "Українського прапора".

Коли б за тими протестами і нотами прокидалося дійсне бажання нагнати польську шляхту з Галичини, то для цього треба не ноти писати до Антанти, а зброю готувати проти розбишацької Польщі. Бо ж галицькі "диктатори" ще не стільки з глузду з'їхали, щоб не знати, що буржуазну Польщу тільки ударом каблука можна зіпхнути з потоптаної нею жертви. Бо ж видно це зовсім не з того, що сталося в Шлеську й Вільно, видно це з того, як Польща плюнула на керзонові межі.

Галицькі президенти це добре знають і тямлять, що ніяка Антанта їм Галичини не віддасть, хіба що після того, коли б її було вже збройно від Польщі відбито.

І, знаючи це, вони не впиняють подавати свої благальні ноти, і паки ноти — ноти до тих, хто кепкує над ними.

Пролетарська революція

Отже, Петрушевич тільки дурить українські галицькі маси, тільки відтягає здорову революційну думку, що жевріє в надрах трудящих мас, і лише гальмує єдину надію, яка

горить у серцях прибитого селянства, надію на збройне повстання проти ненависної шляхти.

Тут для пролетарського класу питання стоїть ясно. Ніяка Антанта, ніякі петрушевичі Східну Галичину з рук буржуазної Польщі не вирвуть. Тільки збройне, насильне захоплення влади пролетаріатом і вбогим селянством може навіки розчавити шляхетську владу в Східній Галичині. Для нас, комуністів, так само ясно, що Польща не піде з Галичини, навіть хоч би Англія та Італія наказали їй це зробити. Так само видно, що ні Англія, ні Ліга Націй своїх військ туди не пошлють шляхту виганяти. А Франція, так та навіть буде всіма засобами допомагати єзуїтам цю країну нищити.

Ось чому всі ноти є порожнім звуком у пустелі, ось чому Українська національна рада тільки дурить селян надією на Антанту і своїми нотами.

Для галицьких дрібнобуржуазних націоналістів лишається тільки два шляхи видобутись на дійову політичну чинність у Східній Галичині: перший шлях – це піти попихачем до польського пана; другий – це вчинити революцію і розбити озброєною рукою буржуазну Польщу. Коли сталось би останнє і в революції перемогли дрібнобуржуазні демократи, то на галицькому крайнебі знову з'явилась би постать Петрушевича і всієї його демократії, яка пішла б боронити від селян фільварки польських панів.

В обох випадках галицькі націоналісти зістаються ворогом робітничих мас. Ось чому ми кажемо: геть шовіністичну Польщу й галицьку диктатуру разом з її нотами і Антантою!

Хай живе Галицька Соціалістична Радянська Республіка, об'єднана з Радянською Україною й Радянською Росією!

Наша правда. – 1921. – 18 червня.

№ 209
ТЕЛЕГРАМА КОМІТЕТУ ПОМОЧІ ДЕРЖАВНИХ УРЯДНИКІВ І СЛУЖБОВЦІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЛЛОЙД ДЖОРДЖУ ПРО ДОПОМОГУ ГОЛОДУЮЧИМ УРЯДОВЦЯМ, ЗВІЛЬНЕНИМ З РОБОТИ ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ

28 червня 1921 р.

Найвища Рада

Льойд Джордж, Льондон

Поверх 2.500 українських державних урядовців Східної Галичини, зльокавтованих польською окупаційною владою, голодують разом зі своїми родинами. Вони просять, до вирішення державного становища Східної Галичини, о негайний наказ польським окупаційним властям приняти їх назад до служби і виплати їм всіх залеглих поборів.

Комітет помочі державних урядників і службовиків у Львові.

Д-р Кирило Студинський, професор університету, Іван Кивелюк, надрадник і член Виділу Краєвого, Д-р Василь Щурат, Микола Парфанович, зелізничий надрадник, Богдан Мороз, державний офіціял. –

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 307. Машинопис. Оригінал.

№ 210
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ У ЗВ'ЯЗКУ З НОВИМИ АКТАМИ ТЕРОРУ ПОЛЬСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ

30 червня 1921 р.

Під теперішню хвилю, коли Висока Рада Амбасадорів на підставі постанови Ради Союз а Народів з 23-го лютого ц.р., як також зібраних підготовних матеріалів має предложити Найвищій Раді Мирової Конференції справу державного становища Східної Галичини до остаточного вирішення, — польська окупація у Східній Галичині придумала новий нелюдський спосіб, аби українське населення цеї території безнастанно безпокоїти, жорстоко переслідувати і матеріально винищувати,

Отсим новим актом злочинного польського окупаційного режіму є розсилання польських провокаційних агітаторів, щоби підбурити українське населення до повстання,та на підставі фальшивих алярмів цих агітаторів відбуваються безпідставні арештування, інтернування і конфінування невинних Українців, як також масові закватировування польських військ у Східній Галичині, що до решти вирабовують добро українського населення.

І так дня 6-го червня ц.р. арештовано в місточку Товсте (повіт Скалат) о. декана І. Іванчука. Від часу польської окупації арештовано його отсе вже пятий раз з черги.

Дня 9-го червня ц.р. переведено ревізії в Комарні і Кліцку-Якимчинцях (повіт Самбір) та для їх переведення спроваджено там жандармерію, поліцію і компанію війська з Городка, під побором стеження за організаторами мнимого повстання. Та отся карна експедиція не найшла нічого підозрілого.

Дня 10-го червня ц.р. приїхала до села Лисятич (повіт Стрий) польська поліція з трьома офіцирами та арештувала невинних селян.

В місті Станиславові арештувала польська поліція і вивезла до Львова професора української гімназії д-ра Грицака. Це вже третий раз його арештовано.

Відтак арештовано у Львові вісьмох бувших старшин українського війська і всіх їх відставлено до табору інтернованих в Ланцуті, без ніякої причини.

В місті Перемишлі конфіновано без найменшої причини дра Теофіля Кормоша, адвоката, бувшого сеймового посла і Члена Української Національної Ради, і и.

А до якого степення посувається нечувана в світі самоволя без-правної польської окупації, на це доказом може послужити цей факт, що коли в місяці маю ц.р. станиславівський єпископ Ексцеленція Григорій Хомишин прибув на візитацію парохії до Заліщик і уділяв місію духовну для вірних, то польська поліція інтернувала його в домі парохіяльнім!

За безправними конфінуваннями і арештуваннями ідуть масові кватирунки польських військ у Східній Галичині.

Зосібна, в селі Черніїв коло Станиславова уміщено ескадрону 6, полку польських уланів, а жовніри вимагають, щоби селяни безплатно їх кормили та забирають харчі силою і роблять спокійним мешканцям всякі пакости та допускаються протизаконних вчинків і тягнуть з бідної громади послідне.

В селі Петриків (повіт Тернопіль) закватировано більшу скількість польського війська, що нападає і вирабовує безборонне населення цеї громади, а всякі представлювання і зажалення не находять послуху у польських окупаційних властей.

Відтак в район Сянік-Лісько відійшло чотири бригади піхоти і полк артилерії; до Скольового полк піхоти артилерія, а в повітах: Калуш і Долина приготовляються кватири для

більшої скількости польського війська, що все незвичайно трівожить українське населення.

А тепер польська "Газета Поранна" доносить, що в найблищих днях приходить на Покуття (повіти: Коломия і Косів) одинайцята дивізія польської інфантерії, що складається з чотирьох полків піхоти, одного полку артилерії і баталіону саперів.

Насилання масове польських військ на територію Східної Галичини нарушує постанови міжнародного права, бо Східна Галичина не має обовязку удержувати польську армію та Польща не має також мандату від великих держав Антанти: уладжувати карні експедиції на території Східної Галичини, аби безборонне українське населення політично терирозувати і матеріяльно винищувати.

Ціль отсих терористичних актів польської окупації зовсім ясна: ширити анархію у Східній Галичині та фальшиво підсувати й характер мнимого більшевицького руху перед великими державами Антанти, так як це зробила Польща в місяці червні 1919 р. щоби некорисно настроїти ці держави для визвольних домагань населення цеї території і тим способом відрочувати та перепинювати справедливе вирішення державного становища Східної Галичини, по двох роках безправної польської окупації.

З отсих причин, ідучи за голосом розпуки безправно і безкарно переслідуваного населення Східної Ґаличини, вважаю моїм обовязком іменем Української Національної Ради Східної Галичини піднести рішучий протест проти цих нових переслідувань українського населення зі сторони польських окупаційних властей.

Та коли всякі осторого Високої Ради Амбасадорів до правительства Польщі не віднесли пожаданого успіху, то зволить Висока Рада Амбасадорів звернути ласкаву увагу Найвищої Ради Мирової Конференції на конечну потребу: негайного усунення польської окупації зі Східної Галичини та остаточного вирішення державного становища цеї території,

на підставі права самовизначення народів як незалежної держави вільних народів.

Відень, 30. червня 1921.

Д-р **Євген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Республіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 211
ЛИСТ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ПОСЛУ В ПРАЗІ СТЕПАНУ СМАЛЬ-СТОЦЬКОМУ ПРО ГАРАНТУВАННЯ ОПЛАТИ ВИТРАТ УРЯДУ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ НА УТРИМАННЯ ВІЛЬНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

2 липня 1921 р.

Високоповажаний Пане Посол!

На прохання ректора "Вільного Українського Університету" ВП. Д-ра Олександра Колесси згоджуюсь, щоби іменем ЗУНР було дано Урядови Чехословацької Республики письменне запевнення, що кошти, які б сей уряд поніс на удержаннє згаданого університету у Празі, будуть в своїм часі по визнанню державности ЗУНР і по обняттю влади над цею територією легальним правительством, Урядови Чехо-Словацької Республики звернені.

Деталі цего письма, яке має бути підписане Вами, як послом ЗУНР у Празі, прошу обговорити з ВП. Ректором, через котрого отсе письмо Вам передаю.

Диктатор ЗУНР
Є. Петрушевич

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 78. Машинопис. Оригінал.

№ 212
ВИТЯГ ІЗ СТЕНОГРАМУ ЗАСІДАННЯ ПАЛАТИ ГРОМАД БРИТАНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ: ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ ЛОРДА РОБЕРТА СЕСІЛЯ ПРО СХІДНУ ГАЛИЧИНУ

6 липня 1921 р.

Peace Treaties – Eastern Galicia.

4 a. Lord R. Cecil asked the Prime Minister what is the present position with regard to East Galicia; which international body is now concerned with the question; whether any attempt has been made to ascertain the wishes of the inhabitants as to the future settlement of this country in accordance with the policy declared on June 25, 1919; and whether there is any truth in the reports that the Poles are settling colonies there?

Mr. Cecil Harmsworth (The Under-Secretary of State for Foreign Affairs):

Eastern Galicia is at present in the military occupation of the Poles by virtue of a decision of the Peace Conference in June 1919, Its ultimate allocation has not yet been decided upon,but by Article 91 of the Treaty of ut.Germain the rights of Austria have been transferred to the Allied and Associated Powers for disposal. The Supreme Council is the body competent to effect such disposal. The answer to the third part of the question is in the negative and to the fourth part in the affirmative.

Lord R. Cecil: Will my hon. Friend a little expand his last answer as to the report that the Poles are settling colonies there?

Mr. Harmswortb: Perhaps if the lioblo Lord will put a further question down I can supply further information.

Parliamentary Debates. House of Commons. Wednesday, July 6, 1921. Vol. 144 – No. 92. Official Report. – P. 394. Oral Answers.

№ 213
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З ПРИВОДУ РОЗПОДІЛУ СКАРБУ ЗОЛОТА АВСТРО-УГОРСЬКОГО БАНКУ

8 липня 1921 р.

До
Найвищої Ради Мирової Конференції
в
Парижі.

Рішенням Репараційної Комісії признано сукцесійним державам, котрим припали державні території бувшої австро-угорської монархії, засадниче право до скарбу золота Австро-Угорського Банку – по територіяльному прінціпу.

Та в останних днях заключено між управою Австро-Угорського Банку і його ліквідаторами з одної сторони а уповажненим польської держави п. д-ром Львом Білінським з другої сторони договір, котрим признано Польщі зі скарбу золота Австро-Угорського Банку: на разі задаток в сумі: 7,250.000 корон в золоті, зглядно відповідну вагу золота, обчисленого по ціні передвоєнній К. 3.278 за 1 кґ. чистого золота.

На рахунок тої суми почислено вартість 14 будинків філій Австро-Угорського Банку в Західній і Східній Галичині, принимаючи їх вартість в сумі: 2,786.000 корон в золоті, обчисленій по ціні: К. 3.278 за 1 кґ. чистого золота, а решта

в сумі: 4,464.000 К. має бути видана Польщі в ефективнім золоті.

Між будинками зачисленими висше згаданим договором на рахунок мнимих претенсій Польщі є також будинки бувших філій Австро-Угорського Банку в Бродах, Дрогобичі, Коломиї, Львові, Перемишлі, Станиславові, Тернополі і Новім Санчі, котрі лежать на території Східної Галичини.

Таким чином преюдикується державне становище Східної Галичини всупереч постанові Найвищої Ради з 25. червня 1919, як також всупереч постановам Сан-жерменського мирового договору, наче би Східна Галичина належала до Польщі, – а не зважається на те, що Найвища Рада до сего часу єще не вирішила державного становища Східної Галичини.

Щоби вчасно запобігти признаванню Польщі як тимчасовому окупантови Східної Галичини якого небудь задатку з активів Австро-Угорського Банку, що правно належиться Східній Галичині, внесла Українська Національна Рада Східної Галичини нотою з 16. мая с. р. до Ради Амбасадорів і Комісії Ліквідаційної Австро-угорського Банку проти сего: рішуче застереження і домагалась: трактувати претенсії Східної Галичини до Австро-угорського Банку як справу осібної державної области, що належала до давної австро-угорської монархії та не може бути кумульована ані зі справою так званої Західної Галичини ані взагалі з фінансовими справами Польщі.

Та на узасаднення отсего державно-правного застереження піднесено, що Польща як тимчасовий окупант Східної Галичини не мала права запроваджувати там польської валюти марок замість австро-угорської валюти корон; що значна часть населення Східної Галичини, спираючись на постанові артикулу 91. Сан-жерменського мирового договору не віддала своєї австро-угорської валюти коронової до виміни за польські марки; – що регуляція державної валюти у Східній Галичині може наступити аж по впровадженню там леґальної державної влади; – та що Польща як банкротуюча держава самовільно впро-

ваджуючи польську державну валюту у Східній Галичині накинула безправно населенню сеї території замість маловартної австро-угорської валюти коронової майже зовсім безвартну валюту польських марок і сим чином наразила населення Східної Галичини на втрату понад 60 % валютового майна, за що Польща є обовязана відшкодувати населення сеї території, а не може собі забирати ніяких маєткових вартостей, що припадають на Східну Галичину, котрої суверенами є тепер великі держави антанти.

Коли ж таке застереження внесене в своїм часі до Ради Амбасадорів і до Комісії Ліквідаційної Австро-угорського Банку не віднесло пожаданого успіху в обороні загрожених політичних і маєткових інтересів населення Східної Галичини, то вважаю моїм обовязком: іменем Української Національної Ради Східної Галичини заложити перед Найвищою Радою як найбільше рішучий протест проти важности і правної сили договору, заключеного між управою Австро-угорського Банку і його ліквідаторами з одної сторони а уповажненим польської держави з другої сторони, котрим признано Польщі також задаток зі скарбу золота, що правно належиться Східній Галичині, та прошу Найвищу Раду, щоби зволила розпорядити: що згаданий договір є неважний, бо зістав заключений без участи заступника Східної Галичини, котра як осібна державна територія стоїть під охороною суверенного права великих держав антанти; що всякі маєткові вартости, припадаючі з ліквідації Австро-угорського Банку на річ Східної Галичини, мають бути окремо переховані в ліквідаційній масі як депозит державної території Східної Галичини аж до часу вирішення державного становища сеї території; а не можуть бути видавані Польщі;

що будинки бувших філій Австро-угорського Банку, положені на території Східної Галичини: в Бродах, Дрогобичі, Коломиї, Львові, Перемишлі, Станиславові, Тернополі і Новім Санчі мають бути заінтабульовані в книгах

ґрунтових на власність державної території Східної Галичини, а не як власність Польщі, -
та що реґуляція державної валюти у Східній Галичині може бути переведена аж по остаточнім вирішенню державного становища сеї території.

Найвища Радо,

Отсе є один з многих приводів, передше докладно представлених Найвищій Раді, що вказує на неможливість якого небудь державно-правного сполучування Східної Галичини з банкротуючою Польщею і тому населення Східної Галичини, навіщене від двох років нещастям польської окупації нічого більше не бажає як визволення його з польської неволі та вижидає від Найвищої Ради Мирової Конференції в імя проголошеного прінціпу самовизначення народів: чим скорійшого вирішення державного становища сеї території як незалежної держави вільних народів.

На отсі вельми важні обставини маю честь звернути ласкаву увагу Найвищої Ради.

Відень, 8. липня 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 214
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ПОЛЬСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ ПРИМУСОВОГО ПЕРЕПИСУ НАСЕЛЕННЯ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

18 липня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижи.

На підставі польських законів про організацію адміністраційної статистики з 21. жовтня 1919, В.з.ч. 85, поз. 464 і з 13. мая 1921, В.з.ч. 43, поз. 262, та розпорядку польської Ради міністрів з 9. червня 1921, заряджено на всіх теріторіях польської влади: спис населення в дни 30. вересня с.р.

Отсими зарядженнями задумує польський уряд обняти також теріторію Східної Галичини, щоби сим способом безправно втягнути населення тої теріторії проти його волі до загального числа населення Польщі та сим безправним фактом фалшиво задокументувати приналежність Східної Галичини до Польської держави, а великі держави Антанти перед їх вирішенням державного становища Східної Галичини поставити перед фактом доконаним!

З відповіди анґлійського премієра Льойда Джорджа, зложеної в анґлійській Палаті громад дня 6. с.м. слідує зовсім докладно, що Східна Галичина є тепер часово під військовою окупацією Поляків, на підставі постанови Мирової Конференції з 25. червня 1919, та що тільки Найвисша Рада Мирової Конференції є компетентним тілом до вирішення про державне становище Східної Галичини, по думці права самовизначення населення сії теріторії.

На сім державно-правнім становищі спирается ціле населення Східної Галичини (з виїмком малої части польських шовіністів) та рішучо противиться, аби Польща як тимчасовий окупант військовий переводила які не буть орґанізацийно-державні уладження на сій не своїй, а чужій територіï, котрі виключно належать до компетенції леґальної державної влади. До сих орґанізацийно-державних справ належить також орґанізація адміністрацийної статистики і спис населення, що мали би право там переводити в сій переходовій стадії лиш великі держави Антанти як теперішні суверени Східної Галичини, але не має права робити сего Польща як тимчасовий військовий окупант Східної Галичини.

Населення Східної Галичини тим більше противиться цему наміреному державному акту зі сторони Польщі, бо воно находиться вже третий рік [під] страшним терором польської військової окупації та в таких обставинах переведений інтересованими Поляками спис населення був би лиш повним актом нечуваного насильства над Українським і жидівським населенням, щоби таким чином на папері фалшиво виказати як найбільше число Поляків на сій українській теріторії, а відтак покликатися на цей спис населення Східної Галичини як на акт мнимого плєбісциту на корість Польщі.

Такі адміністраційні практики поляків загально звісні з часів їх панування в австро-угорській монархії.

Та нещасне населення Східної Галичини не потребує і безумовно не хоче ніякої польської адміністрації, а найбільше бажає в інтересі свого життя тільки освободження себе від польської окупації і від всякого державного звязку з Польщею, ожидаючи вже третий рік вирішення державного становища своеї теріторії по його волі, як незалежної держави вільних народів.

З тих причин вважаю моїм обовязком іменем Української Національної Ради Східної Галичини зголосити отсим рішучий протест проти наміреного Польщею переведення орґанізації державної статистики і спису населення

у Східній Галичині, та просити Високу Раду Амбасадорів, щоби зволила: на підставі артикулу 91. Сан-Жерменьского Мирового договору заборонити Польщі як тимчасовому військовому окупантови самовільно переводити орґанізацію державної статистики і спис населення у Східній Галичині, та звернути ласкаву увагу Найвисшої Ради Мирової Конференції на сей новий замах Польщі на суверенні права великих держав Антанти як також на конечну потребу негайного вирішення справи державного становища Східної Галичини.

Відень, дня 18. липня 1921. р.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 215
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ ВІДНОСНО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ПРОЕКТУ ВИБОРЧОЇ ОРДИНАЦІЇ ДО ДЕРЖАВНОЇ РАДИ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

25 липня 1921 р.

До

Високої Ради Амбасадорів

в

Парижі.

В ноті з 30 квітня с. р.* предложила Українська Національна Рада Східної Галичини Високій Раді Амбасадорів до ласкавого розважання і вирішення: Проект державної організації Східної Галичини як незалежної Галицької Републики,

*) Дивись док. від 30.04.1921 р.

по думці бажань населення сеї території як також інтенцій Найвисшої Ради Мирової Конференції, висказаних постановою з 25 червня 1919.

Метою сего проекту є: по двох роках вельми тяжких, безправних відносин у Східній Галичині, покласти кінець військовій окупації Польщі та замісць неї зорганізувати там державу вільних і рівноправних народів і сим міждержавним актом великих держав Антанти: здійснити ідею національної справедливости; визволити Східну Галичину з вікового анексійного спору між Польщею і Росією та створити природний етап до консолідації міжнародних відносин на Сході Європи.

Тепер доповнюючи той проект державної організації Галицької Републики маю честь іменем Української Національної Ради Східної Галичини предложити Високій Раді Амбасадорів: долучений тут проект виборчої ординації до Державної Ради Галицької Републики, до розваження і вирішення як інтегральної части державного уладження Галицької Републики.

Отсей проект виборчої ординації до Державної Ради відповідає постанові артикулу 9 висше згаданої державної організації Галицької Републики, забезпечуючи кождій народности в сій державі: ненарушиме право окремого і свобідного вибору своїх заступників до законодатного тіла, у процентовім відношенню до загального числа населення держави.

Таким способом Галицька Република буде в силі самостійно уладити ся і мирним співділанням своїх горожан, без ріжниці народностей, — дійде із занепаду до добробиту та як держава інтернаціоналізована перестане бути тереном воєнних операцій, а причинить ся до впровадження мира і правного ладу на розмежжю Сходу Європи.

Відень, 25 липня 1921.

Президент
Є. Петрушевич

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Рукопис. Оригінал.

№ 216
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ЩОДО ДЕРЖАВНО-ПРАВНОГО СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

28 липня 1921 р.

Ексцеленціє,

В останнім часі узнали великі держави Антанти, зосібна Анґлія і Франція, справу Східної Галичини актуальною і пильною. Та інтерпеляції піднесеної льордом Робертом Сесилем в англійськім парламенті як також з відповіди англійського премієра Льойда Джорджа слідує, що вони вважають рішення Найвищої Ради Мирової Конференції в Парижі з 25. червня 1919, державно-правною і міжнародною основою справи Східної Галичини, так що у всякім разі буде отсе рішення вихідною точкою при остаточнім вирішуванню сеї справи.

Тому є на часі: докладно розважити те становище, яке своїм змістом і своєю тенденцією занимає згадане рішення з 25. червня 1919.

Мериторично обнимає отсе рішення три постанови:

1). Уповаження польського правительства, щоби своїми військовими силами окупувало східну Галичину аж по ріку Збруч;

2). Предложення, що польське правительство може бути уповажнене завести цивільну адміністрацію у Східній Галичині, як заключить умови з державами Антанти, котра мусить запоручити в як найбільшій мірі автономію сеї території, та

3). Приречення, що справа державної приналежности сеї території мусить остаточно ("в останній інстанції") опертися на праві самовизначення населення Східної Галичини.

Постанови: 1) і 3) є своїм змістом безглядні, значить аподиктичні, а постанова 2) є условлена ("може — і "як").

Зосібна, постанова 1) є вже виконана, бо польське правительство зараз в місяці липні 1919, своїми військовими

силами окупувало Східну Галичину аж по ріку Збруч і тому, Польща від того часу аж дотепер є військовим окупантом Східної Галичини. Отсе ствердила Рада Союза Народів (23. лютого 1921) та потвердив анґлійський прем'єр Льойд Джордж (6. липня 1921), а ніхто проти сего не підніс і не міг піднести иншого твердження.

Що до постанови 2), то вона мала на меті: створити переходову, значить, тимчасову стадію у Східній Галичині: між військовою окупацією а остаточним вирішенням державного становища Східної Галичини. Та Найвища Рада Мирової Конференції підняла була заходи в місяці падолисті 1919, аби Польща, дістала уповажнення: завести цивільну адміністрацію у Східній Галичині на підставі статута ("умови") автономною території Східної Галичини. Але Польща тої умови не приняла, а представництво українського населення Східної Галичини як значно переважаючої більшости населення рішучо запротестувало проти якого небудь уповажнювання Польщі до цивільної адміністрації у Східній Галичині, і тому покликані условини "може" і "як" не здійснилися та супроти сего Найвища Рада Мирової Конференції відступила від своєї пропозиції як 2). А тимчасом перейшли два роки тяжкої неволі населення під режімом військової окупації Польщі та через те прояснилися міжнародні відносини і справа Східної Галичини зовсім доспіла до остаточного вирішення.

Справа Східної Галичини виступає як актуальна і пильна, бо польське правительство, що є тільки військовим окупантом, в межичасі самовільно присвоює собі права цивільної адміністрації Східної Галичини, а навіть іґноруючи Найвищу Раду Мирової Конференції, одиноко компетентне тіло до остаточного вирішення ДЕРЖАВНОГО становища сеї території, трактує Східну Галичину безправно, всупереч постанові артикулу 91. Сан-Жерменського Мирного договору наче інкорпоровану вже частину Польщі, як се виказало нашими представленнями внесеними до ради Амбасадорів. Не вирішена справа Східної Галичини виступає

як актуальна і нагла для автохтонного українського населення сеї території, так як польський окупаційний режім протягом двох років виказав не тільки цілковиту нездатність Польщі до ведення адміністрації у Східній Галичині, бо допровадив сей край до безправства і страшної економічної руїни, але виявив вже досі явний систем нелюдської екстермінації українського населення, – так що отсе населення нічого більше не бажає як освободження його від польської окупаційної неволі і від всякого державного звязку з Польщею, як це виказано нотами Української Національної Ради, внесеними до представників великих держав Антанти.

З тих причин приходить тепер до виконання постанова 3) рішення Найвищої Ради Мирової Конференції в Парижі з 25. червня 1919, з категоричним дороговказом, що справа державного становища Східної Галичини має бути остаточно вирішена на праві самовизначення населення. Тому анґлійський премієр Льойд Джордж у своїй парляментарній відповіди вказав на волю населення Східної Галичини як на політичну лінію рішення Найвищої Ради з 25. червня 1919, що обавязує великі держави Антанти.

Приймаючи отсю витичну лінію політичну за підставу, остається Найвищій Раді Мирової Конференції до вирішення: саме здійснення волі населення Східної Галичини як найбільше інтересованого чинника, – по думці національної справедливости.

Ексцеленціє,

Українське населення Східної Галичини, що представляє значно переважаючу більшість всего населення сеї території (70%), проголосило в хвилі розпаду австро-угорської монархії (19. жовтня 1918) конституовання на території Східної Галичини: незалежної Галицької держави, та реалізуючи те право самовизначення обняла дня 1. падолиста 1918, Українська Національна Рада у Львові і цілім краю державну власть, цивільну і військову, усунувши звідси останного австрійського намісника.

Покликаний Українською Національною Радою галицький український Уряд виконував державну владу на тери-

торії Східної Галичини аж до половини липня 1919, коли наслідом польської інвазії і рішення Найвищої Ради Мирової Конференції в Парижі з 25. червня 1919, був примушений разом зі своєю галицькою українською армією уступити поза границі краю і оставити Східну Галичину під військовою окупацією Польщі.

Таким державним актом українське населення понад всякий сумнів заявило свою однодушну волю, що хоче мати на території Східної Галичини свою незалежну державу, та те своє самовизначення обстоює непохитно до теперішного часу.

Польське населення Східної Галичини є там національною меншістю (14,3%), але піддержуване анексійними змаганнями сусідної Польщі воно заявляється за прилученням сеї території до польської держави. Отсе змагання шовіністичного польського населення противиться політичному прінціпу більшости і не має за собою ніякого узасаднення, та його узглядкнення значилоби знасилування волі української більшости на користь меншости населення, а у всякім разі погубне нарушення національної справедливости.

Коли бо польське правительство тепер як тимчасовий військовий окупант під суверенним правом великих Держав Антанти: некультурним способом безправно нарушує особисту, релігійну, економічну, культурну і політичну свободу українського населення Східної Галичини, – то вразі прилучення сеї території до Польщі, відразу українська більшість населення перейшлаби в національну меншість супроти Польщі та Польща, маючи в своїх руках суверенне право над українським населенням, пішлаби без пардону на винищення Українців, аби Східну Галичину перемінити на польську провінцію. Отеє значилоб, створити зі Східної Галичини новий Балкан Сходу!

І тут не мож поминути тої обставини, бо польська національна меншість не є одинока у Східній Галичині, бо там є ще й жидівська національна меншість, (12,3%), – чисельно майже рівна польській меншости а економічно сильнійша

від польської. Жидівське населення Східної Галичини не хоче вдоволитися прирeченням охорони меншости, але жадає повної рівноправности в школі, уряді і життю публичнім... А отсим домаганням жидівського населення не мож відмовити узасаднення, бо годі бавитися ілюзіями, що Жиди стануть польського або українською нацією....

Ексцеленціє!

Бажаючи вирівнати отсі розбіжні змагання трьох націй Східної Галичини і допровадити їх до спільного знамени національної справедливости та до кращої будучности всего населення галицької вітчини, українська більшість готова є признати двом другим заселюючим народам: повну рівноправність, замість самих прав національних меншостей та допустити їх у відношенню їх чисельної сили до співучасти в законодавстві і адміністрації Східної Галичини як незалежної держави вільних народів.

Проект такої державної організації Східної Галичини як незалежної Галицької Републики доручила Українська Національна Рада Східної Галичини правительствам великих держав Антанти та от сим позволяємо собі іменем Української Національної Ради звернути на цей проект увагу Вашої Ексцеленції, як на одиноку справедливу і доцільну розвязку східно-галицької справи.

Уконституовання такої Галицької Держави відповідає життєвим інтересам всего населення Східної Галичини без ріжниці націй, що будуть мали спромогу спільно і згідно працювати для загального добра своєї держави.

Таке вирішення справи є також в розумнім інтересі Польщі, що у своїх етнографічних границях буде могла приступити до успішної консолідації своїх внутрішніх відносин, бо у Східній Галичині найде вона замість ворожої іреденти добро-сусідську державу.

Та вкінці, таке вирішення державного становища Східної Галичини відповідає також добре зрозумілим інтересам великих держав Антанти, бо сим способом Східна Галичина

перестане бути вічним огнищем державних конфліктів між Польщею і Росією, а стане важним етапом мира на Сході Европи.

Львів – Відень, 28. липня 1921.

Президія Української Національної Ради
Галицької Републики
Д-р **Евген Петрушевич, в.р.** президент.
Олександер Барвінський, в.р.
Д-р **Лев Бачинський**, в.р.
Д-р **Володимир Бачинський**, в.р.
Д-р **Кость Левицький**, в.р.
Уповновласнений Уряду для Справ Закордонних
Галицької Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Рукопис. Оригінал.

№ 217
ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИЙ КОНГРЕС МИРУ ПРО СХІДНУ ГАЛИЧИНУ

*28 липня 1921 р.**

Інтернаціональний конгрес мира про Східну Галичину.

Від дня 25 до 28 липня с.р. радив в Лондоні Інтернаціональний конгрес мира під проводом бельгійського сенатора La Fontaine. Конгрес почався привітом лондонського лорда-мера від імени Лондону. Опісля міністер освіти Figher відчитав привіт англійського короля та побажав конгресові успіхів від імени англійського правительства, висказуючи в довшій промові, що воно все улягало до мирного полагодження міжнародних спорів та що в будуччині воно доложить всіх заходів, щоби виключити всяку можливість нової війни.

* Дата прийняття резолюції.

Конгрес, на якім було заступлених 26 народів, займався питаннями господарської відбудови Європи, розружень, ревізією мирових договорів та правами націй. Галицьку Україну заступав д-р Стефан Витвицький.

Дня 28 липня конгрес на повнім засіданню ухвалив одноголосно (не вчисляючи голосів польських) отсю резолюцію:

"Інтернаціональний конгрес мира, маючи на увазі домагання, предложені представниками Єгипту і Східної Галичини, висловлює бажання щоби права національного самовизначення було зреалізоване можливо найскорше в тих краях і у всіх инших, яких політичне становище є неозначене, або оспорене".

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Рукопис. Копія.

№ 218
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ З ПРОТЕСТОМ ПРОТИ ПОЛЬСЬКОЇ ПАСПОРТИЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ І ДИСКРИМІНАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ СЛУЖБОВЦІВ

30 липня 1921 р.

Іменем Української Національної Ради дозволяю собі звернути увагу Високої Ради Амбасадорів на дальші безправні акти польської окупаційної влади у Східній Галичині, якими Польща всупереч міждержавним постановам нарушує державноправне становище Східної Галичини, присвоюючи собі самовільно право до державної адміністрації Східної Галичини, а навіть трактуючи її наче інкорпоровану частину польської держави , — і так:

1. Паспорти польської держави на виїзд за границю впровадила польська окупаційна влада також на території Східної

Галичини. В сих нарочно уміщено клявзулю, що власник паспорту є горожанин польської держави, – та власник паспорту мусить отсе ствердити власноручним підписом. В отсей підступний спосіб Польща примушує горожан Східної Галичини деклярувати себе підданими польської держави, а коли сього хто з населення Східної Галичини відмовить, є позбавлений можности виїзду зі Східної Галичини за кордон, або повороту до своєї вітчини.

2. Гр. кат. (українські) парохіяльні уряди у Східній Галичині вели досі метрики і виставляли свідоцтва з метрик в українській мові, означуючи зовсім правно в наголовку посвідок – край Східна Галичина.

Тимчасом польський делегат на Східну Галичину видав рескрипт з 18.мая 1921. Ч:59577; 3485/XII. до всіх повітових старостств Східної Галичини, а сі знов до всіх гр. кат. парохіяльних урядів, яким наказано українським священикам вести метрики і виставляти свідоцтва метрикальні в латинській мові та в наголовку метрик і метрикальних свідоцтв означувати територію Східної Галичини: "Східна малопольська".

3. Польська влада по окупації Східної Галичини зараз викинула з державної служби кілька тисяч урядників і службовиків української народности, які через довшу службу ще за часів бувшої Австрії набули свої службові літа та право емеритури на території Східної Галичини.

З огляду на внесені зажалення до Високої Ради Амбасадорів та Союза Народів, польська окупаційна влада зачала привертати деяких із зльокавтованих державних урядовців і службовиків у державну службу, але тепер самовільно переносить їх поза границі Східної Галичини – і приневолює їх робити службу в чужій державі: внутри Польщі, або Познанщині.

Урядовці і служовики Українці мусять віддаватися тим безправним зарядженням польської влади, бо остаючи без служби і платні два роки, найшлися вони і їх родини у безвихіднім матеріальнім положенню та перед маревом голодової смерти. Так наприклад судового радника і члена

Краевого Виділу п. Івана Кивелюка допущено аж по двох роках до служби і службових поборів, але рівночасно перенесено його зі Львова до Тарнова; судового радника Степана Дрогомирецького перенесено зі Станиславова до Ряшева; судового радника Івана Гамоту з Золочева до Нового-Санча, повітового суддю Йосифа Іванця з Товстого до Ульянова і т.и.

А тимчасом обсаджує польське правительство урядові місця у Східній Галичині спроваджeними Поляками.

4. На мурах міста Львова розміщено тепер слідуюче урядове оповіщення:

Ч.М.64.654/2І.

IV.

Оповіщення. На основі розпорядку міністерства для військових справ Ч.20.275/III. з 30. червня 1921 державні урядовці польської републики: народности руської (значить української) німецької або жидівської, що мешкають на території Східної Галичини, не можуть користати з полекш, згаданих в тутешних наказах з 22-го липня 1919 Ч. 9.090/IV П і з 14. падолиста 1919 Ч. 11./.089/IV П.тому, що названі особи через те, що вступили до державної служби, набули польське горожанство і о скільки не було противного застереження по думці Держ. Закону Ч. 7 з року. 1920, поз. 44 арт. 4, пункту 5. /Денник військових розпоряджень Ч.10.1920/, є обов'язані до військової служби і тим самим до зголошення себе до військової служби.

Отсе подає магістрат до публичного відома з зазивом, щоби державні урядовці, за яких належить уважати всіх державних функціонарів річників 1902–1885 включно, ставили ся до військового перегляду в тутешній команді в часі від 25. липня до 16. серпня 1921 з особистими документами, які стверджують їх характер як державних урядовців і евентуально з посвідченням відбутої військової служби заборчих держав. Магістрат королівсько-столичного міста Львова дня 22. липня 192І. Йосиф Найман в.р.

5. Нотами Української Національної Ради Східної Галичини з 4. грудня 1920 і 12. квітня ц.р. подано Високій Раді Амбасадорів до відома про застрашаючу кольонізацію Східної Галичини, яку провадить польське правительство тим способом, що спроваджує зпоза границь Східної Галичини польських імігрантів і масово їх поселяє на території Східної Галичини, не допускаючи українських безземельних і малоземельних хліборобів у Східній Галичині до набування землі в їх вітчині.

Таке нечуване в світі варварське вигублювання автохтонного українського населення для імперіалістичних посягань Польщі на чужій землі доконується в центрі Европи під оком суверенних великих держав Антанти. А такими безправними актами вже задокументувала Польща перед лицем культурного світа: конечну потребу висвободження нещасної Східної Галичини від польської окупації і від всякої влади Польщі над сею територією!

Вистане сказати, що досі розпарцельовано таким способом у Східній Галичині понад 160.000 гектарів землі і там спроваджено понад 120.000 польських кольоністів зпоза границь краю.

Всі наші представлення і зажалення не мали успіху, бо Польща в останнім часі розпочала ще сильнійше кольонізувати Східну Галичину. З краю наспіли автентичні вісти, що саме тепер цілими поїздами насилає Польща туди кольоністів, до того всіх їх узброює в кріси та кулемети. Українське населення живе в тяжкім терорі, який виконує над ним не лиш польська окупаційна армія, але також польські озброєні кольоністи, що рабують землю українському населенню.

Негайна поміч є конечна, бо український нарід Східної Галичини находиться в стані розпуки!

З отсих причин ще раз прошу іменем Української Національної Ради Східної Галичини:

Можливо скоро приступити до вирішення про державне становище Східної Галичини, по думці права самовизна-

чення населення, як також на основі національної справедливости, а до часу того остаточного вирішення негайно знести всякі безправні акти польського правительства, видані у Східній Галичині всупереч законам, обовязуючим там до 1. падолиста 1918, з осібна здержати всяку польську кольонізацію у Східній Галичині.

Відень, 30. липня 1921.

Др. **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Республики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Рукопис. Оригінал.

№ 219
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ВІДНОСНО ВИРІШЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

3 серпня 1921 р.

До

Найвисшої Ради Мирової Конференції

в

Парижі.

Постановою Найвисшої Ради з 25. червня 1919, приречено, що справа державного становища Східної Галични буде в останній інстанції вирішена на праві самовизначення населення сеї теріторії.

Та на підставі артикулу 91. Сан-Жерменського мирового договору з 10. вересня 1919, є Найвисша Рада одиноко компетентним тілом до вирішення державної долі Східної Галичини.

Але Найвисша Рада досі не вирішила справи Східної Галичини, та наслідом сего вже третий рік тяжко терпить українське населення сеї території, автохтонна більшість населення сеї теріторії, автохтонна більшість населення Східної Галичини, під самовільною військовою окупацією Польщі.

Узглядняючи безправні відносини, що запанували у Східній Галичині, під польським окупаційним режімом, звернулася Рада Союза Народів своїм рішенням з 23. лютого с.р. до Ради Амбасадорів, представляючи конечну потребу остаточного вирішення державного становища сеї теріторії, та відносини підготовні матеріяли зістали вже в своїм часі предложені Раді Амбасадорів.

А тимчасом екстермінаційна акція польської військової окупації іде не тільки на вирублення українського населення у Східній Галичині такими способами, як масова кольонізація сеї теріторії насильно імпортованими польським елементом з поза границь краю, але також скорим темпом приготовляється в найблизшім часі безправа перевести у Східній Галичині державну статистику і спис населення та накинути сій теріторії виборчу ординацію до польського сойму у Варшаві, щоби таким державним замахом проти волі населення поставити Найвисшу Раду перед доконаний факт безправної інкорпорації Східної Галичини до Польщі.

Та населення Східної галичини живе єще вірою, що тільки Найвисша Рада в імя людскости і національної справедливости, визволить його з тяжкої неволі і польської окупації і від всякого державного звязку з Польщею, як се виказано нотами Української Національної Ради, внесеними до представників великих держав Антанти.

З цих причин вважаю моїм обовязком в сім моменті, коли збирається Найвисша Рада на свої народи, звернути іменем Української Національної Східної Галичини, ласка-

ву увагу Найвисшої Ради: на внесений ними проєкт державної орґанізації Східної Галичини як незалежної Галицької Републики вільних народів, що одиноко відповідає волі населення, – та просити, щоби Найвисша Рада на сій основі зволила вже тепер приступити до остаточного вирішення державного становища Східної Галичини, визнаючи її незалежною державою. –

Відень, 3. серпня 1921.

Д-р **Євген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної
Ради Східної Галичини

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 220
ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПЕРЕГОВОРИ У ЛЬВОВІ МІЖ ЧЛЕНАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ І ГОЛОВОЮ РАДИ МІНІСТРІВ ПОЛЬЩІ ВІНЦЕНТІ ВІТОСОМ

3 серпня 1921 р.

На день 3. серпня ц.р. год. 4 попол. ґенеральний делеґат польського уряду Др. К. Галецкі запросив на розмову: радн. А. Барвінського, Д-ра Вол. Бачинського, Д-ра О. Біляка, тов. П. Буняка, Д-ра М. Кордубу, Д-ра Л. Охримовича і Д-ра К. Студинського.

Коли запрошені явилися в бюрі ген. делеґата, заявив він, що хотів-би поінформуватися про становище українських сторонництв до польського уряду. Одночасно запросив делеґат до участи в конференції присутних в палаті Намісництва польського президента міністрів Вітоса і міністра почт Д-ра Стисловича.

Іменем запрошених заявив професор Др. Студинський, що предметом конференції не може бути справа правно-державної приналежности Східної Галичини, як справа міжнародня, яка належить до иншого форум, одначе незалежно від правно-політичного становища українське населення Східної Галичини має право домагатися від польських властей пошановання своїх людських і національних прав і тому відпоручники українського населення домагалися і домагаються від польського уряду усунення цілого ряду переслідувань, налужить і безправств, а саме:

1) звільнення всіх полонених, інтернованих, конфінованих і політичних засудженців;

2) заборони самовільних арештовань, інтернувань і конфінувань Українців;

3) привернення свободи слова, преси і права зборів;

4) залишення колонізації Східної Галичини, яка має на меті змінити етнографічний стан населення;

5) залишення перетягання властями на латинський обряд;

6) залишення безправних реквізицій;

7) звільнення з під військового кватирунку будинків українських інституцій, шкіл і товариств;

8) допущення української молодіжи і професорів до студій зглядно викладів на університеті і техніці;

9) покликання службовиків і учителів Українців на попередні службові становища, з виключенням перенесення на захід;

10) привернення свободи статутової діяльности укр. товариств і інституцій;

11) привернення прав української мови в школі і в уряді;

12) привернення громадянської автономії в сільських громадах;

13) усунення безправного впливу організації т. зв. на адміністрацію в краю.

Поодинокі точки ілюстрували присутні цілими рядом фактів. Радн. Барвінський підніс безправне і нічим неоправдане усунення кураторії "Народнього дому" у Львові та усунення автономічних членів Українців з Ради Шкільної Краєвої.

Тов. Буняк, навязуючи до наведених в горі надужить і безправств, підніс ще справу усунення і непринимання українських робітників з державних і автономічних інституцій, справу незатверджування статутів професійних і освітних робітничих організацій, справу почтових непорядків, а саме непринимання по українськи адресованих листів і нищення української преси, непорядки в почтовій касі ощадности в кінці нерівномірне трактування українських консумів при приділі харчів.

Др. Вол. Охримович підчеркнув ще раз з натиском, що справа державно-правної приналежности Східної Галичини як міжнародня належить перед инше форум і не може бути предметом нинішної конференції, одначе як небудь уложаться правно-політичні відносини в Східній Галичині у всякому разі обі народности мусять жити побіч себе і знайти спосіб мирного співжиття. В тій цілu без сумніву є конечне порозуміння, яке одначе в нинішній хвилі неможливе, бо наслідком подій з двох останніх літ галицькі Українці, втративши дуже богато зі свого і так не великого стану посідання, який істнував в хвилї розпаду Австрії, з огляду на це є необхідним щоби з польської сторони наступили як найскорші факти, які з одної сторони привернулиби український стан посідання в Галичині в хвилині розпаду Австрії, щойно по заснуванню цілого ряду таких фактів булиб вигляди на можливість порозуміння.

Др. В. Бачинський замітив, що зазначені вище жалоби прикладаю нераз ґен. делеґатови у Львові і міністерств вам у Варшаві одначе без найменшого успіху.

Відтак премієр Вітос заявив, що годі віддаватись ілюзії щоби нинішна розмова мала безпосередній успіх, тому не

вимагає від Українців ніяких зобовязань, ані сам не може дати обовязуючих приречень, одначе теперішний польський селянсько-робітничо-демократичний уряд уважає полагодження польсько-українського питання одною з найважніщих, а за разом найтруднійших справ. Все-ж таки та справа мусить бути вирішена, бо без огляду на те, як уложаться правно-державні відносини, оба народи жили, живуть і будуть жити побіч себе. В польській суспільности сильно стираються між собою ріжні напрямки в цій справі, одначе бесідник впевняє, що теперішний селянсько-робітничий-демократичний уряд Польщі є далекий від всяких імперілістичних екстермінаційних намірів. Не хоче входити відразу в подрібний розгляд поодиноких українських зажалень, йому тепер предложених, – одначе зазначує, що багато з них є в повні оправданих і надаються до негайної полагоди; инші також мусять бути полагоджені по попередному розгляді і обговоренню. Тому всі ті жалоби будуть після його повороту до Варшави предложені Раді Міністрів, де попре їх також присутни при розмові мініс. Др. Стеслович.

Іменем запрошених сказав Др. Бачинський, що заяву президента міністрів Вітоса приймають до відома і ждуть нетерпеливо на факти і діла.

Словами премієра Вітоса, що не буде надуживати терпеливости галицьких Українців, закінчилася та більш чим одногодинна розмова.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 292. Машинопис. Копія.

№ 221
НОТА ПРОТЕСТУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ ПРОТИ ОКУПАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬСЬКОГО УРЯДУ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ З ДОДАТКОМ СУПРОВІДНОГО ЛИСТА БРИТАНСЬКОМУ ПОСЛУ В ПОЛЬЩІ

7 серпня 1921 р.

PROTEST.

According to the Law of October 21st 1919 (Publication of Laws Nr. 85 pos. 464), to the Law of May 13th 1921 (Publication of Laws Nr. 43 pos. 262) and to the Regulation of the Cabinet Council of June 9th 1921. (Publication of Laws Nr. 58 pos. 368.) a General Census of the population, dwelling houses etc., farms, and domestic animals in promulgated for Poland to be carried out on September 30th inst.

According to the above mentioned Laws and especially to the above cited Regulation of June 9th 1921 the General Census will concern all the persons who will be staying on September 30th inst. within the borders of Polish Republic.

According to Art. 91-st of the Treaty at St. Germain on September 10th 1919 which has been signed by all the Allies and by Polish Republic, and according to the Decision of the Council of the League of Nations on February 23rd 1921 Eastern Galicia does not lie within the borders of Polish Republic, Eastern Galicias Sovereign being the Allies.

In spite of it Polish Occupation Authorities regard Eastern Galicia as a part of Polish Republic and are carrying on

intensive preparations for the Census to be taken also of Eastern Galicia.

Polish Government regards this census as an affair of a very high importance, and Polish Press is announcing that the Census probably will show enormous dispacings and changes concerning the population of the territories the census will be taken of. The results of this census shall become a political trump in the hands of Polish Diplomacy the more that in the lists of queries special questions will be put about: "which state the person is subject to?" and: "nationality".

Already on December 31st 1919 Polish Authorities have taken census of the Eastern territories occupied by Polish troops. Its results were directly sensational. They are significant as of the means the census has been taken by, as of the credibility of it, and lee expect that in the same way a census will be taken, of Eastern Galicia too. That census showed e.g. in the district Oszmiany only 5.9 % White-Ruthenians but 66.3 % Poles while the scientific work by two Polish proffessors at the Jagello-University at Crarau in 1915 (Krzyzanowski i Kumaniecki: "Statystyka Polsici") shows 79.97 % White-Ruthenians and only 1.75 % Poles in the mentioned district. Similarly in the district Grodno the percentage of Polos has been increased from 5.66 % to 54, and that of fthite-Ruthenians diminished from 65.59 to 33.5 . In the district Lida the percentage of White-Ruthenians has been diminished from 73.13 to 14.9 and that of Poles increased from 4.67 to 76 and so forth in each one district of the territories. (Vide; Geographical Works by Eugene Romer. Memoir VII. Statistics of Languages of the Provinces being under the Polish "Civil Administration of the Eastern Lands" (December 1919).

As to the past the Poles did not take the census impartially still during the Austrian Rule. Availing themselves of the political administration being in their hands they took the censuses of Eastern Galicia to the disadvantage of Ukrainians. The fact has been acknowledged even by the first Prime Minister of Polish Republic M. Andrew Moraczewski. (Vide: Moraczewski: "Granice mięizy Polską a Ukrainą", studjuin statystyczne. 1919, p. 13.: "Among 172.000 members of Greek-Catholic Church there are many persons who did not voluntarily declare Polish language as their native. We cannot imagine such a compulsion nowadays. The partiality in taking of censuses has attained its summit in 1910.").

The census taken of the Eastern territories in 1919 is already being illustrated above. There is to be taken into account Eastern Galicias exceptional state the freedom of Ukrainian assemblies and of Ukrainian Press being abolished, the country being the rule of police-men and gendarmes, Ukrainians imprisoned in masses, administration carried out exclusively by officials of Polish origin. It can be easily supposed how biassed the Census would, be taken of Eastern Galicia to the disadvantage of Ukrainian population.

The question: "which state the person is subject to?" is to prove than Ukrainian wish to become subject to Polish Republic. The inhabitants can be forced by several oppressions and means to answer to this question to the disadvantage of their real wishes.

Because of the above described real conditions and of Ukrainian population having no influence or control over the means the Census will be carried out by or over its results published we are compelled to protest against taking Census of Eastern Galicia. In the case it will be carried cut we shall

regard it as not authoritative for estimation of national relations in Eastern Galicia, as a new violation of Ukrainian Nation, and as a trial to deceive the public opinion of the

World. Lwow, August, 1921.

To

His Britannic Majesty's Ambassador
Extraordinary and Plenipotentiary to the Government of Republic Poland
at
Warsaw.

Sir,

We have the honour to enclose to this:

1) Protest against General Census which is promulgated by Polish Government to be taken of Eastern Galicia on September 30th inst, and 2) Protest against compulsion of Ukrainian pyblic officials to serve in Polish Army. The two Protests are being presented to the Governments of Allies, to the Council of the League of Nations, and to the Representative of Polish Occupa tion Authorities sn Eastern Calicia.

2) We have the honour to ask you, sir, to send up these enclosed Protests to his Britannic Majesty's Government and remain, Sir, with greatest respect.

підпис **Володимир Бачинський**

підпис **Михайло Струтинський**

ЦДАВОУ, ф. 581, оп. 1, спр. 135, арк. 3–6. Машинопис. Копія.

№ 222
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ГОЛОВІ РАДИ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ ЮЛІЮ КАМБОНУ ЩОДО ПРИЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИКА РАДИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПРИ РОЗПОДІЛІ АКТИВІВ АВСТРО-УГОРСЬКОГО БАНКУ

8 серпня 1921 р.

Ексцеленція Юлій Камбон Президент Конференції Амбасадорів в Парижі.

Письмом з 16 мая с.р. звернула Українська Національна Рада Східної Галичини увагу Високої Конференції Амбасадорів на справу ліквідації Австро-Угорського банку у Відні.

З осібна, так піднесено, що в сій справі є також інтересована Східна Галичина як частина державної теріторії бувшої австро-угорської монархії; – що державне становище Східної Галичини не зістало єще вирішене великими державами Антанти як сувереном по думці артикулу 91, Сен-Жерменського Мирового договору, – та що державна теріторія Східної Галичини у всякім разі є осібним міждержавним підметом правним, котрий повинен мати свого окремого заступника при ліквідації Австро-угорського Банку, щоби про права і зобов'язання Східної Галичини не вирішувано без участи її представника.

На тій підставі ми просили, щоби Висока Конференція Амбасадорів зволила розпорядити, що великі держави Антанти делєгують до ліквідації до Австро-угорського Банку у Відні осібного свого Заступника в ціли береження прав і інтересів Східної Галичини.

Тим часом, письмом з 8 липня с.р. зволив Ексцеленція Пан Президент Конференції Амбасадорів відповісти, що

правительство Західної України (Східної Галичини) не може бути запрошене до вислання свого представника на конференцію сукцесійних держав бувшої австро-угорської монархії.

Отся відповідь Ексцеленції Пана Президента вийшла наслідком очевидного непорозуміння, бо Українська Національна Рада Східної Галичини не домагалася запрошення свого представника на конференцію сукцесійних держав бувшої австро-угорської монархії, але просила, щоби Висока Конференція Амбасадорів іменем великих держав Антанти виделегувала там осібного заступника в цілі береження прав і інтересів Східної Галичини.

З тої причини позволяю собі іменем Української Національної Ради Східної Галичини просити Ексцеленцію Пана Президента Конференції Амбасадорів, щоби зволив наше представлення з 16 мая с.р. ласкаво вирішити по думці артикулу 91 Сен-Жерменського Мирового договору.

При тій нагоді вважаю своїм обов'язком заявити, що Українська Національна Рада Східної Галичини і її уряди функціонують правно і фактично як одиноке легальне представництво українського населення Східної Галичини.

Відень, 8 серпня 1921.

Президент Української Національної Ради
Д-р Євген Петрушевич в.р.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Рукопис. Оригінал.

№ 223
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ В ПАРИЖІ ЩОДО НЕВІДКЛАДНОГО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ПРО СТАТУС ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

18 серпня 1921 р.

До
Найвисшої Ради Мирової Конференції
в
Парижі.

Постановою Найвисшої Ради з 25. червня 1919, приречено, що справа державного становища Східної Галичини буде в останній інстанції вирішена на праві самовизначення населення сеї теріторії.

Та на підставі артикулу 91. Сен-Жерменського мирового договору з 10. вересня 1919, є Найвисша Рада одиноко компетентним тілом до вирішення державної долі Східної Галичини.

Але Найвисша Рада досі не вирішила справи Східної Галичини, та наслідом сего вже третий рік тяжко терпить українське населення сеї теріторії, автохтонна більшість населення Східної Галичини, під самовільною військовою окупацією Польщі.

Узгляднюючи безправні відносини, що запанували у Східній Галичині, під польським окупаційним режімом, звернулася Рада Союза Народів своїм рішенням з 23. лютого с.р. до Ради Амбасадорів, представляючи конечну потребу остаточного вирішення державного становища сеї теріторії, та відносні підготовні матеріяли зістали вже в своїм часі передложені Раді Амбасадорів.

А тимчасом польська військова окупація іде не тільки на вигублення українського населення у Східній Галичині

такими способами, як масова кольонізація сеї теріторії насильно імпортованим польським елементом з поза границь краю, але також скорим темпом приготовляється в найближшім часі безправно перевести у Східній Галичині Польську державну статистику і спис населення та накинути сій теріторії виборчу ординацію до польського сейму у Варшаві, щоби таким державним замахом проти волі населення поставити Найвисшу Раду перед доконаний факт безправної інкорпорації Східної Галичини до Польщі.

Та населення Східної Галичини живе єще вірою, що Найвисша Рада в імя людскости і національної справедливости, визволить його з тяжкої неволі польської окупації і від всякого державного звязку з Польщею, – як се виказано нотами Української Національної Ради, внесеними до представників великих держав Антанти.

З цих причин вважаю моїм обовязком в сім моменті, коли має зібратися Найвисша Рада для остаточного вирішення справи Горішнього Шлеська, звернути іменем Української Національної Східної Галичини, ласкаву увагу Найвисшої Ради: на внесений нами проєкт державної орґанізації Східної Галичини як незалежної Галицької Републики вільних народів, що одиноко відповідає волі населення, – та просити, щоби Найвисша Рада на сій основі зволила вже тепер приступити також до остаточного вирішення державного становища Східної Галичини, визнаючи її незалежною державою. –

Відень, 18 серпня 1921.

Д-р **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної
Ради Східної Галичини.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Оригінал.

№ 224
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ЛІГИ НАЦІЙ З ПРОХАННЯМ ОСТАТОЧНОГО ВИРІШЕННЯ СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ НА ВЕРХОВНІЙ РАДІ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

19 серпня 1921 р.

В прилозі маю честь приложити Високій Раді Союза Народів копію нашої ноти з дати: Відень, 18 серпня с.р., внесеної до Найвищої Ради Мирової Конференції, в праві остаточного вирішення державного становища Східної Галичини як незалежної Галицької Републики вільних народів, та іменем Української Національної Ради Східної Галичини отсим прошу:

Висока Рада Союза Народів зволить згідно зі своїм рішенням з 23 лютого с.р. звернути увагу Найвищої Ради Мирової Конференції на конечну потребу точного вирішення державного становища Східної Галичини.

Відень, 19 серпня 1921.

Президент
Д-р Кость Левицький

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Рукопис. Оригінал.

№ 225
ІЗ ПРОПОЗИЦІЙ МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПОЛЬЩІ К. СКІРМУНТА РАДІ МІНІСТРІВ ПОЛЬЩІ ПРО ВІДКРИТТЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В ХАРКОВІ З УРАХУВАННЯМ ПРОБЛЕМИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

22 серпня 1921 р.

...В соответствии с вышеупомянутым решением представительство в Москву уже выслано, а в настоящее время МИД, учитывая требования со стороны Украины на отправку представительства в Харьков, а прежде всего в связи с выдвижением на первое место вопроса об украинской политике и связанной с ним проблемы Восточной Галиции, а также в связи с общей обстановкой в России, считает немедленную организацию наших представительств на Украине делом, не терпящим отлагательства...

Министр иностранных дел

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – Т. 4. – С. 57.

№ 226
ЗВІТ ПОСЛА ВОЛОДИМИРА СІНГАЛЕВИЧА ПРО ЗУСТРІЧ З СПІВРОБІТНИКАМИ ЯПОНСЬКОГО ПОСОЛЬСТВА У ВІДНІ

25 серпня 1921 р.

Звіт
Посла В. Сінґалевича
з відвидин в японськім посольстві у Відні
дня 25. серпня 1921р.

Дня 23. серпня ц.р. одержав я від Вп.Уповаженого для закордонних справ приказ постаратися о авдиєнцію у недавно-прибувшого японського посла до Відня, передати йому копію ноти з дня 28. липня висланої до членів Найвисшої Ради в Парижі і французький текст брошури "Про незалежність Галицької держави" представити устно провно державний і фактичний стан нашої справи, та просити, щоби японська держава через свого представника у Найвисшій Раді підняла ініціятиву для скорого і справедливого вирішення справи Галицької Републики.

На мою просьбу визначив мені японський посол п. Куматаро Гонда авдієнцію на нині о 10 год. перед полуднем.

Прибувши в означенім часі і довідавшися, що посла нема єще в канцелярії я розпочав розмову з одним урядовцем канцелярії посольства та довідався, що п. Куматаро Гонда не розуміє по німецьки а з чужих мов найліпше говорить по англійськи. Німецькою мовою найліпше володів конзуль п. Морі. Тоді я попросив, щоби мене зголосити у конзуля Морі, якому в обширний спосіб я представив цілі моєї авдієнції та просив, щоби він був ласкав взяти на себе ролю перекладчика. Пан Морі, якому не легко було орієнтуватися у моїм викладі здраджував, що не має жадних інформацій або лиш дуже малі в нашій справі заявив мені, що він пере-

каже мою просьбу леґаційному радникови п. Іда, бо він також розумів по німецьки і є компетентнійший для інтервеніовання між мною і послом.

За хвилю зголосився до мене леґаційний радник п. Іда, який говорить по німецьки дуже слабо, але мабуть розуміє більше.

По перших реченях я зорієнтувався, що п. Іда мав мінімальні відомости про нас і нашу справу і пов я йому виклад о скілько можливо систематичний і прозорий. Пан Іда слухав пильно, але кожде його запитання здраджувало брак відомости про нашу територію і стан нашої справи. Він питався мене приміром чи ми уконституовалися в році 1918 як република, чи як держава иншої форми правління, чи Україна має два правительства, хто є президентом нашої републики, яке значіння має рішеннє Ради Союза Народів з 23. лютого ц.р., що постанавляє арт. 91 Санжерменського договору і т.д.

Мої відповіди і головні моменти мого викладу нотував собі пильно а імена і дати казав собі написати.

Коли я закінчив мій виклад просьбою зверненою до японського уряду по мисли одержаної як вище інструкції відповід п. Іда менче більше в той спосіб: “я не випереджую відповіди п. посла але мені здається, що ми тою справою не будемо могли занятися, впрочім пождіть я представлю річ ексцеленції послови.”

Відходячи до посла забрав п. Іда з собою один примірник брошури “Про незалежність Галицької держави” і копію вище згаданої ноти.

Його конференція у посла в сусіднім покою тревала около 10 хвиль, почім він заявив мені як слідує: “Я приношу вам відповідь від ексцеленції посла. Коли ви принесли ту копію і ті матеріяли з тим наміром, щоби наш посол інтервеніював у вашій справі у Токіо, та переслав там сей матеріял, щоби японське правительство підняло ініціятиву для вирішення тої справи – то посол не може прийняти того матеріялу. Наш уряд має свого заступника в Найвисшій Раді,

але ми інтересуємося лиш справами Азії. В європейські проблєми того рода як ваш ми не мішаємося. Се чисто європейське питання і нам ніяково і не можливо до тих річей втручуватися. Коли однак ви хочете ту ноту і ту брошуру передати нам як інформаційний матеріял, то посол його радо прийме однак єще раз з застереженням лиш як інформаційний матеріял для нашої бібліотеки. Я пробував пояснити, що наше питання є того рода, що японський уряд як безпарціяльний суддя в інтересі загально політичнім міг би знайти форму інтервеніювання в ціли вирішення справедливого домагання поневоленого народа по мисли засади о самоозначенню, але пан леґаційний радник Іда єще раз зазначив, що Японія не мішаєтчся до європейських справ. Тогді я попросив його, щоби приняв вище згадану ноту, малу і дві брошури "Про незалежність Галицької держави" як інформаційний матеріял зазначуючи, що вирішення нашої справи буде мати загально політичне значіння та що я певний, що пан посол знайде в тім матеріялі много інтересного та актуального.

Спосіб, в який говорив радник Іда був для мене вказівкою, що японський посол уважав злишним єще лично зі мною говорити, а я вже і не просив о личне побачення так як розмова через перекладчика в для обох сторін дуже утяжлива і радше при незнанню матеріялу могла би скінчитися відємним результатом, чим позитивним успіхом. Можливо, що по перечитанню брошури і при другім побаченню можна би з послом японським успішнійше порозуміватися.

Час вівідин у японськім посольстві заняв майже півтора години.

Відень, 25. серпня 1921 р.

підпис **В. Сінгалевич**

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 310. Машинопис. Копія.

№ 227
З ІНФОРМАЦІЇ ГАЛИЦЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ, ПРО РЕЗОЛЮЦІЮ X МІЖНАРОДНОГО КООПЕРАТИВНОГО КОНГРЕСУ У БАЗЕЛІ

26 серпня 1921 р.

... X-ий Міжнародний Кооперативний Конгрес в Базилеї довідується з болем, що Польські Військові Власти, які знаходяться в часовій окупації Східної (Української) Галичини, переслідують Українські кооперативні товариства того краю.

Конгрес протестує проти цього поведеня Польських Військових, і сподівається, що переслідування перестануть та що українсько-галицьким кооперативним товариствам буде дана повна воля свобідного розвитку...

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Оригінал.

№ 228
НОТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ РАДІ ЛІГИ НАЦІЙ І РАДІ ПОСЛІВ КРАЇН АНТАНТИ У ПАРИЖІ З ПРОТЕСТОМ ПРОТИ ІНКОРПОРАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПОЛЬЩЕЮ

31 серпня 1921 р.

Генеральний делєгат польського правительства п. Галецкі ого-лосив в останніх днях у Львові отсей урядовий комунікат:

"На підставі польського закона з 3 грудня 1920, В.з.Р.П.Нр. 117, поз. 768, та по думці розпорядку Ради польських міністрів з 17. мая 1921, В.з.Р.П. ч. 46, поз. 282, перестає істнувати львівське намісництво з днем 1. вересня 1921, а в його місце

входять в життя як власти адміністративно-політичні II. інстанції на терені Малопольщі: уряди воєвідські в Кракові, Львові, Тернополі і Станиславові, котрих обєм ділання означують приписи згаданого на вступі закона, як також розпорядку Ради польських міністрів з 14. марта 1921, В.з.Р.П. ч. 117, поз. 768".

Отсим державним розпорядком польського правительства від-носно території Східної Галичини (Львів, Тернопіль і Станиславів лежать на території Східної Галичини) нарушила Польща сен-жерменський мировий договір (артикул 91.), бо по думці сього мирового договору Східна Галичина лежить поза границями Польщі таувереном Східної Галичини є тільки великі держави Антанти, а Польща як тимчасовий військовий окупант, по думці рішення Ради Союза Народів з 23. лютого 1921, не має права диспонувати територію Східної Галичини.

З причини такого яркого нарушення мирового договору закладає рішучий протест та домагається Українська Національна Рада Східної Галичини:

розпорядити негайне уневажнення інкорпорації території Східної Галичини до польських воєвідств Малопольщі (Кракова), як супротивної сен-жерменському мировому договору і волі населення Східної Галичини, – та привернення львівського намісництва як адміністраційно-політичної власти II-гої інстанції у Східній Галичині аж до часу остаточного вирішення про державне становище Східної Галичини.

Відень, 31 серпня 1921.

Др. **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Республики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Рукопис. Оригінал.

№ 229
ПРОПАМ'ЯТНА ЗАПИСКА СЕНАТОВІ УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПРАЗІ

12 вересня 1921 р.

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ В ПРАЗІ

Міжпартийний Зїзд вирішив на своїм засіданю у Львові дня 3. вересня по нараді над університетською справою резолюцію, в якій взива українських професорів і доцентів, що проживають на еміґрації, щоби повернули до краю.

З огляду на те, що переважна часть українських професорів і доцентів та иньші представники науки, що проживають за кордоном згуртована є в Українськім Вільнім Університеті у Відні, який переносить ся до Праги, вирішила Рада У.В.У. на своїм засіданю дня 12. вересня 1921 предложити ласкавій увазї Президії Міжпартийного Зїзду і Управам наших култyрно-наукових інституцій отсе пропамятне письмо про орґанізацію Українського Вільного Університету за кордоном з просьбою, щойно на основі засади [...] (Нерозбірлива фраза від руки. — Прим. ***авт.***) порішити справу так, як буде найкористнійше для народного добра.

Відчуваючи пекучу потребу зорґанізовання університетської науки в рідній мові для української академічної молодіжи, перед якою брутальна рука переможців замкнула брами університету на рідній земли, а також потребу згуртування українських наукових сил за кордоном порішили українські університетські професори вже з кінцем року 1919 перевести таку орґанізацію в Празі.

З тою метою явила ся вже тоді делеґація професорів в якої склад входили: Др. Горбачевський, Др. Колесса і Др. Дністрянський в Празі, щоби тут перевести се в діло. Стрінула тут ся делеґація з такими трудностями: також із боку деяких

своїх чинників, що приневолена була свої наміри відложити до кращого часу і догіднійшого терену.

Зріст числа української академічної молодіжи у Відні спонукало б українських професорів і учених перевести тут орґанізацію наукових викладів. Думку сю переведено в діло і серія викладів відбула ся вже в листопаді і грудні 1920 р.

При деякій матеріяльній допомозї з боку Союза українських журналістів і письменників перемінено сі виклади у систематичні курси і засновано в січні 1921 р. Український Вільний Університет на разї з осідком у Відні. Перший семестер цього університету трівав до початку мая а деякі виклади протягнулися до кінця мая. Устрій УВУ, взорований на устрою иньших західних европейських університетів. Введено в життя два факультети: факультет права і суспільних наук і факультет фільософічний. До професорських колеґій покликано українських професорів і доцентів університетів або тих учених по части ґімназийних професорів, що виказали ся науковими працями. Докладні звідомленя про засноване У.В.У. були оповіщені в своїм часї в часописях (порівний "Український Прапор" з дня 8. січня 1921). Також чужі часописі м.и, преса німецька і чеська віднесла ся до факту заснования У.В.У. прихильно підносячи з признаням поважну працю української еміґрації і вдаряючи на ті порядки, що не дали сїй орґанізації розвинути ся на рідній земли. Рада міста Відня відступила УВУ. безплатно викладові салі в городських школах. Українські професори свій обовязок сповнили.

Тимчасом, коли показало ся, що далеко більше число української академічної молодіжи проживає в Празі, повернули ініціятори УВУ. до своєї первістної думки і постановили перенести УВУ. до Праги.

Сей намір УВУ. стрінув ся тут із анольоґічними стремлінями і заохотою з боку української академічної молодіжи в Празі, яка в письмі Ради Академічної Громади з дня 11. лютого 1921 просить Управу УВУ. перенести сю інститу-

цію до Праги, — щоби заспокоїти духовий голод викладів в обсягу своєї мови, літератури, історії та взагалі рідної культури а також викладів в рідній мові з инших галузей людського знання — у поверх 700 українських студентів, що під сю пору проживають в чесько-словацькій Республиці, а з яких в самій Празі є поверх 378 на високих школах.

З початком мая 1921 р. явила ся в Празі депутація, зложена з голови УВУ. проф. Др. О. Колесси і заступника голови та голови правного відділу проф. Др. Ст. Дністрянського в Празі, подала відповідне письмо в справі УВУ. і була прихильно прийнята Президентом Міністрів міністром закордонних справ і міністром просвіти. Була вона також у компетентних чинників університетських, де стрінула ся із зрозумінням і спочуванням для сеї справи. Дальшу акцію переведеня сего трудного діла перенесення УВУ. до Праги провадив з порученя Ради УВУ. його голова О. Колесса.

Не зважаючи на трудности чеська влада дала свою згоду на перенесеннє УВУ. до Праги а університетські власти згодили ся дати приміщення УВУ. в викладових салях та інститутах чеського університету. В Каролінум, в найстаршім осідку прагського університету виголосили свої виклади: проф. Колесса а.) про М. Драгоманова, б.) про наукову діяльність Івана Франка; проф Дністрянський: про українські конституції.

Окрім того виголосили в иньших льокалях в Празі свої виклади з рамени УВУ. проф. Ганицький і проф. Сабат. Чеська преса віднесла ся до справи перенесення У.В.У. з Відня до Праги дуже прихильно. Замітний є особливо просторий півофіціяльний комунікат часописі "Час" з дня 12. мая 1921 р. під наголовком "Заступники У.В.У. з Відня в Празі", та статі в часописі "Трібуна" з дня 31. липня 1921 р. під наголовком "Забуті голодуючі" і " Прага центрум слов'янського студентцтва" а також комунікат у французькім відділі часописі "Народні Лісти".

Орґанізаційні праці є вже скінчені. Устрій У.В.У. взорований головно на устрою чеського університету в Празі. Переговори з деякими науковими силами ще ведуть ся; будуть вони в значній мірі залежні від дальшого матеріяльного забезпеченя сеї інституції.

Покищо зорґанізовано два факультети УВУ. а саме факультет права і суспільних наук та факултет фільософічний із — відділами історично-фільольоґічним і природописно-математичним.

Виклади розпічнуть ся враз з нормальним академічним роком то єсть в другій половині жовтня 1921 р. Матеріяльно університет не єсть ще забезпечений на довший протяг часу. Коли наша суспільність признасть істновання такої інституції за кордоном за користну, повиннаб їй дати і матеріяльну поміч. На початок виєднано деяку матеріяльну підмогу, яка дає можність перенести УВУ. з Відня до Праги та впровадити інституцію на разї в життя.

Програму викладів УВУ. на зимовий семестер 1921/1922 долучуємо до сього письма.

Приєднаннє дальших наукових сил залежитиме від матеріяльних засобів, якими буде розпоряджати УВУ.

Для тих кругів нашого громадяньства, що менше обізнані із станом сеї справи, зясуємо коротко задачу і значіння УВУ. в Празі.

Задачею УВУ. є плекати і подавати українській молодіжи науки в рідній мові і з усіх областей людського знання з особливим узглядненнєм тих галузий науки (українознавства), які неє заступлені в чужих університетах а відносять ся до українського народу. Він має підготовлювати нашу молодіж до діяльности серед рідного народу в своїх інституціях та майбутніх урядах.

УВУ. має орґанізувати наукову працю та дати можність нашим професорам, доцентам та иньшим ученим, що опинили ся за кордоном продовжувати свою фахову працю.

Одною з задач У.В.У. є приготовлювати нові наукові сили для наших університетів. Вони мати-муть якраз в Празі добру нагоду здобути собі повну наукову кваліфікацію і габілітувати ся в чеському університеті. У.В.У. буде також одиноким науковим пристановиском для придніпрянської молодіжи видаленої з рідних територій.

У.В.У. має улекшити сформованнє українського університету на рідній землі і має як готовий орґанізм бути перенесений в відповідний час на рідну територію там, де буде його найбільше потрібно. Сам факт істнування УВУ. в Празі, що стала тепер як столиця малої Антанти великим політичним осередком, що з давна є осідком замітного культурно-політичного руху Словян — підносить престіж нашого народу перед чужинцями і є вимовною маніфестацією культурної самостійности і суверенности нашої нації.

Оформовання УВУ. за кордоном є могутним протестом проти тої брутальної, антикультурної системи, яка вигнала українську молодіж і українську науку із львівського університету.

Орґанізація УВУ. переведено вже як було сказано під конець року 1920 а з самим початком р. 1921 введено вже в життя УВУ. в повних розмірах у Відні, повідомляючи про це прилюдно наше громадяньство. Старання, щоби УВУ. перенести з Відня до Праги розпочато вже з самим початком мая с. р. і вже дня 12. мая с. р. появили ся про це комунікати в часописях. Мимо того наші компетентні чинники в краю не зайняли зглядом сеї нашої акції становиска не повідомили нас що творить ся анальоґічна інституція в краю (неясні вістки про це дійшли до нас щойно з кінцем липня 1921 р.) — не візвали нас тоді до повороту так, що ми поробили рішучі старання в цили зорґанізовання УВУ. в Празі.

З огляду на те, що заінтересували ми сею справою високі чинники чес. слов. держави і виєднали їх згоду на перенесенє У.В.У. до Праги виринає з цілою силою питання,

чи занехання сего важного і з таким трудом, з такими зусиллями підготовленого культурного діла, не зашкодить нашій народній справі і не понизить нас в очах сих поважних чеських чинників. Предкладаючи сей стан справи УВУ. ласкавій увазї наших політичних і культурних орґанізацій, особливож Президії Міжпартийного Зїзду, просимо вирішити, чи користнійше буде для української народної справи занехати сю працю за кордоном, чи може продовжувати її як доповнення і скріплення на иньшому терені тої орґанізації, яка переводить ся в краю та як заспокоєння духової потреби сеї частини нашої молодїжи, що перейшовши із збруєю в руках поза границю Галицької України не може покищо вертати до Рідного Краю.

Як солідарні громадяне свого народу ми готові служити йому там, де праця наша дасть йому найбільшу користь. З тугою дожидаємо тої хвилі, коли зможемо працювати на рідній землі.

В кождім разї ми приневолені тепер з огляду на наші згадані вже зобовязання ввести УВУ. в життя в Празі і розпочати виклади в жовтні с. р. дожидаючи рішення цеї справи з боку компетентних чинників нашого громадянства по вислуханню і нашого голосу.

У Відні, дня 12. вересня 1921.

ЗА СЕНАТ УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Ректор УВУ.
м.п. Др. Олександер Колесса в.р.
Проректор УВУ. і декан правничого факультету:
Др. Станислав Дністрянський в.р.
Продекан фільософічного факультету:
Др. Степан Рудницький в.р.
Продекан правничого відділу УВУ. і секретар УВУ.
Др. Володимир Старосольський в.р.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 300. Машинопис. Копія.

№ 230
СТАТТЯ В ГАЗЕТІ “УКРАЇНСЬКИЙ ВІСТНИК”: “ДЕСЯТИЙ МІЖНАРОДНИЙ КООПЕРАТИВНИЙ КОНГРЕС В БАЗЕЛІ І СПРАВА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ”

14 вересня 1921 р.

Базілєя, у вересни 1921 р.

Конґрес тревав чотири дні від 22. по 25. серпня. Число присуних делеґатів виносило коло 800 душ. Найбільше численна була делеґація анґлійська (більше 200 душ). Делеґація німецька складалася з 64 осіб. Франція була репрезентована в спосіб майже так само численний як і Німеччина. Зпоміж новоутворених держав взяли участь у конґресі Чехословаччина, Югославія, Україна (наддніпр.), Польща, Литва, Латвія, Естонія, Фінляндія і Грузія. Ці держави були кожда представлена одним або двома представниками. Росія мала дві делеґації – одну стару (з двох осіб) та одну нову, большевицьку з одної особи. Галицько-українська делеґація, в особі п. В. Степанківського, була на лісті записана в польській делеґації, але представник Західної України в порозумінню з Секретаріятом конґресу та з наддніпрянською делеґацією зайняв місце за столом України. В делеґаціях анґлійській, німецькій та чеській, були поодинокі комуністичні представники, разом коло 25 ти душ. Кілька инших комуністів не змогли дістатися до конґресу через неуділення їм візи швайцарським урядом.

Між визначними учасниками конґресу треба зазначити отсі особи: Альберт Томас і Е. Пуасен (з Франції), Г. Кауфман (з Німеччини), Сер Аллен і Генри Май (з Анґлії), д-р Сутер (з Швайцарії), д-р Реннер (з Австрії) і ин.

Конґрес був привітаний іменем швайцарської республики її президентом, паном Шультесом. Цілий перебіг конґресу був наскрізь поважний і урочистий.

Прибувши до Базілеї представник Західної України п. Степанківський відразу зажадав побачення з ґенер. секретарем конґресу п. Мей, аби зорієнтуватися при якій нагоді моглаб бути оказія до піднесення справи переслідування українських кооператив Сх. Галичини Поляками. Пан ґенер. секретар зустрів з початку досить неприхильно його бажання підносити цю справу, і то так з причин мериторичних, вважаючи її за справу політичну, як з причин формальних: порядок денний, мовляв, є вже усталений, а щоби справа була обговорювана, треба ще заявити про це секретаріятови найменче за місяць передтим.

Відтак довідався п. Степанківський, що п. Реннер, австрійський представник має на порядку деннім конґресу анальогічну справу пригнічення кооперативних орґанізацій на Угорщині. Він звернувся до п. Реннера з пропозицією, аби він згодився причепити нашу справу до своеї, з огляду на їх подібність; викладав п. Реннеру, що з того може його справа лиш зискати і пропонував йому виробити на предложення конґресови спільну резолюцію. Не дивлячись на всі арґументи п. Степанківського, п. Реннер рішучо відмовився йому допомогти. Як п. Степанківському, так і иншим особам, котрі, співчуваючи з галицькими Українцями, хотіли допомогти справі, Реннер уперто відповідав, що він нічого не знає за галицькі кооперативи, не є навіть певний чи вони взагалі істнують, в кождім разі дивується, чому наші Спілки не були записані в загально-австрійській кооперативній федерації, перед війною. Взагалі відношення п. Реннера, як і цілої австрійської делеґації було досить неприхильне, хвилинами майже вороже.

Приватні розмови з німецькими кооператорами виявили цілком дружне відношення цих делеґатів до нас, але звідси не можна було сподіватися жадної чинної допомоги: Німці, — остаточно мабуть цілком слушно зі свойого становища — зайняли на конґресі непохитно невтральну позицію, з якої не можна було їх зіпхнути.

Навіть наддніпрянська делеґація в складі пп. Сербиненка та Горбаня, поставилася була з початку до програми представника Західної України цілком неприхильно, боючися через нас попсувати собі відносини з Поляками.

Лишалися отже з поміж великих і впливових делеґацій Анґлійці і Французи. Але п. Степанківський дуже хутко міг сконстатувати, що Анґлійці цілковито не обзнайомлені зі становищем у Східній Галичині взагалі, а з кооперативами нашими зокрема. Що до Французів, то виявилося, як того й треба було сподіватися, що вони не охоче будуть виступати проти Поляків.

Зрештою ні Анґлійці, ні Французи, ні Німці не мали на своїм порядку деннім справ, до яких можна булоб долучити нашу. Щож до наддніпрянської делеґації, то, навіть полишаючи на боці її прихильність до Поляків, годі було на неї числити вже хоча би через те, що члени її не володіють жадною з мов уживаних на конґресі, і тому, як виявилося пізнійше, не могли виступити навіть в цих справах, які їх безпосередно доторкали (прим. справа помочі голодуючим на Україні).

В тих обставинах лишалися делеґатови Західної України дві можности: або забрати голос при дискусії над справою піднесеною Реннером, або примусити конґрес узгляднити його нагле внесення в своїм порядку деннім.

(Підчас привітань, на початку конґресу, годі було забрати слово, бо згори заповіджені промови зайняли ціле перше відкритєве зібрання).

Зауваживши, що пропозиція Реннера викликає сильне озлоблення серед Мадярів, і не бажаючи викликати у цих останніх неприхильного відношення до східно галицьких справ, яке моглоб повстати з утворення якої небудь спільности між нашою справою та справою Реннерівською, п. Степанківський рішив спинитися на наглім внесенню, як на одиноко можливій тактиці. Розрахунок його був той, що як йому не пощастить перефорсувати нашої справи на пленумі конґресу, то та справа буде мусіла бути обговорена на Цент-

ральнім Комітеті Міжнародної Кооперативної Спілки, пізнійше.

Після статуту нагле внесення може бути узгляднене конґресом лиш у випадку, коли воно є підперте найменче 25 ма членами конґресу. Отож п. Степанківський взявся до збирання тих підписів. Найперше він уважав вказаним звернутися до наддніпрянських делеґатів з формальною пропозицією підписати внесення. Потративши зо дві години на переконування сих останніх, мусів врешті часово зрезиґнувати з їх підпису, не дивлячись на те, що ним виконана була умова, поставлена наддніпрянськими делеґатами і яка полягала в тім, що він мусів з початку перебалакати з польськими делеґатами. Останні як того і треба було чекати, заявили п. Степанківському, що вони вважають наш намір виступити "за шовіністичну роботу" і т. и.

Аж коли п. Степанківський дістав підпис одного Анґлійця, згодилися наддніпрянські делеґати підписати наше внесення. Відтак підписав його оден Грузин. Німці відмовилися підписати, заявивши, що вони є серцем з нами, але бояться, аби їх не обвинувачено в намірі зробити німецьку маніфестацію. Тоді звернувся п. Степанківський до Італійців, які легко дали нам свої підписи. За Італійцями підписали наше внесення Чехо-Словаки. Решту підписів (здається 15) дали Анґлійці. Замість 25 канонічних підписів стояло під нашим внесенням 28.

В той спосіб президія була змушена поставити нашу справу на порядок денний. Обговорення її прийшло, по справі Реннера, на четвертий день конґресу.

Зачувши за нашу акцію Поляки зачали готуватися до своєї контракції. Рано на четвертий день конґресу однак виявилося, що Поляки полишилися далеко позаду у наших спільних перегонах за симпатіями конґресівців. Навіть видатніші з поміж Французів стали на наш бік. Поляки надіялися, що справа буде передана на Центральний Комітет. Коли прийшла наша справа на денний порядок, то Поляки не були ще записані до голосу. Після промови п. Степан-

ківського, яка в останню хвилину впала на них несподівано, Поляки зажадали голосу, одначе їм було відмовлено через пізність зголошення. Прибиті цею несподіванкою Поляки вийшли з салі саме підчас голосовання, а в той спосіб наша резолюція перейшла без жадної опозиції, одноголосно.

З оглядів тактичних делеґат Західної України виголосив свою промову анґлійською мовою. Вона була нагороджена оплесками цілої анґлійської делеґації. Так само була нагороджена одностайними оплесками промова, яка була виголошена перекладачем по німецьки. По французькім перекладі оплески були мляві. Поставлена на голосовання, наша резолюція перейшла одноголосно, при одностайних оплесках цілої салі.

Промова п. Степанківського була недовга і обмежувалася, головним чином на найвизначнійших фактах переслідування Поляками наших кооперативів.

Дослівний текст ухваленої в нашій справі конґресом резолюції:

"Х-ий Міжнародний Кооперативний Конґрес в Базілї довідується з болем, що польські військові власти які знаходяться в часовій окупації Східної (української) Галичини, переслідують українські кооперативні товариства того краю.

"Конґрес протестує проти цього поведення польських військових властей, і сподівається, що переслідування перестануть та що українсько галицьким кооперативним товариствам буде дана повна воля свобідного розвитку".

На закінчення годиться зауважити, що брошура про галицькі кооперативи була би на конґресі значно в більшій пригоді стала, якби була надрукована по анґлійськи, а навіть по німецьки. Між иншим слід піднести, що французький переклад брошури є дуже недосконалий. Також що до фактів піднесених в брошурі, то на будуче бажаним булоб, аби дати були точніші і сильнійше скріплені під оглядом документальним.

З трьохсот примірників брошури, які були в Базілеї до диспозиції, майже всі розійшлися поміж членами конґресу.

Український вістник. – 1921. – 14 верес.

№ 231
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ "УКРАЇНСЬКИЙ ВІСТНИК" ПРО ВНЕСЕННЯ СПРАВИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ НА РОЗГЛЯД ЛІГИ НАЦІЙ

18 вересня 1921 р.

Внесення Догерті в справі Сх. Галичини.

"Journal de Géneve" доносить, що 15. вересня ц. р. голова канадійської делеґації Догерті поставив отсе формальне внесення: "Збір Союза Народів висказує бажання, щоби Рада Союза Народів звернула увагу Найвищої Ради на конечність вирішення в найблизшім часі справи державного становища Східної Галичини".

Внесення це відіслано до ініціятивної комісії (Commision initiative).

*

Донесення польської преси будьто би Догерті поставив внесення, щоби Найвища Рада занялась справою статуту Східної Галичини, не відповідає правді, бо внескодавець у своїм внеску нічого не сказав про спосіб вирішення державно-правного становища. Ці донесення полягають на фальшивім перекладі французького слова (statut), котре в тім внеску ужито не в розумінню статуту як такого, але в розумінню державно-правного становища (staatsrechiliche Stellung) східно-галицької справи, як воно звичайно уживається все лишень в тім значінню.

Український вістник. – 1921. – 18 верес.

№ 232
СТАТТЯ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО В ГАЗЕТІ "УКРАЇНСЬКИЙ ВІСТНИК": "СПРАВА ГАЛИЧИНИ НА СОЮЗІ НАРОДІВ"

18 вересня 1921 р.

Женева, 15. вересня 1921.

Справа Галичини на Союзі Народів.

Галицьку справу порушено вперве перед Союзом Народів в грудні минулого року. Делеґація Української Національної Ради під проводом През. д-ра Евгена Петрушевича, яка явилась в тім часі в Женеві підчас засідання Збору Союза Народів, предложила Союзови Народів основний меморіял з домаганням, щоби він своєю інтервенцією перед правительствами держав антанти спричинив можливо скоре вирішення галицького питання, рішення, яке по своїй суті відповідало би волі українського населення як подавляючої більшости краю. Тим меморіялом займалася Рада Союза Народів в лютім, підчас свойого засідання в Парижі. Поставлені нашою делеґацією домагання зустрілися із справдішніми симпатіями майже усіх членів згаданої Ради. Ті симпатії знайшли свій вислів у рішенню Ради Союза Народів з 23. лютого с. р. Отсим рішенням Рада Союза Народів стверджуючи, що право суверенности над Галичиною належить державам антанти та що Польща є тільки військовим окупантом нашої країни, заявила, що орґаном покликаним для рішення про політичне становище Галичини являється Найвища Рада.

Найвища Нада з того часу збиралася двічи: з кінцем квітня і в першій половині серпня с. р. Підчас першого її зібрання важилась доля европейського мира ізза питання воєнних відшкодовань, що їх домагалась Франція від Німеччини. Вся увага причасних до того питання правительств була присвячена його полагодженню, що знайшло свій вислів у відомім ультиматі, принятім опісля Німеччиною.

На тім жеж другім засіданню Найвищої Ради справа Сілєзії довела до різкої ріжниці поглядів між Францією і Анґлією. Крізу поладнано компромісовою постановою, що питання Горішньої Сілєзії передається до вирішення Союзови Народів. Непорозуміння між Анґлією і Францією не тільки на точці Горішньої Сілєзії, а ще й між иншим у питанню воєнних відшкодовань, далі – політики на близькім Сході спричинило відложення розвязки нашої справи.

Дня 8. с. м. почав отсе свої наради Збір Союза Народів, який – як сказано – вже раз звернув увагу Найвищої Ради на те положення, що в нім опинилася наша країна наслідком польської обсади та відсутности всякої постанови про її політичне становище. Тим то галицький Уряд рішив знову пригадати українські домагання Союзови Народів та виєднати у нього його ж інтервенцію задля приспішення дожиданого нами рішення.

Дня 10. с. м. прибула до Женеви делеґація галицької Української Національної Ради зложена з д-ра Костя Левицького і д-ра Степана Витвицького із своїм секретарем о. Йосафатом Жаном. Не стану росказувати про заходи делеґації, про це буде відомо загалови пізнійше. Скажу тільки, що вона зустрілася тут скрізь, у всіх тих делеґатів на Союз Народів, у яких їй прийшлося інтервеніювати, з нетаєною прихильністю для нашої страждучої країни.

Справа Галичини була порушена на Зборі Союза Народів в дни 13. с. м. Засідання починається як кождого дня о 10. год. ранком. Спроволя виповнюється делеґатами саля засідань, що вражає вас своєю простотою. Перед невисокою трибуною для президента і його заступників ряд немов шкільних лавок (кожда з чотирма місцями) для делеґатів поодиноких правительств, що сидять за азбучною чергою своїх держав. У передніх лавках визначається орлиний вид льорда Роберта Cecil-а, а далі постаті Гіманса і Вівіяні. Декілька хвилин після 10 години ново вибраний прези-

дент Збору Ivan Karnebeck отвирає засідання. Після полагодження кількох формальних справ одержує голос австралійський делеґат Bruce, який як один з дальших бесідників у ґенеральній політичній дебаті над звітом Ґенерального Секретаріяту домагається від Союза Народів рішучої акції задля обмеження уоружень, бажаючи Міжнародному Трибуналови Справедливости як найкращих успіхів в його діяльности.

О год. 11¾ вступає на трибуну делеґат Канади Doherty. Сивий міністр канадійський говорить поволі, твердим рішучим акцентом. Весь збір прислухується уважливо його словам. Бесідник вказує спершу на ті завдання, які судилося Союзови Народів взяти на себе і вже перевести, згадує про адміністрацію области Саар, про Міжнародний Трибунал Справедливости і далі зупинившися на хвилю говорить дослівно:

"Стверджую із звіту Ґенерального Секретаріяту, що в лютім сього року Рада Союза Народів одержавши численні петиції від українського населення Східної Галичини прийшла до заключення, що одинокий спосіб в тій справі се передати ті петиції Найвищій Раді, яку репрезентує конференція амбасадорів. Я не бажаю критикувати сього рішення. Воно видається мені одиноким. Не оспорюю того, що юрисдикція в отцім цілім питанню належить Найвищій Раді. Підношу сю справу тільки тому, щоби звернути увагу на факт, що населення Східної Галичини дожидає нетерпеливо рішення. Не мені, ані Зборови Союза Народів пересуджувати саму справу. Рада ступила на одиноко можливий шлях. Але дозволяю собі піддати увазі сього збору, щоби ми висловили бажаннє, аби рішеннє в тій справі було прискорене. Коли населення підносить ті домагання, я не висказую свойого погляду, чи вони узасаднені, чи ні, — то воно має без сумніву право, щоби його вислухано і щоби покликалися трибуналом, було видане рішення; а ми — здається — не виставимо себе на притику, коли дозволимо собі висловити бажаннє, щоби те рішення прийшло скоро. Я почуваю себе

спонуканим підняти ту справу з приводу факту, що в нашій канадійській країні серед населення маємо велике число Українців, які разом з нами збудували канадійську державу, яких ми шануємо як цінних горожан і які дають нам запоруку їх дальшої допомоги для того краю. Почуваю своїм обовязком підняти ту справу й тому, що Українці звернулися до канадійського правительства, щоби воно звернуло увагу на факт, що їх брати у своїй вітчині нетерпляче дожидають вирішення питання про їх національне і політичне становище.”

Промова канадійського міністра зустрілася з загальними оплесками цілого збору. Отсе після заяви Ради Союза Народів в справі Галичини, піднісся вперве в нашій обороні голос на загальнім зборі Союза Народів. Читачі певно як слід розберуть собі зміст цілої наведеної промови. Я вкажу тільки на те признаннє для державно-творчої здібности галицько-українських еміґрантів, яким перед делеґатами з усіх майже частин світа вшанував канадійський міністер нашу суспільність, в першій мірі її селянських синів.

Сьогодня ранком канадійський делеґат Doherty поставив на зборі Союза Народів отсе внесення:

“Збір Союза Народів висловлює своє бажаннє, щоби Рада Союза Народів звернула увагу Найвищої Ради на потребу уладити в близькій будучности політичне становище Східної Галичини”.

На предложеннє президента збір ухвалив без дискусії переказати отсе внесеннє комісії ініціятиви. Її головою є льорд Robert Cecil і вона на днях займеться внесенням канадійського представника.

Ст. Вит.

Український вістник. – 1921. – 18 верес.

№ 233
ПОВІДОМЛЕННЯ ПРЕСБЮРО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ В ЛОНДОНІ ПРО РОЗГЛЯД СХІДНОГАЛИЦЬКОГО ПИТАННЯ В ЛІЗІ НАЦІЙ

19 вересня 1921 р.

COMMUNICATION
of
THE EAST GALICIAN PRESS BUREAU
(99, The Vale, Golders Green, N.W.11)

London, September 19, 1921.

THE CASE OF EAST GALICIA AT THE LEAGUE OF NATIONS.

A speedier decision in the matter of the political Status of East Galicia was urged by Hon. Doherty (Canada) in the name of his Government, at the League of Nations Assembly meeting in Geneva on September 13, 1921.

The corresponding paragraph of his speech, as given by the official protocol of the above meeting, runs as follows: –

"I note in the Report the fact that in February last the Council, having been in receipt of numerous petitions from the Ukrainian population of Eastern Galicla, arrived at the conclusion that the only course open to it, was to refer those petitions to the Supreme Council as representative of the Council of Ambassadors. I have no criticism to make on that conclusion. It seemed to me an inevitable conclusion. I do not dispute that the jurisdiction over the whole matter rests with the Supreme Council. I refer to the subject only for the purpose of calling attention to the fact that that population of

Bafltern Galicia has been impatiently waiting for a decision. It is not for me, it is not for this Assembly to prejudge the case itself. The Council has taken the only possible step. But may I venture to suggest to this Assembly that we express the wish that the decision of the question be expedited? A people making the claims that are made – I pronounce no opinion as to whether they are ill-founded or well founded – are surely entitled to a hearing and a decision by the proper tribunal, and we, it would seem, would not be subject ourselves to criticism if we took the liberty of expressing the wish, that that decision night promptly come. I am moved to refer to this subject by reason of the fact that in our Canadian country we have a large number of people of the Ukrainian races, who are Joining with us in building up our Canadian nation, and whom we appreciate as valuable citizens, who promise to be of great assistance in that land; and because those people have appealed to the Government of Canada, to call attention to the fact that their brothers at hone are inpatiently waiting for a determination of the question of their national and political Status."

At the Assembly meeting of 15th inst., the following resolution has bean presented by Hon DOHERTY:

"That this Assembly of the League of Nations expresses the wish that the Council of the League draw the attention of the Supreme Council to the desirability of determining at an early date the status of East Galicia."

The Assembly decided without discussion to refer the above resolution to the Special Committee for Examining New proposals.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Копія.

№ 234
РЕДАКЦІЙНА СТАТТЯ "УКРАЇНСЬКОГО ВІСТНИКА": "СОЮЗ НАРОДІВ І СХІДНА ГАЛИЧИНА"

20 вересня 1921 р.

Телеґрами принесли відомість, що канадийський делеґат Де Герти вложив Зборови Союза Народів внесення з домаганням, щоби Рада Союза Народів звернула увагу Найвишої Ради на конечність управильнити в н а й б л и з ч о м у ч а с і статут Східної Галичини. Це внесення передано ініціятивній комісії Союза.

Ця з першого погляду дрібна відомість подана польською інформативною службою, має далеко сягле значіння. Отсе вже вдруге Союз Народів, отже найповажнійша міжнародня інституція, підносить свій голос в обороні Східної Галичини. Якраз сім місяців минає з тої хвилі, коли Рада Союза Народів (23 лютого 1921) авторітетно і невідклично ствердила на основі обєктивних даних, що Східна Галичина находиться поза межами Польщі, що Польща виконує тут тільки мілітарну окупацію та що суверенами Східної Галичини на основі 91. ст. Сан Жерменського трактату є державы антанти. Але що ті держави – як суверени – не спішаться остаточно усталити правно державне становище Східної Галичини, ухилити окупацію та на основі статуту для цеї країни довести до нормальних відносин на східно-галицькій території, то Збір Союза Народів устами канадійського делеґата звертає увагу Найвищої Ради на цю анормальність. Ще одно! Як видно із змісту внесення п. Де Герти, то правнодержавне становище Східної Галичини не остає під ніяким знаком запитання, воно не будить ніяких сумнівів ані у внескодавця, ані в Союзі Народів взагалі. Те становище є вже вповні докладно вияснене резолюцією Ради Союза народів з 23. лютого 1921. І внесення канадійського делеґата нічого проте не говорить. Воно тільки домагається управильнення в найблизчому часі статуту, себ-то конституції Східної

Галичини, управильнення внутрішно-державних рамок. Не улягає сумніву, що основою того статуту буде проєкт конституції Галицької Республики, пересланий великим державам президентом Української Національної Ради Сх. Галичини др. Евгеном Петрушевичем, котрий проєктує уконституовання Сх. Галичини як держави вільних народів.

Таким чином полагода східно-галицької справи поволи, але певно зближається до свого дефінітивного вирішення. Не можна хиба допустити, щоби світові можновладці знехтували голос створеного ними Союза Народів, тим більше, коли на безконечне протягання справи звертають увагу суверенам Сх. Галичини світові чинники. Коли це станеться, коли населення Сх. Галичини діждеться управильнених відносин, тоді подамо руку до згоди всім, що пошанують рішення міжнародніх чинників та схотять працювати над подвигненням краю з упадку і руїни на користь всього населення.

Український вістник. – 1921. – 20 верес.

№ 235
ВІДОЗВА УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ДО ІНОЗЕМНИХ ГОСТЕЙ ЛЬВІВСЬКОГО ЯРМАРКУ

*Не раніше 22 вересня 1921 р.**

Панове Гості.

Ви приїхали до краю, Вам незнаного. Цей край, це Східна Галичина, яку заселює український нарід; він творить 72 % всего населення, міжтим коли Поляки мають лише 14 %, Жиди 13 % а Німці 1 % населення.

В 1918 р. утворив український нарід того краю Західноукраїнську Народню Републику, якої столицею став Львів.

---

* Дата встановлена за супровідним листом референта краю.

1919 р. окупувала Польща цей край і мордами викорінює наші змагання до незалежности.

Суверенами Східної Галичини, на основі Сан-Жерменського Мирового договору є держави Антанти.

В їх руках лежить наша будучність, але український нарід ніколи не згодиться на польське ярмо.

Ви не побачите наших мук, бо Поляки закриють їх перед Вами.

Та Поляки нас так гноблять, що це переходить людські поняття.

Ми наводимо Вам лиш один факт: українська молодіж є позбавлена студій на вищих наукових заведеннях. Дня 22. вересня — 3 дні перед Вашим приїздом, переведено загальні ревізії та замкнено приватні університетські курси, на яких студіювали українські університетські студенти.

Кольонізація краю робить застрашаючі поступи.

Вся свобода для Українців знесена.

Економічний розвиток цілковито вбито.

І серед тих наведених щойно обставин, улаштовують "східні торги".

Вони хотіли б вирішення судьби цего краю поставити перед довершеним фактом.

Не дайте собі замилити очей блахманом поверховної польськости цего міста і краю.

Львів і Східна Галичина, це український край і Поляки є тут лише наїздниками і тиранами.

Ми звертаємося до Вас, Панове, Журналісти, Фабриканти і Купці. Коли повернете домів, розкажіть Вашим Землякам, що крім "східних торгів" Ви почули голос розпуки чотирьох міліонів Українців, мешканців Східної Галичини, яких тепер позбавлено всяких людських прав.

Впливайте на публичну опінію Вашої Батьківщини, щоби держави Антанти і Союз Народів, вирішили вже раз долю Східної Галичини.

Українці.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 300. Машинопис. Копія.

№ 236
АГЕНТУРНЕ ДОНЕСЕННЯ З ВІДНЯ У ВАРШАВУ ПРО РОБОТУ ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ ЗУНР ТА ЗАХОДИ ЇХ ДЕЗОРІЄНТАЦІЇ

25 вересня 1921 р.

Odnośnie do nastrojów "Zunru" w Wiedniu melduję:

"Zunr" zdecydowany jest pod żadnym warunkiem i w żadnej formie nie dopuścić do wyborów sejmowych we Wschodniej Małopolsce. W tym wypadku istnieje w tych kołach wyjątkowa jednomyślność. Istnieje niezachwiane postanowienie drogą gwałtów, różnego rodzaju terroru w kraju steroryzować masy, tem samem i rząd warszawski. Czynione są ogromne wysiłki celem zachwiania Warszawy w postanowieniach wyborczych odnośnie do Wschodniej Małopolski.

Akcja Dr. Kostja Lewickiego w Genewie na charakter czystej dywersji politycznej; główna akcja rozegra się już w najblizszych dniach w kraju!

Odnośnie do stanowiska zajętego przez żydów Wsch. Małop. "Zunr" zajął postawę bojową, grożąc żydom tamecznym represjami ze strony ukraińskiej ludności!!!

Jak niewątpliwie wiadomo, Dr. Osyp Nazaruk wyjachał do Ameryki. Podróż ta stoi w związku z przejściowym smutnym stanem finansowym «Zunru». Przejściowym o tyle, że 15 października sygnalizowane jest tu w Wiedniu przybycie finansowego pełnomocnika "Zunru" z Ameryki z subskrybowaną sumą pożyczkową za maj, czerwiec, lipiec i sierpień. Akcja z mojej strony podjęta w celu dezorjenitacyjnym rozwija się w następujący sposób:

a/ Przedewszystkiem różnemi okrężnemi drogami podałem ukr. w Wiedniu do wiadomości, że we wszystkich trzech Wojew. Wsch. Małop. znajduje się gotowa lista ukraińskich

kandydatów do Sejmu obejmująca 40 nazwisk mniej lub więcej znanych osobistości, które zadeklarowały, że odezwa Narodnego Komitetu w sprawie bojkotu ich nie obowiązuje.

b/ Endecy wystawiają na wspólnych listach moskalofilów!

c/ Puściłem przed Dr. Singalewiczem wersję, że ze źródeł autentycznych dowiedziałem się, iż w październiku przyjeżdża do Wiednia poważny polityk polski/: dałem do zrozumienia, że to Dr. Bobrzyński:/, który w przededniu wyborów sprobuje porozumieć się z Ukraińcami.

Najbliższe dni przyniosą mi konkretne dane, czy w razie zaniechania przez Rząd Polski myśli wyborów we Wschodniej Małopolsce "Zunr" znalazłby jakąkolwiek platformę do dyskusji w sprawie Galicji Wsch. bezpośrednio z Rządem Polskim.

Ja osobiście na podstawie obecnego "bojowego" nastroju wśród ralnym stoją niestety w Galicji b. dobrze) czy przez Rząd Polski postanowione wybory we Wschodniej Małopolsce, – wpłynęły na czynniki "Zunru" aby jaknajspieszniej rozegrać walką kampanję.

Mogę dodać, że Genewa pomino pierwszerzędnego interesu, jaki budzi obecnie wśród Ukraińców w Wiedniu, mniej wpływa na nich niż toczące się obecnie wypadki we Wschodniej Małopolsce.

Mam wrażenie, że codziennio otrzymują komunikaty o różnych podpaleniach, przecinaniach drutów i t. p. Uważają jeszcze za przedwczesne nawoływanie w prasie do kroku decydującego t. j. powstania.

Nie ulega tu żadnej wątpliwości, że w najbliższych tygodniach Ukraińcy sprowokują ruchawkę na większą skalę. Albowiem poza Genuą, jak mówił Dr. Perfecki "jest to jedyny argument, który potrafi przemówić do sumienia Europy".

Ukraine and Poland in Documents: 1918–1922. – Ed. T. Hunchak. – Vol. 2. – P. 447–448.

№ 237
ПОВІДОМЛЕННЯ СХІДНОГАЛИЦЬКОГО ПРЕСБЮРО В ЛОНДОНІ ПРО РОЗГЛЯД СПРАВИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ В ЦЕНТРАЛЬНОМУ КОМІТЕТІ ЛІГИ ПРАВ ЛЮДИНИ

*Не раніше 27 вересня 1921 р. **

COMMUNICATION
of
THE EAST GALICIAN PRESS BUREAU
(99, The Vale, Golders Green, N. W. 11)

THE RIGHTS' of MAN LEAGUE on EAST GALICIA.

At one of its recent meetings, the Central Committee of the Rights' of Man League (La Ligue. des Droits de I'Homme) in Paris, has listened to a report of M. GABRIEL SEAILLES on Eastern Galicia. The lecturer recalled that at the moment of Austria's disintegration, that country had constituted itself into an independent State, but the Peace Conference, although upholding the principle of that country's independence, has nevertheless authorised Poland to effect its military occupation. He explained, what are the wishes of Galicians and proposed to the Committee adoption of a resolution consistent with these wishes:

"Whereas in November 1918, Eastern Galicia ha a constituted itself into an independent State, according to the right of self-determination of peoples proclaimed by the Entente; and

*) Дата встановлена за змістом документа.

Whereas Poland has immediately declared war upon the new State in order to annex it; and whereas, undoubtedly, the Peace Conference has, on June 25, 1919, authorised Poland to effect the military occupation of Eastern Galicia; but on the other hand, has made a reservation as to its future and has assigned the sovereignty over East Galicia to the Principal Allied Powers,

Whereas Poland has used the authority of military occupation granted to her, in order to usurp that sovereignty and to exercise it with extreme brutality, shooting Ukrainians without trial, levying taxes and war contributions, forcing, inhabibitante to military service, bringing into tho country Polish immigrants, etc .....

The Rights' of Man League demands:

1. That the Allied Powers appoint an organ of control to supervise and check the Polish military occupation;

2. That conformably to the wish expressed, by the League of Nations on September 27, 1921, the political status of Eastern Galicia should be defined immediately by the French Government in accord with the Allied Powers;

3. That this statute, in compliance with the will of an overwhelming majority of inhabitants, should recognise independence of the Ukrainian State, constituted spontaneously in November 1918, and overthrown only by force."

MR. SEAILLES' resolution has been passed., and will be sent to the Governments the Press, Secretary General of the League of Nations, French League of Natione Unton, to MM. Léon Pourgeois and Appell, and tho Polish Rights' of Man League.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 238
ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ З РЕЗОЛЮЦІЄЮ АСАМБЛЕЇ ЛІГИ НАЦІЙ, СХВАЛЕНОЮ РАДОЮ, ЩОДО ПОЛІТИЧНОГО СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

2 жовтня 1921 р.

Société des Nations.

SITUATION JURIDIQUE DE LA GALICIE ORIENTALE.

Lettre ŕ adresser aux Principales Puissances Alliées et Associées, approuvéc par le Conseil le 2. Octobre 1921.

Excellence,

J'ai L'honneur de Vous faire savoir que dans sa séance du 27 Septembre, l'Assemblée de la Société des Nations a adopté ŕ l'unanimité la résolution suivante:

" L'Assemblée de la Société des Nations
" exprime le voeu que le Conseil de la
" Société attire l'attention des Princi -
" pales Puissances Alliées et Associées
" sur l'opportunité de régler á une date
" prochaine la situation juridique de
" la Galicie Orientale.»

Le Conseil de la Société des Nations a pris cette résolutsin on considération dans sa séance du 2. Octobre et m'a.chargé de Vous la transmettre.

Je prie Votre Excellence, d'agréer, l'assurance de ma trčs haute considération.

Le Président du Conseil de la Société des Nations.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 239
ПОСТАНОВА РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ ПРО СХВАЛЕННЯ РЕЗОЛЮЦІЇ ІІІ-ї АСАМБЛЕЇ ВІД 27 ВЕРЕСНЯ 1921 р. ЩОДО СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

*2 жовтня 1921 р.**

(Distributed to the Council
to the Members of the League,
and to the Delegates at the Assembly.)

A. 6. 1922

Geneva,
July 3rd,'1922.

League of Nations.

Report to the Third Assembly of the League on the Work of the Council and on the Measures taken to execute the Decisions of the Assembly.

VI. STATUS OF EASTERN GALICIA.

On October 2nd, 1921, the Council considered the following resolution, which had been adopted by the Assembly on September 27th:

"The Assembly of the League of Nations expresses the wish that the Council of the League draw the attention of the Principal Allied and Associated Powers to the desirability of determining, at an early date, the status of Eastern Galicia."

The President of the Council transmitted this resolution to the Principal Allied and Associated Powers.

League of Nations. Report to the Third Assembly of the League on the Work of the Council and on the Measures taken to execute the Decisions of the Assembly. – Geneve. – 1922. – 3 July. – P. 34.

* Дата постанови.

№ 240
СТАТТЯ Д-РА СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО "СПРАВА ГАЛИЧИНИ НА СОЮЗІ НАРОДІВ" У ТИЖНЕВИКУ "ВИЗВОЛЕННЯ"

8 жовтня 1921 р.

Степан Витвицький.

Справа Галичини на Союзі Народів.

Женева, д. 22. вересня 1921.

Простора, ясна саля в Palais des Nations. За її скляною стіною скриться в блисках осінного сонця темним сріблом женевське озеро. Довкруги спіла осінна тиша. Атмосфера спілости і вдовілля замітна скрізь, за вікнами салі і в її нутрі – налягає на вас чимсь важким. Об високу стелю і скляну стіну з видом на швайцарські гори і на озеро, що відроджує вас своєю красотою, бється заблукана пташина.

О год. 4. починається засіданнє (публичне) політичної Комісії Союза Народів. Її голова подає до відома зібраних членів, що комісія ініціятиви предложила політичній комісії внесення канадійського делеґата в справі Східної Галичини. Внесеннє звучить по анґлійськи (в оріґінальнім тексті): "That the Assembly of the League of Nations ex les es the wish that the Council of the League draw the attention of the Supreme Council to the desirability of determining, at an early date, the status of Eastern Galicia".

По українськи: "Збір Союза Народів висловлює бажання, щоби Рада Союза Народів звернула увагу Найвищої Ради на потребу (дослівно: "пожаданість", "вказаність") означити в близькій будучности (в близькій даті) політичне становище Східної Галичини".

Нарочно цитую дослівно анґлійський текст, бо його французький перевід спричинив опісля живу дискусію.

На салі нема внескодавця. Льорд Robert Cecil предкладає, щоби підождати, поки він не прийде – і заки що перейти до дальшого денного порядку. Згідно з тим предложенням починається дискусія над справою Альбанії, яку зараз же відкладається до слідуючого засідання ізза недостачі необхідних матеріялів і починається дебата в галицькій справі.

В заступстві перешкодженого внескодавця забирає голос другий канадійський делеґат Pearly: "Канадійське правительство – говорить бесідник – доручило нам, делеґатам на Союз Народів, поставити предложене саме Панам внесення в справі Східної Галичини.

Справа проста. Я не вдаюся в її слушний зміст ані не розбираю питання, як має бути вирішена політична судьба Галичини. Але інтерес мира вимагає, щоби вона була управильнена скоро. Нашим внесенням ми ніяк не бажаємо нарушити авторітет Найвищої Ради".

Польський делеґат Ашкенази, який досі весь час заляканий метушився по салі, просить о голос. Він – мовляв – не противиться внесенню. Справою Галичини займалась вже мирова конференція, яка д. 21 жовтня 1919 р. ухвалила статут для того краю, що мав бути (відповідно змістови предложеного статута) адміністрований Польщею. Польське правительство не приняло того статута. Дня 22. грудня того ж самого року – каже дальше польський делеґат – Найвисша Рада рішила завісити згаданий статут в його обовязуючій силі і піддати ціле питаннє новому розглядови. П. Ашкенази не подобається анґлійська фраза в ориґінальнім тексті внесення: "status of Eastern Galicia". Але коли вже ужито того вислову, то йому не відповідає французький переклад: "statut de la Galicie orientale", що означало б: "Конституція для Східної Галичини". Тому п. Ашкенази предкладає замість французького: "statut de la Galicie orientale" фразу: "situation de la Galicie orientale".

Представник Колюмбії противиться предложенню п. Ашкенази: вислів "situation de la Galicie orientale", вияснює промовець, не віддає змислу присущого анґлійському текстови, зрештою слова "situation" означує надто широке поняття, якому можна підложити всяке значіння. Тому бесідник ставить внесеннє, щоби дотичне місце анґлійського тексту перекласти по французьки на: "situation juridique" – правне становище.

До голосу приходить представник анґлійської південної Африки льорд Robert Cecil. Увага всіх присутних обертається на високу стать бесідника.

"Я, – говорить Льорд Cecil, – піддержую внесеннє канадійського делеґата. Предкладаю тільки одну зміну в його тексті, а саме, щоби замість слова "Найвисшої Ради" заступити словами: "Головних Союзних і Заприязнених Держав", після чого внесення звучало би: "Збір Союза Народів висловлює бажаннє, щоби Рада Союза Народів звернула увагу Головних Союзних і Заприязнених Держав і т. д. Перед хвилею одержав я листа від французького делеґата Viviani, який пише мені, що він з цілого серця попирає внесеннє під умовою, що Союз Народів не нарушить компетенції Найвисшої Ради.

Французький делеґат Reynald предкладає, щоби анґлійський текст "status of Eastern Galicia" заступити словами: "question pendante, concernante la Galicie orientale" ("невирішене питаннє Східної Галичини").

Представник анґлійської метрополі Fisher: "Сен-жерменським договором перенесено суверенні права до Східної Галичини на Головні Союзні і Заприязнені Держави і тому не слід нам вмішуватися в ті права. Але внесення п. Doherty в нічім тих прав не торкає. Найвища Рада, яка займалася вже галицьким питанням, збагнула всю його незвичайну трудність і скомплікованість і було би не розважно вирішати те питання нагло без зрілої застанови.

Льорд Robert Cecil підчеркує, що внесеннє канадійського представника в нічім не торкає компетенції Найвищої Ради.

Італійський представник маркіз Imperiali заявляється іменем свойого правительства за внесенням під умовою, що воно висловлює тільки бажання.

Голова комісії питає, чи дотичні внескодавці не погодились би на один однаковий перевід анґлійського тексту “the stetus of Eastern Calicia”.

Канадійський і французький представник погоджуються на слова: “la sitation juridique”.

Анґлійський делеґат Fisher, висловлюючи свою згоду на таку стилізацію французького тексту ще раз вказує на незвичайну трудність вирішення галицького питання.

Грецький делеґат Франґоліс висказує свої сумніви, що до того, чи Союз Народів на основі свойого статута є компетентний забирати голос в галицькій справі з огляду на права Найвищої Ради і на те, що Східна Галичина не є членом Союза Народів.

Льорд Robert Cecil відповідає на сумніви, що до компетенції Союза Народів: “Мені прикро було почути тут слова сумніву, чи Союз Народів компетентний в справі порушеній канадійським делеґатом. Справа Східної Галичини, се справа великої ваги та справа мира і тому саме треба нею займитися. А все, що доторкає питання всесвітного мира, все те належить до компетенції Союза Народів і про все те Союз Народів в праві висказувати свою думку.

Французький делеґат Reynald: “Компетенція Союза Народів досі точно не означена. Се і зле і добре. Я сподівався, що внесення канадійського делеґата викличе тому сумніви, чи його може приняти Союз Народів. Але знову в договорі про Союз Народів не має нічого, щоби не дозволяло йому приняти таке внесення.

П. Ашкенази з акцентом удаваної сміливости заявляє після того, що він згідний із зміною французького тексту: “la situation juridique”.

Грецький делеґат Франґоліс погоджується з заявою французького представника.

Голова заряджує голосовання над внесенням канадійського делеґата, яке з предложеними поправками звучало би по французьки так: "L' Assemblée de la Sociélé des Nations exprime le voeu, que le Conseil de la Societé atlire l' attention des Princ i pales Puissances Alliées et Associées sur l' opportunité de régler á une date prochaine la situation juridique de la Galicie Orientale". Більшість членів комісії встає. Голова числить голоси. Я не тямлю, що серед зібраної авдиторії, референтів, журналістів, які всі довкола мене сидять, – я встав і разом з усіми голосуючими стою, хоч мені ніяке тут право висловлювати свою волю. Та за хвилину я приходжу до свідомости, що в той момент, коли рішатись мала до певної міри доля моєї країни, в мені немов остановилось життя і якась непереможна сила, дужша за мене, проти моєї волі випручала мене і веліла встати.

"Хто проти внесення" – питає голова. Не підноситься ніхто. Внесення принято з тим, що кількох делеґатів здержалося від голосовання. Засідання комісії покінчилось. Члени її ще довгий час остаються в салі і живо з собою розмовляють.

Як відомо, дня 27. вересня Збір Союза Народів одноголосно приняв внесення канадійського делеґата.

Визволення /Громадсько-політичний, економічний та літературний тижневик/. – 1921. – № 9. – С. 3–5.

№ 241
З ДОВІДКИ НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УСРР ПРО НЕВИЗНАННЯ ВКЛЮЧЕННЯ БУКОВИНИ ДО СКЛАДУ РУМУНСЬКОГО КОРОЛІВСТВА

10 жовтня 1921 р.

... Правове становище Буковини.

Хоч Буковина, населена переважно українцями, перейшла до Румунії на підставі Сен-жерменського договору, але тому що, незважаючи на визнане самим Версальським договором право самовизначення народів, там не було опиту місцевого населення, приєднання Буковини до Румунії вважається Українським урядом з точки зору міжнародного права недійсним. Буковина також не є складовою частиною Румунського королівства, а перебування румунських військ і румунських властей на Буковині також має характер тимчасової окупації.

Боротьба трудящих Буковини за соціальне й національне визволення і возз'єднання з Українською РСР. 1917–1941. Док. і матеріали. – Чернівці, 1958. – С. 215.

№ 242
СТАТТЯ Д-РА СТЕПАНА ТОМАШІВСЬКОГО "СУЧАСНА ДОЛЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ" В ГАЗЕТІ "УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО"

11 жовтня 1921 р.

Сучасна доля західної України.

(Замітки з приводу останніх заг. зборів Союза Народів.)

В попереднім числі подали ми повний текст резолюції, ухваленої політичною комісією Союза Народів у справі

Галичини. У пресових звідомленнях не було, що правда, вістки про прийняття цеї резолюції повними зборами Союза, та годі сумніватися, щоб було инакше. Так само певна річ, що Рада Союза, до якої саме згадана ухвала обертається, виконає її вповні, себто подасть негайно через т. зв. Раду Амбасадорів у Парижи, відповідне письмо Найвищій Раді, чи радше головам правительств В. Британії, Франції, Італії, Японії (= т. зв. головних союзних держав) й Америки (= т. зв. головної заприязненої держави); в цьому письмі Рада С. Н. зверне увагу цих компетентних властей, що – на погляд Союза Народів – надійшла пора "упорядкувати правне становище Східної Галичини". На цьому роля Союза Народів у галицькій справі, покищо, покінчиться; очі всіх Галичан повернуться в бік цього мітичного Ареопаґу, якому імя "Головні Союзні і Заприязнені Держави", та напів мітичної Найвищої Ради, вижидаючи звідти, із трівожним серцем, останнього слова про долю рідного краю.

Яке буде це важке слово? – питає кожний Українець, який уміє оцінити ваґу вільного правного стану західної України.

В цьому напрямі чимало у нас оптимізму. Це дуже цінна прикмета народу в боротьбі за свою долю, найпаче коли цей оптимізм випливає із подвійної свідомости: свойого доброго права і власної сили постояти за це право; та бувають, на жаль й инші оптимізми – штучні, яким жерелом є віра в чужу ласку: якого там справедливого президента, цісаря антанти і т. п.

Чи оба роди політичного оптимізму однаково цінні? На таке питання чей-же не може бути двох відповідей, а дехто критичніщий спротивиться навіть тому, щоби два такі неоднакові почування називати одним спільним імям: оце друге – скаже він, це не животворний оптимізм, а романтичний світогляд примітивної слабої людини, яка живе всякими злудами. Становище чесної національної преси відносно цього питання хиба ясне: вона має всіми силами плекати, розвивати й підержувати здоровий національний оптимізм, поборюючи одночасно ілюзіонізм, який паралізує думку і діло.

Сповняючи саме оцей громадянський обовязок, мусимо зазначити, що останній женевський епізод галицької справи не викликає у нас рожевих надій. Поперед усього питання, яке буде рішення Найвищої Ради, уступає на задне місце супроти питання: чи й коли Н. Рада візьметься за цю справу. Звістнож, що вже добігають 2 роки, як ця Н. Рада "завісила провізорично" виріщення галицької справи і досі ніяк не здобулася на це, щоб її ізняти із цього вішала. Поминаючи питання, чи цей Ареопаґ ще збереться коли, уся вага лежить у цьому, чи всі інтересовані держави, яким на основі 91 § Сен-Жерменського мирового трактату прислугує збірне право суверенности над Галичиною, здобудуться на одну думку в цій справі. Саме недавно повторилися, у дуже конкретній формі, відомости, що французьке правительство навчає, як Польща має поступати, щоб не допустити до якого небудь рішення Н. Ради що до Галичини, себто, щоби шляхом откроювання автономії в цій країні відобрати їй міжнародній політичний характер. В таких обставинах нам слід менше журитися питанням, що порішить Н. Рада, натомість більше цим, чи вона взагалі буде рішати; нам важніще те, щоб Галичина одержала хочби дещо скромний, зате міжнародній політичний статут (межі його пригадав Лльойд Джордж 6. липня), ніж щоб автономія з ласки польського сойму зробила галицьке питання домашньою справою польської держави.

А ця остання небезпека істнує, на жаль. Окрім згаданої вище тактики французського правительства, вказує на цю небезпеку подекуди й женевська дебата над внеском дел. Догерті у галицькій справі. Ось так на пропозицію французського делеґата Ренальда, замість слів "статут Східної Галичини" поставлено "правне становище Східної Галичини", на що згодився, почасти й піддав польський делеґат (це дуже характеристичне!); заміна ця не має очевидно иншого значіння, як змагання затерти по змозі характер міжнародно-правної індівідуальности Галичини. Також і промова анґлійського делеґата Фішера (який є одночасно

членом бритийського правительства), з його підчеркуванням трудности галицького питання й закликом до обережности, не може нам подобатися. Правда всі ці подробиці ще не пересуджують справи, та вони кажуть дуже ясно, звідки йде небезпека і яка вона. Не сумніваємося тому, що галицький національний уряд доложить усіх заходів, щоби справа не сунулась дальше по цій площі, тілько повернула у своє первісне русло з 1919 і 1920 рр.

Вказуючи на ці небажані прояви в розвитку галицької справи, не хочемо нічим уменшувати дійсної вартости заяви Союза Народів – пригадки всьому політичному світові про велике безправство, яке вже третій рік діється безкарно над 5 міліонною країною, в самому серці Европи. Стверджуючи оце, не можемо не висловити нашого здивування, що инші західно-українські землі, заняті Польщею і Румунією, не подбали про те, щоб Союз Народів занявся також їхньою долею. Західна Україна ділиться, в сучасний момент, на ось які політично-правні одиниці: а) Галичина, між т. зв. лінією Керзона і Збручем; б) Волинь і Підляше, між лінією Керзона і т. зв. рижською; в) Лемківщина, Посяння і Холмщина; г) Буковина; ґ) Прикарпатська Русь. З них тілько перша й остання вспіли звернути на себе увагу останніх зборів Союза Народів; про инші ніхто не подбав, немов-би вони перебували в повному благоденстві. Очевидно, галицький уряд не міг брати на себе оборони цих земель, із-за перепон в части формальних, в части принціпіяльних; це повинні були зробити инші політичні орґанізації, які булиб були мали легче завдання, ніж заступники Східної Галичини. Коли ці зустріли в Союзі заміти (у значній части оправдані), що галицька справа лежить поза обсягом компетенції Ліґи Націй (тільки завдяки зручній діялєктиці льорда Сесиля цей погляд не переважив), то проти видвигання справи инших земель такого заміту не можнаб було піднести. Очевидно, кожна з цих справ мусілаб була бути поставлена з иншого юридичного становища: Лемківщина-Посяння-Холмщина стоять під

опікою версальського трактату (28.VI.1919) про охорону племінних і релігійних меншостей; анальоґічне становище Буковини; натомість справа Волині і Підляша вяжеться тісно із питанням про леґальність границі умовленої в Ризі (вона досі неважна зі становища міжнароднього права); в усіх цих випадках компетенція Союза Народів не може підпадати жадному сумнівові.

Стверджуючи сумний акт, що доля цих земель не найшла входу на проґраму нарад загальних зборів Союза Народів, полишаємо, цим разом, на боці питання, на кого піде відповідальність за цю байдужність і кінчимо надією, що оця пригадка не остане без успіху.

С. Т.

Українське слово. – Берлін. – 1921. – 11 жовтня.

№ 243
ЗВЕРНЕННЯ АДМІНІСТРАТОРА УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ДІЄЦЕЗІЇ В США ДО ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРЯ США ЩОДО СПРАВЕДЛИВОГО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ СТАТУСУ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

14 жовтня 1921 р.

До
Високоповажаного Пана
Державного Секретаря
у
Вашінґтоні.

Пане!

Я осмілююсь звернути Вашу увагу на справу Галичини, загально знаної під назвою Східна Галичина, котру більше знищила світова війна, як якийнебудь инший край центральної Европи, який був тереном воєнним. Підчас коли

Сербія, Бельґія і північна Франція, Румунія, Македонія і північна Італія жиють в мирі майже від трьох літ і відбудовують зруйнований край, то, Галичина є одиноким краєм, який терпить ще під військовим деспотизмом і то в такій мірі, що це є глумом цивілізації, христіянства, людськости, права і порядку.

Міжнароднє положеннє того краю з населенням поверх 5,000.000, не зістало ще вирішене, а його горожане, включно тих, котрі живуть в Америці (около 1,000.000), не мають усталеної національности, що спричиняє серіозні правні комплікації в маєткових і фамілійних справах. Це значно здержує відбудову цего краю, поритого окопами, де сотки сіл зістало зрівнаних з землею і 350.000 будинків знищено, де тисячі родин мусять жити в окопах і ямах, де число домашнього скота зменшилося о майже 15 % від передвоєнного стану і де нема валюти, права і ладу, бо місцевий капітал зістав знищений а заграничний мусить, зовсім природно, уникати таких хаотичних відносин.

В додатку до того, польська військова окупація, істнуюча там-же через більше як два роки, записалась страшним іменем в історії цего краю. Приблизно 250.000 його населення українського походження, мущини, жінки й діти, були приміщені в найбільш нездорових таборах для інтернованих і арештах. Більше як 80.000 (?) з них, померло наслідком недуг, голоду і знущань, деяких випущено на волю калiками на ціле життя, а инші находяться й досі під ключем. Багато зістало покараних смертю без переведення слідства, як прим. 72-літний державний секретар Рільництва Галицької Републики, кількох старших священиків, а навіть й малі шкільні хлопці. Цілі села зістали спалені, а їх мешканці насильно перевезені до Польщі. Українські школи і духовні семинарі як також инші інституції зістали позамикані, українські церкви збезчещені, українські священики а навіть епископи були брутально лаяні, та виключено з одинокого університету в краю всіх українських

професорів і всіх українських студентів, в числі около 2.000. Край є кольонізований в скорім темпі польськими поселенцями, спроваджениими на це з Польщі, підчас коли не дозволяється місцевим Українцям або тим, які вертають з Америки купувати землю в їх власнім краю.

Іменем цих нещасних людей, яких терпіння перевищають може все, що зістало записане через найновійшу історію, я благаю Вас Пане, прийти з поміччю для виратовання їх з їхньої теперішньої нужди.

Тому я звертаюся до Вас не тільки в імя справедливости і людськости, але також з огляду на це, що теперішні страшні відносини в Галичині є вислідом трансакцій, в яких Зєдинені Держави Америки брали участь так підчас як і по великій війні.

Галичина була частю бувшої Австро-Угорщини, котра наслідком війни зістала розшматована. Ті части австрійської території, з котрих утворено нові держави, або ті части, що зістали прилучені до істнуючих вже передше держав, істнують нині менш-більш нормально і відбудовують своє життя. Тільки Галичина остала на далі в неусталених і невирішених обставинах. Її національне правительство і армія, утворені в 1918 р. зістали знищені в літі 1919 р. і заступлені військовою окупацією, воєнними судами, екзекуціями, таборами полонених, реквізиціями і всякого рода безправствами, які звичайно товаришать расовим спорам і конфліктам.

Такі є нужденні відносини, які витворило вирішення Найвищої Ради Мирової Конференції з 25. червня 1919 р. Це рішення запало головно з огляду на становище бувшого президента Зєдинених Держав. Сим рішенням уповажнено Польщу продовжати її військові операції проти большевиків аж по ріку Збруч, себто до східної границі Галичини, хоча в тім часі не було большевиків в Галичині, але там було правно зорґанізоване парляментарне правительство Галицької Републики, яке ворожо ставилося до большевизму. Антибольшевицький арґумент був ужитий тільки як підступ,

бо сьогодня, як Польща заключила мир з большевиками, той арґумент стратив цілковито свою силу. Однак це рішення уможливо Польщі знищити леґальне правительство цего краю і тероризувати його населення через більше як два роки.

Що держави, яких заступники видали це рішення з 25. червня 1919 р., та публична опінія взагалі, не уважають Галичини за частину Польщі, але як незалежну одиницю після міжнародного права, може бути помічене з численних фактів, як договір в Севр з 10. червня 1920, протокол в Спаа з Польщею 10. липня 1920, докладу в п. А. Бонар Ло в палаті громад 14. липня 1920, рішення Ради Союза Народів 23. лютого 1921, резолюції Збору Союза Народів 27. вересня 1921, як також публичних докладів державних мужів, як Льойд Джордж, Льорд Болфур, льорд Керзон, льорд Сесіль Родс, ґенерал Бота, ґенерал Смотс, ген. Догерті з Канади і инших.

Однак міжнароднє положення Галичини не зістало й досі означене. Суверенами Галичини, по думці міжнароднього права є ті держави, які побідили і розділили Австро-Угорщину. Зєдинені Держави є одною з них. Правда, що Зєдинені Держави не ратифікували угоди, заключеної в Парижі, але фактом остає це, що Зєдинені Держави брали участь у війні, яка розшматувала Австрію, з цего виходять леґалні наслідки, що Зєдинені Держави є одним з наслідників Австро-Угорської монархії. Це необхідно провадить до заключення, що Зєдинені Держави є одною з тих держав, яка разом з Великою Британією, Францією, Італією і Японією має право і повинність рішати будучність Галичини; тим більше, що Зєдинені Держави були помічні в уповажненню Польщі до окуповання Галичини рішенням з 25. червня 1919, якого наслідком є теперішня нужда і невирішене становище Галичини. Події цего більше як двоhлітного протягу часу виказали ясно як велику несправедливість заподіяно населенню Східної Галичини через таке рішення і що воно повинно

бути знесене як найскорше. Але це не може статись без Зєдинених Держав. Для того я низше підписаний в імени 600.000 католиків Українців з Галичини жиючих в Америці, прохаю покірно, щоби Ви вглянули в тую справу і приспішили її полагодження згідно з прінціпами справедливости і людськости і в інтересі міжнародного мира:

1) Через уневажнення або відкинення рішення з 25. червня 1919, усуваючи тим оправдання що до польської військової окупації,

2) Через признання Галичині права істнування яко независимої, невтральної держави на взір Швайцарії.

Це прохання опирається на слідуючім:

1. Галичина (Східна Галичина) доказала вже, що она є в змозі управляти собою, организуючи по розвалі Австрії 1. падолиста 1919 свою власну републику, свою власну цивільну адміністрацію, парляментарне правительство, запроваджуючи право і порядок і тим, що майже через 9 місяців боронила своє істновання перед польським наїздом.

2. Галицька република є тільки приверненням старої галицької держави, яка істнувала перед і до 14. століття. Історичні традиції цего краю є дуже сильні як також володить там бадьорний національний дух.

3. Більшість населення Галичини не є польська, але складається з 74 % Українців, 12 і пів % Жидів (котрі є також за незалежностю і невтралізацією Галичини), а тільки 12 % Поляків.

4. Більшість населення Галичини не признає польської окупації ставляє опір польським властям а признає тільки правительство галицької републики.

5. Край є добре вивінований під зглядом економічним, посідає плодовиту рілю (чорна земля), продукує пшеницю, цукрові бураки і тютюн, має величезні ліси, добре знані галицькі нафтові терени, копальні соли і инші богатства.

6. Відбудова краю зруйнованого через 7 літну чужу інвазію і війну є можлива тільки під сталими відносинами і під

доглядом правильного, постійного, місцевого і автономного правительства.

7. Вложення чужого капіталу в цїли відбудови краю або використування його природних богатцтв є можливе тїльки як наступить втихомирення в краю і реґуляція обставин тамже.

8. Приділення Галичини до Польщі в якій небудь формі буде і дальше загрожувати мирови в Східній Европі, бо українське і жидівське населення Галичини буде все старатись визволити сей край з під Польщі і взивати муть своїх земляків на Україні і також в Росії, щоб відірвати Галичину від Польщі. З другої сторони посідання Галичини Польщею дає її вигідну підставу для військових операцій проти Сходу і спокусить Польщу кинутись на Київ як се було перед роком, або посунутись проти Одеси; або що найменше випростувати свою східну лінію на північ від Галичини і тим анектувати величезну українську, білоруську і литовську територію. Польська кампанія з 1920 р. проти Росії була прямо завдяки польській контролі в Галичині, але нема сумніву, що відбудована Україна і Росія ніколи не приймуть східної границі Польщі, яку означено на рижській конференції.

9. Галичина відмовляєсь брати участь в імперіялістичних авантурах Польщі, або понести тягарі виникаючі з цего, що без сумніву мусить скінчитися банкротством. Як тільки Галичина буде увільнена від польської окупації, Польща буде могла зменшити свою армію що найменше о 150.000 людей тепер стаціонованих в Галичині.

10. Галичина не може ждати доки право і порядок будуть запроваджені на Україні і в Росії, бо це може ще тревати кілька літ. Надто, Галичина не була ніколи частю Росії і призвичаїлась до західних ідей правління і соціяльного життя. В кінци якби Галичина була прилучена до будучої Росії, уможливилаби її загрожувати успішно не тїлько Польщі але також Румунії і Мадярщині.

Теперішне американське правительство скликало міжнародну конференцію щоб обмежити узброєння. Тимчасом в Европі заходить небезпека нової расової війни в Галичині і задля Галичини. Якби она вибухла в коротці, то напевно втягне в свій вир цілу Европу, бо сусідні держави, Румунія, Мадярщина, Чехословаччина і Німеччина не будуть байдужно придивлятись в часі війни межи Польщею і Україною або Росією, а се знова може втягнути до війни иньші нації. Сталий мир в Европі не може наступити без належної і справедливої полагоди цего галицького питання. Підчас коли невтралізована Галичина лежачи між центральною а Східною Европою може служити як міжнародний громозвід, як Швайцарія.

Вірючи, що сей апель до Вашого почуття справедливости незістане поминений і що Ви поможете в лівченню ран заданих Галичині оплаканим рішеннєм з 25. червня 1919, зістаю з великим поважанням

Ваш покірний слуга.

Адміністратор Української католицької
дієцезії в Зєдинених Державах
295 Гунтердонстріт
Нюарк, Н. Дж.

14. жовтня 1921.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 244
НОТА ПРОТЕСТУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ В ПАРИЖІ ПРОТИ НОВИХ ЗЛОЧИНІВ ПОЛЬСЬКИХ ОКУПАЦІЙНИХ ВЛАСТЕЙ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

15 жовтня 1921 р.

Представленнєм з 30. вересня с. р. звернула Українська Національна Рада Східної Галичини увагу Найвищої Ради на незвичайно важні події, що зайшли в останнім часі дотично справи Східної Галичини.

З осібна звернено увагу Найвищої Ради на безправне переведеннє поділу Східної Галичини на адміністраційні польські воєвідства й прилученнє їх до (західної) области Польщі;

– на знесеннє української незалежної преси; – на недопусканнє українського студенства до студій у вищих школах у Східній Галичині та на самовільне перепровадженнє польської державної статистики й конскрипції населення на території Східної Галичини всупереч постанові артиклу 91. сен-жерменського мирового договору.

А тепер Українська Національна Рада Східної Галичини вважає своїм обовязком звернути увагу Найвищої Ради на консеквенції, які викликали і спричинили вище згадані акти самоволі польської військової окупації Східної Галичини.

1. Неправне впровадженнє польських воєвідств у Східній Галичині на знак мнимої інкорпорації сеї території до Польщі викликало атентат українського студента Степана Федака, вимірений проти польського воєводи Грабовського у Львові (25. вересня с.р.), а польська окупаційна влада для збаламучення публичної опінії намагається затушувати сей акт політичного протесту проти її безправств, підсуваючи той атентат українській більшевицькій організації, якої нема у Східній Галичині. Головну основу населення Східної

Галичини творить українське хліборобське селянство (97 % українського населення), з природи консервативне, що придержується права індивідуальної власности землі та є недоступне агітації комуністів, бо воно бажає тільки увільнення галицької землі від польської неволі, щоб здобути собі незалежну Галицьку Державу.

2. Розпорядками польської дирекції поліції у Львові з 27. вересня 1921, ч. 3797, і з 29. вересня 1921 р., ч. 3834, застановлено видавництво українських незалежних часописів: "Український Вістник" і "Батьківщина", щоб тим способом закнеблювати українську незалежну пресу й затаювати перед світом безправства польської окупаційної влади у Східній Галичині. Отсе драконський факт потоптання права свободи преси народу!

3. Окупаційний режім Польщі, що досі недопускає українських студентів до студій у вищих школах Східної Галичини, розпочав тепер поліційні переслідування українських професорів та українських студентів і їх організацій у Східній Галичині. Польські студенти на чолі з польським ректором університету п. Каспровичем вирішили на вічу 25. вересня с. р., що вписуватися в університет у Львові можуть лиш ті студенти, що приймуть польське підданство й піддадуться службі в польськім війську, а справу домагань українських студентів і їх приватних університетських курсів постановили віддати в руки польської поліції!

І так з початком місяця жовтня с. р. польська поліція, у Львові, замкнувши наперед українські приватні університетські курси, увязнила ректора й голову Наукового Товариства імени Шевченка у Львові, професора д-ра Василя Щурата та професора Михайла Галущинського, розвязала гуманітарні товариства українських студентів у Львові та увязнила кількадесять українських студентів і студенток, щоб таким способом не тільки унеможливити українському студентству доступ до науки в одинокім університеті у Львові, але також недопустити українське студентство навіть до приватної науки університетської!

Отсе прилюдний терор польської окупації та вбиттє науки й культури в українськім народі Східної Галичини, — нечуваний в культурнім світі народів Европи!

4. Українська Національна Рада Східної Галичини у своїм представленню з 18. липня 1921. доносила Конференції Амбасадорів про намір Польщі перевести державну статистику і спис населення на території Східної Галичини та просила: заборонити Польщі переведеннє того нелєгального акту, а в останнім часі нотою з 21. вересня 1921 просила, щоб Конференція Амбасадорів на основі артикулу 91. сен-жерменського мирового договору заборонила польській окупаційній владі переводити у Східній Галичині спис населення, визначений на день 30. вересня 1921.

Але Конференція Амбасадорів, як звичайно, нічого не розпорядила в сій справі. Тому Польща, не зважаючи на те, що як військовий окупант Східної Галичини не має права там переводити державної польської статистики та як сторона інтересована у вирішенню державного становища Східної Галичини не може перевести важного акту спису населення й переводженнєм статистики може тільки розъярити і так вже заострені національні відносини, — до того не відчуваючи над собою влади суверена, як також не респектуючи постанови українських і жидівських організацій Східної Галичини, що рішили не брати участи в польській статистиці, — розпочала в дні 30. вересня 1921 гвалтом переводити державну статистику у Східній Галичині і до нинішнього дня при ужиттю терору, вязниць, грошевих кар, розбоїв, військових експедицій і стану облоги переводить безправно свою статистику, аби такими варварськими актами фалшиво виказати перед світом, мовби більшість населення заявилася за польською державою!

Масові арештовання і безправні примушування українського населення Східної Галичини до участи в польській статистиці довели до сього, що цілі громади втікають і ховаються по лісах, а польські жандарми разом з польським

військом виловлюють відтак українське населеннє, зловлених вяжуть шнурами, немилосердно катують і гонять до конскрипції, як се сталося в повітах: Яворів, Перемишляни, Чотків, Чесанів і ин.

А тимчасом польські конскрипційні комісарі самовільно виповнюють конскрипційні аркуші та безправно вписують Українцям польську державну приналежність і польську матірню мову!...

5. Тому підписаний Президент Української Національної Ради телеграфічно звернувся дня 11. жовтня с. р. до премєрів великих держав Антанти з просьбою про інтервенцію й поміч в інтересі охорони українського населення Східної Галичини перед нечуваними в світі злочинами польської окупації.

З тих самих причин Українська Національна Рада Східної Галичини домагається і просить:

— Найвища Рада Мирової Конференції, як одиноко компетентна власть по думці артикулу 91. сен-жерменського мирового договору, зволить:

1. Негайно розпорядити уневажненнє наведених вище під 1, 2, 3 і 4. актів польської окупації у Східній Галичині.

2. Виделєгувати до Східної Галичини міжнародню комісію великих держав Антанти в ціли доходження й покарання злочинів, доконаних органами польської окупації.

3. В ціли увільнення українського населення Східної Галичини від польської неволі приступити в можливо найблищім часі до вирішення державного становища Східної Галичини як незалежної держави свобідних народів.

Відень, 15. жовтня 1921.

Д-р. **Евген Петрушевич** в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Рукопис. Оригінал.

№ 245
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ УРЯДУ У ПРАЗІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ З ПРИВОДУ ПОДІЙ У КРАЇ ТА ЩОДО ЗАВДАНЬ ПРЕДСТАВНИЦТВА

21 жовтня 1921 р.

Ч: 942/22

До

Високоповажаного Пана
Д-р. Евгена Левицького
Представника Галицької Републики
в
Празі.

Потверджую відбір Вашого звіту з 20. с. м. в справі ведення пропаґанди в чеській пресі з приводу подій в Галичині.

Рівночасно приймається до відомости Ваші заходи для інформації нового президента міністрів А. Швеглі.

В справі навязаних відносин з представником Білої Руси годиться Високодостойний Пан Президент на виготовлення спільного меморіялу про положення всіх білоруських й українських земель під Польщею та вручення сього меморіялу анґлійському послови.

В Галичині дійшло до формальної революції і тому домагаємося від держав Антанти негайного засистовання польських виборів в нашім краю.

Звольте зі своєї сторони підняти вказані заходи в сій справі.

З високим поважанням

(Підпис) **К. Левицький**
Уповновласнений Уряду для Справ закордонних

Відень, 21. жовтня 1922.

ЦДАВОУ, ф. 4440, оп. 1, спр. 4, арк. 21. Машинопис. Оригінал.

№ 246
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ УРЯДУ У ПРАЗІ ЄВГЕНОВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ЩОДО РЕЗОЛЮЦІЇ РАДИ ЛІГИ НАЦІЙ ВІД 27 ВЕРЕСНЯ 1921 р.

21 жовтня 1921 р.

Ч. 1556/21.

До
Високоповажаного Пана
д-ра Евгена Левицького
Представника Галицької Републики
в
Празі.

./.В прилозі./. пересилаю Вам копію письма президента Ради Союза Народів до членів Найвищої Ради з резолюцією Збору Союза Народів з 27. вересня с. р. в справі приспішення вирішення політичного становища Східної Галичини.

Прошу її нотифікувати Урядови для Справ Закордонних як також там акредитованим представникам других держав /за виїм-ком Польщі/.

Долучаю також "pro memoria" в нашій справі п. з. "Державно-правна основа Східної Галичини як Галицької Републики", — з тим, що будете ним послугуватися і придержуватися у Ваших конференціях з представниками других держав при зясовуванню міждержавного становища Східної Галичини.

Прошу й на будуче класти головну вагу на контакт з представництвами чужих держав — головно держав Антанти. Про Ваші конференції зволите мене постійно інформувати.

Прийміть заяви моєї глибокої пошани.

Відень, 26. жовтня 1921.

(Підпис) **К. Левицький**
Уповновласнений Уряду для
Справ Закордонних.

Печатка

ЦДАВОУ, ф. 4440, оп. 11, спр. 15, арк. 32. Машинопис. Оригінал.

№ 247
ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО НОВІ ЗАХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

28 жовтня 1921 р.

Остання резолюція Союза Народів до великих держав Антанти, якою висказується бажання приспішення поладнання державного становища Галичини, дає певну підставу сподіватися, що вирішення тої справи згаданими державами наступить у недалекім часі.

Завданням Уряду Галицької Републики під теперішну хвилю є використати теперішну пору для підняття потрібних ще заходів, щоби запевнити корисне вирішення справи: визнання державної не- залежности нашої Републики.

Тому прошу Вас, Пане Президенте, увійти в безпосередній контакт із урядовими і політичними чинниками поодиноких держав Антанти, і вплинути в сей спосіб на корисне розвязання нашої справи.

У Ваших заходах зволите користуватися поміччю і радою Голови нашої Делеґації до Найвищої Ради Мирової Конференції у Парижі Вп. пана д-ра Степана Витвицького.

Вашим секретарем буде Вп. проф. о. Йосафат Жан.

Відень, 28. жовтня 1921.

Печатка (*Підпис*) **Є. Петрушевич**

Президент Української Національної Ради
Галицької Республики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 11, спр. 315. Машинопис. Оригінал.

№ 248
ПОВНОВЛАСТЬ Д-РА КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ЗАХИЩАТИ ІНТЕРЕСИ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ПЕРЕД КРАЇНАМИ АНТАНТА І ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

28 жовтня 1921 р.

Ч. 677/През. Д.
11.60/1921.

До
Високоповажаного Пана
Д-ра Костя Левицького
Уповновласненого для Справ закордонних
у
Відні.

Отсим стверджується, що Вп. пан д-р Кость Левицький, Уповновласнений для Справ Закордонних Галицької Републики, – є уповажнений іменем Уряду тої Републики заступати перед урядами держав Антанти і членами Найвищої Ради Мирової Конференції інтереси населення

Галичини /Східної/ а саме домагатися визнання державної незалежности Галицької Републики.

Відень, 28. жовтня 1921.

(Підпис) **Є. Петрушевич**
Президент Української Національної Ради
Галицької Републики.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Оригінал.

№ 249
ПОВІДОМЛЕННЯ СХІДНОГАЛИЦЬКОГО ПРЕСБЮРО В ЛОНДОНІ "ПОЛЬСЬКІ НАМІРИ ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ"

Не раніше 30 жовтня 1921 р.

COMMUNICATION

of

THE EAST GALICIAN PRESS BUREAU

(99, The Vale, Golders Green, N.W. 11)

POLANDS DESIGNS UPON EAST GALICIA.

According to Polish Dailies "KURYER LWOWSKI" and "GAZETA PORANNA", Representatives of Polish Communists from Warsaw, Plock, Radomsk and Lublin, met on October 30, last in Lemberg, under the presidency of the Polish Communist leader from Waesaw, Lucien LUKASIEWICZ. In order to implicate Ukrainians of Eastern Galicia, who are keeping aloof from the communist movement, premises of a Ukrainian private school have been

secured by means of a trick, for that Congress. Subsequent arrests and in. vestigation have established the fact that no Ukrainians of consequence have taken part in the Congress. Nevertheless, Polish Propaganda endea vors to spread news of an alleged Bolshevist plot amongst the Ukrainians of Eastern Galicia. This rumour as well as another fabrication of Polish origin, that a pact has been concluded between the Ukrainian Government and Soviet Russia, is without foudation. Over 90 % of Ukrainians in Eastern Galicia are farmers, who will have nothing to do with communism,

The above Polish maneuvre is but repetition of the ruse by which the Supreme Council has been prevailed upon to allow Poland to occupy Eastern Galicia, without prejudice to her legal political status. Since then, June 25, 1919, Poland has been abusing her unauthorised position in order to exploit East Galicia economically and to exterminate the Ukrainian population by means of a ruthless terrorism, oppression and all kinds of lawless acts calculated to alter the ethnic balance of the country in her favor and to put the Allies before an accompished fact. Since in accordance with the art. 91, of St. Germains Treaty East Galicia is under the sovereign authority of the Principal Allied and Associated Powers, it is they and they alone who are responsible for an early solution of the East Galician problem.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Машинопис. Оригінал.

№ 250
ЗАПИТ ЛОРДА РОБЕРТА СЕСІЛЯ В ПАЛАТІ ГРОМАД БРИТАНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ДО ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА У СПРАВІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ТА ВІДПОВІДЬ УРЯДУ

3 листопада 1921 р.

EASTERN GALICIA.

(Extract from Parliamentary Debate of Nov. 3rd, 21)

Lord R. CECIL asked the Prime Minister whether his attention has been cailed to the Resolution passed unanimously at the last Assembly jf the League of Nations, expressing the wish than the Council of the Legaue should draw the attention of the Allied and Associated Powers to the desirability of determining at an early date the legal status of Eastern Galicia; whether the British Representative on the Council Has Taken any action on that Resolution; what the condition of EasternGalicia is at the present time; and what stehs the Government propose to take in order to promote the determination of its legal status?

Mr. HARMSWORTH: The answer to the first part of the question is in the affirmative; the British Representative on the Council has not taken any special action with regard to the Resolution, which was communicated to His Majesty's Government by the ordinary machinery of the Legaue Secretariat. There has been no essential change in the status of Eastern Galicia, since the Poles were authorised to occupy the country. As regards the fourth part of this question my Nobie Friend is aware that ih respect of this problem His Majesty's Government have no responsibility. The Supreme

Council will doubtless consider the matter when a solution has been reached on the other outstanding Polish problems.

Lord R. CECIL: Is not the British Government going to ask the Council to give a decision at the earliest possible moment? Is the right hon. Gentleman aware that the Polish Representative at Geneva is as keen as anybody else that there shoud be a settlement of this question?

Mr. HARMSWORTH: I will represent my Noble Friend's view to the Secretary of State.

Colonel WEDGWOOD: Are we to understand that the fate of the people of Eastern Galicia is to be decided by a bargain to which they are not parties?

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 256. Машинопис. Копія.

№ 251
ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ПОГІРШЕННЯ УМОВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

3 листопада 1921 р.

У відповідь на запит Сьвітлого Уряду в справі паспортів маю честь відповісти що слідує:

З хвилею мого приїзду справа находила ся прямо в розпучливім положеню. Міністерство закордонних справ (товариш міністра, Гіріса) видав розпорядок, яким піддані усіх невизнаних держав, перебуваючи на теріторії ЧСР, можуть дістати паспорти і дозвіл на побут тільки на предложенє відповідних горожанських (неполітичних) організацій через міністерство закордонних справ. Дотично Галичан заострено

сей заказ ще й окремим декретом міністерства справ внутрішніх, яким тутешній дирекції поліції заборонено прямо візувати наші паспорти або узнавати наші лєгітимації.

Горожанськими делегаціями управленими до посередництва стали заразом: "ЗЕМГОР" для "русскіх" а "Громадський Комітет" Шаповала для всіх українців. Властиво рішаючою став осібний відділ т. зв. "русское отдєлєніє" в політичній секциї чеського міністерства для справ закордонних.

Отсі зарядженя чеської власти поставили наших емігрантів-галичан прямо в безвихідне положенє осіб позбавлених всяких управнень, а повагу нашого представництва зведено отсими зарядженнями до – нулі.

В перший момент я порадив собі в той спосіб, що канцелярія нашого заступництва стала виставляти нашим емігрантам карти "тотожности особи" (з фотографіями), які показали ся на разі дуже успішними. Іменно чеські громади (поза Прагою) принимали такі лєгітимації як важні й вистарчаючі та заосмотрювали їх своїми урядовими потвердженями та печатками.

Справа погіршила ся знов, коли вийшло нове розпоряджене міністерства закордонних справ щодо побуту всіх емігрантів (чужинців) на Чехо-Словаччині поза біжучий рік, то є після 31 грудня с. р. Зарядженє се звучить: чужинці, яких держави є в ЧСР визнані, мають в згаданім речинци постарати ся о паспорти своїх заступництв лєгалізовані міністерством закордонних справ з дозволом того-ж міністерства на побут (чужинці, держави яких не є визнані (а тут належить уся російська еміграція і ми) мають виказати ся дозволом на дальший побут виставленим чеським міністерством для закордонних справ. Коли-ж би такий чужинець жадав паспорта, то паспорт може виставити теж тільки міністерство закордонних справ, але як паспорт на виїзд (безповоротний) і тільки в означенім напрямі (н. пр. до Австриї, чи Німеччини і т. п.). По переїзді за границю паспорт такий тратить для урядів ЧСР всяку правну силу ("Interim – Passe").

Поданя так о дозвіл на побут (prukaz-и) як і виставленє "тимчасового паспорта" мали бути вношені через згадані вже горожанські організациї "ЗЕМГОР" та "Громадського Комітету".

В отсім моменті, в якім здавало ся, що наше заступництво ліміновано вже дефінітивно від усякої урядової інгеренциї та позбавлено загалом усяких фактичних атрибутів дипломатичного заступництва розпочав я дуже інтенсивні представленя та заходи в чеськім міністерстві, які довели на разі до ось — якого позитивного висліду:

1) Всі чужинці невизнаних держав мають старати ся о виставленє їм міністерством дозволів на побут згл. тимчасових паспортів в разі наміреного виїзду з правила через повітові державні уряди свого місця за мешкання згл. в Празі через тутешну дирекцію поліциї. Оскільки-б однак хтось з емігрантів-галичан з сих чи иньших причин обминув сю дорогу о побут чи за тимчасовим паспортом на виїзд до нашого заступництва в Празі, то наше заступництво є управнене (так як ЗЕМГОР для москалів, а "Гром. Комітет" для російських українців) вносити від себе дотичні предложеня міністерству закордонних справ і їх відповідно від себе конкумітувати.

2) Дотично студентів (-ток), які доси не студіювали на Чехо-Словаччині (бо тим уділено вже право до дальшого побуту до кінця І семестра генерально) то побут може їм бути уділений в Празі тільки тоді, коли дотичних факультетів згл. шкіл де иньше на Чехо-Словаччині нема. Такі студенти (-тки) мусять постарати ся о дозвіл на візд від міністерства закордонних справ, а о дозвіл на побут в Празі від тутешньої дирекциї поліциї. Для пояснення зазначу, що університет пражський має окремий, тобто самостійний відділ "природничий", до якого приділено "природничі науки" з відділу фільозофічного — і о сей оден факультет (якого на разі нема на иньших університетах ЧСР) розходить ся в данім розпорядку. Що до студентів (-ток), які доси не студіювали на ЧСР, а хочуть студіювати поза

Прагою (в Берні або Пшібромі), то тоті мають постарати ся о дозвіл на віїзд та право побуту в ЧСР рівнож в міністерстві для закордонних справ.

У всіх справах ад а) одержує право предкладаня дотичних просьб і власних внесень дотично галичан наше заступництво в Празі.

3) Дирекція поліциї в Празі мала доси директиву що дотично всіх "русскіх" та "українців" управнені є до інтервенції у сеї власти з одного боку ЗЕМГОР з другого "Горожанський Комітет". Тепер одержала наслідком наших заходів згадана "Дирекція поліциї" офіціяльне повідомленє, що такою-ж інстанцією дотично західно-українських (сх. галицьких) інтересованих є наше тутешне заступництво.

Серед даних політичних обставин ось-таке вирішеннє справи належить уважати за важний для нас етап до ліпшого, а се з двох причин: 1) Наслідком усіх тих, ясних а при тім одною думкою подиктованих заряджень наших горожан увільнено в цілости від усякої зависимости від посторонних організаций або представництв. – 2) Наше заступництво признано тут вперве формально і фактично довершеними зарядженнями до дотичних чеських підвласних урядових органів як одинокого легітімованого представника горожан ЗУР перед урядом та урядовими органами ЧСР.

Дотично відмови віз членам нашого уряду у Відни – про що згадуєть ся в посліднім письмі Світлого Уряду – то зарядженнє міністерства закордонних справ, після якого такі віза згл. (дозвіл на віїзд належить старати ся у чеського міністерства зак. спр. через наше заступництво в Празі, наступило без моеї співучасти і відома. Поясняю собі се зарядженє тим, що загальною метою правительства Чехо-Словаччини і усіх його заряджень є перепиненє дальшого напливу емігрантів на теріторію републики а зокрема наслідком чого сконцентровано правне регульованє персонального руху до і з Чехо-Словаччини для чужинців

в міністерстві закордонних справ. Я своєю дорогою буду старати ся, щоби дотично членів нашого уряду у Відни і виставлюваних ним дипльоматичних паспортів привернено назад право безпосередного візованя чешському ген. консулятови згл. чешському посольству у Відни.

Про вислід тих заходів в свій час донесу.

Дотично управнень тутешного заступства УНР ("Великої України") в справі паспортів та візів, то справа представляє ся так:

Посольство се ще удержало фактично можливість виставлюваня паспортів на виїзд, які доси візовано тут без перешкоди. З сього і ми скористали, бо коли наші паспорти перестали візувати, я заключив з п. Славінським умову, після якої п. Славинський іменем своєї місії згодив ся в заступстві виставляти і нашим горожанам такі паспорти – в "заступстві" значить: в кожнім конкретнім випадку на моє припорученє. В той спосіб повстав те-ж паспорт, про який говорить ся в однім з письм Сьвітлого Уряду.

Натомість відібрало вже міністерство паспортам заступництва УНР важність як леґітимациї до побуту дотичної особи на териториї ЧСР, заряджуючи, що до такого побуту треба дозволу (prukaz-у) того-ж міністерства. Значить, посольство може вже лише з успіхом виставляти паспорти тільки для осіб, що мають на меті опустити теріторію ЧСР (отже в випадках, для яких властиво обовязує загальне заряджене, що такі "Interim – паспорт" має виставляти сам чешський уряд.

Проти повисшого обмеженя заложило посольство УНР саме передвчера протест в міністерстві закорд. справ, якого однак доси ще не полагоджено.

Дотично візованя дипльоматичних пашпортів для придніпрянців, які хочуть з Відня їхати на Чехо-Словаччину, то до ще дуже недавного часу такі віза уділювало прямо та без перешкод чешське заступництво згл. конзулят у Відни. Чи і в тім напрямі зайшли які новости не знати, бо від двох тижнів

з Відня ніхто з придніпровців до Праги не їхав. Коли зайде такий випадок, я розвідаюсь і о висліді донесу.

З високим поважанєм

Заступник Зах. Укр. Реп.
у Празі
Є. Левицький

ЦДАВОУ, ф. 4440, оп. 1, спр. 15, арк. 54–66. Рукопис. Оригінал.

№ 252
ІНФОРМАЦІЯ ГРИГОРІЯ МИКЕТЕЯ УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ВИКОНАННЯ ДОРУЧЕНЬ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ Є. ПЕТРУШЕВИЧА, В Т. Ч. ІНФОРМАЦІЯ ПРО З'ЇЗД КПСГ У ЛЬВОВІ У ПРИМІЩЕННІ СОБОРУ св. ЮРА

Доручено 7.XI.1921. *5 листопада 1921 р.*
в Парижі

Ч. 1575/21.

До
Високоповажаного Пана
Президента Д-ра Костя Левицького,
Уповновласненого Уряду для Справ
Закордонних Галицької Республики
в
Парижі.

З доручення п. Президента в доповненню до письма з 3. падолиста с. р., Ч. 1570/21, доношу слідуюче:

1). В справі викриття болшевицького польсько-жидівського зїзду в Юра, – то сьогодня ми одержали відомости з краю, що дійсно такий зїзд відбувся під проводом Поля-

ка-інжінера з Варшави (імени не подано). Наші про зїзд нічого не знали, і в ту справу невмішані, що стверджує вже "Gazeta Poranna з 3. с.м., ч. 6106"–" ze członokowie partyi trudowej udziału nie brali"– хоч більшість польської преси звязує і дальше той зїзд з акцією нашого Уряду, щоби в той спосіб нас компромітувати.

Зїзд відбувся в неділю, 30. жовтня в полудни в салі школи Грінченка при пл. Юра. ч. 5.

Салю сю, в якій, ізза ферій, заряджених кураторією, не мала відбуватись наука, винаняло в суботу, 29. жовтня у сторожевої школи, Скибової, двох незнаних мужчин, за оплатою 5.000 марок. Сторожиха винаняла на власну руку без відома заряду школи.

Вибрано тому неділю і полудневу пору, бо тоді маса людей відвідує церкву і через те участники могли незамітно зібратися на наради. Ужито забудовання Юра тому, що тут могли почуватись безпечнійше. Є се практика з часів царату, де звичайно всякі нелеґальні збори відбувано біля забудовань царської палати або церков.

При тій нагоді доношу, що саме надійшли вісти, що польські власти викрили централю болшевицьку на цілу Польщу п. наз. "Революційний Комітет Робітничий на Польщу" в Полоцку, а в Люблині знайдено велику скількість оружа і амуніції (Курєр Краковскі з 3.XI.).

П. Президент з огляду на прояснення справи полищають вільну руку п. Президентови в тім напрямі, чи для опрокинення нашого мнимого Ґерманофільства і політичних звязей з Габсбурґами, – та вияснення справи болшевицького зїзду – потрібно є виготовляти ноту, чи лише поміщення відповідного комунікату в пресі.

2). Д-р. Евген Левицький повідомляє мене якраз телефонічно, що до Праги прибув міністер Скірмунт, щоби підписати політичну чесько-польську умову.

З півофіціяльного жерела він одержав відомість, що в тій умові має бути кляузуля: що Чехословаччина годиться на desinteresment в справі Сх. Галичини, а Польща те саме в справі Словаччини.

3). Д-р. Вальдман повідомляє мене, що має дуже поважні відомости, що Франція є за накиненням Сх. Галичині Польщею автономії через "октроа". Він відніcся до жидівського комітету сьогодня телеґрафічно до Парижа о провірення сеї відомости.

4). Край держиться добре. На автономію ніхто під ніяким услівям не піде та переказують Урядови, щоби абсолютно не дався взяти в тім напрямі Полякам.

5). Велику сензацію викликала дискусія в комісії для справ закордонних польського сойму на тему: Чи була нота Бріяна чи ні в справі Сх. Галичини.

На поставлену в тій справі інтерпеляцію послом Перльем з фракції П.П.С., Скірмунт заперечив. Тепер "Роботнік" ч. 291 приносить такі ревеляції:

"По нашим інформаціям така нота дійстно істнує і зістала викликана порушенням справи Сх. Галичини на Союзі Народів. Бріян заявляє, що Найвисша Рада буде мусіла занятися сею справою і радить, щоби польська політика до 15. грудня пішла в напрямі дійсної автономії Східної Галичини, бо дальше Франція не може піддержувати аспірацій Польщі, і як що Польща до того часу справи прихильно не полагодить, то Франція на Найвисшій Раді не зобовязується піддержувати Польщі."

В краю побоюються, що Франція буде робити на Уряд натиск, щоби ми пішли на стрічу французькій акції. "П. Президент сьогодня післав туди запевнення, що Уряд під ніякою умовою зі свого становища не уступить і всі того рода пропозиції навіть зі сторони Франції відкине.

Після інформацій п. Михайлівського, анґлійський консуль у Львові має обїжджати автом повіти і збирає матеріял про надужиття конскрипційні.

Прийміть високоповажаний Пане Президенте заяви моєї глибокої пошани й щирі поздоровлення. О. Жанови дякую за картку. П. Д-ру. Витвицькому поклін.

Відень, 5 падолиста 1921.

Печатка *(Підпис)*
Григорій Микетей
За Уповновласненого Уряду для Справ Закордонних.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Оригінал.

№ 253
УПОВНОВАЖЕННЯ Д-РУ РОБЕРТОВІ БЕРЕЗОВСЬКОМУ, Д-РУ ЛУЦІ МИШУЗІ ТА АДВОКАТОВІ Н. В. АРСЕНИЧУ ВІД ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА НА ПЕРЕГОВОРИ ЩОДО ПОЗИКИ "НАЦІОНАЛЬНОЇ ОБОРОНИ" В КАНАДІ НА СУМУ 1 млн. ДОЛАРІВ

9 листопада 1921 р.

Відпис

Президент Національної Ради Західно-Української Народної Республики.

Ч. 698/През. Д.
II. 63/1921.

До
Високоповажаних Панів
д-ра Роберта Березовського, д-ра Луки Мишуґи
і
Н. В. Арсенича, адвоката у Вінніпеґу.

Стремлячи до визнання державности Західно-Української Народної Републики, для якої то цїли потрібні є фонди, уповажняю Вас отсим вести у порозумінню підготовчі переговори з відповідними інститутами і особами в цїли розписання і зреалізовання "Позички Національної Оборони" в Канаді на суму 1,000.000 канадійських долярів, яка має бути зібрана через видання і пущення в обіг відповідної кількости бондів.

Переговори мають бути ведені по [слово нерозбірливе] апробованих мною, проєкту умови в справі затягнення "Національної Позички" в Канаді, інструкцій і урядових пояснень, які з мого доручення будуть предложені Урядом З.У.Н.Р. для Справ Фінансів.

Коли ці підготовчі переговори приймуть реальну форму, стане виданий дотичний розпорядок про розписання "Національної Оборони" в Канаді, якої то важність є залежна від затвердження умови про ту позичку через мене як Президента Національної Ради Західно-Української Народної Републики.

Відень, дня 9. листопада 1921.

Печатка: **Петрушевич в. р.**
Західно-Українська Народна
Република.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 202. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 254
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ в.о. УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ ГРИГОРІЯ МИКЕТЕЯ УПОВНОВАЖЕНОМУ КОСТЕВІ ЛЕВИЦЬКОМУ В ЛОНДОНІ ПРО ПОДІЇ В КРАЮ ТА ПРО ЗУСТРІЧ ІЗ ДЕРЖСЕКРЕТАРЕМ США ГЮСОМ (HUGHES) ТА ІНШІ ЗУСТРІЧІ

17 листопада 1921 р.

До
Високоповажаного Пана Президента
д-ра Костя Левицького
Уповновласного Уряду для Справ Закордонних
Галицької Републики
в
Льондоні.

По приїзді д-ра Воєвідки, Федора Олесницького з краю і їх інформацій, прибирають тепер польські денунціяції останніх днів, конкретний образ. Після них справа представляється так:

Польське правительство було переконання, що справа Східної Галичини буде вирішена ще перед Вашінґтонською Конференцією.

Щоби до сього не допустити вхопилося провокації. Найперше спонукало Петлюру, який дотепер сидить в Тарнові, щоби він розпочав акцію над Збручем. В тій цили з таборів відпущено біля 20.000 інтернованих Наддніпрянців, сформовано їх у робітничі відділи і розташовано здовж Збруча. Рівночасно сконцентровано там польську дивізію з великою скількістю армат і скорострілів та з масою муніції. Уложено такий плян, що робітничі наддніпрянські відділи мають напасти на польські розташовані війська, їх розоружити, захопити армати й муніцію й переступити Збруч.

Гроші на те підприняття дав сам Пілсудський з військових фондів. Так і сталося – і під конець жовтня с. р. дійсно відограно цілу комедію й петлюрівські частини перейшли Збруч. Ціла ся провокація була потрібна Полякам на те, щоби через те замішання над Збручем, стягнути туди значні большевицькі сили, щоби в той спосіб виказувати перед державами Антанти, що Галичина є загрожена большевицькою інвазією.

Рівночасно з тим треба було спровокувати большевицький зїзд і то якраз в Галичині. Інспірував цей зїзд провокатор, академік Жид Ізаак Шпіґель зі Станиславова, який стоїть на услугах польської Дефензиви. Помічний був також Вам відомий Чура. Польській владі ходило о те, щоби, коли над Збручем станутъ більші большевицькі сили – рівночасно викрити в краю большевицький заговір. Надто треба було сфінгувати текст якогось договору між Галицьким Урядом і урядом Раковського, на підставі якого, наші військові частини у Чехословаччині, мали, вдаривши ізза Карпат, спільно кооперувати з большевиками, – щоби тим сильнійше змалювати перед Европою грозу большевизму. Сфінґовано отже неістнуючий договір і розтрублено його по Европі.

Сі три провокації мали Полякам дати в руки атут перед державами Антанти, що Галичина загрожена большевиками зовні і з внутра, і що вирішення справи Східної Галичини булоб катастрофою не лиш для Поляків але й для Европи, бо большевики вдершися до Галичини помашерують через Карпати у середущу Европу. /а се булоб їм вдалося, бо внутрі зорганізовано большевицький переворот, а надто галицькі частини Галицького Уряду мали напасти з заду через Карпати/.

Сі відомости з краю потверджують також инші дані. Сьогодня анґлійський віцеконсуль у Відні показав Вол. Біберовичови готовий меморіял, який йому передано з польських кругів до переслання англійському урядови для справ

закордонних і зміст того меморіялу на диво покривається з наведеними повищими інформаціями з краю. Рівночасно сьогодня одержали ми інформацію також з югославянського уряду про такі самі інформації, і він затрівожений звернувся до нас о вияснення. Значить Поляки поставили останну ставку і засипали своїми провокаціями всі европейські уряди, а хто зна чи і не Америку.

Супроти сього, я за згодою Пана Президента зарядив виготовлення тут докладного меморандум, – яке за три–чотири дні буде готове, – і його вишлю Вам, Пане Президент, щоби його переложено на французьку і англійську мову, щоби відтак розіслати у відповідні місця, а головно, щоби вислати п. д-ру Цегельському до Вашінгтону, бо треба припускати, що Поляки не завагаються і там нас оклеветати, маючи добру нагоду на Вашінґтонській Конференції.

Пан Президент Петрушевич просить, щоби Ви, Пане Президент, зволили у Льондоні, де треба звернути увагу, на сю, на велику скалю з польської сторони закроєну провокацію хотячи нас в той спосіб остаточно погребати.

А тепер всякі інформації.

Подаю дослівний відпис листа о. Понятишина Адміністратора гр. кат. дісцезії в Зєдинених Державах, про його авдієнцію у секретаря стану Гюса: "Дуже мені приємно поділитися з Вами досить відрадною новиною, що дня 14. с.м. /жовтня/ я був принятий секретарем стану /міністром закордонних справ /Гюсом/ Hughes/ на півгодинній авдієнції, з котрої виніс цілком вдоволяюче вражіння. О авдієнцію вистарався сенатор Freylinghuysen, особистий приятель Гардінґа і щоденний його гість. До того причинився також сенатор Moses, один з найінтеліґентнійших і найвпливовійших членів сенату та комісії для заграничних справ.

Первісно авдієнція була призначена не лише для мене, але також для д-ра Цегельського, бо якраз ходило о це, щоби його впровадити до п. Гюса. Одначе в послідній хвилі п. Гюс повідомив Freylinghuysen'а, що він може приняти

лише американських горожан, а не може приняти дипльо-матичшго представника Східної Галичини. Сталося це тому, бо міністерство заграничних справ департамент стану/ строго держиться засади, що секретар стану і його підсекретарі можуть принимати лише представників признаних держав та що приняття репрезентанта непризнаної держав означає вже тим самим її признання. Обіцюючи авдієнцію нам обом, п. Гюс очевидно призабув на цей звичай та певно його підвладний мусів в останній хвилі звернути йому на це увагу.

Дотично самої авдієнції, то я пішов на неї із синдиком нашої дієцезії, адвокатом Кернсон /Kearns/ з Нюарку / Newark, N.J/, бувшим членом стейтового парляменту в Ню-Джерзі. П. Кернс обзнакомився дуже докладно з нашою справою взагалі, а з галицькою в особенности, до чого матеріялу достарчив йому д-р Цегельський. Замітно дуже, що принято нас в салі призначеній для авдієнцій дипломатичних репрезентантів, та що п. Гюс прийшов на розмову не сам, але в товаристві шефа західно-європейського департаменту /де належить галицька справа/, п. Castle того самого, у якого д-р Цегельський був два тижні передше.

П. Гюс дуже уважно і з очевидним заінтересованням прислухувався нашим виводам, що до міжнародного становища галицької справи, що до польського режіму в Галичині та що до обовязку Злучених Держав приспішити вирішення галицької справи, а п. Castle в кількох моментах потверджував наші виводи.

П. Гюс зацікавився малого, спеціяльно на се приготовленою нашим Представництвом і сю мапу він з очевидним поспіхом взяв від нас і задержав її при собі. Ми показували йому на карті границі нашої території, лінію Керзона і т. п., причім він живо тим інтересувався і ставив нам питання, які вказували, що він хоче бути поінформованим та що ся мала придається йому для вироблення поняття про справу /. очевидно в нашу користь/.

Вправді п. Гюс не сказав нічого позитивного про те, чи думає брати участь в рішенню нашої справи та як думавби

її рішити, навпаки на дотичні наші виводи він навіть зауважав жартобливим тоном, що не думає, щоб Злучені Держави були справді сувереном Галичини, бо "аж тоді він мавби за багато клопоту", як також висказав сумнів, чи можна нашу справу рішити за одним махом чи радше буде це вимагати постепенних і довших заходів /lond way/ — та все ж таки з цілого його тону і проведення було видко, що трактує справу серіозно, що хоче її знати і думає щось з нею зробити. При кінці зажадав п. Гюс від мене письменного представлення сеї справи, та що я вручив йому меморіял на 8 сторонах, виготовлений д-ром Цегельським, а підписаний мною. Д-р Цегельський казав, що перешле Вам сей меморіял до Вашої відомости, тому я не потребую про нього більше говорити. П. Гюс взяв сей меморіял дуже радо, подякував за нього і пращаючи нас, додав: "Я вгляну в цілу сю справу. Дякую Вам за інформації і буду дуже рад видіти вас знова у себе."

Коли зважим, що для Америки, яка має такі справи, як справа Тихого Океану, Китаю, Япану, Мексика, галицька справа є чимось занадто далеким і страшенно дрібоньким, то наш успіх можна уважати чимось справді поважним. Психольоґія державних мужів в Америці є цілком відмінна від психольоґії державних мужів Европи, які привикли до дрібних европейських справ, що являються великими для населення якогось маленького краю; але є мікроскопійними з перспективи такого кольоса, як Злучені Держави. Тим то йціннійше для нас заінтересовання п. Гюса... Як звісно, теперішнє правительство поставило собі за прінціп не мішатися до європейських справ. Колиж мимо того п. Гюс схотів говорити з нами і то говорити поважно, то се знак, що він хоче таки сею справою заінтересуватися.

Американський амбасадор в Льондоні Harvey засідає, як відомо, в Раді Амбасадорів, хоч й формально до неї не належить. Ми будемо робити заходи, щоб він дістав відповідні інструкції від свого правительства і думаємо, що він, хоч

і не формально а все таки буде міг впливати на справу. Також заінтересувала п. Гюса піддана нами думка, щоби правительство Злучених Держав звернуло увагу Франції і Польщі, що Злучені Держави не апробують їх політики зглядом нашого краю.

Про авдієнцію ми дали лише короткий комунікат до нашої преси в Америці, не входячи в детайлі і я думаю, що не булоби добре оголошувати детайлічно про нашу авдієнцію і в пресі старокраєвій."

П. Ткачук, один із компаніонів п. Боєра доносить слідуюче: "Я був присутний тоді, коли п. Боєр наліг на президента міністрів Канади, Гон. Артура Мієна, щоб сей вислав п. Догертого до Женеви та щоб він виключно доглядав та говорив про українські справи, що і зроблено.

П. Боєр між днями 20–26-им жовтнем мав спільні наради з п. Елігу Рутом та сенатором Ларджом і иншими вельми впливовими людьми з Сполучених Держав, як також з передовцями фінансістів великих підприємств, які рівнож з певностю поможуть нашій справі на надходячій міжнародній Нараді Розоруження у Вашінґтоні. П. Боєр однакже зарядив так, що представитесь канадійського правительства до Вашінґтону, Гон. Роберт Борден, буде мати про мову в справі Східної Галичини, де власне попередно названі панове піпруть його."

Епископ Будка просив телеграфічне Пана Президента, щоби Боєрови дати повновласть заступати наш Уряд на Вашінґтонській Конференції. Надто сам Боєр написав листа, щоби йому доручено заступство нашого Уряду на згаданій Конференції, бо він веде акцію сам, вірить в успіх — а з Представництвом не хоче кооперувати, бо ні один з них не володіє англійською мовою і не обізнані з тамошніними обставинами, отже не можуть нічого для справи зробити. Ми такої повновласти не дали, лиш телеґрафічно повідомили Цегельського з тим, що коли наше Представництво

уважає за вказане, то може притягнути також п. Боєра. П. Цегельський надіслав телеграму, в якій цим разом остерігає перед п. Боєром.

П. Мишуга доносить, що наші американські організації в порозумінню з Представництвом підіймуть вказані кроки перед Конференцією Розоруження, щоби підпомогти нашій справі.

В югославянськім парляменті має внести д-р Корошец інтерпеляцію до правительства в нашій справі в тім напрямі, щоби Югославія інтервеніювала у держав Антанти, щоби вони вирішили як найскорше нашу державну незалежність. Інтерпеляцію виготовлено у нас і завтра буде туди вислана.

Вчера були в мене відпоручники Жидівської Національної Ради, д-р Вальдман і д-р Ґельберт за інформаціями, які наспіли від Пана Президента з Парижа і Льондону. Д-р Ґельберт заявив, що він постарався о поміщення якоїсь більшої статті в льондонськім жидівськім дневнику. Кромі того заявив, що він вислав обширніший меморіял в нашій справі до ужитку п. Л. Вольфа.

Ординаріят Св. Юра виготовив обширний меморіял, протестуючий проти втягання його у згаданий большевицький з'їзд і виїхала делегація під проводом єпископа Коциловського до нунція до Варшави. Сей меморіял вишлють також до Риму.

В останних днях пропонували Поляки п. Вітикови десять міліонів польських марок на видавання часописи, з метою поборювати нашу акцію. Вітик пропозицію відкинув.

Ми одержали також інформації з Тарнова, що Петлюра звернувся до Коновальця і Товаришів, щоби виїхав з ним за Збруч.

В краю загально невдоволені з д-ра Володимира Бачинського.

Рівночасно висилаю " Вперед", який прошу по використанню звернути. Прийміть заяви моєї глибокої пошани і щирі поздоровлення.

Відень, 17 листопада 1921.

підпис **Григорій Микитей**
За Уповновласненого Уряду для Справ Закордонних.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Копія.

№ 255
ЛИСТ в. о. УПОВНОВАЖЕНОГО ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ ГРИГОРІЯ МИКЕТЕЯ УПОВНОВАЖЕНОМУ КОСТЮ ЛЕВИЦЬКОМУ З ДОРУЧЕННЯМ ПРЕЗИДЕНТА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ВИЇХАТИ ДО КАНАДИ І США

19 листопада 1921 р.

Ч. 1623:
Пр. 23.XI.1921.
Лондон.

До
Високоповажаного Пана
Д-ра Костя Левицького
Уповновласненого Уряду для Справ Закордонних

в
Льондоні.

Вчера вислав ВД. п. Президент Петрушевич до Вас Пане Президент, телеграму, в якій просив Вас піднятися подорожі до Канади й Америки.

Рівночасно я вислав також письмо, яким я сповістив Пана Президента про ухвалу колегії (був присутний також д-р Евген Левицький), що Вас проситься виїхати до Канади

й Америки – та долучив найконечнійші акти, які вяжуться з тою подорожю.

Не долучив я лиш телєграми еп. Будки, якою він просив дати уповажнення п. Боєрови заступства нашого Уряду на Вашінґтонській конференції – та відтак копії телеграми Цегельського, якою він остерігав нас перед Боєром.

Про ту справу я вже писав і Панови Президентови – а сьогодні донесу о стільки, що я дістав приватні інформації, що Цегельський тому поставився проти Боєра, бо Боєр мав дуже не мило з ним обійтися на конференції у Ню-Йорку, про яку доносить п. Березовський в листі з 24.X. коли довідався від Березовського й Мишуги, що Цегельський ніким не був уповажнений розписувати позичку на Канаду – а мимо того він се зробив та щей до того у Боєра зарвав кілька тисяч долярів.

Як я у вчерашнім письмі доносив, сьоґодня мав п. Президент Петрушевич вислати від себе до Вас письмо й повновласти.

Тим часом Пан Президент доручив мені ось що написати: Пан Президент дуже а дуже просить Вас, Пане Президенте, щоби Ви не відмовилися від виїзду – так як з пересланих актів переконався Пане Президент, що їзда Ваша конечна, і невідклична з огляду на те, щоби знова Уряд не опинився без сотика, і як також з огляду на край, щоби колись не потягнено Уряду до відвічальности за легкодушність, тому що в Канаді готовий вийти скандал з позичкою.

А коли зважиться ще й політичну акцію – так як всякі є познаки, що Англія не хоче тут в Европі під боком Франції так дразливої квестії як наша вирішувати – а передала се канадійській домінії і перекинула сю справу поза атлянтійський океан – де Франція не має такого ґрунту під ногами, як в Европі – то вага їзди Пана Президента є не буденна, і великого значіння. Надто ходить тут о авторітет, який є конечний з огляду на сварливість наших американців

і канадийців. Ніхто у Уповажнених не має такого авторітету як Пан Президент. Так в Канаді як і в Америці всі з наших Пану Президентови покоряться.

Америку і Канаду вчора повідомлено про приїзд Пана Президента – а я листами просив о допомогу наших передових людей.

Пан Президент Петрушевич однак не хоче примушувати або накидати сеї їзди. Пану Президентови і тому просив мене о те письмо, яке отсе пишу.

Всі ми віримо, що Високоповажаний Пан Президент не відкажуться і підіймуться цеї надзвичай тяжкої місії.

Пан Президент не лиш малиб остаточно вирішити і затвердити на місця канадийську позичку 1.000.000 – але також взяти участь в конференції в Вашинґтоні, де має бути подушена наша справа. Всі ми того переконання, що нашу незалежність прийдеться купити і її Американці, Англійці і Канадийці мабуть трактують як бізнес. Але нехай раз правду говорять. Бо як треба концесіями заплатити то треба, але ходить о ясне ставлення справи.

Д-р Цегельський вже задовго сидить в Америці – і мається враження, що він вже нашої справи з політичного боку не опановує.

Отой бодай найважнійші причини, які роблять подорож Пана Президента дуже важною – чому ми всі тут просимо, щоби Пан Президент не відмовили.

Та мене уповажнив Пан Президент Петрушевич написати про причини, чому він саме лишає вільну руку п. Президентови. Причини ті родинного характеру П.Президент довідався, що Пані Президентова нездужають, отже боявся, що Пані будуть мати жаль за те, що п. Президента упрошено виїхати до Америки в часі коли вони недужі.

Тому про недугу п. Добродійки. На поручення п. Президента п. майор Селезінка був нині у лікаря Безена, в санаторії, бо він консультував п. Добродійку:

Д-р Безен в присутности д-ра Наймана заявив слідуюче. Він сконстатував нервицю серця, та незначні початки склерози, яка у всіх людей того віку обявляється. Однак заявив, що абсолютно не-ма ніяких причин до побоювання. Коли Д-р Селезінка заявив, що Пан Президент мають їхати на місяць до Америки і чи можуть її з огляду на сю недугу Пані відбути, Безен заявив, так. А коли Д-р Селезінка запитав, чи треба сю подорож затаїти перед Панею чи противно про неї Пані сказати, Д-р Безен заявив, що можна сказати, так як абсолютно Пані нічого не грозить, лиш мається до діла тут зі звичайним подерневованням. Вкінци заявив Д-р Безен, що подорож Пана Президента не буде мати найменшого впливу на поліпшення або погіршення стану Пані Добродійки. Такий фактичний стан справи представив Д-р Безен при свідку Д-рі Наймані. У Пані Добродійки були також пп. Селезінкова і Петрушевичева. Сказали рівнож, що у Пані Добродійки нема нічого небезпечного.

Пан Президент заряджує однак на случай відмови заступство – а ним є п. Сінгалевич. Він згодився, однак з огляду на його недугу, він запитає лікарю, чи йому позволить таку подорож відбути. Коли його лікар згодиться, він готов виїхати. В тім випадку мусівби з ним їхати також конечно п. Іван Петрушевич і тому прошу, передати йому прошення Пана Президента Петрушевича в тім напрямі, що і в тім случаю нехай він не заведе і товаришить п. Сінгалевичеви. Пан Сінгалевич заявиви однак, що він побоюється, чи буде він мати настільки авторитету, щоби міг так важні справи повести як слід. Він зауважує, що Д-р Цегельський його товариш – і вже з ним не є певний, чи дасть собі раду і т. д. Дальше на случай колиб Пан Президент відмовили, то Пан Президент Петрушевич просить Вас в такім випадку в подорожі з Льондону поступити до Риму, бо в такім случаю п. Сінгалевич вже не мігби туди виїхати.

На тім кінчу – і ми ожидаємо телеграфічної відповіди про децизію Пана Президента. Повновласти і гроші відійдуть в понеділок. Віримо, що Пан Президент не відкажуться і сповнять просьбу Пана Президента Петрушевича й нас всіх та рішаться на виїзд до Америки.

Письмо се пишу на борзі і тому прошу простити за форму і стиль.

Прийміть вислови моєї високої пошани.

Відень, 19 падолиста 1921.

підпис **Григорій Микетей**
За Уповновалсненого Уряду
для справ закордонних

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Оригінал.

№ 256
СТАТТЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО КОРЕСПОНДЕНТА ГАЗЕТИ "THE OBSERVER": "СХІДНА ГАЛИЧИНА ЧЕКАЄ СВОБОДИ. СОЮЗНИКИ: ФАЛЬШИВА ПОЗИЦІЯ"

20 листопада 1921 р.

TNE OBSERYER. SUNDAY, NOVEMBER 20, 1921
EASTERN CALICIA WAITING FOR FREEDOM
ALLIES FALSE POSITION

(By Dur Diplomatic Correspondent.)

The political status of Eastern Galicia being still unsettled by the Allies, a deputation from that country, consisting of Dr. Stephen Witwitsky as President, and Dr. Kost Lewitsky, has come to London to ask that somothing, good or bad, ahould

be done. On October 19 a cironlae letter was sent to each of the Allied Governments, but no answer has been received.

Eastern Galicia is one of the three problems bound up with the post-war evolutions of boisterous Poland. In November, 1918, the Ukrainian population, which is the majority, set up a republic, upon which Poland promptly made war. On June 25, 1919, the Supreme Council allowed the Polish army to occupy temporarily Eastern Galicia, promising that the ultimate status of the country should be settled by the Allies in conformity with the wishes of the population. The country is. still under Polish military control.

By the Treaty of St. Germain (September 10, 1919) the Allies formerly assumed sovereign tights over Eastern Galicia, and Dr. Witwitsky quite logically claims protection as a British subject against Polish measures that have been and are taken in Eastern Galicia. The Supreme Council is in an untenable position. By the Curzon Line of December 8, 1919, it traced a provisional frontier between Poland and Eastern Galicia, thereby confirming the fact, universally recognised except in Warsaw, that Eastern Galicia is not a Polish povince. Yet the Supreme Council still allows Poland to exercise full control over the country. On February 23 of this year the League of Nations urged the Supreme Council to decide the fate of Eastern Galicia, as a resuit of a Ukrainian appeal for protection against Polish repreasion.

Dr. Witwitsky thas describee what is happening in Eastern Galicia: "The Poles are colouring (sie) the country by Polish immigrants are closing Ukrainian schools and other ....one; for three years Ukrainian youths have been debarred from the universities Ukrainians are debarred from the Civil Service; Eastern Galicia has been illegally divided

into Polish departments, incorporated with Poland; a false census is being taken."

Meanwhile in the north the Poles persist in their crude designs upon Vilna, in defiance of the League of Nations. A correspondent of a London paper on Friday morning telegraphed that the new "plebiscite" which is being; organized is "according to the desire of the Allies." I am informed in official quarters that there is no ground whatever for this statement; the fate of Vilna is before the League of Notions, and there is no question of Allied interference.

The Observer. – 1921. – 20 Novem.

№ 257
УПОВНОВАЖЕННЯ Д-РА КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ЗАСТУПАТИ ПЕРЕД КРАЇНАМИ АНТАНТИ І МІЖНАРОДНОЮ КОНФЕРЕНЦІЄЮ ПО РОЗБРОЄННЮ У ВАШИНГТОНІ ІНТЕРЕСИ ГАЛИЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

21 листопада 1921 р.

Ч. 725/През. Д.
11 65/1921.

До
Високоповажаного Пана
Д-ра Костя Левицького
Уповновласненого для справ закордонних

Резолюція Союза Народів до великих Держав Антанти з дня 27. вересня 1921, якою висказується бажаннє приспішення поладнання державного становища Галичини, дає повну підставу надіятися, що вирішення тої справи наступить у недовгім часі.

Завданням Уряду Галицької Републики є використати теперішну пору для пороблення потрібних ще заходів, щоби запевнити корисне вирішеннє справи: визнання державної незалежности нашої Републики.

Тому прошу Вас, Пане Уповноважений, увійти на місця у безпосередний контакт із урядовими і політичними чинниками Сполучених Держав Північної Америки та Канади а зокрема також держав заступлених на конференції розоруження у Вашинґтоні і вплинути на корисне розвязаннє тої справи.

У Ваших заходах зволите користуватися помічю і радою нашого дипломатичного представника у Сполучених Станах Північної Америки.

Уповажнюю Вас в кінці по вислуханню опінії також місцевих українських організацій установити в разі потреби провізорично дипльоматичного заступника на Канаду.

Відень, дня 21. падолиста 1921.

підпис **Петрушевич**

Печатка
Президента УНРади ЗУНР

№ 258
ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВІЗИТ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКОГО ДО ПРЕЗИДЕНТА США ГАРДІНГА І ДЕРЖАВНИХ СЕКРЕТАРІВ ГЮСА ТА ГУВЕРА

22 листопада 1921 р.

“Washington Times” з 22 листопада с.р. повідомляють, що президент Зєдинених Держав Гардінг приняв митрополита Шептицького дня 21. листопада с.р. на півгодинній спеціяльній авдієнції.

Того самого дня приняв відтак митрополита в довшій авдієнції секретар стану Карло Гюс в присутности референтів проблєми східної Європи Pool-a та проф. Kessel-a.

Після сеї авдієнції приняв митрополита п. Герберт Гувер. Митрополитови в тих авдієнціях товаришив адміністратор греко-католицької церкви о. Петро Понятишин та бувший член стейтового парляменту в Нью-Джерзі, адвокат і синдик греко-католицької дієцезії в Зєдинених Державах п. Kearns.

З приводу авдієнції митрополита в Гувера пишуть "Washington Times" під заголовком "Голова католицизму в Галичині перебуває тут, щоб бачитися з Гувером".

"Львівський архиепископ і Примас Галичини Андрій граф. Шептицький, котрого вкрай підчас війни був шість разів під ворожою інвазією, коли то цілі оселі зникли і знищено 300000 забудовань перебуває нині у Вашингтоні, щоб подякувати формально Гербертови Гуверови за поміч, уділену Галичині його комісією в часі, коли Галичина находилася в скрутнім положенню.

Його Достойність є гостем оо. Домініканів при католицькім університеті. Йому товаришить о. Петро Понятишин, адміністратор української республиканської католицької дієцезії в Зєдинених Державах.

Митрополит Шептицький є духовним головою 6.000.000 католиків Українців, мешкаючих у Східній Галичині й Буковині. В Зєдинених Державах має бути около 1 міліон католиків українського походження, які уважають отця Архиепископа за великого протектора їх братів в Європі.

Його Достойність не є чужий в Америці. Він був тут в 1910 р. і зєднав собі досить багато приятелів. Він є потомком одної з найстарших і найбільш аристократичних родин України. Володіє одинадцятьома мовами, між ними й англійською.

Описуючи Галичину як найбільш зруйновану країну у війні, він каже, що вона є ще й досі в стані війни під

польською військовою окупацією та очікує вирішення тутешньої Конференції Розорудження."

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 306. Машинопис. Копія.

№ 259
НОТА ПРОТЕСТИ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ ВІДНОСНО ФАЛЬШУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЮ ПРЕСОЮ ПОДІЙ У КРАЇ

*Листопад 1921 р.**

До членів Мандатної Ради внесено,
До відома Вд. Пана Президента У.Н.Р.
Др. Кость Левицький

Ексцеленціє,

Останні вісти поширювані польською пресою зі Львова і Варшави та польською пропагандою за кордоном намагають ся поширити неімовірні посуджування українського населення Східної Галичини про всякого рода революційні організації. Проти сего вважаємо нашим обов'язком, на підставі автентичних інформацій з краю, відперти ті клевети польської сторони та звернути ласкаву увагу Вашої Ексцеленції на дійсний стан справи.

1) Коли весною 1919 р. мала бути визначена українсько-польська демаркаційна лінія у Східній Галичині, та після сего мали наступити мирові переговори під проводом великих держав Антанти, то саме в той момент польська преса

*Дата встановлена за суміжними документами.

і її пропаганда були розпустили фальшиві вісти, мов би у Східній Галичині поширились більшовицькі організації, та мов би там обняли владу більшовицькі банди.

2) На підставі тих фальшивих інформацій виєднав тодішній президент польських міністрів п. Падеревські у великих держав Антанти постанову Найвисшої Ради з 25 червня 1919, котрою призволень Польщі спровадити польську армію Галлера з Франції до Галичини, аби очистити Східну Галичину аж по ріку Збруч від більшовицьких банд, як також перевести військову окупацію Східної Галичини, під котрою вона находиться по нинішній день.

3) Але зараз по переведенню польської військової окупації Східної Галичини в р.1919 прилюдно виявилось, що там не було ніяких більшовицьких банд ані взагалі більшовицьких організацій, та що Польща впровадила в блуд великі держави Антанти, щоби таким способом їх не допустити до вирішення про державне становище Східної Галичини.

4) Колиж тепер по вирішенню справи Литви як також і Горішньої Сілезії, приходить на чергу справа Східної Галичини, то знов в цім рішачім моменті пішли в рух польські інсинуації і видумані клевети проти галицьких українців. Ті провокаційні клевети Польщі мають очевидно на меті: як найдовше здержувати великі держави Антанти від вирішення державного становища Східної Галичини та тим часом фальшиво виказувати мниму потребу дальшої військової окупації Польщі над Східною Галичиною.

Архів УКУ, Рим, Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Рукопис. Оригінал.

№ 260
НОТА ПРОТЕСТУ УНРАДИ УРЯДАМ КРАЇН АНТАНТИ ПРОТИ НАМІРІВ ЧЕХОСДОВАЦЬКОГО УРЯДУ РОЗПУСТИТИ УКРАЇНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ НА ЇЇ ТЕРИТОРІЇ

12 грудня 1921 р.

До Представників великих держав Антанти.

Ексцелєнціе,

Політичним договором, закличеним між Чехо-Словацькою републикою, заступленою міністром д-ром Едвардом Бенешем та Польською републикою, заступленою міністром Константином Скірмунтом, з дати: Прага, 6. падолиста 1921, точкою 3. условлено, що Чесько-Словацько проголосує свою неучасть в питанню Східної Галичини і як наслід сего акту переймає зобовязаннє, що розпустить українські військові формації, котрі є інтерновані в Чехо-Словацькій Републиці.

Проти сеї точки нератифікованого договору от сих держав: Ческье-Словацької і Польської, вношу іменем Української Національної ради Східної Галичини і її Уряду, на підставі артикулів 11. і 12. Пятої Конвенції з 18. жовтня 1907,

рішучий протест

до великих держав Антанти, що по думці артикулу 91. Сан-Жерменського Мирового договору з 10. вересня 1919, є досі правосильними суверенами міжнародної території Східної Галичини і одиноко управненими розпоряджувати судьбого населення сеї території.

1) Із змісту покликаної на вступі точки 3. політичного договору слідує, що галицькі українські формації військові,

котрі були у війні протії наступу Польщі на Східну Галичину (1918—1919) та відтак перейшли на територію Чехо-Словацької Републики і там є інтерновані, — моглиб бути зліквідовані, то значить розпущені і відставлені на територію Східної Галичини.

2) Чехо-Словацька Република як невтральна держава не має права ліквідувати військових частин галицької української армії, що перейшли на її територію в часі українське-польської війни у Східній Галичині, але вона обовязана є по думці артикулів 11. і 12. покликаної Конвенції: далі задержати ті інтерновані формації на своїй території аж до часу вирішення державного становища Східної Галичини Найвищою Радою Мирової Конференції.

3) Ліквідуваннє тих військових частин на нейтральній території Чехо-Словацької держави значилоби віддавати їх в руки. Польщі, проти котрої вони були у війні, а віддаваннє війська в руки ворога противиться всяким постановам міжнародного права.

4) Ті військові формації творять горожане Східної Галичини і тому ними не мають права розпоряджувати ані Чехословацька держава ані Польська держава, а тільки Уряд Галицької держави, що їх зорґанізував, і тому зобовязаннє Чехо-Словацької держави супроти Польщі: розпустити ті українські формації є правно неважне і недопустиме до виконання.

5) Отсих військовик формацій не мож трактувати як полонених по думці артикулу 13, покликаної Конвенції, бо вони не були ніколи полонені.

6) Колиж великі держави Антанти артикулом 91. Сан-жерменського договору мирового переняли на себе суверенні права над Східною Галичиною, то частини галицької української армії стоять під охороною великих держав Антанти аж до часу вирішення державного становища Східної Галичини.

7) Розпущеннє українських військових формацій, що належать до Східної Гал чини противиться державним інтересам сеї міжнародної території, так як в хвилі вирішення державного становища Східної Галичини буде вона потребувати того війська для своєї охорони. А в тих формаціях є зорґанізований також корпус старшин і Генеральний штаб, так що розвязуваннє їх булоби нерозумним і шкідник ділом, виміреним проти інтересів східно-галицької території.

З от сих причин, іменем Української Національної ради Східної Галичини і її Уряду звертаюсь з сим протестом по великих держав Антанти як також до Уряду Чехо-Словацької держави та ставлю домагання:

на елімінуваннє з точки 3. політичного договору, заключеного між Републикою Чехо-Словацькою і Републикою Польською, з дати: Прага, 6. падолиста 1921, уступу про зобовязаннє Ческе-словацької держави до розпущення українських формацій, котрі є інтерновані з Чехо-словацькі державі, – та полишення сих формацій військових в їх стані, інтернування на невтральній території Чєхо-словацької держави аж до часу вирішення справи Східної Галичини – Мировою Конференцією.

Відень, 12. грудня 1921.

Д-р Євген Петрушевич в.р.
Президент Української Національної Ради
Галицької Републіки.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 261
ЛИСТ ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ ЛІГИ НАЦІЙ УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЮ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ЦІЛКОВИТУ ЗГОДУ З РЕЗОЛЮЦІЄЮ АСАМБЛЕЇ,

21 грудня 1921 р.

LEAGUE OF NATIONS UNION

All Communications to be addressed to the General Secretory.
In reply please quote:
T.Uthanf
OS/123.

15. GROSVENOR CRESCENT,
LONDON, S.W.I,

Telegrams:
Freenat, Knights London
Telephone:
Victoria 9780

21st December 1921

Уряд для справ закордонних.
Увійшло дня 27. сiпа 1922
Ч. 69 ______прил.

Dear Sir,

The Executive Committee at its meeting held on Thursday last considered your memorandum in regard to the status of East Ualicla. The Committee were entirely in agreement with the resolution of the Assembly and have written to the Government in this sense.

Yours faithfully.

підпис

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 309. Машинопис. Оригінал.

№ 262
ЛИСТ о. ЙОСОФАТа ЖАНА З ВІДНЯ ПАНОВІ ПАУЛЮ ДЮ БОШЕ У ЖЕНЕВІ

27 грудня 1921 р.

A
MONSIEUR PAUL du BOCHET
GENEVE

Bien cher Monsieur,

Votre sympathie toujours vivace ŕ notre égard m'impose le doux devoir ŕ la fin do cette année de Vous remercier pour tout ce que Voua avez fait pour notre peuple Ukraino – Galicien encore si terriblement persécuté.

J'ose espérer que dans l'année 1922 vous continuerezŕ défendre notre cause si juste et que pendant cette annoe 1922 l'Etat Indépendant de Galicie Vous enverra de Léopol ses remerciornents distingués.

J'envoie on annexe deux articles qui pourront peut-ętre Vous ętre utiles.

Recevez mes meilleurs souhaite do bonne et heureuse année.

Sincčrement Votre

Vienne, le 27 Décembre 1921.

підпис

Ministre des Affairos Etrangères
de la République Galicienne.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Оригінал.

№ 263
ЛИСТ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ЛІГИ НАЦІЙ УПОВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЮ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО ОДЕРЖАННЯ НОТ ВІД 10 і 12 ГРУДНЯ 1921 р.

29 грудня 1921 р.

SOCIÉTÉ DES NATIONS. LEAGUE OF NATIONS.
11/18102/1010 Genève, le 29 décembre 1921.

Le Secretaire général de la Société des Nations a l'honneur d'accuser réception au Dr. Kost Lewytskyj de sa lettre du 15 décembre communiquant une copie des notes des 10 et 12 décembre au sujet: 1) – l'intervention du Gouvernement des Etats-Unis dans le rčglement du statut politique de la Galicie orientale; II) – de votre protestation contre la liquidation des formations militaires ukraine-galiciennes dans le territoire de la République tchéco-slovaque.

GENEVE, le 29 décembre 1921.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 313. Машинопис. Оригінал.

№ 264
НОТА БУКОВИНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВЕРХОВНІЙ РАДІ У ПАРИЖІ ПРО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ УКРАЇНЦІВ БУКОВИНИ ПІД РУМУНСЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ З ВИМОГОЮ ЗВІЛЬНЕННЯ КРАЮ І ОБ'ЄДНАННЯ З УКРАЇНОЮ З ДОДАТКОМ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРИТОРІЇ БУКОВИНИ

30 грудня 1921 р.

До

Найвисшої Ради

в

Парижі.

І. Воєвідство Буковина була на найдальшому сході положена провінція австро-угорської монархії.

Після урядової конскрипції з року 1910 припадало з загальної скількости мешканців 794.929, на Українців 305.101 (88.4 %), на Румунів 273.254 (34.4 %), на Жидів 102.219 (13 %). На німців 65.932 (8.3 %), а на Поляків 34.210 (4,5 %), решту населення творили Мадяри, великороси і Словаки (1.4 %).

Таким чином творять Українці релативну більшість серед цілого населення Буковини. З 12. політичних повітів на які край був поділений, можна уважати румунськими лишень ті, які граничили Румунею, це є Ґурагомора і Сучава, тому, що в ціх повітах Румуни становили 70 % всього населення. А знова являються українськими повіти, які граничили з Галичиною і Бесарабією, це є повіти Заставна, Кіцьмань, Вешківці, Вижниця та судовий повіт Селятин, бо віцх повітах становлять Українці 73 до 92 % усього населення, мешкаючи там збитою массою. Повіти Чернівці, Серет і Сторожинець є мішані, одначе з релятивною

українською більшістю, між чим коли повіт Кімпольюнґ є мішаний з румунською більшістю.

По розпаді австро-угорської монархії уконституовалася на народнім вічу в Чернівцях дня 3. листопада 1918 буковинська делеґація Західно-Української Національної Ради при масовій участи усіх верстов українського народу, заступаючи усі области краю. Делеґація видала маніфест до населення, станула в ньому на прінціпі самоозначення народів і домагалася для себе тільки чисто українських повітів та повітів з українського більшістю. До цего становища прилучилася румунська демократична партія на чолі з послом Д-ром Анрельом Ончулом.

Дня 6. листопада 1918 заключили українські і румунські представники мирну угоду, на основі якої обі сторони переняли правління Буковини і гадали спільну рекламацію до населення краю.

З цим порозумінням не була згідна крайно націоналістична румунська партія Д-ра Янка фльондора і завізвала румунський уряд в Букарешті до обсади цілої Буковини.

III. При обсаді краю обявив командуючий окупаційною армією ґенерал Задік, що обсадження Буковини є лише військовою мірою, яка не пересуджує (приюдікує) державної приналежности краю. Одначе діла показали що иншого. Під покровом румунського війська взялася румунська націоналістична парті Д-ра фльондора до політики насильства і денаціоналізації (винародовлення).

Перші виступи партії Д-ра фльондора зараз по вступленню румунського війська на Буковину в листопаді 1918 р. були спрямовані проти Українців. Український Народний Дім в Чернівцях занято військом, заборонено зібрання в Українськім Касипі і видавання укр. часописи “Буковина”, закрито укр. друкарню, учительський семинар і ґімназію в Чернівцях.

Дня 28. листопада 1918 скликала румунська націоналістична партія, яка назвала себе конституантою, т. зв.

Загальний Конґресс до Черновець. Але в цьому конґрессі взяли участ кромі Румунів лише деякі Німці і Поляки. Українці і Жиди здержалися від участи. Хоча на цьому конґрессі не була заступлена абсолютна більшість населення, постановлено на ньому обявити злуку Буковини з королівством Румунії і це як згідне бажання усього населення подати до відома румунському королеви ердинандови. З цим почалася влада террору для нерумунського населення, особливо для Українців. Заведено стан облоги і кару буків, якої уживано осбливо часто у відношенню до Українців. В чисто укр. місті К і ц м а н і де проголошено заборону виходити по 6. годині вечором покарано одну чужосторонну селянку, яка про заборону не знала, 25 буками. Селянин Кость Бажан з цього міста висказав свій погляд супроти одного Румуна, що Українцям належиться Буковина по ріку Серет. За це дістав він 50 буків у двох ратах день за днем. Українських учеників в Чернівцях побивали румунські поліційні аґенти палками на вулиці. Кождий, що відказався від зложення голду і заяви приналежності до Румунів, одержав 25 буків. З кінцем січня 1919 інтерновано без всякої причини понад 200 визначних Українців і држано їх без всякого переслухання більше як три місяці в вязниці. Між тим були: старший віком посол до парляменту Єротей Пігуляк, директор кіцманської ґімназії Теофіль Бринджан, усі професорі укр. ґімназіії в Кіцмани, укр. проповідник катедральної православної церкви Д-р. Касіян Бриндзан, укр. історик Д-р. Мирон Кордуба, Д-р. Володимир Залозецький, велике число укр. священників між ними оо. Катеринюк і Цербанович, много учителів та визначних селян.

На кождому полі публичної праці Українців переслідувано. Опісля розвязано громадскі ради в укр. селах, а начальниками громад постановлено чужосторонних Румунів, та впроваджено румунську урядову мову в громадських урядах по чисто укр. селах. Політичну упрагу змодіфіковано на зразок королівсько-румунський; установлено префектури виключно

з Румунами на чолі, та заведено румунське урядовання по усіх урядах в краю. Українському духовенству заборонено правити богослуження в церковно-славянській мові і проповідувати по українськи. А тих священників, що не примінювалися вповні до цеї заборони (а такими були оо. Катеренюк і Щербанович), увязнено і држано у вязниці довгі місяці, як звичайних злочинців.

В парохіяльнкх урядах впроваджено румунську урядову мову в чисто укр.. громадах. Православна церква на Буковині була розділена на українську і румунську. Українського ґенерельного вікарія мітрофора Тараса Тимінського Румуни відослали зараз по обсадженню краю на пенсію та не допускають ні одного Українця до консисторії, де Українці до того часу мали трох своїх представників. Румуни таким чином затерли всякий слід самостійної управи укр. православної церкви на Буковині, хотяй Українці становлять на Буковині більшість і православного населення.

Найбільших переслідувань зі сторони Румунів дізнали укр. школи. Знаючи, що школи є основою всякого національного і культурного розвою, змагають Румуни до основного знищення укр. шкіл, почавши від народних аж до університету. Безпосередно по приході румунського війська на Буковину, перемінили Румуни всі укр. школи в громадах положених на південь від ріки Прута (усіх около 80) на румунські, а укр. учителів звільнити від служби. Весь учительський збір укр. гімназії в чисто укр. місті згл. повіті Кіцмані з директором Бриндіанам на чолі увязнено за це, що він не згодився з переміною ґімназії на румунський ліцей. По увязненню укр. професорів і директора ґімназію зрумунщено а директором заіменовано п. Леоніда Боднарескула, відомого румунського аґітатора. П. Боднарескул обявив на власну руку будинок ґімназій, який є власністю міста Кіцманя і представляє вартість 8 міліонів леів, власністю румунської держави.

Також закрито укр. ґімназію з Вижниці, а єї учительський збір около 40 професорів переважно усунено з посад а багатьох з них перенесено в глуб краю Румунії.

З посад звільнено між иншими професорів Івана Аранця, Івана Дощівника, Василя Яцевюка, Михайла Городеського і Святослава Лакусту. До Сучави перенесено Д-ра Миколу Бажалюка, Евгена Вацика і Івана Василашка. Знесено три катедри з укр. викладовою мовою на університеті в Чернівцях а саме дві катедри теольоґічного факультету Д-ра Козака і проф. Єремієва, та катедру української мови і літератури при фільософічнім факултеті проф. Д-ра Смаль-Стоцького, і заведено румунську мову для викладів і іспитів, якої українські студенти не розуміють.

Через те мусить укр. молодіж студіювати на заграничних університетах, особливо в Празі і у Відні, бо і Поляки не допускають сї на університет у Львові.

На укр. молодь звертають Румуни особливу увагу, бо уважають єї за найнебезпечніший єлємент для своєї держави.

В червні 1921 розвязали Румуни укр. академічне товариство "Союз", яке числило понад 180 членів, а впливових студентів Василя Буцуру, Павла Козака, Івана Дусича, Юрія Кокояйчука, Івана Пігуляка, Юрія Дмитрика і Василя Руснака ув'язнили і держали більше як 5 місяців в вязниці без переслухання. Причиною ув'язнення названих студентів Румунами було це, що укр. студенти відмовилися від участи в збірці датків на будову ловецького замку для румунського престо наслідника.

В послідних часах студенти заснували академічне товариство "Новий Союз", який румунське правительство без всякої підстави також розвязало.

Терор іде так далеко, що румуни сконфіскували укр. часопись "Каменяри" за це, що в ній перепичатано сан-жерменський договір. Румуни бояться, щою укр.. населення не дізналося, що румунські претензії на укр. часть Буковини є безправні.

Бажаючи збаламутити опінію культурного світа, румуни безправно, насильно і тенденційно перевели конскрипцію людності цілої Буковини і одноцільний укр.. нарід нарочно поділили на три ніби то окремі нації, а це на: Українців, Русинів і Гуцулів. Це виходить на одно, якби хтось ділив одноцільний румунський нарід на Румунів, ...олохів та Молдаван, або одноцільний жидівський нарід ......идів, Євреїв та Ізраілітів.

Як що шукати за правними даними, які оправдувалиб претензії Румунів на укр. часть Буковини, приходиться до переконання, що Румуни не мають жадної правної основи для їхнього поступування. Вже бо в договорі заключному між Росією і союзними державами в р. 1915 виразно зазначено, що область Буковини положена на північ від ріки Сучави з причин етнографічних не може припасти Румунії. Подібно заключення можна вивести із артикулу 59 санжерменського договору, який постановляє: Австрія зрікається зі своєї сторони на користь Румунів усіх прав і претенсії на часть бувшого воєвідства Буковини і то на ту часть, що лежить поза границями Румунії. Границі тої части будуть визначені пізнійше союзними і осоюзненими державами. Ця постанова опрокидає всякий сумнів, що укр. часть Буковини ніяк Румунам не признана, тому і не мають Румуни ніякої підстави втілювати цілу Буковину до своєї держави і відбирати Українцям їх політичні і національні права.

Не має сумніву, що укр. часть Буковини стоїть у стислому звязку з погранічною укр. Галичиною, бо культурні і господарські відносини обох сил областей є однокаві. Українське населення Буковини рішило ділити долю з цілим Великим Українським Народом а в першій мірі в галицьким братами і ця постанова найшла свій вислів в уконституованню буковинської Делеґації Західно-Украінської Національної Ради в Чернівцях.

Підписана Буковинська Делеґація Укр. Національної Ради дозволяє собі прохати Найвисшу Раду зі огляду на то, що

питання Східної Галичини має бути вирішено в найкоротшім часі, о зарядження освободити українську часть Буковини від румунської окупації і злучити сї з цілим великим українським народом а в першій мірі прилучити українську часть Буковини до української Галичини.

Відень, дня 30. грудня 1921.

За Делеґацію Української Національної Ради для Буковини:

Іля Семака в.р. Голова

Д-р. Аґенор Артемович в.р. місто голова

Д-р Дмитро Коропатницький в.р. Секретар

Суцільна Українська національна теріторія БУКОВИНИ

Територія бувшого австрійського коронного Краю Буковини була від ранного середновічча заселена українським народом. В X. віці вона увійшла в рами староукраїнської київської держави. В XII. віці вона стала складовою частиною держави галицько-володимирської й оставала внї аж до її розділу в половині XIV. віку. Татарокі війни вилюднили Буковину дуже сильно. На місце винищиного українського населення почали напливати сюди в Семогороду Румуни й заселили південно-східну частину Буковини. В XV. віці ціла теріторія Б. дісталася під владу мольдавських господарів, підвласних Туреччині й оставала в такім стані аж до. 1774 р. в котрім окурувала й Австрія.

Під пованнем Австрії творила Буковина аж до 1848 р. оден з округів Галичини що йно по тім зорґанізувало її в окремий коронний край.

Розгляду етнографічного на Буковині маємо Дві виразко зазначені суцільні національні терріторії: на північний заході українську, на півдні й сході румунську. По обох цих терріторіях, головно по румунській в розсипані кольонії

Німців, Мадярів Словаків і т. д. Міста й місточка є в обох переважно жидівські.

Після урядової переписи з 31.XII. 1910 цілий кор. край Буковина обнимав:

Простору	Населення	Українців	Румунів	Жидів	Німців	Поль.
10.441 км	94.929	305.101	275.354	102919	65932	34210
		|38.4 %|	|34.4 %|	|12.9 %|	|8.3 %|	|4.5 %|

Решту населення |1.4,1| творили Мадяри, Словаки, Цигани. Суцільна українська терріторія Буковини обіймає:

А| Суцільну полосу 35-40. км. широку здовж західної й північної межі Краю. Вона обіймає в цілості політичні повіти:

	Українців	*Румунів*
1. Заставна	89.4%	0.1 %
2. Кіцмань	87.4 %	0.3 %
3. Вашківці (суд повіти Вашківці і Станів ці)	82.0 %	0.6 %
4. Вижниця (суд. повіт Вижниця і Путилів)	76.4 %	0.2 %
в цілості судові повіти		
5. Садиґура (часть полудневого повіту Чернівці)	74.7 %	3.0 %
6. Селянин (часть політ. повіту Радівці)	73.9 %	0.5 %
части судових повітів		
7. Кімполюнґ (півні. часть по лінію Кірлїбаба Бріяза, Рус пе Боуль, Руська Мольдавиця, Чумурна Арджель)	71.5 %	4.5 %
8 і 9 Чудин (і Сторожинець) зах. смуга по лінію Майдан, Кощуя, Банилів, Девидени, Панка, Нові Брощківці)	70.5 %	9.8 %

На цілім цім просторі нема ні одної румунської оселі, нечеслені тутешні Ромуни живуть розсипані по місточках і селах серед українського населення.

Б. Другу суцільну українську полосу становить вуский клин, який сягає від Черновець на південь в здовж східної границі. Краю аж під Сучаву.

Цілий клин обіймав:	*Укр.*	*Румуни*
10 цілий судовий повіт Чернівці	50.7 %	12.3 %
11 і 12 східну частину повіту Серетцького і Радовецького	63.6 %	7.9 %
13. Північний кусник повіту Сучавського	79.6 %	7.4 %

Лінія гранична, що ділить Буковину на дві національні терріторії переходить отсі місцевості положені по українські с стороні :

Кирлибаба, Бріяза, Рус пе Боуль, Руська Мольдавиця, Чумарна, Арджель, Майдан, Хощуя, Давідени, Панка, Нові Брошківці, Каменна, Кучурів Великий, Кичера, Мигучени, Глібока Каменка, Вовчинець, Біла Керниця, Климівці, Черепківці, Серет, Негостинна, Балківці, Гропина, Ботушаниця, Шербівці, Гаврени, Калинівці, Данила, Гатна, Липовени аж до давної буковинської-румунської границі:

Суцільне укр. терріторія Буковини обіймає разом:

Простір	Населення	Українців	Поляків	Жидів	Німців	Румунів	Инш.
5276.8 км	460.430	69.1 %	4.1 %	15.6 %	5.0 %	4.8 %	0.4 %

Вже повищі статистичні дати свідчать наглядно, що прилучення української частини Буковин и до Румунії не має з етнографічного боку ніяких основ.

АрхівУКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 312. Машинопис. Копія.

№ 265
УРЯДОВИЙ РЕФЕРАТ “ПРО САНІТАРНІ ВІДНОСИНИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ”

*грудень 1921**

ПРО САНІТАРНІ ВІДНОСИНИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ.

Територія Східної Галичини було, воєнним тереном як відомо від 1914 року, par cxcelleuce. Цілу територію зруйновано. Населення мешкало в землянках серед найгірших санітарних умовин. По розпаді Австрії в жовтні 1918, поплила струю полонених з Росії до своєї вітчини на захід, а російських полонених з Австро-Угорщини на схід та обі струї зустрілися у Східній Галичині. Зелізниць не вистарчало на стільки, щоби сі хмари полонених перевезти. Обдерті, голодні та заражені всякими недугами вандрували вони гостинцями. Трупи по придорожніх ровах значили дороги, якими полонені вертали до своєї вітчини.

Се були причини вибуху і застрашаючого зросту епідемічних недуг у Східній Галичині.

Східно-галицький український уряд, який з 1. падолиста 1918 обняв владу, мав дуже тяжке становище. Він мусів поборювати епідемії, що були наслідом довголітної війни, організувати адміністраційний апарат та до того мусів вести війну о охорону східно-галицької Републики проти наступаючої Польщі.

Виходячи з правильного заложення, перетягаючі через сю територію поворотці, є головними розсадниками епідемій, галицький уряд звернув увагу головно на управильнення справи перетягаючих поворотців. На бувшій російській границі зорганізовано під дозором лікарів,

---

* Дата встановлена за супровідним листом.

військові перенимаючі стадії враз з відвушивальнями в отсих місцевостях: Сокаль, Стоянів, Збараж, Підволочиска, Гусятин, Скала, Заліщики і Снятин.

В Тернополі, Чорткові, Коломиї і Стрию, уряджено збірні станиці для поворотців. Із санітарного персоналу, якого завсігди відчувався великий брак, померло 25 % на епідемії.

Прошення Українського Червоного Хреста, щоби виміняти Українців – лікарів, які були у польськім полоні, за Поляків –офіцирів, що були в українськім полоні, не віднесли успіху.

Український Уряд звернувся до Міжнародного Червоного Хреста з прошенням взяти ініціятиву до Інтернаціонального поборювання пошестей. На внесення українського уряду і Українського Червоного Хреста основано під протекторатом Міжнародного Червоного Хреста "Buva....... .... la lutte .... Les epidimurs pu Guvopc Orirutale" з осідком у Відні, де були заступлені всі епідеміями найбільше загро;ені дер;ави.

В маю 1919, перервала польська офензива одиноку дорогу, яка провадила зі Східної Галичини через Карпати і Угорщину до Західної Европи. Через те устав також довіз санітарного матеріялу, лікарств і других лічничих середників з західних держав. Так отже тут висказано серед яких тяжких обставин галицький український уряд був змушений поборювати пошестні недуги. Українська влада на території Східної Галичини тревала від падолиста 1918 до липня 1919.

Що вчинила польська влада по окупації тої території і які успіхи вона виказує в поборюванню пошестей, хочемо, щоби нас не суджено о упередження що до Поляків, ілюструвати заявами польських фахових людей та звітами Міждержавного Червоного Хреста.

1) Польський комісар для поборювання епідемій у Східній Галичині, полковник д-р Ґодлєвскі, говорить в своїм звіті, що в другій половині 1919 р. було 250.000 недужих на тиф пятнистий, що принявши 10 % смертности, дає 25.000 смєртних випадків (Ґазета "Львовска" ч. 4 – 10 з 1920).

В квітні 1920 виносило число реєстрованиє занедужань на тиф 6.000 осіб тижнево.

2) Шеф польського уряду здоровля заявив публично, про неспосібність польської адміністрації в поборюванню епідемій у Східній Галичині. Він заявив: шятнистий тиф у Східній Галичині можна побороти через загальне зараження і через ним спричинене імунізованнятих, що остануть при життю. Всяка акція є безвиглядна. Акцію ратовання муситься тому перенести на Західну Галичину.

Із 341 дезінфекційних апаратів, які стояли польській владі до диспозиції, вислано в дійсности для поборювання епідемій на території Східної Галичини на всего лиш 16, а всі прочі до Західної Галичини (польської), де лиш рідкі случаї з занедужань на тиф були сконстатовані.

Того рода методи поборювання пошестей у Східній Галичині напятнував навіть польський соймовий посол у Варшаві д-р Діяманд, називаючи їх "азійською методою".

3) Польська, адміністрація по окупації території Східної Галичини звернула всю свою бачність і увагу на "пацифікацію" цего краю. Тисячі, тисячі людей, мужів і жінок, старців і дітей, арештовано та запроторено до концентраційний таборів.

В тюрми запрторено також Українців – лікарів, як: д-р Тришневський, д-р Невестюк, д-р Гвоздецький, д-р Петрушевич, д-р Білас, д-р Стефанович, д-р Музика, д-р Долинський, д-р Маланюк, і 14 медиків. Д-р Алексевича, шефа-лікаря епідемічного шпиталю на Кульпаркові – Львові, увільнено зі служби тому, що він відмовився зложити присягу на вірність польській державі. Недужі остали без лікарської помочі, полишені лише на догляд служебницям.

Про мниму низшість культурного ровеня українських селян супроти польських, не хочемо тратити слів, бо се не стоїть в звязи з поборюванням пошестей.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 310. Машинопис. Копія.

№ 266
УРЯДОВИЙ РЕФЕРАТ "ЗНАЧЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА"

*грудень 1921 р.**

ЗНАЧІННЄ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ДЛЯ ЕВРОПЕЙСЬКОГО НАРОДНЬОГО ХАЗЯЙСТВА.

В господарсько-політичних питаннях не рішає величина даної території, ані скількість населення, лише се, оскільки ті два чинники є в стані витворювати господарські добра і дати їх людству на вжиток. Східна Галичина се рільнича країна, багата у великі ліси, в копальні нафти і соли, витворювала вже перед війною рільничі, лісові і мінеральні добра в більшій скількости, ніж потребувала для власного ужитку. Коли взяти під увагу, що за часів австрійського панування, відтак наслідком світової війни, революції, а вкінці польської окупації, понесла Східна Галичина необчислимі втрати в майні і в людях; коли відтак взяти під увагу, що без власної вини уживає ще перестарілих метод праці, і що цілий систем давнійшої і теперішньої господарської політики свідомо стремить до знищення автохтонного місцевого українського елементу (74.10% всего населення), то з того видно, що цифрово представлені продукційні дати подають нам тільки частину дійсного і можливого висліду, та що при спокійнім політичнім розвою краю, можна в короткім часі продукцію побільшити в двоє, а в однім десятиліттю навіть в троє.

Східна Галичина як терен промислової праці.

Промисл у Східній Галичині стояв дотепер відносно дуже низько. Причина сьому лежала менше в природних умови-

* Дата встановлена за супровідним листом.

нах країни, як радше виключно рільничім характері її народнього хазяйства.

Тому Східна Галичина являється дуже вдячним полем для широко закроєної діяльности чужого капіталу і підприємців, і як тільки що під політичним оглядом настане в краю спокій, і буде тимбільше видатне, бо в будуччині буде розходитися не тільки о відбудову, але й о створеннє цілком нового хазяйства.

Для чужого капіталу і підприємчивости насуваються слідуючі можливости на полі промислу: а) віднова д авнього продукційного апарату, в) поширеннє вже істнуючих і дотепер мало використаних, або цілком невикористаних галузей промислу, г) використанне дотепер не видобутих природних багацтв землі і побудованнє нових галузей промислу і заводів.

а) віднова давнього продукційного апарату.

Передвоєнна промислова продукція Східної Галичини не була велика і головно обмежувалася до переробки рільничих і лісових продуктів та видобуття деяких природних багацтв землі, в тім в першій мірі нафти і соли, як також до добре розвиненого домашнього промислу. З фабричних заводів заслугували на увагу тільки горальні, тартаки, бровари і фабрики тютюну.

Загально в р. 1902, припадало на округ торговельної палати Львів, 79.000 промислових підприємств з 161.812 робітниками, а на округ брідської торговельної палати 28.288 промислових підприємств з 204.539 робітниками.

В 2/3 усіх промислових підприємств у Східній Галичині на чолі кождого з них стоїть одна особа; в 5% случаїв уживається членів родини, як помічничих сил, решта припадає на ті промислові підприємства і дають заняттє й чужим робітникам. Коли візьмемо під увагу число усіх осіб, які є діяльні в підприємствах і промислі, то з них около 34 % припадає на самостійних, 3.10 % на урядників, а 62 % на робітників і слуг, переважає отже тут тип самостійного

малого промислу, властиво-ремесла. В промисловім життю Східної Галичини тільки дві галузи промислу мають властиво значіннє:

1) Нафтовий промисл з (1913) 444 підприємствами в руху, з 1667 продукуючими шибами і 8.165 робітниками.

2) Домашній промисл, який заосмотрює місцеве сільське населеннє в одіж, обув і пр. На першім місці стоїть шевство, на другім місці ткацтво, а на третім кравецтво, на четвертім ковальство і пр. Деякі вироби українського домашнього промислу з часом заняли місце між артистичними творами. Через війну, а відтак через польську окупацію промисл краю дуже підупав, а то тому, що дотепер про відбудову господарства не було й мови, а що більше польська деструктивна політика нищить дальше вже істнуючі добра. Тому в першій мірі являється конечним, щоби такі відносини настали, і щоби передовсім відновлено давний промисл Східної Галичини.

б) Відбудованнє і здвигненнє нового промислу.

При віднові східно-галицького господарства треба особливо звернути увагу на можливо інтенсивне промислове використаннє східно-галицької рільничої продукції.

Цілий ряд особливо корисних обставин складається на се, щоби власне се поле рільничо-господарської праці давало як найкращі надії на успіх. Треба тільки подумати, які вигляди матимуть на велику скалю побудовані млини, підприємства для мороженого мяса і фабрики консерв, плянова продукція масла і сира і пр.; яка при так видатній східно-галицькій годівлі худоби і дробу, без надзвичайного вкладу праці і капіталу в многих случаях, тільки лише через плянове і влучне захопленнє даних средств і їх зорґанізовання може довести до гарного успіху. Ті вигляди можна збільшити, коли ми в сей плян втягнемо ще використаннє промислових і торговельних ростин, плеканнє яких у Східній Галичині дотепер грало не малу ролю в границях цілої про-

дукції, а в будучности, при свідомій праці, може дати без порівнання більші доходи.

Задачею чужого капіталу і підприємчивости булоби, використати всі ті можливости і перевести їх з боку фінансового і технічного, як також торговельне ініціятивного. Чужий педприємець мавби такі користи:

Не потребувавби відразу вкладати за великих капіталів, бо характер таких підприємств цього не вимагає;

Закладовий капітал мавби можність бути вічно в руху;

В многих випадках мігби вдоволитися простими технічними средствами;

Цілий ряд чужих промислів, чи-то з обсягу машин, чи знаряддя, чи хемії, мавби працю і збут через доставу тим фабрикам.

Чужі підприємства, коли станугь твердою ногою на ґрунті українського господарства і осягнуть звязок з місцевим українським населеннєм, возьмуть у свої руки промисл і через се будуть мали корисний вплив на господарську продукцію Східної Галичини, а звідси захоплять у свої руки також і вплив на цілу Україну.

Для Східної Галичини мають приміненнє слідуючі три категорії господарсько-промислового заняття:

1) перерібка сирівців, котрі надаються до торговельного обігу; сюди належать підприємства, які займаються перерібкою картофельного матеріалу, як сушарні картофель, горальні і фабрики спірту, фабрики крохмалю і пр., фабрики сухої паші, фабрики цикорії, а в кінці молочарні.

2) Такі, які будуть мати за задачу перерібку вправді торговельних Творів на ліпші фабрикати, як фабрики солоду, дріжджей, рафінованого цукру, сиропу, цукерків і пр., відтак горальні, бровари, рафінерії спірту і т. п. В Галичині було дотепер мало фабрик того рода, а коли які й були, то не на відповідній технічній висоті. Надзвичайно корисні вигляди малаби така промислова діяльність, котраб поставила собі за задачу не тільки заспокоєннє краєвого торгу, але також

вивіз до Росії, України, Румуні і до всіх областей над Чорним Морем.

Дальше до тої категорії належать фабрики консерв для перерібки мясних і ростинних продуктів, далі сушарні овочів і ярин, фабрики молочних консерв і штучного масла, які власне саме перед війною впроваджено в життє, і які в дуже короткім часі мали дуже гарний успіх. Дальші три такі підприємства, які малиби за задачу перерібку мінеральних і пр. продуктів, які стоять тільки в посередній звязи з рільничим господарством, сюди належать фабрики штучного каміння, вапняки, добуваннє торфу, млини для перерібки костей, фабрики штучної паші, фабрики штучних навозів, відтак кошикарство і соломкарство, а в кінці фабрики олію.

Наводимо тут всі ті голузи промислу тому, бо умовини для їх розвою є особливо корисні у Східній Галичині. В багато випадках можна використати вже істнуючі підприємства, після відповідної їх віднови і змодернізовання. Для перерібки мясних продуктів треба буде збудувати ної підприємства, як ріжні фабрики для мороження мяса і фабрики консерв, які зможуть як дати рямці для розвою цеї галузи промислу.

Ми поручилиб особливо те поле для чужих інтересентів, які з малими капіталами, в дуже короткому часі, моглиби мати скорі і очевидні успіху. Окрему увагу треба звернути на управу і перерібку промислових і торговельних ростин у Східній Галичині. На першім місці стоять: управа цукрових бураків, тютюну, льну і конопель. В прилозі під 1). подано деякі числа щодо теперішньої продукції. Треба при тім всім звернути увагу на се, що мимо відносно малозначних цифр передвоєнної продукції, можливости розвою цукрового, тютюнового і льняного промислу, з огляду на природні умовини, в порівняннію з рівнобіжними виглядами на Великій Україні, с дуже великі і роблять як найкращі надії, як буде в них вложени й капітал і праця.

На другім місці промислової праці у Східній Галичині стоїть лісове господарство. Як ми звернемо увагу, що річна продукція в краю виносить 6,500.000 міліона кубічних метрів, і що понад один міліон куб. метр, будівельного дерева вивожено поза границі, а дальше, що приріст дерева є надзвичайно обильний, то дуже легко можемо вирахувати, що деревний промила на велику скалю, при надзвичайно корисних промислових умовинах і при великих виглядає на збут на Схід і на південний-схід, подає дуже корисне поле до ділання. Поруч чистої перерібки дерева заслугують теж на увагу передовсім сі галузи промислу, котрі с тісно звязані з деревним промислом, а саме фабрики паперу, целюльози, сірників і инших того рода артикулів, які дотепер треба було спроваджувати до Галичини і до сусідних областей. Закроєний на велику скалю деревний промисл мавби дальше, в звязку з будучим використаннєм Східної Галичини під зглядом промислу і комунікаційної техніки, великі вигляди, бо тоді потрібно буде спеціяльної перерібки дерева, якою дотепер, як у Галичині, так і на Україні займалися в дуже маленькім розмірі.

3) Велике значіннє буде мати у Східній Галичині також керамічний промисл тому, що на сім терені с ріжного рода глини, які відзначаються доброю якістю і трівкістю.

4) Рівночасно з керамічним промислом йде також парі шкляний промисл —

вдячна задача для чужого підприємця, а природні умовини для успішної фабрикації скла є тут обильні. Також попит за склянними артикулами ручить про сталий і добрий збут, тим більше, що в тім випадку розходиться о товар, який матиме дуже корисні условини збуту на Сході.

5) Дальшим полем праці є промисл цементовий і штучного каміння, котрому для корисного розвою є усі дані, як цементова глинка і пр.

6) Дуже гарні можливости розвитку буде мати хемічний промисл: сирівці, опаловий матеріал, робітники і великий

попит є в бажаній скількости. Спеціяльне значіннє для східно-галицького господарств а мають штучні навози, передовсім соли потасові, які можна видобути по розширенню і змодернізованню теперішних способів і то много разів більше ніж дотепер. Притім використаннє покладів фосфору у Східній Галичині могло б зацікавити чужий капітал в сей спосіб можнаби було заспокоїти потреби краю і не здаватись на довіз зза границі.

7) До обсягу промислової діяльности належить також електризація краю, яка чи скорше чи пізнійше, стане актуальною, коли звернемо увагу на брак вугля і на пригожий спад рік, а особливо рік гірських.

По обчисленням бувшого австрійського водного уряду, можна тут видобути около 500.000 гп., що в порівнанню з дотепер видобуваними 60.000 кіньми сили, представляє дуже поважне число, а крім сего треба при витворюванню електрики звернути увагу на використаннє безмежних галицьких покладів торфу, які мають велику бідічність, і є в стані запевнити моторну силу і світло для цілого краю на десятки літ вперед.

8) До дальшого обсягу промислової діяльности належить вибудованнє комунікаційних доріг, яке буде мати тоді те значіннє, коли Східна Галичина утвердить своє становище, як перехідний край в господарським життю з найблищим Сходом.

Коли звернемо увагу, що дотеперішня зелізнича сіть виносить тільки 3.000 км., і що давнійше не дуже відповідно вона була побудована і звернемо увагу, що треба безпроволочно побудувати нові комунікаційні средства в ціди використання рільничих і лісових просторів, то побачимо наглядно, що побудованнє нових зелізниць і водних доріг, ізза недостачі инших пригожих комунікаційних доріг, буде дуже корисне і виплатиться для чужого капіталу, який треба буде в першій мірі ужити для переведення сього.

Крім зелізниць муситься взяти під увагу також вибудованнє водних доріг.

У Східній Галичині є багато рік, котрі можна зробити сплавними, як також ужити їх до витворення водноелєктричної сили.

На вибудованнє водних доріг надаються такі ріки: Сян від Перемишля, Буг від Камінки, Дністер від Журавна, а Прут від Коломиї.

Черед вибудованнє тих водних доріг, створиться найдешевше полученне з Чорним Морем, і не улягає найменшому сумнівови, що здовж сеї водної дороги, в короткім часі повстане дуже живий господарський рух.

Використаннє природних богацтв землі.

В звязку з вичисленими иншими можливостями промислової діяльности, згадали ми також про найважнійші багацтва землі, яких використаннє принесе як найбільші і багаті вигляди зиску. В слідуючих розділах тільки коротко буде зібране все, що є найважнійше.

1) На першім місці стоїть нафтовий промисл. Сей, в останнім десятилиттю, а зглядно за часів польської окупації, видимо дуже підупав. (1909 р. – 20.10 куб. метр, в р. 1920 – 7.10). Головну вину поносить тут над б аж а польська адміністрація, котра провадить як найгіршу рабівничу господарку, як також опір місцевого українського населення з нафтової території, котре не може погодитись ніколи з польською окупацією, а вкінці загальні і політичні і господарські недомагання в краю, які можуть устати доперва через визнаннє української суверенности.

Відбудова підприємств, уміла господарка і розвязка робітничого питання мирним способом, роздобутте матеріялів дорогою компензації і усуненнє державних примусів, приведе галицький нафтовий промисл до повного розцвіту, і тим самим принесе величезні користи як для чужого капіталу, так і для самого краю.

Тут треба підчеркнути, що терени, які дотепер використовується, становлять тільки малу частину тих надзвичайно богатих нафтових джерел Східної Галичини, і що після

фахових помічень знатоків, є ще величезні джерел а (поклади), які тягнуться в полосі нафтовій, здовж Карпат і чекають на відкриття.

Непотрібно підчеркувати, яке значіннє мають поклади нафти і земного воску для чужого капіталу і підприємств.

Тут треба тільки звернути увагу на се, що бензина, яку добувається з земного олію і нафтж, разом із гидро-електричною силою в промислі, заступить в короткім часі вугля і тимсамим зменшить його довіз.

2) На другім місці стоїть добуттє соли. Поклади соли находяться у великій скількости здовж цілого хребта Карпат, і можуть заосмотрити в сіль пів Европи. За австрійської влади, добуваннє соли, яке було змонополізоване, штучно так обмежуважо, щоби все між попитом а подачею в самім краю, було певне напруженнє. Все таки при дешевих засобах добування соли, можнаб багато разів перевищити передвоєнну скідькість (1,000.000 сотн. метр.) через що більша спільність соли моглоб бути вільною до вивозу.

Се видно з сього, що прим, поклади камінної соли в Стебнику коло Дрогобича є багатші, ніж загально звісні західно-галицькі поклади у Вєлічці. Більші скількости копалень соли і саліни, які через монополізацію не були в ужиттю, можна знова пустити в рух.

3) Третій і дуже важний сирівець становлять потасові соли і фосфорити, котрі вправді дотепер виказували малу видатність, але котрі без сумніву, при вмілій господарці, можна зробити дуже видатними.

4) Про істнованнє височоквартних гончарських глин, які являються запорукою гарної будучности керамічного промислу, згадувалося вже в попередніх розділах, так само згадувалося про вигляди фабрикації цементу, штучного каміння і фабрик скла, для яких у Східній Галичині є надзвичайні корисні умовний.

5) Для заокруглення і доповнення, згадаємо ще тут про надзвичайні, багаті поклади торфу у Східній Галичині, які

містять в собі дуже вартісний торф, около 2 міліярди кубічних мертів, заповнюють корисний розвій, особливо в сполуці, з електричними підприємствами.

Положеннє ґеоґрафічне і господарське робить Східну Галичину знаменитим транзітовим краєм для торговлі між середущою і східної Европою. Вже в передвоєнних часах йшов через Східну Галичину, між Австрією і Росією, дуже живий торговельний рух.

Коли зважимо, що з політичних і стратегічних зглядів, комунікаційні шляхи між Галичиною а Росією були дуже скупо вибудовані, і що з одного боку давнійше російське, як також і давнійше австрійське правительство старалося недопустити до тіснійших торговельних зносин, чито дорогою штучних системів тарифових, чи цлових, і що давнійша торговля між Австрією і Росією вже сáма собою не була дуже великою, то тоді буде можна пізнати правдиве значіннє Східної Галичини, як краю транзітового, коли звернеться увагу, що мимо тих усіх перешкод, рух транзітовий був відносно дуже живий і оправдує покладані на него великі надії.

Коли в будучности, як можна сподіватися, частина тих перешкод відпаде, аз другої сторони оживляться і зростуть торговельні зносини з великим господарським тереном, котрий лежить на схід від Східної Галичини, а саме Україною, значіннє Східної Галичини піднесеться, тимбільше, що треба буде ужити Східної Галичини, як етапу для економічного використання племінного посвояченого Сходу. Міжтим доступ на Схід через Польщу, Румунію і Царгород, а на північі через ланцюг новоутворених окраїнних держав, буде ще через довгі роки лежати в руках названих держав, а зглядно їх опікунів, і коли Польща, з огляду на вивіз своїх власних промислових виробів, буде робити трудности транзітовом зносинам на Схід, то Східна Галичина, розуміється, маючи свободу на полі господарських заряджень, вже з власного інтересу буде давати торговельним зносинам, які будуть в стані помогти інтензивній транзітовій торговлі, всякі полекші.

В першій мірі належить сюди вибудованнє, зглядно, поширеннє вже істнуючої зелізничої сіти в напрямі будучої тенденції господарських торговельних зносин між середущою а східною Европою, відтак уложеннс спеціяльної системи фрахтових тариф. Оба сі питання рішить самостійна Східна Галичина в тім дусі, щоби зробити переходову торговлю і як найбільше інтензивною.

Східна Галичина причиниться отже дуже багато до господарського використання і опановання України і перейме на себе ролю посередника між Україною і Заходом, а особливо між середно-европейськими державами, що буде могла тим лекше перевести, бо племінно посвоячений нарід Східної України скорше і лекше буде покористуватися посередництвом галицьких українських економічних інституцій, як мавби піддатись чужому визискови.

Зі Східної Галичини, котра має всі природні умовини до сильного, в собі заокругленого і для себе вистарчаючого економічного життя, для розвою успішного малого і середущого промислу, як також для інтензивної рільної господарки мож буде економічно впливати на Східну Україну при її відбудові, як також і економічно її піднести. Не з північної Росії, не з Польщі зачнеться економічна відбудова величезного східно-європейського комплексу країв; цілком инші чинники будуть тут рішаючими, які підіймуться тої задачі, а передовсім Україна. З Галичини буде розходитися те промінне економічного уздоровлення і консолідації на Україні і від рішучости та тенденції відбудов Східної Галичини буде зависіти тенденція і поступ у відбудові цілого Сходу.

Вище наведений загальний огляд можна зібрати в слідуючих точках:

1) економічне значіннє Східної Галичини основується на її господарських активах і на її можности вивозити господарські сирівці і промислові вироби, і дорогою заміни за се побирати чужі вироби все в більшаючій скількости.

На істнованню природних скарбів землі, яких використань і промислове перетвореннє дає місце інтензивній діяльности чужого капіталу і підприємчивости, які рівночасно підносять силу купна і запотребовання місцевого населення, а тим самим творять виміну все більше ріжнородною.

На своїм ґеоґрафічнім і господарській положенню, яке з одної сторони робить Галичину, як перехідний край для торговлі зі Східною Україною, з другої сторони, як етап для господарського економічного використання території, яка лежить на вхід від Галичини, а вкінці на своїй особливо економічній і національній будові, яка в противенстві до політичної нестерпимости сусідних держав відзначується повною терпимостю, у високій степені розмахом і любовю порядку.

Те значіннє буде стало зростати також для міжнародньої господарки, як буде цілковита свобода у Східній Галичині для економічного і національного розвою, бо тоді усі точки стичности поміж східно-галицькою а загально-европейською господаркою будуть стало збільшатися. З тих то причин, відюсно малого простору краю, не можна не доцінювати східно-галицької участи в загально-европейській відбудові. Бо коли навіть тільки східно-галицькі господарські добра, які в краю будуть непотрібні, сповнять одну задачу, а саме: коли заосмотрять инший потребуючий край, хочби Австрію, і то в більшій або меншій скількости, і тим самим возмуть великим державам одну частину сеї журби, і через се становище Східної Галичини між державами, котрі позитивно займаються відбудовою є оправдане і доказане.

Одначе те значіннє тільки тоді буде мати повну вартість, коли галицько-український нарід осягне повну свободу на полі господарськім і стане паном своїх багатих господарських средств.

Розвязка східно-галицького питання, якаби не здійснювала тих услівій, шкодить не тільки самому українському народови, але навіть позбавляє загально европейські господарські чинники одного важного і дійсного члена, якого недостачу прийдеться відчувати при відбудові Сходу.

Прийде до сього, що Східна Галичина не тільки нічого не дасть для загального уздоровлення господарського стану, але противно, сама буде змушена шукати помочі й допомоги у великих держав і тим самим буде перешкаджати уздоровленню Европи.

І тому розвязка східно-галицького питання, а саме признаннє Західно-Української Народньої Републики є не тільки життєвим питаннєм українського народу, але також подекуди й Европи, а передовсім тих держав, котрі береться в рахубу для уздоровлення Европи.

III. І тому в проекті загального питання про відбудову, треба звернути увагу на вище наведені факти, навязати зносини з тими національно-українськими кругами і економічними організаціями, які на кождий випадок будуть покликані пізнійше до співпраці при господарськім уздоровленню Східної Галичини.

Тут треба психольоґічно зручнійше підійти до національного моменту при відбудові. Дотеперішня надзвичайна поведінка, а саме уживаннє польських і російських, отже чужих по походженню і по національности посередників, мусить по можности устати. Треба буде зискати таких заступників до співпраці, які відповідають духови часу, які обєктивно на справу дивляться та тішаться загальним довірєм всего українського населення.

Вони будуть тим лучником, який обом сторонам дасть відповідний товчок і пояснення, вони взагалі переймуть на себе ролю безпосередньої етичности з краєм. Чужі торговці і промисловці, як схотять опанувати східно-галицький торговельний ринок, вже з самого початку мусять оперти свої старання на справедливих спостереженнях, щоби через сторонничість не зразити собі місцевого населення, і тим самим не наразити на небезпеку тревалих і здорових господарських зносин; вони мусять памятати, що як сталий контрагент і як активний спільник в господарських зносинах

у Східній Галичині, може входити в рахубу тільки Українець, який мас до розпорядимости господарські добра, хочби хвилева констеляція заслонювала дійсний стан річи.

IV. Східна Галичина може тоді бути тим теренам праці, про що ми вже в попереднім розділі натякнули, як буде звільнена від польської окупації і стане на ноги, як економічно так і політичне. Шкоди, які приносить дальша окупація є так великі і так наглядні, що треба тільки поглянути на занепад економічного життя в останніх трьох роках, а мається потверджений точний образ загального життя у Східній Галичині. Не можна й думати, щоби польська Східна Галичина дала бодай під оглядом економічним, якусь частину заграниці того, що вона при свобіднім розвою нормально моглаби дати. І тим самим страта є о много більша, бо і сам край зубожіє і заграниця від нього нічого сподіватися не може.

На підставі тих усіх спостережень бачимо, що спроба економічного уздоровлення середущої Европи, як також і країв у Східній Европі, буде так довго тільки частиною, як довго ті природні передумовини, які ми тут начеркнули, не будуть вповні узгляднені.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 301. Машинопис. Копія.

№ 267
УРЯДОВИЙ РЕФЕРАТ «ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ Й ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ СХІДНОЇ ЄВРОПИ»*

Грудень 1921 р.

Левицький *1921*

Політично-ґеоґрафічне й економічно-ґеоґрафічне значіннє Східної Галичини для розвязання проблємів Східної Европи.

Вступ.

Етноґрафічна територія польського народу була основою, на котрій побідні союзні держави Антанти збудували (1918–1919) польську державу. Після засади самовизначення народів й виразного висказу през. Вільсона, мала Польща бути утворена на землях, "безсумнівно замешканих у більшости Поляками".

Ці первісні наміри держав Антанти що-до Польщі вповні відповідали відносинам і вимогам. Поляки це 20 - міліоновий нарід, якому належалася держава в рамах Середньої Европи. Етноґрафічна територія Поляків обмежується вповні

* Угорі над заголовком реферату є два написи від руки: зліва – власноручний підпис автора: *«Левицький»*, а посередині – дата: *«1921»*. У самому тексті – багато правок автора.

на Середню Европу, бо сягає на схід тільки до 22° сх. довжини від Greenwich. Політичні й економічні інтереси з природи річи обмежують Польщу тільки на Середню Европу. Тут вона може сповнити своє політичне завданнє: - бути разом з чеською державою заборолом проти німецького *"Drang nach Osten"*.

Тимчасом розвиток подій по 1918 р. й пересадні, на мнимих історичних правах оперті амбіції польських політиків випхали Польщу з її первісної ролі й заставили її до експанзії на схід, на не-польські землі, приналежні історично й культурно-ґеоґрафічно до Східної Европи. Польща, користаючи з суспільної революції на Сході Европи, яка безмірно ослабила всі східно-европейські народи, захопила части литовської, білоруської й української територій, які були в посіданню передвоєнної російської держави. А між тими забраними Польщею землями находить ся також Східна Галичина. Цей простір землі (207.000 км^2; 13 і пів міліонів населення) є таксамо великий як ціла етноґрафічна Польща. Скількість Поляків, розсипаних по цій не-польській заанектованій території виносить не цілих 1,300.000, значить низше 10%. І то після урядових статистик, як відомо препарованих все на користь Поляків.

Своїми, збройною рукою веденими заборами Польща: 1) спинила будову литовської держави, 2) знищила білоруську й підірвала українську державність. Тим улегчила вона більшевицькій Росії завойованнє Білоруси й України, на яких негайно засновано номінально автономні, ба "самостійні" совітські держави: Білоруську й Українську. Тим не менче вибух між Польщею і Росією конфлікт, саме за ці землі, давніще до Росії приналежні, — тепер загарбані Польщею. Його перепинив мир в Ризі. Однак відносини між Польщею та Росією не поправилися, навпаки погіршилися й гіршають з кожним днем. Вибух нової війни спинює тільки елементарна катастрофа голоду в Росії й хронічні повстання протисовітські на Україні. Та, коли тільки Росія

двигнеться з занепаду, коли більшевицьке безладдє уступить сяк так упорядкованим відносинам, російська імперія чи федерація, чи там російська й українська держави ніколи не допустять до цего, щоби землі загарбані Польщею на схід від етноґрафічної польської границі, лишилися при Польщі. Для обновленої Росії, ці землі будуть "споконвіку русскими", для України "споконвіку українськими" землями, яких ніяка східно-европейська державна влада ніколи Польщі не попустить.

А революційне ослабленнє Східної Европи, не вічне. Відбудова там куди легча й швидша, як денебудь в Европі!

I.

Серед східно-европейських земель, загарбаних Польщею по 1918 р., находиться також Східна Галичина. Її простір виносить 55.300 км², населеннє 5,450.000 з того 4,055.000 Українців (74,4%), 670.000 (12,3%) Жидів, 659.000 Поляків (12,1%), 65.000 Німців (1,2%). Галичина, хоч не належала перед 1914 р. до Росії, є ґеоґрафічно, культурно й економічно визначно східно-европейським краєм. Росія від сотні літ змагала тому до її посідання й після льондонського договору 1915, мала їй Східна Галичина, по побіді припасти. Східна Галичина конечна була для давної російської імперії з кількох причин: 1) потреба природної границі Карпат для держави, що на заході не мала природних сухопутних границь; 2) конечність вирівнання західної границі російської держави, котра через відомий півострів Конґресової Польщі була наражена на великі небезпеки в разі війни з Німеччиною й Австрією (ці побоювання вповні оправдались 1915 р.!). 3) Вигідність Східної Галичини для лучби Росії з Середньою Европою, отже для економічних інтересів Росії; 4) Галичина була для Росії конечним етапом для розбиття Австро-Угорщини, яка їй перешкоджувала досягти а) Царгороду й Дарданелів, б) Адрійського моря; 5) Галичина була 1876–1914 головним центром українського національного

руху, дуже небезпечного для давної централістичної Росії, загроженої українським сепаратизмом. Як позори для претенсій на Східну Галичину, служили перед публичною опінією на внутрі і на вні: 1) Історичний факт, що Галичина була до 1340 р. інтеґральною частиною староруської держави, якої спадкоємцем уважала себе Росія. 2) Антропоґеоґрафічний факт, що Сх. Галичина заселена близько в 3/4 Українцями (Русинами, після офіціяльної австрійської, Малоросами після офіціяльної російської термінольоґії), яких російські офіціяльні круги вважали тільки одним із племен "великого російського народу".

Всякому, що знає й безсторонно оцінює східноевропейські відносини, мусить стати ясним, що Східна Галичина з політично-ґеоґрафічного погляду, належить до Східної Европи, не до Середньої.

Кожда могутня держава, що виросте у Східній Европі, зокрема нововідбудована російська держава, вже з ґеоґрафічних причин ніколи не позволить на це, щоби Східна Галичина оставала при Польщі. Та кожний, що бажає собі на будуче мира між Польщею й Росією, мусить старатися, щоби Східна Галичина була негайно відділена від Польщі й зорганізована як самостійна й невтральна держава (Tüffer staat) між Польщею і Росією. Коли Польща задержить Галичину, то без сумніву попаде в стан хронічного конфлікту з Росією. Перша воєнна заверюха в цих сторонах Европи, буде тоді рівнозначна з певним і наконечним упадком польської держави. Бо Польща, навіть у нинішних границях, супроти нововідбудованої Росії не булаб поважним фактором.

Колиб із теперішньої кризи на Сході Европи не вийшла нововідбудована одноціла Росія, а прим. російська федерація, роля й значіннє Східної Галичини осталиб такі самі. Федералістична Росія мусілаб з політично-ґеоґрафічних, традиційно-історичних і економічних конечностей, таксамо стреміти до відірвання Східної Галичини від Польщі, як

давня російська імперія. Тому то й з огляду на можливість повстання федералістичної Росії, є негайно потрібним відлучити Східну Галичину від Польщі й зорґанізувати її як самостійну й невтральну державу.

Третя можливість є, що зі східно-европейського хаосу вийде також велика українська національна держава. Супроти величезного зросту українського націоналізму навіть серед мас селянства, в останніх роках, і супроти вічних протибільшевицьких (в дійсности теж проти-російських) повстань на Україні, ця можливість не є виключена. І в такім випадку відлученнє Східної Галични від Польщі й зорґанізованнє її в державу, є конечне. Для Великої України Сх. Галичина національно найсвідоміща серед усіх українських земель, та оставши під Польщею буде другим виданнєм Ельзас Льотаринґії.

II.

Самостійна й невтральна галицька держава матиме для розвязання східно-європейських проблємів величезне значіннє. Розвязаннє цих проблемів може, щоправда, наступити також дорогою повільної внутрішньої еволюції. Однак ця дорога дуже далека. Населеннє Східної Европи так страшно виснажене війною, революцією й голодом, що не найде так швидко сили, щоб усунути теперішній хаос і розпочати відбудову. На це може минути кількадесять літ а тимчасом зі світової продукції й торговлі будуть виключені такі важні і величезні (20 міл. км) простори як Східна Европа й Північна Азія. Тому то верховні круги світової політики повинні безумовно взятись до активної ролі при впорядкованню східно-европейського хаосу.

Дотеперішні проби: Колчака, Денікіна і Враґеля (1918–20), не увінчались, як відомо, ніякими успіхами, з причин легко зрозумілих усякому, що хочаб поверховно знає східно-европейські відносини. І так, згадані царські Генерали: 1) не хотіли й не вміли числитись із тим, що Росія перейшла революцію й поворот давних царських порядків з чиновницт-

вом і мілітаризмом є для більшости населення страшнійший від більшевицького панування, 2) піднімаючи свою акцію в головній мірі на українських землях, виступали проти всього, що українське з безпримірним шовінізмом. Тому український мужик своїми повстаннями так підірвав їхню силу, що більшовикам остало при ліквідації прим. Денікіна і Врангеля тільки вже небагато до роботи. Польська проба 1920 р. хоч мала – для замилення очей Українцям і світовій політиці по своїм боці авантурників Петлюри, не могла увінчатись успіхом. Поляків все й всюди вважали, вважають і вважати будуть усі східно-европейські народи: чи то Росіяне чи Українці, чи Білорусини чи Литовці за ненавистних чужинців наїздників. Вони нездатні до заведення ладу в Східній Европі, бо ніякі творчі чинники Східної Європи під Польською ..... не згодять, як відбудовувати держави. І при Польській спробі (1920), селянські повстання на Україні головно причинилися до невдачі Поляків. Аж на своїй етнографічній території змогли Поляки дати відсіч червоним арміям, до речі: зглядно нечисленним і лихо заосмотреним.

Надійна проба впорядковання східно-европейського хаосу, може вийти тільки від одного з двох великих східноевропейських народів: Росіян або Українців. Починати від Росіян трудно, бо: 1) головна основа російського народу – російське мужицтво – переважно стоїть по стороні комунізму, живучи від 300 років у дійснім аґрарнім комунізмі, непривикле до засади приватної власности на землю; 2) російська інтелігенція винищена більшовиками й на загал непридатна до державного будівництва; 3) нема вигідного кусника російської національної території, від котрого моглаб початися акція порядковання.

Багато кращі умовини представляє Україна, бо 1) Українське мужицтво її населення споконвіку на приватній власності на землю. Тут джерело опозиції й повстань українського мужика проти совітської влади. Друге джерело:

пробудженнє націоналізму й ненависти до Росіян, що репрезентують совітську владу. Панованнє більшовиків стало синонімом московського гноблення.

2) Українська інтеліґенція Східної України, вихована свого часу в російських школах виявляє щоправда багато хиб, прикметних також московській інтеліґенції однак національна свідомість вирівнує багато хиб.

3) Істнує кілька місць української території, з яких може розпочатися порядкованнє Східної Европи. Це 1) Східна Галичина, 2) Чорноморське побереже між Дністром та Дніпром, Одеса, Миколаїв, Херсон, 3) Крим, 4) Кубанщина.

4) Найважнійшою територією (етапом), від котрої може початися відбудова Східної Европи є Східна Галичина.

III.

Східна Галичина може стати етапом для розв'язання проблемів Східної Європи з отсих причин: має всі умови, щоби ставши самостійним державним орґанізмом, змогла сама себе виживити й вивозом сирівців (нафти і т. д.) добре оплатити привіз фабрикатів з заграниці.

2) Посідає одиноку частину східно-европейського селянства: а) національно вповні освідомлену; б) політично вишколену, що показали найкраще вибори до австрійського парляменту 1907 і 1911 з довільним перекиданнєм голосів і збудованнє ЗУ Народної Републики; в) ворожу не то вже комунізмови, але й соціялдемократії; г) здібну до найвищої національно-політичної посвяти (війна з Польщею й більшевиками 1918–20, неподатливість супроти польських репресій).

3) Має численну, дуже свідому й політично вишколену українську інтеліґенцію.

4) Може виставити до 500.000 війська, першорядної якости. Маленька (40.000) галицька армія скорше здобула Київ (серпень 1919) як Поляки (300.000) в 1920 р. Це військо зможе краще боронити Середньої Европи перед більшевицьким наїздом як польське.

5) Галичина опановує своїм положеннєм найважнійші переходи через Карпати зі Східної до Середньої Европи.

6) З Галичини розходяться найвигіднійші шляхи й маршові лінії вахляристо на всю південно-західну частину Східної Европи аж по Припетські болота, Дніпро і Чорне Море. Військово-ґеоґрафічне значіннє Східної Галичини є тому першорядне. Це показали найкраще досвіди світової війни в 1914–1918 р.

Самостійна галицька держава:

1) мусить стати надійним посередником лучби й торговлі поміж Східною Европою, що багата сирівцями, а землями Середньої Европи (головно Чехословаччина), що видихуються з недостачі вивозу, спинюваного Польщею, яка хоче мати монополь торгівлі зі Сходом Європи;

2) може стати відразу головним огнищем, в якім може зосередитись нинішна численна українська еміґрація за кордоном і почати органічну працю па полі політичнім, економічнім і культурнім;

3) може стати тин способом головним огнищем підготовної агітаційної роботи на цілий південь Східної Европи (українські землі);

4) може стати важною вихідною точкою для активного заведення ладу в Східній Европі. Східно-галицький уряд міг би у рішучій хвилі одним махом заволодіти Правобічною Україною й зорганізувати її політично й військово при помочі місцевих українських елементів. Тим способом булаб започаткована організація цілого півдня Східної Европи.

Тільки цею дорогою можлива нині якась поважнійша акція на Сході Европи. Та вона тісно звязана з долею Східної Галичини. Коли цей край лишиться при Польщі, він не тільки що не буде помічю при розвязанню східно-европейських проблемів, а навпаки завадою. Населеннє Східної Галичини не захоче служити в польськім війську, а коли його примусять, відграватиме ролю Чехів в австрійській армії 1914–1918. Таксамо політично воно ніколи не погодиться

з польським володіннєм. Галичина тоді стане джерелом постійних конфліктів Польщі з Росією, згл. з Україною, що не буде в інтересі західно-европейських держав і світового мира. –

Відень, в грудні 1924.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 310. Машинопис. Оригінал.

№ 268
УРЯДОВИЙ РЕФЕРАТ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ДИКТАТОРА "ВІЙСЬКОВИЙ РЕФЕРАТ ПРО ДЕРЖАВНУ САМОСТІЙНІСТЬ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ"

грудень 1921 р.

Військова Канцелярія Диктатора ЗУНР. Відпис.
до ч. 2632/вс.
В. К. /1921.

ВІЙСЬКОВИЙ РЕФЕРАТ
про державну самостійність Східної Галичини

I.

Самостійність Східної Галичини як держави вільних народів є неоспоримим домаганням українського населення і основою його дальшою розвою. Сповнення бажання подавляючої більшости населення краю: мати свою незалежну державу є також одним з головних умов спокою у внутрі краю і мира у середній і східній Европі. Чисельність і сила українського народа краю, його ґеоґрафічне положення та військове і стратеґічне значіння у відношенню до сусідів творять ряд могучих факторів, котрі мирови в Европі змо-

жуть віддати перворядні прислуги, але невизискані або ужиті проти волі місцевого населення будуть вічним джерелом неспокоїв і постійною небезпекою для удержання мира.

II.

Доказом сего, що східно-галицька держава буде в силі за свою незалежність постояти військовою силою – є отсі дійсні обставини:

Численна сила населення, замешкуючого простір Східної Галичини з переважаючою українською більшістю виносить около пять і пів міліона. Порівнуючи се число з населенням инших довоєнних малих держав, переконаємось, що лиш Бельгія, Румунія і Нідерлянди мали більше населення, а всі прочі менше. Сербія майже половину, а Данія ще менше.

На тих 5 і пів міліона населення складаються після невтральних наукових досвідів:

4,055.000 або 74.4 % Українців
670.000 " 12.3 % Жидів
659.000 " 12.1 % Поляків
65.000 " 1.2 % Німців.

Народности ті не живуть відокремлено, але по цілім краю розсіяні і надають краєви цілковито характер одноцільно-української землі, що його від прочих сусідних держав, в котрих і розположення і відсоток інакші, корисно відріжняє.

Так як Східна Галичина заселена в подавляючій більшости українським населенням, так під зглядом суспільної будови представляє вона наслідком величезної переваги стану хліборобського одноцільне тіло. З цілого населення 85 % належить до стану хліборобського і мешкає по селах, а лишень 4.4 % мешканців заселює більші міста.

При такім процентовім відношенню суспільних верств населення являється з гори виключеною яканебудь розкладова і шкідлива державі клясова боротьба, а суспільна струк-

тура населення надзвичайно корисно відбиває від декотрих держав сусідних, в котрих клясові боротьби підкопують основи здорової державности.

Що до густоти населення стоїть Східна Галичина з своїми 100 мешканцями на 1 км^2 на однім з перших місць. Між малими довоєнними державами виказувала лишень Бельгія і Нідерлянди більшу густоту, коли прочі малі держави були далеко рідше заселені. І так мала Швайцарія 90, Жанія 70, Сербія 60, Румунія і Португалія 50, Болгарія 45, Греція 40, а Чорно гора лишень 30 мешканців на 1 км^2.

Військова здатність населення стоїть дуже високо. Мужеське населення є зложене із здорових і навіть в старшім віці сильних мущин а їх здоровля і витреважість стали приповідкою: "твердий Русин".

Все дотепер про населення Східної Галичини сказане виказує як слід велику військову силу населення. І так позволяє чисельність населення на случай війни сотворити при 10 % поборі армію в силі 550.000, при 15 % поборі армію в силі 825.000 а при 20 % виужиткуванню населення армію в силі навіть 1 міліона людей.

Подані тут числа сили армії скажуться легко можливі до осягнення, коли візьмемо під розвагу практику і досвід набутий з обсервацій инших малих держав, котрі все були в стані під військовим вглядом краще визискати сили свого населення чим держави великі.

І так у балканській війні 1912/1913 вислали Греки понад 10 %, Серби 15 %, Болгари — без Магомеданів, котрі були від військової служби звільнені — 16 %, а Чорногорці 20 % свого населення в поле.

По балканській війні брали з балканських держав Румунія 9 %, Болгарія 11 %, Сербія 13 %, Греція 15.5 %, а Чорногора 24 %-ове витискання військове населення, як підставу до ставлення армії. Навіть Швейцарія, котрій систем оборони краю вже самого природою дуже облекшений, а зневтралізовання дає певну ґарантію перед збрй-

ним нападом сусідів, опирала в 1912/13 році свої пляни військові на армії о силі 400.000 людей, що відповідає 13 % визисканню населення.

Східно-галицька держава булаби тимбільше я змозі на случай війни ще більше військової сили свого населення визискати, так – як при неістнуючій інтензивній індустрії – тілесні свійства і прикмети селян, котрі доставлять головний контінґент боєвиків, позволяють легко на побір що найменше 31 річників (20–50 літ), а правдоподібно і 38 річників (18–55 літ) війська.

Чорногора ставляє під кріс 45 річників (18–62 літ), Сербія 32 річників (21–53 літ), Греція 31 річників (20–50 літ), а Швайцарія 28 річників (20–48 літ). Навіть і великі держави осягнули в 1913 річників 30 як прим. Франція і 28 як прим. Німеччина.

Ясним отже є, що Східна Галичина зможе зовсім певно виставити армію в силі 800.000 людей, а в случаю великої небезпеки післати під кріс один міліон мущин.

Беручи під ужсгу відсоткове відношення поодиноких народів Східної Галичини і їх розложення в краю – видно, що та до одного міліона сильна галицька армія буде в 3/4 до 5/6 частях одноціло українською, що її боєздатність значно піднесе.

Густість населення уможливляє творення малих простором доповняючих округів, а тим самим пособляє скоре поготівля воєнне.

Про неоцінену вартість і силу галицької армії наберемо властивого переконання, коли розглянемо і ті великі моральні цінности, які живуть в населенню. Бо подавляюча більшість місцевого населення, а головно український нарід єсть глибоко перенятий зрозумінням конечности і потреби власної армії, горячим бажанням свободи і самостійности державної і єсть готов з охотою і радістю перенести потрібні до сего найбільші жертви в крови, життю і майні.

Три четвертини населення, а саме Українці, навіяні сильного волею здобути собі свободу, так як вони за час

послідних своліть серед ще до нині треваючої бор би о свободу наглядно доказали, що тої сильної волі жадний чужий наїздник зломити не всилі. В додатку до сего підтримують Українців в тім визвольнім змаганню і Жиди. Польський гнет і взаїмна поміч зєднала сильно оба народи проти спільного ворога. Проти такого одноцільного фронту 5/6 галицького населення не зможе навіть ворожа зникаюча меншість польська нічого молодій державі пошкодити, тим більше, що і серед польської суспільности галицької єсть дуже багато елементів, котрі воліли би жити в здоровій і сильній економічно, малій галицькій державі чим де іноді.

Без пересади можна на підставі сего сміло сказати, що будуча галицька армія дорівняє чисельно арміям инших малих держав, а боєздатністю і певністю та духом їх перевищить.

Реасумуючи все дотепер про військову силу населення Східної Галичини сказане, приходимо до висновку, що воно зможе легко на случай признання краєви державної самостійности виставити сильну, боєздатну, о високих моральних цінностях і одноцілу національна бодай вісімсоттисячну армію.

Східно-галицька держава і її військо зуміли правдивість сего твердження за короткий час свого істнування вже раз доказати. Геройська борба на свої власні сили зданої чвертьміліонова галицької армії в роках 1918/19 против сильнійшого, своїми могучими союзниками підпомаганого і всіми модерними серединками воєнної техніки випосаженого ворога загально знана. Галицька армія улягла в бою лиш задля браку матеріяльного заосмотрення, а головно стріловими, виперта за границі своєї державної території і нищена тифом без можливости довозу матеріалів і поповнень.

Її цілорічна геройська боротьба о основні права свойого народа записана буде славно і історії визвольних боїв світа. Знищено галицьку армію технічною перевагою, але не знищено її духа!

Так як населення Східної Галичини достаточно виказує тілесні і духові сили свойого населення, потрібні до сотворення сильної армії так і господарські сили краю уможливляють покриття матеріяльних і фінансових потреб армії.

Тих господарських сил не знищила ані чотирилітна інвазія військ бувших осередних держав і Росії, ані ведені між ними бої і не зуміло за два роки знищити польське насильство з його експльоатаційним і гнилим господарським апаратом і скорумпованою економічною системою. І нині єсть сей край в стані за короткий час мирної праці відбудувати свій довоєнний добробут і поносити потрібні жертви на удержання власної армії без шкоди для прочих галузей державности – головно завдяки своїм природним земельним богацтвам і сильному селянському станови.

Як велике богацтво галицької землі – нехай висвітлять слідуючі цифри: до великої війни річна продукція Східної Галичини на 2,6 міліонах гектарів управленої землі виносила 18 міліонів метричних сотнарів збіжа, в тім 5 міліонів метричних сотнарів пшениці, 40 міліонів метричних сотнарів бараболь, а крім сего 10 міліонів метричних сотнарів нафти і 1 міліон метр. сот. соли. Стан рогатої худоби виносив 5 міліонів штук. Дальшим джерелом богацтва краю було 1 і пів міліонна гектарів ліса.

Східна Галичина буде отже в головних галузях господарства зовсім від заграниці независимою, а противно буде в змозі, як се було до війни, наладнати поважний вивіз, що її фінансове положення скріпить і уможливить державі легко понести всі кошти потрібні для удержання армії.

Що до організації війська то узгляднюючи дотеперішиий дослід державний і воєнний з одної, а тенденції населення Східної Галичини з другої, належалоби побудувати її на слідуючих засадах: Найвищим вождом війська в війні і підчас мира єсть президент републики. Ужиття армії під політичним зглядом є зависиме від згоди перед парламентом відвічальної міністерської колеґії. Президент має право

іменувати і звільняти старшин і командантів, як також уділяти військові відзначення.

При боці президента республики стоїть відвічальшй перед парламентом військовий міністер, котрого обовязком є дбати про адміністрацію військову, організацію, вишкіл, духа і поготівля воєнне цілого війська, іменовання міністра військового є правом президента республики.

Обовязок військової служби повинен бути загальний і рівний для всіх горожан, а обовязаними до служби всі способні до служби від 18 до 55 року життя.

Час служби військової виносить 3 роки, в стягу від 21—23 року і дальше 18 літ в запасі від 24—40 року.

Решта від 18—21 і 40 до 55 року життя творить загальне ополчення.

Армія є цілковито аполітична і тому активні її члени не мають на час служби в стягу ані активного ані пасивного політичного права вибору.

Кождий горожанин без ріжниці народности і віри має право на всі військові почести і становиска. Принчття до армії і наділення вищим степенем зависиме лишень від річевих, моральних і товариських вимог і володіння державною — урядовою мовою.

Від служби під кріссм суть виключені злочинці.

Що до ґеоґрафічного положення Східної Галичини то займає вона в своїх етнографічних границях 60.000 км^2. В порівнянню з довоєнними малими державами с вона два рази так велика як Бельгія, о половину більша чим Данія, Нідерланди і Швайцрія, а сім разів так велика як Чорногора.

Границі краю є на три сторони створені, від одної сторони хоронять край Карпати. Але і та охорона не має великого значіння, так як в тім місці гори якраз є розмірне низькі, проїздимі, а вже дуже легко проходимі. У внутрі краю є лиш одна визначнійша військова перепона, а то Дністер, але і сей становить перепону лише частинно

і в певних случаях. Полоса джерел Дністрових, його доплива, ріки Буг і Сян є з військового становлена майже без значіння. Зі знесінь належить згадати лиш хребет Карпат, котрий творить полудневу границю Східної Галичини й є він 300 км довгий, а 30 до 60 км широкий, а в найвищім гребені 1.000 до 2.000 метрів високий. В північнім напрямі біжучі численні долини і переходи з їх добрими дорогами позваляють рухи ворожих військ лиш в поперечнім, напрямі припиняти – а в напрямі поздовжнім не представляють жадної перепони. Переходи через Карпати є на загал вигідні, а гори майже всюди проходимі, дозволяють на громадження військ і бій навіть без надзвичайних воєнних уладжень. Найбільше значіння має положена на полудньово-західнім граничнім відтинку 80 км довге, 30 км широка і лиш до 600 м високе обниження Дуклі. Найлекше доступна і з обох сторін найскорше й найвигіднійше проходима, являється вона неначе брамою Карпат. Полоса Дністрова є рівниною і уявляє собою типовий терен маневровий і операційний, в котрім легко можна зібрати великі маси війська, як також довгий час користуючися богоцтвом землі їх без довозу прокормити.

Дефензивні відносини а на півночі від Дністра гірші, на південь кращі, так як в південній полосі помагає обороні розложення гір.

Ділиться отже Східна Галичина під військове- ґеоґрафічним оглядом на дві части, на північну – вігіднійшу для рухів військ, а менше пригоду до оборони, і на полудневу, де рух військ більше утруднений а зате оборона лекша.

Нехоронена частина краю є якраз найбагатшою полосою, зі столицею Львовом, природною осередною точкою краю. Поведесь котрому із наїздників вдертись в середину краю, то зможе він задля браку якихнебудь природних перепон спрямувати свої полки в якім захоче напрямі неспинюваний в поході ніякими природними запорами.

Військово-географічне положення краю вимагає отже удержання сильної армії, котраби живучою силою заступила брак природних військових перепон.

Брак тих перепон і стратегічне положення, якій лежить на дорозі Заходу на Схід Европи і на місці де европейська територія найвища, має велике значіння на случай, колиби котрі із сусідських держав попали між собою в оружний конфлікт. Як се видно із залученої під 1) шкіци ведуть прямі дороги сусідів Східної Галичини до себе або через широкі і високі Карпати або болота Полісся. Одинокі вигідні дороги в кождім случаю ведуть через Східну Галичину, так, що посідння сего краю рішає в случаю війни про положення військове і вислід війни в користь посідача краю.

III.

Висновком в части другій представленого положення краю, його значіння і сили є, що Східна Галичина з одної сторони в богатьох случаях війни між її сусідами буде стратегічно ключем воєнних операцій, і з тої причини повинна бути в сильних руках місцевого населення, з другої сторони має вона на стільки сили, щоби самостійно військове остоятись, жити і перед евентуальними нападами, нарушуючими її незалежність, хоронитись.

Охорони тої так важної території неможливо поручати кому небудь із сусідських держав без шкоди для иншого сусіда і небезпеки для місцевого населення. Не слід сеї оборони поручати сильнійшому сусідови, бо через се зискає він велику і подавляючу перевагу над слабщими, не слід однак тим більше поручати її слабшому, бо він її не буде в стані сам без допомоги місцевого населення охоронити, так як на случай конфлікту з сусідкою державою місцеве населення в почуттю своєї кривди і поневолення стане по стороні противній континуючи свою борбу о волю і независимість, котрої ніколи не виречеться!

Тревале признання Східної Галичини одному із сусідів булоби отже вічною кістю незгоди ніж сусідними державами, а сам край місцем ірреденти і постійних заворушень і боїв, невигасаючим огником в самій серединій Европі.

Сему всему запобічи є задачею самостійної східно-галицької держави, а саме задачею запобігати небезпекам, стережити мира, на пості між Заходом а Сходом Европи, бути тереном спокійної і мирної творчої праці, хоронити так важних для сусідів своїх границь перед насильством. Сповнення сих задач лежить не лиш в інтересі найблищого оточення краю, але також і в інтересі цілої Европи.

З того випливає конечність визнати територію східно-галицьку незалежною державою. Таке рішення справи придусить в зароді всякі заборчі пляни її сусідів. Дальше випливає з того потреба молодій державі означити потрібні її границі і поручити удержання вже підчас мира сильного контінґенту війська.

Означення границь Східної Галичини є справою першорядної ваги. Тому, що не має вона природних барієр мусіли би границі її так бути потягнені, щоби держава на случай нападу або небезпеки була в стані почичинити кроки оборонні без перешкод вже в самім їх почині. Брак природних барієр висуває конечність охоронити країну перед наглим нападом ворога через признання державі належних просторів. Східна Галичина не потребує до сего залишати полос заселених населенням не-українським, однак нова держава повинна складатися із всіх в більшости через українське населення замешканих частей давних австрійських країв Галичини і Буковини і охоронної полоси на північному заході як се вказує шкіца ч. 2. Вже підчас мира повинна східно-галицька держава для безпеченства і відповідно до скількости свого населення удержувати військо в силі 50.000 до 60.000 людей. Навіть вищий контінґент не бувби для жадної із сусідних держав погрозою, так як східно-галицька держав потребувати буде сего війська для своєї охорони,

а ніколи не буде в стані вести якоїнебудь зачіпної війни. Армія галицька о силі 60000 людей відповідала би відсоткове 1.1 % числа населення. Такий відсоток бувби менший чим в 1912 р. в Болгарії (1.4 %) а стоявби далеко поза відсотком 1.9 % в Франції з року 1913. Постійне військо галицьке буде потрібне для сповнення задач мира на так важнім місці Европи і тому являється конечністю.

З цілого отсеґо представлення питання східно-галицького з військового боку виходить ясним, що заложення наше на початку сказане оперте на правдивім стані справи.

Стратеґічне, ґеоґрафічне і військове положення Східної Галичини та її значіння з загально-европейської почки погляду, сила його населення і горяче бажання самостійности узасаднює конечність створити з частин країв бувшої австро-угорської держави, замешкалих в більшости через Українців самостійну державу вільних народів, котра буде в стані сповнити між иншим і задачу хоронити збройне території своєї, в інтересі мира в Европі перед всякими можливими посяганнями сусідів.

Архів УКУ, Рим, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 310. Машинопис. Оригінал.

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

№ 11	Із договору між урядом Польщі і Директорією	21 квітня 1920 р.
№ 12	Протест зборів членів Української Національної Ради у Відні проти договору УНР з Польщею	8 травня 1920 р.
№ 13	Протест Львівської делегації Української Національної Ради проти Варшавського договору	18 травня 1920 р.
№ 14	Нота Української делегації Східної Галичини Верховній Раді Паризької мирної конференції відносно переслідування польською окупаційною владою українського населення Східної Галичини	18 травня 1920 р.
№ 15	Таємний звіт польського посла у Швейцарії про діяльність українських представників у Європі	27 травня 1920 р.
№ 16	Протест Ліги Віднови України проти імперіялістичного походу Польщі в глибину Української Народної Республіки	травень 1920 р.
№ 17	Інформація польського посольства у Відні МЗС Польщі про поїздки до Західної Європи диктатора Євгена Петрушевича і митрополита Андрея Шептицького	26 червня 1920 р.
№ 18	Із звіту Міністра закордонних справ Польщі Станіслава Патека про бесіду з членами британської делегації на конференції у Спа	6 липня 1920 р.
№ 19	Лист Апостольського візитатора України о. Д. Дженоккі з Варшави референтові Східної Конгрегації монс. Енріко Бендетті	7 липня 1920 р.
№ 20	Уповноваження диктатора Євгена Петрушевича Надзвичайній Місії в складі Осипа Назарука і Луки Мишуги для ведення переговорів із зарубіжними країнами про допомогу	20 квітня 1920 р.
№ 21	Із протоколу засідання конференції в Спа про Східну Галичину	9 липня 1920 р.

№ 22	З інформаційного повідомлення 2 відділу штабу військового міністра Польці про негативне ставлення населення Східної Галичини до призову в польську армію	9 липня 1920 р.
№ 23	Із протоколу засідання Верховної Ради Антанти у Спа щодо Східної Галичини	10 липня 1920 р.
№ 24	Нота Міністра закордонних справ Великої Британії Джорджа Керзона уряду РРФСР	11 липня 1920 р.
№ 25	Урядовий реферат "Лінія Керзона"	Не раніше 11 липня 1920 р.
№ 26	Кореспонденція у газеті "Український прапор" про договір у Спа і Справи Східної Галичини	13 липня 1920 р.
№ 27	Протокол 3-го засідання Ради Оборони Польщі відносно рішень конференції в Спа щодо Східної Галичини	13 липня 1920 р.
№ 28	Таємна інформація Міністерства закордонних справ Польщі Начальній команді польського війська про позицію міністерства з українського питання на конференції у Спа	15 липня 1920 р.
№ 29	Нота Української Національної Ради Верховній Раді з вимогою забезпечення права на самовизначення ЗУНР	15 липня 1920 р.
№ 30	Із протоколу засідання Ради міністрів Польщі про лист Симона Петлюри	28 липня 1920 р.
№ 31	Лист президента Євгена Петрушевича голові місії в Парижі Степану Томашівському з вимогою відстоювати самостійність Східної Галичини	31 липня 1920 р.
№ 32	Інформація Уповноваженого уряду для зв'язків з краєм Романа Перфецького диктатору Євгенові Петрушевичу про події в краї	3 серпня 1920 р.
№ 33	Нота Української Національної Ради Верховній Раді Паризської Мирної конференції про домагання незалежності Східної Галичини	7 серпня 1920 р.

№ 61	Лист президента УНРади Євгена Петрушевича Костеві Левицькому про склад на Ризьку мирну конференцію	9 вересня 1920 р.
№ 62	Заява Федора Приймака членові Реввійськради УСРР Володимирові Винниченку з проханням про звільнення невинно заарештованих галичан із концтабору в м. Харкові	10 вересня 1920 р.
№ 63	Радіограма міністра закордонних справ Польщі Станіслава Сапєги наркому закордонних справ РСФРР Григорію Чичеріну про участь делегації УНР у Ризьких мирних переговорах	11 вересня 1920 р.
№ 64	Із протоколу 21 засідання Ради оборони Польщі	11 вересня 1920 р.
№ 65	Таємна інструкція президента УНРади Євгена Петрушевича делегації ЗУНР на Ризькій мирній конференції	13 вересня 1920 р.
№ 66	Інформація уповноваженого уряду для справ закордонних Степана Витвицького президенту УНРади Євгенові Петрушевичу про від'їзд Єврейської делегації на Ризьку мирну конференцію	15 вересня 1920 р.
№ 67	Лист начальника військової канцелярії диктатора Селезінки уповноваженому для справ закордонних Степану Витвицькому про сприяння втікачів-військовополонених з Польщі в Чехословаччину	16 вересня 1920 р.
№ 68	Таємна інформація уповноваженого для справ закордонних Стефана Витвицького представникові в Берліні Євгенові Левицькому про завдання делегації на Ризькій мирній конференції й ін.	17 вересня 1920 р.
№ 69	Інформаційний лист представника у Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому для справ закордонних Степанові Витвицькому про проведену роботу	22 вересня 1920 р.

№ 107	Інформаційний лист представника у Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому для справ закордонних Степанові Витвицькому про проведену роботу	15 листопада 1920 р.
№ 108	Звернення українських професорів і студентських організацій до Лігу Націй з вимогою відкриття українського університету у Львові	19 листопада 1920 р.
№ 109	Телеграма уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького віцепрезидентові Ліги Націй Єдуардові Бенешу стосовно дозволу на приїзд урядової делегації в Женеву	19 листопада 1920 р.
№ 110	Телеграма уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького представникові у Женеві В. Бандрівському щодо клопотань про дозвіл на виїзд урядової делегації	21 листопада 1920 р.
№ 111	Із промови Володимира Леніна "Наше зовнішнє і внутрішнє становище і завдання партії"	22 листопада 1920 р.
№ 112	Лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького в.о. голови делегації на мирній конференції в Парижі Антонові Петрушевичу про можливі зміни у политиці США щодо Східної Галичини	27 листопада 1920 р.
№ 113	Комюніке пресової агентури ЗУНР щодо обговорення східногалицької проблеми на конференції у Спа	28 листопада 1920 р.
№ 114	Нота Української Національної Ради Лізі Націй з вимогою справедливого вирішення питання про статус Східної Галичини	2 грудня 1920 р.
№ 115	Нота Української Національної Ради Лізі Націй про польський окупаційний режим у Східній Галичині з вимогою його ліквідації та визнання суверенних прав для українського народу	2 грудня 1920 р.

№ 116	Нота Української Національної Ради урядам Антанти про санітарні умови у Східній Галичині під полькою окупацією	4 грудня 1920 р.
№ 117	Нота Української Національної Ради урядам країн Антанти "Польська колонізація Східної Галичини’	10 грудня 1920 р.
№ 118	Таємне донесення польською військовою аташе у Берні про прибуття до Женеви делегації ЗУНР на часі з Євгеном Петрушевичем	13 грудня 1920 р.
№ 119	Нота Української Національної Ради урядам країн Антанти "Польська колонізація Східної Галичини" з супровідним листом президента Євгена Петрушевича й переліком адресата її відправлення	14 грудня 1920 р.
№ 120	Цілком таємний лист Міністерства закордонних справ УНР голові дипломатичної місії у Празі про позицію уряду щодо галицького питання	14 грудня 1920 р.
№ 121	Розвідувальне донесення польського офіцера зв’язку у Чернівцях підпоручника Вєлогловського Начальній команді польської армії про діяльність представництв ЗУНР у країнах Європи	18 грудня 1920 р.
№ 122	Інформація з Відня про розгляд східногалицького питання в Лізі націй у Женеві	26 грудня 1920 р.
№ 123	Нота Української Національної Ради урядам країн Антанти про порушення польською окупаційною владою прав населення Східної Галичини	26 грудня 1920 р.
№ 124	Лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького Жвгенові Петрушевичу про утворення дипломатичної місії в Італії з резолюцією президента про призначення Олександра Колесси головою місії	29 грудня 1920 р.

№ 125	Лист уповноваженого для справ закордонних Степана Витвицького Тарасу Шухевичу про призначення його урядовцем представництва у Берліні	29 грудня 1920 р.
№ 126	Нота Української Національної Ради урядові Болгарії відносно колишніх військовиків УГА, що опинилися на її території	30 грудня 1920 р.
№ 127	Організаційний статут Надзвичайної дипломатичної місії ЗУНР у Лондоні	30 грудня 1920 р.
№ 128	Організаційний статут Надзвичайної дипломатичної місії ЗУНР у Римі	30 грудня 1920 р.
№ 129	Організаційний статут делегації ЗУНР на Паризьку мирну конференцію	30 грудня 1920 р.
№ 130	Нота Української Національної Ради урядам країн Антанти з приводу подальших надужить та знущань польських окупантів над населенням Східної Галичини	грудень 1920 р.
№ 131	Меморандум Української Національної Ради до Ліги Націй і державних діячів усіх культурних націй світу із закликом підняти голос протесту проти польського окупаційного терору у Східній Галичині	грудень 1920 р.
№ 132	Меморандум українських студентів до студентських організацій світу про безправне становище молоді Східної Галичини з адресами для відправки	5 січня 1921 р.
№ 133	Нота Української Національної Ради урядам країн Антанти про безправні контрибуції та реквізицій польських окупаційних властей у Східній Галичині	5 січня 1921 р.
№ 134	Цілком таємний лист начальника генерального штабу польської армії генерал-полковника Розвадського Генеральній ад'ютантурі начальної команди при Юзефові Пілсудському щодо заходів по ослабленню впливу діяльності уряду ЗУНР з додатком копій документів ЗУНР	6 січня 1921 р.

№ 135	Інформаційний лист уповноваженого уряду для справ закордонних Степана Витвицького дипломатичним представникам про суспільно-політичні відносини у Східній Галичині й утворення Всеукраїнської Ради	9 січня 1921 р.
№ 136	Нота делегації РСФСР Ризькій мирній конференції, голові польської делегації про тяжкі умови перебування російсько-українських військовополонених у польських таборах	18 січня 1921 р.
№ 137	Повідомлення уповноваженого для справ закардонних представникові ЗУНР в Бердіні Євгенові Левицькому про ноти, надіслані урядам Антанти	20 січня 1921 р.
№ 138	Нота Української Національної Ради Верховній Раді Антанти у зв'язку з продовженням польськими окупантами репресій у Східній Галичині	24 січня 1921 р.
№ 139	Нота Української Національної Ради Верховній Раді Антанти про нові правопорушення польських окупаційних властей	26 січня 1921 р.
№ 140	Ноти Української Національної Ради про небезреку відчуження польською окупаційною владою прав на державне майно	26 січня 1921 р.
№ 141	Інформаційний лист представника у Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому для справ закордонних Костю Левицькому про проведену роботу	26 січня 1921 р.
№ 142	Розвідувальна інформація начальної команди польської армії про військову і політичну активність серед української еміграції з додатком документів	28 січня 1921 р.
№ 143	Нота Української Національної Ради Верховній Раді щодо поділу колишнього австрійського залізничного парку	30 січня 1921 р.

№ 164	Повідомлення кореспондента “Ocean” про заяву президента США Уоррена Гардінга делегації Українського Національного Союзу в Америці	11 березня 1921 р.
№ 165	Нота Української Національної Ради Раді Послів країн Антанти у Парижі у зв'язку з порушеннями польськими властями громадянських прав населеня Східної Галичини	12 березня 1921 р.
№ 166	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі у зв'язку з незаконним підпорядкованням кооперативів Східної Галичини варшавській “Кооперативній Раді”	12 березня 1921 р.
№ 167	Лист голови делегації ЗУНР на Паризькій мирній конференції Степана Витвицького директору політичної секції Ліги Націй Манту	12 березня 1921 р.
№ 168	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі у зв'язку з вбивством відомого українського композитора Остапа Нижанківського та подальшим терором польських окупаційних властей	12 березня 1921 р.
№ 169	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти в Парижі у зв'язку з неправомірним розпуском польською владою Галицької шкільної краєвої ради	15 березня 1921 р.
№ 170	Інформація польського військового аташе у Відні: “Пропаганда Західно-Української Республіки”	20 березня 1921 р.
№ 171	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі про статус Східної Галичини після Ризького миру	26 березня 1921 р.
№ 172	Додаток до ноти УНРади від 30 березня 1921 р.	30 березня 1921 р.

№ 173	Лист уповноваженого уряду для справ закордонних Костя Левицького представникові у Празі Степанові Смаль-Стоцькому щодо позиції уряду відносно Ризького мирного договору	31 березня 1921 р.
№ 174	Нота Української Національної Ради Раді Ліги Націй з вимогою визнати державну самостійнсть Східної Галичини	2 квітня 1921 р.
№ 175	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі у зв'язку з незаконним запровадженням польських воєводств у Східнійі Галичині	8 квітня 1921 р.
№ 176	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі у зв'язку з посиленням польської колонізації Східної Галичини	12 квітня 1921 р.
№ 177	Інформаційний лист уповноваженого уряду для справ закордонних Костя Левицького голові делегації на Паризькій мирній конференції Степану Витвицькому	14 квітня 1921 р.
№ 178	Меморандум комітету українських урядовців у Відні уповноваженому уряду для справ закордонних Костеві Левицькому про влаштування їх долі (з супровідним листом голови комітету Антона Дольницького)	15 квітня 1921 р.
№ 179	Нота Української Національної Ради Раді послів країн Антанти у Парижі щодо заяви представника Польщі в Раді Ліги Націй	18 квітня 1921 р.
№ 180	Звернення Президента УНРади Євгена Петрушевича до управ українських організацій, редакцій українських часописів і всього українського громадянства США і Канади із закликом про допомогу у боротьбі з окупаційним режимом у Східній Галичині	20 квітня 1921 р.

№ 262	Лист о. Йосафата Жана з Відня панові Паулю до Боше у Женеві	27 грудня 1921 р.
№ 263	Лист Генерального секретаря Ліги Націй уповноваженому уряду для справ закордонних Костю Левицькому про одержання нот від 10 і 12 грудня 1921 р.	29 грудня 1921 р.
№ 264	Нота Буковинської делегації Української Національної Ради Верховної Раді у Парижі про переслідування українців Буковини під румунською окупацією з вимогою звільнення краю і об'єднання з Україною з додатком характеристики території Буковини	30 грудня 1921 р.
№ 265	Урядовий реферат "Про санітарні відносини у Східній Галичині"	грудень 1921 р.
№ 266	Урядовий реферат "Значення Східної Галичини для європейського народного господарства"	грудень 1921 р.
№ 267	Урядовий реферат "Політико-географічне й економічно-географічне значення Східної Галичини для розв'язання проблем Східної Європи"	грудень 1921 р.
№ 268	Урядовий реферат Військової канцелярії диктатора: "Військовий реферат про державну самостійність Східної Галичини"	грудень 1921 р.

ЗМІСТ

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА 1918–1923

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

У 5-ти ТОМАХ 8-ми КНИГАХ

ТОМ 5. КНИГА 2

Відповідальний редактор *Олександр Карпенко*
Комп'ютерний набір *Віри Возняк*
Верстка *Віри Возняк*
Коректори: *Оксана Липай, Галина Пославська*

Підписано до друку 20.11.2011. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ґарнітура «Таймс». Умовн. друк. арк. 55,10.
Наклад 1000 прим. Зам. 2664.

З-38 **Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923.** Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011.

ISBN 966-668-080-7

Том 5: у трьох книгах. – **Книга 2. Зовнішня політика і міжнародне становище. 1920–1921 рр.** / Укладачі: О. Карпенко, К. Мицан. – 2011. – 948 с.

ISBN 978-966-428-180-2 (т. 5, кн. 2)

ББК 63.3(4УКР) 614

Видавництво «Місто НВ»
76000, м. Івано-Франківськ,
вул. Незалежності, 53,
тел.: (0342) 55-94-93.

Свідоцтво ІФ № 9 від 02.02.2001.

Віддруковано: Друкарня «Місто НВ»
76000, м. Івано-Франківськ,
вул. Незалежності, 53.